

1872

1872

ENARRATIO IN

B. IVDAE THADDAEI APOSTOLI CA-

nonicam, Petro Martinez Toletano à Brea, Prima-
rio Theologiæ Segunti auctore. Ad Philippum II. Hispa-
niarum inuictissimum Regem.

CVM INDICIBVS COPIOSISSIMIS.

CVM PRIVILEGIO.

Segunti. Ioannes Iniguez à Lequerica excudebat.

ANNO 1582.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

12.2
10/10/10

12.2

UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

E Narrationem in Beati Iudæ Thaddæi Apосто-
li Epistolam, authore Petro Martinez in sacra
Theologia doctore dignissimo, ex mandato Re-
gij Senatus perlegi, quæ cum sanam & orthodo-
xæ fidei consonam doctrinam contineat, maxi-
maque eruditione scateat, tutò meo iudicio po-
terit prælo dari, cum non parùm emolumentum
reipublicæ Christianæ afferat. Datis Madriti
quintodecimo Kalendas Augusti, anno Domini
M. D. lxxxj.

Frater Ioannes de Heredia
Prior sancti Martini.

DON PHELIPPE por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leõ, de Aragõ, de las dos Sicilias, de Ierusalẽ, de Portugal, de Nauarra, de Granada. de Toledo, de Valẽcia, de Galizia ã Mallorcã, de Seuilla. de Cerdeña, ã Cordoua, de Corcega, de Murcia de, laõ, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias orientales, y Occidẽtales, Islas y tierra firme del mar Oceano. Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brauante, y Milã, Conde de Habsburgi, de Flandes, de Tirol, y Barcelona, señor de Vizcaya, y de Molina. &c. Por quanto por parte de vos el Doñtor Pedro Martinez Theologo Canonigo en la Magistral de la sancta yglesia de la ciudad de Siguença, nos fue fecha relacion diziendo que vos auia des cõpuesto vn libro intitulado en narratio in beati Iudæ Thaddæi apostoli epistolam canonicam. Y nos supplicastes le mandassemos examinar, y hallandole catholico y prouechoso vos diessemos licencia para le poder imprimir, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia q̃ la pragmatika por nos agora nueuamẽte sobre ello hecha dispone fue acordado que deniamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razon: y nos tuuimos lo por bien, por la qual damos licencia y facultad a qualquiera impressor destos nuestros Reynos, para que por esta vez pueda imprimir el dicho libro que de suso se haze mencion, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna. Y mãdamos que la tal impresion se haga por el dicho libro original que va rubricada cada plana y firmada al fin del de Alonso de Vallejo nuestro escriuano de camara, y vno de les que en el nuestro consejo residen, y despues de impresso no se pueda vender ni venda sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original, y se tasse en lo que cada volumen se vbiere de vender, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatika y leyes de nuestros Reynos, y no fagades ende al, so pena de la nuestra merced y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Sola qual mãda mos a qualquier escriuano vos la notifique y de testimonio dello porq̃ nos sepamos como se cumple nuestro mandado. Dada en Madrid a siete dias del mes de Septiembre de mill y quinientos y ochenta y vn Años.

Antonius	El Licenciado	Licen. Don Pedro
Episcopus.	Fuen Mayor.	Portocarrero.
El Lic. Don Fernando	El Lic. Chumacero	El Licenciado
Niño de Gucuarã.	de Soto Mayor.	Mardones.

Yo Alonso de Vallejo Secretario de camara de su Magestad la fize escriuir por su mandado con acuerdo de los del su consejo.

DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI

BEATE IVDA THADDEAE, APOSTOLE

ORA ET INTERCEDE PRO NOBIS

AD DOMINVM.

QUANTO por parte de vos el Doctor Pero Martinez, Canõigo, y Cathedratico de Theologia en la sancta Yglesia de Siguença, nos fue fe-
 cha relacion, diciendo, que vos auades compuesto con mucho cuyda-
 do y diligencia vn libro, intitulado Enarratio in B. Iudæ Apostoli epi-
 stolam canonicam: y porque era muy vital y prouechoso, y conlencia
 nuestra se auia impreso, vos pedistes y suplicastes os mandassemos dar priuilegio
 por tiempo de veynte años, para que otra ni alguna persona: (sin vuestra ordẽ) pudiese
 imprimir el dicho libro, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los
 del nuestro Consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pre-
 gnatica por nos agora nueuamente hecha dispone: fue acordado, que deuiamos ma-
 dar dar esta nuestra cedula en la dicha razon. Y nos tuuimoslo por bien: Por la qual
 vos damos licencia y facultad, para que por tiempo de veynte años primeros siguiẽtes,
 que corren y se cuentan desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante,
 vos, o la persona que para ello ouiere vuestro poder, y no otra persona alguna, po-
 days imprimir y vender el dicho libro, que de suso se haze mencion. Y por la pre-
 sente damos licencia y facultad a qualquier impresor de estos nuestros Reynos, que
 vos nombraredes, para que por esta vez lo pueda imprimir: con que despues de im-
 presso, antes que se venda, lo trayays al nuestro Consejo juntamente con el origi-
 nal que en el fue visto, que va rubricada cada plana, y firmado al fin del de Alõto de
 Vallejo nuestro escriuano de Camara, y vno de los que es el nuestro Consejo resi-
 den: para que se corrija con el, y se os tasse el precio que por cada volumen ouiere
 des de auer. Y mandamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin vuestra
 licencia no lo pueda imprimir ni vender, so pena que el que lo imprimiere, y ven-
 diere, aya perdido, y pierda todos y qualesquier libros, y moldes y aparejos, que
 del tuuiere, y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis por cada vez que lo
 contrario hiziere. La qual dicha pena sea la tercia parte para el juez que lo senten-
 clare, y la otra tercia parte para la nuestra camara, y la otra tercia parte para la per-
 sona que lo denunciare. Y mandamos a los del nuestro Consejo, Presidentes, y
 Oydores de las nuestras audiencias, alcaldes, alguaziles de la nuestra casa y corte
 y chancillerias, y a todos los corregidores, asistente, gouernadores, alcaldes ma-
 yores y ordinarios, y otros jueces y justicias qualesquier de todas las ciuda-
 des, villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, assi a los que agora son, co-
 mo a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula
 y merced que assi vos hacemos, y contra el tenor y forma della ni delo en ella con-
 tenido no vayan, ni passen, ni consentan yr, ni passar en manera alguna, so pena de
 la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Fe ha en Lis-
 boa, a veynte y dos dias del mes de Septiembre, de mill y quinientos y ochenta y

4012691

YO EL REY,

Por mandado de su Magestad

Antonio de Erasso.

Fol 3. pag. r. lra. penult. remissio. f. 4. p. 2. l. 21. ubi resumptio non sequitur. f. 9. p. 1. l. 7. t. Hunc ten sum. f. 10. p. 2. l. 8. scilicet legitimus. f. 12. p. 1. l. 22. sua vi, sua providentia. p. 2. l. 5. conferunt. f. 13. p. 2. l. 16. Ecclesia sancta. f. 14. p. 2. l. 19. gentibus. f. 16. p. 1. l. 7. quam humile præstandu. p. 2. l. 19. proponit. f. 17. p. 1. in margine. Divinitatem quibus argumentis, & li. ult. divinitatis. f. 18. p. 2. l. 2. vno eiusdem. f. 21. p. 1. li. 9. Christum exaltandū in cruce. f. 23. p. 1. l. 23. conducit. In carnalibus enim sacrificiis. f. 24. p. 1. l. 4. lapis qui. f. 25. p. 1. l. 17. principalem, & instrumentarium autorem concurrere. f. 27. p. 2. l. 15. mali, ut interrogantur. f. 27. p. 2. l. ult. etiā D. Ambrosius, quod illud Lucæ. f. 28. p. 2. l. 12. & metaphorice. f. 29. p. 1. l. 25. complecti, concipere, atque. f. 30. p. 2. l. 22. peccata pronuntiare. f. 31. p. 2. l. 9. filij mei. f. 32. p. 1. l. 21. veritas. fol. in speciem. f. 35. p. 1. l. 7. nos non potuimus. li. 13. vel quovis modo occurrit mihi. f. 45. p. 1. l. 7. ministrum. p. 2. l. 2. arcanus & obdutus. li. ult. Ut ergo in. f. 44. p. 1. l. 20. intus. f. 45. p. 2. l. 7. nō de hinc. f. 54. p. 2. l. 26. statui. f. 55. p. 1. l. 18. dicimus haberi. f. 64. p. 1. l. 3. & utique. f. 67. p. 2. l. 25. Ista ē. f. 69. p. 2. l. 24. scripturæ domum. f. 73. p. 1. l. 13. nec poterat. f. 81. p. 2. l. 10. Zeleus. ff. 200. autor libri. f. 82. p. 1. l. 1. qua in parte. l. n. 3. impostores graphice depingens. f. 86. p. 1. l. 4. Chronicorum. p. 2. l. 26. aeterni Iacobi. f. 87. p. 1. l. 1. perveniunt. f. 89. p. 2. l. 2. apparuit quod. f. 90. p. 2. l. 16. donabit. f. 95. p. 1. l. 22. ille restitit. f. 97. p. 1. l. 23. martyri patientia. f. 98. p. 1. l. 16. eius dictionem. p. 2. l. 3. in solitudinibus. f. 100. p. 1. l. pen. ardenti. 103. p. 2. l. 1. vobis dicit. 106. p. 2. l. 13. conturbabit. 119. p. 2. l. 13. Apostoli. 129. p. 2. l. 24. scire debet. f. 133. p. 2. l. 11. 7. percept. f. 135. p. 2. l. 11. extrinsecus. 137. p. 2. l. 27. encomiū. 145. p. 1. l. 26. Azpilcueta. 144. p. 2. l. 3. ecclatatus. 150. p. 2. l. 20. vocaberis. 151. p. 2. l. 14. sanctificatus. p. 153. p. 2. l. 13. dissentire. 154. p. 1. l. 19. abyssus. li. ult. a varietate compositionum. 157. p. 1. l. pen. cooperemur. 159. p. 2. l. 19. 6 ipsi. 160. p. 2. l. 14. Ecce nos. 161. p. 1. l. 2. charitas. 167. p. 2. l. 10. spectabat. 169. p. 1. l. 8. immortales. 170. p. 2. l. 15. recentioribus. 177. p. 2. l. 13. incuria. li. pc. solutiones. 185. p. 1. l. 16. & saturabuntur. p. 2. l. 14. sequetretur. 194. p. 1. l. 14. idemque. 195. p. 2. l. 25. fidei commissi. 201. p. 1. l. 9. hæreticos. p. 2. l. 23. spiritus viræ. f. 202. p. 2. l. 11. 9. audient fructus. f. 211. p. 1. l. 1. naturalis. f. 212. p. 1. l. 16. scribitur. f. 116. p. 1. l. 9. impleamusque. f. 116. p. 2. l. 16. inimitas. f. 218. p. 1. l. 2. dimovere. f. 220. p. 1. l. pen. ipsa ecclesia. f. 221. p. 1. l. 3. quæ. f. 222. p. 2. l. 26. tetragrammaton. f. 224. p. 2. l. 15. Iuda. Et Mattheus ait. Sic enim scriptum est per prophetam, Tu. f. 228. p. 2. l. 26. ut ex Celsijs. 236. p. 1. l. 4. domicilium, in iudicio. 237. p. 2. l. 22. consumatur. 238. p. 1. l. 27. quæ est fons. 240. p. 2. l. 17. ad eundem. 247. p. 2. l. 2. didicimus. 248. p. 2. l. 13. inducit quantum. 252. p. 2. l. 5. in altum mittit. 257. p. 2. l. 7. dubitari. 258. p. 2. l. 7. præfuisse. 260. p. 2. l. 24. Dominus exorat, atque a nobis patitur, quod Christus Dominus apud Ioannem. 262. p. 2. l. 4. enim fornicatoris. li. 6. nobis incipit & in marg. li. 12. Mytholog. 267. p. 2. l. 9. tollere. 271. p. 2. l. 16. l. 2. et sic adnotanda. 275. p. 2. l. 25. imaginum imaginato. 275. p. 1. l. 7. non ab extrinsecus. 285. denominatione. 282. p. 2. l. ult. imagines. 284. p. 2. l. ult. errant, qui. 288. p. 1. l. 19. tonare. li. 24. hoc tantum ægætes. 290. p. 2. l. 11. infulse, in honeste. li. 27. nūc in axe, deinde in opposito axis. li. ult. instabilitatem habent. 291. p. 1. l. 22. Aegyptū. 294. p. 2. in marg. notius malus genius. 296. p. 2. l. 19. non tantum pro duabus. 298. p. 1. l. 18. neque Ave et dixit. 299. p. 1. l. 16. vindicta, alias. li. 27. propalare. 302. p. 2. l. 16. absorbit Dan. li. ult. ipsorum peccatorum. 307. p. 1. l. 7. poenilo fascinati sunt & fascino. 305. p. 1. l. 9. & trā qui illi degamus & quieti. Dele, & c. & que ad Charissimam. 306. p. 1. l. 16. origine. 308. p. 2. l. 3. fabulas. 315. p. 2. l. 8. & veritatis seque. 316. p. 2. l. 1. implete. li. 126. tamque potentes. li. ult. caput. 318. p. 1. l. 23. & conuulit. 324. p. 1. l. 17. est cælestis. 325. p. 2. l. 1. qui est vita. 326. p. 1. l. 13. ex eisdem. p. 2. l. 18. ubi abundavit delictum. 327. p. 2. l. 25. miseros facio ibid. & Nylstun. 328. p. 2. l. 23. etergeas. 331. p. 1. l. 83. non beac. 337. p. 1. l. 8. immortalitatis. 337. 11. 17. me retro cedere. li. 1. vno ego. f.

E R R A T A.

340. p. 2. li. vlt. vt sic excusfa. 242. p. 2. li. 11. corporalem. 344. p. 1. li. 27. non diludicis
 345. p. 1. li. 5. fumpum. 349. p. 2. li. 13. periclitantur. 351. pag. 2. li. 5. repugnante lege.
 352. p. 1. li. 20. fultinere 352. p. 2. li. 25. in ipfius fide conitantiã. 353. p. 1. lin. 1. acci-
 piet. 354. p. 2. li. 6. pigricia relegatur. ibi. li. 8. fed amabiliorem 363. p. 1. li. 2. Enchi-
 ridiõ 364. p. 2. li. 19. et vt comedat. s. 366. p. 1. lin. 6. confolatorium. 367. p. 2. li. 7. vbi
 pãfca. ibi. li. 12. abfolueret. li. 26. inſtru&iffimum. lin. 27. eleuatã. 371. p. 2. li. 6. affi-
 ceris. li. 21. permiffione. 371. p. 2. li. 11. reuertar. 373. p. 2. li. 6. virtutum. lin. 26. te ap-
 prehendet. 374. pag. 1. lin. 18. inſtabilis lin. 21. congerit. lin. 21. vocate. 375. pag. 2.
 li. 18. p. xcurforis. lin. 29. decapitato. 376. p. 1. li. 24. Ecclefiã Romanã p. 2. li. 2. immo
 deſto. p. 2. li. vlt. finis.

¶ Librum hunc vidi, & cum ſuo archetypo contuli,
 quod ſacræ C. M. ſupremus, idemque grauiſſimus Sena-
 tus Regius approbavit, & eorum, qui typis excuſi ſunt,
 exemplar eſſe voluit. Omniaque in eo ſunt adeo vere, &
 fideliter impreſſa, vt præter ea, quæ à me proxime ſunt
 emendata, nulla in re vnquam ab exẽplari ſuo diſcedãt.
 Compluti, X X I I I. die menſis Iulij, anno Domini,
M. D. LXXXII.

Michaël à Lerga.

T A S S A.

YO Alonſo de Vallejo ſecretario del conſejo de ſu Mageſtad doy ſe que auie
 do preſentado ante los ſeñores del Conſejo, el doctor Pedro Martinez cano-
 nigo de la ſanta ygleſia de Sigüeça, vn libro intitulado Enarratio in B. Iudæ
 Apoſtoli Epistolam canonicã, que con ſu licencia ſe imprimio, le dieron licencia
 para que pueda vender cada pliego del dicho libro a tres maravedis, y medio en q̄
 lo taſſaron: y mandaron que eſta taſſa ſe ponga al principio de cada libro, para que
 ſe ſepa en lo que eſta taſſado. Para que dello coſte, dieſta ſe, en Madrid a XXX. dias
 del mes de Aogoſto, de M. D. LXXXII. Años.

Alonſo de Vallejo.

DOCTORIS FRANCISCI NVNII
ab Oria, in commendationem operis
carmen Elegiacum.

Vltra Saurobatas glaciali, & frigore cretum
Oceanum volitat gloria Petre tua.
Seu phiseos edas præclara volumina digna
Cecropidis, magno dignoque Aristotele:
Seu sacra interpretes diuùm mysteria pandas,
Seu doceas iuuenes dogmata sacra palam.
Siue rudem instituas populum bene viuere vita,
Sermone, exemplo, religione, fide.
Siue tuo eloquio sacundo heretica pellas,
Subdere seu Christo barbara monstra velis.
Gaude igitur niueo, & tyrio nimis aptus honori:
Sit satis hoc tantum te meruisse decus.
Sat meritis potuisse togam te murice tinctam
Cingere: ter geminam sat potuisse mitram.

EIVSDEM AVTHORIS IN COMMEN
dationem operis carmen Asclepiadæum.

O Petre, ingenio qui super æthera
Transcendis, superi & dogmata numinis
Sentis, qui altifona præditus alite
Naturæ referas diuitis abdita.
Petre Aristoteles alter, & altior:
Diuino quoniam pneumate splendidus,
Sacris ex adytis candida lilia

Pandis,

Pandis, perpetuo viuida sæculo:
Pandisq; antidotum cuius odoribus,
Cuius præsidio vipera mordica,
Atque omne effugiet reptile noxium.
Obscuris tenebris nanque opus abditum
In lucem reuocas, fertile moribus
Prais hæresibus fortiter obuium,
Saltem dum studijs dum scholijs tuis
Lustratur. Siquidem reddis Apostolum
Iudam conspicuum, nomen ob impium
Oblitum, miserans corde piaculum
Tantum. Scilicet isthæc salus omnium
Lethæo fluuio spreta latesceret.
Compluti ergo decus, lux, Petre martie,
Princepsq; Hesperia scriptor in vltima,
Fulgentes radios incipe spargere,
Europæ, atque Asiæ finibus omnibus:
Vt pulsis tenebris, mentibus hostium
Verax religio splendeat vndique:
Et te sancta fides auspice gentibus
Cunctis nota palam ducat ad æthera,
Omnes incolumes criminis impij.

PHILIPPO HISPANIARVM,

Neapolis, Siciliae, Portugaliae, nouiq; orbis regi Ca-
tholico, atq; potentissimo D. Petrus Martinez,

S. P. D.

S I MAXIMOS Principes & in summo splendore fortunae constitutos decet Philippe regum potentissime, munuscula quantumuis parua sibi à clientibus oblata hilarifronte, & læto vultu suscipere, idem de te sperare debent omnes, qui sese totos in tua maiestatis clientelam & patrocinium addixerunt: quod in te vno præter reliquas virtutes verè regias, appareat aperta quædam singularis humanitatis & clementiæ significatio. Quo nomine ausus sum libellum hunc, quem prius ad priuatum meorum discipulorum vsum simplici orationis genere, & communimethodo conscripseram, tua maiestati uicupare: vt tanti regis numine & potentia procectus tutus in vulgus prodire possit, nec vllos maleuolorum morsus perhorrescat. Accessit etiam illa causa, quod eius argumentum tanti principis tutelam & præsidium exposcat, qui de nulla re magis vquam anxius fuit & sollicitus, quàm vt hæreticorū insidias cauerentur, quas omnes hoc genus scripti proprijs depingit coloribus: ne simplices & aperti homines peruersis hæreticorum dogmatis in eos se laqueos induerent, ex quibus se ipsos in posterum expedire non possent. Nemo est, qui his miseris & calamitosis temporibus turpem & infelicem mutearū Ecclesiarum à Romana sede defectionem non audierit: nemo qui insuitas animarū strages factas fuisse non viderit: nemo etiam qui non multis experimentis intellexerit, neminem siue ille princeps sit, siue rex, siue imperator, siue potentatus, tecum potuisse in puniendis peccatorum hominum sceleribus, in tuenda religione, in fide bello paceq; propaganda conferri. Tu solus Christianæ reipubl. præcipitanti manum porrexisti salutare: tu solus iam labantem religionem confirmasti: tu solus fidem in plerisq; prouincijs, & regionibus extinctam, viam in Hispaniarum regnis conseruasti: & ad bene de omni statu rerum Ecclesiasticarum sperandum quasi signum aliquid sustulisti. Quamobrem præsens opusculum ex serinio Apostolorum depromptum veluti tanti mali præsentissimum remediū tuæ offero maiestati: existimans Catholicæ Ecclesiæ indignos esse filios, qui sanctæ matris suæ in tantas angustias adductæ opem ferre pro viribus non eritantur. Christus nãq; asseruit: qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, spargit. Nunc igitur fidei hostibus, ea præsertim parte, qua nobis tanta inseruntur damna, occurrendum est: nunc eorum nouitates cum summo ipsorum dedecore & infamia repellendæ: nunc eorum insipientia in publicum profcrenda, vt cunctis ad ludibriū & contemptum proposita respiscat. Quod tu hætenus veræ religionis acerrimus assertor & solerti inquisitione, & Theologorum luce, & Iuris peritorum prudentia, catholicè & vigilanter præstitisti: & Deo auctore atq; duce præstabis, dum vixeris. Peto igitur suppliciter à maiestate tua, vt huius Apostolicæ epistolæ clypeo armata cum capitalissimis fidei hostibus certamen instituat, vt te suum esse flagellū, pestem, exitium, cladem, interitum experiantur: & has meas lucubrations in illa nobilissima D. Laurentij Bibliotheca supra Vaticanam libris refertissima collocari iubeat. Sic enī mihi ad maiora edēda, quæ parata sunt ad manus, alacriores animos facies. Deus Opt. Max. maiestatem tuā ad fidei & religionis propagationē diu seruet Incolumem, & præter Hispaniarum, & noui orbis regna, vt runq; Hierosolymitanum sub tuum imperium ditionemq; subiungat. Vale felix.

AD LECTOREM AVTHO-
ris præfatio.

Autho-
ris mens.

IN ANIMVM INDVCAS VE-
lim christiane lector, me religionis nostræ zelo,
& hæreticorum huius tempestatis improbitate
vehementer commotum excogitasse per hosce
dies quotidianis vel potius successiuis meis præ-
lectionibus canonicam Beati Iudæ Apostoli
epistolam auditoribus meis enarrare: cum quòd viderem (abst-
iniuria verbo) expositores cunctos, iam tandem ad hanc biblio-
rum fermè vltimam particulam peruenientes, quasi defessos, &
labore improbo tam proluxæ expositionis confectos, maiori cu-
ra ad finem properasse: inde quietem exoptantes leui quadam &
suspensa manu canonicam istam à longè salutasse potius, quam
attingisse, aut exposuisse: tum quod eius illud sit præcipuum argu-
mentum atque potissimus scopus subintrantium hæreticorum
notas conimonstrare: eorum mores, vestigia, latibulq; detege-
re. Quæ res cum grauissima sit, atque hoc nostro calamitolo sæ-
culo magni momenti: & à discipulis meis (ne quid inter-
digitos efflueret) fuerit minus fideliter excepta, coactus sa-
nè sum eam reuissere & vtcunq; emendare, & quæ obiter &
tumultuariè à nobis dictata fuerant, altiori distribuere & illustra-
re methodo. Quod verò charissimi discipuli dum persentiscūt,
clamare & continuis efflagitationibus compellere non desinunt
vt in publicum hæc mea scholia proferam, importunis istis
precibus conuictus tandem annui: quoniam diu reluctans re-
nuere minimè potui: tantum est amoris erga discipulos pondus,
tantique facio commoda non pauca, quæ ex hoc argumento ex-
pectari possunt: vt pro bono publico proprium detrimentum li-
bentissimè patiar. Procul ergo reiecta pusillanimitate de repè-
tia medium proflire audeo, vbi si tuam benignitatem equum iu-
diciū (vt spero) expertus fuero, animos facies, vt indices maiora
quæ typo proxima sunt, in lucem emittā: boni igitur consule
meum istud consilium, eo q; frueri in domino.

Arg. ca-
nonicæ
huius at-
que com-
modita-
tes.

Necte paruitas huius mei munusculi conturbet: quoniam cano-
nica ista Beati Iudæ licet magnitudine canonicarum omnium
minima sit, atque collocatione postrema: sentit D. Hieronymus
in paucis admirabiliorem esse eloquentiam, proindeque diut-
norem

uiorem sapientiam. Postremum sortitur locū, non quōd infima sit, sed quōd reliquarum canonicarum summa sit: imo & totius sacre scripturæ diuinum quoddam cōpendium, & cœlestis quædam digesta mappula & conscripta tabella: qua memoria facili retinere possis quæcumque sparsim in diuinis literis traduntur. Etenim fidei mysteria cuncta ita per capita acriter perstringit; vsingula quæq; haud obscure insinuet. Mysteriū Trinitatis nō est oblitus, incarnationis dignitatem magnificē proponit, Christi maiestatem viriliter extollit pie cōmendat, tremendamque docet. Ad hæc imaginum cultum & vsū vt euangelij summā & totius sapientiæ & diuinæ iustitiæ normam mirificē ex omni antiquitate inducit, vnde venerationem sanctorum colligit, & euangelij libertatem præscribit: denique fidem magnificans atque cōmendans hæreticos detegit, detectos relegat, relegatos confundit, confusos in æterni ignis supplicium protrudit. Fideles autē in religione Christiana perseuerare docet, fidem obseruare admonet, quam bonis cupit operibus exprimant, alijsque adiumento sūt, ne infirmis quidquam desit, quo minus omni prorsus reiecto impedimento vitam æternam consequantur.

¶ Habet itaque fidelis in præsentī canonica, quid in omni vita sequi vitareque debeat: supellex enim est Ecclesiæ catholicæ ab Spiritu sancto dictata, & per os beati Thaddæi nobis tradita, vt eam tanquam signaculum ab humeris nostris pendens, in conspectu nostro perpetuō reportemus: quoniam B. Iudas documenta huius canonicæ, ex omnibus scripturæ partibus veluti excellentissima emblemata selegit, quæ ante oculos nostros obseruantur, & circūspicientes impiorum imposturam caueremus, eorū obsecrationem & exitium in nouissimis his & periculosissimis temporibus fugeremus, recipientes nos ad Ecclesiæ Romanæ domicilium tanquam vnicū & singulare præsidium: vbi clauum fidei firmiter & constanter teneamus: ibique hæc canonica, velut emunctorio illo ad septem lucernas tabernaculi, apposita, decætero peccata non existimemus promiscua esse, aut indifferentia, sed sciamus præter fidei præcepta multa nobis esse mandata, prohibitaque, quæ sub interminatione æterni supplicij obseruare tenemur. Etenim vt scriba doctus de thesauro Christi noua & vetera proferens noua omnia facere videtur: ideo si attentius perlegeris, nihil erroris, nihil falsitatis, nil vanitatis ex aquilonari plaga & exercitu qui modo catholicam infestat Ecclesiā, quod vno ictu huius apostolicæ Epistolæ subsidio facile retundere nō possis.

possis. Quocirca ob methodi considerationem in tres partes eam tibi distribuit.

Distributio Epistolæ.

¶ Prima pars, instar præfactionis præludia quædam, ad diuinarum literarum expositionem necessaria discipulis meis obtulit, in qua multis vltro citroque congestis tandem septem illas Tycho nij regulas à D. Augustino approbatas memoriæ & splendoris gratia ad duas reuoco, quo ad apprehendas Diuinas literas expeditiores sint, quoniam ad methodum conducunt pro quauis scripturæ portione.

¶ Secunda pars dilucida & breuis est Epistolæ enarratio claritatis gratia in vdecim particulas distributæ: quoniam grauior sententias, quibus frequentissime scætet, in tertiam partem seponimus vt in locorum collocatione Apostolica huius Epistolæ maiestas & amplitudo detegatur omnibusque innotescat.

¶ Tandem has autem insigniores notas, in viginti quinque locos distribuo, qui nõ quasi de nihilo à me erantur, cum ex ipsissima Epistolæ medula emergentes & pullulas ceabant non enim animi mei fuit occasionem ampliandi locos quarere, sed potius Canonice huius amplissimam & grauissimam ostendere fecunditatem à qua multa sunt in præsentis opusculo, quorum libenter te commonerem, nisi ab hac cura tua diligentia & solertissima vigilantia non me expediret.

De tertio loco de uocatione Dei.

¶ Tertium tamen locum expendas velim, quoniam me absente typis fuit mandatus: quam ob causam tam eiuunctus non prodijt ac ipse cuperem: vbi cum legis, ad iustificationis, & etiam prædestinationis executionem aliquid ex parte nostra interuenire, attendas obsecro, nos ex parte nostra quasi ex nobis non asserere, quod aliquid causæ sit: sed fatemur executionem ipsam nobis nostroque à sensu indigere, vt materia in qua fiat, adiutores enim & cooperatores sumus veritatis. Cum autem nostrum liberum arbitrium voco materiam, caue ne existimes merè passiuè & naturaliter se habere, sed materia dicitur quoniam non habet vim neque efficaciam nisi supernaturaliter tribuitur: perinde ac intellectus possibilis non potest intelligere nisi intellectu agens irradiatione, suscepta specie, fecundetur. Confirmat Leo elegantissimis verbis, vt in nobis formam suæ bonitatis inueniat, dat, vt quod ipse operatur nos quoque operemur, ascendens, scilicet mentium nostrarum lucernam, & igne nos suæ claritatis inflammans, vt non solum ipsum, sed quicquid diligit ipse diligamus: quod in Arausicano Concilio definitum est, in hæc verba hoc est

Leo, Pontifex scilicet de ieiunio 10. mensis & collectis legitur lect. 6. Domini ce 4. aduentus. Araus. ca. 25. ad finem.

tantum

iam salubriter profitemur, & credimus quod in omni opere bono nos non incipimus & postea per Dei misericordiam adiuvamus: sed ipse nobis nullis precedentibus bonis meritis, & fide, & amorem sui prius inspirat, ut ea quae sibi sunt placita implere possimus. Unde & nos iam cooperatores dicimur Dei iuxta prophetam Domine da pacem nobis, omnia enim opera nostra operatus est nobis, hoc S. Thomas plurimis in locis appositis in explicat, quod nostra sunt opera sed haec ipsa in nobis operatur Dominus. Quo enim modo D. August. diuinam gratiam cum libero arbitrio concordat: non enim hoc ex diuinæ insufficiētia bonitatis procedit: quin potius ex eiusdem immensitate quae rebus virtutem confert non solum, ut sint sed ut operentur, sicut ego & virtus mea operamur & virtus mea in me operatur, ita ego & Dei virtus operamur & virtus Dei in me operatur, quia eget meo supposito non ut ab eo pendeat, aut vim sumat, sed tanquam medio & subiecto in quo traſeuntem suam explicet atque ponat actionem.

¶ Septimum locum, ne nouitatis alicuius authores esse videremur, circumclusimus subiicientes quod olim cum grauissimis viris disputandos, omnino non displicuit, nunc autem silentio pretere mere non valeo, sed sub correptione sanctae Romanae Ecclesiae proponere cogor ut doctioribus veriora & probabiliora inueniendi ansam atque altius quidpiam expēdēdi occasione praebam.

¶ Vulgatam adeo authenticam ostendimus ut ad originalia Graecae aut Hebraeae corrupta siue incorrupta sint prouoca e non sit necesse: ad cuius auctoritatem excogitabam olim, & nunc in me dium propono, duntaxat ut expendatur, & corrigatur, videlicet, vulgatam authenticam esse hoc est immunem ab omni errore, non quod duntaxat sit pie credendum, ut de reuelationibus B. Brigidae dicitur: sed amplius adeo simplicem & synceram atque infalibilem esse, ut ab Ecclesia Catholica traditur, & viua voce sub assistentia Spiritus sancti proponitur, ut non liceat praetextu aliquem querere, quo ab ipsa appellemus, aut prouocemus nedum contemnamus, aut reijciamus.

Nō quidē sermo est de vulgata materialiter & cōtractē in suo singulari indiuiduo quomodo ex manib⁹ calcographorū pdit quae ratione deficere pot, & nō est ab errore necessario immunis: siquidē illi nō operatur sub assistētia Spiritus sancti. Nec adhuc sermo est de vulgata in alio extremo abstractē, & vniuersaliter secundū suam speciem & idealē formā, sicut dici solet de ideis Platonis.

Isa. 26.

1. 2. q. 109
art. 6. & q.
111 ar. 2.
& q. 113.
art. 8. 3.
cont. gentes. c. 70.
Aug. lib. 2. de peccatorum meritis & remissionibus ca. 18.

De septimo de veteri vulgata.

Conclusio.

Declaratio conclusio per trimebrē definitionem.

Cōclusio
quæ proba
biliter di-
sputanda
æponitur.

con. Trid.
scs. 4. de
ercto. 2. §.
1.

Ibid. §. 2.

Quo etiã modo Concilium de vulgata non loquitur, quia nul-
lus esset eius vsus, cum non haberet cōsistentiam apud nos neque
eam ostendere, neque legere valeamus. Quare oportet Conciliũ
intelligamus de vulgata medio modo considerata, vt scilicet, in
suo singulari indiuiduo determinationem habet & sub ipso Spi-
ritu sancto proponente continetur: pro vt vetus vulgata ipsa edi-
tio in vsu sanctorum patrum & ipsa Apostolicæ Ecclesiæ tradi-
tione confirmatur & declaratur, quia Spiritus sanctus assessor est
& gubernator & dux catholicæ Ecclesiæ. Hoc persuadere viden-
tur verba illa Concilij, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio quæ
longo tot seculorum vsu in Ecclesia ipsa probata est, vbi tot no-
minibus significat & demonstrat certam & singularem vulgatam
quæ in vsu est non cuiuscunque sed ipsius Ecclesiæ catholicæ, cu-
ius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarum scri-
pturarum, ad eam ergo expectauit docere vulgatam adamussim
esse translata, & suo originali respōdere, & regulam esse infalli-
bilem atque adeo puram sinceram & ab omni errore immunem:
quoniam mentem Spiritus sancti refert.

¶ Nam Ecclesia Catholica Spiritus sancti est organum, ideo ve-
terem vulgatam editionem nobis proponit, vt regulam authē-
ticam: quia non proponit scripturam vt in se est mortua, sed vt
viva est, & proprijs suis ipsis Ecclesiæ manibus traditur: qualis
est in vsu Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, à qua legitima scriptura
& eiusdem germana intelligentia petenda est.

Non est o-
pus iam
super au-
toritate
vulgata
sedem A-
postolicã
adire.

¶ Qua in parte patienter non fero calumniam dicentium de-
nuò consulendam esse Apostolicam sedem: insidix sunt istæ ver-
ritatis, nō vides scripturæ diuinæ autoritatē hac techna eleuari?
An iterum oporteret virum Apostolicum consulere, qui iam se-
mel & iterum ab œcumenico Concilio Tridentino consultus re-
spondit? & authenticam esse decreuit & tot seculorum vsu pro-
batam.

¶ Id circo malè etiã apud me audiūt, qui mendũ aliquod in
omnibus codicibus veteris vulgatæ indiscriminatim admittūt,
quoniam eo modo quo vetus vulgata vsurpatur & ecclesiæ pro-
positione ostenditur & (vt nostri dicunt) in sensu composito
repugnat tale mendum reperiri, siquidem prouidentia diuinæ
aduersatur & Spiritus sanctus assistentiam relegat, quæ ecclesiæ
scripturas proponenti, ad protectionem boni communis & ec-
clesiæ ædificationem non minus ordinariè assistit, quam Pontifi-
cibus summis, vt quidpiam in negotiõ fidei definiant. Nam si
in

in his, defectum vel minimum admittas, prosiliret scintilla quæ
dam falsitatis, qua totus conflagaret orbis. Quis nam iudex es-
set si mendum graue sit aut leue? præsertim quod in re adeo se-
riosa, in leuibus defectum concesseris, quid certitudinis in gra-
uibus superesset? fluctuarent sanè omnia esset necesse: ergo hæc
ipsa vetus vulgata quæ longo tot seculorum vsu probata &c.

Verba sunt Cõcilij quæ per tot pronomina demonstratiua singu-
larem & tractabilem vulgatam proponit: non minus quàm ec-
clesia ipsa Romana uisibilis est & eius caput Greg. XIII. Chri-
sti Vicarius & Petri successor palpabilis est.

¶ Igitur nemo sub prætextu erroris typographorum vulga-
tam editionem reiiciat, quòd præceperit Concilium ut quam
emendatissimè imprimatur: quoniam futura respicit tempora, &
vulgatam proponit probatam & examinatam tanquam regulam
& mensuram ad quam ceteræ essent cudendæ: atque diligentiam
præferibit, ne incuria nostra, aut aduersariorum malignitate,
mendosa prodeat: sed emendatissima & illi quam proponit ec-
clesia per omnia conformis qua propter & si attenda humana fra-
gilitate difficilimum sit omnem errorem euitare in biblicis codi-
cibus, tamen vel mendum vnus per alterius legitimam lectio-
nè corrigitur vel ab Spiritus sancti directione & illuminatione
detegitur, vel sanctorum lectione & interpretatione declaratur,
vnde in veritate continetur & conseruatur. Hæc dicta sufficiat
ut te lector optime in hac parte ut cupimus audiamus, tuum se-
quemur præclarius iudicium.

¶ Cætera tu ipse diligentius obseruabis: præsertim de dolo, ca-
litate, notis atque hæreticorum pertinacia, quæ præterquam ali-
quibus præcedentibus locis manifestantur demum in vigesimo,
& vigesimo primo exactius ad viuum expenduntur, cum nec fra-
ternè correptum iri, prius quàm denuntientur ex omni lege &
antiquitate ostendimus, ut inde vnitas fidelium in catholica con-
gregatione, tam in genere, quàm in specie manifestetur, ut tandè
tribulationis causis declaratis de remedio & solatio te moueamus:
cùm tamen ignem inferni loco decimo tertio sine redemptione
inextinguibilem esse doceamus: nam irremissibilis est, & irre-
mediabilis illa tribulatio: & actionis modus inexcogitabilis,
& à nobis incomprehensibilem ingenuè fatemur.

Quapropter circa vniuersas has meas lucubratinnulas per
Deum immortalem te obtestor Christiane lector, ne in me illa
cudatur faba, qua antiquus ille serpens nostros primos turbauit
& pro-

Conc. Tri
d. ibi. §. 3.

quid exo-
pect autor
in Lecto-
re.

& prostravit parentes eos sensim ab obedientia Deo debita subtrahendo & inepta interpretatione quibusdam præstigijs delucando, nam si sapias quantumvis ille semper nostro insidietur calcanco, nunquã te oppugnabit nec pelliciet, quò minùs recti & sani interpretis officio fungaris, cuius duo sunt præcipua munia. Vnum & præcipuum est subtilis & sanæ discretionis officium, quò non solum inspicias quid dicatur, sed etiam circumspectas quibus antecedentium & consequentium circumstantijs quò ductu rerum & verborum tenore sint accipienda. Alterum animi est candor quo in ambiguis humaniorem eliges intelligentiam, nam charitas ante omnia commendanda est, charitas autè quæcunque dubia sunt in meliorem & tutiorem trahit intelligentiam, benignus est enim spiritus sapientiæ & ipse nos liberavit à labijs maledictis abhorret enim ipse alienas & extortas interpretationes: durum & miserabile est humanitatis & veræ religionis iura violare velle. Talè equidè lectorem expòsco, & exoro, qui multa quæ per meam ignorantiam atque oscitantiam inter manus clapsa sunt candidè corrigat: nam præterquam res difficiles sunt, stilus meus incemptus est laconismum redolens, tamen tuo animo candido & iudicio minime seверо omnia boni consulas & prosperè mihi eueniant. Vale
felix & in Domino benè
frucere.

FRANCISCI TURRINI
GYMNASII LATINI APVD
Toletanos moderatores Carmen
Heroicum.

T Gaudet postquam flauescere vidit aristas
Agricola, & tantos vult exhaustisse labores,
Et vomer, tardiq; boues, & aratra, niuesq;
Delectant, quando fructus iam percipit illos,
Quos adèdò optarat sic præstantissimus autor
Quot quot felices tulit, ingentesque labores,
Et plusquam Herculeos, putat hac ratione benignus
Egregiè impensos, postquam studiosa iuuentus
Grandæuique patres omnes, & publicus usus
Ingenij monumentasui complectitur arête,
In quæ perigrinas gentes, penitusque repostas
Gloria præpetibus nitens diffunditur alis.
Fingimus, an verum est quod dicimus? infima quâquam
Extollunt vates, quandòque & diuite vena
Ex musca faciunt elephantum, nos tamen alta
Magnaque in exigua nunc circumscribimus ora:
Nam quis apud nostros melius progressus ad artes
Et disciplinas omnes? quis fortius illis
Incubuit, ducens in somnia tempora noctis
Non intermittens horam, nec temporis vllum
Articulum, quo nos meliores redderet illa
Tantarum rerum cura miraque lucerna?
Sed quid opus sacula nostra, stipulisque iuuare

Arden

Ardentis solis radios? quid Nereæ paruo
Fonticulo? & Cræsi gazas augere triente?
Plurima testantur confecta volumina passim
Herois nostri laudes, quibus ille potenter
Cornicum fingens oculos, exempla reliquit
Hispanos hos esse viros, qui surgere possint
Ad res æthereas, & Sydera vertice tangant
Et modò post factus varios, quid Epistola Jude
Visa est? quàm varijs nunc eruta tota tenebris
Expplanata nitet? quàm formidabilis antè,
Sed nunc quàm varijs gemmis ornata nitescit
Peruiaq; ingenijs? per te doctissime Petre
Ad nos Oceanus venit fluxitq; bonorum,
Et scripturarum sacrarum vidimus ipsos
Thesaurus antè obstructos, tibi fata sorores
Lanificæ molles producant, vincere possis
Ut tot monstra senex, & nos tueare legendo
Scribendoq; simul, duplici diademate clarus.

DE ASSERENDA

THEOLOGORVM OMNIGE-

na ac varia eruditione, ad omnes docibiles Dei,
id est, qui amore ac studio perfecte adipiscendi
sacræ Theologiæ cognitionem flagrant, Frater
Rodericus Yepensis monachus D.
Hieronymi.

VOTIES Diuinæ sapientiæ
thesauros, quos D. Optim. Max. in
Christo Redemptore nostro voluit
esse reconditos, & ipse pro inexhau-
sta sua bonitate per spiritum suum
Ecclesiæ catholicæ reuelauit, vt ait
Paulus, cum animo meo contēplor,

Coloss. 2.

1. Cor. 2.

(id verò sæpissimè facio) non possum me continere,
quin in maximam admirationem ac stuporē arripiar.
Huius autem admirationis ac stuporis duplex ratio
est, dum altera ex parte, sacræ Theologiæ, (scientiæ
inquam reuelatæ) excellentiam, ac infinitam penè am-
plitudinem conspicio, eius perfecta cognitio quanta re-
quirat, quā multa complectatur. Ex altera autem par-
te, dum video plerosq; atq; eos sanè, qui se totos ad ea
pessendam & consequendam facultatem Theologiæ,
aliquot annis in dialecticæ rudimentis, & philosophiæ
indagatione exactis, semel addixerunt & consecrarūt.
Quin etiam eos qui se eius diuinæ facultatis profes-
sores esse glorientur, in laborando nimium desides esse
& oscitantes, quasi rem nihili aut parui contenderent
adipisci. Videas illos facilè & sine aliqua molestia du-
cere: aut potius contentos esse, si partem Theologiæ,
† quam

S. Tho. 1.
p. 2. q. 1. art.
1. Et. 2. Ti
mot. 3.

Infinita
penè am-
plitudo
Theolog.

Theologi
plures ni-
mium osci-
tantes.

Neoptole-
mus aic-
bat non
multū phi-
lofopādū.

quam difputatricem & fcholaflicam dicimus, mediocri-
ter faltem fibi comparauerint. Nam in hoc etiam Neo-
ptolemum Ennianum imitari volunt, qui huius fentea-
tiæ fuiffe perhibetur, Philofophiæ nauandam efle ope-
ram, non tamen multum efle de philofophia ingurgitā-
dum. Sic profectò multi ex noftris Theologis fati fibi
exiftimant, aliquid ex fcholaflica difciplina comparaf-
fe, aut potiùs primoribus deguffaffe labijs, vt titulo &
nomine perfecti Theologi quisquā eorum poffit exul-
tare. Hac vnica parte fcholaflicæ Theologiæ quali cō-
muniti omni alia eruditione, & diuinæ, & humanæ lit-
teraturæ prorfus expertes, ad Sacras litteras explican-
das irreligiofè ac (vt dici folet) illotis manibus preflu-
mūt accedere, fine præuio & monftrantè femitam. Nā
(vt D. Petrus teftatur) omnis prophetia fcripturæ, pro-
pria interpretatione non fit. Illorum temeritatem nō
abfq; lachrymis deplorat. D. Pater Hieronymus, (quē
in explicandis Sacris fcripturis, doctorem maximū tuę
ecclefiæ Deus providere dignatus eft:) fāctorum vo-
lumina, ac fcripta varia eruditione refertiffima in ma-
nus fumunt, in eorum penetralia irrumpentes fine ali-
qua methodo ac ratione canonum, quibus legendi, in-
telligendiq; funt facri doctores. Prætereā munus præ-
dicationis euangelicæ alacri animo fumunt, fuggellum
confcendunt, cū antè, quid ea res difficillima expoſcat
vt rectè geri poſſit, non didicerint, neq; aliquid ex hu-
mana aut diuina rhetorices facultate dicendi percepe-
rint. De quibus D. Hieron. facræ eruditionis pelagus
immensum elegantiffimè ait. *Nunc loquentibus & pro-
nuntiantibus plenus eſt orbis, loquuntur quæ neſciūt, docēt
quæ nō didicerunt, magiſtri ſunt, cum diſcipuli nō fuerint.*
Omitto etiam plura alia quæ noſtris Theologis fcho-
laſticis demandari ſolent, vt ſunt officia confellariorū,
præla-

Ad ſacras
litteras nō
irreligio-
ſe accedē-
dum.
a. Petr. I.

In epiſto-
la ad Pau-
linum.

Cōcionā-
torum mu-
nus non
abfq; me-
thodo

Super Mi-
ch. c. 5.

prælatorum atque iudicum, quibus omnino satisfieri nequit absq; notitia sacrorum canonum, absque decretis summorum ecclesiæ pontificum: nam sacra canonû facultas, præter quàm q̄ a Theologiæ principijs orta est, quædam Theologia practica nuncupatur.

Facultas Canonum à Theologia oritur

¶ Veruntamen neque hoc malum, quod sacram Theologiam cœlestem facultatem voluit angustissimâ reddere, vt scilicet, cùm aliqui scholastici Theologi cetera omnia ignorēt, & sua ignorantia (quæ Lerna malorum est) contenti esse velint, simplex fuit sed vlteriùs hoc malum grassari contendit, multipliciterq; nocere alijs qui ad perfectiùs acquirendam sacrâ Theologiam noctes diesq; insudant, & lucubrare nō cessant. Aiunt siquidē illi nihil amplius futuro Theologo necessum esse, quàm quòd ipsi nouerunt: ceteraq; omnia, siue quæ ad intelligēdas Sacras scripturas addiscuntur, siue quæ ad Theologiam practicam spectant, siue etiam quæ ad rectē formandas sacras conciones apparantur, potiùs officere quàm iuuare perfectum Theologū, aut saltē ea superuacanea esse ac minimē necessaria: cùm tamen constet manifestissimē, ad eā ipsam partem Theologiæ scholasticæ, quam ipsi tantum attigerunt, per necessaria esse. Nā perspicuū est, locos argumentorū pro scholæ disciplina sumēdos & petendos esse modò ex sacris biblijs legitime explicatis, modo ex canonibus & decretis Pōtificū, modò autē ex historia, & rebus gestis tā apud sanctos quàm apud prophanos autores. Quod elegatissimē pbat atq; persequitur R^{mus}. Canus ep̄s Canariē. in suis libris de locis Theologicis. Iniquū ergo est suâ propriâ ignoratiâ, quasi regulâ velle statuere eorū quæ ad discere oportet ad perfectâ Theologiâ adipiscendam, cetera omnia reiicere, damnare. Hos iniustos rerum æstimatores B. Iudas Apost. in epistola sua canonica rephēdēs, blasphemici crimē incurrere dixit, illis verbis,

Quantam ignorantia Theologorū quorundā, perniciem afferat.

Praus error. Nihil amplius necessum esse scire quam ipse scias.

Ad Theologiā scholasticam plura requiruntur quam quidam opinantur. Vnde loci argumentorum peti debeat. Iniquum est ignoratiā propriam pro regula statuere.

DE THEOLOGORVM

Hi autem quæcunq; quidem ignorant blasphemant, quæcunq; autem naturaliter, tanquam muta animalia norunt in his corrumpuntur.

Hieronymus calumniam passus ab ignorantibus

Præfat. in Esdras.

Præfat. in super Isaiam.

Præfat. ad Paralipomen.

Ignorantia ingenuè agnoscenda.

Iacob. 1.

Prou. 2.

In epistola ad Paulinum.

Psal. 118.

Ignorantes, studiosos ne irrideant.

¶ Equidem ab his qui breui sua suppellectili doctrinæ contenti sunt, & studiosos, ac maiora cupientes dant, sæpius calumniam passus est sanctissimus, ac nunquam satis laudatus Hieronymus. Ait enim.

Porro aliud est si clausis quod dicitur oculis mihi volunt maledicere. Et rursus alibi, non ignoro nos patere morsibus plurimorum, qui simulante inuidia quod consequi non valent despiciunt, legant prius & postea despiciant: ne videantur non ex iudicio sed ex odij præsumptione ignorata damnare. Et iterum. Optima quæq; inuidi (vt ait Plinius) malunt contemnere quàm discere.

¶ Consequens igitur est vt hi & mei similes, nostrâ ingenuè fateamur ignoracionem, & ad perfectam & integram Theologiam consequendam, indefesso quod aiunt pede contendamus, noctes ducamus insomnes, humili oratione accedamus ad Deum, iuxta illud.

Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluentem & non improperat.

Constanti animo exquiramus eam, nam hūc conatum diuinus spiritus à nobis exposcit. *Si quæseris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, tunc scientiam Dei inuenies.* Et cum D. Hieronymo addiscendæ sapientiæ amore rapiamur. Ait siquidem.

Audiuimus tantum quid nosse quid cupere debemus, vt & nos quoq; possimus dicere. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Quòd si forte illi in perniciem suam ignoracione & socordia, satis sibi contenti esse volunt: saltem ne irrideant aut contemnant verè

amatores

amatōres sapientiæ, qui nunquàm sibi cessandum, aut labori parcendum esse putant: vt preciosissimum Margaritum, perfectam Theologiam sibi valeant comparare. Quibus etiam optimè quadrat Græcicum pro uerbum. *Ἐλτίον ἐστὶ τὸ μιμῆσθαι, ἢ μιμῆσθαι.* id est, Facilius est irridere quàm imitari. ¶ Neq; vero effutire impudentissimè audeât omnia quę ipsi ignorât, siue linguarum peritiã, siue methodum & canones explicandi Sacras litteras, siue iuris Pontificij facultatem, minimè Theologo conducere aut esse necessaria. Nam & D. Apostolus Paulus, medius inter sapientiæ studiosos, & indoctos, ad pacem exhortans astitit dicens.

Zeuxis
quē refert
Plinius.

Rom. 14.

Manducare & non manducare quid in sacris litteris sit.

Ezech. 3.

In epistola ad Sophroniũ;

In proemio epistolę ad Ephesios.

Qui non manducat, manducantem non iudicet, & qui manducat non manducantem non spernat. Manducantem intellexit eum, qui Diuina sapientia reficitur: non manducantem, eum qui fame & defectu scientiæ atq; doctrinæ quasi strangulatus perit. Mos enim scripturarum est sapientiam & illius meditationem cibum & comestionem vocare. ita patet in eo loco. *Fili hominis comede & viscera tua complebuntur volumine isto.*

Qui ergo non manducat, id est, qui ignorans est, neque acquirendæ sapientiæ desiderio tenetur, nō iudicet, nō damnet, non calumnietur hominē studio cœlestis scientiæ addictissimum. D. Pater Hieronymus hos ineptos diuinæ philosophiæ & bonarum litterarum osiores acriter & cum stomacho repræhendit dicens.

Æmuli ineruditi frustra lacerant, qui malunt contemneri videri præclara, quàm discere. Peruersissimi homines, nam cum semper nouas appetant voluptates, & gula eorum vicina maria non sufficiant, cur in solo studio scripturarum veteri sapore contenti sunt? Et rursus alibi.

Non dignè Græca in Latinum transfero? aut Græcos le-

ge, si eiusdem lingua habes scientiam, aut si tantum Latinus es, noli de gratuito munere iudicare & ut vulgare prouerbum est, equi dentes inspicere donati: Quam ob rem obsecro vos Paula & Eustochium atque Marcella, ne maledicis & inuidis mea opuscula tradatis, neque dotis sanctum canibus & margaritas mittatis ante porcos: Qui cum bona imitari non queant, quod solum facere possunt inuident, & in eo, se doctos eruditesq; arbitrantur, si de illis detrahant. Quibus obsecro respondeatis, ut sigant ipsi stilum, tria ut dicitur verba coniungant, sudent paululum, experiantur semetipsos & ex labore proprio discant ignoscere laborantibus. Haftenus ille. Sed ut ab his morosis hominibus ad verè studiosos sapientiæ nos trãferamus, hoc quasi pronuntiatum constantissimè illis denuntiandum esse censui. Qui sibi in acquirenda sacra Theologiæ facultate aut quauis alia disciplina, terminum & metas præscribit, ne plura velit addiscere astruens, Hoc mihi satis superque erit ut Theologi nomine gaudeam, neque ultra frustra me ipsum conficiens laborando progredi conabor: certò sibi statuat, nihil prorsus eum perfecte sapere, ineptissimum & indoctissimum esse. Ad rem ergo quam intendimus accedentes, aliquot annotationes siue obseruationes pro asserenda varia Theologorum cruditione cõstituamus.

Inuidiquã
rum erudi-
tos inse-
rentur.

Pronuntia-
tam.

Annotatio prima, De partibus diuinæ Theologiæ.

Theolo-
gia tribus
partibus
constat.

PRIMUM obseruare maximè decet, hanc sacram facultatem diuinitus reuelatam, quam Theologiam nuncupamus, id est, ratiocinationem de Deo, tribus partibus

ibus integrantibus (vt sic dixerim) coalescere atq; esse
 compositam. Ille sunt scholastica seu disputatrix quæ
 tota in contentione posita est: Scripturæ sanctæ inter-
 pretatio: atque munus prædicandi verbum Dei ad po-
 pulum. Quæ sanè obseruatio adeò vera est & firmissi-
 ma, vt alicui parti sine alijs ratio perfectæ & integræ
 Theologiæ adscribi nõ debeat. Scholastica enim absq;
 scripturæ interpretatione, & munere prædicandi, pars
 quædã Theologiæ est, non perfecta Theologia. Id ipsum
 de munere prædicandi, & de explicatione Sacræ scriptu-
 ræ dixerim sine Theologia scholastica. Hæc enim inui-
 cem sibi sunt partes & membra de mēbro: mutuã sibi
 præstant operam: vna absq; alia mãca est & deficiens

*Alterius sic altera posuit opem res,
 Et coniungat amicè.*

Horatius.

Hæc aut̃ annotatione q̃ hæc tres partes diuinæ Theologiæ
 vnũ totũ perfectè faciant, nõ aliunde pro tēporis angu-
 stia cõprobare volo, quã ab eo quod factum est in ipso
 exordio generis humani, ac nascentis ecclesiæ. Cũ
 primũ enim Deus hominem condidit, sui ipsius cõtu-
 lit illi notitiã & cognitionẽ, qua ad eũ posset accedere,
 amare illũ, ac tandẽ in perpetuũ sua beatitudine frui.
 Neque existimãdum est, hanc Dei notitiã & cognitio-
 nem homini collatam, vt eam sibi reconderet (quasi
 in sudario numum) sed vt industriè negotiaretur iux-
 ta euangelicum dictatum, & vt doctor esset aliorũ, ac il-
 los Dei notitia imbueret. Quæ sanè notitia seu scien-
 tia, diuina est Theologia, in qua ars explicandi diuinã
 voluntatem siue verbo, siue scripto, siue manũ tradi-
 tione, inuenitur, & ad arguẽdũ & disputãdũ facultas,
 vt ea tēpẽtate necessum esset. Et præterea cũ doctor
 esset humani generis, collata est etiã ars docẽdi & præ-
 dicãdi ad populum sub aliquo signo publicè coactum.
 Itaq; vnica illa Theologia ea omnia complectebatur,
 qua vnũ nõ ita distinctè ars disputãdi ab explicatione
 diuinæ

Adam tri-
 plicem ha-
 buit Theo-
 logiam.

Luc. 19.

diuinæ volûtatis, & reuelationis, seu prædicatione verbi Dei esset discreta & separata, vt modò est, quando, de ipsa scholastica sunt in publicis Academijs cathedræ institutæ, & insignes ludimagistri magnis præmijs donati, atq; id ipsum videre licet de professoribus eximijs sacrorum bibliorum. De munere etiam prædicandi plures methodi à viris eruditissimis quotidie traduntur, & in maioribus ecclesijs præbendæ & dignitates locupletes eis qui à sacris cõcionibus sunt, assignantur.

Matth. 10.
Lucæ. 10.
Actu. 13.
Isa. 46.
Psal. 18.

¶ Et cõfirmatur secundò hæc nostra annotatio exemplo & similitudine. Nam in Ecclesia Euangelica ipsi apostoli & discipuli Redemptoris nostri missi sunt ad enuntiandum sua prædicatione verbum salutis in vniuersum orbem, & vt infideles ac hereticos confutarent sua disputatione & argumentis. Nã & Paulus Apost.

Actu. 9.
& 17. 18.
Per tres menses disputationis.
cap. 19.
Ioan. 6.
Isai. 54.
Apostoli tres partes Theologie habuerunt.

Christus omnem Theologiam consecrauit.
Luc. 2.

Spiritus Domini super me, eò qd vnerit me, &c. Isa. 61
Explicat.
Luc. 4.

Confundebat Iudeos, & disputabat cum Grecis, ac vt legitime thesauros diuinarum litterarum hominibus aperirent atq; explicarent. Et illa omnia præstabant perfectissimè iisdem viri sancti theodidacti, (quos Isaias vocat viros doctos à Domino) per vnicam Theologie facultatem, quæ in illis erat, tribus partibus constans, scilicet scholastica, arte explicandi sacra biblia, methodo & ratione concionandi. Quia ipsum seruatorem nostrum Iesum Dei verbum ac sapientiam hanc triplicem Theologiam, dum in humanis ageret clarissimè constat exercuisse. vidimus enim illum in templo sedentem in medio doctorum audientem illos & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui cum audiebant super prudentia & responsis eius, voluit autem clementis. Iesus aliquando scholasticè agere, vt sua exercitatione, progymnasmata quæ habentur in scholis & palæstra litteraria magno honore prosequeretur. Vidimus etiam sæpius locos diuinæ scripturæ aptissimè explicantem conciliantem, & ad legitimè intelligendū artem

artem & modum tradentem, *cuntes* (inquit ad Pharisæos) *discite quid est, Misericordiã volo & non sacrificium.* & rursus. *Benè prophetauit de vobis Isaias dicens, Populus hic labijs me honorat, cor autè eorum longè est a me. Incrassatum est cor populi huius & auribus grauitè audierunt.* Munus autem publice prædicandi, sanctissimum ac perpetuum sibi fuit. *Vidès Iesus turbas ascendit in montem & cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius & aperiens os suum docebat eos dicens, Beati pauperes.* & iterum, *hac dicens clama bat, Qui habet aures audiendi audiat.*

Matth. 9.
Osee 6.

Isai. 29.
Matth. 15.

Matth. 13.

Matth. 5.

Lucæ. 8.

Misi præterea sunt Apostoli & discipuli ad regèdum ipsam Dei ecclesiam, sacris Canonibus, & Decretis: leges ecclesiasticas & constitutiones ferebãt, quas modò in concilijs sacris, & in corpore iuris habemus, atque illa omnia præstabant per vnicam Theologiæ facultatem iisdem Theologi & canonistæ simul. Quin etiam & multo pòst tempore ad sexcètos & plures annos post Christum natum, dum Hispaniæ Gothorù ditioni subdebantur, episcopi & doctores Theologi leges externas pro rei administratione ferebant, vt latè constat in concilio. 4. Toletano, Sisenãdo rege procurante & fauente coacto, in quo editæ sunt leges quas vulgò vecant (del foro juzgo) & ad eas ferendas satis superq; fuit illis vnica Theologiæ facultas, quæ hæc omnia facilè cõprehendit atque complectitur. nam & decisio legitima causarum, & legum sanctarum institutio, & punitio delictorum ac criminum, quæ porrò tria munia recondunt quicquid tota iuris prudentia docet ac præcipit, in sacris litteris habent firmissimum fundamentum, & inde sumi debent: quod per facile nobis esset ostendere, nisi modò consulendum nobis esset breuitati. Verum

Apostoli
Theologi
& Canonistæ.

Iurisprudentiã tria munera habet. Cap. qualiter & quando. 2. de accusa. q. ibi doctores precipue Felinus.

††

tamen

tamen illud magis ac magis explicabimus, cum Deo dante iustum volumen de historia, necessitate, connectione harum facultatum, Theologiæ, iuris vtriusque quibus regitur Respubl. & de conciliatione, doctorum qui illas profitentur, aliquando in commune studiosorum beneficium emittemus. Satis in præsentia nobis sit ostendisse hæc cõmunia ad Theologiæ facultatem & studium legitimè spectare, quanuis deinceps ob causarum & decretorum multitudinem professores Theologi & Canonistæ discreti sunt & separati post tempora Iuonis, Isidori & Gratiani qui decretorū volumina cõpilarunt. Ita ergo proculdubio intelligimus, & scholasticam Theologiam, & artem explicandi scripturam, & eam quæ docet concionari integram esse vnicam facultatem ijs partibus constātem vt sit omnibus suis numeris absoluta atque perfecta.

Theologi
& Canonisti
siqua occasione
secreti sunt

Annotatione secunda, Quantam & quā variam rerum eruditionem exoptulet sacra Theologia.

SI QUÆ à nobis huius annotationis ratio, postulare videbatur, ad plenum atque ad viam (quod dici solet) essent refecanda & explicanda, infiniti penè operis & sudoris esset, ac integrum volumen possent complere, sed ne longis ambagibus à proposito fine recedamus lectorem, affatim sit intelligere, diuinā Theologiæ facultatē, omnigenam scientiarū cognitionem reposcere, omnesq; artes, *Quasi ancillas vocare ad arcem admaniam ciuitatis. Vt est verè illarum Domina, regina,*

Prover. 9.

Theologia omniū
scientiarū
architectonica.

gina,

gins, mater, & architectonica. Quòd pulcherrimè eruditissimèque docet Clemens Alexandri. Strom. lib. 1. Nam quemadmodum ea cœlestis disciplina innumeris serè bonis scatet, (vt verè dixerit D. Hieronymus in illa verba. Et adipe frumenti satiat te.

Pinguissimus est sermo diuinus, omnes in se habens delicias, quicquid volueris ex sermone diuino nascitur, sicut tradunt Hebræi: quoniam manna quando comedebant secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat in ore.) ita prorsus prægrauata est & onusta multis obligationibus, plura ac innumera cognoscendi & addiscendi. In primis philosophia gentilium est exornanda. Nam sapientiam & eloquentiam Ægyptiorum siue Ethnicorum, diui patres Hieronymus, & Augustinus appellare solent aurum & argentum, quæ accipere ab eis debemus in ministerium ac cultum Diuinæ scientiæ tanquam ab iniustis possessoribus. Nam & diuum Paulum in exemplum referunt qui in suis epistolis loca poetarum & philosophorum adduxerit. Et Clemens Alexandrinus ait Apostolos in suis concionibus sapius citasse Sybillas. Nonne aspiciamus quanto auro & argento & velle suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr doctissimus? Quanto Lactantius? Quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? Vt de viuis taceam inquit Augustinus, Quanto innumerabiles Græci? In super indiget Theologia vniuersim artibus humanis, Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Sophistice, Arithmetica, & Geometria, Musica, & Poetice, Astronomia, Physica, & Geographia, Historia & alijs de quibus testatur in specie August. lib. de doctrina Christiana, & Hierony. sæpenuero id ipsum elegantissimè ediserit,

Sapiet. 16

Theologia multis est obligationibus prægrauata.
Hierony? de opt. gente interpret. Aug. d. doctri. Christi. lib. 2. cap. 4. Theologia Encyclopædiâ postulat. Aug. li. 13. cōtra Faust. c. 15 & lib. 2. d. doctri. Christi. c. 39. li. 3. c. 29. li. 4. cap. 3. Clemens. papa in epist. 5. ad discipulos.

DE THEOLOGORVM

Hierony-
mus ca. 1.
epistol. ad
Titum, &
in Daniel
c. 10. & ad
Paulā Ve-
bicam.

cuius sententia refertur in decretis dist. 37. vbi etiam aliorum doctorum ac pontificum dogmata & auctoritates recensentur. Eandem cum his patribus sententiā habuit & D. Basilius constantissimē in epistola ad nepotes cui titulum indidit, Quomodo ex gentilium doctrinis proficiant. vbi ait, Dicitur enim, & Moses ille cuius est in sapientia nomen apud omnes homines maximum, Ægyptiorum disciplinis mentem exercitatus ita ad eius qui est contemplationem processisse. Similiter & in sequētib; temporibus Danielem Babylone Chaldæorum sapientiam dicunt didicisse, tunc denique diuinas attigisse doctrinas, & paulò inferiùs. (vt ego qui dem ex viro graui qui maxime poetarū sensus tenebat accepi,) Omnis Homeri poësis virtutis est laus, & eius omnia adhuc finem referuntur vt nihil ab re aut parrergon sit positum. Et (vt propiùs ad rem accedamus) quis facile possit enumerare qui libri sint euoluēdi ad Theologiam scholasticam perscrutādā, qui authores præcipuè habendi cæteris explosis, quam ad manum & ob oculos habendi sint in ludo litterario, ad congregiēdum cum hostibus, tum, hæreticis serio, tum catholicis ob exercitamenta quotidiana, loci argumentorum, solutiones difficultatum ex quibus absque Theseo te extricare minimè queas nisi optimè artem scholasticā & dicendi modos, & nomina propria artis percalueris. Quin etiam & iura canonica benè nosse oportet, cum illa ad Theologiam practicā spectēt. Et ciuilia adhuc pro occasione & tempore, cum plures casus tam in foro conscientix quā in publico expediri nequeant absq; Cæsarei cognitione. Ad hæc ad iudicium, testium, reorū, & accusatorum auriculares confessiones administrandas maximè proficuum erit viro Theologo id posse facere per cognitionem propriæ facultatis, ex quibus illa desumuntur & obeūtur munera, vnde ad idem munus confessa;

Theologia scholastica quantum tan rerū molem potest.

confessariorum operę precium erit lustrasse manualia, & summas casuum. An nõ apertò vides quãta ad Theologiam scholasticam requirantur?

Theologia scripturę quãta requiratur.

Quid vero, obsecro per Deum immortalem necesse erit infumere laboris ac temporis in Theologia scripturę exactè pernoscenda? In primis exercitamenta scholastica ad eius explicationẽ sunt accersẽda. Audi Hier. *Iob exẽplar patientiæ quæ non mysteria suo sermone complectitur? prosa incipitur, versu labitur, pedestri sermone finitur, omnesq; leges Dialectica propositione, assũptione, cõfirmatione, cõclusiõe determinat. singula in eo verba plena sunt sensibus.* in epistola ad Paulinum. Sanè addiscendę sunt phrasæ loquendi sacrę paginæ, exquirendę regulę & canones, qui à sacris Doctoribus solent diligentissimè tradi, euoluenda sunt viuida oculorum acie commentaria doctorum. Quàm sit hoc difficile, ac quasi infiniti cuiusdam cenatus, ab vno D. Hieronymo perdiscere licebit in illius sacris scrinijs & scriptis.

In Ecclesiastica. c. 10

Scripturarum (inquit) notitia, non ociosis datur aut vota facientibus, sed laborantibus, Et iterum. Sacrę scripturę intellectum vt haberent, multi magis profecisse legitur per orationem, quã per studij simplicis exercitacionẽ.

In epistola ad Paulinum.

Et alibi ita ait. *Scripturã non intelligit nisi qui confortatus est a Deo.* Ideo autem commentaria sacrorum doctorum sunt euoluenda pro legitima sacrę paginæ interpretatione & canones illorum obseruandi, quĩ noua scripturę interpretatio semper suspecta esse debet ac omnino reiicienda. Clemens enim Alexandri, Stromat. li. 7. hunc ab initio catholicę ecclesię canonem seruatũ affirmat, vt ad intelligentiam sacrorum bibliorum sanctorum patrum semper consensum sequamur: si quis nouum aliquid cuderit quod ab illorum sententia dis-

Dani. 10.

Nouitas semper suspecta.

sentiatur, tanquam adulterata in monetam reijciamus. Et lib. 6. Stromat. alium ecclesiasticum Canonem tradit ut in explicando scripturas is sit scopus quò omnia dirigamus ut summa sit concordia & concentus legis & prophetarum cum nouo testamento. Et quòd nouitas hæreseon seminariū sit adstruit Cyrillus in epistolis ad uersus Nestorium, & ex sententiâ Epiphaniij, Synodi Nicæn. 2. act. 6. & 7. orthodoxismos est semper regiam viâ ambulare.

Annotatio tertia. Varias translationes, & linguarum peritiam valde proficuas esse ad partem Theologiæ quæ in explicandis Scripturis sacris versatur.

PLVRIVM translationum utilitas satis affatimque ex eo asseritur, quòd viri grauissimi doctrina & sanctitate per celebres illas quasi necessarias sumis laboribus ac vigilijs perfecerint Ecclesiæ patribus enixè poscentibus, imò & illis summo Pontifice mandante & approbante. Sed insurgunt ex hac ipsa ratione parū docti, imò multum inepti dicentes: quòd cum tam exquisitè id præstitum sit à sanctis Doctoribus, neque vlla trāslatio præter vulgatā, neque alterius linguę peritia, præter Latinam potest proficere ad intelligentiam Sacrę scripturę. Quod decreto concilij Tridentini latè constat, solam vulgatam Latinam probantis ut authenticā. hinc clamor ingens oritur eorum, Concilio cautum esse ut sola editio vulgata citetur, non relinqui locū alijs translationibus seu linguis: atque hoc veluti septemplex Aiacis clypeo tecti, liberè volunt omnem eruditionem despiciere. Non est in animo cum morosis illis contendere, sed simpliciter profiteri veritatem. Sanè cū sacro sancto Concilio solam vulgatam dicimus authenticam in decernendis rebus fidei & morum, sed collationem,

Obiectio.

Soluitur.

et ex

& explicationem per alias translationes, vt per cōmentaria doctorū minimè reijciendam sed amplectendam potius & exosculandam. Et quod ad translationē. 70. interpretum attinet, hæc vtilitas tam clarè dimanat ex ea, vt intelligi possit, translationem. 70. pro scholijs & commentarijs certò debere sumi, sed ea scholia sūt quæ Apostoli & Euangelistæ pro textu sacro citent. Verūtamen ne tempus inani contentione teramus, adsit D. Hieron. hancq; controuersiam dirimat, *Scripturarum* (inquit) *intelligentia, ex varia locorum collatione accipiēda. Et iterum. Hebræe linguæ ignorantia, vt à quibusdā erratur, ita à sciētib; illam mysteria Sacre scripturæ intelliguntur, & intellecta facilius explicantur.* Id etiam affirmat dicens. *ex ignorātia veritatis Hebraicæ multi errores exorti. et rursus alibi. Hebraicæ linguæ proprietatē Græcus sermo & Latinus non potest exprimere. Itē ait. Idioma & proprietatē Græcā sæpe Latinus sermo nō explicat.* ¶ Ratione etiam probatur, sæpenumero contingit vnicam vocem Hebræam multiplex habere significatum, quod spiritus diuinus potuit simul velle exprimere. Est enī variū, dissertū, multiplex. At verò in translatione Latina vnicū tantūm ex illis exprimitur, et ingenuè fateor atque condono, fuisse melius inter ea: perconctor modò, Num omnibus alijs non priuatur homo Latinus? ergo decebit multumq; proderit et varias consulere translationes, et textum Græcè et Hebraicè attentissimè perscrutari, et quasi virga Moy si identidem saxum percutere vt educamus aquam de petra et lac de saxo durissimo. Ineptissimus sit qui tam manifestam rationem velit diffiteri. Ideo enim Dominus in titulo suæ crucis tres præcipuas linguas Latinam, Græcam, et Hebræam ostendit esse sibi cōsecratas, et suorū mysteriorū quasi custodes et cōseruatrices

(lingua

Vulgata
authenti-
ca nō reij-
citur alia vt
cōmenta-
ria.

Leo In I-
sar. disputa-
tione 8
transl. c. 2
Lib. 1. con-
tra Pel-
gia.
Lib. 2. cō-
tra Rufi.

Prologo
super Es-
drau & in
Paralip.
Psal. tit 4
Lib. 1. con-
tra Iouin.
Vnica vox
plures ha-
bet signifi-
catus.

Tres lin-
guas, in
cruce Do-
minus con-
secrauit.

DE THEOLOGORVM

(lingua enim Hebræa sanctitate pollet, Græca facundia, Latina grauitate,) & varias autem translationes doctorum, veluti commentaria esse. De editione enim. 70. interpretum D. Hieronymus sæpius asseuerat potius esse paraphrasin quandam & commentarium, quàm simplicem interpretationem.

Iustin. in
dialog. ad
uerfus Tri-
pho.
Philo. In
deus.
Irenæus.
D. Hiero-
nymus sc̄p̄
p̄s̄imè.
Aug. de ci-
ui. lib. 18.
cap. 42.
Lucæ. 24.

Hebr. x.

Lib. 2. to.
2.

Deutero.
32.

Nota.

Et (vt isthæc omnia adductis exemplis illustriora fiant,) vnum aut alterum obiter ac veluti per transênã de quauis re afferamus. In primis locus euangelicus ita habet. *Apparuit Angelus confortans eũ.* Suboritur statim scrupulus, qua ratione Angelus creatura quædam confortet Iesum dominum & conditorem vniuersorum per quem Deus fecit & secula. Doctores anxij sunt vt difficultatem explicent. sed ex textu ipso & varia translatione facillime litem dirimamus. Græcè est. *ἐνισχύων αὐτόν.* id est, ostendens ab illo sumi omnem fortitudinem. D. Epiphanius contra hæreses, hunc locũ tractat diligentius adducitq̄; locum magni cantici Moyssi, legitq̄; in hunc modum, Et confortent ipsum omnes angeli Dei: atque ita explicat, non vt dent ipsi robur Angeli, (nõ enim indigebat Angelorum cõfortatione,) sed confortent ipsum, hoc est confitendo proprium ipsius robur ipsi attribuant. Quàm pulchrè Epiphanius. Sed multo rectius editio. 70. ita enim ait. *Et adorent cum vniuersi Angeli Dei, letamini gentes cum populo eius, & roborentur in eo omnes filij Dei.* Expende verba, Roboretur in eo. Ecce ex ipsa litera sublatam difficultatem absque alio dispendio & commentario. Ita habetur Græcè, *καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ θεοῦ.*

Alius locus est Luc. 11. Erat Iesus eiciens dæmoniũ & illud erat mutum. Valde laborant doctores vt ostendat ex alio euangelista & ex naturali philosophia seu cõsequencia fuisse etiam cæcum & surdum, sed ex ipsa

Græca

Græca voce vtrunq; habemus ac præterea fuisse etiam
 stupidum & insensatum. καφός enim est mutus, surdus,
 insensatus, vt sic vel maximè intelligamus vnico intui
 tu absq; proluxa homilia quàm stragem dæmon in ani
 mâ semel ingressus efficiat & quomodo omnes simul
 petétias suo caractere insigniat magnæ bestix de qua
 Ioan. nam & hominem extra mentem facit. Vnde illud
*redite prauaricatores ad cor. & rursus nos insensati vi
 tam illorum existimabamus insaniam.* Ioannis etiam pri
 mo habetur de præcursoe Baptista *non erat ille lux.*
 & insurgit dubitatio, quare cùm hoc stet, dixisse de illo
 Christum *erat lucerna ardens & lucēs.* Sed ex articulo
 Græco facillimè soluitur. dicit enim. οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς.
 nō erat ille illa lux, scilicet, tā opere expectata, quæ *erat*
lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc
mundum. persimilis est locus ille. *Propheta es tu,* &
respondit, nō. vbi D. Gregorius affert dubietatem quòd
 Dominus appellarit prophetam & plusquam prophe
 tam. Sed ex articulo etiam Græco ibi apposito facile
 dissoluitur obiectio. ὁ προφήτης εἶ συ; καὶ ἀπεκρίθη, οὐ. idest,
 tu es ne ille propheta quem Messiam expectamus? nam
 Moses de Messia loquebatur dum ait. Ac ideo Ioannes
 verè respondit. Nō sum ille propheta sed eius ante cur
 sor. Verum de Græca lingua hæc exempla sint satis, vi
 deamus alia de Hebræa.

Strages de
 mōnis in
 anima.

Apoc. 16.
 Isat. 46.
 Sapi. 5.

Obiectio
 soluitur.

Ioan. 1.]

Anima cùm obtulerit oblationem sacrificii Domino.

Leuit. 2.

Hæc est similia ex flore farinæ triticeæ de qua plura
 annotatur ex eadem littera pro figura & explicatione
 sacrosanctæ Eucharistiæ. pro oblatione, sacrificio, est
 in Hebræo מִנְחָה minchal, idest, munus, oblatio, sacrifi
 cium, significat etiam donum & partem à Domino. de
 scenditq; à מָן man, & מַחַח macah, inde de sacrificio al
 taris dicit Ecclesia. *hæc dona, hæc muner a hæc sancta sa*

Canō miss
 se. c. cum
 Marthede
 celebrat.
 miss.

†††

cristicia

*crificia illibata. neque verò vtecumq; munera offerimus sed placatiua. Genes. 43. deserte viro munera. vbi multa notatur de Eucharistia. quòd sit sacrificium & oblatio, Donum est à Deo, munus est à nobis placatiuum, sacrificium illibatum in vtroq;. Sume igitur minchah, non quodcūq; munus sed placatiuum: sume sanctam Eucharistiam. Potest etiam esse à מן man, quòd est donum, & מנח caphah, siue, מנח caphar, quod est extinguerè iram, sedare, mitigare, placare, expiare. ita interpretatur D. Hieronymus. *Munus absconditum extinguit iras, & donum in sinu indignationem maximã. & alibi.**

Pron. 21.

Genes. 23

Prælati & principes quâs patiantur.

Dixit enim placabo illum muneribus.

Vox etiam וןִ Ros per נ siue per ׀ multiplicem habet significatum. Sumitur enim vt sit caput, princeps, Dux. 4. reg. 4. caput meum doleo. Numero. 13. mittens principes viros. Animaduertunt autem doctores speculatione & experientia prælatum & principem esse miserum & pauperem ob immensas obligationes quibus subiacet, felle & amaritudine ac veneno potari, ob importunas sollicitudines & querelas in sui muneris administratione. Sed illa omnia vox Hebræa expressè cõplectitur. Significat enim fel, venenum. Genes. 32. *vua eorum vua fellis, venenum aspidum insanabile.* Significat etiam pauperem vel paupertatem, præcipuè si scribatur cum vau in medio וןִ ros. Osee. 10. *Et germinabit quasi amaritudo iudicium, & Amos. 5. Qui vertitis in amaritudinem iudicium.* 1. Regum. 2. *Dominus pauperem facit & ditat.* hanc amaritudinem quæ admixta est dulcedini dominandi voluit experimere vulgare il lud lêma siue titulus qui in stêmatis & insignibus regis Henrici circumfertur (Agrodulce) depictis malogranatis vt videre est in nostro cœnobio regali Hieronymiano ad Madritum. Imperium, & dominatus

Grandis
laus lin-
guæ factæ
& scriptu-
ræ.

Oro te ait D. Hieronymus, quid hoc sacratius sacra-
mento? quid hac voluptate iucundius? qui cibi? quæ
mella sunt dulciora, quàm Dei scire prudentiam, & in
abdita eius intrare, & sensum creatoris inspicere, & ser-
mones domini Dei tui, qui ab huius mundi sapientibus
deridentur, plenos docere sapientia spiritali? Habeant
sibi cæteri, si velint suas opes, gēma bibāt, serico niteāt,
plausu populi delectētur, & per varias voluptates suas
diuitias vincere nequeant: nostræ diuitiæ sint in lege
Domini meditari die ac nocte, pulsare ianuam non pa-
rentes, tres panes Trinitatis accipere, & seculi fluctus
Domino præeunte calcare. Hactenus ille Diuus.

An vides (lector optime) quàm proficiant trāslationes
ad Scripturam sacram, linguæ Hebrææ, Græcæ, & La-
tinæ cognitio? quin imo ipsi apices, puncta & elementa?
Hinc Dominus ait Matth. 5. amen dico vobis, iota vnū,
aut vnus apex non præteribit à lege. Hęc est eruditio
verè Hieronyma aut rectius Hieronymiana, id est, quæ
Hieronymi lucubrationem & lucernam redolet, non
quam quidam crassulus existimauit. Si igitur D. Hiero-
nymo doctore aut patre gloriamur, illius studij nos e-
mulatores præbeamus. Perfectissimum genus amoris
est, si eius quem plurimū diligis similitimum esse cupias,
vt eleganter dixit Cicero. sed pergamus ad reliqua.

Confuta-
tio homi-
ni parum
docti.

Amor cū
imitatio-
ne.

**Annotatio quarta, ei qui futu-
rus est perfecte Theologus, quàm indefesse sit in
omni parte Theologiæ laborandum, & qua ratio-
ne cum fructu id facere possit.**

Despera-
tio impru-
dens.

VIDEOR mihi videre quosdam lectores, ac Theo-
logos desides & exanimes quasi in quodam despe-
rationis baratrum abire, dum has nostras annotationes
attentè percurrunt, quæ à futuro Theologo tot tâtaq;

repor-

repscunt, qualia & quanta nullus vnquam hactenus prestiterit aut verò præstare possit: de se ipsis saltè nihil tale polliceri audent, quod aliquando Theologi euade re valeant: Præsertim cum finem iam discendi & laborandi sibi præfixerint. Quibus sanè intrepidè diuinare audeo, veram esse suam estimationem ac desperationè in his qui terminum & metas discendi præscripserunt. Constans enim est nostrum pronuntiatum quòd ante primam annotationem quasi fundamentum iecimus & constituimus nihil eos posse proficere. Cæterùm minimè desperandum ijs qui se verè studiosos & diuinę sapientię sectatores ex animo profitentur. & hos velim ad capeffendam perfectè diuinam Theologiam acriter accendere & efficacissima parènsi cohortari. In primis oportet non demittere animum, nec magnitudine perterriti. Nā vt dici prouerbialiter solet, *labor improbus omnia vincit, & duris vrgens in rebus egestas.*

Qui sine
sibi statuit
discendi
nihil sciet

Constanter
agendum.

Ouidius.

Cicer. de
perfecto
oratore.

Quis sit
optimus
Theolog.

Secundo rem peruiam & quæ ab hominibus obtineri possit exposcimus. Nam quemadmodum Rhetorum facile princeps Cicero, post enumeratas infinitas penè virtutes quibus orator exornari debet, afferuit, Finximus oratorem non qualis est, aut qualis futurus est sed qualis esse debeat vt qui maximè ad hunc oratorè accedat optimus sit orator. Ita prorsus nos finximus Theologum non qualis est, aut qualis futurus est sed qualis esse debeat vt qui maximè ad hunc Theologum accedat, optimus haberi possit Theologus.

Comparatio ad re-
quisita ad
alias fa-
cultates.

Tertio animaduertendum est, quòd non mirum videri debet alicui, si ad tam egregiam & cœlitus reuelatam facultatem Theologiam acquirendam, omnigenam eruditionem exposcamus, cum ad humanas quasdam artes & eas quidem non sublimiores, autores & doctores sint, qui pro illis acquirendis præsumant asserere per necessariam esse omnium penè scientiarum encyclopædiã
atque

Stromat.
lib. 5. in fi
nc.
Vitruuius
Lib. 1. ca.
1.

Plinius in
præfatio-
ne ad Ve
pasiânũ.

Exempla
illustrium
Theologo-
rum.

Ad Pam-
machiũ &
Oceanum

Ibidem.

atque eruditionem. Clemens siquidem Alexandrinus
omnium iudicio verè sapientissimus ex sententia Hera-
cliti affirmat, quòd philosophus rerum multarum peri-
tus esse debeat. Quin & Vitruuius in suo opere de sa-
bricis & architectura dum instituit architectũ, nititur
ostendere ad eam artem perfectè intelligendam perne-
cessariam esse omnium scientiarum notitiam. Sed quid
Plinius senior ad naturalem rerum indagacionem ex-
postulat non facilè est explicare. Ergo ne ad diuinam
facultatem Theologiam cui cæteræ omnes, vt ancillæ,
sux Reginæ ac Domine inseruiunt non multò plura
requiratur? An sacer Theologus aliquid ignorare ve-
lit? illud hemistichion, minime patitur dicens. *Cum sit
qui scripti callent omne genus.* Deiectissimi animi sit in
hoc asserendo, hæsitare. ¶ Sed vt exemplis illustrium
Theologorum de viris admoneamur, fuerunt in hoc
nostro seculo in nostra Hispania in his academijs in
quibus enutriti sumus, vidimus etiam plures ex illis &
de facie nouimus reuer. Petrum Guerrerum archie-
piscopum Granatensem, Ayalá archiepiscopum Valé-
tinum, & ex religionibus plurimos, Victorias, Canos, So-
tos, Mancios, & Gallos, Medinas, Castros, Vegas, non o-
mnes enumerare est in animo: illi enim plurimi sunt. Il-
los recensui in exemplum eorum qui meritam laudem
perfectæ Theologiæ habuerunt. Ergo & cuilibet con-
tendenti, via patet si à Deo clauem David enixissimè
& humili oratione deposcat, dum tamen sibi nusquam
cessandum existimet. Audi verò de hac re Hieronym.
*Putabant me homines sinem fecisse discendi. Veni rursus
Hierosolymam & Bethleem: quo labore, quo precio Barra-
banum nocturnum habui præceptorem? Et alibi. Iam canis
spargebatur caput & magistrum potius quàm discipulum
decebat: tum Alexandriam perrexii: audiui Didymum: in
multis ei gratias ago: quod nescini didici, quod sciebã illo
docente*

docente non per didi. Incredibile sanè foret nisi tātus vir se testem profiteretur quān sibi antiquum sanctūq; fuerit ab studio nunquam cessare. Ita enim ait, Nō quo ab adolescentia, aut legere vnquam aut doctos viros, ea quæ nesciebam interrogare cessauerim, & me ipsum tantum vt plerumq; habuerim magistrum. Deniq; nuper ob hanc vel maximi causam Alexandriam perrexi vt viderem Didymū, & ab eo in scripturis omnibus quæ habebā dubia sciscitarer. Id ipsum assueerat ad Domnionem & Rogatianum.

Gratissimum profectò est animaduertere quanta vi verborum & sententiarum ad nunquam cessandum exhortetur. Cato quoque (illum dico censorium, & vestra quōdam vrbis principē) extremas etate Gracas litteras nec erubuit censor nec desperauit senex discere. Refert etiam Nepotianum immensum serè absque cessatione studium. Cum in stratu (inquit) librum frequenter tuoluerem, sapè super pectus soporati dulcis pagina decidebat. Lectioeq; assidua, & meditatione diuturna pectus suū bibliothecam fecerat Christi. Et de Origene hæc contestatur. Nunquam Origenes cibū sine lectione sumpsit: nunquam inijt somnum nisi vnus ex fratribus sacris litteris personaret, hoc diebus egisse vel noctibus, vt & lectio orationem exciperet, & oratio lectionem. Quid nos vtrius animā tale vnquam fecimus? quos si vel securda hora legentes inuenerit oscitamus, manu faciē defricantes, continemus stomachum, & quasi post multum laborem mundalibus rursus negotijs occupamur? Id ipsum quod Origenes, Cato, Nepotianus, ipse etiam Hieronymus facere exhortabatur,

In proo-
m. ad E-
pisc.

In præfa-
tione ad
Paralip.

Cato. Ad
Demetria
dē de Vir-
ginit. & in
epistola ad
Nepotiū.
de vita cle-
vi.
Nepotian-
us.
In epita-
phio Ne-
potiani.

Origenes.
Ad Mar-
cellam c.
18.

Tenent;

DE THEOLOGORVM

In episto-
la ad Eu-
stoch. de
virg.

Ad Deme-
triad. de
virgin.

Studio in
cumbere
non labo-
ri tribuen-
dum.

Sententia
auctoris de
perfectè
acquiren-
da Theo-
logia.

Theologi
docendi
sacra Con-
cilia.

Tenenti codicem somnus obrepit, & cadentē faciem pa-
gina sancta suscipiat. et rursus. vñ illud tibi nata Deo,
præque omnibus vñum prædicam, & repetens, iterumq;
iterumq; monebo, vt animum tuum sacræ lectionis amo-
re occupes. Neq; tamen vt ab studio litterario sit omni-
no cessandum occupationem aut excusationem quam
tuis sanctam admittit. Præter psalmorum inquit &
orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad
vesperam, media nocte, & mane semper est exercendum,
statue quot horis Sanctā scripturam ediscere debeas, quā-
to tempore legere, non ad laborem, sed ad delectationem,
& instructionem animæ. Sed cū ratione multiplici,
exemplis atque doctrina perspicuè ostenderimus futu-
ro Theologo minimè ab studio cessādum, neq; aliquo
pacto à consecutione desperandum, vt desides & iner-
tes quidam existimabant: superest demum methodū
& rationem optimam excogitare, qua omnes partes
Theologiæ nobis cum Dei adiutorio (vt hominibus cō-
cessum est) comparemus. Ego sanè in hac semper fui
sententia vt post quadriēnium aut saltem triennium in
sacra Theologia scholastica plenè exactum in publica
academia aut priuata quadam studiosorū schola, alius
integer annus qui proximè sequitur sumatur in cu-
ius principio per sex menses tradatur methodus atque
ars explicandi sacras litteras, atque perfectam œcono-
miam Sacræ scripturæ. per tres alios menses præcepta
ad recte formandas sacras conciones diligentissimè tra-
datur quæ necessaria sunt ex Rhetorices facultate ac-
cersendo. In tertia & vltima anni illius parte oportebit
Theologi animum imbuere, atque docere sacra Ec-
clesiæ concilia & summorum Pontificum decreta, sen-
tentiasque tractari, facultatē Canonum quibus regitur
res publica: breuiter explicando quot sint volumina,
qua

quā ratione & ordine sint compilata, quid soleant præferre tituli textus & glossæ, ac veluti per tranſcnam, (dummodò in ea exquisitioe non multum inmoremur aut còlenescamus quasi ad Sirenos scopulos) volumina iuris ciuilibis siue Cæsarei lustrare licebit, rationem & methodum procedendi vtcumq; intelligere, textus aliquos insigniores commédare memoriæ pro decisione casuum qui explicari solent à Theologis. Videmus enim commentaria & scripta doctissimorum Theologorum Dominici Soto, & Alphòsi de Castro plurimum legum allegatione referta & locupletata. Quin & S. Thom. doctor angelicus omnium Theologorum ante signanus magister (absit iniuria verbo,) loca vtriusque iuris plerūq; refert atque reueretur. ¶ Sic proculdubio fiet si hæc nostra methodus obseruetur, vt Theologi ex academijs cum profectu vberè prodeant, & ad explicandas Sacras litteras, & ad concionandi exercitium paratissimi, & ad reliqua munera confessoriorum, iudicum & prælatorum quæ Theologis demandari solent, satis apti. Memini cùm hæc ad quendam eorū qui sua ignorantia, & curta supellectili scientiæ contenti sunt referrem mihi obiecisse, illarum rerum notitiam inflare animos iuuenum Theologorum, (vt inquit Paulus) ac cupiditatem illis ingerere illa officia ambiendi. Cui intrepide respondimus, Multò perniciosius esse, Theologos iam iam senescences, imò Theologastros, postquā sæpius illa munera administrarunt & plures sua oscitantia grauiter læserunt, debitum sui officij in graue animarum suarum periculum ignorare. Nam (vt inquit optime Hostiensis) periculosum est ignorantes iura promoueri in prælatos, iuxta illud. *Turpe est nobilem Patri-*
cium ignorare ius in quo versatur. Sequamur ergo sanctorum patrum vestigia, qui perfectissimè Theologiam integram acquirere procurarunt, omnemq; suam par-

Theologus vt iure ciuili, iuari potest aliquā do.

Obiectio ineptissima.

1. Cor. 8.

Soluitur.

Lib. 2. de Orig. iur. ff.

Hieron.

In suo Hieronymiano.
Dionysius

Ambrosi.

Philogonius.

tem explicuerunt Theologi simul scholastici, & scripturæ expositores, & concionatores verbi Dei, & canonistar. D. Hieronymus exemplum eruditissimi Theologi ad eum percalluit iuris prudentiam, sacra Ecclesiæ concilia & constitutiones, ut ex ipsius doctrina & commentarijs ducentos & octo textus & plures etiam desumpti sint ad copilationem decretorum quos enumerat fideliter Ioannes Andreas lucerna quedam iuris. Et ius etiam ciuile Hispanum sententias D. Hieron. sæpius affert. Dionysius Arcopagita iudex Atheniensis, suæ iuris prudentiæ diuinam perfectissimè adiunxit Theologiam. D. Ambrosius prætor Mediolanus sapientissimè egit munus doctoris Theologi totius Ecclesiæ. Beatus Philogonius episcopus & martyr ex patrono causarum factus est Theologus insignis ut fieret episcopus. Innumeros alios possem recensere, sed hæc satis dicta sint de hac quarta annotatione, ut Theologus quisq; variam eruditionem aliarum facultatum, suæ Theologiæ adiungere & comparare se posse intelligat. Alioquin experimento nouimus, non sine iniuria sacræ facultatis Theologiæ, confundi sæpius ac verecundari Theologos à iuris peritis ob ignorantiam sacrorum canonum qui ad legitimam Ecclesiæ gubernationem & munerum suorum administrationem conducunt, turpiterq; eos errare in rebus per vijs, quæ facili aut nullo negotio à quo vis Theologo sciri possent. Vidi ego etiam primarios Theologos in suis lectionibus & actibus scholarum, neq; citare posse rectè, loca conciliorum aut iuris, absque eo quod suam proderent infatibilem ignorantiam.

Annotatione quinta. In qua fit accommodatio & redditio diligens & legitima omnium quæ dicta sunt ad Epistolam D. Iudæ Apostoli, & eius enarrationem.

QVÆ hastenus adduximus de omnigena ac varia eruditione, quam asserimus necessariam ad perfectè acquirèda diuinâ Theologiam, per facile nobis esset, penetralia sacrarum litterarû ingredientibus, per singulos libros manifestis exemplis ostèdere & explicare: sed illud inexhausti cuiusdam operis foret, ac integrum tractatum exposceret. Vnum breuissimû totius veteris ac noui testamenti libellum sine opusculû sumamus in manus, epistolam videlicet B. Iudæ Thad. dei apostoli canonicam, partem sanè minimam & quasi despectam, atq; veluti in quendâ obliuionis angulû reiectâ prætermittamq; à doctoribus, & expositoribus sacre pagine. Nam præterquâ q̄ breuissima est nomen Iudæ in fronte appositû, quasi refugere expositores faciebat, ne similitudine vocis in Iudam proditorem qui se laqueo suspendit forte inciderent, simulq; legentes auocarentur & exhorreretur: atq; malum omen esse soler prauam aut odiosam nomenclaturam sortiri. Quin & diuini verbi concionatores eodem fortè timore perterriti nusquam aut verò quam rarissimè hastenus locum seu sententiam ex hac D. Apostoli Iudæ epistola canonica in suggesto proposuerunt. Cùm tamen diuinus spiritus immensas & inexplicabiles diuitias in ea voluerit esse reconditas. Ita quod egregiè pronuntiauit eruditissimus Hieronymus de septem Epistolis canonicis, in ea magis locum habere conspiciatur.

Apostoli septem Epistolas ediderunt, breues pariter ac longas, breues in verbis, longas in sententijs.

Ac proinde si ad quantitatem aut pondus respicias dixeris esse nanum quendam & pusionem, si verò spiritum viuificantè, intus latentem in animo obuertes, inuenies proculdubio colossum ac gigantem staturæ excelsæ ac eximiæ proceritatis. Eleganter iam pridem asseruit Cicero, gemmas ac preciosos ymiones

Nomen Iudæ quasi ingratis fecerat Epistolam;

In epistola ad Paulinum. Epistola breuia & longa;

Cicero;

Sess. 4. c. i.

Epistolæ
autor
Deus.Integram
inuat The
ologiam
hęc episto
la.

Simile.

Iob. 39.

Cant 7.

Odor in
scripturis
solertiam
designat.

1. Cor. 12.

non mole aut pondere æstimandas, sed qualitate & perfectione. Quinimò sapientissimè decreuit sancta synodus Tridentina, omnem diuinam scripturam & noui & veris testamenti vnum Deum habere authorē, neque integram solūm scripturam, sed cum omnibus (inquit) suis partibus. Equidem non alium potuit, quā Deum habere authorem hæc vel minima pars, epistola videlicet B. Iudæ Thaddæi, quæ haud dubiè, intra se af fatim habet atque complectitur illa omnia quæ paulò antè adstruimus tanquam necessaria ad perfectè adqui rendam diuinam Theologiam. Siue enim requiras argumēta ad scholasticam communiēdam, sunt ibi quā plurima. Siue technas hæreticorum velis detegere, ministrat tibi ingeniosissimè notas quasdam certissimas, vt procul etiam disritos, & longè positos illos possis clarissimè dignoscere. Est enim textus huius epistolæ veluti quidam generosus equus ad pugnam paratissimus, de quo beatus Iob, *Procul odoratur bellum*. Aut sicuti *nasus ille mysticus cœlestis sponsæ*, qui turri Dauid quæ respicit contra Damascum similis esse perhibetur. Nam vtrobiq; odor vt moris est scripturarum solertiam acutissimam designat, aut prudentiam quæ minimè falli, vel decipi possit. Quòd si partem explicandi Sacras litteras alterum membrum Theologiæ exercere velis, inuenies profectò abundè plures locos, qui diligentiam non vulgarem expostulent, vt propriè & legitimè possint illustrari, neq; oscitanter legi debeāt. Si autem velis eam partem Theologiæ quæ in concionando ad populum versatur ostendere, planè ex hac Epistola accipere licebit accomodatissimas sententias, quæ peccatoribus terrorem incutiant, diligentes Deum in bono confirmant atque ad meliora charismata exu landum prouocent, afflictis consolationem, errantibus **correctionē præbeant**. Verum & ad excitādos affectus,

in auditoribus quos Græci *ἀκούοντες* vocant ignitos aculeos subdit. Vt verè de hac tantùm Epistola, & de magno eius fructu liberè audeas affirmare, quod D. Paulus de integra scriptura protestatus est. Omnis (inquit) *scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.*

2. Tim. 3.

Quis vnquam aliquando de tam breui epistola, & quasi reconditissimo loco diuinarum litterarum talia ac tam magnifica auderet sibi polliceri in vniuersalem profectum Ecclesiæ, catholicorumq; omnium? Sed què admodum suscitauit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris cui nomen Daniel, qui innocentem Susannâ iam iam interituram à morte eriperet & à calûnia vindicaret: sic prorsus voluit, doctissimum Theologum, ac eximium in profitendo sacram Theologiam ludimagistrum suscitari, qui beatum Iudam Thaddæum in lucè, quasi ex sepulchro obliuionis reuocaret. Vt qui (prout sua est immensa eruditio) cõstanti animo accedere posset ad grandes commentarios emittendos, siue in prophetas aut libros Regum, aut sacra Euangelia, qui toti Ecclesiæ plurimum vtilitatis essent allaturi: quasi humilimus Dei seruus. non *quæ sua sunt querès sed quæ Iesu Christi* ad breuissimam hanc epistolam B. Iudæ explicandam accessit, non ambiens videri ab hominibus cum euanidis Pharisæis in proiiciendis nûmis sonoris in gazophylacium, sed cum vidua paupere ac simplici, obolû cum timore mittens. Nec mirum si magna illa quæ dico molliri possit, cum teties rude donatus, inter alios doctissimos cathedram & palmam obtinuerit, ac publicè docendo in academijs Hispaniarum triginta annos vtilitati publicæ deseruierit: in liberalibus quidem artibus quinquennium, in sacra Theologia octo annos & dimidium Compluti. Nam per sexennium ibi,

Dan. 13.

Autoris encomiû.

Phil. 2.

Autoris humilitas atque modestia.

Marc. 12.

Luc. 21.

DE THEOLOGORVM

primam Theologiæ habuit, Segunti verò decem & septem annos. Vt iam omnes per Hispaniam viri graves dicere possint, suam esse meritissimam laudem, dicere. Quare huic tanto viro magnum præmium dignitatis non confertur? Nam vt dicere solebat Cato ille censorius, multò satius est dignitatem non habere virum, dū omnes asserant quare illi non datur, quàm si dignitatē habere, dum omnes immurmurēt quare illi collata est dignitas. Verum tamen ab eius laudibus abstinendum mihi esse duxi, ne aut autorem, (vt est humanæ commendationis minimè auidus) fortè offendam. Scio eius pietatem, à nemine gratiam expectare benefactorum præterquam à Deo. In longum breuem tractatulum protēderem, si eius prudentiam, dexteritatem, circumspectionem, sinceram ac verè Theologo dignam conuersationem, & in perferendis iniurijs atque calumnijs (quæ in numerè sibi obiectæ sunt patientissimum animum cōmendare vellem.

Cato:

Enarrationis huius laudes

Explicationem & enarrationem huius epistolæ ab eo eruditissimè concinnatā vltro referam in qua profecto explicanda clarissimè nobis quasi digito cōmostravit omnia illa quæ perfectam Theologiam cōstituere in superioribus diximus: & quàm variam eruditionem sacra Theologia requirat. Ita vt quemadmodum de epistola asseuerauimus cum D. Hieron. breuē esse & longam, paruam & gigantē, sic prorsus de hoc eximio doctore dicere possis statura esse humilem & paruum, sed eruditionis altitudine grandem colossum & gigantem: nam & ob doctrinæ magnitudinem dicere solemus, barbatum & magnum Hieron. quem corpore gracili & in firmitatibus plurimis confictato ex eius scriptis certo nouimus. Mirabile sane est (quod ad Theologiam scholasticam spectat) videre, quor, quàm magnæ & per difficiles quæstiones ab eo agitantur & lucidissimè exponantur super hanc epistolam, non pro libito, aut liberè eas

Theologia scholastica, per vtilis hæc narratio

addu-

adducendo, sed proprie & legitime, & quasi necessario tractandæ essent, ad loci perfectam expositionem. Si vero ad Theologiam (scripturæ explicandæ artem) conuertas animum, comperies de sensibus scripturæ, de clauibus, penum & emporium eruditionis ac sapientiæ refertis, phrasas & regulas, intelligendi sacram paginâ, accommodatissimas, atq; obiter ac quasi in exëplū innumeros locos difficiles sacrarum bibliorum explicatos variè ac diligentissime. Sed & ad exornandas sacras conciones quibus bonarum litterarum studiosus benè instructam suppellectilem facile adhibito labore inuenier: nam pro fide catholica, pro vsu sacrarum imaginū & earū adoratione, pro Ecclesiæ Romanæ primatu & illius auctoritate, pro vitijs extirpandis grâdi animo vt maximè catholicus, & Dei Opt. Max. fidelissimus seruus strenuè, indefessè pugnat, atq; desudat. Adhęc ex humana & diuina litteratura, ex historijs, ex cõcilijs, atq; ex iure etiã canonico ac ciuili rã multa affert, vt voces illū hominē infinite cuiusdã lectionis. Porro cū hęc ex ipsis indicibus qui operi huic apponuntur cõspici facile possint, omniū quæ dixi testē me profiteor occultatū, cū in tegrū librū euoluerim: ac præterea cū adamata bibliotheca mea deslitutus essem per aliquot mēses in academia Segūtina, & ab eo plures libros variæ doctrinæ cõmodatò exposcerē. reperi illos integros ab eo fuisse perlectos, lineis ac sententijs insignioribus annotatis. Vt existimares hūc doctorē, illū tātū librū euoluisse, aut vnicā rātū nouisse facultatē, cū tñ cēs ita perfectè exprimat ac doceat. Neque est quòd aliquis his eucomijs quæ viuo & nostrati doctori deferuntur insensus, inuidiæ fauibus excandescat, quæ viuis famam nō patitur tribui, vt egr egie dixit Martialis.

Esse quid hoc dicam, viuis quòd fama negatur
 Et sua quòd rarus, tenetora lector amat?
 Hi sunt inuidiæ nimirum. Regule mores,
 Præferat antiquos semper vt illa nouis.

Theologiam scri-
 pturæ su-
 uat.

Loci com-
 munes in
 hac episto-
 la pro con-
 cionibus.

Autor e-
 narratio-
 nis homo
 infinite le-
 & ionis.

Lib. 5. ep̄
 gramma-
 rum.
 Inuidia
 non pati-
 tur viuis
 laudes tribui.

DE THEOLOGORVM

Hæc enar-
ratio quã
fit profi-
cua Theo-
logis.

¶ Et vt dicendi iam finem faciam, liberè aſſim affir-
mare, hanc epistolæ enarrationem tam proficuam eſſe
omnibus Theologiæ sacræ candidatis, et quibus sapien-
tiæ amor cordi eſt, vt is liber ſatis eſſe poſſit ad maxi-
mè erudiendum Theologum in perfectâ hac & diui-
na facultate. Hæc verò quæ diximus tumultuario (vt
aiunt) calamo ad vnã aut alteram lucubratiunculã
enarrauimus, nam & tempus & facultas plura dicendi
non ſupperebat, vnde ſapiens lector ſenſuum magis de-
bet conſequentiã expendere, quam eloqui venuſtatẽ.
Maluimus enim noſtræ æſtimationis iacturã fortè fa-
cere viris ſtudioſis his annotationibus aliqua ratione
non deſeruire. Ex hoc noſtro Hieronymianorum Mu-
ſæo Seguntino, die. 3. menſis Iulij, Anno

1582.

E N A R R A T I O

IN EPISTOLAM, B. IUDAE
THADDAEI APOSTOLI, AVTORE

Petro Martinez Toletano à Brea, Doctore

Theologo Segunti Primariam Cathe-
dram regente in publicis & ordi-
narijs suis lectionibus,

Anno 1579.

VM nil illustrius, nil excellentius,
nihil denique, quod magis homi-
nis intellectum recreet ac reficiat,
excogitari possit, (auditores amantif-
simi) quàm in tradendis disciplinis

Scopus
huius o-
peris.

singula suo quæque loco collocare: Deus enim
eximia vi, quæ summa est eius sapientia, cuncta ex
nihilò creans de singulis sigillatim purè ac nudè
bona esse pronūtiat: at vero cùm ad vniuersarum
rerum collocationem peruenisset non iam nudè
bona, sed valde bona demonstrat. Quocirca & si
animus me aliò vocabat, nempè ad enucleandam
B. Iudæ Apostoli Epistolam canonicam, ordinis
tamen vis, atque maiestas tanta est, vt me compu-
lerit prius vobis ad exponendam sacram paginam
perbreuem quandam methodum, etsi perfuncto-
riè tractare: aut saltem leui quadam manu vobis
proponere, vt non solùm quæ in præsentì canoni-
ca à B. Iuda inuolutè traduntur, clariùs intelligen-
tur, tenaciùs memoriæ hæreant, firmiùs atque di-

Gen. 1.

A stin-

stinctiùs pronuntientur, sed etiam ita hūc locum vobis proponamus, omnibusque suis numeris absoluamus, vt sit vobis tanquam exemplar quò liberiùs & securiùs diuinarnm literarum explicatio-
nē aggredi possitis. Egregius sanè & Christianus conatus, quem maximè necessarium esse duxi: cùm vt quadam ingenij facilitate præsentē canonicam, & tractemus, & intelligamus: tum vt viā apperiamus methodumque exhibeamus, qua exactiùs vnūquēuis sacræ paginæ librū sine obice & offensione tractare valeatis. Hinc enim fortassè, si Deus annuerit, fiet, vt licet Theologia infinita, atq; à nobis incōprehēnsibilis esse videatur: finibus atq; certis legibus circūscribatur, vnde ipsa theologia aliquā cōprehēsiōnē nāciscatur, faxit Deus Opt. Max. vt hic labor nostris respondeat optatis.

Partitio
operis.

Quocirca duo potissimùm sunt à nobis in huius canonicæ Epistolæ collatione præstāda: priùs continebit præludia quædam cōmunia & necessaria diuinas literas interpretaturo: Posterius aggrediemur in particulari huius Epistolæ enarrationem, in qua non paucos locos cōmunes, & insignes notas, ad fidei corroborationem, & hæresum extirpationem subnotabimus, quæ huic calamitosæ tempestati ad præsidium catholicorū maximè conducent: hos autem locos, ne molesta sit & tædiosa, prolixior commentatio, à proprijs sedibus extrahimus, atque in postrema parte seorsum reponimus, vt tertium locū sibi vendicent.

Itaque

Itaque in omni disciplinarum tractatione, si expedite, & cū fructu fieri debeat, atq; luculēter procedere cupimus, necessum in primis est isago gen præmittere, siue introductionem quandam, aut præcognitionem præfigerē eorum quæ explicare nitimur. Etenim si Arist. in suis Analyticis omnem doctrinam & disciplinam ex præexistenti cognitione fieri docuit, cū Theologia nō sit quæuis doctrina, sed altissima quædam & diuina sapientia, & omnium scientiarum suprema & architectonica, indigebit profectō huiusmodi principijs: vt in eius interpretatione tutiūs discurremus: ei profectō omnes scientiæ subseruiunt, testante Sapiente. *Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas suas, miscuit vinum, proposuit mensam suam, misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis.* Sapientia ista Christus Dominus est, qui ex latere suo domum Ecclesiæ construxit, in qua septem sacramentorū columnas erexit, & seipsum in holocaustum pro nobis immolauit, qui & fuit per omnes victimas veteris testamenti figuratus: quem quotidie in sacramento altaris, memoriam facientes mirabiliū suorum, incruentē sacrificamus: miscuitque vinū suum, id est, temperatum aqua sapientiæ, & humanitatis tradidit in mensa altaris in iuge refectionis conuiuium: misitque ancillas suas, id est, Apostolos & Euangelij prædicatores, qui nos inuiterent. Per ancillas etiam ad rem præsentem cum

Qua methodo progrediedum.

Arist. 1. post. c. 1.

Prou. 9.

1. p. q. 1.
ar. 5. 2.

Roma. 1.
Sap. 13,
Psal. 18.

sancto Thoma intelligere possimus creaturas, quatenus vox Dei sunt & vestigium diuinitatis *Inuisibilia enim Dei*, per visibilia mūdi inquirimus & cœli gloriam Dei enarrare dicuntur. Et communi Doctorum consensu, per ancillas insuper, magis ad rem nostram, scientias inferiores & phycas intelligimus, quibus licet ex necessitate non indigeat Theologia, conducunt tamen ad maiorem manifestationem: quia Theologia eas vocat ad suam arcem, quatenus eis vtitur tanquam inferioribus ancillis subministrantibus, & sunt quidē *necessariæ ex parte nostri intellectus*, vt ex his quæ naturali ratione didicimus, ad ea, quæ supra rationē sunt, manu ducamur: opus ergo est, vt tã propter ancillas, quã propter dominã aliqua scripturarū interpretationi necessaria præmittamus.

Hebr. 5.

Ita sane propter vos me facere oportet admonente præsertim D. Paul. *Quoniam imbecilles facti estis ad audiendum, etenim cum deberetis magistri esse, propter tempus rursus indigetis vt vos doceamini quæ sunt elementa exordij sermonum Dei, & facti estis quibus lacte opus est non solido cibo*, estis fateor docti mysteria fidei christianæ, vsque adeo vt alios eadē docere possitis, tamē temporis iniuria multa, quæ obliuioni traduntur in præsentem meditationē inculcare cogimur, vt quasi initio ab elementis inchoare sit necesse, non tam vt doceam, quã vt excitem, etiam principia velut nouitijs tyronibus proponendo.

Primum autem accipiendum illud est Theologiam, id est, Dei cognitionem præter physicas disciplinas necessariam esse, quod S. Thomas egregiè demonstrat: nam homo conditus est ad imaginem & similitudinem Dei, cuius est capax, teste Isaia. *A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit Deus absque te que preparasti expectantibus te.* Qui locus etsi ad literam intelligatur de aduentu Messie, & de fide incarnati Verbi, Paulus, vt Isaiaæ interpretes, atque sapiens architectus superædificans supra fundamentum prophetarum, extendit ad omnia charismatum dona: vnū autem illorum est Dei cognitio reuelata. In quem sensum assumitur à nobis cum S. Tho. imo possemus extendere, vt probemus Deum non esse finem naturalem, sed supernaturalem, vt commentarijs ad S. Thomam dicebamus. Neque hi sensus sunt diuersi, sed subcontrarij, quos potius appellabimus subordinatos, hos ipsa Theologia Scholastica deducere docet, & ex latebris scripturæ industriè eruit, quæ vna ex potissimis causis est, ob quam notauimus, hæreticos, peius scholasticos abominari Doctores, quam lupos, canes ipsos: nimirum quòd latrando gregem ouium defendant, sic isti nos cane & angue peius odiò habent, quod Christi Domini mandatum obseruemus, *Scrutamini*, inquit, *scripturas, nam ipse testimonium perhibent de me.* Ad quas etiam Abraham missit diuitem illum sepultum in inferno, dicens, *Habent Moysen & prophetas*

1. Præcognitio, necessaria esse aliquando Strinã de Deo.

1. p. q. 1. art. 1. Isai. 64. 1. Cor. 2.

1. p. q. 12 ar. 1. cc. i. 2. q. 5. ar. 5. ct. 8

Ioa. 5.

Luc. 16.

Prima pars

tas, audiant illos, (& post pauca) Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Vnicę
theolo-
gie tra-
ciatores
in tres
classes di-
stribuun-
tur.

Quocirca considerandum est, quod Theologia vnitas ista nõ prohibet vt triplici ratione tractetur: etenim diuina hæc sciētia vna licet sit, tres ministrorum classes, siue doctorũ ordines sibi asciiscit. Primus est eorũ, qui sacris literis explicandis nauāt operã (quos positivos vulgò nuncupant) in quo numero primas tenent quatuor Doctores Ecclesię, et reliqui qui eorũ vestigijs inherentes in enarrãdis diuinis literis occupãtur. Alter ordo est eorũ, quos scholasticos appellare consueuimus, qui in scholis continua disputatione contendunt ex diuinis literis veritatem eruere, nodos tollere, difficultates componere: arguunt enim ex diuinis literis tanquam ex principijs proprijs scholasticę disciplinę. Tertia et vltima classis Ecclesiasticorum doctorum est, quos non incommode Canonistas appellabimus, eo quod canones Conciliorum, decreta Pontificum compilent, et congerant, sententias doctorum colligant, atque distribuãt (facultas enim ista canonũ quedã Theologia practica reputatur) quod Petrus Lombardus in quatuor libris sententiarum, Gratianus in volumine decretorum, et D. Iuo, et D. Isidorus fecerunt: quibus omnibus commune est sacras scripturas versare, et adducere ad eius rei cognitionẽ et manifestationem quam tradere intendunt.

Documē
tum pro
hoc secu
lo piū et
prudens.

Sed sciāt, hi, quos positiuos vocāt, et caueāt, ne ad scripturas tractandas sine Scholastica Theologia accedāt: nā cū absque illa sint, veluti caput sine cerebro et mente, mirum erit (vt experientia testis est) eos in hæreses non incidere: in maximo enim versantur periculo. Scholastici autem inspiciant sine cognitione artis explicādi diuinas literas, et absq; preuio et mōstrante semitā (quod ait D. Hieronymus) esse velut corpus sine capite: inde quotidie efficiuntur vani, garruli, aridi, et nimium contentiosi, idque sine fructu. Alij, quos tertio loco Ecclesiasticos dicebamus, circumspicere considerent, sine Scholastica Theologia, et sine arte explicandi sacras literas, esse veluti caput sine manibus atque pedibus: quamobcausam admirabundi euadunt, acsi stupore arriperentur: atque ad fidem defendendam, aut ipsius veritatē explicandam: minimè sufficientes, atque adeo minus apti ad id, quod præcipit Paul. *Vt fideles exhortentur in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguant.* Quod ibidem docet munus proprium esse Episcoporum. Quamobrem ij sunt illi canonistæ, quos concilium Tridentinum idoneos esse docet, vt Episcopi creentur, dum dicit. *Scientia vero preter hæc huiusmodi polleat, vt muneris sibi iniungendi necessitati possit satisfacere, ideoque antea in vniuersitate studiorum magister siue doct̃or aut licenciatus in sacra Theologia vel iure canonico meritò sit promotus, aut publico alicuius Academię testimonio idoneus ad alios docendos*

Tit. 1.

Sess. 22.
de refor
ma. cā. 2.

dos ostendatur. Vbi duo ponderat, vnum vt muneri iniuncto possit satisfacere, alterum vt ad docendum sit idoneus, quæ cum aliis multis D. Paulus in promouendo ad episcopatum exigebat. Porro in distinctione doctorum Ecclesiæ cōsultò se orsum non constituimus, verbi diuini concionatores, quoniam in sacræ paginæ explicatoribus, et scholasticis, eos comprehendi manifestum est.

An sit
theolo-
gia.
Driedo,
à princi-
pio de ec-
clesiasti-
cis dog-
matibus.
Cano li-
bris duo
decim
de locis.
Aug. 4.
libris de
doctrina
christia-
na. lib. 13
cōt. faul.
c. 4. et. 5.
et. lib. 28
cap. 2.
Quid sit
theolo-
gia, siue
Dei cog-
nitio.
Lib. 1. de
scrip. c. 1
1. Pet. 1,

Sed eò, vnde digressi sumus, reuertamur. Quod hactenus probare enitebamur, est, Theologiam esse, quod non tantum rationibus iam dictis constat, sed ab ipsa rei euidencia comprobatur, et ineluctabili martyrum victoria, quorum sanguine hæc veritas rubricata est, confirmatur: quod latissimè et copiosissimè inducunt Ioānes Driedo, et reuerèdissimus Cano Ep̄s Canariēsis. D. August. addit alibi totius Ecclesiæ iudicio, & succedentiū sibi Ecclesiarū approbatione, cōtinuāq; traditione firmari: nō est ergo cur aduersarij in verecūdè negent, aut temerariè abijciant diuinam Theologiam. Iusta rerum consequentia sequitur, vt sciamus, quid ipsa sit Theologia, quam Ioannes Driedo, puram, stabilem et integram esse docet, pura quidem est absque vllius falsitatis commixtione, stabilis autem: quia teste Apostolorum principe, *Verbum Dei manet in eternum, hoc est autem verbum, quod euangelizatum est vobis.* Integra vero, vtpotè quæ demonstret omnia quæcunque ad salutem sunt necessaria, aut per ipsam plano quidem sermone,

mone, aut simplici per articulos fidei, legis diuine præcepta, sacramentorum institutionem, Apostolicas traditiones à Christo Domino per Apostolos ad nos vsque viua voce deriuatas, & Ecclesiæ Catholicæ, atque sanctorum patrum interpretatione. Idcirco de ipsa dubitare minime licet, disputare tamen integrum est, ad veritatem excutendam et charitatem cõfirmandam, modo in vinculo pacis et vnitatis fidei fiat, vt idem sentiamus et sapiamus omnes: quid Theologia nostra siue diuina scriptura has conditionum excellentias non habeat, cum vnumquodque per suas causas habeat esse? Deus autem per quadruplex genus, causæ scopus quidem et præcipuum principium est sacrarum literarum. In primis enim subiectum est et materia, de qua Theologus agit, omnia enim quæ in diuinis scripturis tractantur, ordinem habent ad Deum manifestandum, et vt ad ipsum nos adducant, et ad diuina afficiant, etc.

Deus in quadruplici gradu causæ theologiæ dicitur esse causa.

Deus theologiæ subiectum. S. Th. 1. p. q. 1. artic. 7.

Deus theologiæ finis. rom. 10. Apoc. 1. 21. c. 22. S. Th. 1. p. q. 7. Drucos.

Idem ipse Deus finis est, vt dixit Paulus, *Finis legis est Christus ad iustitiam omniconfidenti. Ego sum Alpha & Omega principium et finis.* Si ergo Deus ab omni imperfectione purus est, æternus atque immutabilis, sibi que sufficiens, et nullius indigus, mirum non est, si diuinæ scripturæ, quod verbum Dei sint, ab ipso has fortiantur conditiones.

Idem à causa efficiente habet: quoniam Deus ipse Adæ primo nostro parenti eam reuelauit, et deinde per successores, Noc, Abraham, et ne oēs

B referam

facficiēs
thcolo -
gia et au
tor.

Genef. 2.
Genef. 5.
Genef. 12
Exod. 3.
et. 4.
Hierc. 1.
Ezech. 3.
Ifaię. 64.
Heb. 1.
Math. 9.
Matth. 11

2. Pct. 1.

Sciulus
aliquis ad
didit neg
gantē par
ticulā le
gēs, indo
ctas fabu
las, quod
non est
cōsonum
correctio
ribus co
dicibus,
nec grā
cis exem
plaribus,
nam ver
bo grāco
Sefofphi
menois

referam. Per Moysen, et ita per prophetas, maxi
mè per Hieremiam et Ezechielem, Ifaiā, et alios:
patentissimus enim est adductus locus Ifaię, hāc
doctrinam reuelatam non potuisse in cor homi
nis ascendere, nisi Deo reuelante: quibus omni
bus attestatur Paulus, Deum qui antiquitūs locu
tus est nobis in Prophetis, nouissimè locutum in
filio suo, qui, vt dicit Matthæus, Aperiens os suū
docebat collegium Apostolicum: ob id ipsemet
Christus gratias reddebat Patri æterno, dicens.
*Confiteor tibi Pater Domine cæli et terra, qui abscondisti
hec à sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis.
Nemo enim nouit patrem nisi filius, et cui voluerit filius
reuelare. Quod D. Petrus manifesto confirmat ser
mone. Non enim doctas fabulas secuti notam fecimus vo
bis Domini nostri Iesu Christi virtutem et præsentiam,
sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiēs enim
à Deo patre honorem et gloriam voce delapsa ad eum hu
iuscemodi à magnifica gloria, Hic est filius dilectus in
quo mihi complacui, ipsum audite, et hanc vocem nos audi
uimus de cælo allatam, cū essemus cum ipso in morte
sancto, et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui
bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caligino
so loco donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus
vestris: hoc primū intelligentes quod omnis propheta
scripturę propria interpretatione non fit. Non enim volun
tate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu
sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Etenim
quia, Deo autore habemus scripturas, ipse non
sunt*

sunt aut fabulæ doctæ, hoc est, ad fallendum artificiosè compositæ & mendaces, quales sunt fabulæ doctæ, id est, humanitùs inuentæ, aut artificio ad fallendum confictæ, sed à Deo reuelatæ sunt per prophetias, quæ neque humana voluntate habentur, neque propria nostra interpretatione explanantur, sed in Spiritu sancto, quem acceperunt Apostoli, & per quæ nobis gratiã Euãgelij ipsi diuulgauerunt, quod Paulus dicit, *Non ab homine neque per hominem se accepisse*. Quamobcausam scripturæ sacræ & testamentum & instrumentum appellantur, testamentum quidem, quoniam per ipsas cõstituimur hæredes vitæ æternæ: instrumentum autem: quia ipsis iuuamur atque instituimur ad ipsius consecutionem, atque ad ipsas, sic per Spiritum sanctum traditas, atque per Ecclesiã Catholicam propositas, tanquam ad lydium lapidem fidei nostræ catholicæ documenta probanda sunt.

Hinc sumetur aliud genus causæ formalis, scilicet, vt sacras literas breuiùs comprehendamus, nam teste Paulo, *Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendũ, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*. Docet quidem iustos quæ agere debeant, arguit peccatores, diuigit peccitantes, cunctos autem erudit, vt ad iustitiã perducatur: procedit enim monendo recta, promittendo alta, minando terribilia, vt D. Gregorius tremens super Ezechielẽ refert, in illa verba, *Statura*

respon-
det lati-
na vox ar-
tificio cõ-
positas,
aut ficitas,
aut do-
ctas. Sen-
sus tamẽ
non est
profus
dissimi-
lis. Eadẽ
ratioẽ du-
cti legi-
mus non
præscien-
tiam, sed
præsentiam
quod ex
correctio-
ribus co-
dicibus
colligi-
mus, atq3
puritate
græci ver-
bi, Pa-
rousiã, id
est, præ-
sentiam, ad
uentum,
nil autem
ad id, præ-
sciẽtiã,
Galat. 1.
Scriptu-
ræ sacræ,
et testa-
mentum,

et instru-
mentum
vocatur.

Deus
theolo-
gia for-
ma.

2. Tim. 3

Ezech. 1.

Gregor.

homil. 6.

Lex eua-

gelica vi-

ua: quia

scripta in

cordib9,

de qua in

fraparti-

cula. 4. et

loco. 10.

lati9 et lu-

culētius.

Lege Ie-

rem. 31.

Hæb. 8

Aug. lib.

1. de do-

ctrina

christia-

na. c. 39.

de quo in

fra, ver-

bo, gratiã

transferen-

tes in lu-

xuriam.

Sap. 1.

Sap. 10.

Matt. 13.

quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus.

Præcipit enim bona, vt stemus, promittit alta &

cælestia, vt ascendamus, prohibet mala, ne cõmit-

tamus, permittit indifferentia, ne distringamur,

terret autem æterno supplicio, ne simus oscitan-

tes, obidque super omnem mundanam sciētiam

posita diuina scriptura donum Dei est, et virtus

Spiritus sancti regula veritatis firma, infallibilis

fidei ratio, & ad vitam æternam certissima via.

Quamobrem, vt in huius canonicæ Epistolæ ex-

positione dicemus, hæc norma & viuendi regula

non in verbis solùm, neque in ipsa scripturæ su-

perficie præcipuè consistit: neque adhuc tantũ-

modo in sensu quantũuis vero, sed potius in ipsa

operatione, & operis exercitio, atque perfectio-

ne, quæ est quædam voluntatis trãsmutatio & in-

nouatio. Sacer enim canon, qui regula nostræ vi-

tæ est, in sapientia, bonitate, & iustitia Dei consi-

stitit, vt verificetur illud Sapientis, *Hoc quod con-*

tinet omnia scientiam habet vocis, id est, verã scriptu-

rarum mentem Deus homini indidit, vt ipsemet

Sapiens exponit, *Et eduxit illum à delicto suo, et de-*

dit illi virtutem continendi omnia. Hæc igitur diui-

narum literarum intelligentia, quæ sibi in homine

fidem, spem & charitatem asciscit, vox viua est:

quia homo, qui conuenientiam habet cum omni

creatura, & propter quẽ omnis creatura facta est,

repletus per Spiritum sanctum hac scientia, *De*

thesauro suo profert noua et vetera. Id est, vtriusque te-

stamenti

stamenti consonantiam, & harmoniam præ se fert, atque spiritum vtriusque spirat, cum diuina eloquia tantò altiùs intelligit, quantò altiùs meditataur operatur, atque intendit. Profectò animalia ambulare, est viros sanctos sacram scripturam intelligere atque gustare, vt quemadmodum et ipsi ambulauerint, ambulent etiam et iotæ, et quantum ipsi in sacra scriptura profecerint, tantundè scriptura sacra ad ipsos proficiat, procedat atque promoueatur.

Ergo iã à principio isto vterius procedamus, habemus enim ex eo decuisse nos, vt mente et ratione præditos, altiore fine supra nostras vires extolli et honorari, atq; ad ipsum suaui Dei prouidentia, quæ non deficit in necessarijs, dirigi atque perfici. Idcirco primùm omnium scripturæ ostendunt summum homini bonum à Deo præparatum esse, vt Paulus cum Isaia dicebat. Mox non omnibus præparatù, sed expectantibus Deù, scilicet, diligentibus Deum, et diligenter fide, quæ per dilectionem operatur, inquirentibus ipsum, et hæc est maxima scripturarum necessitas et indigètia, vt Deum esse cognoscamus, et qua via ad illum sit peruenièdum percipiamus: nemo enim nostrù affici potest, vt desideret id, quod incognitum est, sed bona, quæ Deus homini præparauit, non sunt à seculo audita, hoc est, nō humana aliqua ratione aut seculari scientia inuenta, sed opus fuisse reuelatiõe diuina, vt quod intellectus

Greg. 10
mil. 7. Iu
per Eze.
in illaver
ba, Cum
eleuaren
tur ani
malia de
terra, ele
uantur si
mul et
rotæ.

Ruyzre
gula. 130.

Summa
primæ
præcog
nitionis.

If. 1. 64.
et. 1. Cor.
2.

diuinitus capiebat, volūtas probaret, et homo ipse ad vitā æternā adquirendā quæ et offerebatur et promittebatur indito instinctu Spiritus sancti se erigeret et cohortaretur. Quod commodè et tutè factum est per scripturas, vt reuelationes à Deo semel factæ à generatione in generationē perdurarent. Sit ergo prima hæc nostra præcognitio scripturas diuinitus inspiratas, earūque legitimam intelligentiam, ad Ecclesiæ regimē necessariam esse.

Ante secundam præcognitionē scrupulus remouetur, et docemur necessariam esse scripturarum interpretationem.

Prima ratio aduersariorum Iohā. 1.

Secundam præcognitionem præmittamus de sensibus, et modis exponendi sacras literas: illis enim, cū in omni studio atque diligentia incumbere, atque intendere debeamus, vt Christum et veritatem quæ in ipsis continentur, atque latent, eruamus, atque de Dei voluntate instruamur: necessum est, certa aliqua exponēdi via vti, quæ nos ad hunc finem exoptatum perducatur, sed antequam rem aggrediamur, et vt ad scopum feliciter perueniamus: de media ipsa via reuellendus scrupulus est, eorum malitia coniectus, qui calamitosa et procellosa hac tempestate malignè contendunt, sacras scripturas peruias esse, et claras: atque adeo conantur probare per se ipsas ita lucere, vt non indigeant externo lumine aliunde illato. Si quidem, vt isti dicunt, scripturæ verbum Dei sunt. *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Otiosa igitur erit et superuacanea omnis nostra explanatio, maxime cū Sapiens nos terreat, dicens,

dices. *Altiora te ne quesieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, sed que precipit tibi Deus illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.* Subdit rationem alibi, *Sicut qui mel multum comedit, sic, qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Arrogantię igitur & superbię indicium erit si velimus scripturas exponere: vacandum igitur est à tali inuestigatione, nam & sapere oportet ad sobrietatem, secū dum mensuram fidei, sicut vnicuique Deus diuisit, vt dicit Paulus: *ultra fidem ergo non est addenda scripturis noua explanatio.* Maximè autem quia Deus neque deest in necessarijs, neque abūdat in superfluis, quod & Aristot. assecutus est, nam *Di perselt a sunt opera.* Si igitur iufficienter viuentibus & non viuentibus prouissum est, iufficiētissime Deus homini per scripturas prouidit, neque oportuit denuò emendicare interpretationes & additiones expositionum, siquidē ipsa scriptura iufficiens sibi canon est, atque norma & intelligendi & viuendi. Ad hæc Christus Dominus à principio contrarium videtur præcepisse Apostolis, dicens, *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* Si ergo promissit daturum se suum sanctū Spiritum, qui suggerat omnia necessaria, tanto assistente magistro, superuacanea erit quæuis alia humana nostra expositio?

Secunda.
Eccles. 3.

Prou. 25.

rom. 12.

Tertia.

Arist. 2.
de celo.
tex. 34. 2
de gene.
tex. 59. 3.
de anima
tex. 45.
Deut. 32

Quarta.
Matt. 10

Doctri-
na inter-
pretandi
scriptu-
ras afferi-
tur neces-
saria pro
obscurita-
te ipsarū.
Libr. 7.
de recta
in Deum
fide.

Iohān. 5.
Primæ
dilatio.

2. Pet. 1.

Isai. 57.
ct. 62.

His tamen non obstantibus standum nobis est in traditione Ecclesiæ Catholicæ, quæ scripturas sacras confitetur explicatu difficiles, & opus esse regulis, & doctoribus ob multas rationes, quas F. Michael Medina latè & eleganter adducit: nempe ob pugnam & continuum dissidium fidelium cum hereticis, ob assiduum sanctorum patrum, & indefessum laborem in euolendis & tractandis arcanis & reconditis sacrarum literarum mysterijs: ut omittam difficultatem ex varietate linguarum, ex figuris, tropis, metaphoris, quibus omnibus sacra scriptura scatet: non ergo adeò claræ & apertæ sunt scripturæ, ut ieiunè & illotis, quod aiunt, manibus sine ductu & manutentione magistrorum orthodoxorum ad sacras scripturas accedere possimus: Christus Dominus scripturas scrutari iubet, scrutiniū autem difficilem & laboriosam quandam inquisitionem significat. Licet ergo scriptura sacra lux sit, lucet tamen ut lucerna in caliginoso loco, ut dixit D. Petrus, id est, lucet in huius seculi nocte subiecta ventorum vi, id est, hæreticorū tentationibus incursionibus, et erroribus: et lucerna cū sit, portitore ministro indiget, id est, ministro verbi Dei, qui nobis necessaria suggerat: iuxta illud Isaïæ, *Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferite offendicula de via populi mei*, Hoc est, planam et expeditam facite viam contendentibus ad regnum cælorum, id est, omnia impedimenta tollite de via, ut absque omni scandalo

erroris populus Ecclesiam introeat Saluatoris. Et quamuis scriptura sacra non solum lucerna, sed Sol sit, oculi tamen nostri ad lumen tanti solis se habent, perinde ac vespertilionum ac nocturnorum oculi (vt dixit Arist.) ad lumen solis, cuius splendorem: quia illorum aciem nimis perstringit, sustinere non possunt. Quam obrem Sapiens hanc elucidationem & expositionem commendat. *Qui audit me non confundetur, & qui operantur in me, non peccabunt, qui elucidant me vitam æternam habebunt.* In hanc rem testatur Paulus Christus de discipulis. *Quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios autem Euangelistas, alios pastores & doctores ad consummationem sanctorum, & in opus ministerij in ædificationem corporis Christi, id est, non solum constituit in Ecclesia Apostolos tanquam fundamentum & Euangelistas qui Euangeliũ diuulgarunt, pastores & doctores, vt pascant & doceant, quibus præssunt ad ædificandam & complendam Ecclesiam Christi per suum ministerium, sed etiam dedit prophetas: prophetæ autem sunt, non hi solum qui futura prædicunt & vident, quique habent intelligentiam visionemque eorum prænantiant, vt Daniel dixit. *Intelligentia opus est in visione.* Ideo Pharaon & Baltasar non fuere prophetæ, sed extèditur prophetia, vt hoc nomine prophete gaudeant, hi etiam qui spiritus reuelatione nouerunt mysteria occulta intelligere, & sciunt alios illuminare. Hoc sensum legitimum esse Pauli, ip-*

Arist. pro
hæ. meta
phy.

Eccle. 24
Ephes. 4
Locum
istum ad
Ephesios
per alia
loca ad
Corin-
thios ex-
plicat au-
tor tanquã
clariora,
quæ est
regula

August.
3. de do-
ctri. chri-
stiana. c.
26. et O-
rig. super
episto. ad
Rom. c. 3

Declara-
re scrip-
turas ge-
nus est
prophæ-
tiæ.

Dan. c.
10.

Gen. 41.

Dan. 5.

1. cor. 14 femet Paulus testatur, dicens. *Qui loquitur lingua
semetipsum ædificat, qui autem prophetat, ecclesiam ædifi-
cat.* Vbi Paulus, teste Ambrosio, interpretes scri-
pturarum prophetas appellat: nam sicut propheta
futura prædicit, ita etiam prophetat, qui scripturã
interpretatur: quia arcanum sensum & multis oc-
cultum ad ædificationem Ecclesiæ manifestat, &
2. Petr. 1. D. Petrus vt dudum induximus admonuit, *Quod
omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit.*
Ergo abditissimus scripturarum sensus, & scriptu-
rarum intelligentia prophetia indiget, id est, legi-
tima interpretatione, vt rectè Sapiens de hoc ge-
nere prophetandi dixerit. *Cum defecerit prophetia,*
(id est, intelligentia & declaratio scripturarum)
populus dissipabitur: nulla enim maior fames popu-
lo Dei contingere potest, quàm verbi Dei, iuxta
Thren. 4. *Paruuli petierunt panem, & non erat qui frange-
ret eis.* Idè illo loco subdit Paulus etiam cū emu-
latione & contentione. *Volo autem vos omnes lo-
qui linguis, magis autè prophetare, nam maior est qui pro-
phetat, quàm qui loquitur linguis, nisi fortè interpretetur,
vt ecclesia ædificationem accipiat.* In quo sensu sumen-
do prophetiam in hunc vsque diem durat, vt ibi-
dem Paulus dicit. *Vnusquisque vestrum psalmum ha-
bet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet,
interpretationem habet, omnia ad ædificationem ecclesiæ
fiant.* Hanc ob causam prædixerat. *Notum vobis fa-
cio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu,
& nemo potest dicere Dñs Iesus, nisi in spiritu sancto.*

Et subdit varias diuisiones gratiarum ministratio-
num, operationum, inter quas prophetiam & di-
cretionem spirituum numerat, & interpretatio-
nem sermonum: nam obscuros sermones patefa-
cere nequimus, nec occulta manifestare vale-
mus, nisi in Spiritu sancto, qui diuidit singulis prout
vult. Claritas igitur & splendor scripturarum &
manu ducente & obumbrante magistro indiget,
& remouente obstaculum & ostium scripturarum
aperiente, hoc sensu propheta fuit Abrahã, & Sa-
muel dictus est propheta Domini, & legis docto-
res & prædicatores, sic prophetae usu scripturæ nõ
cupari consueuere, vt Dominus ad Mosen. *Ecce
Aaron frater tuus erit propheta tuus.* Quod Moses di-
ctabat, Aaron referebat ad Pharaonem. Ad quod
genus prophetandi alludens, sacrum Tridentinum
Concilium præcipit, neminem sua prudẽtia in-
nixum sacras scripturas interpretari, sed iuxta
vnanimem doctorum sacrorum sensum, & eccle-
siæ Romanæ intelligentiam: quia ipse est iudi-
care de vero sensu scripturæ sacræ, & interpreta-
tione ipsius, eoquod habeat ipsa Spiritum san-
ctum assistentẽ perpetuò, vt indiuiduum rectorẽ
& assiduum gubernatorem, ad directionem in fi-
de, & moribus, & interpretationem sacrarum lite-
rarum nobiscum ipse Dei Spiritus manet in æter-
num. Hæc autem prophetandi via est, quæ à Ca-
tholicis exercetur, & obseruatur in sacris & æcu-
menicis concilijs explicitè conspicitur. Hæc pro-

1. reg. 3.
Gen. 20.
Amos. 2.
Ezec. 13.
Hiere. 25
Sopho. 3
Exo 7.
Cõc. Tri-
dent. ses.
4. 5. 2.

culdubio vt in radice in Pontifice Romano re-
 sidet, quòd vicarius sit Christi Domini, cui pla-
 cuit organum propheticum inspirare, ad dubia fi-
 dei pellenda, dicens. *Pasce oues meas.* Pastura enim
 ouium hoc Spiritu illustratur & dirigitur, vt enim
 scripturas has sacras tãquam canonicas à reliquis
 prophanis separat ecclesia Romana, ita & earun-
 dem sensum legitimum, ab ecclesię Catholicę do-
 ctorum sacrorum & interpretum ecclesiasticorũ,
 vnanimi consensu, iuxta mentem & intelligentiã
 ecclesię Romanę petendus & expectandus est:
 sic ergo arcanam Dei reuelant mentem, occulta
 Spiritu Dei patefaciunt: qua consideratione, cũ
 Paulo prophetas non malè appellabis.

Quod si præstiteris non tuæ prudentiæ atque
 seufui innixus, sed secutus fueris ecclesię Catho-
 licę intelligentiam, cuius est iudicare de vero sen-
 su & interpretatione sanctarum scripturarum, &
 inhæseris vnanimi consensui doctorum sacrorũ,
 nulla est arrogantia scripturas declarare: & quòd
 sic scruteris occulta arcana Dei, crede mihi, nõ op-
 primèris à gloria, quinimo premiaberis: & vitã
 æternam habebis: sobriè enim sapis in Spiritu san-
 cto legitimè ipsius verbum interpretando, non
 quidem humanitùs & rationibus prorsus naturali-
 bus, sic enim periculosum esset, sed securè tenta-
 bis interpretari ex testimonio scripturarum, decre-
 tis conciliorum, sententijs patrum, & omniũ ho-
 rum vnanimi consensu.

Iohã. 21

Obiectio
 nis secun-
 dæ dilu-
 tio.

Cõc. Tri-
 dēt. ses. 4
 decret. 2.
 §. 2.

Augu. 3.
 doctrina
 christia-
 na. c. 28.

Ex quibus claret, quòd & si Dei perfecta sunt opera, tam in his quæ sunt secundum naturam, quam quæ super naturam, multa desunt ob humanam imperfectionem quotidie refarcienda, reformanda & perficienda: & ut naturales res modo relinquamus, in quibus res est satis constans, ostendamus in his, de quibus sermo præsens est: nã sancta mater ecclesia non omnia ab initio seruauit & determinauit, vel circa fidem, vel sacramenta, vel alias consuetudines: multa enim circa fidem olim non erant determinata, quæ modo decreta sunt per Spiritum sanctum perpetuum ecclesiæ assessorem & gubernatorem, qui non permittit ecclesiã falli: licuit aliquando dubitare de hac uocula, Homousion: quatenus non erat in canonem redacta, iam verò post concilium Nicænum non licet de ea magis, quam de verbo illo transubstantiatio post concilium Tridentinum: sic multa sunt circa sacramenta & consuetudines, quæ nimis prolixus essem si referrem, præsertim cùm omnibus peruia sint: etenim non ita planè à primis illis patribus omnia exhauriri potuere, ut posteris nihil relinquerent ad consummationem corporis Christi exhauriendum, quæ in abysso scripturæ sacre recondita sunt: ita placitum est diuinæ maiestati dispensare & prouidere, ut in cunctis generationibus proficiat & crescat ecclesia alijs atque alijs illuminationibus supra priores aduenientibus, ut Sapiens dixit. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consur-*

Concil.
Nicæm.Ses. 15. c.
4. et can.
2.

Cant. 6.

Prima pars

gens, pulchra ut Luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata. Aurora lux est proxima Soli, quæ in horas singulas ampliùs clarescit, sicut ergò luna accepit lumen à sole, & pulchritudinem habet in suis mutationibus, sic ecclesia Catholica per suas ætates crescens continuò illuminatur à sole iustitiæ Christo, indies clarescit ampliùs: nã etsi habuit illo seculo Stephanum, Laurentium, Vincentium, postea tamen Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Hilarium, &c. & alios atque alios, tandem nos infimos quidem homines, & qui cum illis non possumus cõparari, tñ & si nani, & quidã sumus pygmæi respectu illorũ, qui processissimi sunt gigantes, supra ipsorum sanctorũ patrum humeros assumpti, latiùs & copiosiùs dilatatur visus, nõ quidem nostra virtute, sed quia illorum vestigijs in hæremus, & ab illis in altum promouemur, ut nostra opera aliquid possimus præstare ad consummationem corporis ecclesiæ: unde & quod ipsi implicitè & in communi dixerunt, nos in ipsis, tanquàm in specula constituti, explicatiùs dicere valeamus.

Appositi-
um simi-
le.

Quarta
obiectio
nis dilu-
tio.
Matt. 10.
1. Cor. 3.

Non te conturbet, quod Christus apud Mat-
thæam dixit, nam duntaxat præcipit, ne nostris vi-
ribus fidenter scripturarum aggrediamur inter-
pretationem. *Di enim sumus auditores, siue coopera-
tores.* Ut vnusquisque propriam accipiat remunera-
tionem, iuxta industriam & diligētiam qua cre-
ditum impleuerit ministerium. *Nolite ergò cogitare.*
significat

significat, ut non sumus solliciti principaliter de nostro studio & diligentia, id est, non defatigemini cogitando, sed postquam cogitaueritis, projicite cogitatum vestrum in Domino, & confidite Deo, qui est præcipua vis atque virtus Euangelij, nolite ergo cogitare quibus coloribus rhetoricis aut ornatu verborum loquamini. *Nam sermo meus, & prædicatio mea* (inquit Apostolus) *non in persuasibilibus humane sapientie verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Nolite ergo evanescere de vobis præsumendo, ne vanus & infructuosus sit conatus, sed secundum mensuram fidei & donationis Christi, quod D. Lucas, inquit. *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare enarrationes, &c, & pseudo-euangelistæ conantur, & laborant in enarrationibus suis, sed laborum non absoluunt, neque conatum implent, quia conantur suo iudicio proprijs viribus innixi, idè laborant & ingemiscunt sub onere: at Euangelistæ, prophetæ sine magno labore & conatu implent: quoniam Deus ipse est qui rigat atque incrementum dat, & suavi sua providentia sustinet, donec illorum labor ad optatum, & perfectum finem perueniat, & cum Apostoli Spiritu sancto essent repleti, & haberent scripturam non quidem tam attrameto & in chartis papiraceis delineatam, quam in cordibus insuffam per unctioem Spiritus sancti, ipsis non opus esset extra ipsos quærere, aut legere scripturam, tamen oportebat ipsos suam indu-*

1. Cor. 12

Prohæ.
in suum
euang.

i. cor. i.

indu-

Act. 15. industriam adhibere, suumque laborem, ut Spiritu sancto cooperarentur, quod & fecerunt. *Conuenerunt Apostoli & seniores Iudea de verbo hoc, cum autem magna conquisitio fieret.* Si ergo conueniunt, si confetunt, si conquirunt ipsi Apostoli Dei, quãtò magis in nobis opus erit studio & diligentia, prefertim si cùm illis non habemus Euangelium uuum intus in corde, sed exteriùs scrutari oportet? quod in codice bibliorum scriptum & exaratum est: ita tamen, ut docet Augustinus, ne simus precipites: nam si dicit Christus. *Nihil solliciti sitis, scit enim pater uester quibus indigeatis.* Tamẽ docet orare, ut petamus ab ipso. Sic ergo in proposito. licet nihil nobis sit cogitandum, quasi solliciti & confidentes in nostris conatibus & cogitationibus, cogitandum nobis est confidendo in Deo. *Qui dat omnibus affluenter, & non improperat, postulet autem in fide nihil hæsitans.* Ipse enim dabit quantũ opus erit ad suæ petitionis effectum. Nam obscurus est & altissimus sermo diuinus, qui loquitur ut uult Deus, non autem ut uult homo, ab ipso ergo Deo scripturarum interpretationem petere debemus: modus enim ipse dicendi, quo sancta scriptura contexitur, teste Augustino: quamuis ab omnibus sit accessibilis, paucissimis tamẽ est penetrabilis: traditur ergo à Deo obscurè, ita tamen ut intelligi & explanari possint difficilia quæ in scriptura reperiuntur, si modò cùm hæreticis morem philosophorũ non sequamur, qui omnia suo iudicio admitiri

4. de doctr. christiana. c. 16.
Matt. 6.

Jacob. 1.

Iterũ de obscuritate scripturarum, quas plenas et claras esse hæretici fabulantur.
Epist. 3. quæ est ad Volusianum.

admitiri

admetiri & mensurare volunt: exhibitant enim & falsa statim iudicant quæ demonstrabilia non sunt, hinc & scripturas contemnunt, & Spiritui sancto contradicunt: quamobrem Spiritus Dei, dedignatur eis lucem suæ claritatis infundere. Profectò scripturarum obscuritas, necessaria est ad exercendum fideles, humiliandosq; & quoniã diuersas parit sententias, cū alijs sic, alius sic intelligit, donec sic perueniatur ad sensum auctoris & diuersi prodeant sensuum gradus: scripsit enim Spiritus Dñi quicquid veri nos inuenire potuerimus, aut inueniri potest: nō solū enim literalem intelligentiam expetimus, sed etiam mysteriorū significationes desideramus, quod est habere spiritū duplicem, quem Eliseus obsecrabat ab Elia, vt in ipso fieret, & secundū illum spiritum datū, res dubias scripturarum interpretari debemus, in quibus discernendis summus habetur iudex Romanus Pontifex, qui est ambiguitatum decissor, vt olim Summus Pontifex in synagoga. His rationibus possumus aliam addere, necessariam esse scripturarum obscuritatem, vt in ecclesia Dei non sit confusio, sed distinctio inter auditores & præceptores separatio discipulorum à magistris, vt ad Ephesios scribens Paulus docet, alios debere esse doctores, alios prophetas, &c. Cōsilio igitur diuino inducta est scriptura cum obscuritate, vt non solū naturalis ordo obseruetur inter professores & auditores, sed etiam ad discipulorum oscitantiam

Non esse inutilem scripturam obscuritatem, per rationū capita demonstratur.

Augu. ii. de ciuit. Dei. c. 19. et lib. 12. confes. c. 30. et. 31. 4. reg. 2.

Deut. 17.

Ephes. 4.

Apo. 5. 6
et. 8.

Aug. de
vita re-
lig. c. 17.
Aug. lib.
2. de do-
ctri. chri-
stia. c. 6.

Greg. in
prol. mo-
ral. c. 4.
et lib. 20
mor. c. 1.
Hæreses
compel-
lunt scrip-
turarū ob-
scuritatē
explana-
re.

Psal. 11.

pellendam, & ne nimia familiaritas pariat cōtem-
ptum: signatus est liber sigillis septem, ideo veri-
tas studiosè quæsitā, suauit̃ inuenitur, teste Au-
gustino, quia, domatur labore superbia & intelle-
ctus à fastidio reuocatur: facilè enim inuenta faci-
liùs vilescunt: humilitatemque nostram excitat,
dum scripturarum latētem sensum suspensi in ad-
miratione à Domino petimus: nam scripturarum
fluuus planus & altus est, in quo & agnus ambu-
let, & elephas natet, vt eleganter dixit D. Grego-
rius ideoque obscurioribus exercet fortes, & par-
ualis humili sermone blanditur. Ob has igitur o-
mnes, quas tumultuariè insinuauimus causas, ne-
cessaria est interpretatio diuinarum literarum,
quibus addere possumus ad vitandas hæreses hoc
genus prophetandi necessarium nunc esse in ec-
clia sancta Dei: quoniam vt antiqui & summi ob-
seruarunt autores, vnus & idem locus scripturarū
biuium & multiplex solet esse: vnde Catholici ve-
ritatem, hæretici autē lubricè falsitatem inferūt,
& à quo testimonio nos fidem confirmamus, illi
labefactant, veluti araneæ ab eodem flore venenū
suggunt, à quo apes mel conficiunt, eodemque
vento illi in naufragium, nos autem Deo duce in
portum adnauigamus, hoc est, nos Christum, illi
autem Antichristum eliciunt, & trochi in morem
(quod est in Prouerbio,) de sententia in senten-
tiam perpetuò conuoluuntur, vt de illis rectè di-
xerit Propheta, *In circuitu impij ambulant. Adeò*

instabili-

instabiliter omni vento doctrinę circumferuntur, vt subnotauit Paulus.

Est vnà alia insignis causa, vnde & necessaria sit scripturarum interpretatio, que prophetia merito dicitur. Hęc autem sumitur ex parte nostra, & nostri amoris proprij, ex corruptione sensuũ, & ex parte spiritus mūdani, quo affecti agitamur. Quod summopere animaduertant oportet, non solum diuinarum literarum interpretes, sed con- tionatores etiam. Tales enim sunt scripturę no- bis qualis est Christus, quem ipsę scripturę con- tinent, quem describunt, atque demonstrant, ni- mirum humiles, & externa specie infirmę cęte- rum magnarum virtutũ effectrices, ita vt per eas, quemadmodum per Christi virtutem. *Cæci videant, claudi ambulent, mortui resurgant, pauperes euangelizentur, ita vt beatus sit, qui in ipsas non fuerit scandalizatus.* Christus enim Deus absconditus est, non solum sub humanitate nostra, sed etiam vt thesaurus in agro & campo scripturarum latens, & ita Pau- lus. *Mortui enim estis, & vita vęstra abscondita est cum Christo in Deo, cum autem Christus apparuerit vita vęstra, & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Quam- obrem mirandum est, si ij qui videbant Christum in vita mortali conuersantem, purum hominem esse secundum spiritum humanum existimarent, cum tamen verus Deus etiam esset. Hos duos spi- ritus distinguit Paulus, dicens. *Nobis autem reuela- uit Deus per Spiritum suum, spiritus autem omnia scruta-*

Epl. ef. 4.
Difficile
est exue-
re pro-
priũ an-
o rēctspũm
carnis qui
scriptura
rũ rectã
intelligē-
tiã obnu-
b. lac.

Matt. 12

Matt. 13.

Col. 3.

1. Cor. 2.

Prima pars

Interpre-
tatio scri-
pturarū,
prophe-
cia est.
Ezcc. 13.

tur etiam profunda Dei: & post pauca. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, &c. Itaque ut dicit ibidem quæ sunt Dei nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei: meritò ergo dicimus diuinarū scripturarum tractatores, eas debere enarrare exercēdo se eodem spiritu, quo ipsæ diuinæ literæ traditæ & conditæ sunt: eam ob causam superiùs diximus prophetare eos, qui diuinas literas interpretantur: quibusdam prophetis, Sapiens vāh dicebat condolens, *Vāh his qui prophetant de corde*, id est, de sola sua præsumptione atque spiritu, quomodo Saul prophetabat in medio domus suæ ab spiritu malo inuasus more arreptitorum, ut testatur Hieronymus. Aliud est loqui de corde proprio, aliud in Spiritu sancto. Hinc est, quod Apostoli Christum Dominum de sua passione, apud Lucam loquentē, non intellexerūt, cū de seipso dicebat. *Tradetur gentes, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur.* Quia spiritu humano fallaci que amore proprio attendebant, hinc etiam & ipsos Apostolos atque turbas Christum dum audirēt stupor & admiratio rapiebat, ex vna parte, quoniam spiritu humano sublimia & alta quæ Christus dicebat, attendebant, ex altera verò secundum eundē spiritum infirma & ignobilia considerantes, gaudium in cōtemptum, admirationem in despectū conuertentes, scandalum patiebantur: nimirum quia spiritus humanus recalcitrabat cōtra Christi doctrinam:

Dionys.
ibid.
1. reg. 18.

Luc. 18.

doctrinam, quod Christus Dñs in Petro nobis explicuit: cùm Petrus apprehendens Christum cœpit increpare, quod ascenderet Hierosolymam, vt crucifigeretur, conuersus Dominus ad discipulos cœpit Petro comminari, dicens, *Vade retro me Satana, non enim sapiſ que Dei ſunt, ſed que hominum.* Quãuis enim Petrus confefſus fuerat priùs Chriſtum filium Dei viui eſſe, non percallebat crucis myſterium, & iubetur ire retro, id eſt Chriſtũ magiſtrum & ſpiritum eius ſequi, & ne ſpiritu humano & mundano fieri Chriſto Satanas, id eſt pertinax & aduerſarius. Verũ ergo eſt in eodẽ ſpiritu tractandam ſcripturam, quo inſpirata eſt, non ſpiritu noſtro humano quẽ ſenſu, qui vt in plurimum ſolet eſſe ſpiritus erroris & vertiginis ſeminarium errorum, & hæreſum fermentum, quod præ oculis habuit Tridentina Synodus, cùm ad coërcẽda petulantia ingenia cohibuit, vt nemo ſacras ſcripturas prudentiæ ſuæ innixus exponat, aut ad ſuos ſenſus contorqueat. Nec eſt vera dicere & verè interpretari quẽ Spiritus ſanctus docuit, niſi eadem fide & intentione id ipſum præſtes, ſed nõ ad gloriam propriam, ſed Chriſti Domini: nam veritas ipſa ait. *Qui a ſemetipſo loquitur, gloriam propriam querit, qui autem querit gloriam eius qui miſſit illum, hic verax eſt in illo.* Super quæ verba Auguſtinus ait, omnes ergo pertinẽtes ad corpus Chriſti ne inducamur in laqueos Antichriſti, nõ quæramus gloriam noſtram: vera etiam proferre, ſi

Matth. 8

Sef. 4. de
crot. 2. 5.
2.Attẽdat
diuinarũ
ſcriptura
um ſcru
tator.Auguſt.
tract. 29.
Iohann.

2. cor. 2.

peruersa dicantur intentione, genus quoddam
 mēdacij est, quòd notauit Paulus ad Corinthios,
 scribens. *Non sumus sicut plurimi adulterantes uerbū
 Dei, sed ex synceritate sicut ex Deo corā Deo in Christo
 loquimur.* In Græco ubi adulterantes habemus
 uerbum, Cappileuontes, quod sonat, cauponan-
 tes, seu miscentes: nam cū uerbum Dei non sim-
 pliciter propter Deum prædicent, cauponantiū
 more commistum cum humani spiritus impuri-
 tatibus ad quæstum alicuius lucri, aut humanæ
 gloriæ venditant, non attendentes quòd ex Deo,
 & coram Deo syncerè & purè esset annuntiandū,
 adulterant tamen ipsum, qui sicut adulterium cō-
 mittit, nō habet curam de filijs, sed de uoluptate:
 ita huiusmodi prædicatoribus cura non est, ut fi-
 lios Christo generent, sed ut suum nomen apud
 gētes uanè dilatent. Ergò ut testatur Augustinus
 super Ioannem ad confutanda dogmata peruersi-
 tatis, quæ animas illaqueant, & in profundum
 præcipitant, expetenda scripturarum intelligen-
 tia in Spiritu sancto. Idem prosequitur Vincen-
 tius Lirinensis, qui uixit circa tempora Augustini.
 Si uis tamen planam tibi esse scripturam post re-
 rum intelligentiam uerborum interpretationem
 assiduam solertis studij speculationem & conti-
 nuam lectionem, adhibe humilem orationem, &
 feruens pietatis exercitium, teste Iacobo. *Si quis
 indiget sapientia postulet à Deo, qui dat omnibus affluen-
 ter, & non improperat postulet autem in fide nil hæsitās.*

August.
 tract. 28.
 in Ioan.
 Vincen.
 Lirinens.
 libr. ad-
 uers. hæ-
 ref. in
 princ.
 Hier. ad
 Paulinā.
 Aug. de
 moribus
 ecclē. c. 1
 Item de
 uera in-
 nocētia.
 c. 3. et. 57.
 Iacob. 1.

Hoc

Hoc dicit Apostolus, vt vtilitatem patientiæ intelligas, ego verò, vt abditos sensus scripturæ penetres, quorum vnus iste est de præstantia patientiæ.

Ex vniuersa hac priori præcognitione habebit, Christianus lector, quale, quantumq; obsequium, & quàm humilimè præstandum sit diuinarum literarum sacre intelligentiæ: non solùm ob loculentas, quas adduximus rationes, sed etiam quoniam ipsius sacre paginæ verum intellectum, si paulò attentius præmeditemur, reperiemus sanè ibidè perpetuum esse, & scaterè miraculum. Et quidem non aliunde emanat, quàm quòd scripturæ diuinæ, quæ Spiritu sancto dictante antiquitùs conscriptæ fuere, ipso nunc atque perpetuò conseruatore diuinitùs nobis traduntur proponunturq;. Ab eodem itaq; principio, quòd Spiritus sanctus est, & originem ducunt libri canonici, atque infabibilem continent certitudinem, & admirandam firmitatem, & supremam autoritatè: atque adè, ad ritè & rectè transigendum fidei negotiù, præcipuum & infalibilis testimoniù proponunt: nò enim minori pietatis & fidei affectu suscipiuntur libri canonici ab orthodoxis, q̄ ea quæ à Christo dño ore tenus, processerūt, vel ab Spiritu sancto dictata sunt: quoniam continua successione, atq; traditione semper ab Spiritu sancto conseruante traduntur, proponuntur, atque diuinæ scripturæ recòdita mysteria ipso Spiritu sancto dictante reuelan-

Radix
prima su
preme
authorita
tis scrip
turæ di
uinæ.

uelantur, & docentur. Non esset profectò fidelibus populis, neque sanctæ matri ecclesiæ Romanæ sufficienter consultum si quoties de scriptura dubium incidat, Euangelista, aut alius scriptor canonicus requirendus esset, atq; consulendus: nã ip[s]is canonicis scriptoribus mortuis, nõ haberemus vnde dubium soluere possemus. At optimè prouisum est: quia cùm Spiritus sanctus sit præcipuus diuinarum scripturarum autor, dictator, cõseruator, atque legitimus interpret & doctor, emortuis scriptoribus sacris, ad Spiritum sanctum recurrimus, qui nos docet omnia atque suggerit, sicut Christus Dñs promissit, & ipse nobis per scripturam loquitur: perinde ac si præsens esset Euangelista cū manu tione Spiritus sancti scriberet: adest ibi Spiritus sanctus reuelans mysteria, suggerens intelligentiam, quam nobis per interpretationem sacrorum doctorum, & Romanæ ecclesiæ intelligentiã visibiliter proponitur, res notatu digna, & perpetuò memoriæ commendanda: admirandum enim est hoc miraculum de certitudine & firmitate diuini eloquij: qua ergo consideratione scripturam sacram omnium miraculorum & testimoniorum summam habere autoritatem fidelibus omnibus in confesso debet esse: cædunt enim omnia scripturæ sacræ illa enim transeunt diuina autem scriptura eadem semper permanet, & vsque ad finem seculorum perseuerat. Testatur hoc in primis stella illa quæ duxit Magos ad præsepe

præsepe, nam ubi venit Hierosolymam, ubi erant scribæ & principes sacerdotum, & vigeat legitima scripturarum intelligentia, occultatur stella, cum ad locum venit scripturæ, non minùs quàm lumen stellæ à lumine solis offuscatur, non luget luna aut stella præsentem sole: sic Magi ingressi Hierosolymam, quæ cathedram legis moderabatur, deseruntur ductu stellæ: quia ibi Christus ex lege eiusque testimonio erat requirendus. Visis etiam miraculis admiramur: at perlecta scriptura mirificè cœlestibus intelligentijs consolamur: quòd scripturarum energiam apprimè manifestat.

Matt. 2.

Rursum Christus Dominus suam diuinitatem vt probet, atque manifestet paulatim, & per suos gradus ascendendo procedit: inchoat enim à S. Iohannis Baptistæ testimonio, qui hac ratione missus est plenus sanctitate & singularis vitæ prodigijs. *Vt testimonium perhiberet de lumine.* Mox ipse Christus proprio ore fatetur, opera quæ facit, testimonium perhibere, quòd à patre missus sit, & quòd, *Hoc est testimonium maius testimonio Iohannis.* Ne videretur ipse testimonium ab homine accipere. Ad hæc altiori gradu testimonium est vox illa patris in Transfiguratione audita. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Quod D. Petrus ponderat, quòd hanc vocem acceperit de lapsam ad eum à magnifica gloria. Tandem summum & supremum testimonium diuinitatis

Christus
dñs suã.
Diuin-
tatē suã.
bus argu-
mētis pro-
bet.

Iohān. 1
Lucæ. 2.
Iohān. 5

Matt. 17

2. Pet. 1

E nitatis

nitatis Christi ab ipsa scriptura sacra petendum, docet ibidē Apostolus princeps ex'professo notans, q̄ licet hanc vocem audierit de cœlo allatā, dum essemus cum ipso in monte sancto, subdit. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes: quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & paucis interiectis. Non enim voluntate humana allata aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Prophetia igitur, siue scripturæ diuinæ interpretatio ab Spiritu sancto est, à quo propheta, siue interpretes diuinarum literarum, videns appellatur, & firmitus est testimoniū scripturæ. *Hic est filius meus dilectus*, quàm fuerit testificatio illius vocis patris æterni. *Hic est filius meus dilectus*. Transiit enim, atque præterijt vox illa, scriptura permanente, & ille spiritus qui in illa voce loquebatur ad horam, perpetuò inhabitat scripturam, & nobis ad aurem loquitur Christum Dominum naturalem & vni-genitum esse Dei filium. Quamobrē meritò Christus Dominus Pharisæos ipsius calumniatores ad scripturas remittebat. *Scrutamini, inquit, scripturas quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & ille sunt quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me ut vitam habeatis.* Qua etiam de causa Abraham reprehendit diuitem illum qui in inferno cruciabatur, arguens illum. *Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent.* Argumentum est à maiori: nam si scrip-
turis non

Iohan. 5.

Luc. 16.

turis non credunt traditis per Moysen & prophetas ab ipso Spiritu sancto, quomodo mirora alia testimonia recipient? Est igitur scripturae diuinae testimonium certum, infallibile, & summum ipsaque sacra scriptura in Spiritu sancto tradita, perpetuū quoddam atque permanens est miraculum. Hæc de prima præcognitione dicta sufficiant.

SECUNDA PRAECOGNITIO.

SED redeatandē oratio vnde digressa est, expedita enim iam via est, vt ad secundam, quam diximus, præcognitionem veniamus, nimirum de clauibus & sensibus, quos sacra scriptura cōtinet, vt ipsis explicatis securiūs & vtilius ad Epistolæ B. Iudæ enarrationem descendamus, & hanc in duas distribuimus, vt prior sit de sensibus scripturae, posterior autem & tertia in ordine de clauibus. Nec mihi vitio vertendum est, quòd tam breuem B. Iudæ Apostoli Epistolam tot præludijs communiam, nam quamuis breuis & ieiuna videatur esse hæc Epistola, cū nos corroboret & confirmet contra hæreticos perpetuos veritatis hostes, non abs re hæc omnia præfamur atque præmittimus.

Præsertim cū quisque, vel mediocriter in diuinis literis versatus, probè sciat, vniuersam sacram scripturam vnum librum esse: tum quia ean-

Secunda præcognitio plures esse sensus diuinarum literarū.

Cur auctor huic breui epistolæ, quam illogas prætextat præfationes.

Primæ partis, secundâ præcognitio,

Hier. in
Isai. c. 29. dem veritatem dicit, tum ad vnum Christum con-
tendit, teste Hieronymo, & Chrysolto. eiusdem
Christi spiritu conscripta est: & ita vates Regius
in persona Christi vnum librum appellat, *In capi-
te*, inquit, *libri, scriptum est de me.* Quas ob causas mi-
ra est sacrarum literarum concordia, vt subnota-
uit Augustinus, ita vt nulla ratione verbum vnum
illius, ab altero dissideat, sed tota sibi cohæreat:
quia vno spiritu copulata est: perinde, atque vna
catena, qua circulus in circulû vertitur, vt si vnum
sumpseris, reliquos latè distantes, quibus copula-
tur, & à quibus pendet commoueas necessè est,
etiã si à longè distare videantur, quare in hac par-
ua portione totius biblici codicis & scripturæ sa-
cræ totam scripturam vobis proponimus, in qua
Christû ipsum, qui summa est totius legis ab An-
tichristo distinguimus, veritatē que suæ doctrinæ
à falsitate pseudoprophetarû separamus. Accedit
ad hoc, quòd hisce diebus ab Icholasticis lectio-
bus abstinerim, & quod videam non esse aliquē
qui in hac nostra Vniuersitate interpretationi di-
uinarû literarû sit peculiariter præfectus, vestræ
ergo publicæ cōmoditati consulens hâc viam ag-
gredior: eadem enim cuius scripturæ particulæ
præfatio debetur, quæ vniuersæ sacræ paginæ fo-
ret præscribenda.

1. p. q. 1.
ar. 10.
A110. 119
Beuter .

Plures esse sensus diuinarum literarum, & qui il-
li sint, atque quales, breuibus perstringemus, tum
quia commētarijs nostris ad primâ partē de ipsis
latè

latè differuimus, tum etiam quia res est legitimè ab omnibus ferè scriptoribus nostræ tempestatis ad amussim tradita, ipsaque certissima: nam libri sacri non solù sunt in hùc finè scripti, vt res gestas narrèt, sed etiam, vt allegoria in eis quæratur, id est, vt præter literæ sensum sæpenumero mysticum & spiritualem diligenter inquiramus. Animaduertebat id D. Augustinus ex illo Pauli. *Omnia in figura contingebant illis.* Et Origenes scripturam cum verbo Dei confert, vt quemadmodum verbum Dei ex Virgine immaculata prodijt vestitum humana nostra carne, in quo aliud quidè erat quod ab omnibus videbatur: nempè humanitas, aliud autem, quod à paucis intelligebatur, nempè diuinitas, ita in scripturis idem est, quoad literæ tenorem, quem legimus omnes, quoad mysterium autem & spiritum, nō idem ab omnibus, sed à paucis intelligitur: vt enim in Christo diuinitas carne velabatur, ita hic spiritus litera cooperitur, & tanquàm nucleus nucis cortice continetur, & tegitur, sunt ergo plures sensus in scriptura. Sed ne in re hallucinemur propter ignorantiam significationis nominis, per sensum non potentiam sensitiuam, sed mentis intelligentiam intelligimus, qua significatione sumpsit Paulus, dicens. *Quis enim cognouit sensum Domini, qui instruat eum? nos autem Christi sensum habemus.*, id est cōsilia Christi, & eius mentem optimè nouimus, nimirū ab ipsius spiritu instructi edocti & illuminati.

annota-
tione. 7.
Sexto Se-
nè. elegā-
tissimi c.
lib. 3. suæ
bibliothe-
cæ sacre .
Aug. qua-
tuor lib.
de doct.
christ. l. b.
15. de ci-
uit. c. 17.
Driedo .
4. libr. de
dogm.
Cano. li-
bris . 12.
de locis.
1. cor. 10.
Orig. ho-
mil. 1. in
Leuiticū

Quid no-
minis sen-
sus.

Primæ partis , secunda præcognitio,

In scrip-
tura non
solū vo-
ces , sed
etiam res
significāt
et per v-
trasque
loquitur
Deus.

Hic autem sensus, siue intelligentia diuinarū
literarum non solū per voces, sed etiam per res
indagari debet, perinde enim Deus loquitur re-
bus, ac vocibus, nam quæadmodū voces & scrip-
turæ significationem habent ab ipsa impositione,
ita & res respectu Dei à primæua sua creatione,
& prima institutione significant, iuxta propor-
tionem suarum proprietatum: perinde enim om-
nes res creatæ ad Deum se habent, acsi essent nu-
da & sola nomina, quod est in diuinis literis ma-
ximè mirandum, nam Israelitici populi historia,
ita in veritate processit & gesta est, acsi non sig-
nificasset, neque ad significandum esset instituta,
vt fuit Romanorum & Græcorum, & ita signifi-
cat acsi non esset vere gesta, sed ad exemplar con-
ficta, perinde ergò res sunt à principio ad signifi-
candum institutæ, ac si nomina essent: eis ergò
tanquam signis vtitur Deus. Quod fuit conueniē-
tissimū, vt cū per sensibilia ad intelligibilia perdu-
ceremur, tūm etiam vt aduētus Messia, à quo to-
ta salus nostra pendet, magis memoriæ commen-
daretur, si tot historijs, ceremonijs & sacrificijs, &
non tantūm per nudas voces annuntiaretur & sig-
nificaretur. Vnde insuper planè constaret scriptu-
ras non esse humanitū inuentas, sed à solo omni-
potenti Deo, qui naturæ autor & conservator est,
& condi & excogitari potuisse. Ipsi enim soli pro-
prium est, rebus vti perinde ac vocibus, vt non
tantūm verè, sed etiam infallibiliter in ordine ad
suam

suam præscientiam significarent. Hæc enim rerū præteritarum ad describendas res futuras tã certa & exacta accommodatio, soli Deo pòssibilis fuit: nam Isaias dicit. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dñi estis vos.* Si ergo nuda præcognitio & prædictio futurorum, diuinæ mentis requirit intelligētiam, profectò multò vrgentiori ratione id ostendet non solùm nudè prædicere, sed etiam in continua historiarum, & rerum successione, quasi in quodam depicto exemplari, aut mappa ita figurare, ac si in præsentì gererentur. Quod significauit nobis Paulus cùm dicit de duobus filiis Abraham, esse duo testamēta, quæ sunt per allegoriã dicta, *D: Ela* autē, iuxta phrasim Hebraicam, idem est quòd facta, & typicè gesta, qualia erant figuræ & vmbra futurorum.

Tria igitur de his sensibus dicamus, primùm, quid ipsi sint, deinde quomodo inueniantur: deinde quomodo disponantur. Sic enim diuinarum literarum maiestas & amplitudo magis erit omnibus perspecta.

Duo sunt sensus diuinarum scripturarum, vt à communioribus exordiamur, atque ab his, quæ apud omnes Catholicos vnanimi consensu recepta sunt: vnus est historicus, alter autē mysticus. Historicus ille est, quem rei gestæ narratio denotat, sub communi & vsitata verborum significatione: modò illa significatio propria sit, quã, verba iuxta primæuam suam impositionē important, modò

Obseruanda vtriusque testamenti consonantia. Isai. 41.

Paul. ad Gal. 4.

Distributio eorū, quæ de sensu agenda sunt.

Quid sit historice sensus in genere.

Prima partis, secunda præcognitiō,

modò metaphorica sit, quam voces transsumunt, secundū translationem ab ipsis rebus, quas significat, vt lupus & agnus secū dū primæ uā significationem animalia quædam significant, sed metaphorica locutione transsumuntur ad significādos homines crudeles aut mites.

Quid sit
mysticus
sensus ge
neraliter
Gene. 16
et. 21.
Gal. 4.

Mysticus autem quid sit, vel ex ipso nomine patet, quia spiritualis est, & multò sublimior, & magis intimus, atque in ipsa medula & rerum & verborum reconditus. v. g. cū scriptura Gene-
sis dicit Abraham duos filios habuisse, vnum de ancilla, & alterum de libera: historia est, cū autē Paulus legis interpret, duos hos liberos Abrahæ, docet per allegoriam, duo significare testa-
menta, vnum quidem à mōte Syna in seruitutem generans, quod vetus testamentum dicitur, per Ismaelem filium Agar significatum: alterum à mōte Syon in libertatem generans, quod nouum te-
stamentum est, per Isaac Sarræ filium præsigna-
tum. Ideò utrūq; istum sensum esse de fide cōstat, & Paulus illud probat, Iudæos quotidie legere & audire vetus testamentum, iuxta literam, spiritea-
lem intelligentiam repudiantes: quoniam, *sicut*
Moses ponebat velamen super faciem suam, & inferius obtusi sunt sensus eorum, & que in hodiernum diem ve-
lamen est positum super cor eorum, cū autē conuersi fue-
rint ad D. um, auferetur velamen. Et alibi, idem Paulus ostendens hūc duplicem sensum, circumcisi-
onem, & ad literam & ad spiritum exponit, dicens,

De fide
est scrip
turam ad
mittere
sēsum hi
storicū et
mysticū.
2. Cor. 2.

Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Arcam Noë aquis diluuij seruatam, aquam baptismi mysticè significare docet, D. Petrus: & Christus Dominus vtrunque sensum proprio ore non semel explicuit, nam & serpentem enèu exaltatum à Mose, spiritualiter docet significare Christum in cruce, & alibi. Sicut Ionas fuit tribus diebus, & tribus noctibus in ventre cæti, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Res ergo certissima est, quæ absque crimine hæresis negari non potest, sacras scripturas præter historicum sensum, mysticum admittere, vt iam nulla sit controuersia cum hæreticis nostri temporis, fuere enim Lutherus Calvinus, & Melanthon, qui præter literalem sensum nullum alium spirituales aut mysticum admittebant. Inuidiosè addit Melanthon, mysticum sensum doctrinam esse scholasticorū ineruditorum & monachorum commentum, non veterum & doctissimorum autorum traditionem, & scholasticos doctores, quod ineruditi essent, & figuras atque tropos scripturarum ignorarēt, omni discernendi arte destitutos ad nugaces & subtiles mysticas intelligentias coactos confugere. Et hinc quasi factò gradu Calvinus Augustinum, Hyeronimum, Ambrosium, Gregorium mordēs impiè dicit de mystico scripturæ sensu fuisse lo-

Gen. 3.

1. Pet. 3.

Num. 21
Iohan. 3.Ionæ. 2.
Matt. 12Hæretico
rū audacia de sen
sibus scri
pturæ re
punitur

Primæ partis, secunda præ cognitio,

• *cutos: quod diuersum faciant spiritalem sensum à literali. Qua in parte, vt dictum est, planè mentiuntur, & impudenter loquuntur, & præter loca scripturæ adducta insignis locus est Paul. ad Corinthos, vbi exitum Iudæorum ex Aegypto & maris rubri transitum, & in solitudine manna cælitus demissum, & nubem protegentem ab æstu solis, & columnam ignis lucentis in nocte, aquam fluentem de petra commemorans, concludit. *Hæc autè omnia in figura contingebat illis: scripta sunt autè ad correptionem nostram. Super quæ verba D. Iringus, Per typos, inquit, discebant timere Deum, & perseuerare in obsequijs eius, itaque lex & disciplina erat illis, & prophetia futurorum. Et alibi Paulus. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomenia, aut Sabbathorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Id est corpus Christi, per umbram legalium figurabatur: pulchra quidè allusione, nam sicut umbra terræ ecclipsatur luna, sic sol verus Christus Dominus suum lumē obiciebat corpulentia humanitatis, quæ umbram suam protendebat in lunam, quæ nocti veteris testamenti præerat: quare Christus Dominus dicitur figurari & adūbrari illis legalibus & ceremonialibus, quatenus corpus ipsum Christi per illa significetur, & illa ad Christum spectent, & illa ipsa sunt, quæ Christus in corpore suo redemptionis mysteria peregit. Nec fauet his hæreticis, quòd mysticus sensus sit ab Spiritu sancto inten-**

1. cor. 10
Lib. 4. c.
28. aduer
sus hære
ses.
Colof. 2.

tus: quæ non immediatè sicut literalis, ut in eius definitione latè dicemus. Neque tueri se possunt, quòd Euangelistæ citent vetus testamentum, & dicant, factum esse ut scriptura impleretur: quoniam non tantùm in sensu literali, sed in mystico etiam impletur scriptura, sicut non solùm ex literalis sensu sumitur efficax argumētum, sed etiã in spirituali, quandiu patefactus est, diuinitusque in literis diuinis explicatus, qualis est ille, *Os non comminuetis ex eo.* Et de duobus filiis Abraham, & duobus testamentis apud Paulum. Quo fit, quæ in Christo Domino, capiteque nostro gesta sunt, figuras esse & typos eorum, quæ agenda sunt à nobis: qui membra Christi sumus, voluit enim Christus, ut ea in se gererentur, voluit etiam, ut ad morum, & vitæ nostræ instructionem gererentur, sic Paulus dicit. *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Vnde tractum est tritum illud axioma, omnis Christi actio nostra est instructio.

Sed antequam hos duos sensus definiamus, distinguamus, & diuidamus, ut securè ad nauigare per profundū scripturarum mare possimus, duo sunt extrema summopere cauenda, ne ad illa tantquam ad duos scopulos illisi naufragium patiamur, Prius est Iudæorum, qui secundùm Iudaicam perfidiam omnia conuertunt in sensum carnalè, historiam ipsam secundum corticem literæ exponētes: quam obrem Paulus eos sæpenumero, car-

Iohā. 19.
et Exo-
di. 12.
Galat. 4.

Rom. 15.

Documē
tū catho-
licum ob
seruandū

2. Cor. 3.

Primæ partis, secunda præcognitio,
nales vocat, & quod habent supra faciē velamē Moysi,
quod litera occidit, spiritus autem est qui viuificat.

Posterius est vitium quorundam Catholicorū vitandum etiam, qui ad eò superstitiosus, & liberis allegorijs sacras scripturas interpretantes ludūt, & luxuriantur, vt eis nimium delectati omnia ad sensus mysticos, & spirituales conuertant: nā præcepta de fide & moribus, quæ in decalogo continentur, vnico sensu literæ contenta sunt. Admonendi ergo erūt, qui munus exponēdi sacras scripturas sibi assumūt, vt hæc vitiosa extrema fugiāt, medium prudenter, & cautè apprehendāt, vt nec cū prioribus dormitanti literæ perpetuò assideant & inhæreant. nec cū posterioribus, sprete litera, fortuitis, & ad arbitrium excogitatis allegorijs ludant, omniaque, vim literæ inferendo, insulsè, & ineptè exponant, sed iuxta sensum Catholicæ ecclesiæ, & vnanimem patrum consensum omnia expendant, & moderentur: itaque vereantur semper aliquid dicere, quod patrum sensum, & Apostolicam doctrinam omni ex parte non redeat.

Veritas
res sensus
historici.

Vsus autem istorū sensuum non paruus est: nā historicus sensus præterquàm quod verè, purè, & germanè literæ sententiam explicat, ex solo historico, qui literalis est, ad veritatem fulciendā, & falsitatem impugnandam, validum & efficacissimum argumentum. Ea tamen limitationis declaratione, quam posterius trademus, & exēplis
scripturæ

scripturæ probabimus, scilicet, nisi iã sit mysticus sensus receptus & probatus: nam tunc à mystico etiam efficaciter argumentabimur. Deinde basis est literalis sensus, & fundamētū stabile totius spiritalis ædificij: periculum enim esset non parvū, si spreto, aut saltem non intellecto literalis sensu, ad spiritualemente conuerteres, erit enim debile ædificium, quod instabili fundamento innititur.

Idcirco sacre scripturę nullus locus destituitur literalis sensu, qui vel ex simplici, & propria, vel ex translaticia significatione, verborū no deducatur: alioquin otiosus esset talis locus, aut prorsus fabulosus, aut saltem vanus: neque sacra scriptura vbiquè perpetuam veritatem contineret, quare si aperta necessitate cogamur, aut propter rei impossibilitatem, aut vero turpitudinem, à simplici litera ad metaphoras & tropos recurremus, quæ est regula D. Hieronymi.

Suas etiam nō paruas vtilitates continet sensus mysticus: nam in primis ad fidei integritatē proponendam, & ad Euangelicę doctrinę sinceritatem confirmandā conducit enim in carnalibus sacrificijs veteris legis, nisi mysticum sensum, & spiritalē explanationem receperimus, rationabiliores forsan infidelibus, viderentur leges Atheniensium & Lacædemoniorum, quàm Hæbræorum: habent ergo intūs aliquid altius, grandius, atque sublimius. Deinde in genealogijs, bellis, seditiõibus, & reliquis, quæ ad historiã He-

Hier. sũ-
per Oseã
cap. 1.

Vtilitas
captanda
ex sensu
mystico.

bræ orum pertinent, si, reiecta mystica intelligen-
tia, omnia ad carnalem sensum retuleris, pauca
erunt, quæ animum spiritualiter oblectent, mentē
pascāt: si verò mysticè cum sacris doctoribus ex-
posueris, mirum in modum veteres illæ historiæ
ad mores reformandos proderunt, iuuabuntque
ad fidei augmentum, nutrimentum spei, charita-
tisque fomentum, inde admirandi saporis dele-
ctationem tuo gustui comparabis. Hactenus de
his sensibus in commune dictum sit & vniuersim.

Quid sen-
sus histo-
ricus, si-
ue litera-
lis in par-
ticulari.

Sed quid ipsi sint specialius, & præsius dica-
mus, iam oportet: à definitione enim rectè om-
nis procedit doctrina, & prius de historico, quo-
niam fundamentum est sensus mystici. Voco au-
tem historicum, vt communi vtar vocabulo: non
quia omnis sensus literalis alicuius historiæ nar-
rationem præsupponat, sed ex eo historicum ap-
pello, quoniam in ipsa vocum significatione fun-
datur, vbi historicus sumitur ab historia, non pro
narratione rei gestæ, sed prout dicitur de inter-
pretatione, seu expositione, nam omnis sensus,
literalis est sensus historicus & literæ, tamen è di-
uerso non conuertitur, cum non omnis sensus li-
teræ, quem historicum Grammaticalem appella-
mus, sit sensus literalis, vt de metaphoris & para-
bolis dicemus, quæ aliud secundum vocum hi-
storicam narrationem, aut verbalem interpreta-
tionem important, aliud autem de intentione ip-
sius autoris: exempla facillima sunt, & ex dicen-
dis

Quid in-
ter sit in-
ter litera-
lem et hi-
storicum
sensem.

dis nota, ut illud, quòd. *Ligna ierunt, vt ungerent super se regem, itè q, Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens, da filio meo filiam tuam vxorè, insuper, lapis quæ est in pariete clamabit.* Et similia multa sunt in vtroque testamento: vbi vides, quid his testimonijs significetur sumptis, vt dicitur, Grammaticaliter ad pedem literæ: tamen parabolicis illis similitudinibus Spiritus sanctus aliud principaliter intendit: vt in primo testimonio Iudicum, quòd mali inconsideratè sibi met malum accersunt. In secundo ex libr. Reg. quòd humilis, & obscura persona per prosperum successum exaltata, & quasi extra se facta, ita sui obliuiscatur, vt damnum sibi prouocet. In tertio demum Habacuch testimonium actorum in permanentibus monumentis reuincere condemnandos prostrandosque eorum autores.

Iudicū. 9

4. reg. 14

Abac. 1.

Est ergo sensus literalis sacræ scripturæ, quem voces immediatè significant principaliter ex intentione Spiritus sancti: quæ definitio exacta est, quod vel ex inde constabit: quoniam ex ipsa opinioniones omnes contrariæ conuincuntur falsitatis.

Definitio literalis sensus.

Primò enim requiritur, quòd sit ex immediata intentione Spiritus sancti, contra Abulens. dicentem sufficere mediatam intentionem: nam cum sensus spiritualis sit ex intentione Spiritus sancti, iam esset literalis, atque adeò cum Paulus duos filios Abrahæ dicit significare duo testamta, et

Sensus literalis ex immediata intentione Spūs sancti.

Abul. su per Mat. c. 13. q. 28.

set sensus literalis, cum tamen ipse dicat per allegoriam

Primæ partis, præcognitio secunda;

Sensus literalis est ex intentione primaria et principali Spūs sancti.
Genes. 3.
Genes. 4
Lucæ. 11

Augu. ad
Hosifū
cōtra Prif
ciliani -
stas potif
simū. c. 9.
in to. 6.

Iohā. 11.

Ionæ. 3.

goriam dici. Secūdò reijcitur vt falsa aliorum sententia, qui dicunt, ad sensum literalem non requiri, vt intēdatur ab Spiritu sancto: malè autem probant ex illo, *Eritis sicut Dū*: item ex alio, *Maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear*: & *In Belzebuth principe demoniorum eijcit demonia*. Quoniā non sunt dicta ab Spiritu sancto in persona propria, sed aliorum, in hoc autem solū sunt scripta & reuelata, quòd sint illorum dicta & facta: qua de re legendus est D. Augustinus, non enim solū quid dicatur: sed à quo etiam, inspiciendū est, & qua mente vt Euangelica narratio, & vera sit, & eius veritati fidem non derogemus: dum enim ea dicta esse refertur, verum narratur, licet is qui primū protulerit falsum dixerit: neque enim corū asserta sacra scriptura sunt, sed quod dixerint. Sensus ergo historicus est, quod illi dixerint, & quidem mendaciter, atque blasphemè, literalis sensus ex narratione sumptus verus est: blasphemix tamen & mēdacia non sunt vera. Mox rationi cōsonum est, vt sensus scripturæ sumatur ex immediata intentione primarij autoris ipsius, sensus enim illius. *Expedi vnus homo moriatur, ne tota gens pereat*. Non ab animo sinistro Cayphæ, sed à Deo, & iuxta intentionem Spiritus sancti sumendus est, similiter & illud. *Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur*. Ab intentione Dei habet sensum literalem (quicquid Ionas ipse ex proprio animo intenderit) verissima enim erant illa verba secundū

merita

merita causæ, nisi videlicet, ad Deum per pœnitentiam conuerteretur, subuertendam esse vibem. Ostenditur autem id ratione palmaria: quoniam rationi consonum est, vt sensus literalis non ab intentione secundarij, & instrumentarij autoris, sed ab intentione ipsius primarij, proprij & principalis autoris sumatur: Deus enim est, qui per diuinas literas nobis loquitur, siue in patribus, siue in prophetis loquatur, siue cum dicta facta vè aliorum recenset, & ad nostram vtilitatem narrat. Ergò vera intelligentia scripturarum diuinarum à Deo, (qui est causa per seipsarum) petenda est, & non ab homine, qui est causa instrumentaria, & per accidens (vt dicunt philosophi) Ideo in definitione ponitur principaliter, id est, de intèntione principalis autoris: verum est sepe numero & in plurimum principale, & instrumentarium autem concurrere. Et quòd sit requisita hæc intentio, vltèriùs probare debemus, vt excludamus quandam opinionem asserentium, quòd vt sit sensus literalis, neque sufficit, neque requiritur, quòd intendatur ab Spiritu sancto: nam siue intendatur, siue non sit intentus, ille erit sensus literalis, quem voces immediatè significant secùdum propriam significationem. Qui modus dicendi profectò periculosus est: nam iam ferè omnia loca scripturæ, quæ figurata, & metaphorica locutione proponuntur, sensu literalis carerent, quod quàm sit absurdum, patet ex eo, quòd iam deficeret sensus il-

Ad sensum literalem immediatam intentionem Spūs sancti, et sufficit et requiritur. Nicolaus de Lyra in prologo super Biblia, maxime prolog. 3

Primæ partis, secunda præcognitio,

le, qui basis est, & fundamentum reliquorum.

Obserua
pro me-
taphoris

In illis ergo locis translatis, & metaphoricis sumendus est sensus literalis, non secundum propriam vocum significationem, sed secundum impropiam & translaticiam. Errant isti dum existimant in nominibus metaphoricè, tropicè, & figuratè sumptis manere propriam significationem: nam quamuis ibi sit propria significatio, secundum usum & exercitium, assumenda est solùm translaticia. Intentio ergo Spiritus sancti sufficit & requiritur, siue per voces propriè, impropiè, aut translaticie sumptas. Recta est ergo prædicta literalis sensus definitio, quòd talis sensus sumendus sit ab immediata intentione Spiritus sancti, legatū enim & nuntium sensum habet, tamque intelligentiam, quæ Domini est mittentis, non serui missi, legitima igitur erit definitio, nimirum quia per hoc, quòd dicimus, intendi debere ab Spiritu sancto, separamus sensum diuinarum scripturarum à sensu cuiuscunque alterius scripturæ: nam huius autor Deus est, alterius homo, aut angelus. Ex hoc autem quòd dicimus, principaliter ab ipso intendi, sensum Spiritus sancti distinguimus à sensu autoris mediati & instrumentarij, & non respicimus ad sensum spiritalem, qui fortasse, ut cecimus, principalius intenditur, quàm literalis, nõ tamen immediatius. Per illam particulam, immediate, sensum literalem ab spirituali seiungimus: quia spiritualis sensus mediatè intenditur ab Spi-

Eorum
quæ di-
cta sunt
de sensu
literali,
summa.

ritu sancto, nempe mediante sensu literali, qui est fundamentum spiritualis, licet ipse spiritualis principalius intendatur, vt post dicemus: quia est spiritus literæ qui altior est & sublimior, ad quem literalis ordinatur: quare & si Deus immediatè ordine executionis sensum literalem intendat, tamen ordine intentionis spiritalem principalius, vt sapiens architectus qui ædificium inchoatum à fundamentis, tecti superimpositione consummat.

Obserua

Quò fit nullum sensum falsum, literalem esse, siquidem Spiritus sanctus falsitatem & mendaciū immediatè non intendit: atque adè nullus locus scripturæ erit sine sensu literali, tū quia est basis & fundamētum aliorum sensuum, tū etiam quia omnis scripturæ sacrę locus, est locutio Dei: ergo per omnem talem locutionem aliquid intendit immediatè significare: quod ad fidem vel ad mores spectet, etiam (vt dicebamus) cū aliorū dicta vel facta recenset, verum est ita contigisse ex illorum autem malicia, vel mendacio nos admonet, vt cautiore simus, vt Augustinus aduertit perdoctè & luculenter: cū enim fidem nos damus euangelistæ enarranti vocem illam. *Ninè bene dicimus nos quod Samaritanus es tu, & demonium habes?* Tanquam blasphemiam execramur istam Iudæorum vocē, idè talis sensus literalis semper est verus, rationalis, quia immediatè à Deo intē r^o, videlicet, q̄ dicta factave illa sint. Quare cū me-

Vfusco:
rum quæ
dicta sūt
de sensu
literalī. 7

Aug. ad
Herosiū,
c. 9.
Iohan. 8.

Prima partis, secunda præcognitio,

In meta-
phorisan
mapcat
propria
significa-
tio.

thaphoricè & parabolicè loquitur, rectè dicebamus, non vsurpari voces, secundùm propriam significationem, quæ sanè ipso vsu & exercitio suo penditur: quoniã verba assumuntur secundùm propriam significationem figuratam & translaticiam: siquidem secundùm propriam significationem non posset locus talis excusari à falsitate vel absurditate, in ea igitur significatione propria repugnat intèdi ab Spiritu sancto, sicut non omnia quæ narrantur dicta in Euangelio dicuntur, ac si vera sint ut quæ impiè & malignè à Iudæis asserta referuntur.

Christus
Dñs nos
docuit
scriptu-
ras expo-
nere in
sensu li-
terali.

Hoc genere interpretandi scripturas vsus fuit Christus Dominus, cùm sensum historicum, siue literalem elucidat de dato libello repudij, quem, Pharisæi dicebant datum, atque à Moyse concessum: Christus Dominus manifestat, ob duritiam ipsorum duntaxat fuisse permissum, tanquam remedium ad vitandum maius malum, ut apud Matthæum exponit.

Regula
ad inueniendum
sensum li-
teralem.
Aug. lib.
3. de doc.
christia.
cap. 30.
S. Th. 1.
p. q. 1. ar-
tic. 10.

Sed quæres, quonammodo securè sensum literalem inueniemus? cùm difficile sit illum attingere, maxime cùm ex parabolicis, metaphoricisque locutionibus ille sit eruendus? In hanc rem vnica potissimùm vtemur regula (interim dum paulò inferiùs illas Tychonij regulas cù Augustino explicamus) quam cum S. Thoma ex omnium sacrorum doctorum mente colligimus, videlicet, quod imprimis attentissimè oculos mentis nrae conijciamus

tum

tum ipsam ad propriam verborum significationē, præterea etiã ad rerũ per verba significatarũ proprietates, tandẽ etiã intẽtionẽ Spũs sancti ex præcedentibus & sequentibus, atque adiunctis circumspiciamus: quibus cum humilitate præstitis, si insuper inhæreas sanctorũ patrum vestigijs, haud difficile erit sensum literalẽ inuenire. Quoniã ex propria vocis significatione rem significatam intelligimus, ex rei intellectæ & significatæ conditione, siue proprietate, in impropriã & metaphoricam verborum significationem deducimur: vnde in illam intelligentiam immediatẽ intentã ab Spiritu sancto tandem peruenimus, quæ ex impropria illa, & translaticia significatione est deducenda. Vbi circumstantijs etiam omnibus alijs consideratis, antecedentiũ, consequentiũ, & eorũ quæ adiuncta sunt illi testimonio, & à quo dicitur, quo tẽpore, quo loco, qua occasione, quo animo: sensus ipse & literalis intelligẽtia statim sese offeret. Hoc docet ipsa ratio, ipsaq; se prodit veritas: hoc doctores sacri præsertim August. Eusebius Cæsariens. docuerunt: vnde hoc sumere licebit documentum, vt quotiescunque in diuinis literis aliquod testimonium sese obtulerit, quod iuxta propriam significationem non videatur cõducere ad fidei veritatem, quam in Symbolo profitemur, confirmandam, neque corroboret spei firmitatem, quam in oratione Dominica enixè ex postulamus, neque charitatis ædificationẽ iuuet,

Augu. 2.
de doct.
christ. de
verbis ad
c. 15. de
rebus. c.
16.

Augu. 3.
de doct.
chri. c. 2.
super ge
nesi, ad li
teram. c.
et. li. 1. c.
vlt. cont.
Faus. Ma
nich. lib.
9. c. 6. et
7.

Ruyz, re
gu. 90. et
1. tex

psal. 54.
Aug. lib.
de doct.
christ.

Euseb.
Cæs. lib.
de præpa
ra. euãg.
maxime
lib. 3. c. 8.

Primæ partis, secunda præcognitio,

Obseruã
daregulã
summa.

Habetur
expresse
apud Au
gu. lib. 3.
de doctr.
chri. c. 10
Iohã. 15.

quæ in decalogo intenditur, aut aliquam turpitu
dinem, seu difficultatem, quam natura non patia
tur, præferat: talis testimonij intelligentia lite
ralis, non ex propria verborum significatione, sed
ex impropria & translaticia quærenda est, iuxta
regulam, paulò ante, prudentissimè assignatam à
D. Hieronymo: nam & intelligendus locus secun
dùm aliquè tropũ, vt cum dicit Dominus. *Ego sum
vitis vera, & vos palmites.* Cùm ipse neque vitis sit
materialis, neque Apostoli palmites, ad impro
priã, & metaphoricã significationẽ decurrendũ
nobis est, vt sensus loci illius ex proprietate vitis
& palmitũ sumatur. Iuxta quem modum expone
mus plurima, quæ apud Iob sunt difficillima in
tellectu, quæ speciem alicuius mali, aut arro
gantia, desperationis, aut blasphemia, & maledi
ctionis in Deum præ se ferre videntur: à quibus
tamen maximè distant: quia interpretanda sunt se
cundùm aliquem tropum, & figuratum modũ di
cẽdi, vel quia ex affectu sensus, vel in persona alie
na sumenda sint: nam nihil sterile, & sine sensu li
terali est in diuinis literis. *Omnes gemellis fatibus &
sterilis non est in eis.* Vbi prudens lector in hac inue
stigatione caueat, ne incidat in illa extrema vitia,
& hinc vitet Origenis errorẽ, quẽ subnotauit D.
Hieronymus, & Castro contra Caietanũ de pro
ductione Euæ, quẽ locum Origenes torsit, omnia
fere ad figurales tropos & imaginarias significa
tiones vertens. Notatur etiã quòd D. Ambrosius,
illud

Aug. ad
Herosiũ.
c. 9. cõtr.
Priscilia
nist. to. 6.

Canti. 4.
et. 6r

Duo ex
trema vi
tavitãda
in inqui
rẽdo sen
su litera
li.

Hieron.
epist. ad
Pachma.

illud Lucæ. *Frigus erat, & calefaciebat se.* Ad literã de frigore mētis exponat. Hinc autem errorem aliterum caueamus, eorum, qui ea quæ nõ nisi figuratè possunt dici, exponunt ad literam, vt illud. *Vbi pascas in meridie.* Quòd ecclesia sit in Meridionali plaga: quod notauit D. Augustinus, & Castro cõtra Antropomorphitas, dicētes Deum esse corporeum ex illo. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Media igitur, tutissimaq; via incedendum, iuxta regulam iam à nobis expositam, quam quotidianus vsus vobis ampliorem efficiet.

Vbi libet cõtionatores admonere, vt modum habeant, in adducēdis figuris, parabolis, & metaphoris: quoniã sermo ad populũ planus & perspicuus esse debet, & abstinēdũ est à trãslatitijs verbis, figuræ siquidem adducēdæ sunt prius in sensu literali, vt qui fundamētum sit spiritualis. Moneo igitur vt magis in his Chrysofomi sequatur insignem illam moderationem, quam D. Gregorij exuberantiæ redundãtiã, ille enim & si in expositione diuinarum literarum frequentissimis ludat tropis, at in cõtitionibus ad populum rarus est in eis: quod si illis sanctis patribus licuit aliquãdo in hac metaphorica ratione dicēdi lōgius euagari, liceat illis sanè, nãque percalebãt sensum literalẽ, nobis autem literæ intelligentiã ignorãtibus nõ est semper integrum sine fundamēto, vanos sensus spirituales, aut allegorias imaginarias cõfingere

Castro.
hæref. ver
bo. Ad a.
hæref. 16
Ambros.
super Lu
cã. c. 22.
Cant. 1.
August.
epist. ad
Vincen
tiũ cõtra
Donat.
Castro de
hæref.
verb.
Deus. hæ
ref. 2.
Genes. 1
Documẽ
tum pro
concioua
toribus.

Sef. 4. de
cre. 2. §. 2
Explica-
tio regu-
læ de sen-
su litera-
li eruēdo
Liranus.

ex sola nostri ingenij petulātia. Quod notauit & vetuit Cōcilium Tridētinum , quòd de liberis & solutis intelligentijs sentiendum, postea exactiùs explicabimus. Liquidò igitur ex his , quæ diximus, cōstat, omnē sacræ scripturæ locū sensum aliquem literalem habere, quicquid in multis locis Liranus asserat : quoniam scriptura omnis cōstat vocibus propriè, aut trāslatitiè sumptis, si propria significatione capiātur, proprium secūdum illam efficiēt sensum, eum scilicet, quem voces propria significatione designāt, si verò voces trāslatæ sint, metaphoricè vsurpatæ, efficiūt sensum , quē iuxta illam trāslationem designant, eum nempe , ad quem significādum à prima & propria sua significatione trāslatæ sunt voces: omnis enim scriptura ab Spiritu sancto inspirata cōdita est ad aliquid significandum: neque enim est otiosa & superuacanea (absit impietas) cōdita ergo est ad proximè aliquid significādum: sensus ergo ille , qui proximè, & immediatè ex vocū significatione ab Spiritu sancto intēta depromitur, literalis est , quo sublato, spiritalis stare nō posset: omnis ergo scripturæ locus sensum habet literalem proprium, vocibus proprie aut improprie acceptis, significatum. Quem sensum fortasse Liranus intēdebat, vt passim Augustinus docet.

Liranus.
Aug. lib.
dedoctr.
christ.
Vnus et
idem lo-
cus scrip-

Rursus scripturæ sacræ verba nō tantū habent sensum literalem ex immēsitate, & infinitate auctoris, qui rebus vtitur tāquam signis & vocibus:

& vo-

& vocibus: sed etiã plures loci sunt in sacra scriptura, qui plures admittãt literales sensus, hoc est, quòd per vnam eãdemquẽ literã cõtexturam, plures significẽt sensus literales, qui tamẽ nõ possint reduci ad vnam speciem, vel ad vnum genus, secũdum intèriorem scribẽtis, prout per illam literalem denotãtur, quorum sensui ratio sit eadem, vt per illud nomẽ significatur. Pro qua opinione facit adductum testimonium Sapiẽtis. *Omnes gemellis fratribus & sterilibus non est inter eas.* & alibi. *Is enim in illa spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus & multiplex.* Et S. Tho. ita tenet, quem omnes Thomistæ secũtur, & Ambrosius item Catherinus, Driedo etiam, qui omnes ex D. Augustino multis in locis sumpserũt, & patet ratione communi & generali, talem enim debemus sacram scripturã existimare à Deo cõditam, qualem vellemus à nobis prodire, sed quisque velet scripturã à se editam sterilem nõ esse aut vanam, sed potiùs solidam, atque fœcundã, & pluribus intelligentijs, atq; sententijs ornata, ita vt omnia illa significarẽtur ex intèntione nrã, quæ omnia & ipse lector intelligeret: talẽ ergo sacrã scripturã esse cõcipiamus, præsertim cũ eius autor infinitè sapiẽs sit, qui omnia posset vnico intellectu simul cõplecti, cõspicere, atq; dicere: nõ debet ergo coarctari scriptura sacra ad vnum sensum si plures habere nõ repugnat, & illi absque coactione, & violentia adaptari possunt. Derogare enim videremur scripturarum sacrarũ

turã plures admittit sensus literales. Generaliter ostenditur.

Carti. 4. et. 6.
Sap. 7.
Tho. 1. p. q. 1. ar. 10 et de potẽtia. q. 4 arti. 1. in princip. quodlib. 2. arti. 4. ad vlt.
Ambros. Cather. clau. 1.
Driedo. libr. 2. de dogm. c. 2.
Augu. su per gen. libr. 1. c. vlt. et lib. 11. de ciuit. c. 19. et. 3. de doc. chr. c. 27. 12. confess. a c. 12. ad 32.

H autoritati,

A Echius
de prima
tu Perri.
cap. 18.
Orig. li.
4. periar.
cap. 2.
Greg. li.
4. super
Iob. c. 3.

authoritatî & dignitatî: eodem enim spiritu quo conditæ sunt, intellegi desiderant: at à sacris doctoribus in sensu literari diuersimodè exponuntur & tractantur, ergo dicendum est, omnes illas sanctorum doctorum expositiones, quâdoque literales esse sensus, & à Deo, immediatè intètos.

Attède.

Quid mirum quod scriptura diuina simplex in literis, sit multiplex in significatis? cùm in humanis videamus aliquid simile, etiam si humana arte cõponantur, & elaborentur: contingere enim potest vt vnica scriptura multa admodum significet. Vidi enim epistolam latinam, eâdem verè Hispanam, idem latinè, quod Hispanè significâtem. Vidi alteram iuxta diuersitatem punctuationum idè affirmantem & negantem: sunt qui mihi referant vidisse aliam tria significantem.

Vnus locus plures sensus literales habere in particulari.
Genes. 1.

Sed veniamus ad rem, & in particulari exempla ponamus ex plurimis sacrae scripturae locis.

Primus sit ex Genesi. *In principio creauit Deus.* Primò significatur in verbo creasse, tanquam in principio efficièti, cõtra Pythagoricos & Manichæos. Secundò denotatur. *In principio*, scilicet, temporis, contra æternitatem mûdi Aristotelis. Tertiò sensus est, *In principio*, scilicet, ordinis, idest, ante celû & terram nihil fecit, contra Auicennam, Platonè & Originem dicentes, priùs fecisse angelos ante tempora secularia:

Gen. 47.

Secundus locus ex Genesi, *Quo iurante adorauit Israel Dominum conuersus ad lectuli caput. Qui lo-*
cus

cus legitur à Paulo. *Iude Jacob moriens singulos filiorum Ioseph, benedixit & adorauit fastigium virgæ eius.* Heb. 11. Vbi re vera est duplex sensus natus ex voce Hebræa, quæ plura significat: nam si legatur. *Mateh*, significat virgam vel baculum, quem sensum reddiderunt septuaginta sicut citatur à Paulo, prævidēs Iacob, quod regij generis futurus esset, is qui ex semine illius natus est, vt dicit Chrysostomus. Chry. in Gen. 47. Altera lectio quam secutus est Hieronymus continetur in Genesi ex voce Hebræa, *Mitah*, idest, lectulus, apud vulgatam latinam editionem, vulgata autem editio in vtroque testamento, tanquã autentica approbatur à Concilio Tridentino, cõ. 2. sequens ergo est, vnus loci scripturæ plures esse sensus literales: vnus est iuxta Paulum & septuaginta, quod Iacob adorauit, idest, veneratus est fastigium, idest summitatē virgæ eius, idest, sceptri regalis, quasi dicat, reueritus est Regē Aegypti, cuius locum & vicem gerebat tunc temporis Ioseph: & quamuis Iacob agnoscebat, se debere aliquid Regi, qui eum tam benignè exceperat, non dubitabat quin aliquando posterius eius essent regnaturi & præualituri. Alter sensus est secundum aliam lectionem, & D. Hieronymum, quod Iacob adorauit Dominum conuersus ad lectuli caput, idest, sedens in superiori parte lectuli, vbi ægrotus iacebat. Tertius locus ex Psalmo. *Quid est homo quod memorer es eius: aut filius hominis quoniã visitas eum? Minus est cum paulo minus ab angelis: gloria & ho-* Psal. 8.

Prima partis, secunda præcognitio,

Hæbr. 2.

nore coronaſti eum. Intelligitur de homine ſecundū ſuā naturam, & tamē Paulus de Chriſto Dño exponit in ſeipſo, & Dauid generaliter de homine loquebatur: vnde non alius ſenſus videbitur, quā cūm de homine ſecundū ſuam naturam in comuni accipitur.

Pſal. 2.

Hæbr. 2.

Hæbr. 1.

Quartus locus ex Pſalmo. *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Habet tres ſenſus literales. Primò de natiuitate temporalis, vt Paulus exponit ſecundūm quod eſt minoratus ab angelis. Secūdò idem Paulus de natiuitate æterna, ſecundūm quam Chriſtus omnes angelos excedit. Tertiò de reſurrectione.

Act. 13.

Reſuscitans Ieſum ſicut in pſalmo ſecundo ſcriptum eſt, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Contendit enim Apoſtolus, quod idē ipſe homo Chriſtus, qui filius hominis eſt, & dicitur, etiā ſit Deus: quādo ad ipſum dicit pater, filius meus es tu, ego hodie genui te.

Quintus locus apud Iſaiam. *vere languo-*

Iſai. 53.

res noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ad literam per languores peccata noſtra, quæ ipſe in cruce portauit: per dolores ſupplicia quæ noſtra peccata promouere. Patet ex contextu, & ex hijs

Matt. 8.

quæ ſubdit Iſaias. *Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus propter ſcalera noſtra.* Sed Matthæus, hunc eundem locum iuxta literam de infirmitatibus & morbis corporum intelligit, cum dicit, *Omnes malè habentes curauit, vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, dicentem. Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit.*

Conſe -

Consequens est, ut iste locus semel de infirmitatibus animi, iterum de infirmitatibus corporis sumatur: utraque ergo Christus Dominus assumptus sanandas, & in cruce sanguine suo redimendas:

Sextus locus ibidem apud Isaiam. *Generationē eius quis enarrabit?* qui de æterna generatione intelligitur, & etiam de temporali natiuitate Christi, & rursus de generatione spirituali, hoc est, de multitudine eorum qui futuri erant Christi generatio per fidem eius charitate viuificatam.

In primis de generatione æterna & diuina illud accipiunt, Clemens Romanus, Alexāder Alexandriæ episcopus, Theodoretus, Chrysostrmus, Theophilatus ex Græcis scriptoribus ex latinis autem, Hilarius, Augustinus, Hieronymus, Fulgentius Ruspensis, Sedulius, & diuus Bernardus.

De temporali autem generatione, seu natiuitate Christi recentiores aliqui accipiunt inter eos antiquiorem reperio Bedam, qui dicit difficile esse enarrare quomodo ex Virgine natus sit Christus, quem fere omnes & in suis enarrationibus, atque concionibus sequuntur.

De tertia autem generatione spirituali, & ijs quos Christus morte sua filios adoptionis erat generaturos reperio œcumenium, & non paucos recentiores, quos ego magis Isaię prophetę mentē attingere arbitror, subiūgit enim. *Quia abscissus est de terra viuendum.* Velut citat D. Lucas, iuxta

Isai. 53.
S. Th. 1.
p. 9. 29.
arti. 2.
Ac. 8
Clemē.
episto. 1.
ad Iaco.
fratrem
domini.
Alexan.
epist. ad
Ale. Cō
stanti. de
errorib9
Arrij,
quā suā
inferuit
historiæ
ecclest.
Theod.
lib. 1. c. 4
Chryso.
homil. 2.
in Matt.
autor im
perfect.
hom. 1.
Theop.
cōment.
ad Hab.
7.
Hilar. li.
de syno
dis.

Primæ partis, secunda præcognitio,

Aug. li. septuaginta. Quoniam tolletur de terra vita eius. Et
 5. contra inferiùs id explicans Isaias, subdit, &. Deus voluit
 Maxi. c. cõmittere eum in infirmitate, si possuerit pro peccato ani-
 14. mam suam videbit semen longæuum, & voluntas Dñi in
 Hieron. in tit. ad manu eius dirigetur. Quod ipsemet Christus pro-
 euangel. prio ore explicuit, dicens. Et ego si exaltatus fuero à
 Matth. Fulg. li. terra omnia traham ad me ipsum. Quod Iacob de eo
 cõtra ob vaticinatus fuerat, dicens. Catulus leonis Iuda ad præ-
 1. ctiões dam filii mi ascendisti. Vbi Chaldæa paraphrasis ait
 Arriano dominiũ erit ei in principio, sed in fine magnifi-
 rum. cabitur regnum domus Iuda, quoniam de iudicio
 Sedulius ad Hæb. mortis filij mei animam tuam abstulisti. Septimus
 c. 7. locus. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.
 Bernar. ferm. 53. Primus sensus literalis est de Salomone quoniam
 ex pueris agitur de ædificatione templi, non per Dauid, sed
 Beda. Act. c. 8. per Salomonem, de quo erat sermo, & tamẽ Pau-
 æume. Act. c. 8. lus de Christo Domino intelligit, quem probat fi-
 Isaiæ. 53. lium naturalem esse Dei.
 Act. c. 8. Postremus locus sit Iohannis, Nisi manducaueritis
 Iõan. 12. carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, &c.
 Gen. 49. Qui intelligitur de mãdicatione spiritali in vno
 2. reg. 7. sensu: in altero de sacramentali mãdicatione, vt
 Hæb. 1. patet ex Concilio Tridentino. Diuersos autem
 Iohãn. 6. esse sensus patet, quia cum sermo est de spiritali
 Sef. 13. c. sumptione, verba, Manducare, & bibere. Sumuntur
 8. et cã. 8. metaphoricè, cùm autem sermo est de sumptione
 sacramentali verba illa sumuntur secundùm pro-
 priam significationem.

Qua
 via plu,

Ad hũc modum plures tibi poteris conciliare
 locos,

cos, qui pluribus sensibus literalibus sint fœcundi, vel ex lectione sacrarum literarum colliges, vel breuiori opera ex locis annotatis ad marginem Bibliorum, vbi non pauca loca ex vno ad alterum comperies referri.

res locos pluribus sensibus literalibus secūdos deducere

possumus.

An sit hæreticum negare plures sensus literales eiusdem loci.

Meritò negligentia essem arguendus, si hinc discederem antequàm declararetur, quo gradu habenda sit prædicta sententia de pluribus sensibus literalibus eiusdē loci: nā & sunt in vno extremo qui negent, quia iam scriptura infirma & inefficax esset ad arguendum atque docendum etiam, cūm ex vno sensu ad alium diuenterit veritatis hostis.

Ex altera sunt qui dicant, ad eò certam esse prædictam sententiam, vt de fide esse censeant & oppositum esse hæreticum: pro quibus faciunt octo loca adducta.

Alij non tanquam de fide definiunt, sed temerarium esse oppositū asserere, & quia plures sunt doctores ita asserentes, licebit mihi, in diuinarum literarum lectione, & interpretatione aliquādiū versatis, quid sentiam aperire.

Mihi igitur sub correctione meliùs sentientis videtur dicendum, primò: quod neutra prædictarum sententiarum est de fide: non enim habemus expressam ecclesiæ definitionem & quomodo in scripturis reperimus testimonia citata sub duobus aut pluribus sensibus literalibus, illi profectò nō sunt prorsus distincti, ita vt secūdum genus, aut speciem, aut finem, aut aliquē alium modum similē

Sententia auctoris media est inter extremas.

non

Primæ partis, secunda præcognitio,

non conueniant: quod oporteret, vt essent prorsus distincti, vt absolutè plures dici possent: sed hi oēs, qui adducti sunt, vel subordinati sunt, vel vnus ad alterum, tanquam pars ad totum ordinatur, vel tanquam totum in parte designatur & continetur. Patet hoc percurrenti intelligentiam dictorum locorum: nam primus locus tria illa significat consequenter, quoniam si omnia in principio sunt tanquam à causa efficienti, ergo & tempus incepit esse, quia aliquid est, atque ad eò nihil ante productū est. Vides quomodo illi sensus suboriuntur ab vno tanquam à quodam toto, cuius reliqui sunt partes & membra.

Gen. 1.

Gen. 4.
Hæb. 11.

Secundus, quòd adorarit Iacob Dominum ex superiori parte lectuli, implicitè dictū est, quod explicauit Paulus, & extendit, vt adoraret dominum, id est, regem Aegypti, & in fastigio virgæ Ioseph, tanquam in illius sceptro veneraretur: nā quod dicitur, ex solo hominis iusti iacentis habitu significari promptitudinem ad orandum, tropologia est: quòd per fastigium virgæ crux Christi significatur allegoria: quòd per idem fastigiū notetur sublimitas gloriæ, anagogia, nos autem, non hos mysticos sensus, sed literalē inquirimus, qui duplex est ex equiuocatione vocis, quæ in Hebræo respondet *Mateh*, id est, baculum, *Mitath*, id est, lectum, & sic in vtraque significatione vertitur, in eundem tamen finem & sensum, non verò in seiunctum & distinctum omnino, nullatenusq;

conue-

conuenientem in tertio loco, siue apud Paulum, siue apud vatem regiū naturam humanā secundū quādam subordinationem admirandā docet Spiritus sanctus, quoniam & in se ita honoretur, vt & in Christo glorificetur. Vterque ergo sensus docet eiusdem naturæ exaltationem.

Pfal. 8.
Hæbr. 2.

Quartus locus, quem videtur vates Regius de Salomone secundū historiam intelligere ad litterā, de vero Salomone subordinatè explicatur à Paulo, & de resurrectione, quatenus quædam generatio est, siue vitæ confirmatio: & quamuis hic locus maiorem mihi ingerat difficultatem, certū est, quod diximus in vna ratione adunari, vt patet.

Pfal. 2.
Hæbr. 1.
Act. 13:

Quintus locus, idē sonat, quod Isaias & Matthæus dicunt: nam si curabat omnes ab infirmitatibus corporis, sanabat etiam à languoribus animæ. *Dei enim perfectæ sunt opera*, qui semper integram sanitatem confert, quæ communis est sententiæ, & consensus omnium doctorum. *Mibi indignamini*, dixit Christus, *quia totum hominem sanum feci in sabbatho*: Sciebat enim quod infirmitates corporis ex infirmitatibus animæ oriebantur, tanquam ex proprio suo fonte.

Isaiæ. 13
Matt. 8.
Deut. 32
Augu. in
Iohā. 7.
Chry. in
Matt. 9.
Iohā. 7.

Sextus locus subordinatam habet, & apertam significationem, vt ex eo quod enarrari non potest æternæ generationis modus, ineffabilem etiā esse generationem secundum naturam humanam colligamus: vnde & spiritalem nostram

Isaiæ. 53
Act. 8.

Primæ partis. secunda præcognitio,

adoptionis generationem, perpetuò admiremur.

2. reg. 7.
Hab. 1.
Exod. 12
Iohã. 19.
Lyrano.

In septimo loco aperta est etiam subordi-
natio de Salomone ad mysticum Salomonem: si-
cut in illo, *Os non comminuetis ex eo.* Ex agno pascha-
li ad literam, ad mysticum agnum Christum: nam
vt cum Lyrano dicemus infra, vbi de sensu spiri-
tali agendum erit, res quæ est figura, tripliciter po-
test cõsiderari, primò vt res tantum, secudò vt sig-
num tantum, tertio vtroque modo, vt vexillũ pen-
dens, & expansum ante domum ducis, & vt res so-
lũm & vt signum tantum, & vtroque modo cogi-
tari potest: sic Salomon. v. g. (idem est de agno
paschali) quia quæ conueniunt Salomoni secun-
dum se, tantum de ipso solũm sunt ad literam ex-
ponenda: vt quòd fuerit deprauatus per mulieres
alienigenas, vnde idolatra effectus est, alia dicũ-
tur de illo, vt typus erat Christi tantum, & sic so-
lũm conuenit Christo ad literam, vt, & *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine, vsque ad terminos orbis terrarum*, quod de Salomone, cuius impe-
riũ paruũ fuit, nõ potuit verificari, sed de Christo
qui est *lapis abscessus*. &c: ob id in prædicto psalmo
describitur monarchia Christi. Hinc est celebris
illa regula D. Hierony. omnes prophetarum re-
promissiones, quæ excedunt mediocritatem il-
lius temporis, ad Christi referamus aduentũ. Quæ
autem de vtroque dicuntur, videlicet, de Salomo-
ne secundum se, & vt fuit figura Christi, talia im-
pleta sunt in vtroque ad literam, sed perfecti us
de

Psal. 71.

Dani. 2.

Hieron.
in isa. 30

de Christo talis est autoritas. *Ego ero illi in patrem, & ipse mihi in filium.* Quoniam Salomon amabilis fuit Deo, saltem in principio regni, fuit tamen filius Dei adoptivus, Christus autem, naturalis, ob id Paulus vult probare consubstantialem naturam filij ad patrem, docet ergo locum hunc de Salomone, & Christo, literali & historico sensu intelligi, cum alter alterius fuerit Typus & figura.

2. Paraly
pom. 22.

In ultimo loco, manducatio sacramentalis propter spirituales est, ad quam ordinatur.

Ergo licet non tantum temerarium sit, sed hæreticum negare hos sensus, crediderim tamē absque vlllo fidei periculo & temeritatis nota, negari posse esse distinctos, cum vel sint subordinati, vel vnus in altero designatus, aut quoquomodo contentus & inclusus: non enim sunt plura omnino & absolutè distincta, quia vbi vnum est propter aliud, non duo, sed vnum sunt in aliquo toto, vt per literam illius loci significantur. Patet de loco dudum à principio adducto, ex Isaia & Paulo. *Nec aures audiuit, nec oculus vidit.* &c. Plures hi sensus literales & subordinati sunt, & se explicantes, atque adinuicem sese vocantes.

Resolutio circa
plures sensus literales
eiusdem loci, primo quo
gradu.

Esaï. 64.

Secundò, dicendum censeo, quòd plures sensus habere ad dignitatem facit scripturæ sacræ: quia eius autor Spiritus sanctus cum sit, plures sensus potest eadem litera simul intendere, vt multos errores rejiciat, & multas veritates manifestet, & eisdemque verbis multorum mentes repleat, &

Quæ vtilitas multiplex
sensus.

Prima partis, secunda præcognitio,

Differen-
tiam multi-
tudinis
sensuum
in huma-
nis et di-
uinis lite-
ris.

sensuū obscuritate & simplicitate, & fideles exer-
ceat, & fidei hostes dissipet. Fateor in scripturis
humanis esse posse, plures sensus tales literales, sed
hoc ppter nominū æquiuationē aut analogiā,
& sæpe cōtingit nō de proposito scriptoris, sed ca-
su quoddā ex interpretū accōmodatione. At in
diuinis literis (vt dictū est) de proposito, & ex pri-
mæua institutione: quoniā nihil vetat, nec ex par-
te scripturæ, quia instrumentū est Spiritus sancti,
quia inexhaustæ est sapiētia, nec ex parte linguæ
quæ multiuoca est, & multifona: neq; ex parte au-
toris, qui Spiritus sanctus est, qui potest simul plu-
ra cōplecti & intelligere: nos autē limitamur ob
nostri ingenij paruitatē, quæ angustis finibus cō-
cluditur, aut si ad plura extendimur, non tamen
per modum plurium, sed vnus.

Multipli-
citas sen-
suum nō
eneruat
scripturæ
efficaciā.

Tertiò, q̄ etsi plures ponamus sensus literales
eiusdē loci, non sequitur, scripturā infirmā esse ad
efficaciter arguendū: siquidem omnes illi sensus
summūtur nō disiuncti, aut disiuncti uè, sed copu-
lati uè: vnde potius roboratur scriptura, quia ex
vno & altero loco, qui sibi mutuò copulati uè co-
hærent, absque confusione efficax sumitur argu-
mentum: à copulatiua enim ad quālibet eius par-
tem validum est argumentum inter Dialecticos.

Consi-
deranda
valde se-
ries plu-
rium sen-
suū lite-
ralium.

Quartò tamen animaduertendum est, quòd
semper, vt dixi, inter hos sensus literales vnus lo-
ci aliquis ordo est: nam vnum immediatiū vide-
tur intendere Spiritus sanctus, cui succedit alius
literalis,

literalis, quem, scilicet, non impedit literæ circūstantia, quinimò illum antecedentium, & subsequentium contextus exigere videtur. Succedit postremò sensus literalis, qui veritati non repugnat. Sensit enim scriptor libri sacri, atque cogitavit, cùm illa verba scriberet, quicquid veri potuimus inuenire nos, & quicquid nos potuimus, aut nondum possumus, tamen in eis inueniri potest, vt testatur Augustinus: hâc enim vtilitatem parit scripturæ obscuritas, quod diuersas innuat sententias, & diuersos gradus sensuum literalium manifestare cogat, non est dubiũ quin sensus verus qui à me excogitatur, vel quouis modo, vel occurrit mihi, præuisus fuerit ab Spiritu sancto, & quicquid aliud veri, hominum peritia adijci potest.

Aug. 12.
cõf. c. 30.
et. 31. et
lib. 11. de
ciu. c. 19:

Obserua

Tandẽ considerandum, sanctum Thomam non affirmare vnum locum scripturæ plures habere sensus literales, sed quòd nulla ex parte est repugnantia, vt dudum dicebamus, plures habere posse, quo sensu intelligendus est D. Aug.

S. Th. 1.
p. q. 1. ar.
tic. 10.
Aug. 11. 3.
de doctr.
christ. c.
27. et. 12.
conf. a. c.
20. ad fi.
nem.
Soliu sã
cræ scrip.
turæ pos.
sunt esse
plures sen.
sus imme.
diate in.
tendi.

Et posset quidem habere absque cõfusione, & absque hoc quòd vis, aut autoritas scripturæ pereat. Quo sensu de fide est, proprium esse soliũs sacre scripturæ multiplices sub eadem litera posse habere sensus literales: prophanis autem scripturis per accidens competere videtur ex accommodatione lectorum, ex acumine ingenij, aut fœcunditate intellectus audientiũ, nõ autẽ ex primæ uaintentione auctoris: at in scripturis sacris nullus

Primæ partis, præcognitio secunda;

sensus verus elici potest & erui ex aliquo loco, quem Spiritus sanctus autor scripturæ sacræ non præviderit & intenderit : nam cum omnia comprehendat, præsciebat huc sensum lectori occur surū & acumine, aut sua ipsius lectoris fecunditate accommodandum, de industria Spiritus sancti illū sensum intentū & præuissum fuisse constat. Multiplices ergo posse esse sensus literales eiusdē loci res indubitata est, an tamen sint de facto, dictū superiūs est, quomodo plures sint, quomodo autem illi omnes sensus veluti partes sint vnus totius, in quo & sub quo comprehensi vnitatem potius quam multitudinem indicant, iam satis diximus.

Si sint
plures sē
sus litera
les, quo-
modo sit
ill: s vten
dum ma
xime si
discepte
tur cum
hæretico

Quocirca animaduertendum est, quod cum sint plures sensus literales eiusdem loci, omnes simul amplectendi sunt, aut si vnum tantum velis amplecti, cautè facito, ita vt reliquos neque reprobas neque cōtemnas, aut quauis alia ratione improbes: quoniā, vt dictum est, omnes sunt ab Spiritu sancto præuissi, & cum sint per literam significati, proculdubio quoque erunt, & ab Spiritu sancto immediatè intenti. Quod si locus scripturæ sacræ pluribus sensibus literalibus foecundus adducendus sit, ad reuincendum hæreticum aliquem irrisorem, calumniosum & versutum, scito quod etsi plura significet ille locus, tamen omnia illa significat minime dubiè, ambiguè, aut sub. dis. iunctiōe, sed certè, determinatè, & sub copula-
tione,

tione, plura enim significat, vt pluribus rationibus sub vna litera connectantur & copulentur. Et si adhuc ille hæreticus calumnietur, aut tergiuersetur, vt ipsum reuincas recurre ad loca scripturæ apertiora, vbi sensus literalis, quem hæreticus refutat, apertè contineatur: mos enim scripturæ est, vt quod in vno loco obscurè dicit, in alio apertè loquatur, vt dixit Hieronymus, vel si talis locus non occurrat, vel ei hæreticus ille repugnet, disputationem & contètionem reuocabis ad præsidium Catholicorum, id est, ad traditionē ecclesiæ, quæ docet & tradit sensum, quem intēdis iuxta Conciliū Tridentinum, enitendū tamē semper est vt ex priori loco reuincatur hæreticus, ne irideat scripturas tanquam inefficaces: recurre ergo ad sensum nostræ matris ecclesiæ, quæ cū charissima sit Christi sponsa, amoris iure, & matrimonij communionē, omnia, quæ Christus accepit à patre ad salutem nostram necessaria, nota habet, & in Christi Domini absentia, Spiritus sancti magisterium accepit, nostramque materno iure obedientiam exoptulat. Parentes sanè pro infantibus (quod ritus baptismi docet) & credunt & sapiunt, ab ecclesia ergo Romana matre nostra, & fides & sapientia expectanda est, æquidem si legis vsus & praxis cum ipsa lege crescens, verā parit in intelligentiā legū, profectō ecclesiæ catholicæ mores, cōsuetudoq; intelligēdę doctrinæ, nobis legitime scripturas aperiet: recurrēdū ergo nobis est ad

Hiero. in
Isai. c. 19
lib. 5. cō-
mētario-
rum.

Ses. 4. de
eccl. 11.

Obserua

Primæ partis, secunda præcognitio,

Galat. 1.

ad Catholicam & Apostolicam traditionem cum Paulo, ita ut etiam. *Si Angelus de cælo, oppositum euangelizauerit, anathema sit.* Hoc est, non Apostolus, nõ Angelus cœlestis, sed infernalis & Satanus erit, qui se in angelum lucis transformat, hoc igitur tutissimum refugium, hæc certissima forma, ut solū illum ut genuinum & legitimum sensum adoremus, & reueremur, quem communis ecclesiæ cõsensus & vnanimis doctorum mēs nobis tradit, & ab exordio nascentis ecclesiæ cõtina successione docet, ceteri omnes vel discedant, vel ad hanc normam expendantur.

1. diuisio
sensus li-
teralis ex
parte rei

S. Th. 1.

p. q. 1. ar.

10. ad. 2.

Aug. lib.

de vtilit.

creden-

di. c. 2. et

3.

Augu. o-

pere im-

per. in ge-

nes. c. 2.

Matt. 12.

Ex. 1. re-

gum. 21.

Nūc iam ut exactior sit definitio sensus literalis ex ipsius diuisionibus, rursus sensus ipse literalis exponēdus nobis est. Diuiditur namque dupliciter: primò ex parte rei in historicum æthiologicum (nõ ethimologicum, ut dicit S. Thomas in antiquis impressiõibus, iam enim in impressiõne Pij. V. correctus est) & analogicum: quæ diuisio sumpta est ex D. Augustino: est que ab omnibus sanctis approbata: nam tripliciter scriptura à Christo, & eius Apostolis, atque sacris Doctoribus proponitur, atque exponitur, vno modo narrādo & docēdo quid gestum, vel nõ gestum sit, exemplo est, quod Matthæus dicit ex persona Christi. *Non legistis quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque ijs qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?* Sic sumitur sensus

literalis,

literalis, q̄ dicitur historicus: deinde ethiologicus idē est q̄ solutius contrarietatis & auferēs obiectiōes, vt cū scriptura remouet cōtraria, & reddit causæ rationē, vt cū de libello repudij, inq̄t, Christus obijciētibus legem Moyſi, q̄ Moyses benefecerit, & pro tēpore illo benè permissit libellū repudij, subdit rationē, ad duritiā cordis illorū: Christus autem alia præcipiebat: quoniam alia erāt tēpora. Similiter illud quod dicit Paulus. *Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt, eius, qui loquebatur mecum.* A Etiologicus sensus est, qui est solutius cōtrarietatis ad alium locum, vbi D. Lucas Pauli conuersionem referens; dicit. *Audientes quidem vocem, neminē autem videntes.* Ostēdit Paul. nō repugnare, quia nō audierūt vocē eius, qui loquebatur: quia etsi vocē audierunt vt sonū, non tñ vt distinguētes & intelligentes tāquā vocē eius, qui loquebatur, vt dicit Eucher.

Matt. 19

Acto. 13

Actor. 9

Eucherius, ibi dem.

Tertiò doceri potest scriptura, cū ostenditur non aduersari sibi duo testamenta, & dicitur analogicus cū n̄ veritas vnius scripturæ ostēditur veritati alterius consonare per additionem conuenientix & congruentix, vt illud Ioannis. *Facta sunt hæc vt scriptura, impleteret, Os non comminuetis ex eo,* & alibi dicit. *Videbunt in quem transfixerunt.* Et hic modus exponendi scripturas sacras frequentissimus est apud Doctores sanctos, cū locū scripturæ difficilem, per clariorem exponūt: scriptura enim sacra perpetuò sibi cohæret, & spiritualis

Iohā. 19
Zach. 12

Primæ partis, secunda præcognitio,

iste sensus appellari solet: quoniam per res ipsas, quæ significantur per voces, innuitur, quoniam iste est sensus præcipuè intentus ab autore Deo, vt ex Burgensi & Castro iã suprà dictum est: quãuis ergo literalis sensus ille sit, nõ simpliciter ex nuda litera, sed per ipsius literæ figuram & tropum.

Burg. in prolo. addit. 1. Castr. de hares. li. 1. cap. 4. Secunda diuisione literalis ex parte vocis. S. Th. 1. p. q. 1. ar. 1. ad. 3. Iob. 1.

Secunda diuisione sensus literalis, sumitur ex parte vocis, de quo etiam sanctus Thomas agit, vt vnus sit sensus literalis sumptus ex ipsa propria verborum significatione, atquè propria locutione, vt cū docetur & traditur, quid gestum vel quid non gestum sit. *vt vir erat in terra Hus, nomine Iob, & erat vir simplex & rectus ac timens Deum & recedens à malo.* Sensus literalis est quem ipse voces iuxta propriam significationem apertè significant. Alter sensus literalis est, qui ex propria & figurata locutione trahitur atquè sumitur, qui parabolicus, aut metaphoricus solet appellari: nam sumitur à vocabus cum aliqua translatione, quem efficiunt voces secundùm quod à propria significatione trãferuntur. De qua re legẽdus est D. Hieronymus, qui dicit, sacrum eloquium per metaphoram sæpè texere historiã: adit Augustinus, cauendum esse ne figuratam locutionem ad literam accipiamus: quoniam Apostolus, inquit. *Litera occidit, spiritus autem viuificat.* Ideo tropicæ & figuratæ locutiones, non sunt mendaces, quoniam secundùm propriam & translaticiam significationem vsurpantur.

Hier. su per Habacuh. Aug. li. v. inco cõtra mēda ciũ. c. 10. et li. 3. de doc. christian. per multa capita, præsertim. c. 5. 2. Cor. 3.

pantur. Ratio huius est: quoniã per figurã & tropum voces à propria significatione alienantur, vt ostendit S. Thomas exemplo brachij Dei: quod propriè non sumitur pro membro corporali quale non est in Deo, sed pro virtute & operationis vi, quam obrem parabolæ, metaphoriæ, atque troporum literalis sensus non est sumendus ex propria significatione, secundùm sensum quem faciunt ex ipso primario verborum sonitu, & proprio intellectu, sed secundùm illum, quem faciunt ex translata significatione, atq; intentione Spiritus sancti, vt sic absoluetur & compleatur definitio sensus literalis, vt sit ille, quem voces immediatè significat, & proximè secundùm intentionem Spiritus sancti secundum propriam aut impropriam significationem verborum. Quapropter metaphoricus & figuratus sensus, qui in sacris literis frequentissimè reperitur: rationalis est, & semper ab omni falsitate, & absurditate alienus, sicut semper est solidissimus, & ab omni vanitate separatus: siquidem ab autore Deo semper intenditur.

Vnde sequitur, quòd si tropicæ & metaphoricæ atque figuratæ locutiones non repugnant secularibus & prophanis disciplinis, neque huiusmodi phrasés alienæ sunt à nostro vulgari loquendi modo, profectò veritati sacri eloquij (cui non potest subesse falsum) nõ repugnabunt: sunt enim in omni lingua sua idiomata, & sicut apud Græcos & Hebræos, suos Græcismos & Hebraismos

S. Th. 1.
p. 9. t. ar.
10. ad. 3.

Absoluitur definitio sensus literalis.

Tropi, et metaphoricæ non derogant veritati, aut autoritati scripturæ.
Hieron. in psalm.

Prime partis, secunda præcognitio,

114. et
lib. 1. cō
tra Iou-
nianū. et
5. libr. cō
ment. in
Esaia:

Beda.

Aug. lib.
demēda.

c. 10. et
libr. 3. de
doc. chri-
sti a. c. 29
Hier. su-
per epif.
Gal. c. 5.
Spagni.
hor. 1. de
Magoge.
a. c. 20. ad
29.

Patricij
Sco. duo
bus libr.
de phra-
si scrip-
turae.

Hilar. in
enarrat.
psal.

Iuniolus.
li. de par-
tit. diui-
næ legis.
Eucher.
li. de spi-
ritualibus
formis.
Eras. li.

notamus, ita apud Hispanos & Latinos suos His-
panismos & Latinismos, ut ita dicamus, reperi-
mus. Legēdi sunt de hac re Beda, atq; D. Augusti-
nus, qui in genere, & in communi de his multa di-
cunt, plura in specie & sigillatim persequitur San-
ctispagninus post D. Hierony. & Patricius Sco-
tus, à quibus in præsentī super sedendum esse du-
xi: quoniam apud illos exactè reperiuntur. Vnde
intelligetis diuinas literas, singulari Dei Opt.
Max. prouidentia ad captum nostrum descende-
re, & vulgari loquendi nostro modo sese accom-
modare, & nobiscū colloqui, nec dedignatur ce-
lestia illa & arcana mysteria, alioqui ineffabilia,
nostris figuris & tropis profari explicare que ut
plus habeant maiestatis, & gratiora fiant, cum ab
inuolucris referantur, magis & magis memoriæ
hærent, & plus delectant, cum prius animum, ut
sensum verum eruat, diu torserit, videndus etiam
Hilarius & Iuniolus, atq; Eucherius, Erasmus qui
de hac re nonnulla dicunt præclara, ad rem, de qua
agimus, pertinentia.

Sed ne in eruendo & inuestigando huiusmo-
di sensu in metaphoris & parabolis plus nimio,
aut sine fructu laboremus aduertendum primò est,
quòd parabola dupliciter sumitur: uno modo ut
habet notam similitudinis, & tunc nihil aliud est,
quàm duarum rerum diuersi generis comparatio:
nam parabola nomen Græcum est, significans idē
quod cōparatio siue similitudo, qua duo diuersi

generis

generis sibi ipsi coniunguntur : ut cum regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: aut sagēnæ missæ in mari, aut grano sinapis, aut fermento comparatur.

Secundo modo parabola nō habet notā similitudinis expressæ, & tunc potius vim habet allegoriæ & ænigmatis, ut in parabola Christi de seminante, vbi nulla est expressa similitudinis cōparatio.

In priori autem parabolarum genere, sensus literalis palàm constat: cum ibi fiat duarum rerum diuersi generis comparatio, & voces secundum suas significationes proprias, & res secundum suas naturas sumantur, ut patet in dictis parabolis apud Matthæum, vbi voces, thesaurus, sagēna, sinapis, fermentum, secundum proprias significationes sumantur, rerum autem significatarum per voces comparatio fit cum regno cœlorum. In hoc ergo genere parabolarum voces non alienantur à propria significatione vide regulam Augustini ut sensum parabolarum scias eruere, & modum discas ipsas exponendi, notando diligenter scopum & finem intentum : vnde literalis sensus sumendus est, vbi cōsulerē, finem potius, quā initium parabolæ attendere, vbi Christus Dñs omnes ferè parabolæ breui aliquo sermone & sententiā cōclusit, videlicet. *vigilate quia nescitis horam,* & alibi. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* &c. Lege Chrysostomum, & D. Hieronymum. In parabolis enim nō omnia significant: quia solo vomere prof

de ratio
ne veræ
theolo-
giz. to. 5.

Quid et
quotu-
plex pa-
rabola.

Hiero. in
Mat. c. 4
Chryf. c.
3. in Mat.
homil. 13
Matt. 13.
Lucæ. 8.

Sensus pa-
rabolæ vñ
de sumē-
dus.

Aug. li. 2
quæstio.
euangel.
c. 45.

Mat. 24.
Mat. 22.
Chry. in
c. 3. Mat.
hom. 15.

Prime partis, secunda præcognitio,

et in. c. 19
hom. 65.
Hier. su-
per Mat.
c. 22. et su-
per Mar-
cū. c. 4.
Aug. 16.
de ciuit.
cap. 2.
Paradig-
matis, et
parabolę
discrimē
mat. 12.

cinditur terra, sed vt id commodè fiat, cæterę ara-
tri partes necessariae sunt, & foli nerui & chordę
in cithara sonū edunt, sed cætera in vasis musicis
sine sono, ad musicam coaptantur, sic sanè in pa-
rabola & prophetica historia dicuntur aliqua quę
nihil significant, sed adhærent, vt religuntur illa
quę significant.

Idem erit in paradi-gmate siue exēplo, vbi est
quædam parabola, hoc tātum ab ea differens, q̄
in parabola rerum diuersi generis fit comparatio:
in paradi-gmate res eiusdem generis inter se con-
feruntur: vt cū Niniuitę audita prædicatione Io-
næ resipuerunt à peccatis, & Regina Sabba, sa-
piētiam Salomonis auditura, ex patria in longin-
quas prouincias profecta est: ita etiam nos Apo-
stolorum prædicatione excitati peccata nostra de-
testemur, & Christi sapientiam audituri proprias
relinquamus domus, & ad templa pergamus.

Sensus li-
teralis pa-
rabolę se-
cūdo mo-
do sumpt-
tæ.

Secundum genus parabolę, sensum etiam ha-
bet literalem, sed quoniam voces nō sumuntur se-
cūdum proprias significationes, sed secundū trās-
latas, sensus literalis in his parabolis nō est quem
voces significāt iuxta suam propriam significatio-
nem & primæuam impositionem, sed quem vo-
ces innuūt allegoricè & trāslatitiè sumptæ, vt de
parabola seminātis dictum est, & de parabola de
lignis vt vngerent super se regem.

Luca. 8.
Iudic. 9.
Ad qua-
tuor capi-
ta reduci

Quo fit parabolę quocun-
que modo sumptas
semper literalem sensum habere, siue sumantur à
rebus

rebus naturalibus. *Ut fulgur exit ab Oriente, & parit
vsque in Occidentem.* Siue à rebus humanis, & verè
gestis, sed non ad significandum institutis, vt de
Lazaro mendico & diuite auaro: vel tertio à re-
bus gestis, quæ tantum ad significandum adhiben-
tur, vt de ficulnea arefacta: vel postremo à rebus
humanis, quæ geri solèt, vt de decem virginibus,
de sagenna missa in mare. Ad quos quatuor mo-
dos reducuntur omnes parabolæ, ita vt vnum ge-
nus parabolæ semper fugiamus & reformidemus,
quoniam est alienum à diuinis literis, videlicet,
quod parabolæ à rebus fictis & fabulosis non su-
mantur: adeò vera est scriptura diuina, & menda-
cium funditus abhorret, vt nec parabolæ fingat ex
fabulis, neque vnquam vtatur huiusmodi fictio-
nibus, & fictis parabolis.

Nolo in hac parte sequi Theophylactum, qui
ausus est in hunc locum euangelij dicere. *Parabola
enim est hæc & non* (vt quidam dicunt) *Historia:* sed sta-
tim sibi cōtrarius est: quia ideo (inquit) nō nomi-
natur diues ille quoniam nō erat dignus qui no-
minaretur, Lazarum autem nominauit: fuit ergo
iste Lazarus qui à principio apud diuitem illum
mendicabat.

Sed amplectamur Chrysostomi definitionem,
quia teste Augustino nō est mēdacium quicquid
fingitur, sed quando fictum nihil significat: quādo
fictio nostra refertur ad aliquam significationem,
potius est quædam figura veritatis quàm menda-
cium:

possunt
omnes
parabo-
læ.

Luc. 16.
matt. 21.
matt. 25.

Parabo-
læ scrip-
turæ quo
modo nō
sint f. c. t. x
sed sem-
per veræ

Theo-
phila. in
Luc. 16:

Chryso-
stomi. de
patre et
duobus fi-
lijs.

Aug. li. 3
quæstio.
euang. 9.
et. 51.

Primæ partis, secunda præcognitio,

Damasce.
serm. de
his quæ
in fide
obierūt.

Erasmus
notatur.

In meta
phoris sc̄
sus litera
lis qua ra
tione in
quirēdus

matth. 6.
1. Tim. 6.

matth. 7.

Jerem. 1:

cium: ergo si parabolas aliquas euangelij cōfictas dixeris, caue ne eas appelles mendaces, & attēde eas semper fingi ex his rebus, quæ vulgariter & communiter eueniunt, quod dixit Damascenus, parabolas fuisse rerum alicubi tamē existentium, aut quæ cōtingere aliquando solēt. Caueat etiam pius synceri Christiani animus, parabolam vocare fabulam, quia iam male audit hoc nomē, quod à fando rem veram significās, mendacem & cōfictam iam significat, quocirca meritò reprehendēdus Erasmus, qui in vita Beati Hieronymi ipsius miracula fabulas appellat, sic dicens, de miraculis, non libet quidquā attingere, iam vulgatissimis, si quis eiusmodi fabulis delectetur, &c.

In metaphoricis autem locutionibus, quarum plures sunt in Euāgelio, plurimæ autem apud prophetas, sensus literalis sumendus est, nō secūdum propriam vocum significationem, sed secundum trāslatitiam: nam iam alienātur à propria significatione, vt cum Paulus & Christus Dominus dicunt. *Thesaurizate vobis thesauros in celo.* Et secūdum illam alienatam significationem sumendus est sensus literalis. *Nolite projicere margaritas ante porcos.* Metaphora est, & secundū illam figuratam translationem exponendus locus.

Similiter in visionibus prophetarum, vt illud. *Virgam vigilantem ego video.* Vt habet vulgata, sensus literalis est, Deum sollicitum esse de visitatione plebis suæ, & ita habet alia lectio. *Baculum amigdalinum*

linum video. Baculum, quòd careat frondibus & floribus, vt ferire possit: amigdalinum autè, quòd amigdalus, arbor sit sollicita ad emittèdum flores & frondes: quia Deus pronus est ad miserendum, & poterat verti. *Virgam festinantem video.* Ideo in textu pro causa subditur. *Bene vidisti, quia vigila- bo ego super verbum meū vt faciam illud.* Sicut enim amigdalus præ cæteris arboribus accelerat flores & frondes, ita & Deus accelerat verbum suum.

Allego-
ria rerū:

Osea. 1.
Iere. 27.
ct. 28.

Quocirca aduertendum in prophetis sensum literalem, nō tantum sumi ex metaphora seu allegoria verborum, vt dictum est, sed etiam ex allegorijs rerum gestarum, vt patet de Osea assumēte uxorem fornicariam, & de catenis, quas ad col- lum circumductas adducebat Ieremias. &c.

Similiter de visionibus & somnijs, siue illa omnia acciderent secundum rei veritatem, aut secundum visionem imaginariam, non disputo modo, dabitur huic rei suus aptior locus.

Admonendus tamen in hac parte est catho- licus eloquij diuini scrutator, ne ob multiplicatē & fecunditatem diuinarum literarum in eruēdo & distinguendo sensu literali erret, vt attendat diligentiùs, hanc multiplicatē suboriri nonnunquam ex parte vocis, nōnunquam ex parte rerum, & nō absque ratione: quoniam, vt diximus, Deus nobis alloquitur, & per voces & per res.

Multipli-
citas sen-
sus litera-
lis vnde
nascatur:

Idcirco ex parte vocis multę sunt causę multipli-
citatē. Prima quod possunt proprie & translata
L sumi,

Difficul-
tas multi-

Primæ partis, secunda præcognitio,

sumi, & vnum sensum reddunt secundum propriam, alterum secundum trāslatam significationē. Secunda quod voces sumi possunt per trāslatam significationem secundum diuersos tropos figurales. Tertia, quod dictiones æquiuocæ sint, & plures habeāt significationes, quales multæ passim in diuinis literis occurrūt. Quarta ex diuerso pronūtiationis modo. Quinta ex diuersa distinctione per puncta & commata. Sexta ex varia lectione à sanctis patribus approbata. Septima quod eadem scriptura ad diuersas personas referatur, ad has re-
duces alias non paucas.

Ex parte rei propter diuersitatem ipsius: propter ignorationem proprietatis, loci, temporis, aut historiæ, aut rei alterius ignoracione persimili, quæ ex re ipsa nascitur, potiùs quàm ex verbo.

Regula .. Vndecunq; ergo nascatur, vt endū regula superius tradita, vt semper contextum antecedentiū & subsequentiū perpendamus, & cum scopo auctoris, & cum intētionē Spiritus sancti cōferamus, perpetuò tamen inhærentes sanctorum patrum expositioni. Non est animus asserere, quod non liceat nobis sensum aliquē denuo reperire & excogitare, qui non sit expressè aliquādo dictus ab aliquo sanctorum, nam certum est nō esse abbreviatam manū Domini, & posse nostra industria aliquid reperire. Neque contrarium definitū est Concilio Tridentino, quod tantum præcipit: nūquam scripturas interpretandas cōtra eū sensum, quem

Censura
de nouo
al quo
sensu.

Cō. Tri
dē. ses. 4
decre. 2.
§. 2.

quem tenet & tenuit sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sacrarum scripturarum, aut etiam contra vnanimē consensum patrum: quare nouus sensus, qui non pugnet contra sanctorum patrum sensum, licet sit fortē silētio ab illis omisus (dūmodo sacræ scripturæ sensui dissonus non sit, neq; quidpiā vel falsi vel absurdi contineat) cū enim ad plenitudinē & excellentiā pertineat, nō est aliquo pacto ille sensus damnandus aut improbandus: equidem non possum non improbare quod Caietanus audaciter (vt à seueriori cēsura nota abstineam) dixit, *Si quando occurrit nouus sensus textui consonus, quanuis à torrente Doctorum sacrorum sit alienus, equum se præbeat lector censorem, & post pauca, Nullus detestetur nouum sacræ scripturæ sensum, ex hoc quod dissonet à priscis Doctoribus, non enim alligauit Dominus expositionē sacrarum scripturarum sensibus sanctorum patrum alioquin nobis & posteris spes tolleretur exponendi sacram scripturam, nisi transferendo de libro in quinternum.*

Non desunt qui hoc assertum post Concilium Tridentinum hæreticum esse doceant, aut heresi proximum, ego verò quidquid sit, dicere non auderem, licere cōtra vnanimē sacrorum patrū consensum exponere sacras scripturas, bene tñ q; liceat nouum sensum addere, neque sacræ scripturæ repugnantem, neque alienum ab vnanimi eorum consensu: nam (vt diximus superiūs) nani pumiliones sumus, qui ab humeris gigantum, id est,

Caietā.
præfatio
ne in Pē
tateu.

Prima part. secunda præcog. de sensibus scripturæ.

facrorum Doctorum portamur, & in illis tanquã
in specula contemplamur in particulari, quæ ipsi
in generali prædixerant, & conclusiones ex prin-
cipijs, quæ illi nos docuerunt, deducimus: nõ qui
dè deuiantes à perpêdiculo edificiij, nec de gene-
rantes ab illis principijs: sed licitum est nobis quo-
tidie superædificare super fundamentũ propheta-
rum, & Apostolorum ad cõsummationem corpo-
ris Christi: nec opus est vt scriptor canonicus oēs
hos sensus intellexerit, potuit enim aliquos igno-
rare, vt nõ semel dictum est, at Deũ ipsum nullus
illorum sensuum, quos litera fert, latere potuit: si-
quidem ab eo sunt intenti. Quapropter si toleran-
da sit Caietani mens, oportebit verbum alienum
candidè interpretari, vt non sonet cõtrarietatem,
aut dissonantiam à torrète Doctorum, aut aliquã
liberam & voluntariam nouitatem cõtra sanctorũ
patrum, & ecclesiæ Catholicæ intelligentiam,
sed alienũ sensum vocitet: quod nõdũ sit à Do-
ctoribus repertus atque inuentus: sit tamen alio-
quin vnanimi Doctorũ Catholicorum menti nõ
dissonus, &c. Hæc de sensu literalì, tanquam in-
telligentiæ fonte dicta sufficiant: cætera ab Au-
gustino potissimũ petenda maximè præstantis-
simis illis quatuor libris de doctrina christiana.

Aug. po-
tissimũ.
li. 3. c. 10
11. 15. 16
29.

Consequens iam est, ut iacto fundamento omnium sensuum scripturæ sacræ, nempe literali sensu abudè exposito, de spiritali disputemus, qui longè secretior est & sublimior, neque omnibus peruius est, quòd in intima verborum medulla latere videatur. Huius se Paulus dicit. *Idoneum ministri noui testamenti, non litera quæ occidit, sed spiritu qui uiuificat.* Qui sensus nò tam per verba ipsa, sed per res significari dicitur: referato itaq; ostio literalis sensus cum Sponsa secretius Sponsi cubiculum ingrediamur, ut recondita diuinæ scripturæ sacramenta prælibemus, & fracto cortice literæ nucleum intrinsecùs latentem prægustemus, & ipsius medulla pascamur, illudque velamen literæ in faciem Moyse positum rescindamus, ac interiora penetrantes inspiciamus Deum, qui iuxta Prophetam. *Vere Deus absconditus est.* Ut ergo ad consequendum hanc literæ intelligentiam & spiritum commodiùs accedamus à nomine inchoandum. Dicitur ergo spiritalis ab spiritu creato: quia comparatus ad literalem se habet, sicut spiritus ad corpus, aut quia ad reformandum spiritum concessus: vel spiritalis dicatur, ab spiritu increato: quia non nisi afflante, & reuelante sancto Dei Spiritu cognosceretur, neque in scripturis mysticos sensus latere putaremus, nisi Christi & Apostolorum prædicatione doceremur.

Fide igitur opus fuit ad sensum spiritualem percipiendum:

De sensu spiritali ordo.

2. Cor. 3

Cant. 5.

Isai. 45.

Cur nominetur spūalis.

Spūalis sensus dignitas.

Primæ partis, secunda præcognitio,

cipiendum: qui ob id mysticus dicitur, quasi arcanus abditus: typicus etiã nūcupatur, id est, adūbratus & figuratus, eo quòd in rebus ipsis, tanquam in quibusdam symbolis atque figuris arcanè significetur: atque adeò à sensibus & rebus corporeis semotus: qua via vulgus hominum aërem spiritum vocare consuevit.

Spiritua
lis sensus
semper
fulcitur
aliquo li
terali.

Au. 3. de
doc. chri
stia. c. 26
Orig. in
epist. ad
Rom. c. 3
S. Tho.
quodl. 7.
ar. 14. ad
3. ct. 1. p.
q. 1. ar. 10
Beut. in
sine. an
notatio
nis. 7.

Augu. 2.
de doct.
chri. per
tetem.

Burg.
prolo. su
per bibl.
Gerson

Rursus spiritualis sensus literali intimus & cõnexus est, tãquam illius spiritus & vita, qui in literali occultè habetur: nihil enim est in diuinis literis, quod vno loco occultũ sit, quod in alio apertius & clariùs nõ ponatur, vt Augustinus & Origenes dixerunt docentes, vnum locum obscurum per clariorem exponere: quibus suscribit sanctus Thomas dicẽs, nihil occultè in aliquo loco sacrę scripturæ tradi, quòd in alio manifestè non ponatur: ob id vt euitetur omnis errandi occasio, quęuis spiritualis expositio debet habere fundamentum & fulcimentum in aliqua expositione literali: nõ ad hoc quòd sensus mysticus sit alicuius loci, oportet quod sit literalis alterius: item quod ostendatur correspondentia applicationis per rationes ex ipsa litera sumptas. Id Antonius Beuter ex Augustino colligit: & Burgen. & Gerson in eandem sententiam descendunt: alioqui si quilibet pro libito sine causa & alio fundamento vanè & ex proprij capitis coniectura diuinas literas explanaret, profectò, manifesto errandi periculo sese exponeret; & ergo in eruendo & inueniendo spiritua-

li sen-

li sensu errandi omnis occasio remoueat, humilimente deducatur sensus ille spiritualis, qui literali sensui scripturæ inhæreat, & ab illo fulciatur. Etenim periculosa sunt libera & fortuita & ad arbitrium libitumque excogitata mysticæ expositiones, quæ non possunt non esse coacta & insulsa allegoria: quæ quoties carerent fundamento, sensus literalis ipsam scripturam eneruant, vim eius veritati & auctoritati inferunt contempta ergo historica veritate, nemo veditet ridiculas suas cogitationes: quasi sint magna scripturæ sanctæ sacramenta: ergo in sacris literis post literam intelligentiam, spiritualement sensum habemus propter locos superius adductos ex Paulo de duobus testamentis, Ioanne de exaltatione serpentis, Petro de arca Noe. Notandus est locus Pauli, per quem exponitur matrimonium, integumentum & symbolum esse magni mysterij: & ita Ioannes dicit librum istum quem vidit, *scriptum esse intus & foris*, hoc est, foris quoad literam, intus quoad intelligentiam ergo scriptores ipsi sacri discriminantur sensum literæ ab ipsa intelligentia spiritus, quæ à Christo concessa fuit: in cuius morte sciso velo templi ad spiritum usque, cuncta patefacta sunt.

Constat igitur de nomine spiritualis sensus: ite etiam de dignitate: insuper superius demonstratum est, de fide esse, sensum spiritualement esse præter literalem. *Omnis igitur gloria eius filie regis ab intus in*
simbris

in propositionibus de sensu literalis. 1 p. operum eius post lectionem sup. Marcum.

Gal. 4.
 Iohan. 3.
 1. Petr. 3.
 Ephes. 5.
 Genes. 2
 Apo. 5.

Quid certum sit de sensu spirituali.

Primæ partis, secunda præcognitio,

Pfal. 44.

*simbrijs aureis circumamicta Varietatibus. Qui locus licet de ecclesia Catholica, & de anima fideli exponatur: ad rē præsentē nō malè de scriptura diuina intelligetur. Quæ, præterquàm quod exteriùs ornata est varietate linguarum, splendore & fulgore figurarum, &c. intrinsecùs ingentem habet thesaurum reconditum & pulchritudinem inclusam, veraque eius elegantia sub litera latet, atque in spiritu ipso residet: quod & D. Dionysius innuit. Nihil igitur est in vniuersa sacra scriptura, quod ingentes non habeat diuitiarum thesauros: modò scrutatorem habeat solertem & pium, etiam cum nomina nuda recēsentur: quod & Chrysoftomus annotauit: cui subscribit Origenes docēs, scripturam diuinam quoddā esse pharmacopoliū, vbi nil non est ad vtilitatem hominum positum: grauida ergo est scriptura & mysterijs tota scatens, si adfit diuina gratia, vt præscrutari possimus, dicamus cum Dauid. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua,* & cum Salomone eius filio. *Nec comparauit illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius, super salutem & speciem dilexi illam, & præposui pro luce habere illam, nā inextinguibile est lumen illius, &c.* Qui enim effodiunt metalla non manent in superficie, sed magno labore & constantia cum valdè profundè descenderint, auri venas & minas à terra separāt, vt tandem sui laboris fructum & consolationem*

acquirant,

Dionys.
de celesti
hier. c. 3.
Denomi
num pro
prioriū e
nergia in
fra in e
narratio
ne, parti
cula. 1. lo
co etiā. 1.
Chry. ho
ni. 21. et
24. super
genef.
Orig. ho
mil. 8. in
Leuit.
Pfal. 118.
Sap. 7.

acquirant. Nemo ergo cum legit nomina nuda, arbitretur, non latere pregrandia mysteria, ut enim dixit Gregorius, dum scriptura narrat gestum, prodit mysterium. Idcirco hæc fuit necessitas ut in diuinis literis Deus sensum spiritalem occulta- ret, ut multo labore recõdita fides Mesia in mun- dum venturi, commendata quæreretur, quæ sita inueniretur, inuenta autem persuasibilis fieret, quòd non solù verbis dicta, sed prodita sit rebus, ri- tu viuendi atq; moribus: durè admodù vexabatur populus Israeliticus in Aegypto, ut commenda- bilius & memorabilius fieret liberationis benefi- ciù Dei: *Castodi verbum istud* (idest, rem istã) *legiti- mum tibi & filijs tuis vsque in æternum.*

Li. 3. mo.
cap. 21.

Exod. 12

Tota huius rei difficultas pendet ex definitio- ne sensus spiritualis, & quid ipse sit: nã hæcenus non reperio finitionem quæ eius naturam com- plectatur atque comprehendat. Beuter solum di- cit mysticum sensum esse secundùm impropiam & metaphoricam significationem sumendum, & quòd is sit principaliter intëtus ab autore literæ, quatenus vocabula significant res, quæ habêt ali- quam correspondentiam cum alia re. Sed hoc non est definire, sed commentari.

Defini-
tio sen-
sus spiri-
talis in-
quiritur.
Beuter,
in anno-
ta. 7.

Sixtus Senensis duntaxat videtur nomẽ sensus spũalis exponere, posito exẽplo de serpẽte æneo, quòd spiritualis sensus sumendus sit à rebus signifi- catis per voces, ut exaltatio serpentis ænei exalta- tionem Christi in cruce spiritualiter referret. Quẽ

Sixtus Se-
nens. li. 3
bibliot.
statim
sub ini-
tia.

M modum

Primæ partis, secunda præcognitio,

modum procedendi ferè apud omnes alios reperio: qui figura & exemplo dumtaxat rem proponunt potiùsquàm definiant.

Definitio
sensus
spiritualis
proponitur
et explicatur
tribus par-
tibus.
S. Th. 1.
p. q. i. ar-
tic. 10. et
quodl. 7.
art. 14. et
15. et. 16.

Verùm enimvero, quia in re hac adeò necessaria & frequentissima, contingunt frequentissimi defectus, & errores, si spiritualis sensus, naturã ex ætè nos definierimus. Nauanda opera pro nostra virili, vt eius certam definitionem excogitemus, & sit hæc: sensus spiritualis est, quem res verè geste per literam significatæ in seipsis de intèntione Spiritus sancti occultât. Hanc definitionem videtur S. Thomas innuere, quamuis nõ ita integrè componat, colligitur tamen ex eius dictis: quia spiritualis sensus supponit literalem, in quo fundatur, & res illæ significatæ alias significât, & figurât: quia res quasi suum cursum peragètes per spiritualem sensum pergunt ad aliquid aliud significandum: quoniam visibilia ipsa, figuræ solent esse inuisibiliũ: ideo sensus iste, qui ex figuris accipitur, spiritualis vocatur. Tamè quia definitiones sunt breues orationes explicandæ, ideò tria sunt consideranda in hac definitione, quibus natura sensus spiritualis comprehensa est.

Primum
requisitũ
ad sensũ
spũalem
ex parte
auctoris.
Abulẽs.
sup. Mat.
th. c. 13.
q. 28.

Prima particula est quòd res significatæ dicantur significare & figurare à primæua earum institutione: nam non sat est, quòd sensus spiritualis sit per res significatus quod existimat Abulẽsis, cum ad sensum spiritualem sufficere dicat, quòd in rebus ipsis figuretur & occultetur, quãuis non sit de
inten-

intentione Spiritus sancti, sed à lectore inuentus, & ab expositore applicatus. Falsa quidem sententia, quia sicut sensus literalis immediatè est intentus ab Spiritu sancto, ita spiritualis, qui altior est principalius quàm literalis est ab Spiritu sancto intētus: ob hanc rem ad sensum mysticum oportet adesse sensum literalē, utpote in quo spiritualis oc cultus includatur: maximè quia literalis traditus est propter spiritualem, spiritualis ergo de intētio ne est Spiritus sancti, qui multò plura potest intē dere, quàm omnes lectores & expositores intelli gere valeāt. Et ob id, inquit S. Thomas, quia Spiritus sanctus multiplices istos sensus ordinatè, & per modum vnius intelligit, atque intendit, scriptura sacra multiplici sensu grauida est absq; vitio æquiocationis.

De intētione ergo Spiritus sancti est, nō ut existimabat Nicolaus de Lyra, ut sumatur sensus spiritualis ex sensu metaphórico: nam sensus metaphoricus non est spiritualis: sed literalis: quia sensus spiritualis sumitur à significatione rei significatæ per voces, nō ab impropria & translaticia significatione. v.g. *Thesaurizate, vbi nec arugo, nec tineæ demolitur.* Vbi thesaurizare sumitur metaphoricè, & sensus ille metaphoricus literalis est, ut solliciti simus de thesauro cœlesti, quia ut esset spiritualis oporteret, nō, quod thesaurus immediatè significaret vitam æternam, ut hoc loco significat, sed immediatiùs significaret thesaurum materiale, qui

S. Tho.
quodl. 7.
ar. 14. ad
primū.

Lyranus
prolog.
Bibli.

Matt. 6.

Dan. 7.

deinde figura esset, & typus spiritualis thesauri. Similiter in visionibus prophetarum, vt cum Daniel videbat quatuor illas bestias, leonem, vrsu pardum, & aliam terribilem & mirabilem: ad litteram significat quatuor regna, & in sensu historico, quia res ille non erant veræ, sed imaginariæ, vt notat S. Thomas: aliter enim significatur Christus per agnum paschalem (quia sensu spirituali) quàm per lapidem, quem vidit Daniel excisum à monte (quia in sensu literali) quoniam agnus res vera erat, at abscisus lapis nõ nisi imaginaria, idè apud Danielem non dicitur quatuor animalia significant, sed sunt, quoniam est historicus sensus. *Aries quem vidisti rex Madorum est, Hircus rex Græcorum, &c.* Literalis ergo sensus est, quia res sunt imaginariæ & non veræ, & verba traslatitiè & metaphoricè sumuntur, non propriè. Hoc autem ita esse, vel ex eo est manifestum, quia vocum illarum significatio non sistit in rebus imaginarijs, quæuis proponantur vt sensibiles, sed tendunt ad intelligibiles, quas primò & per se significat: quæobrem res ipsæ imaginariæ nõ proponuntur vt res significatæ, neque propriè significantur, sed ponuntur vt signa significantia propriè & immediatè quatuor regna, aut quatuor illos reges, & hæc est significatio illarum vocum, quoniã sunt traslatæ.

S. Tho.
quodl. 7.
art. 15. ad
1. et. 5.
Exo. 12.
Dan. 2.
Dan. 7.
et. 8.

Marc. 8.

Et Daniel, cum hæc videbat, habuit se, sicut cæcus ille, quem Dominus sanauit apud Diuim Marcum, qui videbat homines velut arbores ambulantes,

tes,

tes, tamen ipsi reuera erant homines in figura arborum, & in seipsis videbatur, quamuis sub nota arborum: sic Daniel quatuor regna velut quatuor animalia, & duos reges in ariete, & hirco, & sub istis cōceptibus alia adumbrabat in illis cognita vt signis, non autem figurata, vt in rebus typicis.

Et non fat est res significatas veras esse, sed ex primæua sua institutione tales esse, vt bene notat Caietanus: nam parabolæ de diuite epulone, de Lazaro mēdico, de sagēna missa in mare, licet sint res gestæ, aut possibles quæ geratur, tamē ex primæua sua institutione, dum primò cōdebantur in rerum natura, nō instituebantur ad significandum, & ideò solūm habent literalem sensum, quē scilicet, per trāslatitiā significationem intendit Spiritus sanctus, & nō habent spiritualem per res ipsas significatas. Quando iste sensus immediatē intenditur ab Spiritu sancto per trāslatitiā significationem: ideò non est spiritualis: quia iste spiritualis significatur mediante literalī: at vt esset spiritualis non deberet acomodari particulariter accessoria aliqua & aduētitiā significatione: quia hoc non excedit ingenium hominum: sed eūm per se & vniuersaliter & primæua sua institutione fit, quod iam nō est artificium hominis, & excedit humanam facultatem, est quæ Dei proprium. In hoc manifestatur sacrarum literarum dignitas & excellentia, cūm autor scripturæ Spiritus sanctus in enarratione historiarum veteris

Marc. 8.
Caiet. 1.
p. q. 1. ar.
10. no.
tab. 2.

Primæ partis, secunda præcognitio,

legis, institutione cæremoniarum omnes hos sensus & præuiderit & intenderit in parabolis ergo sensus literalis sumitur, sicut supra dictum est, nõ quòd per res illas parabolicè significatas aliquis sensus spiritualis intèdatur ab Spiritu sancto, sed sunt sicut libri philosophiæ naturalis, & scientia de animalibus, in cognitione herbarum, lapidum, quæ si teste Augustino ignorentur, scriptura ignorabitur, nam rerum ignorantia facit obscuras figuratas locutiones. Si hos vocares sensus spirituales, pari rerum cõsecutione dicas est necesse, omnes libros philosophiæ naturalis sensum spiritualem habere, quia possunt ad hos sensus spirituales minimè inuitè adduci, hoc est, trahi ad sensum qui ad spiritum, & ad mores pertineant, iuxta Paulum dicentem. *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellectèa conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus atque diuinitas.* Contigit tamen hoc, ex ipso naturali rerum ordine, & dependentia à suo fonte & principio, quod redolent, nõ autem quòd ex ipsa sua conditione ad significandũ principaliter fuerunt cõditæ, sed vt sint, quòd autem postea hominum studio & industria ad significandum accommodentur, non facit sensum istũ spiritualem, quem in scripturis diuinis intelligimus, imò vero vt comedijs mores nostri significantur, & annotantur, non tamen vt inde quæras sensum spiritalem: nullus alius est intentus sensus, nisi nostros mores & consuetudinem recense

Aug. 2.
de doct.
chr. c. 16
Attende

Rom. 1.

re, vt lenonū vafriciē, meretricum illecebras, huius indulgentia, illius seueritas ex ipsa sua institutione ad literam tropologia significatur ista: nam ad id sunt confictæ, & vt hoc solūm significant per phantasiā confinguntur: ergo res naturales nō sunt cōditæ ad significandū, comedie vero finguntur vt nobis significēt iuxta nostrum placitum, quasi rerum ipsarum symbola.

Profectō sicut vox quādiu manet imposita ad significandum semper obseruat suam significatiōnem, ita agnus ille paschalis: & si quatenus agnus erat, non esset institutus ad significandum ex sua conditione, bene tamen quatenus paschalis erat: id est non vt agnus secundū suam naturam, sed secundū quōd paschalis erat, instituebatur à Deo in cæremonijs legis. Similiter virga illa Aaron spiritualiter significabat fecunditatē Virginis salua virginitate, nō qua virga erat secundū suā naturam (sic enim prius erat producta, & postea accommodata ad significandum) sed quatenus frōdescens & florens à sua primæua institutione instituta est ad significandū: quatenus sine floribus & sine frōdibus posita erat *coram Domino in tabernaculo testimonij*, sequenti autem die regressus inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui, & turgentibus gemmis cruperant flores, qui solijs dilatatis, & amigdalis deformati sunt. Māna similiter secundū suam naturam Eucharistiam nō referebat, sed prout tali modo descendebat de cœlo, & prout

Exod. 12

Num. 17

Exod. 16

Primæ partis, secundæ præcognitio,

Summa
primæ
particu-
læ.

prout collectum, talem gustum habebat, quod ad
mēsuram Gomor unusquisque colligeret, atq;
& satiaret, & desiderio palatoque cuiuscūque
respōderet. Hæc dicta sint de prima cōditione ad
sensum spiritualem requisita, quòd sint res gestæ,
& à primæua significatione ad significādum in-
stitutæ.

Secundū
requisitū
ex parte
modi et
formæ, si
ue mediij
Iohā. 4.
Mat. 21:
S. Tho:
quod li. 7
ar. 16. ad
2.

Secunda particula adhuc necessariò est addē-
da, quòd à principio nō sunt res illæ tātum ad sig-
nificandū institutæ: nam esuries & sitis Christi sig-
nificarent spiritualiter vehemēs desiderium salu-
tis nostræ: & arefactio illa ficulneæ, sterilitatem
Iudaici populi spiritualiter significaret. Nō est ta-
men ille sensus spiritualis, teste S. Thoma, quia
sicut res in comedijs gestæ nō habent sensum spi-
ritualem, quia tantum sunt accommodatæ ad sig-
nificandum, ita illa gesta Christi quæ referuntur,
& alia similia, quia tantum sunt dicta vel facta ad
significādum, ideo significatio nō supergreditur
modum sensus spiritualis. Ratio huius est, quia si-
cut vocum significatio nō s̄stitit in ipsis vocibus,
sed ulterius ad illud quod intendit, nempe ad res
iplas pertransit & prolilit, & ideo est sensus litera-
lis, ita & res se habent, cū sunt dūtaxat institutę
ad significandum, & præcipuè habēt officium vo-
cis & signi: & sicut thesaurus cū metaphoricè
sumitur non significat materiale thesaurum ad
literam, sed spiritualem, quia alienatur, & transfer-
tur à propria significatione ad metaphoricam, sic
cum

cū dicit. *Mulier da mihi bibere, & alibi, Sitio.* Nō significatur sitis materialis corporis si nō sumātur verba secundū propriam significationem, sed secūdū impropriam: & ita sensus literalis sumitur ab intēto, & sine Christi intendentis sitim intelligibilem potiusquā sensibilem. Similiter dicendum de maledictione illa ficulneæ, quæ potius intelligibilem, quā sensibilem maledictionem ad literam significat. Ergo sensus spiritualis est, quē res significatæ per voces in se ipsis à primæua institutione, de intentione Spiritus sancti occultant, in his quę non sunt tantum ad significandum institutæ.

Tertia particula, quæ absolutur ratio spiritualis sensus, est, quod sit de pertinentibus ad vitam æternam: nam de tabernaculo, & indumēto summi sacerdotis multa erant, nō tantum ad significandum instituta, sed etiam ad ornandum, propter autoritatem & maiestatem Summi sacerdotis, & tamē, iuxta expositionem Iosephi, significabātur elemēta, planeta, zodiacus, tamē non significabantur in sensu spirituali, sed persimili & proportionali: nam sensus spiritualis propriè, directè, & per se, nō est nisi de pertinentibus ad vitam æternā, quia Deus res illas significatas adhibet ad significationē aliquorū, quę ad Christū, vel ad eius corpus mysticū spectāt, quæ cōditio patebit amplius ex diuisione sensus spiritualis in allegoricum, anagogicum, & tropologicum: in quibus

N semper

Ioh. 4.
et. 19.

Summa-
rium se-
cundæ.

Tertiū
requisitū
ad sc̄sum
sp̄ialem
ex parte
termini,
et finis.
Exod. 28
Iosephi.
lib. 3. an
tiqui. c. 8

Primæ partis, secunda præcognitio,

semper respicitur ordo & habitudo ad vitam æternam, quatenus à militati ecclesia ad triūphantem semper aspiramus.

Colligitur definitio sensus spūa-
lis quādā regu-
lari metho-
do. Definitio sensus spiri-
talis.

Ex quibus omnibus intelligetur accommodata & propriam esse adductam definitionem sensus spiritualis, nempe ut ille sit sensus spiritualis, quem res verè gestæ per literam significatæ in seipsis de intentione Spiritus sancti occultant, quæ intelligenda est iuxta expositionem trium particularum requisitarum. Quas per modum regulæ ad inueniendum sensum spiritualem, sic diuisoria ratione possumus in hunc modum colligere.

Nam aut voces sunt figuratæ, aut nō, si sunt figuratæ, tunc tātum habent sensum literalem, ut supra dictum est de parabolis, & de locis tribus adductis ex libro Iudicum, Regum & Habacub. Si autem voces sunt propriæ inspiciendum est si significāt res veras, aut imaginarias, si imaginarias, ut in visionibus Prophetarū, quarū illæ sunt adductæ ex Daniele, aut persimiles, & tunc tantū habēt sensum literalem. Quod si significēt res verè gestas, inspiciēdum tunc est, an ex sua primæua institutione factæ sint ad significandum, necne, nam si nō à principio, sed postea accommodatæ sunt ad significādum, ut de parabolis dictum est, tātum habent sensum literalem. Si autem institutæ sunt ad significādum, & tātū ad id significādū, tunc non est nisi sensus literalis, ut de siti Christi, & maledi-

& nā edictiōne ficulneæ dictū fuit, atque in præceptis moralibus. Si autem nō solum ad significā- dum, vidēda est & inquirenda res illa quæ spiri- tali significatur sensu per res illas verè gestas: quo ductu haud difficulter incidēs in sensum spi- ritalem.

Tria igitur requirūtur ad distinguendum, in- dagādumque literalem, & spiritualem sensum. Primum ex parte vocum distinguamus, si sint pro- priæ an trāslatitiæ. Secūdum ex parte rei oportet videre, si assumitur ad significandum ex sua pri- mæua institutione. v.g. *Ecce virgo cōcipiet, & pariet filium*, dicit Isaias, sensus literalis est, Virginem pa- riturā, sumptus ex significatiōe propria verborū. Alibi apud eundē Isaiā, *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet*. Idem sensus litera- lis est, ex verbis trāslatitiè, sumptis. Sed in Nume- ris quod *virga Aaron apparuerit turgentibus gem- mis, & quod eruperant flores, qui dilatati sunt, & in amigdalā deformati*. Idem partus virginalis sig- nificatur, sed in sensu spirituali: quia in sensu lite- rali verè illa virga est florēs, frōdes, & fructificās. Tertium quod requiritur ex parte nostra est cog- nitio, & familiaris quedam cōsuetudo & collo- quium cum Spiritu sancto scripturæ autore, que per immaculatam cōscientiam, & vitæ puritatem habentur, iuxta illud. *Iam nō dicam vos seruos, quia ser- uus nescit quid faciat dominus eius, vos autē dixi ami- cos, quia omnia quacunque audiui à patre meo nota se-*

Triū re-
quiñtorū
ad distin-
guendum
sensū spi-
ritualē et
literalem
ratio re-
ditur cū
exēplo.
Isaiæ. 7.
Isa. 7. 11

Num. 17

Iohā. 15.

Primæ partis. secundæ præcognitio,

Sensus
multi-
plex quo
modo in-
quiretur
licet a-
ctu, et
formali-
ter nõ sit
a sanctis
dictus.

Hactenus de sensu spiritali, quem præcipuè Spiritus sanctus intendit: & qui Spiritu Dei colligi debet, si quem autem alium sensum spiritualem acumine nostri intellectus & ingenij superædificauerimus, iam diximus, quod si ille fundamentum habet in litera, & scripturæ nõ repugnet, nec intelligentiæ sanctæ matris ecclesiæ Romanæ, nec vnarimi cõsensui Doctorum, nõ est omnino improbandus, neque nota læuitatis infamandus, si quidem nihil veri in scriptura est, quod Spiritus sanctus nõ præuiderit, & intēderit. Insuper quia vnū, quod Spiritus sanctus dixit in litera, quodāmodo est multa: nam principium quod magnitudine paruum est, virtute magnum est, & latè patet, sicut ex vno principio multæ deducuntur & sequuntur cõclusiones, quæ si legitimè deducantur suis principijs vnde oriuntur, nequaquam derogant, aut repugnant.

Arist. 1.
de celo.
c. 5.

Sensus
spūalis
non semper
conuincit.

Hæc de sensu spiritali in genere & in communi: à quo, vt supra diximus, dūm de literalis ageremus, & si fidei mysteria comēderentur multūm, & vtcunque probentur, non tamen assumitur ad cõuincēdos hæreticos: quādo quidem, vt iam ex sua ratione & finitione patuit, spiritalis sensus semper sumitur ex similitudine vnus rei ad aliam: at qui, vt Aristoteles præcipit argumentum à simili claudicare solet altero saltem pede. Rursum enigmaticus est: non tamen subinde superuacaneus: sed ad diuisionem, & eius partes procedamus.

Arist. 2.
post. c. 15
et. 2. top.
cap. 4.

Iam

IA M in particulari de membris, in quæ diuiditur sensus spiritualis, agendum est, vt totum ex suis etiam partibus magis elucescat. Diuus enim Hieronymus dicit, triplex est in corde nostro descriptio, & regula scripturarum prima, vt intelligamus eas iuxta historiam (intelligit enim sensum literalem) secunda iuxta tropologiam, tertia iuxta intelligētiā spiritualem. Augustinus duo genera exponēdi scripturas videtur ponere, historicum, scilicet, & allegoricum. At Eucherius quadruplici expositione sacras illustrat scripturas, historicè, scilicet, allegoricè, tropologicè, & anagogicè: quem modum iam scholæ omnes secuntur: nam reuera nō discordat, neque à D. Hieronymo, neque à D. Augustino, quia allegoricus sensus iuxta Augustinū in tria membra secatur ab ipso, scilicet, in eū, qui retinuit nomē allegoriæ, & præteritorum figuras ad præsentia accommodat: secūsus est tropologicus, qui ad mores, & affectiones animæ pertinet.

Tertius est anagogicus, qui nos ad incōmutabilitatē vitæ æternæ extollit: & sicut Augustinus sub allegoria anagogiam & tropologiam intelligebat, sic D. Hieronymus sub spiritali sensu, allegoriam, & anagogiā includebat: idcirco non est inter hos sacros Doctores re ipsa dissidium, sed sola voce: nam hæ tres voces, allegoria, tropologia, & anagogia, variè vsurpantur à sanctis Doctoribus.

Mysticus sensus est triplex. Hier. 12. q. ad Heb. am. Aug. li. de vit. credendi ad Honoratū. ca. 3. Eucher. lib. spiritalium formularum. Aug. li. de vera religioe. cap. 50. De numer. trium sensuum spiritualium nō est dissidium inter sacros doctores.

Primæ partis, secundæ præcognitio,

Cur allegoria a doctoribus factis pro sensu literalis sumatur.

Primo modo ex parte vocis, id est, ut dicuntur de vocibus, & non de rebus, & sic nihil aliud sunt, quam tropi, siue translationes quædam vocum, vel sermonum in aliam significationem à propria: quomodo sumptæ voces istæ, non reddunt alium sensum à literalis illo, quem dicebamus sumi ex impropria, & metaphorica significatione: quomodo hisce vocibus in præsentis non utimur.

Quomodo et cur allegoria tropologia, et analogia confundatur pro sensu mystico in genere. Quo sensu in particulari sumendo tres reddant sensus spirituales.

Secundò sumi solent prout dicuntur de rebus ipsis & hoc aut generaliter aut particulariter: si tria hæc generaliter sumantur, nihil aliud sonant, quam sensum mysticum, prout à literalis distinguitur, & sic patres præsertim antiqui indifferenter ad significandum sensum mysticum à literalis distinctum & promiscuè his vocibus utuntur: quod videre est apud Basilium, utrunque Gregorium Nazianzenum, & Nissenum, Originem, imo vero apud Hieronymum, & Augustinum, id non raro periemus. Si autem in particulari strictius has voces contemplemur, sumuntur distinctius in tres partes diuisæ: quomodo apud Eucherium declarata sunt, eundemque in modum iam à iunioribus usurpantur, Gregorio Magno, Beda, Ruperto, & Anselmo, & à reliquis horum coætaneis, atque omnibus scholasticis Doctoribus in usu est.

Occasio vñ sacri doctores tres mysticos sensus miscuerunt.

Nec mirum quòd confundantur & tam variè accipiantur hæc nomina, siquidem significationem videntur habere affinem & propinquam, nam Allegoria, Græcè, Latinè idem est, quod translatio,

tio, vel inuersio, quoniã res veteris testamenti ad res noui trãfert, & hinc est, vt hæc eadẽ vox literalẽ sensum possit significare, quatenus per allegoriam rerum, quæ propria est sacrarum scripturarum, aliud sensu intelligimus, aliud autem historia narrari videatur. Similiter tropologia nõ sumitur sicut ab oratoribus à tropo, qui est figura, nam sic etiã translaticiam quãdam significationem importaret, & nũc hic, tunc alibi sensum literalem, aut mysticum significaret, sed sumitur à theologis, quatenus tropos, mores significat, & tropologicus sensus erit de moribus. Anagogia non sumitur quatenus Græcè significat petulantiam, & ferociam morum, sed vsurpatur apud sacros scriptores, quatenus, teste Budæo remotum abstrusum, & recessum quid significat: qua significatione est arcana, & sublimis quẽdam intelligentia rerũ abditissimarum: significat *Anago* verbum Græcum idem quod substolo & subleuo, aut subleo: quòd sensus anagogicus mētem nostram sustolat & subleuet, vt aliquid sublime mētem nostram subeat.

Itaque sicut Augustinus omnes tres sensus mysticos sub allegoria comprehendit, & Hieronymus sub tropologia, Origenes sub anagogia eodem includit: quoniam respiciunt ad aliquid cõmune, quatenus in aliqua ratione generica cõueniunt: nam sicut allegoria, vt vnum per aliud notat, tres prædictos sensus comprehendit, sic anagogia,

Aug. et Hier. locis citatis.
Orig. 4. Periact. cap. 2.

Eucher.
vbi sup.
S. Th. 1.
p. q. 1. ar.
tic. 10. et
quodli. 7
art. 15.

Prima
sufficien
tia tripli
cisensus
mystici
sumitur
ex ratioe
voci et
significa
tionis, si
ue ex di
stinctioe
vorum .
S. Tho.
preditio
quodli. et
art. ad. 2.
S. Tho.
ibidē ad
tertium.
S. Tho.
ibi. ad. 4
Secundo
sumitur
sufficien
tia, ex
parte sig
nificatio
nis ipsa
rum rerū
ex parte
temporis.

gogia, vt ex vno in aliud ducit : idem est de tropologia, quatenus de litera ad mores & maiora prouehit. Sunt nihilominus à nobis distinguēdi, si in particulari & strictè sumantur, vt communiter in schola post Eucherium & sanctum Thomā vsurpamus. Primò ratione nominis, nam allegoria cum aliud verbis, aliud sensu insinuet, idem sonat, quòd in aliud locutio, quàm voces ipse præ se ferre videantur, quæ ex gestorum narratione futurorum vmbra deliniat, & quasi demōstret, & potest dici sensus propheticus, qui pertinet ad ecclesiam militantem, ratione capitis Christi iustificantis, & etiam ratione membrorum ipsius, quibus bona omnia prouidet & infundit, vt sanctus Thomas notat, & aduertit. Tropologia idē est quòd sermo de moribus ad eorum emendationem tendens, qui non solum pertinet ad ecclesiā ratioe capitis Christi, ex cuius actionibus instrui mur, sed etiam ratione membrorum, quæ sunt emendanda. Anagogia idē videtur sonare, quòd fursus ductio, quoniam ad secretiora cœlestium & sublimium secreta producit, idem est quod sermo de sublimibus, pertinet quæ ad Christum, vt est caput ecclesiæ triūphantis, beatos omnes glorificans.

Secundò quia sensus spiritualis sumitur ex hoc quòd quædam res assumitur tãquam signum alterius, si ex parte temporis cōsideretur significatio, triplex est sensus mysticus iuxta triplicem tē-

poris differentiam præteriti, præsentis, atque futuri: nã allegoria ex præteritis historijs, figuris, cęrimoniijs quę veteris testamēti, notitiam subministrat spiritualement in lege noua, quę finis est, & veritas illarum vmbRARUM.

Tropologia autē, ea quę in sacris scripturis dicta vel facta sunt, ad præsentis nostros mores cōponēdos cōuertit. Anagogia autem sublimia respicit mysteria futurę glorię, & vitę æternę quã expectamus. Quare sicut per allegoriam vetus testamentum typus dicitur esse noui, & eius figura, sic per tropologiam assumuntur ibidem gesta, in exemplaria eorum quę faciēda sunt per membra Christi: per anagogiam verò, vt significant finem, quò tendimus, vt hæc ipsa sufficientia ex parte rei sumpta esse videatur. v. g. per Hierusalem, quę secundum historiam & literam fuit quædam ciuitas in Iudæa, secundum allegoriam figurat ecclesiam à Deo fundatam, secundum tropologiam ad nostros mores conuertitur, vt significet homines vita conspicuos, mente sublimes, cōtemplatione excellentes, conscientię quę tranquillitate præditos: anagogia demū est, si intelligamus patriam illam cœlestem in summa pace degentium.

Tertiò ex ratione virtutum trium theologialium, quibus tres isti sensus deseruiunt: nam omnis sensus mysticus reducitur ad vnum ex tribus: primò ad credenda per fidem, quę per allegori-

Tertia
sufficien
tia, ex
parte fi
dei, spei,
et chari
tatis.

Prima partis, secunda præcognitio,
 cos sensus cognoscimus, qui confirmant fidem :
 quoties ea quæ in nouo testamento dicta sunt, in
 veteri testamento prædicta & figurata esse de-
 monstramus. Per tropologiam autem diligenda
 cognoscimus cùm charitatem excitamus, quãdo
 ducente Christo & exemplo sanctorum moue-
 mur ad bene operandum. Per anagogiam verò
 speranda distinguimus, cùm spes corroboratur,
 vt firmiter beatitudinem speremus, vnde sumptũ
 vulgare illud & tritissimum, *Tetraſticon.*

*Litera, gesta docet, quid credas allegoria:
 Morale quid agas: quò tendas anagogia,
 Sicut Hierusalem populus terrena, fidelis
 Constans ecclesia, mons fortis, patria summa..*

Nam sicut literalis sensus conducit ad narratio-
 nem historię, & interpretationem veritatis, ita al-
 legoria docet quæ per fidem sunt credenda, &
 quæ agenda per charitatem tropologia: anago-
 gia autem quæ speranda sunt,

¶ Corola-
 riũ con-
 tra hære-
 ticos.

Vnde perperam Melanctho damnat theolo-
 gos scholasticos, quòd in mysticis discẽdis sensi-
 bus, his vocibus allegoria, tropologia, anagogia
 abusi fuerint: planè enim mentitur, quod ex dictis
 fatis constat.

Caluini
 sophis-
 ma dilui-
 turdistin

Nec quod Calvinus vnus ex eadem hæretico-
 rum putrida massa calumniatur, nos ab hoc vnani-
 mi consensu Doctorum dimouere debet, quòd
 allegoria

allegoria ex eo quod sit sensus figuralis & translatus, literalis sit & non spiritualis: quoniam Augustinus docet duplicem esse allegoriam, vnam vocum, alteram rerum: de allegoria vocum literalis est sensus, vt superiùs dicebamus de visionibus Prophetarum imaginarijs, & de sensu literali sumpto ex translata vocum significatione.

Sed falluntur de allegoria rerum, quæ ab Augustino vocatur allegoria sacramenti, vt quando res gestæ in vno loco, vt in veteri testamento, proponuntur ad significandum res alterius testamēti, vt illud. *Os non comminuetis ex eo.* adimpleretur, non fregerunt eius crura: & de duobus filijs Abraham, quæ sunt duo testamēta, inquit Paulus, ergo licet allegoria vocis historia sit, allegoria tamen rei mysterium est & sacramentum.

Minus debet, catholicum lectorem, conturbare, quòd quidam hereticorum, iudaizantes nos irrideant, quasi gratis ac sine fundamento dicamus, res veteris testamēti gerenda in nouo testamento figurasse, & tamen quòd nouum testamētum non sit alteriùs figura: nam stellã quæ duxit Magos ad præsepe, cur dicunt nō esse figurã cōuersionis gentiũ? & insuper, futurę beatitudinis, quatenus ad Christũ nos perducit, qui gloria nostra est? Respondetur quia vt ex sancti Thomæ doctrina, & reliquorum patrum habemus, quòd in aliquo sensu communiter sumendo res noui testamēti possint aliqua futura figurare: quia status

quòdo duplicem allegoriam Aug. lib. 15. de Triuit. c. 9. clarius lib. de vera relig. cap. 50.

Exod. 12
Iohã. 19.
Gene. 21

Attēde.

Alterum
hereticorum
sophisma diluitur
ex distinctione
figuræ.

S Th. 1. 2
q. 101. art. 1.
11. 2. et. q. 103. art. 3
et. q. 106. art. 4. ad primum.

Prima partis, secunda præcognitio,

eius medius est inter statum veteris testamenti & statum gloriæ. Quo sensu fræquens phrasis est apud sanctos Doctores, quam ecclesiæ vsus approbat, in officio de sacro sancto Eucharistiæ sacramento: *Fac nos Domine diuinitatis tuæ semperpiterna fruitione repleri: quam prætiosi corporis & sanguinis tui temporalis perceptio præfiguratur.*

Damasc.
lib. 4. de
fide orthodoxa.
cap. 14.

Sic Damascenus mysteria hæc sacrosancta corporis & sanguinis Domini, figuram dicit futurorum, quod ipse declarat propter participatam cognitionem, quæ est Dei ad nos, per hæc sacra mysteria, quæ erit multò maior in futuro per gloriã.

Documẽ
tũ obser-
uandum.

At verò ne cùm hæreticis, vel solo verbo, & in modo loquendi cõueniamus in particulari & pro priè (maximè quando sermo incidit, cum Iudæis adhuc Christum expectantibus) meritò abstinemus à verbo figurare, ne in aliquem prauum & hæreticum sensum retorqueatur. Quapropter stella illa potiùs dicitur significare gentium conuersionem, quàm figurare, quia conuersio gentium non significabatur vt futura, sed inchoabatur, vt præsens in ipsis Magis, qui erant principiũ quoddam, & inchoatio illius conuersionis: **ob id** Magi vocantur primitiæ gentium: quia via salutis iam erat reuelata: non oportebat ergo præfigurari sicut futura: & statu nouæ legis, in hac vita nullus status potest succedere perfectior, neque erit alia lex, quæ inter legem euangelicam & vltimum finem mediet: & ideò nouum testamentum

Attendẽ
da ratio.

dicitur

dicitur euangelium regni, & vsu communi stri-
ctissimè non dicitur figuratiuum, nè omnino fu-
turum representare videatur.

Nā profectò si fidei cultus, & p̄fessio exterior
debet respondere interiori fidei, sequitur quòd,
cùm fides veteris legis tota esset posita in expe-
ctatione v̄turi Messiq̄ dicatur rectè status ille fi-
guralis typicus. Status autem fidei in noua lege
est de rebus præsentibus & exhibitis, ideò pas-
sim dicimur beati propter gratiam habitã ex vir-
tute euangelij: ergo ex parte fidei non dicitur fi-
guratus, licet quodammodo ex parte spei figura-
ta sint quæ speramus: sed, vt dixi, communiter &
impropriè: quia etsi spes non sit de habito pre-
mio, sed de futuro: quia tamen iam est inchoatum
& exhibitum in mysterio Verbi incarnati, illud
premium dicimus haberi in suo principio, aut se-
mine, quod est gratia: gratia enim gloria est in-
choata, sicut gloria gratia est consummata. Igitur
si nouum testamentum dicitur aliquo modo figu-
ra futurorum apud sanctum Thomam, non vt figu-
rare sumitur secundũ frequentiore vsum in ri-
gore antiquo propriè & in sua specie, sed vt sumit-
ur latè & communiter, quatenus, *Nũc videmus per*
speculum in enigmate: quia status legis euangelicæ
absolutè nõ est dicendus figuratiuus, quia nõ cõti-
net solam & nudam repræsentationem, sed solũ
habet præfigurare in spe futuram veritatem glo-
riæ, nondũ aperta facie reuelatę, sed in enigmate,

Status no-
uæ legis,
nõ debet
dici figu-
ratiuus.

1. Cor. 13

Primæ partis, secunda præcognitio,

vt in reuelationibus beati Iohannis Apostoli, quia status nouæ legis medius est inter statum gloriæ, & veteris testamenti, & est ea ratione imperfectus, quatenus nondum est in fine consummatus, non tamen quòd non cõtineat in se, ipsam veritatem præsentem, nec hoc meum est commẽtum, sed à Paulo notatur, dicente . *Umbram enim*

Hab. 10. *habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, id est, lex vetus tota erat sita in repræsentatione futurorum bonorum, noua vero iam habet ipsam veritatem, in imagine tamen inquit Paulus: quia lex noua non habet solam figuram, & nudam umbram, sed expressè dicitur habere ipsam rerum imaginem & similitudinem: ergo licet cõmuniter possit dici figurare, propriè autem vt apud fideles vsurpatur, non sic, sed tantum dicitur lex noua significare, & repræsentare, atq; continere.*

Non est ergo quòd hæretici hos sensus mysticos hac techna mordeant, aut irrideant, nec vim euangelij clanculum eneruent, quod est gratia ipsa, eamque confert, & ob id regnũ cœlorum appellatur.

Propriũ est solius sacri clo-
quij sac-
cundũ est
se sensibus my-
sticis: Sequitur, quòd sensus isti mystici, qui proximè
eruuntur ex rebus significatis per voces sunt, quã
maximè propriij solius sacre scripturæ. Patet ratione S. Thomæ desumpta ex Augustino, quia
prophanis autoribus licet possit competere, res
iam conditas accommodare, & trahere ad aliquos
sensus,

sensus, non tamen à principio, vt autores ipsarum rerum: quia hoc solius Dei est, qui conditor est rerum omnium, & potuit nō solum dare esse, sed concedere etiam, vt essent symbola, & signa aliarum rerum: vtrorūq; enim Deus autor est & vocum & rerum, ac vtrisque vim significandi contulit decentissimè quidem, vt & rebus obscuris & vobis perspicuis nostram exerceret ignauiam & domaret superbiam. Hesiodi autem & Homeri opera, quæ à magnis etiam autoribus mysticè intelliguntur, & Metamorphosis Ouidij, quæ à quodā spiritualiter declaratur, sicut & fabulæ AEsopi, & Aegyptij literis suis hieroglyphicis per animalia & rerū aliarum figuras multa significant, à quibus didicerunt Pythagorici: quoniam homo licet nō sit naturæ conditor, arte opifex est multarum rerū: ergo nihil impedit quòd vtatur rebus, non vt sint signa in se, sed vt applicentur tanquam signa aliarum rerum, sed id non ex natura, sed accedente industria & accommodatione aduentitia: ergo autores prophani nec præiuderūt ab initio, neque de proposito intenderunt hos sensus: at, quæ in scripturis sacris continentur, hos sensus habent ex natura ipsarum scripturarum, & ex intentione Spiritus sancti, qui sic dictauit, non solū producendo, vt essent res, sed instituendo, vt essent signa, etiam aliarum rerum, vel ad Christum, vel ad mores nostros, vel ad futuram gloriam pertinentium: longè diuersa ratio est in alijs autoribus.

S. Th. 1. p. q. 1. artic. 10. et quodli. 7 art. 16. Aug. lib. 2. de doctr. christ. a principio, vsq; ad. c. 16.

Abulēf. creditur autor allegorizandi Ouidium.

Lege Tertulianum. Similiter B. Theodoretū. Aug. etiā lib. 3. de doc. christ. cap. 7.

Primæ partis, secunda præcognitio,

bus prophanarum scripturarum ubi ratio & argumentum sumitur à simili, ad correctionem vitæ nostræ arguendo: scriptura autem sacra non à simili, sed ex proposito, non casu, sed ex intentione Spiritus sancti, non ex aduentitia accommodatione, sed ex sua primæua institutione significat.

Perpède
valde.

Macro-
bius li. 1.
saturna-
lium.

Ioan. Pic-
rius. lib.
sexaginta
de hiero-
gly-
phicis.

Quid? quòd neque fabulæ, neque Aegyptiorum & Pythagoreorum hieroglyphica habet sensum vltiorem à literali: patet ex dictis ex eo, quod voces propriè significant, vt in parabolis, & res sunt confictæ & imaginariæ, vt in somnijs & in visionibus Prophetarum dictum est: quapropter in illis non est propriè sensus mysticus, sed solus literalis. Et quamuis homo ex arte possit componere, quòd hæc aut illa particulariter aliqua significant, tamen vniuersaliter omnia ita condere, vt significant, humanum captum excedit, & ob id solius Dei proprium est.

Collec-
tio.

Colligitur ergo proprium esse sanctarum scripturarum sensibus mysticis abundare, qui proximè per res ipsas significantur, & ab ipso earum autore, qui Spiritus sanctus est, à primæua rerum institutione intendantur: quod vel ex sola infinitate & immensitate Spiritus sancti autoris ipsarum probari posset, qui non solum potest vti rebus tanquam signis & vocibus, sed simul per vnum multa potest intelligere, vt sanctus Thomas docet. Si ergo in humanis scripturis aliquid tale cõtingat, à simili fit, & à diuinarum literarum expositione mendi-

S. thom.
quodl. 7.
ar. 14. ad
quintum.

mendicatur, & sic etiam sancti Doctores solent allegorizare vel moralizare (vt ita dicā) quæ apud prophanos reperêre, siue secundum historicam, siue secundum fabulosam narrationem: quod & inter alios D. Basilius de Myda & Tantalos fecit contra auaros: & ante nos etiam hac nostra tempestate concionatoribus in more positum erat, fabulas AEsopi adducere & moralizare: sed hoc raro faciendū est, & cū humilitate & correctionis submissione, propter diuinarum literarum & suggesti in concionando reuerentiam, legendus est B. Fulgentius, qui multarum fabularum allusiones accommodat & explicat, cū in allusionem facit fabularum, & quæ ratione sint inuentæ excogitat: non quod diuinas scripturas, quæ solo iudicio Spiritus sancti tractari debent, nostro iudicio alteremus, & adulteremus, & quasi blasphemè vilipendentes prophanemus.

Prædictos omnes sensus, Spūs sanctus scripture autor absque æquiuatione simul vnico intuitu intelligit, quantumuis multiplices sint, atque vnico actu intendit: idcirco ipsemet Deus multa simul per vnā literam intelligere potest, siue illi sensus intendantur immediatè, & literales sint, siue mediatè & sint spirituales, atque mystici: nam allegoria in his quæ ad fidem sunt, multifariam multisque modis multiplicari potest ex diuersitate gestorum, actorum, & institutorum à Christo: similiter & in moralibus: quia diuersa

P sunt

Documē
tum con
cionato
ribus ob
seruandū
D. Basil.
D. Am
brof. libr:
6. super
Luc. 10.
cap.
Caiet. 3.
p. q. 60.
ar. 5. ad. 1.
Sot. q. 4.
d. 1. q. 1.
ar. 5. ad. 1.
B. Fulgē.
tribus li
bris de
mytholo
gia.

Multipli
ces sen
sus scrip
turæ abs
que æqui
uatiōe
reperiun
tur sub
vna lite
ra.
Legit Au
gusti. de
doc. chr.
li. 2. c. 16.
17. et. 18.

Prima partis, secunda præcognitio,

sunt membra Christi, & eorum status varius, & cum alius sit conuersationis modus virginû, alius viduarum, alius coniugatorum, diuersi edentur sensus morales ex Christi gestis pullulantes, iuxta diuersitatem actionis requisitæ in vnoquoque istorum modorum viuendi. Ad eundem modum dicendum de anagogia, quæ multipliciter etiam variatur: *quoniam in domo patris mei mansiones multe sunt, & alia claritas solis, alia claritas lune, alia claritas stellarum.* Multiplicabuntur ergo intellectus anagogici iuxta multipliciter graduum gloriæ in aureolis, & stolis sanctorum. Sed hæc omnia **decet attentè considerare, ne pro libito multiplicemus, & fingamus sensus mysticos:** semper enim oportet correspondentiam applicationis obseruare ex litera sumptam ob multiplices imagines rerum, per quas nobis Deus loquitur: nam sicut vnus fons in plures diffunditur riuulos, ita sub vna litera, qua gestum proditur, multiplex occultatur mysterium: & absque simplicitatis detrimento, aut ambiguitatis vitio simul gestum docet, mores instituit, credenda proponit, supernorum bonorû admiratione & expectatione nos allicit.

Iohã. 14.
1. Cor. 15

Obserua

Non omnes loci scripture per quatuor sensus exponendi.

Admonendus tamen in hac parte lector est, non esse ei laborandum, vt omnes scripturæ locos per hos quatuor sensus exponere, & dilatare conetur, siquidem multi sunt in sacra scriptura loci, qui solo & vnico sensu literalis gaudent, vt sunt textus omnes, qui præcepta moralia continent,

ea præsertim quæ specialiter ad Deum pertinent, ut illud, *Audi Israel, Dominus Deus noster unus est, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota fortitudine tua.* Hic non est quærendus alius sensus præter literalē. Doctrina est August. Chrysostr. qui elegātibus exēplis aratri & citharæ, docēt non in omnibus quærendam significationem præter literalem: idem docet D. Gregorius Nazianzenus sicut iudaicum est scripturas mysticè non intelligere, ita superstitiosum est nimis omnia & singula mysticè velle interpretari. Et D. Hierony. ut sui moris est, regulam de hac re multū proficuā tradit, dicens, allegoria aliud præ tendit in verbis, aliud significat in sensu, non tamen quæreda est in præceptis quæ ad vitā pertinent, aut in his quæ perspicua & manifesta sunt.

Tales etiam sunt omnes Pauli epistolæ, quæ licet tractent allegorias & anagogias veteris testamenti, tamen tractatus talis ferè semper solo literali sensu continetur, quia omnes epistolæ, quæ probant per textum scripturæ, sensum literalem important: aliàs inde non esset efficax argumentum ad probandam fidem, & reuincendos hæreticos, ut August. probat, & Adrianus Finus. Tametsi locus ille de duobus filiis Abraham, & duobus testamētis: post Pauli quidem interpretationem iam adduci possit in efficax argumentum, etiam contra hæreticos re ipsa euangelium reiicientes, setñ sub ipso esse profitentes: ad probandum: ergo

Deut. 6.
Aug. 16.
de ciuit.
cap 2.

Chryf.
legēdus.
hom. 48.
in. 13. c.
Matt. et
hom. 65.
in. 19. c.
et serm.
de Trini
tate.

Gregor.
Naziāz.
oratione
de sancto
paschate
Hier. in
episto. ad
Gal. c. 4.
et in Za
cha. c. 4.
Hier. idē
in Ionā.
cap. 2. in
Oscā. c.
12.

Aug. cō
tra Dona
tist.

Adria. Fi
nus. li. 3.
flagelli
Iucæoiū
Galat 4.

Primæ partis, secunda præcognitio;

nouum testamētum ille sensus allegoricus (post-
quàm literis sacris canonizatus est) iam ingredi-
tur ordinem & conditionem sensus literalis, non
sic contra iudæos qui re & professione euange-
lij legem totam respuunt. Itaque sicut omnis ser-
mo de rebus cęlestibus futurę beatitudinis (quia
non est vltior relatio & respectus) solo literali
gaudet: ita sermo de moribus componendis, quę
recta ratio naturalis præscribit, in solo sensu lite-
rali consistit: quia ex vna parte ad legem nouam
pertinet, & ex altera ad vitam cęlestem ducit, &
vt vno verbo dicam, sunt dictamina rectę ratio-
nis æterna & inuariabilia. Secus est de gestis à
patribus veteris testamenti, quę etiam si essent
scelerata, aliquid significabant, vt testatur D. Au-
gustinus, vbi exponit qua nã ratione ad nostros
mores conducant, quòd scelera patrum in scrip-
ta declarentur: sacra autem scriptura tãquam spe-
culi fidelis nitõr, non solùm quę pulchra, & in-
tegra sunt ad nostram ædificationem proponit,
sed etiam quę vitiosa & deformia sunt, ad nostrã
utilitatem detegit, vt qui stat videat ne cadat.

Aug. li. 3
de doct.
chr. c. 23
Aug. lib.
22. cõtra
Faust. c.
65. et. 87.

Greg. 3.
mor. c. 21

Idem dicit D. Gregorius, aliquando enim res ge-
sta in facto culpa est, in scripto autem prophetia
virtutis. Vt autem quę dixi intelligatis, non sem-
per, scilicet, vnicuique scripturę textui plures
sensus accommodandos, patebit de præceptis.

*Diliges Dominum Deum tuum. &c. item de con-
filijs, Vende omnia quę habes, & da pauperibus. Inter-*

Matt. 19

pretatio-

pretationes etiam iam factæ, vt, *Semen est verbum Dei*. Et quòd duo filij sunt duo testamenta, vim habet literalis, epistolæ Pauli tales sunt, quæ ferè semper vnum habent literæ sensum.

Circa hæc est regula D, Thomæ desumpta ex Augustino, videlicet quando sacra scriptura loquitur secundùm literalem sensum de his, quæ expectant ad facta veteris testamēti, aut de his, quæ pertinent ad Christum, exponi possunt secundùm quatuor prædictos sensus: primò literaliter de gestis, & notatis in historiæ narratione: allegoricè referendo ad mysticum Christi corpus: tropologicè, siue moraliter ad actus nostros: anagogicè in quantum aditus gloriæ in Christo nobis demonstratur. Et sic omnes veteris legis cæremoniæ, quæ in sacramentis, sacrificijs, & obseruantijs consistebant, literali & mystico constant sensu, vt explicat S. Thomas, idem docet de iudicialibus, idem dicendum de historijs, & bellis veteris testamenti. Deinde verò si loquatur de his, quæ pertinent ad præsentem statum ecclesiæ, in quibus potissimum respicimus ea, quæ ad Christum, vt ecclesiæ caput, expectant, allegoricè, tropologicè, & anagogicè exponi possunt: allegoricè, vt figurant corpus Christi mysticum, vt membra ipsius à Christo capite exemplum sumant viuendi: moraliter referendo ad actus nostros: anagogicè vt demonstrant viam gloriæ. Ideò in nouo testamento, Christi miracula & gesta sensu li-

Luc. 8

Galat. 4.

Regula
S. Tho.
mæ pro
sensibus
eruendis
secundum
diuersita
tem argu
mentorū
ipsiq̄ scri
pturæ, et
statū Ec
clesiæ,
quæ sex
vel septē
comple
ctitur par
tes.

S. Tho.
quodl. 7.
art. 15. ad
quintū.
Aug. lib.
2. et. 3. de
doc. chr.
S. Tho. 1
2. q. 102.
S. Th. 1.
2. q. 104.

Aug. ser.
44. de
verbis do
mini. de
tribus
mortuis
visibili-
ter, mille
aut inuisi-
biliter a
Christo
fuscitatis
Basilius.
lib. con-
suetio-
nū exer-
citoria
rum. c. 1.

terali constant, & in nobis significāt quid geri de
beat, teste Augustino, & Paulus frequentissimè
gesta Christi ad mores nostros accommodat, vt
quod mane Hierosolymam reuersus, cum sponte
esuriit, &c. Cūm Spīritus sanctus apparuit in spe-
cie columbæ, venti, ignis, & linguarum: quæ om-
nia aliquid significant. Mox autem sermo, dicit, de
moribus, tunc mystico anagogiæ sensu de spe-
randis intelligitur, vide quæ de Christi actiōi-
bus dicit Basilus Magnus. *Omnis, inquit, actio, om-
nisque sermo seruatoris nostri Iesu Christi pietatis ac vir-
tutis est regula.*

Ad hæc si ad literam textus loquatur de statu
gloriæ, non est cur aliter exponatur, quàm litera-
liter, quoniam gloria, quam speramus, nō est alio-
rum figura, sed ab alijs figurata, talis ferè est tota
Apocalypsis sancti Iohannis Apostoli.

Quando rursus secundum literalem sensum
dicitur aliquid de ecclesia, licet possit exponi
moraliter, & anagogicè, allegoricè autè hoc est,
figuratiuè non consueuerunt Doctores expone-
re, nisi fortè ea, quæ de primitiua ecclesia dicun-
tur ad futuram eius successionem applicentur, vt
in Apocalypsi sunt nonnulla. Sed hæc nō est pro-
priè allegoria, & figura, vt supra dicebamus de
stella, quæ duxit Magos ad Christum, quoniā nō
est nuda futuræ rei significatio, sed rei præsentis,
& iam inchoatæ continuatio.

Valde
notanda

Sed vt in summa regula generali omnia com-
plectamur,

suma re-
gulæ ex
diuersita
te rerum
significa-
tarum.

plectamur sensus isti mystici semper consequun-
tur eum sensum, qui per literam importatur, qua-
tenus res ipsæ significatæ per illius textus ver-
ba, habent aliquem respectum ad aliquas alias res,
propter quæ illæ dicuntur, sensum illū mysticū ex il-
lo met respectu innuere. Ideo secundū modū eius
sumendi sensus sunt, sicut veteris testamenti acta,
Christum, ad quæ dirigebantur, allegoricè nota-
bāt: actus autem, & per vetus testamētum, & per
Christum transacti fidelium mores, secundū tro-
pologiam reformant & componunt. Et quoniam
Christus vt caput est atque sponsus, relationem
perfectissimam dicit, & ad ecclesiam militantem
secundū allegoriam, & ad triumphantem secun-
dū anagogiam, suos etiā includit in morali sen-
su secundū tropologiam: suos autem voco Chri-
sti membra siue charitate coniuncta, siue fide, si-
ue solo baptismali caractere, siue etiā eos, quo-
rum in potentia est caput vt Caictanus supra san-
ctum Thomam notat.

S. Th. 3.
p. 9. 8. ar.
3. et ibi-
dem Ca-
ict.

Reijciun-
tur quo-
rundā li-
beræ et
fortuitæ
sensus
spūalium
cogitatio-
nes quod
cōtiona-
toribus
maxime
cōseit ob-
seruare.

Breui igitur hoc compendio, quisque pruden-
tium lectorum habito literali sensu vniuscuiusq;
loci scripturæ faciliè poterit peruenire in eos my-
sticos sensus, qui illius loci fuerint proprii: & qui-
dem aptiùs quam per moralitates Beichorij, aut
figuras Bibliorum cuiusdam fratris Antonij de
Ramegolis, & alia similia opuscula quorūdam,
quæ potiùs intellectum inexperti lectoris con-
fundunt, quàm illustrēt, aut expediant, quoniam
assue-

Prima partis, secunda præcognitio,

assuefacient eum ad fingendum de capite suo somnia & illusiones, & fortuitas sine fundamento imaginationes, quæ sacram scripturam à sua sinceritate dimoueant, & ad suarum inuentionum ineptias detorqueant. Vnde graue damnum ecclesiæ catholicæ illatum est: quoniam non solum perit fructus ex verbo Dei sperandus: verum etiam assuefit homo, ut nulli sensui eloquij sacri constanter assentiatur, ac quiescat, sed pro diuersitate ac cõtrarietate expositionum, & hæc atque illac incertus fluat & uagetur, inde infœlicissimè perit solida scripturarum notitia. Quod Clemens Papa vetuit, ne secundum propriam ingenij virtutem, vel intelligentiã legatur vel doceatur sacra scriptura, in qua multa sunt, quæ trahere quisque posset ad sensum quem sponte præsumpserit: idè non est exponenda ex apparentibus, aut extraneis, sed ex intelligentia sanctæ matris ecclesiæ Romanæ, & consensu Doctorum sacrorum, quod nouissimè Concilium Tridentinum decreuit. Retè enim dixit Gregorius. *Intellectus sacri eloquij in ter textum & mysterium tanta est libratione p̄sandus, ut utriusq; partis læce moderata, hunc neq; nimia discussionis p̄odus deprimat, neq; rursus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe eius sententiæ tāta allegoariarum cõceptione sunt grauidæ, ut quisquis eas ad solam historiã terè nititur earum notitia per suam incuriam priuetur. Nonnullæ verò ita præceptis exterioribus inseruiunt, ut si quis eas subtilius penetrare desiderat, intus quidem nihil inueniet,*

Epist. 5.
ad discipulos, et
refertur.
d. 37. ca.
Relatū.

Ses. 4. de
crt. 2. §.
2.
Gregor.
lib. 21.
moral. c.
1.

inueniet, sed hoc sibi etiam quid foris locuntur abscondat. Subditque exemplum de Iacob, qui virgas decoratitas suo gregi in canalibus apposuit, vt rectè dictum sit per Salomonem. *Qui fortiter præmit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum, & qui vehementer emungit, elicit sanguinem.* Hoc est, ne nimie subtiliter præmamus vbera scripturæ sacræ, ne lac nutrimenti, & butyrum vnctionis perdamus, & sanguis sequatur carnalis alicuius sensus: non sunt ergo omnes scripturæ textus per omnes sensus deducendi, sed interdum vno, interdum duobus, aut pluribus, prout rei oportunitas exegerit.

Gene. 30

Prou. 30.

Ex quibus (vt hanc partem absoluamus) eliminatur prædictus ille hæreticus Melancthonis error, dogmatizantis istud commentum esse scholasticorum. Nam superius docuimus, certum & de fide esse vltra literalem esse etiam mysticum sensum: an vero mysticus distribuendus sit in allegoricum, tropologicum, & anagogicum, non perinde de fide certum, quoniam non tam apertè diuina scripturæ nos cogunt, neque video aut reperio ab ecclesia catholica decretâ vllâ traditione, quæ de hac re extet. Neque veteres ecclesiæ patres pro constanti hanc sententiam docuerunt, sic distinguere: cum mysticus sensus sine vllò discrimine allegoricum, aut anagogicum, aut tropologicum significet. Habemus tamē trirembram distinctionem mystici sensus ex Augustino & Hieronymo, vt supra adduximus, & ex Paulo viden-

Theoria sensuum spiritua-
liū, licet apud antiquiores patres secundū voces non fuerit distincta, re tamen reperitur, vt explicatura recentioribus, ex Paulo apostolo deducitur.

Aug. li. 1

Q tur

Primæ partis, secunda præcognitio,

de genef.
ad liter.
cap. 2. et
lib. im-
perfect.
in genef.
cap. 2.
Hiero q.
12. ad He-
dibiã, et
super E-
zec. c. 1.
et in A-
mos. c. 4.
et in Is.
cap. 12. et
49.
Gal. 4.
1. Cor. 10
Rom. 15.

tur deduci, qui dicit, *omnia in figura contigiſſe illis,* ubi inſinuat allegoriam, *vt non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt.* &c. tropologiam innuit. Cum autem dicit, *ſcripta ad correptionem noſtram in quos fines ſeculorum deueniunt,* anagogiam ſignificat: nã vt alibi dicit. *Quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.* Quare pluſquam temerarium mihi videtur iam hos tres gradus myſtici ſenſus negare: conducunt enim, & ad illuſtrandas ſcripturas contentiones clarificandas, & conſcientias ædificandas. Atque adeò cū Apoſtoli & Euangeliftæ ſcripturas citauerint, in ſenſu ab Spiritu ſancto intento (nam temerarium & indignum eſt, vel cogitare, quòd ſcriptores ſacri citauerint ſacras ſcripturas, præter ſenſum ab Spiritu ſancto intentum: maximè in re graui, nimiùm ad Iudæos, & gētes manuſcendas ad fidē Chriſti, vel quod quandoq; allegoriam, quandoq; tropologiam, quandoq; anagogiam nobis expoſuerint) certè credendū eſt ſcriptores ſacros hos ſenſus intellexiſſe, vt patet, ex ſolo loco Pauli dudū citato, oppoſitum autem eſt, ſcripturis abuti. Palàm ergo eſt, quid ſit ſenſus ſpiritualis, & quotuplex, & quomodo temerarium ſit, tropologiam, allegoriam, & anagogiam negare, propter cõſenſum omnium ſacrorum Doctõrũ: quomodo etiam exiſtimem hæreticū eſſe ſenſus hos negare: quoniam ex Paulo, vt dictum eſt, dedu-

cuntur

cuntur isti sensus mystici, quamuis non ita necessarium est distinctos asserere, sunt tamen seiuncti, si non re, ratione tamē & habitudine. Sed, ne vos morer, ad cætera pergendum: vt scilicet, clauem illam Dauid, quā habet sancta mater ecclesia ex Christi autoritate (qui fuit de genere Dauid) ad aperiendum hos sensus exprimamus.

DE CLAVIBVS SCRIPTVRAM
referantibus.

ABSOLVIMVS definitiuā partem sensuū, & quid ipsi sint, quotuplicesque pro ingenij nostri tenuitate exposuimus. Iam de dispositione ipsorum agendum, hoc est, quomodo inueniātur, & inuenti disponantur: quæ quāuis obiter in precedentibus tacta sint, rursus oportet seorsum clariùs, distinctiùs atq; exactiùs de proposito aperire, vt sciamus quibus clauibus tractanda & aperienda sit via sacri eloquij, vt quantum à nobis fieri possit, scripturæ maiestas, & amplitudo patefiat.

Duo sunt clauium genera, quibus sacri Doctores ad sacram referendam scripturam vsi sunt: vnū veluti formale est, quod methodum exponendi scripturas proponere videtur: alterum verò materiam subministrat, & viam interpretationi scripturarū expedire, & præparare videtur, sicut enim in claustro siue ferrea sera materiali, & clauis

De clauibus scripturæ.

Duo genera clauium de clarantur ex cōparatiōe ad clauē materialem.

Primæ partis, secunda præcognitio,

est pro formali instrumēto aperiēdi, & insuper ad adulterinas claves frustrādas industria fabri ferrarij interiūs & exteriūs sera defenditur munitionibus, & quibusdā quasi custodijs ferreis circūcluditur, vt securiūs re nostra familiari vtamur, & vita nostra tuta esse possit: ita in scriptura sacra aperienda, quæ est sera clausa, & sigillata ab Spiritu sancto, licet primariò ipsius Spiritus sancti afflatu sit referenda, tamē ex industria sacrorum Doctorum excogitatae sunt claves, quas habeamus tãquam methodũ, artem, & formã aperiendi scripturam: & insuper alias considerationes nobis sua diligentia pro materia tradiderunt, vt hæc expositio expeditior sit atq; liberior. De hac secunda, vt vnico verbo dicamus legendus Sixtus Senensis, qui de hoc particulari exponendi genere multa docet: & ad viginti quatuor exponendi modos extendit. Videte ipsum: quoniam nimis lōgum & operosum esset, ne dicam inutile, illa huc transferre: ex vocum enim literarumque cognitione, rerum peritia, sedulaque opera, & lectiōe sacrarum literarum, atque sanctorum patrum potissimum pendere videtur. Huc pertinet admonitio de punctuatione, & distinctione, de lectiōe germana & propria textus, & alijs huiusmodi: de quibus fortasse infra perfunctoriè tãgemus, de quibus nonnulla adducit F. Nicolaus Ramos, docēs quæ requiruntur in diuinarum literarum tractatione.

Sixtus Senensis. li. 3. bibliotec. a fol. 232.

F. Nicol. Ram. 1. p. de asser. vulg. q. 11. fol. 140.

De priori autem genere pauca etiam à nobis dicenda sunt, siquidem D. Augustinus libris de doctrina christiana hanc methodum exactissimè tradit, & tandem ad certa capita, id est, ad septem regulas Tychonij Afri reducit, non vt vniuersæ legis recessus patefiant, sed vt multa quæ in scripturis clausa sunt aperiantur. Idem fecit Isidorus, Policratius etiam visus est addere alias septem. Quas ego in præsentem recenserem, nisi timerem me actum agere: vos videte Diuum Augustinum, & distinctè has septem regulas ponentem, & exactè exemplis declarantem, exponentem, & amplificatè, superuacaneum igitur erit interpretationem illarum inducere. Dumtaxat eas in medium proferam, vt quod dicimus & superædificamus, planè ab omnibus percipiatur. Prima regula est *de Domino & eius corpore*. Secunda *de Domini corpore bipartito*. Quam sic corrigit August. *de Dñi corpore vero atque permisto, aut vero atque simulato, siue de permista ecclesia*. Tertia *de promissis et lege*, quam Augustinus appellat *de spiritu & litera*. Quarta *de specie & genere*. Quam explicat Augustinus *de toto & parte*. Quinta *de temporibus*. Sexta *per recapitulationem*. Septima est *de diabolo & eius corpore*.

Vnum tamen silentio non est prætereundum, quòd ex istis septem regulis, prima & secunda, cū quarta & septima affinitatem habent, & quandam communionem siue cōuenientiam, vt eas ad vnū aliquod commune reducas: nam sicut in prima

Claves
scripturæ:
ad septē
regulas re-
ducit Au-
gustinus,
ex Ty-
chonio.
D. Aug.
lib. 4. de
doc. chri-
stia. potif
simū li. 5.
a cap. 30.
Isidor. li.
i. de sum.
bono. c.
2.

Quatuor
ex his se-
ptem re-
gulis sūt
quæ in
vnū con-
uenire
possunt.

Primæ partis, secunda præcognitio,

traditur modus exponendi scripturam de Christo & de eius corpore mystico, ita in septima de diabolo & de eius corpore: nam sicut Christus caput est in catholica ecclesia, ita diabolus dicitur caput in malignantium congregatione, & per unionem capitis ad corpus, corporis mystici negotia, capiti accommodantur, & e contrâ, vt cum de vna persona fit locutio, simul congerantur & coagulentur quæ propria sunt alterius personæ coniunctæ. Dicit Paulus, *Ergo semen Abrahamæ estis.*

Galat. 3.

Cùm tamen non sit nisi vnicum semen Abrahamæ: vt ibidem docet, quod Christus est: non dubitat Paulus pro Christo computare omnes ei addictos & cõiunctos, & eis attribuere quod soli Christo proprium est, vt trãsitus sit à capite ad corpus, & à corpore regressus ad caput: nunquam tamen recedit sermo ab vna persona, siue corpore. Similiter cùm Isaias dicit. *Quomodo cecidisti de caelo Lucifer, &c.* quod propriè de Lucifero capite malorũ dicitur, sub figura regis Babylonis, vt à membro diaboli, rege, videlicet, infideli, transeat ad diabolum Luciferum, qui caput est malorum. Et Ezechiel. *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in delitijs paradisi fuisti.* Locutus fuerat de principe Tyri membro diaboli, & ad diabolũ eius caput transit: quod notauit Cyrillus.

Isaias. 14

Ezec. 18.

Cyrillus
in Iohã.
lib. 6. c. 6

Ad eundem modum de secunda & quarta dicendum, nã sicuti in secunda, quæ est de corpore Christi vero atque permisto, siue de permista ecclesia,

ecclesia, propter mixturem bonorum & malorum, multa permixta dicuntur, nam cum locutio sit communis & vtriusq; bonis, scilicet & malis competere videatur, tamen bonis conuenit propter malos, aut contra: quod oportet vigilantissimè advertere, ne lector negligentior sensum & intelligentiam scripturæ confundat. *Nigra sum sed formosa filia Hierusalē, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* Nigram se dicit propter malos, formosam autem propter bonos: quia ecclesia vtrunque habet, & quod sit fusca, sicut tabernacula Cedar, & formosa sicut pelles Salomonis, propter unitatē & mixturem bonorum & malorum, intra sagenam, cui ecclesia & regnum coelorum assimilatur. Et quandoque vnica locutione simul comprehenduntur omnes, licet non propter omnes, sed propter aliquos, vt Oseas, *Quia puer Israel, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium meum.* Vbi mali ex societate bonorū dilecti dicuntur, & cōsequenter participes beneficiorum, quæ boni promerentur: pulchrè igitur puerum & dilectum appellat, quia vt obediēs ad saluandū est susceptus, vt exponit Beda.

Cant. 1.

Matt. 13

Osee. 11

Beda. sermon. de annūtiat.

Ita quoque in quarta regula Tychonij traditur locutio de specie & genere, de parte & toto, id est, de eo, quod specialiter, & de eo quod generaliter dicitur, vt in mandatis regijs & pontificijs solemus distinguere, id quod specialiter, & id quod generaliter præceptum sit: ea enim quæ generaliter

Primæ partis, secunda præcognitio,

neraliter dicuntur, ad aliquam partem, aut speciem referuntur, & ea, quæ de aliqua parte, aut specie tractantur, genus, aut totum aliquod respiciunt. Quare sicut in prima à membris ad caput, & à capite ad membra transitur: ita hic transitus fit à generali ad speciale, aut è diuerso. Quod ut vno, aut altero exemplo declaremus, præter ea, quæ adducuntur ab Augustino in quarta regula, *Isaias*, inquit, *Onus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos super montem caliginosum, leuate signum, exaltate vocem, &c.* ad Babylonem specialiter sermo est: & post pauca. *Ecce dies Domini venit crudelis, & indignationis plenus & iræ*: ad omnem orbem dirigitur sermo de iudicio finali & vniuersali. Cùm autem rursum subdit. *Ecce ego suscitabo super eos Medos.* Ab vniuersali descendit ad speciale, sermonem iterum dirigens ad Babylonem. Vigilare ergo debet lectoris intentio, ne quærat in specie, quæ in genere potest melius & certius inuenire: ergo ea, quæ specialiter alicui ciuitati, aut prouinciæ dicuntur, generaliter ad aliquod regnũ, aut orbem vniuersum applicari debent: sicut de corpore & capite in prima & septima regula dictum est: atque ad hæc quatuor regulæ vnã constituent, quam possemus communi & generali vocabulo appellare de toto, & partibus: nam corpus mysticum, siue bonorum, siue malorum, & caput habet, & membra, tanquam partes, & sic comprehenduntur prima, & septima regula, corpus autem permixtum in

secunda

Isai. 13.

Vna regula auctoris, in qua prima, secunda, quarta, et septima Augustini conueniunt.

Secunda regula, & speciale & generale in quarta, quamdam totius & partis umbram habere videntur, & sic ad vnā regulā reduci haud inuitē possunt: quæ erit facilior ad expositionem scripturæ, si eam tāquam scopum, ad referendū secreta scripturæ admoveamus. Et inter alia exempla sit illud, *Habitatio autem filiorum Israel, quæ māsērunt in Agypto* Exod. 12 *to fuit quadringentorum triginta annorum*, quod constat accipiendum etiam esse de horum patētibus, Abraham, Isaac, & Iacob, & computanda tempora peregrinationis eorum à die, qua eduxit Dominus Abraham de Aram terra sua. Apostolus enim commemorās fœdus, quod pepigit tūc Dominus cum Abraham ait. *Post quadringentos triginta annos facta est lex.* Galat. 3: *Constat autem legem latam post egressum filiorum Israel de Agypto, quæ de causa septuaginta interpretes locū Exodi per paraphrasim ita tradiderūt, incolatus filiorum Israel, quem incoluerunt in terra Agypti, & in terra Canaan ipsi patres eorum anni quadringenti & triginta.* Cæterum ab ingressu Iacob in Agyptum tempore famis, vsque ad egressum filiorum eius, ducenti quindecim anni fluxere: nam Abraham septuaginta quinque annorū erat, cū exiuit de Arā, & cū Dño fœdus iniuit, centenarius autē genuit Isaac, Isaac autē sexagenarius genuit Iacob, Iacob verò cum familia ingressus est Agyptum cū cētum triginta esset annorum, quos si à promissione facta illa Abrahæ colligamus, reperiemus iuxta

Primæ partis, secunda præcognitio,

Apostolum fluxisse annos. 430. vsque ad legem
latam efluxisse annos. 215. vsque ad ingressum Ia-
cob cum filiis in Aegypto, & totidem ex tunc vs-
que ad egressum posterorum. Vides ergo quam
rectè hæc intelligamus iuxta regulam hæc nostrâ
de capite & membris, toto & partibus.

Secunda
regul. au-
toris, ex
trib9 Ty-
chonij
coagnē-
tata, ter-
tia, scili-
cet, quin-
ta et sex-
ta.

Tres supersunt regulæ apud Augustinum, ter-
tia, quæ de spiritu & litera dicitur, quinta de tem-
poribus, sexta de recapitulatione vel anticipatio-
ne: quas operosum non erit, nec inutile memoriæ
causa ad vnam reuocare. Quod vt illustrius et bre-
uius faciamus, abs re non erit memoriam repetere,
eius quod supra dictum est, videlicet scripturas
sacras tales esse considerandas, qualis est Christus,
ipse, quem cōtinēt, si quidem Christus Dominus,
materia est, et principalius subiectum, atque finis
ipsarū: proculdubio scripturam Christo vacuam,
non ineptè comparaueris vaginæ gladio vacuæ,
aut spicæ sine grano, aut, quò aptius loquar, cada-
ueri, quod spiritu et vita priuatur. Ergo scripturas
cōtemplari oportet, perinde ac verbū Dei, quod
dum venit plenitudo temporis in nouissimis die-
bus carne vestitutum ex utero Mariæ in hunc mū-
dū processit, corpore, scilicet, & spiritu præditū,
suo enim tēpore natus est Christus, cuius mem-
bra debitum ordinem, & colligationē obseruant,
vt nullum membrum in ipso indebitè collocetur,
vt capite in suprema parte sito, succedat collum,
deinde humeri, pectus, brachia, & cætera mēbra,

Orig. ho-
mil. 1. in
Leuit.

/

sua

fua vnūquodque sede. Ergo sacræ scripturæ Christo respondententes & litera, & spiritu, suo tēpore, atq; ordine explicandæ: & ita erit nostra secunda regula, quæ tres Tychonij, tertiã videlicet, quin tam & sextã comprehendit, & in vnã eas reduco, videlicet, *vt in scripturis exponendis attēdatur spiritus atque litera suo tempore, atque ordine.*

Vt igitur ad primam partem veniamus, vt Christus carne, & anima constabat, sic scriptura enarranda secundum literam, vt spiritus non contemnatur. v.g. cū dicitur, quòd *Abraham mane surgēs, tollens panem & utrem aquæ dedit quæ Agar, & imposuit scapula eius, tradidit quæ puerum, & dimisit eam.* Teste Hieronymo per hanc historiam denotatur cura synagogæ, (cuius typus est Agar) erga illum populum (quem figurabat Ismael) vt commissã intelligatur fuisse in obseruantia legis onerosæ, & ad humeros impendentis: quæ tamen panis fuit illius populi, sustentatio quæ familiaris & ordinaria. Leuamen autem, ac refrigerium significatur, in eo quod subditur, *Quòd videns puteum aquæ, quem Angelus demonstrauerat, abiit & impleuit utrem, dedidit quæ puero bibere, & fuit Deus cum eo.* In aqua, scilicet, prophetarum cœlitus inspirata, seu profundo intellectu de expectando Melsia defossa. Aliàs durum videretur, quòd tam diues paterfamilias, ac vir misericordiarum proiecerit filium suum cum matre destitutos auxilio: ergo congruè sic narratur historia, vt lector moueatur ad inclusum my-

Regul. 2.
apud au-
torem.

Scriptu-
ra, litera,
et spiritu
constat:
Gen. 21.
Hier. ad
Damascū,
de tribus
quæstio.
9. 2.

Primæ partis, secunda præcognitio,

sterium inuestigandum. Sic in cæteris lector emũ-
ctæ naris poterit subolère mysterium intra literã
latens.

Deutero
nomiũ.

Hier. ad
Fabioli
de. 42,
mãssioni-
bus.

Isid. lib.
erhim. 8.

Aug. li. i
de mira-
bilibus

script. c.
35. et. q.
49. 51.

Scriptu-
ra conso-
ne de tẽ-
poribus
loquitur
Deuter.

Galat. 4.

Lucæ. 9.

Matt. 17

Matt. 12

Matt. 18.

Psal. 118.

Psal. 33.

Prou. 24

Et Deuteronomium, quintus liber Pentatheu-
chi, sic appellatur, idest, lex secunda, vt per ipsam
notaretur, vel ex solo nomine, quòd euãgelij my-
steria haberet inclusa, ita tamen dicit Hierony-
mus esse singula pertractata, quasi noua sint om-
nia, vt aperta præfiguratio sit euangelij, quod etiã
dixit Diuus Isidorus, & omnes etiam sancti con-
sentiunt.

Ad alterũ autẽ de tẽporibus, quẽadmodũ illud,
ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum,
factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege
erant redimeret. Ita scriptura sacra congruo tempo-
re tradita, atque edita consonè de temporibus lo-
quitur, siue per sine dochen, vt ex toto partem, aut
ex parte totum, vt Lucas, quòd post dies octo, sue-
rit transfiguratus, Matthæus post dies sex. Simili-
ter *quòd sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus et*
tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terre tribus
diebus et tribus noctibus. Siue per alium quenuis
tropum frequentissimè reperies. Numeri ad tem-
pus reducuntur, congruè enim ponuntur, aut fini-
ti pro infinitis. *Vt non dico tibi septies, sed septuagies*
septies, aut pro perpetuitate tẽporis, *vt septies in die*
laudem dixi tibi, vt alibi explicatur, *semper laus eius*
in ore meo. Sed locus ille. *Septies in die cadit iustus.*
Simpliciter sic intelligitur, propter quod sancta

ecclesia

ecclesia Romana ex centum quinquaginta psal-
mis, septem excerptis pœnitentiales, ad excitan-
dos peccatores ad pœnitentiam. Conducit hæc
regula de temporibus ad intellectum scripturaru-
rum per considerationem phrasæ Hebraicæ, cu-
ius peculiare est non curare minutias temporum,
vel in apponendo, vel in detrahendo, vt docet
Augustinus, & Hieronymus, & Numerus filioru-
m Israel, qui eductus est de Aegypto sexceteru-
m milium pugnatorum esse dicitur, cum tamen sexcen-
ta tria millia virorum, quingenti quinquaginta fue-
rint. Hanc veritatem lectio historiarum multum
iuuat, vt videamus non esse temporum rationem
scrupulosè, & ad vnguem obseruatam: patet de
Christi ætate, quæ neque anno tricésimo termi-
nata fuit, vt Africanus & Tertulianus crediderunt,
neque vsque ad annum quadragesimum sextum,
vt quidam male colligunt ex illo, *Quadragesimæ sex-
annis edificatum est templum hoc*, sed completo tri-
cesimo secundo & tertio per tres menses & decem
dies inchoato, & tamē absolutè dicitur ætas Chri-
sti triginta trium annorum. Lege Augustinum, &
Franciscu-
m Ruyz qui exactè natiuitatis, ætatis &
mortis Christi tēpus persequitur. Hac regula sol-
uitur, quomodo numerus Apostoloru-
rum nunc duodecim appellatur. *Thomas autem vnus ex duodecim
non erat cum eis*, cum tñ, iam Iuda in furca suspēso,
nō essent nisi vndecim: & quandoq; vndecim,
ubi inuenerunt vndecim, &c. etiam probabile sit per

Obserua

Augu. q.
47. super
Exod.
Hier. ad
Galat. ca-
pit. 3.
Num. 11
et Num. 1

Iohan. 2.

Augu. 2.
de doctr.
christia.
F. Francis.
Ruyz, re-
gula. 116
Iohā. 20

Luc. 24.

Primæ partis, secunda præcognitio,

Calistus
Placenti
nus enar
ratione
euange
lii. 46.

Mar. vl.
Luc. 10.

Corneli.
Iansen.
c. 80. cō-
mētario-
rum con-
cordant.
Euang.
Dan. 7.
Gen. 15.

Aug. 16.
cñi. c. 24

Benedi-
ctinus an
notat. ad
illum lo-
cum ge-
nes. in
marginē
bibliorū.

Calistum Lateranensem canonicum, quòd vnus ex duobus discipulis euntibus Emaùs esset Iacobus ille frater Domini: per vndecim ergo vel duodecim consecratus numerus Apostolorum significatur: non quòd habeatur respectus, quòd ille numerus tunc esset expletus, sicut intelligitur apud Marcum, *Recumbentibus vndecim*, &c. Similiter si apud Lucam legendum sit, designasse Dominum septuaginta, vel septuaginta duo, vel fuerint septuaginta, vel septuaginta duæ palmæ: qua de re multa accumulatur Cornelius Iāsenius. Et ita Daniel mentionem facit de Angelis ministrantibus numero quidem certo pro incerto: ideo nihil refert, quomodo habeatur vulgata, quomodo sit in Græco vel Hebræo, cùm numerus ille non præscribatur tanquam certus & determinatus. Quare facit illud. *Scito prægnoscens quòd peregrinum futurum sit sementuum in terra non sua, & subijcient eos seruituti, & affligent quadringentis annis.* Quadringentis annis dixit sacer scriptor, pro quadringētis quinquæ, & notauit D. Augustinus, tantum enim fluxerant viginti quinque ab egressu Abrahæ de Aram. à quo computantur. 430. vt superius annotatum est. Scio Ioannem Benedictinū computare annos illos. 400. à quinto anno Isaac cum Ismale, qui malè tractabat Isaac: propter quod cum matre Agar pulsus est de domo paterna, sed hoc fictum est, & prorsus citra necessitatem.

Temporum etiam permutatio est in diuinis li-
teris

teris, vt præteritum pro futuro ad confirmandam certitudinem euentus, & sic vnum tēpus pro alio vsurpatur, vt Augustinus prosequitur enarrans illud, *Per præceptum Domini castra collocabūt filij Israel.* Non autem fiunt istæ assumptiones & transitus de tempore ad tempus sine mysterio incluso. Vide Hieronymum, Originem, & Augustinum, & reliquos Doctores sacros, vbi congruè annotāt scriptores noui testamenti pro temporum ratione veteris instrumenti testimonia aliter citare, quàm à primis scriptoribus prodierunt, sic illud, *Accepisti dona in hominibus*, citatur à Paulo, *dedit dona hominibus*: quia cū Paulus scripsit, iam dederat Christus quod acceperat, vt adnotauit D. Hieronymus. Quæ locorum conciliatio mihi magis arripet, quàm illa, accepisse Christum in terra in membris suis, dedisse autem in cœlo, vt Deus est, vt Augustinus dicit, quem sequuntur Sedulius, & D. Thomas: nam Paulus ex psalmo citat sententiam. Nec sat est ad propositum, quòd vtrūque verum sit, sed D. Bernardus videtur innuere, quòd accepit dona in hominibus, vt per passionē exaltaretur nomen eius, & ita intraret in gloriā suam, ideo accepit nostram fragilitatem, vt daret immortalitatem æternæ gloriæ. Nil moror, neque adduco Chrysostomi, Theodoret, Theophilati, Ecumenij, & Euthemij expositionē, quod Christus accipiens nostram fidem, dedit suam gratiā, & dona Spiritus sancti, vera sanaque loci interpretatio,

Aug. lib. 4. quæstionum super Numer.

Num. 9. Psal. 103. Hic. epistola. ad vitale, quæ incipit, Zenon Naucleus.

Orig. super epistolam ad Romanos. c. 2. & super Cant. homil. 1.

Aug. sermone. 1. sc. 3. post Dñicam passionis. Psal. 67. Ephes. 4. Hier. super Mat. th. c. 1.

Aug. 15. Trinitatis. c. 19.

Sedul. & S. Th. super locum Pauli.

Bernard. 4. de mensura.

Primæ partis, secunda præcognitio,

tiuit. fol.
15. & ser:
4. de af -
cen. f. 38.

Mich. 5.
Matt. 2.

pretatio, sed nobis modo sat est cū D. Hierōny -
mo annotasse, quòd pro ratione temporis, diuer -
simodè citantur testimonia. Ex qua annotatione
conciliatur quod ex Michæa Matthæus citat: nam
vt Propheta dixit, *Tu Bethlehem Ephrata paruu -
lus es in milibus Iuda,* Euangelista refert, *Tu Bethle -
hem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus
Iuda.* Eadem prorsus est sententia, temporum dif -
ferentiam consideranti: nam Propheta voluit sig -
nificare, Bethlehem suo tempore despectā, Chri -
sti natiuitate fore nobilitandam, ideo subdit, *Ex -
te enim egredietur dux,* Euangelista autem post Chri -
sti natiuitatem scribens, quasi declarans prophe -
tæ vaticinium, ait, *nequaquam minima es:* qua confi -
deratione temporum non cogemur dicere, sacer -
dotes Iudæorum præ turbatione, immutasse testi -
monium, neque enim constat an sacerdotes retu -
lerint testimonium, vel ipse Euangelista ad con -
firmandum illorum responsum dicat, *Sic enim scrip -
tum est.*

Per reca
pitulatio
nē & an -
ticipatio
nem or -
do scrip
turarum
non per -
uertitur.

Ad vltimum de ordine, qui per anticipationē
& recapitulationem non inuertitur, sed hoc fit,
vt lector diligentius scrutetur mysterium: quædā
enim sic dicuntur, & narrantur gesta, ac si illa cō
tentione & rerum seriè accidissent, cū tamen
quædam per recapitulationem posteriùs dicta, ad
priora sint reuocanda, quædam per anticipatio -
nem præoccupata, in posteriora sint referenda.

Genes. 2. v. g. *Plantauit Dominus à principio paradysum volupta -
tis,*

tis,

tis, &c. ita narratur, quasi paradysus cōditus sit post conditum hominem: & in paradiso sexta die constitutum: & paradysus fuerat tertia die cōditus & plantatus. Quod quāuis congruere videatur tēpori plusquam perfecto *Plantauerat*, tamen ante gestorum recapitulationem fieri videtur, & sic ponitur ac si post hominem conderetur. Et illud, *Erat terra labij vnus, & sermonum eorundem*, recapitulationis est, quod ante distributionem gentium erat, narratur, repetiturq; hęc narratio ad aperiendū, quomodo ex vna lingua tot factæ sunt, atque tan differentes. Similiter, *Creauit Deus hominem ad imaginē & similitudinē suā, masculum et fæminā creauit illos.* Per anticipationem dicitur: nam Eua postea formata est ex costa Adæ. Et illud Matthæi, *Multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt, &c.* per anticipationem dicitur: nam, *Christus primogenitus est mortuorum, et primitiæ dormientium.* Cū Matthæus & Marcus annumerant Apostolos, inter quos & Iudam Iscariōtem & addijciunt, *qui et tradidit illum,* & certum est, non ante, sed postea tradidisse: similiter cū dicitur, quod Maria erat *que vnxit pedes*, nihil prohibet interpretari, quæ postmodū vnxit. Passim ergo manifestū est, in historia rerū gestarum, vbi quæ prius gesta sunt, prius quoque describuntur, apud prophanos etiā historiographos. Euāgelistæ autem, dum Christi historiā texerunt, sequebātur quò ibat, & eos ducebat spiritus, & suū quisque ordinem seruabat,

Gene. 11

Gene. 1.

Mat. 27.

Colof. 1.
& Apocaly. 1.

1. Cor. 15

Matt. 10

Marc. 3.

Primæ partis, secunda præcognitio;

quem præfagire sine Spiritus sancti illuminatio-
ne non poterant, vult autem Dominus etiam nos
vigilantiùs attendere, verum Dei ordinem ab Spi-
ritu sancto petamus.

Quocon-
silio au-
tor limi-
tauerit re-
gularum
numerũ.
F. Frãci.
Ruyz li.
de regu.

Placuit etiã restringere regularum numerum,
vt methodus exponendi diuinas literas, & magis
perspicua sit, & faciliùs in numerato habeatur.
Sciõ equidem latiùs potuisse protrahi, nam qui-
dam ad ducentas, vsque triginta quatuor exten-
dit, & quidem sine ordine: sed eas colligebat, vt se-
se ex lectione sanctõrum offerebãt. Sed nemo est
tam firmę memorię, vt possit eas complecti, vt ad
intelligentiam scripturarum semper eas habeat
ad manum paratas. Sufficiant ergo tibi lector sep-
tem ille Tychonij, quę duabus nostris breuiùs cõ-
tinentur: nam harum methodo, & forma, si solertẽ
vsus fueris, ex scripturarum & sanctõrum lectione
plures multò poteris tibi comparare, quę priuata
tuę intelligentiæ atque proposito subseruient.
Fruere hoc nostro labore, vt tanquam vigilantif-
simus paterfamiliãs, habeas vnã & alterã cla-
uem, quę aperiat aut claudat seras omnes cellula-
rum omnium domuũ tuorum domesticorum, &
peruiam tibi faciat sacrę scripturę.

Vnã aut alterã tibi proponam, quia neces-
sarię sunt, & vt, instar earum, aliãs similes ex tua
priuata, & scripturarũ, & sanctõrum lectione col-
ligas. Quas etiam ad duas meas regulas reducere
non erit difficile: mihi crede, quare ad maiorẽ illa

rum explicationem eas subijcio. Vna est de filio Dei ac filio hominis, quam Augustinus tradit, ad intelligendum quomodo Christus, & æqualis patri, & minor patre sit, æqualis diuinitate, minor humanitate, qua regula conciliabis multa scripturæ testimonia, quæ alioqui contrarietatem præseferre videntur, cùm secundùm formam Dei dicatur, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, secundùm formam hominis, quòd, *factus ex muliere, factus sub lege uenerit*, & quòd Dominus gloriæ sit, qui quos uoluit uocauit, iustificauit, & glorificauit, &, *nō est meum dare uobis.* ¶ Ex hac regula innumeræ autoritates declarantur, ad quam reducitur quod etiam in humana natura Christi duplex erat uoluntas, una libera, altera naturalis, secundùm liberam dicitur, *non mea, sed tua fiat uoluntas*: secundùm naturalem dicitur. *Tristis est anima mea usque ad mortem, & transeat à me calix iste*, denique, quædã in scripturis sunt, quæ æqualitatē Christi cum patre significant, *ego & pater unum sumus*, & non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: quædã notant minorē esse patre in assumpta natura, *Pater maior me est*, dicitur apud Iohannē: & alibi, *pater nō iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio, & potestatem dedit ei iudicium facere, &c.*

Hanc regulam idem D. Augustinus declarat, ut uerborum contextum vim atque energiam uigilantiùs attendamus: conducit enim hoc maxime ad referenda diuina mysteria. v. g. cùm diuus

Regula de filio Dei, & de filio hominis Aug. lib. 1. de Trinita. c. 11. & 12.

Iohan. 1.

Galat. 4.
Roma. 8.
Mat. 20.
Amplius huius regulæ usus.

Mat. 26

Iohā. 10.

Philip. 2
Iohā. 14
Iohā 5.

Declaratio prædictæ regulæ ex August.

Prima partis, secunda præcognitiõ,

Aug. li. 3.
de Trin.
c. 1. & 2.
Iohan. 5.

Iohannis dicit. *Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: paulò ante dixerat, Non potest à se filius facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: si quis verborum sono externo inhæserit, putabit sermonẽ esse de Christo secundùm humanam naturam, cùm tamen ibidem apertè intendat tollere errorem Phariseorum contendentium contra eum, quòd se filium Dei & æqualem Deo faceret, is quisquis sit consequenter dicturus esset, q̄ prior pater super aquas ambulauerit, & alicuius alterius cæci nati oculos luto linierit, aut, quatrduanum Lazarum à mortuis suscitauerit, vt prius faceret pater opera, quæ videns filius ab illis, tanquã ab exemplaribus, similia transcriberet: veluti pictor discipulis tradit tabellas depictas transpingẽdas & traducẽdas, veluti manus aliunde easdẽ trãscribit literas, q̄ falsum est præterq̄ quòd textũ ibidẽ destruit, vbi subdirur, *quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter faciet*, vt notetur quòd eadem est, & similis operatio patris & filij, par quoque & inseparabilis. Idcirco attentissimè oportet considerare particulam illam, *nisi, quæ simul est, & aduersatiua, & exceptiua: quare illud. Nisi quod viderit patrem facientem*, subiungitur, ad distinctionẽ procedentis, ab eo à quo procedit: nam licet pater ab alio non procedat (filius à patre generatur, Deus de Deo, lumen de lumine, idèò filius habet à patre quòd sit) bene tñ habet in filio, quòd pater eius sit, vt ex illa, *Sicut pa-**

Accommodatũ simile.

ter habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Vnitatem & æqualitatem naturæ intelligamus: ex illo autem, nisi quòd videris patrem facientem, distinctionē personæ: qua sicut filius est à patre, à quo procedit, ita operatio filij procedit à patre, quare sicut filius à patre est, ita quop; operatur à patre. Vbi admirabiliter insinuatur modus procedendi filij à patre, scilicet, per modum notitiæ, nisi quòd videris, inquit, patrem facientem: ideò filius dicitur sapientia genita: quòd per intellectū à patre procedat: quæcunque enim ille fecerit, hæc filius similiter & faciet: quoniam pater intelligens se, generat filium, Simile est illud, *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me*, intelligitur de Christo secundum diuinam naturam, qui non est ab homine aliquo edoctus, neque à me ipso, inquit Christus, sed à patre qui me misit: ab eo ergo habet quòd sit filius, quòd sit vita, quòd sit doctrina, &c.

Obserua

Iohan. 7.

Et hæc regula cum priori nostra cōmunionē habet, ita vt in illā reuocari possit. Aduertendū semper est quid toti, quid parti, quid supposito, quid naturæ huic vel illi competat: non quòd duas Christi naturas Christi partes esse velim ex quibus componatur, sed sciam Christi personam non compositam ratione partium, bene tamen ratione numeri: vt S. Thom. docet, & ita quasi partes, & totum, concipiuntur modo nostro loquendi.

Prima autem regula ad priorem nostrā re ducitur.

S. Tho. 3
p. q. 2. ar-
tic. 4.
Distin -

Haec enī de clauibus satis dictum sit: nā quod

Prima partis, secunda præcognitio,

Etio per-
puncta &
lucras in
scriptura
necessa-
ria, item
infra. par
te. 3.

Aug. li. 3
de doct.
chri. a. c.
1. ad. 4.

Luc. 23
Theo-
phi. ibid.

Abulen.
to. 7. su-
per Mat.
c. 25. q.
30. folio.
104. col.
2.

Johan.
Origen.

attinet ad distinctionem ambiguum, siue in pronuntians, siue in dispungendo, diligenter persequitur D. Augustinus, & quisque ex lectione observatione & peritia linguarum annotare facile poterit. Sed proponamus vnum exemplum, aut alterum, vt intelligas quantum valeat, vel vnus puncti additio vel detractio, nam illud, *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Theophilatus punctum ponit aduerbio, *hodie*, vt sit sensus, non q̄ latro illo die esset in paradiso futurus, sed ac si diceret, *Recordare quòd hodie p̄dens in cruce, & in die meę nominæ tibi dico, polliceorq̄e gloriam: sed q̄ promissio ista non fuit completa nisi post quadraginta dies in die Ascensionis.* Sed melius ferè ab omnibus intelligitur, vt punctus apponatur pronomini tibi, vt sensus sit, ego dico tibi, q̄ hac ipsa die videbis gloriam meam: sic Abulensis quia beatitudo in sola Dei visione consistit, Deus autem vbique est totus præsens, vbique ergo videri potest à quocunq̄e intellectu illustrato lumine gloriæ: cœlum autē empyreum confert ad beatitudinem secundum congruentiam loci: quia est locus supremus & optimus: licet ergo latro non fuerit in paradiso, hoc est in cœlo empyreo, fuit illa die in paradiso, id est, in beatitudine, quæ potest haberi in terra, & tunc temporis fuit in sinu Abraham cum Christo, similiter illud. *Quod factum in ipso vita erat.*: nam Origenes cōmā apponit ibi, *quod factū, vt sequatur sensus integer, in ipso vita erat. Quem sensum*

sensum sequitur Eusebius Emissenus, Chryso-
 stomus vero legit, *sine ipso factum est nihil, quod factum
 est*, ibidem pungit & finit clausulam: quem sensum
 quidam ex Græcis, & plurimi Latinorum secun-
 tur, vt sequatur integra clausula, *in ipso vita erat*, vt
 non tantum intelligamus res à Deo esse per prio-
 rem clausulam, sed & cōseruari per posteriorem:
 quo sensu dicit Paulus, *portansque omnia verbo vir-
 tutis suæ purgationem peccatorum faciens*. Sanctus Tho-
 mas & Augustinus legunt, *omnia per ipsum facta
 sunt*, & *sine ipso factum est nihil*, vbi pungunt & di-
 stinguunt, vt sequatur clausula integra, *quod factum
 est in ipso vita erat*, vt sensus sit, ideas omnium, quæ
 facta sunt, ipsam esse vitam Dei. Itaque lectio tri-
 plex istius loci ita distinguatur: prima vt sit pun-
 ctus post dictionem, *nihil*. comma verò post di-
 ctionem, *in ipso*, sine distinctione autem sit, *quod fa-
 ctum est in ipso*, vt sic legas, *sine ipso factum est nihil.
 quod factum est in ipso, vita erat*, quam lectionē Hieronimus
 ascribit quibusdam hæreticis inferenti-
 bus hinc Spiritum sanctum esse creaturam, nam
 quod factum est creatum est, & Spiritus sanctus
 vita est. Quam errandi occasionem secūda lectio-
 ne ex Græcis, Chrysoctomus, Theophilatus, Eu-
 timius comentarijs in hunc locum excludunt, &
 Athanasius: ex Latinis verò Cyprianus, post di-
 ctionem, *nihil*, comma apponūt, & post, *factum est*.
 apponunt punctum, *sine ipso factum est nihil, quod fa-
 ctum est*. in recens excussis latinis Codicibus per

Euseb.
 Emis. l. 10
 mi. de na
 tiuita.
 Chryso.
 sup. iohā
 nem.

Heb. 1.

Aug. su-
 per iohā
 nem.

S. Tho.
 ibid. & 1
 p. q. 18. ar
 tic. 4.

Hieron:

Chryso:
 Theop.
 Euth. su
 per iohā
 nem.
 Athanas.
 lib. de in

Prima partis, secunda præcognitio ;

carnatio-
ne verbi.
Cyri. li. 2
de incar.
verbi.
Lactā. li.
4. de ver.
Sap. c. 8.
Iren. li. 3
aduer. hæ
refes. c. 8
Ambro.
li. 1. exa-
meron.
cap. 4.
August.
trac. 1. in
iohan. &
libr. 5. de
genef. ad
literam .
c. 14. &
nulle a-
lijs locis.
Hieron.
libr. 99.
Hebræi,
in genef.
Marcel.
quadam'
episto. 1.
quā re-
peries a-
pud Epi
pha. li. 3.
aduer. hæ
ref. c. 72.
& inter
decreta

Theobaldum & Plantinum tertiam & cōtinuam
reperimus lectionem, *sine ipso factum est nihil, quod fa-
ctum est.* Sed tamen communis lectio est apud La-
tinos, & apud Græcos quosdam, *sine ipso factum est
nihil, quod factum est, in ipso vita erat*, vt post dictio-
nem, *nihil*, sit punctum, & post dictionem, *est*, sit cō-
ma, & duæ dictiones, *in ipso*, coniungantur sequen-
tibus, sic legunt Lactantius, Irenæus, Ambrosius,
Augustinus, Hieronymus, Marcellus Papa, & mul-
ti ex recentioribus, Anselmus, & D. Thomas, ex
Græcis consonant Cyrilus, vterque Alexandri-
nus, & Hierosolymitanus, & Chrysostomus, &
Athanasius, qui prædictam sententiam ita tuen-
tur, vt hanc non aspernentur: imò sæpè amplectun-
tur, duntaxat curarunt Doctores isti suo tempore
lectionem excludere hæreticorum. Ad modum
istū duorum testimoniorum plura alia vigilanter
expones: multū enim refert vnum punctū in vna
aut altera parte collocare. Atque vna litera graui-
ter immutat scripturæ sensum: nā *nephibalin ceruus*
emissus per C. scribatur pro quadrupede: scioli ta-
men legunt per S. pro seruo, id est, famulo: *Illud*
videam voluntatem Domini, legunt *voluptatem*, & *il-
lud, exultationes Dei in gutture eorum*, legunt exalta-
tiones. Non ergo parum refert vnam literam pro
altera sumere, *vt sic eum volo manere*, vel, *si eum volo*
manere. Sunt huius generis multa alia, quale etiam
illud tritum est. *Cum ergo sis iustus, iuste omnia dispo-
nis: ipsum quoque qui non debet puniri condemnas*, &

exterum

exterum aestimas à tua virtute, quem locû D. Greg. de Christo, & patre interpretatur, ad quẽ dicit sermonẽ esse prophetæ, quasi pater per hoc cuncta iustificet, q̃ Christû, qui sine peccato est, pro peccatoribus damnet. Egregiè quidẽ dicitur, sed corrupta lectione, nam germana lectio est, *cum qui nõ debet puniri condemnare, exterum aestimas à tua virtute*, sic recentiores ferè omnes codices iuxta correctiora exemplaria, & illud *oculi eius caligauerat: ne poterat videre lucerna Dei antequam extinguere: ur Samuel autem dormiebat*, &c. quam lectionem, non de sunt qui inuertant, mutato puncto, & addita littera. M. sic legunt, *ne poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur, Samuel autem dormiebat*, &c. & ad eò hæc sententia inualluit, vt Plantini codices ita habeant: quia forsam correctiores non inuenit. Lyranus annotauit errorem & legitimam lectionem commendat ab exemplaribus Hebræis comprobans, quibus & septuaginta interpretes consonat, itaque illud, *lucerna Dei*, &c. sequentibus cohæret, simile est illud psalmi, *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum*, nam cum Sciolus legisset, *sitiuit*, arbitratus est legendum *fontem*, cum tamen in Græco exemplari sit dictio, *Ischiron*, quæ fortè significat, quæ nullã habet similitudinẽ cû dictione *Pigi*, quæ fontẽ significat, & Plantinus annotauit octo codices antiquos legere *fortem*, necio cur trepidauerit in textu ita excudere, tamẽ ad marginem apposuit. Simile est quod Paulus dicit,

pontific.
Cyril.
Hieroso.
Cathe-
che. 11. il
lumi.
Cyril. A-
lex. ad. 6.
c. iohãn.
Atan. e-
pist. 1. &
2. de Spi.
5. ad Sa-
tapi.
Chryso.
homil. 2.
in gene.
Multum
refert li-
terã nu-
tare.
Gen. 49.
Psal. 26.
Psa. 149
iohan. 21
Sap. 12.
Gre. li. 3
mor. c. 11
i reg. 3.
Psal. 41;

Primæ partis, secunda præcognitio,

Hebr. 13.

*hospitatatē nolite obliuisci: per hanc enim latuerunt quidam Angelis hospitio receptis, interpretes aliqui (aliās doctissimi si Deo placet) non plenè intelligentes sententiam non latuerunt, sed placuerunt, legunt, quos etiam sequitur Plantinus, & ad marginem ponit, latuerunt, cauenda tamen est, audacia quæ sine vlllo fundamento, vel ipsam legitimam & sacram lectionem, quandoque præsumat corrigere: sensus, ut cunque legatur, apertissimus est, ex intelligentia phrasæ Græcæ, *Elathon tines xenisantes, Angelus*, nescientes quidam hospitio, receperunt Angelos, ita Augustinus qui dicit sermonem esse de Abraham & Loth, qui Angelos hospitio receperunt nescientes illos Angelos esse. Primasius profus consentit, & Græci omnes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophilatus, Eumenius. Sed de his fortassè dicemus posteriùs, cū de germana scripturæ lectione agemus, & quatenùs nostra vulgata authentica sit, & duplicem lectionem admittat. sunt enim huius generis multa quæ diligens lector, & sacra scripturæ studiosus obseruare debet. Moneo autè, ut hinc vestigijs sanctorum patrum studiosè inhæreat, illinc autem cautissimè hæreticorum cauillationes, & sciolorum audaces temeritates præcaucat: nam ut suo insigni decreto cauit Iulianus, ea est natura cauillationis, ut ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio, ad ea quæ euidenter falsa sunt perducatur.*

Aug. li. 1
99. in ge
nes. q. 41.
& lib. 16.
de ciuit.
c. 29.

Primasius, & cæteri Græci cōmē. ad hunc locum.

Iulianus
lib. 50. ff.
ti. 17. leg.
65. ea est.

Insuper

Insuper hæc similiter communicat cum posteriori nostra regula, nam distinctio, pronuntiatio, dispunctio ad ordinem, fidem, & collocationem spectat.

Secunda regul. ad aliam secundam reduciur.

Nō semper in se su literali sistendum, & quibus vijs intelligentia scripturā rū inuestigetur.

Vera sapientia concupiscentia humili à Deo petenda est. Sap. 8. Sap. 6.

Iacob. 1:

Sap. 7.

Dan. 9.

Habes ergò iam omnem scripturæ locum sensum habere aliquem literalem, modo superius exposito, ex mente Spiritus sancti, aut asserentis, aut narrantis, &c. Qui licet primum omnium inuestigandus sit, tamen non semper est in ipso sistendum, sed vterius ad spiritum his clauibus aperiendum, inuestigandumque pergere debemus: maximè in historialibus, cæremonialibus & iudicialibus veteris legis, & in Actis Apostolorum, omnibusque mysterijs, & miraculis Christi & Apostolorum. Inuestigabimus autem hanc sapientiam, securiusque hauriemus, si vt dicit Sapiens, *eam concupiscamus, & amatores simus formæ illius*. & ipsa de se Sapientia dicit. *Cōcupiscite ergo sermones meos, & diligite illos, & habebitis disciplinā*: & post pauca, *præoccupat qui se concupiscit, & illis se prior ostendit*, Erit ergo initium inuestigationis huius disciplinæ, concupiscentia huius sapientiæ cū humilitate spiritus: idcirco à Deo petenda est, vt docet Iacobus. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert, et dabit ei*. Petenti enim Salomoni datur sapientia, propter hoc optauit, et datus est mihi sensus, et inuocaui, et venit in me spiritus sapientiæ, desiderio desideranti, atque oranti Danieli Gabriel Angelus dicit, *Ab*

Primæ partis, secunda præcognitio,

*exordio precum tuarum egressus est sermo, ego autem ve
ni ut indicare tibi, quia vir desideriorum es. Deus autem
voti compotem facit, & Spiritus sanctus oranti-
bus, & in vnum congregatis Apostolis descendit.
Quod desiderium: ut Deus impleat cum fine bo-
no debet honestari, ut docet Sapiens, *Sentite de Do-
mino in bonitate, et in simplicitate cordis, quærite illum,
quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum.* Cupie-
bat Herodes Christum videre: quia audiebat sig-
na quæ faciebat, vidit quidem, sed suo desiderio
frustratus est, quia superbè & arroganter, propter
curiositatem id optabat. Ad eundem modum pluri-
mi frustrantur, dum scripturas sacras diligentius
scrutantur, scientiam illam, quæ inflat quærentes,
non charitatem quæ ædificat: ideò pax & delecta-
tio horum fallax est: quoniam nec humiliter, nec
simpliciter, neque in Domino quærent. Quare
tractantes & scripturas conferentes in errores
impingunt: quia non conferunt præfidente Chri-
sto, ut contigit illis duobus discipulis proficiscen-
tibus in Emaus: quia etiam si *fabularentur de ipso*, id
est, non satis fideliter sed tepidè, de ipso tamen
Christo cum affectu loquebantur, ideò Christus
accedit paulatim in forma peregrini: deinde do-
cet, ut magister, *incipiens à Moyse et omnibus prophe-
tis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso
erant, & tandè hospes eorum habitus, cibabat eos
pane vitæ & intellectus, et aperti sunt oculi eorum:**

Acto. 2.
Sap. 1.
Bono. &
simplici
animo pe-
tatur.
Luc. 23.

1. Cor.

Luc. 24

Acto. 8.

simile contigit Eunucho illi Candacis reginæ.

Mirificè

Mirificè ergo conducit huiusmodi scripturarum collatio: nam, *Et mater Domini cōseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo, & tacitè conferebat:* sic & tu facies, vt ex inquisitione & inspectione familiaritatem nanciscaris, ex familiaritate notitiam habeas, ex notitia verò fructum in ipsa veritate consequaris: quæ omnia si opere cōpleueris, scripturæ ipsæ, poterunt tibi rectè intellectæ, conceptum iam Christum parere: paucissimi hanc viam ingrediuntur, pauciores etiam sunt, qui sacrū eloquium profundè & simpliciter intelligant, priùs enim est scripturæ veritas amanda, quàm discenda.

Quibus præhabitis ad literæ huius epistolæ enarrationem descenderem, nisi me cogeret pietas ipsa, vt præinductos illos quatuor sensus in dignitate & excellentia conferrem: quod non erit abs re præsentis, vt intelligamus, quo ordine collocandi & tentādi sint, vt referretur scripturarū intelligentia & quanti quisque sensus faciendus sit, hæc enim sensus collatio, & ad commendationem eloquij sacri pertinere, & multum etiam lucis, diuinis literis inferre videtur, & sanctorum dicta, quæ in hac parte varia sunt, & illustrabimus, & ad concordiam redigemus: vsum insuper clauium expeditiorem faciemus. Nam primùm omnium vt certa ab his quæ incerta sunt separemus, generaliter loquendo, quatenùs omnes sensus de intentione Spiritus sancti sunt, non videtur vnus

Luc. 2.

Quatuor sensuum scripturæ sacre indignitate comparatio. Aug. li. de vtilit. credend. c. 4. & 5.

Primæ partis, secunda præcognitio,

Litera =
lis certi-
tudine ex
cellit.

altero notabiliter dignior. ¶ Sed pro diuersitate
materiæ specialius loquendo non possumus ab-
solutè & sine distinctione loqui: quia habet se si-
cut excedens & excessum: quoniã literalis quoad
nos præstantior est, etenim licet omnes habeant
æqualem certitudinem & infallibilitatem, hæc
certitudo & infallibilitas sensus literalis, apud
nos patentior & efficacior est, quàm nobis Spiri-
tus sanctus primò offert, & immediatè intendit,
vt sub illo occultet mysteria.

Anagogi-
cus mate-
ria præ-
stat.

Tamen si materiam consideres, anagogicus
præstat: deinde allegoricus: tropologicus vero in-
fimus est & minus nobilis: agunt enim illi de re-
bus præstantissimis alterius vitæ & spiritus: tro-
pologicus verò de actibus nostris & rebus præ-
sentis vitæ.

Allegori-
cus ex in-
tentione
scriben-
tis.

Aristo. 1.
post. c. 2:

At si finem & intentionem scribentis inspicias,
spiritualis perfectior & nobilior est literali, vt po-
te qui propter spirituales sit intentus: principiũ
enim est philosophicum: *propter quod vnum quodque
tale est, & illud magis*: quam ob causam sancti com-
parant sensum spirituales diuinitati, aut animæ,
aut grano, aut nucleo, & medullæ: literalem autè
humanitati, corpori, palleæ, testæ seu cortici fru-
ctus: absolutè ergo præstantior est spiritualis,
ad quem literalis ordinatur, licet literalis primus
sit & fundamentum, sine quo reliqui subsistere ne-
queunt.

Intellige ergo literalem & spirituales sensum
in scrip-

in scriptura se habere, sicut in corpore nostro visus & tactus, quorū ille præstantior & sublimior, iste verò magis est necessarius, & alterius fundamentum. Ex quibus distinctiōibus conciliabuntur varia dicta Doctorum variè sentientium, quoniam ad diuersa respiciunt: & cū Paulus commendat tropologicum dicit. *Quæcūque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.* Aduerte, quod theologia nostra, iuxta sanctum Thomam practica & speculatiua est: vt speculatiua est, præstare videntur sensus spiritualis (qui allegoricus) & literalis: quoniam sunt valde potentes ad edificatiōem fidei, præsertim literalis, qui vniuersalior est, & latiùs per vniuersam scripturam patet: tamen vt practica est, sermo spiritualis, qui tropologicus dicitur, non habet infimum locum, quia format mores, & proximè se habet ad anagogicū, & ad finem illum vltimum, ad quem promouet. Qua ratione, & si tropologicus infimus omnium sensuum esse videretur, suum iam habet excessum supra alios si non simpliciter, tamen secundū quid, ministrat theologiæ: qua ratione practica est, & vt finis legis charitas est, suam habet dignitatem, quam ex habitudine ad alium sensum nanciscitur.

Iam verò quæret scripturæ sacræ studiosus, de vsu clauium: maximè in distinguendo sensu literalis, si sint notæ aliquæ certæ, vt ipsum possimus certò sig-

Rom. 15.
Tropo-
logicus .
præstat
ex hoc,
quod per
ducit ad
finem.
S. Tho.
1. p. q. 1.
art. 4.

Quibus
notis sen-
sus litera-
lis digno-
scatur.

tò sig-

Primæ partis, secunda præcognitio,

tò signare & notare: vt dum aperiuntur, & referantur minimè fallamur in sensu literæ distinguendo à cæteris: siquidem iste sensus certior est, & magis necessarius & vniuersalior, sine quo nullus scripturæ locus reperietur, qui etiam fundamentum est reliquorum sensuum, vt sine vitio super ipsum reliquos possimus superædificare, atque construere.

Prima: Varias tradunt notas Doctores sacri, ex lectione sacri eloquij deductas, tu verò paucas notas, & earum singula accipe exempla.

Psal. 109 Vna sit, quando expressum est in aliquo sacre scripturæ loco, vt illud Psalmi. *Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis.* &c. Quod Christus Dominus de se ipso apud Matthæum docet intelligi, &

Matt. 22 inducitur ad probandum articulum fidei, quod Christus sit Deus. Quod dixerim quoniam aliquando inducitur locus scripturæ secundum allegoriã

Galat. 4: etiam ad probandum articulum fidei, vt Paulus ex duobus filijs Abrahæ duo probat testamenta,

Iohã. 20 & Iohãnis, *Os non comminuetis ex eo,* inducitur, vt
Exo. 12. ostendat figuras veteris legis de Redemptore & de Messia in Christo impletas, atque hunc Christum Deum esse, sed in his manifesta est allegoria & sensus spiritualis.

Secūda. Altera nota sit, quæ ex ipsa circumstantia & cōsequētia literæ deducitur, vt illud Pauli. *Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam domum cælestē, & participes facti sunt Spiritus san-*

cti gu-

et iugiter stauerunt nihilominus bonum Dei Verbum, vitæ
 et que seculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renouari
 ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis filium
 Dei, & ostētui habentes. Vbi impossibile pro diffi-
 cili ponitur, si intelligatur de pœnitentia: quia ta-
 men intelligitur de baptismo, ex eo quod dicit,
 iterum crucifigentes Christum, impossibile, sumitur
 in significatione propria & rigore, id est, impossi-
 bile est reuocari, ad pœnitentiam per baptismū,
 quia rebaptizari perindè esset, ac Christum ite-
 rum crucifigere. Sic Ambrosius exponit: similes
 alios locos coacernare poteris ex lectione sacro-
 rū Doctorū, maxime dum contra hæreticos agūt.

Ambro-
 libr. 2. de
 pœnitēt.
 cap. 2.
 Tertia.
 Concil.
 Tri. ses.
 6. cap. 8.
 Rōma. 5.

Tertia nota fit, quando in Concilio assumitur
 aliquis locus ad probandum aliquod fidei dog-
 ma, vt Concilium Tridentinum ex illo Pauli, *iusti-*
ficati ergo ex fide pacem habeamus, docet nos iustifica-
 ri ex fide, non nuda & sola, nisi quatenus est ini-
 tium humanæ salutis, fundamentum, & radix om-
 nis iustificationis, *sine qua impossibile est placere Deo*.
 Verum est quod multoties sacra concilia testimo-
 nia adducunt, etiā ad probandum fidei dogmata,
 non tamen in sensu literali, sed mystico etiam, &
 allegorico: quia iuuant & innuunt tale dogma in
 sensu literali aut spirituali: coarctanda autem re-
 gula erit, quando à generali Concilio, vel à Ro-
 mano Pontifice assumitur aliquis locus sacer pro-
 integro, aut præcipuo fundamento ad definiendū
 dogmata fidei.

Heb. ii.

Quarta :

Quarta nota ex sacrorum Doctorum vnanimi consensu, vt est illud Iohannis, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire regnum Dei.* Non est tantum præceptum pro adultis, sed etiam intelligitur in remedium necessarium pro paruulis, quandiu non sunt rationis compotes: sic Ambrosius & Clemens: nam alius locus de Eucharistia, qui est apud Iohannem. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et si de adultis & paruulis, quo ad sumptionem spiritualem tamen quo ad sumptionem sacramentalem, non intelligitur de paruulis, sed tantum de adultis, vt S. Thomas & Augustinus, & nouissimè Tridentinum. definiunt.

Iohan. 3.

Amb. li.

2. de A-

brahan.

cap. 11.

Clemens

libr. 2. de

recogni.

S. Th. 3.

p. q. 73.

ar. 3. sup.

Iohā. c. 6

lect. 7.

Quinta.

Aug. li. 3

de bap-

tuul. c.

5. & lib. 1

c. 17. & su

per Io-

hān. tra-

ctat. 26.

Coc. Tri

dē. scf. 21

c. 1. & 4:

& can. 1.

maxime

scf. 3. c. 2.

S. Th. 1.

p. q. 1. ar.

10. ad. 1.

Castr. de

hærc. li. 1

Quinta nota sit, quando sensus ille nulli fidei nostræ veritatē repugnat, neque à literæ narratione discordat, neque à sententia patrum dissentit: tunc siue sumptus sit iuxta proprietatem vocis, siue iuxta translationem, si ad fidei nostræ ædificationem proficit, literalis poterit censerī. Ad quem modum poteris tu alia signa deducere, atque colligere.

Quo fit, verum esse, quod cum S. Thoma iam supra diximus à solo sensu literalī efficax sumi argumentum, quod hæreticos reuincat, quoniam ille fundamentalis est, & de immediata intentione Spiritus sancti, cui non obstat, quod eiusdem loci plures possint esse literales sensus: siquidem fortasse illi non reperiuntur omnino distincti, quandoquidem

do quidem qui hactenus inuenti sunt, conuenientiam in aliquo toto habere videntur, & subordinationem, vt per illius loci literam significantur: sed quando omnino essent distincti & separati, & per illam literam communionem aliquam non haberent, cum non disiunctiue, sed copulatiue denotentur, distinctè, & sine confusione sumitur efficax argumentum, quòd nulla deceptionis fallacia, aut æquiocationis innodetur, & impediatur. Plures igitur sensus habere potest scriptura, sine periculo fidei, sine fluctuatione spei, sine detrimento charitatis, absque difficultate doctrinæ: quinimo ob id fecundior, & copiosior redditur ad arguendum.

Super istum literalem sensum plures fundatur, & persæpè ex vno sacro sermone tot scaturiunt sensus, vt non plures riuus ex vno fonte latissimo, & copiosissimo, aut varij Māna saporis, quàm ex vna litera prodeant interpretationes: ab vno ergo autore, & sermone plures pullulant sententiæ, propter rerum per quas loquitur multiformes imagines & proprietates.

Cum autem in sensu literali dicimus sumi efficax argumentum, non prorsus ab hac conditione sensum spiritualem secludimus: nam absolute id spirituali sensui non conuenit, vt sanctus Thomas ex Augustino tradit: quia eadem res, similitudo potest esse contrariarum: ergo sine fallacia consequentis non possumus similitudinem præscri-

a. c. 3. ad. 8
Ex litera
li sensu
semper
sumitur
efficax ar
gumentū
etiam si
eiusdē li
teræ plu
res sint se
sus litera
lis.

Quando
que citi
caciter ar
guimus
ex sensu
spiritua
li.
S. Tho.
quo 17.

ar. 14. ad
quarū.
Augu. 3.
de doct.
christia.
cap. 25.
Apo. 3.
1. Pet. 5.
Matt. 16
Luc. 13
Damasc.
li. 3. c. 26
Arist. li.
post. ca.
15. text.
22.
Galat. 4.
Exo. 12.
Iohā. 19.

bere, & limitare: nam & leo apud Iohannem, Chri-
stum, apud D. Petrum diabolum significat: & fer-
mentum, quod Matthæus in malam partem acci-
pit. *Attendite à fermento Phariseorum.*, Lucas in bo-
nam partem accipit, *Simile*, inquit, *est regnum celo-
rum mulieri quæ abscondit fermentum in farinae sata tria.*
Quamobrem theologia symbolica, & mysti-
ca, non est argumentatiua, & logici dicunt argu-
mentum à simili non esse validum. nihil enim tam
simile est, quod non habeat aliquam dissimilitudi-
nem, vt dixit D. Damascenus, & Aristoteles Pla-
tonem notauit, quòd similitudinibus, & translatio-
nibus uteretur: esset enim sententia incerta, & equi-
uoca. Verum enim uerò cum sensus spiritalis cer-
tus est, & notus, nihilo minus efficax argumentum
deducitur ex mystico, quam ex literalis sensu: quo-
niam cum ille sensus mysticus diuina autoritate
deductus, & declaratus, tam firmus est, & certus,
quam literalis: sensus ergo omnis mysticus, qui
Apostolorum, vel Euangelistarum autoritate cõ-
stat, certum reddit, & efficax argumentum, vt
res fidei probemus: quoniam illa autoritate, mul-
tiplicitas, similitudinisque indifferentia determi-
nata est, & ille sensus mysticus, qui occultus erat,
iam ab illo mysterio, & arcano diuinitus prodit
in lucem, & de intensione Spiritus sancti certò dig-
noscitur esse. Adducta sunt superiùsex epla, de duo-
bus filijs Abrahæ duo testamenta significantibus,
vt legalia cessasse ostendat Paulus, *Os non commi-*

nuetis ex eo, quòd crura Christi non erant in cruce frangenda: & illud, *ex Aegypto vocaui filium meum*, de reditu Christi ex Aegypto, & alibi Paulus, eu à gelicum Doctore remunerandum esse, *non alligabis os boui trituranti*. Rursum euangelici sacerdotij excellentià ex cessatione Aaronici pandit, & quòd euangelicum sacerdotium per Melchisedech figuratum fuerit: ergo non à quocunque spiritali sensu, sed à recepto, & à probato per spiritum Dei validum, & efficax colligitur argumentum: quoniam huiusmodi sensus, qui alioquin allegoricus, & typicus erat, dum talis interpretatio accedit, quæ diuino fit Spiritu, literalis sensus rationem, & conditionem subit: per quem modum certitudinem habet, & vim, vt hæreticos etiam conuincat.

Iam ergo infallibiliter constat hunc sensum intentum esse ab Spiritu sancto, & illi sensus canonizati sunt, & ab Spiritu sancto reuelati. Secus esset, si tantum elicerentur humani ingenij peritia: & hoc semper sancti Doctores docent, quòd sensus mysticus inefficaciter colligitur: tum quia reconditus est in rebus ipsis per vocem significatis: tum etiam, quia nondum diuina autoritate aperitur, & semper latet in occulto ipsius typi (nisi cum Deus, modo iam dicto, illum sensum aperit, atq; referat) & quia similitudini innititur, quæ semper altero saltem claudicat pede.

Tandem in hac Epistola ex omnibus his sensi-

Osee. 11
Matt. 2:
2. Cor. 9.
Deut. 25
Heb. 5. &
7.

Aug. e-
pist. 48.
ad Vin-
centium
cōtra Do-
natist.
Hier. in
Matthæ.
c. 13.
Dionys.
in epist.
ad Tim.
S. tho.
locis ci-
tatis.

Secunda pars

bus, quos sacrum eloquium admittere diximus, solùm literalem inquirere, & per has clauas aperire debemus (sicut de epistolis Paulinis supra retulimus) quoniam procedit plano, & simplici sermone, vt nos in fide confirmet, hæreticorum laqueos aperiens, eorumque mores describens: reliquiverò sensus omnes, vel plures, in alijs partibus scripturæ indagandi sunt,

SECUNDA PARS DE ENARRATIONE Epistolæ.

Iudæ Apostoli Epistola catholica.

Qua occasione
B. Iudas Thaddæus
canonica scripsit.

PREMISSIS igitur iam his pre-
ludijs securiùs, & expeditiùs aggre-
diemur B. Iudæ Thaddæi canonicæ
epistolæ enarrationem, quæ vltima
est inter omnes canonicas, atque bre-

nior: cæterùm pro calamitosa hac nostra tēpe-
ste, quæ hæresibus permultis infestatur, valde sa-
nè accommodata: siquidem B. Iudas ad hanc epi-
stolam scribendam permotus est, testatibus Atha-
nasio, & Ecumenio, vt fratres, atque Christianos
omnes in vera religione confirmaret: subintroie-
rant enim quidē hæretici audaciores quidē, quā
par esset, qui peccatū non solū *Adiaphorō*, hoc est,
vulgare, & indifferens, vt vertit Cicero, sed etiā
Dominum Christum negare non vererentur: il-
lorum

Atha. &
Ecum. in
huius e-
pistola ar-
gumento

Cicer. li.
3. de fin.

lorū enim procacitati & impietati hac epistola B. Judas occurrit. Quam sentinā foetidi erroris, plurimi ex sequacibus Lutheri suscitauerunt, cū dogmatizarent, tum hominem iustificari ex sola fide, & iustificationē perfici sola fiducia (sic enim vulgaria essent, & indifferentia peccata, quæ tanta facilitate condonarentur, reprobatur autem error iste in Concilio Tridentino) tum etiam quòd iusti non debent pro benefactis sperare æternam retributionem, quod est Deum negare, qui bonorum remunerator à Paulo asseritur, vt in eodem concilio definitur.

Ob id scopus B. Judæ est, fideles admonere, ne consentiant hæreticis, qui eos à fide retrahere, & illorum charitatem perturbare conantur: aptissima ergo est epistola ad confutanda pseudoapostolorum pestifera, quæ iā insurrexerant, dogmata, ne ampliùs serpent, vt bene aduertit sanctus Thomas.

Ex quibus patet, cur hæc epistola canonica, seu catholica appelletur: nempe quia epistolæ Pauli nominatim ad certos populos, & personas scribuntur: at hæc septem canonicæ, vna, scilicet, Iacobi, duæ Petri, tres Iohannis, & hæc vnica Thaddæi non mittuntur ad vnum aliquem populum, ciuitatemve, sed ad vniuersos fideles: ob id canonicæ, & catholicæ etiam appellari meritò consueuerunt: quoniam vniuersales sunt, & quasi regula quæ dā, versantur: vt omnia rectè dirigantur in commu-

bus. & li.
2. q. 9. ca.
demica-
rum.

Concil.
Tri. ses.
6. c. 9. ca-
none. 14
Heb. 11.
Ses. 6. c.
16. cano:
26. & 27

Quare di-
catur ca-
nonica.
S. thom.
hic in
princi-
pio.

Secunda pars

ni: ideò ad omnium ecclesiarum membra, diuersosque hominum ordines, & status componēdos, ad virtutes omnes, præsertim theologicas, promoendas, & ad confirmationem doctrinæ apostolicæ generaliter pertinēre vidētur. Neque obstat quòd diuus Iohannes secundam suam epistolam scribit. *Electa domina est filijs eius*, tertiam autem, *Caro charissimo suo*, quos particulares esse personas veras, & non fictas, ex ipsis epistolis, summoque omnium consensu constat: tamen quia breues sunt istæ, & primæ canonicæ Iohannis, particulæ quædam, inter illius partes connumerantur: nam cum in prima generaliter ecclesia inclusa intelligatur, in duabus posterioribus ad specialia descendere videtur, vt eius quod dixerat exempla proponat: idcirco omnes fideles in *Electa* monet, vt benè in fide cum filijs eius conuersentur, & eorum exemplo prouocat, vt benè in fide ambulent, lætētur, & in doctrina semel tradita persistant. Vbi ista *Electa* typus esse videtur ecclesiæ, quæ magnam prolem & familiam, & ministros habebat. Similiter quæ mititur ad *Caium*, hospitalitatem eius testimonio comprobendam prosequitur: magisque ad eam incitat, dum *Diotropen* accusat, & damnat. Non est igitur friuola prima hæc ratio, quia & ab omnibus tangitur, communisque est omnibus fermè sacris scripturis. Etsi omnes epistolæ ad fideles omnes destinentur, mitti tamen ad omnes peculiare, his septem epistolis esse dicitur,

vnde

vnde commune nomen his appropriatur, & canonica ab omnibus pleno ore maximoque cum honore appellantur. Vel, si mauis, appellentur canonica, hoc est, regulares, & authentica, consensu & autoritate sanctorum, & ecclesie comprobate: ad differentiam earum, quas alij sub falso apostolorum nomine ediderant: solae autem istae in catalogo scripturarum receptae sunt, & autoritatem scripturae diuinae sortiuntur, eo quod saluberrime certissimeque regulam infallibilem, cum fidei circa credenda, tum morum circa agenda contineant, Nomen profecto condignum, & utique venerabile, quoniam commune nomen conuenientius his canonicis reseruatur: quia mirabiles & frequentissimas, & compendiosas ad modum sententias continet, vt docet Dionysius & Ecumenius, & si epistolae Pauli propter has rationes dici possent canonicae, tamen datum est hoc nomen his septem epistolis peculiariter, vt commune eis nomen tribueretur, & nomen canonicae est frequentius. Quamuis glossa vocat eas catholicas, & D. Augustinus Apostolicas: quia vniuersaliter ad omnes Christi fideles diriguntur: occasio autem quod hoc nomen specialius istis epistolis tribuatur, ea esse videtur: quoniam haec septem canonicae non habent vnum auctorem a quo vno nomine nominentur, vt epistolae Pauli, rursus communi nomine canonicae appellantur, vt alias ab Apocriphis esse intelligamus, & ob earum autoritatem excellentiam &

Dion. in
proh. e-
pist. ca-
nonic.

Ecum. an
te comē.
in epist.
Iacobi.

Glo. pro
hem. in
canoni-
cas.

Aug. lib.
de fide &
operibus
cap. 14.

Secunda pars

dignitatem nomen generis, quòd grauius sit obseruant.

Quis sit
autor hu-
ius epi-
stolæ.
Conc. tri-
dēt. ses. 4
decret. 1.
Matt. 10.
& Mar. 3
Acto. 1.
Hiero. in
cap. 15. in
Matth.
Dion. &
S. tho. in
110 com.
huius e-
pistolæ.

De autore istius epistolæ non est quòd dubitari iam possit, post Concilium Tridentinum, quod eam esse B. Iudæ definit, quem Matthæus & Marcus Thaddæum vocant, & D. Lucas, Iudam Iacobi, & D. Hieronymus Corculum (id est, Deum tenerrimè diligentem, ac proprij cordis custodem) appellatum esse dicit: & quamuis fuerit frater Simonis Zelotes: fratrem Iacobi Alphæi, Iudas se vocat in præsentì, eo quòd Iacobus Alphæus, & inter ipsos tres præcipuus haberetur, & primus fuerit Hierosolymorum Episcopus, vt testantur Dionysius, & S. Thomas.

Sed quamuis Iudas Apostolus, huius epistolæ autor non fuisset, neque de autore ministeriali constasset, nihilo minor huius epistolæ autoritas esset, & historiæ veritas nullatenus labefactaretur, teste Gregorio. *Quis scripserit, valde superflue queritur, cum autor ibi Spiritus sanctus fideliter credatur, ipse hæc scripsit, qui hæc scribenda dicit auit, ipse scripsit, qui in hoc opere inspirator extitit, & per scribentis vocem imitandam ad nos verba transmisit: libri ergo fides non pendet ab autore ministeriali, sed à primario, & principali, atque ex ecclesiæ catholicæ autoritate pendet, & quod illa acceperit, verum & indubitatum esse oportet, à quocunque dictum sit autore. Quamobrem causam testatur D. Chryso-
stomus, quosdam libros sacri eloquij habere sui au-*

Gregor.
prafatio
nem Iob

Chry. ho-
mil. 1. in
episto. ad
Roman.

toris

toris nomen, in quibusdam autem desiderari: neque enim Moyses libris quinque à se scriptis, nomen suum præfixit, neque Paulus in ea epistola, quam ad Hebræos scripsit, vt intelligamus nobis ad veritatis infallibile argumētum sufficere, quod ab ecclesia Romana tanquam catholica scriptura acceptetur. Conducit tamen autorem dignoscere ad multa: nempe, vt scopum & argumentum libri intelligamus, ad styllum & occasionem scribēdi: quoniam ex his, & alijs idgenus circumstantijs, vera intelligentia eruenda est, atque expendēda: non est ergo prorsus otiosum, & inutile, minysteriales, & proprios autores disquirere.

Ex quibus colliges, & huius epistolæ autoritatem, & argumentum: autoritas enim sacra est, & canonica, vt post Hieronymum catholica definit ecclesia: cui non obstat, quod ex libro Enoch testimonium in ea inducatur, vt in enarratione dicemus: meritò ergò vsu & antiquitate meruit in Cathalogum librorum ascribi, & inter sacras scripturas computari: & hanc ob causam Anacletus B. Clementis successor ad comprobandas res fidei ex hac epistola argumentum sumpsit, vbino armat contra hostes, fideique illusores, qui iuxta sua desideria in impietate ambulant. Nihil ergo habet epistola hæc, quod sit lectu inutile, vel ab Apostolicæ doctrinæ puritate alienum.

Epistolæ
autoritas
Cōci. tri.
ses. 4. de
cret. 1.
Hiero. in
cathalo.
script. ec
clesiast.
Anacle-
tus in suis
decretis.
Loco 21.
infra in
particu-
la 8.

Epistolæ
argumen-
tum.

Argumentum autem idem est, quòd Iacobi, Petri & Iohannis in præcedentibus suis canonicis

epistolis, scilicet vt in fide nos confirmet, armet, muniatq;: quatenus hæreticorū technas detegit, sophismatum illusiones proponit, & pessimos illorum conatus graphicè depingit.

Hoc tantum ab illis differt, quòd D. Iacobus circa informationem fidelium in virtutibus moralibus in generali sine aliqua statuum discretione præcipuè immorari videatur: quæ D. Petrus specialius secundum diuersitatem & statuum, & temporum præsius & particularius persequitur: eadē D. Iohannes altius assumit reformanda in virtutibus theologis. Diuus autem Thaddæus directè & ex professo contra dogmata pseudoapostolorum, qui contra doctrinam Apostolicam in primitiua ecclesiâ insurrexerāt, ardētī affectu atq; vehementer inuehitur, cōtra hos intēdit sui stilli aciē, vt ecclesiasticæ vnitatis corruptores, & fidei perturbatores dispareāt: atq; ad eò dirigebatur ad fideles tūc tēporis ex omni natione, populo, atq; gēte ad fidē cōuersos, quos cupit in religiōe perseverare Christiana, ita vt eā bonis operibus exprimāt, & alijs sint adiuuēto ne quicq̄ infirmis desit.

Ratiocol
locatiōis

Ex hac argumenti ratione patet iam, cur inter canonicas hæc epistola vltimum sortiatur locum: vel quia posterius edita fuerit, vel quia minoris famæ erat, vt dicit S. Thomas: mihi autem videtur nō casu accidisse, sed quoniā hac epistola Beatus Thaddæus, eadem ipsa quæ D. Iacobus, Petrus & Iohannes in præcedētibus cōtra hereticos egerant,

rant,

rāt, specialiùs profequatur:quàm in parte illorum doctrinam particulari quadam ratione consummare videtur:cùm pseudoprophetas, & impastrores graphicè pepingens eorum interitum interminatur,quo fidelis quisque corū fallacias deuiter. Vel vt dicit Hugo Cardinalis, quòd cùm intentio B.Iudæ sit agere de confessione nominis Christi (quod ipsum Iudæ nomē sonat)& perfectā, atque plenā cōfessionē nominis Christi perficiat,& compleat,ponitur vltimo loco ,quasi reliquas omnes canonicas absoluēs , & complens,vt methodus à communioribus philosophandi obseruetur: niam prius agitur in his septē canonicis,de moralibus, q̄ de theologicis virtutibus,& de moralibus generatini priùs à D.Iacobò:deinde speciatim à D. Petro,vt D.Iohānes super hoc naturæ fundamentū virtutum moralium superēdificet virtutes theologales,vt tādē B.Thaddæus hac sua cōmonitoria canonica epistola fideles in hoc Apostolorū ēdificio,& fidei vnitate , atq; ecclēsiæ catholicæ domicilio admoneat,tanq̄ in semel tradita Apostolica doctrina,permanere:quòd faciēt,si hæreticorum imposturas,& nouitates vigilanter cauerint.Quod autē ad tēporis in quo scripta est epistola rationē attinet.Si Egeffipo (vt Eusebius citat) credimus,Domiciani temporibus , aliquot annis post sublatos Dñi Apostolos,cū videret B.Thaddæus in tēpora incidisse corruptissimā,prēuidēsq̄ in spiritu quod futurū esset,scripsit hanc epistolam,

Hugo
Cardina-
prolo.lui-
ius epist.

Attende

Secunda pars de titulo.

stolam, quæ nostræ tempestatî maximè videtur accommodata, in qua ex secunda epistola Petri multa mutuauit.

Diuisio
ue distri-
butio e-
pistolæ
in suas
partes.

Hieron.
in catalo,
librorum
ecclesiæ
sticorū.

Quantumuis ad eò breuis sit canonica hæc epistola, vt partitione egere non videatur, tñ quia nihil est clarū, nisi quod debita ordinis distributione illustratur, & quia epistola valdè utilis est, placet, nūc in tres partes distribuere hanc epistolā, in qua B. Thaddæus in pseudoapostolorum mores, ingenium, atque vitam inuehitur, ne amplius ecclesiæ vnitatē scindant: pòst in vndecim diuidam.

Prima pars ab ipso exordio incipit cōmonere fideles ad fidei vnitatē, & ad constantē perseuerantiam in doctrina fidei, pro qua certamen in defensionē ppriæ salutis suscipiendū esse admonet.

Secunda pars, quæ tota inuectiua est, contra fidei perturbatores in primitiua ecclesia, narrando incipit. *Charissimi, omnem sollicitudinem*, vbi quatuor quasi notis exprimit ad viuum hæreticorum, & faciem, & animum, quos deinde tribus confundit exemplis.

Tertiò, mores eorum natiuis depingit coloribus, quos tandem ex propriæ doctrinæ præiudicio eliminat, atque condemnat.

Tertia & vltima pars cautionem continet, quæ in modum hæretici sint à nobis tractandi, ibi: *vos autem charissimi super edificantes vosmetipsos, &c. usque ad finem.*

BEATI

BEATI IVDÆ

APOSTOLI EPISTOLA CANO

nica incipit, ena rratore Petro Martinez,

Dōctore Theologo, in vndecim

particulas distributa.

1 **I**VDAS IESV CHRISTI
 2 seruus, frater autem Iacobi : § his
 3 qui sunt in Deo Patre dilectis , &
 4 Christo Iesu conseruatis, & voca-
 5 tis. Misericordia vobis, & pax, &
 6 charitas adimpleatur. § Charissimi, omnem so-
 7 litudinem faciens scribendi vobis de commu-
 8 ni vestra salute, necesse habui scribere vobis:
 9 deprecās ; supercertari semel traditeꝝ sanctis fi-
 10 dei. § Subintroierūt enim quidā homines (qui
 11 olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij,
 12 Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam,
 13 & solum Dominatorem, & Dominum nostrū
 14 Iesum Christum negantes. § Commonere au-
 15 tem vos volo , scientes semel omnia quoniam
 16 Iesus, populum de terra AEgypti saluans, secū-
 17 dō eos qui non crediderunt, perdidit: Angelos
 18 verō qui non seruauerunt suum principatum,
 19 sed dereliquerunt suum domicilium , in iudi-
 20 cium magni ; diei, vinculis æternis sub caligine
 21 reseruauit. Sicut Spdoma & Gomorrha, & fini-
 22 timꝝ ciuitates simili modo exornicateꝝ, & abeū-
 23 tes

i super-
certare. a
m. f.

Nu. 14.
37.

i Dei

Gen. 19.

24.

tes

Secunda pars

tes post carnem alteram, factę sunt exemplū, ignis æterni pœnā sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem blasphemāt. § Cūm 6

Zach. 3. 1
Deut. 34
6.
; Incre-
pet te.
m f.g.

Michael Archangelus, cum diabolo disputans altercaretur de Moyfi corpore: non est ausus iudicium inferre blasphemię, sed dixit, ; Imperet tibi Dominus. Hi autem quæcunque quidē ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter, tanquam muta animalia, norunt, in

; quia. 3.
in f. r. g.
5. m. f. g.
Gen. 4. 8
Num. 22.
23. 24.
Nu. 16. 1.
32. 27. 3.
2. Pet. 2.
17.
; conferū
tur. r.

his corrumpuntur. § Væ illis, ; qui in via Cain abierunt: & errore Balaam, mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua quæ à ventis ; circūferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sydera errantia: quibus procella tenebrarum serua

Apo. 1. 7

ta est in æternū. § Prophetavit autē de his septimus ab Adā, Enoch, dicēs, Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium cōtra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorū quibus impiē egerunt, & de omnibus duris quæ locuti sunt contra ; eum peccatores impij. Hi sunt murmuratores querulosi, secundūm desyderia suā ambulantes, & os eorum loquitur, ; superbiam mirantes personas quæstus causa. § Vos autē charif-

; Deum.
m f. q.
Ps. 16. 10
; super-
ba. 4.
m f. r. g.

9
fini,

simi, memores estote verborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam; in nouissimo tēpore veniēt illusores, secundum desideria sua ambulantes; in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habētes. § Vos autē charissimi, superedificātes vosmetipsos sanctissime; nostrę fidei, in Spū sancto orātes,; vosmetipsos in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi, in vitam æternam. Et hos quidem arguite iudicatos: illos vero saluate, de igne rapiētes. Alijs autem miseremini in timore: odientes & eam quæ carnalis est, maculatam
 II tunicam. § Ei autem qui potens est vos cōseruare sine peccato, & constituere ante conspectum glorię suæ immaculatos - in exultatione - in aduentu Domini nostri Iesu Christi, soli Deo Saluatori nostro per Iesum Christum Dominum nostrum gloria & magnificentia, imperium & potestas ante omne seculum, & nunc & in omnia secula seculorum, Amen.

1. Ti. 4. 1
 2. Ti. 3. 1.
 2. pet. 3. 3
 ; in nouiss
 sinus tē-
 poribus.
 m. f.
 ; n im-
 pietate.
 m. f. q.
 ; v. c. l. a. 8
 m. f. b. g.
 q.
 ; ipsos
 vos 3. n. f.

= o.

- m. f.
b. g.

Y IVDAS

Tex. pri
ma inf-
criptio -
nis parti-
cula.
Denomi-
nibus B.
Thad -
dæi hu -
ius epist.
authoris.
Hiero.in
Matthæo.
c. 10.
M att. 10
Marc. 3.
Act. 1.
Ludolp.
de Saxo.
in vita
Christi .
p. 1. ad fi-
nem. c. 3.
Regist.
chronic.
initio sex-
te xtatis
mundi. f.
95.
Petrg de
Natalib .
in suo ca-
ta 230 sã
ctorum .
lib. 4. c. 4
& . 5.
Hiero. su-
per matt.
27. in il-

I V D A S Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi.
 Statim initiò auctor huius epistolę proponi-
 tur Iudas, non ille Iscariotes Christi traditor, sed
 Iesu Christi seruus, & ad eiusdem Iscariotis diffe-
 rentiam etiam additur, frater Iacobi minoris, sci-
 licet, qui & Alphæus dicebatur. Preponit autem
 nomen proprium Iudæ, & tacet nomen Thad-
 dæi: tum quia istud nomen appellatiuum est: tum
 etiam vel maximè, vt doceret nos arrogantiam vi-
 tare: Thaddæus enim appellabatur quasi laudans
 Deum, & illi impositum erat ob singularem reli-
 gionem, sicut diuus Hieronymus dicit, vocatum
 esse Corculum, id est, Dei amantissimum, Corcu-
 lum ob puritatē, & proprij cordis religiosissimū
 custodem, atque cultorē: ob modestiam igitur ta-
 cet nomē Thaddæi, qua appellatione à Matthæo,
 & Marco distinguitur à Iuda Iscariote: sed tamen
 vocat se Iudam Iacobi, vt à D. Luca nominatur,
 quo ostendit etiam eximiam humilitatem, cū se
 fratrem Iacobi nūcupat, vt ab illo sua epistola ma-
 gis redatur beneuola & authētica: quòd ille fuerit
 dictus frater Domini, non solū quia erat similis
 Christo statura, figura, & sanctitate, & primus fuit
 Hierosolymitanus episcopus: sed etiā quia erat
 consobrinus Christi, filius Mariæ Cleophæ, quæ
 fuit soror Virginis matris, quæ nupsit Ioseph, qui
 fuit frater Cleophæ, & ita erant consobrini Chri-
 sti, quia filij duarum sororum. Quod compete-
 bat etiam Iacobo, & Iohanni filijs Zebedæi: sed
 isti

isti vteritūs habebant affinitatem, quia Cleophas & Ioseph erant fratres, & Ioseph putabatur pater Domini. Qua de re latius Ludolphus de Saxonia, & Registrum choronicarū, Petrus de Natalibus, D. Hieronymus, sanctus Thomas, Alphonſus à Castro, Faber Stapulensis, Eusebius & Nicephorus. Vide quid dicat Reuerendissimus Cano, nam historia huius rei non est apud omnes probata: tu diligenter expendes, vt veritatem resoluas cum diuo Hieronymo, vt eodem modo fratres Domini existimemus quomodo Ioseph pater Domini dicebatur, & putabatur. Ipse autem B. Iudas se simplicem quandam Apostolum, imo Apostolorū minimum existimabat. Cupit autem suæ canonicæ epistolæ autoritatem conciliari, non ex hoc solo quòd Christi seruus sit, verum etiam ex alio, quòd frater Iacobi sit natura, fide, doctrina, & vita, at Iacobus, inter fratres extitit principalis, & cùm fuerit B. Iudas Christi Apostolus, & eidem Christo consobrinus, & tam propinqua consanguinitate coniunctus, vtrūque tacet, neque Christi consanguineum, neque Apostolum se nominat, vt profundissima eius humilitas omnibus magis innotescat, atque vt nos doceat iactantiã genealogiæ, & nostrorum maiorum stemmata silentio præmere, & maximarum dignitatum arrogantiam vitare: ideo hoc solo nomine gaudet, atque titulo triumphat, quòd seruus Christi sit, atque Iacobi frater. Quod vel ipsius nudū nomen sonat:

la verba
erant mu
licres a
longe.
S. tho. 3.
p. q. 28
ar. 3. ad. 5.
Castr. de
hær. ver
bo. Ma-
ria Vir-
go. ad fi-
nē. f. 163.
Fab. stap:
de tri-
plici con-
nub. An-
næ ma-
tris Vir-
ginis.
Euseb. li.
3. hist. ec-
clē. c. 17.
ex Egesi-
po anti-
quo auto-
re.
Niceph.
fo. 55. 71.
95
Cano. 11:
de loc. 5.
c. 5. § 331.
Hiero. 2.
tom. dis-
putās cō-
tra Hel-
uidium.

Iudas enim idē est q̄ confessio vel cōfitēs, tam verbo quā factō: & ita intētio huius epistolę, nomini proprio autoris respōdet, vtpotē quæ insignē fidei, & mirabilē cōfessionē cōtineat: quæ & fidei obseruatores corroborat, eiusdē autē fidei corruptores mirificē labefactat. B. Iudas Thaddæus, qui à Matthæo Lebbæus etiā nominatur, q̄. nomē & si nō ponatur in textu vulgatæ, est tñ ad marginem asterisco notatū, vt sic legamus Iacobus Alphæi, & Lebbæus, qui cognominatus est Thaddæus.

Eratque quadrinomius Iudas, & Iudas Iacobi apud Lucam, & apud Matthæū Lebbæus, & Thaddæus: ita legit B. Hieronymus & Erasmus, qui dicit Lebbæum Corculum interpretari a diuo Hieronymo vt dudum dicebamus. Verū enim uerò vt luculentior & expedita magis sit epistolę huius enarratio, oblatos quosdam locos: quos omittere non potuimus, annotamus, & in finē reponimus: idcirco hæc sit sedes loci primi, qui est de cōsideratione nominū, quę in sacris literis habētur, in vltimam ergo partem te mittimus lector optime: nam locus, qui est de necessitate operum, cū fides sola non iustificet, commune est totius epistolę argumētū, ideo in fronte locorū collocatur.

Cū ergo B. Iudas dicit, Iudas Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi, quasi quadam inscriptione, & gratissimo exordio, tam ex appositione suæ personæ, quam ex ipso apostolatus officio, atque nomine proprio, auditorum & lectorum animos sibi

conci;

Matt. 10
Lucæ. 6.
Annotatio de locis cōmunib9, qui vtilissimi sunt super hanc epistolā tractantur. Sedes loci primi, de cōsideratione nominū in sacris literis.

Summa primæ particule textus.

cōciliare, & deuincire videtur: ex persona quidē, quòd licet Iudas appellatur, nihil habeat commune cū altero Iuda & proditore illo perditionis filio, Et ne arrogantis infamia officium suum offenderet, legationem suam honorare, atque honestare proponit. tūm quòd nō sit reprobus ille Iudas, sed alter qui seruus Iesu Christi sit, qui talem se in Christi seruitutem exhibet, vt Christo viuat, illi omnia operetur, illi gloriam quærat, illi animas lucretur, illi tandem martyrio consecratus spiritū suum in Perside reddidit: quoniā seruire Deo regnare est: tūm q̄ sit frater Iacobi, cuius virtutis celebris apud omnes fama uigebat. Et vt huius epistolæ doctrina libentiùs admitteretur addit, quòd genere, & sanguine cum fratre Dñi esset coniunctus, & sub vno Domino non alienis moribus, & vita conuersaretur. Decorat demum, intentionemque suā commendat, quòd quæcūque agit, Dei mandato agit, & nō quæ sua sunt querit, sed quæ Iesu Christi, cuius seruus est: inquit ergo, minimè displicet cōmuni n̄ro magistro Christo p̄sēs doctrina, nec à fratre Iacobo dissonat, mea p̄dicatio, ideo sequitur. Iis qui sunt in Deo patre dilectis, & in Christo Iesu conseruatis & uocatis. Misericordia uobis, & pax & charitas adimpleatur.

Dicit ergo B. Iudas, dilectis, siue sanctificatis (vt habet alia lectio) qui per fidem & charitatē, siue in patre æterno à cæteris christianis dilecti, quòd in Christo Iesu, & cōseruati sint in gratia, & ad fidei charismata uocati, vt tandem ad gaudia

Text. 2.
particu-
la saluta-
tionis.
Exposi-
tio tex-
tus.

Sedes se-
cundi lo-
ci. de re-
soluōe
vulgatæ.

Secunda pars

Et. 3. de vocatio-
ne & præ
destina-
tione.
Et. 4. de
mysterio
Trinita-
tis ex om-
nibus
captado.
Et. 5. de
immagine
Trinita-
tis nobis
impressa
Iohān. 6.
Luc. 1.
Aug. li. 3
de doctr.
chr. c. 31.

cælestia perueniat: non enim à se habent, quod vo-
cati sunt, sed à patre æterno, dicente domino. *Ne-
mo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum*, er-
go hanc misericordiam non ex se habent, sed ex
patre vocante, per cuius viscera vocantur, ideo,
in Deo dilectis, id est, non infidelibus, sed fidelibus,
qui à Deo patre diliguntur, tanquam filij, qui pa-
trem imitantur & referunt fide illa, quæ per chari-
tatem operatur, qua sumus perfecti filij patris æter-
ni, & in Deo patre dilecti dicimur, propter fidē
& opera, aut per præsentem bonam operationē,
aut per æternam prædestinationem, & cetera Dei
bona: quibus ab infidelium erroribus conserua-
mur. Aut à parte denominat totum, quemadmo-
dum ecclesiam vocamus sanctam & formosam,
iuxta regulam secundam diui Augustini de permi-
sta ecclesia, ita fideles omnes vocat dilectos à pa-
tre, & conseruatos à Christo, quod omnes tales
sint per fidem, plurimi, aut plerique eorum per
charitatem, & sancti sunt, quia in veritate sanctæ
ecclesiæ, & per viam fidem Christi membra sunt,
explicari etiam potest, & nisi autoritas vulgatæ
obstaret, vt mihi quadrare magis videtur, aut saltē
clarius dici, vt Christo Iesu possit intelligi in abla-
tuo cum præpositione, in, vt sensus particulæ sit:
ij qui à patre dilecti sunt, subinde in Christo sunt
seruati, & ad hoc vocati, & ita non cōgruit sancti-
ficatis, sed q̄ qui à patre dilecti sunt, per Christū
conseruātur, vt tandem gloriam ad quam ex dile-
ctione

tionem patris ordinantur, per eundem Christum Dominum nostrum, re ipsa percipiunt, siquidē, *Non est aliud nomen datum sub cælo in quo nos oporteat saluos fieri,*

Act. 4.

Hac enim introductione & exordio B. Thadæus triplici prærogatiua salutem ecclesiã fidelium. Prima, quod sit æternaliter electa, ibi dum dicit, *Ijs qui sunt in Deo patre dilectis.* Secunda, quod sit temporaliter aggregata in Christo, ibi, *conseruatis,* in ipso enim Christo redempti sumus, & omnes verbo virtutis suæ portamus, *per ipsum habemus accessum ad patrem.* Tertia cum subdit, *vocatis,* quod sit custodita finaliter, & à multistatationibus & persecutoribus præseruata, in finem etiã & salutis portum præordinata, ne nauicula Petri naufragium patiatur. Vt quemadmodum dicimur à patre dilecti, & habitudine ad patrem, conseruati contra persecutores, & per Christum vocati: ad hanc Dei æternam gloriam, referatur ad Spiritum sanctum, ut post patebit. Quibus prærogatiuis, & fidelium priuilegijs, more B. Pauli Apostoli, & fideles salutare, & summam euangelij prænotare videtur, quã diligentissimè obseruat noster Apostolus: virtus enim Euangelij est, quod simus à Deo electi & vocati, in Deo autem patre dilecti, in Christo autem Iesu conseruati: eramus enim natura nostra impuri, filij quidem iræ, atque miseriæ, tamē Deus misericors nostram humilitatem non despexit, sed respiciens infirmitatem nostram nos inopes de

Triplex prærogatiua ecclesiæ sit.

Roma. 5.

Quæ sit virtus euangelij, de qua infra particula quinta, loco nono.

stercore peccati suscitauit per filium suum, quem misit in carne, vt nos lauaret, redimeretq; , & à tyrannide dæmonis liberaret, & in se ipso conseruaret: quare nos Deo patri reconcilians, tandē sibi in perpetuum peculium consecrauit. Hanc ergo salutem nobis hac salutatione precatur beatus Iudas, ad quam sumus vocati per ipsum Iesum, in quo etiam conseruamur à turbine persecutionū, & vanitate errorum.

Misericordia vobis, & pax & charitas adimpleatur significat, quæ sunt maxima bona illa, quæ fidelibus hac salutatione precatur, videlicet, vt talia membra sint Christi, cuius misericordiam sentiant in peccatorum condonatione quo ad culpam: pacem, quæ conscientiam quietet, experiantur, in perfecta inimicorum reconciliatione, quoad pœnam debitam: charitate autem fruantur per gratiam Dei in coniunctione ad ipsum: per infusionem donorum Spiritus sancti adimpleatur hæc, id est, hæc bona, quæ hic inchoantur, eximio illo perseverantia dono perficiantur, donec in futuro seculo consummentur. Hanc tranquillitatem conscientia exoptat nobis beatus Thaddæus, & introducit salutationis formam plenam, peccatorum condonationem à Deo nobis concedi cupiens, & gratuitam Spiritus sancti assistentiam vehementer omnibus deprecans: nam non solum viatores hac assistentia indigemus, quia sumus in via, & nondum in bono confirmati, aut consummati, sed etiam com-
 præhen-

B. Thaddæus multis modis optat in nobis impleri, & multiplicari voluntatem Dei.

præhensores, qui licet sint iam securi de premio, & de eius perpetuitate, semper etiam pendent à Domino, à quo conseruantur in bono eis collato, quatenus solus Deus à se beatus est, & gratuito suam nobis beatitudinem communicat: cupit enim noster Apostolus, vt meditemur, nihil boni ex nobis nos habere, sed omne bonum nostrum à Deo ipso nobis promanare, iuxta illud Iacobi, *Omne datum optimum, & donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.*

Iacob. i.

Vel adimpleatur, id est, multiplicetur, vt Græca habent *Plithyntēj*, multiplicantur quidem cum semel hic dantur, iterum cum in patria geminata conferuntur. Multiplicantur etiam, quia hic donantur, continuanturque per perseverantiam usque ad vitam æternam. Multiplicantur insuper per declinationem à malo, & operationem in bono. Rursum multiplicantur, in dilectione amicorum, & reconciliatione inimicorum. Ad hæc multiplicantur, ita vt dilectio Dei, quæ hic non impletur, neque consummatur, in futuro multiplicetur, & adimpleatur, cum iam omnis nostra imperfectio tolletur, & poterimus Deum perfectè diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: *ex toto corde*, quatenus intellectus erit sine inconsiderationis errore: *ex tota anima*, quatenus voluntas erit absque vlla rebellionē, *ex tota mente*, quatenus memoria erit absque vlla oblivione: & homo qui ad Dei imaginem, & similitudinē forma-

Secunda pars

1 Iohā. 3. tus est, Deo conformetur: *nondum enim*, inquit, di-
 uus Iohannes, *apparuerit quid erimus, scimus, quoniam*
cum apparuerit, similes ei erimus, quoriam vidimus
eum sicuti est: tunc similes ei erimus, liberati iam va-
 rii huius corporis corruptionibus, atque absolu-
 ti à morte perennes erimus, & plenè redempti,
 non tantùm secundùm animam, sed etiam secun-
 dùm corpus: consummabitur enim nostra redem-
 ptio in resurrectione corporum, sic regius vates
 etiã exoptat, *Extende misericordiam tuam ijs, qui cog-*
 noscunt te: vbi corpus infirmitatis nostræ configu-
 rabitur claritati corporis Christi Domini.

Psal. 35.
 Philip. 3

Doctri-
 na parti-
 culæ præ-
 sentis e-
 tiam con-
 ducit
 pro præ-
 destina-
 tione vt
 loco. 3. la-
 tius.

Rectè igitur deductū est in præcedenti particu-
 la de voluntate antecedenti & consequenti: nam
 enixè orat Apostolus, vt Dei voluntas illa ante-
 cedens, quam per notitiam simplicis intelligētis,
 non dissonè, manifestamus, fiat in nobis conse-
 quens instar notitiæ visionis, quæ non tantū sit de
 possibili intellecta secundùm sufficientiam effi-
 caciæ, sed etiam secundùm efficientiam sortiatur
 effectum, vt de facto & in actu modis omnibus
 prædictis multiplicetur, multiplicataq; adimplea-
 tur: & vt in Deo est in illa sua æternitate, plenam
 & integram eam faciat in tempore, & nō maneat
 iam dumtaxat intra limitem antecedentis, sed per-
 ficiatur & fiat consequens, & bona quæ Deus no-
 bis ex intimis præcordijs vult, & optat plenè con-
 sequamur, misericordiam, scilicet, pacem, & cha-
 ritatem, in quibus nobis optat, accessionem fieri,
 & miri-

& mirificè augeri. Et quoniam de patre, & filio expressè meminerat, implicitè autem de Spiritu sancto hæc tria misericordiam, scilicet, pacem & charitatem ponit, quibus apertissimè non solùm insinuet, sed explicet, vnius Dei Trinitatem personarum, à qua Trinitate omne bonum nostrum pèdet, atque proficiscitur, misericordiam dicens patrem ostendit, quia Paulus dicit, *Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt.* Ergo rectè per misericordiam patrè, manifestat, ille enim est, à quo omnis misericordia, & omnis vera consolatio deriuatur, & expectanda est. Pacis autem nomine filium indicat, teste Paulo. *Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquàdo eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi, ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque vnum & medium parietem maceria soluens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat in semetipsum in vnum, nouum hominem faciens pacem, ut reconciliet ambo in vno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso, & veniens euangelizauit pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem ijs qui propè.* Ipse ergo Christus Iesus pax nostra est, & autor pacis nostræ ad Deum, qui ut pacificaret vtrique populum Gentilem & Iudaicum, in vnum congregauit, & vtriusque inimicitias cum Deo dissoluit, ut per Christum accessum habeamus ad patrè, per ipsumque pacem

Sacrum mysterium trinitatis hæc inuoluitur particula, ut loco. 4. habes, atque etià in loco. 5. 2. Cor. 1.

Ephes. 2.

Rom. 5.
& 8.

Miseri-
cordia
est in
Deo.

Augu. q.
154. in
Exod.

Basil. su.
per psal.

59. & 114
Greg. li.
20. mor.

c. 22.

Iohan. 3.

roma. 8.

S. th. 2. 2.
q. 30. ar-
tic. 4.

Proces-
sio perso-
narum di-

uinarum
extribus

attributis
B. thad-
dæi de-
claratur.

possimus euangelizare. Charitas autem Spiritus sanctus est, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: ipsa enim charitas pignus est vitæ æternæ, quare tria hæc misericordiam, pacē, & charitatem, in nobis augeri impleri quæ cupit. Est enim misericordia in Deo, non quantum ad affectum doloris & compassionis, bene tamen quantum ad effectum, quia licet in Deo non sit defectus, nec miseria, illi tamen proprium est misereri semper & parcere, ad eò ut à sanctis patribus misericordia sempiterna appellatur, quandoquidem ab æterno decreuit filium suum in pro-pitiationem pro peccatis exhibere. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, unde arguit Paulus, qui pro nobis omnibus tradidit illū, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? ergo patri a propiatur misereri, quoniam misericordia illa infinita omnium miseras subleuat, & omnem virtutem in usu, & possessione collocat, complet, & ad vltimum actum perducit: quoniam est puritas ipsa perfectionis & omnipotentia Dei, quibus de causis sanctus Thomas, misericordiam maximam esse virtutum pronuntiat, & sicut filius est à patre, ita & pax à misericordia procedit.

Vbi miseriam alterius subleuaueris, & errata aliorum liberaliùs condonaueris, non poterit nõ sequi pacis tranquillitas, conscientia securitas, quam pacificus cum hominibus conuiuius, statim comitabitur. Christus ergo pax est, quia ponit fi-

nes ecclesiæ pacem, à misericordia procedens. A misericordia autem & pace originatur charitas: sicut Spiritus sanctus à patre & filio, & sicut Spiritus sanctus nexus est vtriusque, patris, scilicet, & filij, ita charitas legis est plenitudo, vinculum perfectionis, nexus vtriusque, misericordię, scilicet, & pacis. Merito ergo beatus Thaddæus Trinitatem ostendens, à qua est omne bonum, hæc tria in nobis augeri, & multipliciter adimpleri cupit.

Charissimi. omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de comuni vestra salute, necesse habui scribere vobis, de preceaus supercertari semel traditæ sanctis fidei.

Plurimi sunt qui putent, hac particula ratione reddere & causam, cur scribat, atque ita intetam conclusionem beatum Thaddæum præmittere, scilicet quod necesse sit ipsum de cõmuni salute fidelium scribere. Mihi tamen videtur Apostolum nostrum adhuc in exordio versari, atque benevolentiam captare, sicut à principio cœperat. Prima enim particula benevolentia captabatur ex humilitate, quod qui scribit, frater erat Iacobi, & servus Iesu Christi, deinde attentionem ex difficultate exposulabat. Secunda particula: quoniam ad fideles in Deo patre dilectos, & in Iesu Christo conservatos epistolam mittebat, pro publico commodo, & emolumento deprecans. Et in adiuncta particula, vbi misericordiam in nobis impleri cupit, dociles facit, dum rem breuiter proponit, & mentes eorum erigit, & ad doctrinam hanc excipendam

Text. 3.
particula
Seds. 6.
loci, de
autorita-
te aposto-
lica

B. Thad-
dæi.

Sedes. 7.
loci, de
autorita-
te vulga-
tæ: editio-
nis tradi-
ta in Con-
cilio Tri-
dentino.
Partes à
B. thad-
dæo in
huius e-
pist. exor-
dio ob-
servatæ.

Secunda pars

dam ob illius emolumentum, & maximum com-
modum vehementer nostra commouet viscera.

In præfenti iterum, vt exordium claudat, bene-
uolentiam comparat ex amore, & affectu, quo
nos ipsos prosequitur, cùm nos enim charissimos
vocat, tam dulci & suauis nomine audito, non pote-
rit auditorum animos ad redamandum non incē-
dere, nedum conciliare, cùm pastorem de ouibus
tam sollicitū se præbeat, ideo dicit, Charissimi, id est,
charitate mihi admodum coniuncti.

Quapropter salutatis fratribus in præcedētibus
particulis, eosdē iterū in præfenti bene uolens facit:
cùm sua viscera aperiendo, quæ fidelium amore
flagrabant: tum causam adducendo, quæ ipsum
ad scribendum impulerit, nēpè, sollicitum esse de
doctrina euangelica, & communi salute idcirco la-
borasse, & propter hæreticos insurgētes omnem
curam, & diligentissimam operā adhibuisse: quo-
niam opus erat scribere ad illos, non solūm prop-
ter fidei obseruationem, vnde cōmunis salus om-
nium pendet, sed etiam propter pseudoapostolos
contra quos certandum pro fide est.

Obsecrat ergo eos, vt ipsum in laboribus fidei
adiuent contra illusores euangelicæ doctrinæ,
in qua perseuerare nitantur, cauentes ne ab impo-
storibus seducantur à fide, quæ semel à Christo re-
uelata, & ab Apostolis tradita est, cuius traditio
repetenda non est, sed vt semel tradita perpetuò
obseruanda: instruit igitur exhortaturque fide-
les

Para-
phra-
stis sen-
sus huius
particu-
laris.

les ad constantiam perseuerandi in doctrina, semel ab Apostolis tradita, & quod non dubitent, certamen pro euangelio contra fidei hostes suscipere: cum causa sit communis, & salutis publicæ defensio. Atque adeo ex ijs omnibus patet argumentum epistolæ B. Iudæ significantis, quod studio salutis ipsorum hæc scribat, ne ob simplicitatem à scelestissimis, & captiosis hæreticis capiantur.

Antequam ergo singulorum verborum huius particulae vim exactius enarremus, aduertendum variam hic lectionem esse, quæ varium etiam sensum reddit: nam si distingamus ut post salute, sequatur colum, sensus erit, cum desiderio summo, vehementique tenerer scribendi ad vos, de communi salute **necessarium etiam duxi ad vos scribere**: quoniam propter inimicos Christi necessitas me urgebat. Si verò colum ponatur post **necesserit**: cum studio scribendi ad vos tenerer de communi salute, non potui animi mei desiderio non obsequi, nec me ab scribendo temperare. Sed parum differunt isti sensus, & præstat prior lectio, quam habent vulgatæ correctiores.

Varia lectio huius particulae. vide loco. 7

Similiter verba illa, deprecans supercertari semel tradita sanctis fidei, vel referri possunt ad B. Iudæ personam, vel ad personam eorum, ad quos scribit. Si de seipso loquatur, sensus est, obsecrans non modo, ut scribam sed ut laborem, & decertem pro fide, quæ sanctis tradita est. Si secundo modo, quod illos

Secundo variat lectio.

Distin-
ctio plu-
rimu fa-
ciēda ad
exposi-
tionē sa-
crarū lite-
rarum .
vt supra,
ad finem
de clau-
bus.

Luc. 5.
Hier. in
epist. ad
Ephes. c.

5: Tertio
variat le-
ctio.

Duplex
lectio,
quomo-
do tole-
retur in
vulgata
latina æ-
ditione.
Psal. 136

illos obsecrat & adhortatur, vt laborent & decer-
tent pro fide, quæ semel tradita est sanctis, vt vi-
deas, quanti referat in diuinis literis, vel sola pun-
ctorum distinctio, vt, *volo mundare*, vbi sine pun-
cto est vna narratio, & *mundare*, est in infinitiuo
vocis actiuæ, *volo, mundare*, interposito pūcto, sunt,
duæ clausulæ, & *mundare*, est imperatiui vocis pas-
siuæ, qua de re prius à me dictum & annotatū est:
hinc est egregia illa regula diui Hieronymi in di-
uinis scripturis, singuli sermones, syllabæ, apices,
puncta plena sunt sensibus.

Et sanctus Thomas, vbi vulgata habet, semel
traditæ sanctis fidei, dicit legi posse secundū alios li-
bros, semel traditæ sanctæ fidei, vt videas & lectio-
nem & sensum etiam in vulgata variare. Non est
tamen vacillandum: quoniam etiam salua autori-
tate vulgatæ post Concilium Tridentinum iam
canonizatæ & approbatæ, possumus integra fi-
de diuersas lectiones admittere, quæ à Doctori-
bus sacris in ecclesia tollerantur, & tales varia-
tiones non sunt ineptæ, maximè vbi cunq; du-
plex lectio, vel ab ipsa vulgata admittitur, vno ver-
bo posito in textu, altero vero in margine per
asteriscum notato, vt *Beatus qui tenebit & allidet*
paruulos suos ad petram, in margine, *tuos*, vbi regula-
riter loquendo semper, præferenda est marginali
lectioni, ea, quæ est in textu: huiusmodi autem le-
ctio licet varia & ambigua sit: quia, vt dixi, & in
codice bibliorum continetur, & quia à sacris Do-
ctoribus

& toribus recipitur, & toleratur, admittenda est, nec propterea autoritatē vulgatæ aliqua ex parte minui- mus: quoniam lectio illa non est contraria si dei, nec sensum parit repugnantem traditionibus ecclesiasticis, neque contextui literæ vim facit, quinimo aliquem sensum vtilem superædificat, & parit. Non enim me latet aliquando, per ignorantiam minus congruentem intētioni autoris sacri, marginea in textū introduci, tñ ea quæ in textu sunt semper autoritatem maiorē habere vidētur, saltē pro tēpore, dūmodo nec puris fontibus, nec correctioribus exēplaribus repugnēt, nec sensum pariāt contextui literæ dissonum, & ecclesiasticis dogmatibus aduersum: quinimo & sensum & sonum vtilem edant: tale illud est, *Ipsa conteret caput tuum*: nam si pronomen legatur masculinè, *ipse*, ad Christum refertur, qui semen Virginis est, si legatur fœmeninè, *ipsa* Virginem respicit, & vtrumque verum est, nam & Virginis filius caput serpentis contriuit, & Virgo quæ illum peperit & verè genuit, subinde etiam contriuit. Certè si lapis à monte concissus aliquem cōtereret, & mons ipse verè diceretur etiam conterere, at Christus lapis est iuxta Danielem, *De monte abscissus sine manibus*. Virgo autem & eius virginalis vterus mons est, in quo, ope & afflatu Spiritus sancti, filius Dei cōceptus est, ergo vtraque lectio admitti potest, & neutra est respuenda, ytpote quæ veritatem fidei contineat, & *ipse conteret*, exemplaribus He-

Genes. 3:

Dani. 2.

Secunda pars

Cypria .
lib. 2. ad-
uer. Iu-
dæos. ca-
pit. 8 .

Hier. li.
qq. Heb.
in Gene.
Obfer-
uet pius
& fidelis.
lector.

bræis, Græcis & Chaldæis, saltem significatione consonat, & antiquorum patrum vsu recepta fuit, vt videre est apud Cyprianum, & diuum Hieronymum.

Nec respuenda est lectio fœmenina, *Ipsa conteret caput tuum*, quam non fortuitò, neque ignorantia scriptorum, sed diuini Spiritus prouidentia introductam in vsu fidelium, arbitror, vt Virginis Sacratissimæ innocentia, excellentia, & puritas manifestetur, atq; celebretur. Inter quas lectiones viguit, *Ipsa conteret*, ante Christi aduentû, quoniam Christû vêturû respiciebat, postea verò legimus, *Ipsa conteret*, ratione prædicta, vt ad Virginem intendamus, quæ comminuit etiam testam serpentis. Ommitto alia multa sacra scripturæ loca, quorum diuersas lectiones Doctores sancti admittunt, vt fidei consonas, & minimè contrarias, in quarum examinatione, vt quæ sit verior lectio, & intentio Spiritus sancti nobis elucescat, conducet multum linguarum Hebrææ & Græcè peritia ad consulendos codices originales, nemo tamen ob hoc audaciter præsumat consentientibus codicibus Latinis aliquid immutare: quia sic habeat Græca aut Hebræa lectio: sed hæc veluti per transenam dicta sint: de quibus fortasse latiùs dicendum erit nobis ostendentibus, quatenùs vulgata nostra pro authentica à Cõcilio Tridentino censetur: nunc ad huius particulæ enarrationem redeamus.

Loco, 2.
& 7.

Docet

Docet enim B. Thaddæus causam & rationē, qua ad scribendum permotus fuerit. Causa sanè est, vt permaneant in fide ab Apostolis accepta: ratio autem vt charitatis eximium affectum ostendat, atque suam curam & sollicitudinem manifestet, quam communem habet cum Paulo dicente, *Instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum*: nam interiùs instigatur affectu, exteriùs autem, & extrinsecùs excitatur, & angitur, vt anxie incumbat pro salute ecclesiæ, quem Apostolus Paulus suorum laborum dicebat esse maximum: ita noster Thaddæus fraterno angitur amore, & cura, vt perfectam adhibeat diligentiam vt pro cõmuni omnium fidelium salute decertet, vitæ viã docendo, mores instruendo, & de impedimentis quæ vitare debemus, admonendo, quò expeditiùs foelicitatem, ad quam conditi sumus, promèrere & assequi valeamus. Per communem salutē, fidem intelligit, vel quia ipsa radix est, & initium nostræ iustificationis, *sine qua impossibile est placere Deo*, vt Concilium Tridentinum definit, vel quatenus per charitatem operatur: nam fides per dilectionem viuificata, atq; per eam operans ad cõmunem salutem prodest, quæ in fide & Christi dilectione sita est, quam & Apostoli tradiderunt: & Prophetæ prædicarunt. Necessè, inquit, habui scribere charitate compellente, vt præsentibus literis vos admoneam, vt ex parte mea officium mei Apostolatus expleam, cui hoc munus vos docendi in-

Enarratio huius particulæ.

2. cor. 11.

Obserua
Con. Tri
dēt. sess. 6
cap. 5.
Heb. 10.
& 11.
Abac. 2
Galat. 5.

iunctum est: ex parte autem vestra, charitas etiam cogit me, vt vos instruam, à peruersis hæreticorū technis cauere, ne ab ipsis decepti, illorū laqueis innodemini: vrget ergo interiùs charitatis feruor exteriùs autem cogunt pericula, quæ hostes fidei vobis parant, vtrumque profectò me sollicitat, vt communi vestræ saluti prospiciam, & de pertinētibus ad salutem scribam. Non enim debetis aliā fidem quærere præter eam, quam semel accepistis: *vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Dominus & pater omnium.*

Eph. 4.

Vnitate suadet, & schisma abominatur. B. Thad. 29, quare vide loco qui est ad epistolam argumentum, & altero qui est ad epistolam in prima eius parte.

Quid sit fidei supercertari primo Eccl. 4.

Si ergo vnus Christus, vnum caput, vnū corpus, vnitati quoq; fidei omnes studere debemus, & propterea vos deprecor & enixè obtestor, vt scissionses & schismata, ad quæ vos hæretici prouocant, summopere caueatis.

Huius ergo reinos admonet noster apostolus, cum subdit, supercertari fidei, hoc enim est, quod ipse deprecatur, vt fidei supercertemus, Super, enim hic in compositione positum, auget, & idem est, quod pro fide valde certare, iuxta illud Ecclesiastici, *pro iustitia agonizare, pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit prote inimicos tuos.*

Idē enim est pro iustitia vsque ad mortē pugnare, & pro anima certare, atque adeo pro fide se morti exponere: quoniā fides initium est nostræ salutis, & totū animæ nostræ cōmune bonum inde inchoatur: ideo pro fide catholica reuelata certandum

tādum est, opera edendo legi consona: certandū
 vltra, tentationibus resistendo. Vehementer etiā
 certandum lachrymis, ieiunijs, vigilijs, orationi-
 bus, corpus nostrum macerādo, & à Deo peccato-
 rum nostrorum veniam deprecando. Certandum
 insuper eleemosynis, miserias proximorum no-
 strorum subleuando, & nostra peccata redi-
 mendo.

Hanc auxesim, & gradationem certaminis ad
 certamen in vita spirituali superaddendi, signifi-
 cat nobis B. Thaddæus illa præpositione, Super,
 ad verbum certare apposita, vt certamini interio-
 ri, quo intellectus captiuatur in obsequium fidei,
 vt ab errore purificetur, addatur certamē, vt etiā
 refrenetur appetitus, ne effrenis in peccata præceps
 labatur: ita vt victorię de domesticis hostibus cō-
 paratę, adiūgamus exteriū certamen ad debellā-
 dos Christi inimicos, & ecclesię illusores, vt ex
 his omnibus certaminibus postquā nō solūm cor-
 de & voce, sed opere fidem professi fuerimus, ple-
 nus sequatur de hostibus triumphus, & meritò de
 visibilibus, & inuisibilibus inimicis (contra om-
 nes enim nobis est colluctatio) ouanter triumphemus.
 Vult itaque nos supra fidem non superædifi-
 care, *lignum, fœnum, aut stipulam*, quibus significan-
 tur peccata quæ apta sunt combustioni, sed, su-
 pra bonum fidei fundamentum superædificemus,
 spei argentum, argento apponamus, charitatis au-
 rum, auro superimponamus, donorum Spiritus

Rom. 10

Ephes. 6.

1. Cor. 5.

Secunda pars

sancti lapides pretiosos, ut ita fidei ædificium paulatim crescat ab infimis operibus ad media, quæ perfectissimis virtutibus tanquam margaritis, & gemmis prætiosissimis perficiantur, & illustrentur.

Quarto
variat lectio
huius
particulæ

Non est sub silentio prætereundum, quòd in nota vulgata legamus passiuè, supercertari, & in ceterioribus exemplaribus ad marginem ponit supercertare actiuè, & dubiù sit, vtra vox actiua, an passiuæ præferenda sit, & an sensus ex voce passiuæ magis sit intentus, quàm ex voce actiuæ, recale obsecro, quæ diximus, ut vel ex vnica huius loci collatione ad cætera loca expendenda instruaris, in quibus duplex similiter reperitur lectio.

Sensus ex
dictione
textus
præferendus
sensus
sui ex
dictione
marginis.

Planus enim sensus est, qui ex voce actiuæ posita ad marginem habetur, deprecatur B. Thaddæus nos supercertare, & laborare modis omnibus iam dictis, ut fides incolumis seruetur.

Quid sit
fidei
supercertari
secundo.

Sed sensus ex voce passiuæ, supercertari, quæ in textu reponitur, altior multò est: deprecatur supercertari fidei, id est sufferre fidei præscripta vsq; ad sanguinem, *Nondum*, inquit Paulus, *usque ad sanguinem restitistis aduersus peccatum repugnantes*, parùm enim est orare, ieiunare, elemosynas conferre, & cetera, quæ prædiximus, præstantissima opera exhibere, conuitia etiam perferre, facultatibus, atque gloria nominis spoliari, si conferatur cum repugnantia, & resistentia quæ peccato fieri debet (per peccatù forsam infidelitatem principaliter intelligit

Paulus

Paulus quod grauissimum est peccatorum quòd in peruersitate morum consistat, maximè elògat à Deo eiusque cognitione, quæ principiū omnis boni est:) cui peccato sicut Christus restitit vsque ad sanguinem, & mortis tollerantiam, ita à nobis occurrendum est. Tamen verum est nos cum peccatis resistimus conari aduersus tentationes, Christo autem Domino neque conari opus fuit, nec propriè resistere, cùm non possit ab intrinseco tētari, neque extrinsecam habuit tentationem circa fidem, de qua sermo est, quamuis tētatus sit circa religionem & proximū, suo quidem sanguine delcuit chyrographum decreti, quod erat cōtrarium nobis, affigens illum cruci, quòd propriè nō fuit resistere peccato, sed potius per sanguinem suum debellare huius mundi principē, & nos sanguine suo lauare à peccatis. Adhortatur ergo Paulus vt resistamus peccato vsq; ad sanguinē, id est, etiam fundendo sanguinem pro Christo, si opus sit quemadmodum ille effudit pro nobis, & in hoc præcipuè consistit comparatio sensus presentis quod resistamus, sicut illi restitit, id est, peccatum destruamus etiam suffo sanguine, & vita cōtempta, *scientes*, inquit, diuus Iacobus, *quòd probatio fidei nostra, patiētiam operatur, patientia autem opus perfectum habet: tunc demum sumus perfecti & integri, & in nullo deficientes.* Vult ergo beatus Thaddæus luctam & pugnam nostram contra infidelitatem non perfici ex eo potissimū quòd certemus bonis

1. 2. q. 10.
arti. 3.

Colof. 2.

Iacobi. 1

Secundæ partis,

nis operibus, sed inde maximè absolui atque consummari, cum supercertari cœperimus, vt & perueniamus ad actualem mortis perpeffionem, & martyrium in testimoniū Christi, & si nō fiat obuiam: saltē si offeratur nō recusemus quantumuis grauia tormenta subire, & quiduis potiùs in quibusuis bonis nostris perpeti, quàm minimā fidei læsionem, & iacturam admittamus: sic ergo vult Apostolus Iudas nos fidei supercertari, id est, pro fide etiam agonizare.

Cur lex euangelica semel tradita dicatur.
S. Tho. 1.
2. q. 106.
art. 4.
Psal. 61.
Iob. 33.
Hieron:
ibid.

Supercertari autem semel traditæ sanctis fidei, id est, fidei semel traditæ, hoc est, immutabiliter, & inuariabiliter, & vnica vice: quia vt docet sanctus Thomas lex euangelica vsque ad finem mundi durabit, ipsa est vltima, & perfectissima, vtpote quæ sit vltimo fini propinquior, & hæc est fides ab Apostolis semel tradita, *quia semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit*, vt inquit S. Iob. vbi Hieronymus sic ait vbi semel Deus loqui significatur, stabilita, & definita eius sententia demonstratur. Deprecatur itaque vt nostris laboribus adiumento simus fidei, quæ in vniuersum tradita est sanctis, & in ea defendenda enixè, atque indefessè elaboramus, & solliciti simus in ea publicanda & suadenda: in vniuersum enim tradita est, nō solū quia vniuersis, sed quia iam non est expectanda noua doctrina fidei: qua vniuersim, & completè tradita est, & omnis nouitas, & de vanitate, & de falsitate suspecta esse debet.

Aliqui

Aliqui legunt, tradita sanctæ fidei, quod non reprobat sanctus Thomas, cæterum approbat lectionē vulgatæ, quæ in omnibus ferè codicibus habetur vt sic legamus, tradita sanctis fidei, vt quæ data sit sanctis, quia ipsa sancta fides purificat corda, & ipsa sancta fides tradita est à sanctis Apostolis, ipsa deum reuelata est à Sancto sanctorum Christo Domino, nam vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit, quicquid dicat Erasmus, & standum est lectioni vulgatæ æditionis, & legendum est, Sanctis, quoniam fecundior & subtilior est sensus, & maiori affectu nos inuitat B. Thaddæus, vt supercertemus fidei ad laborando sanctis, & Christo cooperando, vt Christi, & sanctorum coadiutores simus, vt reliqui omnes in fide proficiant.

Crediderim in hac particula, sanctis, B. Thaddæum fide sancta, multa indicare, & sanctorum nomine fideles intelligere: nam ecclesia fidelium, ecclesia sanctorum appellatur, & Paulus iubet orare pro sanctis. id est, fidelibus, & ad Philippenses, *Omnibus sanctis*, scribit, id est, fidelibus, & tamen quosdam reprehendit, tanquam peccatores ab obseruantia legis declinantes. Quo sensu diuus Petrus omnes fideles gentem sanctam appellat, & Paulus, *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidem*, sanctificatus, id est, fidelis effectus.

Durauit autem in ecclesia iste vsus à tempore Apostolorum per aliqua secula, vnde in Eliberitano Concilio dicitur, *Caros per diem placuit in*

Cur fides sanctis tradita dicatur.

A. 13.
Ioh. an. 1

Multis modis fides sancta dicitur, vt infra in exordio locorum ex argumeto huius epistolæ.

Psa. 149.
Ephes. 6.

Philip. 1
1. Pet. c. 2

1 Cor. 7.
Eliberit. concil. ca non. 34.

Secundæ partis

cemiterio non incendi: inquietandi enim sanctorum Spiritus non sunt. Vbi sanctorum nomine fideles omnes intelliguntur, qui ad orandum in ecclesias conueniunt, quorū spiritus inquietandus multitudine, & ardētium cereorum fumo, & flamma sensibus officientium, quo sensu etiam ecclesia sancta dicitur in symbolo fides sancta, & fideles sancti.

Quid sup
percerta
ri fidei
tertio.

Sed pergamus, quæ illustrior adhuc mihi videtur esse sensus perdifficilis huius diuini loci, in quo B. Thaddæus sola diuina assistentia, qua regebatur: potuit adinuenire verbum, supercertari, quod in voce actiua sensum primum reddit, vt supercertemus enitendo pro vniuersæ legis obseruantia: & in voce passiua, vt legit vulgata æditio, iuxta Græcum fontem crescit sensus, & non tantum conari pro fide, & laborare deprecatur, sed etiam vt patiamur sperni pro fide, & non tantum spernamus nos, sed spernamus nos sperni: sic enim Christus Dominus passus est pro nobis, vt nos rediret, & mortem nostram nõ nisi moriēdo destrueret, in quo exemplum nobis reliquit, vt eius imitationem sequamur: patientia enim Christi fidem fundauit martyrum patientiã, & mortis tollerantia fidem multiplicauit: armat enim virtus patientiæ christiana pectora, non solùm ad omnes huius vitæ molestias patienter tollerandas, sed etiam cum gaudio quærendas & suscipiendas, *Omne gaudium*, inquit Iacobus, *existimate fratris mei, cū in varias tentationes incideritis*, qua consideratione

Iacobi. 1.

Apostoli

Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hoc enim est perfectum illud Dauidis holocaustum cordis contriti & humiliati, ad quod Deus respicit. Sensus itaque tertius quē mihi videtur Beatus Thaddæus intēdere, est, vt nō solū laborādo pro fide, & pro ipsa patiēdo, sed etiā q̄ supercerteremur fidei, hoc est, à fide vinciri, & eius virtute captiuari, instituit enim fideles, vt in fide perseuerēt, cuius profunditatem comprehendere, & exhaurire non possunt: deprecatur ergo, vt ita Christo pareamus, & obediamus, vt intellectum nostrum dedamus in obsequium fidei, & nostra consilia & rationēs fidei subijciamus, nosq; fidei submittamus, nostroque ingenio spreto, atque contempto in eius dictionem vniuersi libenter veniamus, scientes, quòd, *hæc est victoria quæ vincit mundum fides nostra*, ideo fidei, in datiuo ponitur, vt dum supercerteremur fidei, & ab ipsa vinciri, atque vinci gaudeamus, victores, & voti compotes in Christo Iesu euadamus: hæc est fidei victoria, cuius triumphū, & energiam B. Paulus decantat, & latius pertractat, dum enumerat patres, qui fidei se subijcientes laudabile testimonium consecuti sunt, & dignam sui reliquerūt memoriam, *luxta fidem*, inquit, *defuncti sunt omnes non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes & salutantes*, eis, tanquam presentibus vtcebantur: *fide dislenti sunt, & ludibria & verbera experti, insuper vincula & carceres, lapidati*

Acto. 5.

Psal. 50.

Victoria fidei.

2. Cor. 10

1. Iohā. 5

Heb. 11.

sunt secl̄i sunt, tentati sunt, in occasione gladij mortui sunt,
 circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, an-
 gustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solici-
 tudinibus errantes in montibus & speluncis, in cauernis
 terræ, & hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt
 repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente,
 vt non sine nobis consummarentur. Hoc testimonium
 fidei, quo de eius est encomium & laus, à nobis ex-
 postulat in præsentem B. Thaddæus, vt sicut illi, pa-
 tres in fide venturi Christi perstiterunt, sic nos
 fidei semel traditæ ab Apostolis supercertemur:
 ita vt ingenuè patiamur ab ipsa vinci, vt victores
 euadamus: quia fides, ipsa victoria nostra est, qua
 mundi tyrannidem superamus, & rectè D. Iohan-
 nes victoriam nominat, quoniam fides nō solum
 est ensis aut gladius, aut aliud aliquod ex instru-
 mentis, quibus victoria comparatur, sed ipsissima
 victoria appellatur, quoniam fides donum Dei
 est, quo de acie nostri ingenij & vi intellectus hu-
 mani triumphamus, quoniam nosmetipsos cap-
 tiuat, & seruituti Christi subijcit, cui seruire regna-
 re est: *qui autē credit in filium Dei, testimonium Dei ha-*
bet in se, hoc est, lucem habet Dei, & stellam com-
 monstrantem viam, & ducentem ad supernam
 Bethlechem, vbi Christus est, vt iam nō oporteat,
 aut carni, & sanguini acquiescere, aut pseudopro-
 phetas audire, fides nos docet veritatem, instituit
 & præparat viam, ostēdit fœlicitatis supernæ por-
 tum, ipsa nos contra nosmetipsos fortificat, cōtra
damones

dæmones armat, contra hæreticos munit, & gaudere facit in hoc quòd ab ipsa vincamur, quod in præsentì B. Thaddæus deprecatur, vt nos nitamur supercertari fidei, quòd est palman victorię ei tribuere, eius ductum sequi, & magisterium audire, vt quod ipsa docet præcipit & dicat opere compleamus.

Et hoc est, quòd Nicolaus de Lyra dicit & exponit passiuè supercertari, id est fortiter certari à vobis. Lyra.

At scio dices, verbum, *certo*, neutrum esse, atq; adeo non habere sensum passiuũ, neque vocem, nisi cùm impersonale est. Fateor equidem, ingenuè, tamen Spiritus Domini scientiam habet vocis, & non minus per res, quàm per verba loquitur: & hinc est quòd aliquando improprie (si ita loqui fas sit, de ipso fonte sapientię,) vsurpet verba: *Veni inebriemur vberibus*, dicit, per vbera amoris vehemētius significans. *Sicut cortex mali punice genna tue*, per corticē fragmē significans, vt ruborem gennarum magis exprimat: impropiat ergo siue alterat verba, vt vult, omnium est magister & autor, sed id nunquam sine ratione facit, vt aliquam insinuet mirabilem intelligentiam, quam nos ab ipso humiliter petere & exquirere debemus. Quid? quòd iuris periti in tradendis legibus vtuntur vna dictione pro altera, aut verba impropriant, vt asserit D. Gregorius: *quia plerumque dum proprietates verborum attēditur, sensus veritatis amittitur:*

Nominũ & verborum quatenus habēda ratio sit nempe ex auctoris mēte.

Prov. 7: Cant. 6.

Gregorius refertur,

potior

extrā. de
verb. fig.
c. propte
rea. vbi
gl. verb.
proprie-
tas. &. ff.
de instru-
cto, vel d
instrumē
tologato.
l. cū de la-
nionis. §
afinam.
Leg. non
aliter. ff.
de legi-
bus. 3.

potior est mens dicentis quàm vox, nec plus ver-
bum quàm voluntas inspici debet: optimū enim
quandoque est *propriam verborum significationē non
scrutari*: maximè quando constat de mente scribē-
tis, *sed in primis quid testator demonstrare voluerit,*
&c. vt in præsentī sicut ex alijs scripturę locis de-
duximus & sic manifestum est aliud sensisse legis-
latorem: qua ratione aduocatos videmus verba li-
belli impropriare, vt saluetur libellus, sic Barthe-
lus, & Paulus & alij. Mirandum igitur non est, si au-
tor legum, rerum, atque vocum ipse Spiritus san-
ctus ad tam sublimem intelligentiam impropriet-
verbum, Supercertari, in vocem, atque significatio-
nem trāsferendo passiuā. Quicquid ergo sit de na-
tura huius vocis, & verbi, sensus catholicus est, qui
& ex alijs scripturę locis deducitur. Sed non est
in hoc immorandum quia sine improprietate po-
tuit Spiritus sanctus vsurpare hoc infinitiuū passi-
uæ vocis deponentis verbi Græcè, *Epagonizestha.*

Quid sit
supercer-
certari si
dei quar-
tò.

Nisi velimus verbum, supercertari, esse imper-
sonale, vt sensus sit, deprecor vos omnes supercer-
tetis fidei, & ipsam adiuuetis promoueatisque: ve-
rus certè est sensus, & literæ non dissonus, quod
sonat verbum Græcum deponens, *Epagonizome,*
verumtamen præterquàm quòd à sensu primo vo-
cis actiuæ parū differt nihil habet illustre, & no-
stro Apostolo dignum, si cum præcedenti sensu
conferatur. Quo ita beatus Thaddæus nos fidei
subijcit & adigit, vt in *eam nō solum iurasse videamur,*
sed ne

Recapi-
tulatio
tertij sen-
sus.

sed ne vlla ratione aliud sentiamus, intelligamus, credamusve, quàm fides ipsa dictauerit, aut quàm Apostolica prædicatio seminauerit: etenim post christianæ vitæ semel receptā doctrinam Christi, & traditiones Apostolicas, nō licet nobis etiā de cælo Angelos euāgelizātes audire: præ terq̄ quod euangelizatū est: quia Paulus, inquit, nō Angelus cœlestis, sed satanas in angelum lucis transformatus existimandus est: cupit ergo Beatus Thadæus ita nos fidei semel traditę esse addictos, & indiuiduè inherentes, vt etiam si rursus idem Christi Apostoli redirent, & contrarium prædicarēt, non essent audiendi, sed tanquam pseudoapostoli reiiciendi. Rogabatur Abraham à quoddam vt mitteret Lazarum, cui ille, *Habent Moysen & Prophetas, si illis non crediderint, nec mortuos resuscitados audituri sunt.* Vbi Christus declarat, quantum velit nos fidei & scripturis assentiri, obedire quę & doctrinæ Apostolicæ adherere: *quoniam non voluntate humana allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Si ergo fides, & doctrina Apostolica ab vniuersorum Domino venit ad nos, quicquid in contrarium dicant, qui se seruos, & ministros Christi iactauerint, reiiciendum est, & in semel tradita fide perseverantes, quasi dicat, iam non queratis aliam legem aut fidem, præter eam, quam vnica vice integrè & perfectè accepistis, cui benefacitis attendentes, *vt lucernæ ardētis in caliginoso loco*: nam firmissimum est fidelium præsi-

Galat. 5.
2. Cor. 11

Lucæ. 16

2. Petr. 1.
Summa
exposi-
tionis.

præsi-

Secunda partis

præsidium contra hæreticos, & Christi inimicos, ideo sequitur.

Subintroierūt enim quidā homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudiciū impij), Domini nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum dominatorem, & Dominum nostrum Iesum Christum negantes.

Beatus Thaddæus narrationem huius epistolæ proponit, & causam cur necessè sit scribere aperiens, nimirum propter deceptores hæresiarthas, opusque sit fideles admonere, ne ab eis sub specie religionis decipiantur: ob id ponit notas hæreticorum in genere, & in communi, de quibus specialius inferius, & cum diuo Petro, verbis itaque huius particulæ intentam rationem explicat, videlicet, quòd in medium prodière, quidam ignobiles, scilicet, & ignoti, ac nō probati Deo, & sanctis, & indigni qui nominentur, vt diues ille epulo in scriptura sacra nomine caruit, ita ignorabis qui sint isti propter iniquitatem impietatis, etiam de nomine non abs re ignorandi, & vnde sint, aut venerint, penitus latet, nisi quòd homines sunt appellatione communi, nihil nisi humana & terrena sapientes, nimirum homines ab humo dicti, humana sapientia tumentes, ij sunt qui subintrant, hoc est clanculum, & latenter se ingerunt, atque submitunt. Antiquus est & germanus ille hæreticorum mos, & illis quadrat, quòd callidè & astutè se insinuent, suum venenum non statim vomant, sed sub specie sanctitatis, & prætextu religionis, personati quasi fidem Iesu Christi prædicent,

Text. 4.
particu-
la.

Sedes. 8.
loci, de
distiōis
exclusi-
uæ natu-
ra.

Sedes. 9.
loci, de
dolo &
fraude hæ-
reticorū.

Epistolæ
narratio.

Sedes. 10
loci, de
euange-
lij quid-
ditate.

De notis
hæretico-
rum in-
fra. 7. &
8. part.
2. Pet. c.
2.

Luc. 16.

Subintro-
ierūt ho-
mines.

dicent, & in Angelos lucis priùs se transfigurant, vt se Christianos simulent prædicatores, quò faci liùs fideles subuertant, cùm tamẽ pseudoprophe tã, & antichristiani sint, impij, qui contra Dei cul tũ, et proximi commodum sceleratè, & nefariè er rores suos seminare contendant :

Impij :

Contra quos agens B. Thaddæus iam hinc ab hac particula incipit eos depingere, & pprijs no tis prodere, vt non modo eorum pessimam do ctrinam refellat, sed eos à consortio fidelium reij ciat, atque releget. Et principiò si legamus cùm Areta Cæsareæ Capadociæ Episcopo, proscripti, quod à diuo Petro & Iohanne suis canonicis de ijs mentio habita sit, & à diuo Paulo seductores huiusmodi venturose esse, ob id iã ante faciẽ Eccl e siæ proscripti, & declarati sunt, et præclaris lite ris publicè notati, quòd apud oēs obsceni et sce lestissimi habeantur, *por encartados*, vt dici solet. Si legamus, proscripti, vult insuper ex diuinæ præsci en tiæ præiudicio eos condènare, vtpote qui olim, id est, ex omni æternitate, proscripti sunt, et à diuina præscientia reprobi præuisi, et in hoc huius tem poris iudicium præordinati, hoc est, in damnatio nem præsentem designati. Sic scriptum est, *Qui cre dit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit*, et post pauca, *Qui bona fecerunt proce dent in resurrectionem vitæ, qui vero mala in resurre ctionem iudicij*, id est, damnationis. Pœna enim ma lorum per iudicium Dei in sacris literis manifesta

Proscri pti in hoc iudiciũ.

1. Tim. 4
2. Tim. 3

Præscrip ti.

Iohan. 5.

Eugu. in
psal. 13.
Hier. in
psal. 17.

tur, quia prauitati, & noxæ respondet, vt notauit Eugubinus non enim minus Deus animaduertit in delinquentes, quàm iura ipsa puniant humana: duo nanq; sunt iudicia Dei; vt testatur Hieronymus, in præsentī vita; prosperitas malorum, & tribulatio sanctorum, iterum duo in futura vita, remuneratio sanctorum, & peccatorum condemnatio: in hoc igitur iudicium designati sunt ab æterno, & ad hoc ingens impietatis facinus, q̄ descenderint, miserabiliter vltimas & æternas dabunt pœnas. Præscripti sunt. Vel vt notentur, velle eos, atque contendere præscriptionem contra Christi legem inducere, & obscœna sua deliramenta suadere.

Vel, præscripti, non quòd Deus præscribat hæc negotia, & mandet, cùm oppositum velit, & præcipiat, sed dicuntur, præscripti, id est prænuntiati, nò solùm quia à Deo habiti sunt reprobi, sed etiam in ipsa scriptura diuina præfigurati: præfigurauit enim sacrum eloquium tales hos futuros qui dirum Dei iudiciũ promereantur: præuidens autem Deus, de libertate arbitrij illorum nihil abstulit, præuidisse enim reprobum illorum sensum, nò est tam impiã mentem istis cõtulisse, sed quòd ante ipse viderit, & sua præuidetia attigerit, quàm impij isti vellēt opinari, & dogmatizare. Etenim sua venenosa decreta præscripturi: cuncta vt vno ic̄tu quatiant, diuinam gratiam in luxuriã transferunt, sic Dydimus Alexandrinus docet, notari hæreticos qui

Gratiam
in luxu-
riã trans-
ferentes.
Dydim.
in præsen-
ti epist.

prætextu

prætextu prædicandi diuinam gratiam, libertatē euangelicam cum libertate carnis confundunt, benignitate Dei, & eius longanimitate, atque legis euangelicæ suauitate abutentes, & in effrenē quandam libidinem ad destruendum Euangeliū, & prædicandi licentiam commutantes, & quòd liberalitatis, & munificentiæ diuinæ fuit, sibi indulgētes, in carnis oblectamenta, & desideria cōuertunt, atq; trahunt, tantò licētiosius peccantes, quantò viderint minùs seuerè ob facinora à Deo statim puniri. Cuius rei Paulus etiam nos admonet. *vos, inquit, in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis*, hoc est, vt sollicitè circumspiciamus, ne mansuetudine libertatis euangelicæ abutentes, serui efficiamur carnalium nostrorum desideriorum. Præcipiebat Dominus sua lege blasphemum lapidari, & vt la-

pidibus oppressus morte moreretur: legem talionis edidit, oculus pro oculo, dentem pro dente restitui, atque compensari: nunc diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemunt, ignorantes, quòd *benignitas Dei ad pœnitentiã adducit*, & vnde Deus, quia bonus est ad pœnitentiam nos prouocat, quia vindicare nō vult, sed paratus est ignoscere, vt dicit Ambrosius, inde indulgentiam peccandi arripiunt. Diuus Petrus huius rei meminit, dicens. *vos quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem*, quòd sic nos geramus in vita spirituali, vt libertate spiritus gau-

Galat. 5.

Leui. 24

Roma. 2

An. b. li.
de fuga
seculi. c.
3.
2. Pet. 3.

dentes, non torqueamus libertatem euāgelicam, vt prætextu illius pro velamine libertatē malitię intēdamus, quemadmodum ij impij, adulterato signo, faciunt, qui hoc colore temperantiam in libidinem transformant, vt suam carnis petulantia perfaciant, rebellātes suis dominis temporalibus & spiritualibus, & suis carnalibus desiderijs nimium indulgentes, & quod pro tēpore, Dei benignitate impunè liceat perpetrare, perpetuā ob id dogmatizēt, integrum omnino esse, sanctum, atque bonū: iniquitatem, & impietatem omnem suadentes, dum negant Christum Dominum & dominatorem omnium esse, *cum ex ipso, & per ipsum, & in ipso sint omnia, & ipsi sint gloria in secula seculorum. Amen.* Imperio siquidem eius omnia sunt, & digeruntur volentibus, & nolentibus dominatur, sed dominiū singulariter in Christianos exercet, denique vnaquęq; suo loco distributa ppria in sede collocat, vt Tertulianus interpretatur, rogat ergo, vt pro Christi fide minimè remissè decertemus, aut negligenter nos geramus, sed viribus omnibus fidei Christi incumbamus: nā vnus est Dominus Christus Iesus, qui ante omnia secula Dei Verbū erat, & carne assumpta, vnus, & idē Deus est, & omnium vnus, & idem Dominus.

Solum
 Dominū
 & domi
 natorem
 Iesum
 Christū
 negan
 tes infra.
 Rom. 11.

Tertulia
 nus. li. de
 Trinita
 te.

Text. 5.
 partic.
 Sedes. 11
 & 12. lo
 corū d'ip
 sa Iclup.

Commoneere autem vos volo scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra Aegypti saluans secundo eos qui non crediderunt perdidit. Angelos vero qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domiciliū, in iudicio magni dici vinculis æternis sub caligine reseruauit, sicut Sodoma & Gomorha,

Gomorra, & fuitimæ ciuitates hoc modo exfornicatæ & abeuntes post carnem alteram facti sunt exemplum ignis æterni, penâ sustinentes, similiter & hi quidem carnem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant.

Actum est contra hæreticos iam diuina prouidentia in æternum iudicium præscriptos, contra eosdem nunc eis interminatur, multiplicia ex sacris literis congerens exempla de rigore Dei etiã in populum dilectum propter præuaricationem eius, atque in angelos propter degenerationem à sua origine, & in quinque illas ciuitates propter in signem illam, & abominabilẽ iniquitatem turpitudinis. Hæc omnia nunc proponit atque in memoriam præsentem reducit, vt intelligant fideles propter ingratitude, ob priora beneficia diuinitatis brachio puniendos.

Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, hoc est, non scribo hanc epistolam tanquam ad ignorantes, nam semel omnia didicistis ab Apostolis, qui ante me scripserunt, & à B. Iacobo audistis generatim, quo pacto mores vestri sint componendi, quos D. Petrus sua etiam canonica per singulos status, solertissimè distribuit: & D. Iohannes secundum virtutes Theologales absoluit, reformauit, atque perfecit: supererat, vt vos exhortaret vt solertiùs hæreticos fugiatis, & cautiùs obseruetis: quia volunt vos inducere, vt & ipsi Christum negetis, contra hos apostatas, & quoscunque fidei defectores vos commoneo, quibus à Christi iustituto resiliens graue innuet D. iudicium,

sona, & de nouitate.

Sedes. 13. loci, & 14. de misericordia & iustitiæ dei, atque de conditione ignis infernalis, atque æterni supplicij.

Argumentum huius quintæ particule.

Scopus epistolæ huius explicatur h. c. particula, nempe de fidei veritate perfecta & integra.

quod quia prædictum nobis est, & benè informa-
 tos vos video circa omnia, quæ fidei sunt, & ad
 vestram salutem pertinent, tantum opus fuit, vt
 postquam semel omnia nostis, vos admoneam, vt
 in fide semel ab Apostolis tradita, hoc est, in eius
 vnitatem, perstetis: vestram fructuosam attentionem
 excitare cupio, & ad actualem recordationem eo-
 rum, quæ habitualiter scitis, vt expergiscientes
 consideretis, diligentiusque ruminetis, veluti ani-
 malia scindentia vngulã, vt Dñs præcipiebat, vbi
 per ruminatorem intelligit, præceptorum diui-
 norum meditationem, sicut cibus in ore retinetur
 masticatur & deglutitur, ita fidei doctrina à me-
 moria, tanquam ex ventre per considerationem
 rursus reuocatur, & meditationibus, atque contem-
 plationibus ruminando iterum masticatur, vnde
 anima sustentatur, alitur, & roboratur. Sic Paulus
 dicebat, *Audacius scripsi vobis fratres ex parte tanquam
 in memoriam vos reducens*, non instruens quasi igno-
 rantes, sed commonefaciens de his, quæ alioqui
 benè perspecta erant.

Cupio equidem vos in continua meditatione
 esse supplicij, quo Christus affligit negãtes se: ob
 id ipsum neutiquã esse negãdũ, propter amplissi-
 mã & illimitatã eius potetiam, quam regius vates
 reueretur. *Quò ibo, inquit, à spiritu tuo, & quò à fa-
 cie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es, si descen-
 dero in infernum ades.* Super quæ verba Chryso-
 stomus, quò nam fugis homo? Si in terram, Domini
 est

Rumina-
 re in sa-
 cris lite-
 ris medi-
 tari est &
 confide-
 rari.
 Leuit. 11
 rom. 15.

Psal. 138.
 Chrysol.
 homil. 1.
 de peni-
 tentia.

est terra, & plenitudo eius, si ad infernum, adest: si in cælum, illic est, si in mare, illic (inquit) tenebit me dextera tua, vt tenuit Ionam Prophetam. Potenter eduxit populum de Aegypto, spoliato, de uastato, & submerso Pharaone, incredibili vi sui brachij Angelos de cælo in infernum deturbauit, & fornicantes illas ciuitates immisso cœlitus sulphureo igne absumpsit. Hęc commoneo, & in memoriam uestram reuoco, quoniã Sapiens, inquit, *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum,* reuocatur enim in considerationem humanæ fragilitatis communis cõditio, & mortis necessitas: sic vos nunc uiuentes cogitabitis de futuro, & aspero Dei iudicio. Postquàm ergo perfectè cūcta scitis, & benè estis semel instructi, superest, vt cõsiderātes qualiter Deus animaduertat in eos, qui à fide semel tradita defecerunt, ea contemplatione constanter in fide perseueretis, & non defluatis ad nouitates, neque uobis tanquam sanctiora placeant recentia, & noua, sed amplectamini omnia arcana christianæ religionis, quæ per vnctionem baptismi plenè, & perfectè nostis, & noua à nouis magistris minimè requiratis: non enim noua instructione indigetis: *non necesse habetis,* inquit Iohannes, *vt aliquis doceat uos, sed vn̄stro eius docet uos de omnibus,* Spiritus enim sanctus uerax, & infallibilis est magister, & per se suosque Apostolos, sanctāque ecclesiam, Doctor est christianorum, ille

Eccles. 7

1. Iohā. 2

Secundæ partis,

ille infundit gratiam euangelicam, à qua lumen fidei germinat, charitatis impulsus prodit, spei anchora radicatur, vt nō opus sit ad nouitates profluere, & rebus nouis inhiare. Hęc de explicatione huius particulæ generatim dicta sint, nūc verò singula prosequamur, alia autem in vndecimum locum reponimus.

Iesus
De9 est.

Osee. 11.

Error
Mani-
cizi no-
tatur.

Iesus no-
men pro-
prium,
Christus
appella-
tium.

Quoniam Iesus, etiã si populum suum dilectum, & filios Israel per Moysem famulū suum de Aegyp-
tiaca, & dura seruitute, diuinitatis suæ brachio
eduxerit, & liberauerit, quod prædixit Oseas, *quia
puer Israel, & dilexi eum, & ex Aegypto vocauit filium
meū, tñ puniuit ob præuaricationē, & quòd à fide
semel accepta defecerūt, ideo commonere volo
multipliciter vos perditū iri à Deo, qui vnicus, &
idem est, & veteris, & noui testamenti, & non si-
cut quidam scelesti, & impij asserunt, vnus Deus
est veteris testamenti, & ille quidem crudelis vl-
tor: alter noui, & ille benignus, & māsuetus, cuius
rñ clementia abutantur: quando nec benignitas
Dei erga Israelitas in exitu Aegypti profuit, vt nō
castigarentur corū delicta in deserto: nec Ange-
lostutabatur quòd ex genere Dei essent orti, vt à
Deo deficientes in infernum non detruderen-
tur: nā licet benignus sit, & misericors Dominus,
idem iustus est.*

Iesus nominatur nomine proprio, nō Christus,
quòd nomen appellatiuum sit, verificatur autem,
quòd Iesus saluauerit populum, atque eduxit de
Aegypto,

AEgypto, quia est nomen substantiuum, quod licet diuino verbo impositum sit ratione humanae naturae, tñ secundū diuinam naturā, ac omnipotentīā propter vnitatē indiuisam hypostasis aeternae, & increatae Deus est, aeternus est, omnia faciens, omnia implens, *Antequā Abraham fieret*, inquit, *ego sum*, & Paulus, *Iesus Christus heri & hodie*, & *ipse in secula*: ab initio enim erat, qui modo est, eritque in secula seculorum: quamuis enim tempore Moyſi Deus non fuerat homo, tamen ipsamet persona Iesu tunc, & aeternaliter fuit: nomen autem Iesu in Circumcisione positum, vt prius per Angelum praedictum fuerat. Ad commendandam ergo vnitatē personae Christi in vtraque natura, dicitur, qđ ipse Iesus tempore Moyſi eduxit populum de terra Aegypti. Ideo dicitur Iesus, non ille Naue, sed ille filius aeterni patris, qui non habuit initium ab ipso Virginis partu, sed ex tota aeternitate Deus est patri coaeternus, & consubstantialis: natus tamen de Virgine nomen ex tempore accepit, vt & Iesus vocaretur, & idem filius Dei esset.

Et tametsi populum suum eduxerit, & filium dilectum liberauerit, nihilominus delinquentem grauiter puniuit, quod inculcat beatus Thaddaeus, vt his exemplis inducti à peccatis abſtineamus, *secundò* dicit vel ordinem numeri, quia postquam primò misericorditer liberauit, *secundò* iuste, & rigidè puniuit, vel *secundò* dicat ordinem temporis & loci: nā quos prius liberauit ab Aegyptio, po-

Iohan. 8.
Heb. 13.

Luc. 1.
& Mat. 1.

Exod. 12

Luc. 1.

Quid B.
Thad -
daeus no
bis signi-
ficet, per
aduerbiū
secundò.

sterius puniuit in deserto . Aliud erit si referatur ad ordinem pœnarû, de quo mox dicemus , quòd puniuit primùm temporali, post vero, æterno supplicio: & postquam in erêmo propter diffidentiã castigati sunt, postea in infernum detrusi . Ideò Deus primò , saluat, secundò punit , saluat ab AËgypto, delinquentes tamẽ castigat in erêmo: quòd verbis Moyfi non crediderunt .

Deus primò miseretur, secundò puniuit.

Quo circa primùm agit de salute, quàm de pœna, quia proprium eius est misereri semper & parcere; & miserationes eius super omnia opera eius. Deinde vero agit de pœna, & castigatiõe, vt dixit

Isai. 28.

vt faciat opus suum alienum opus eius, vt operetur opus suum peregrinum est opus eius ab eo, quia non punit ex animo, sed vt conuertantur secundùm exigentiam scelerum, opus enim suum est misereri, & parcere, vt canit ecclesia, opus est peregrinum

Isaia. 1.

vlcisci, & vindictam sumere de inimicis: ideo volens pœnas sumere, dolet, *Heu, ego consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis:* priùs ingemiscit, & plorat, *heu,* enim interiectio est dolentis, & plorantis, & *videns ciuitatem, fleuit super illã,* quoniã erat per Romanos eã subuersurus: vindictam itaque sumere nõ est de præcipua Dei intentione, sed ex nostra prouenit malitia, saluat ipse Israelẽ in AËgypto humiliter clamãtem, sed rebellem, & incredulum in erêmo prosternit, liberat à Pharaone, & deducit à mari rubro, sed idolatrans, & diffidentes proterit, & prostrat in deserto:

Luca. 19

liberantem, & incredulum in erêmo prosternit, liberat à Pharaone, & deducit à mari rubro, sed idolatrans, & diffidentes proterit, & prostrat in deserto:

ferto:

ferto, vt nos intelligamus, & meditemur, quia non sufficit, gratiam suscepisse baptismi, si sursum in peccata prolabamur: redimit illos de Aegypto cum clamarent, & per mare rubrum tanquam per baptismum deduxit, postea verò ob incredulitatem perdidit, atque extinxit: sic nunc regeneratos ex aqua baptismi, nisi in fidei euāgelicæ synceritate, eiusq; doctrina non permāserint, & quissimè, & iustissimè puniet. Horribile dictu, quòd ex sexcentis millibus, qui egressi sunt de Aegypto, duo tantum Caleb & Iosue terram promissionis ingressi fuerint? vt ponderat diuus Augustinus, & annis quadraginta vagatur populus Dei, & errat circuēs montem Syna, donec cōsumpta sunt cadauera patrum in deserto propter fornicationem, & defectiōnē parentū, qui primò murmurauerūt propter laborē itineris, & recordabātur pisciū, quos comederant in Aegypto, *in mentem illis veniebant cucumeres & pepones, porrique, & cepæ & allia, dicentes, da nobis carnes, vt comedamus.*.. Secundò murmurauerunt pro timore habitantium in terra Canaan, nam exploratorum quidam redeuntes, populum terruerunt, & vociferans omnis turba fleuit nocte illa, murmuraueruntq; contra Moysen, & Aarō: propter primam murmuratiōnem Dominus percussit populum plaga magna nimis, & quamuis non exprimatur pœna, prius locus ille dictus est incensio propter ignem, quo accensus est populus, postea sepulchra concupiscentiæ pluraliter,

Num. 14
Aug. sermo. 102.
de tēpore.

Num. 11
Quando cur, & quomodo populus Israeliticus punitus sit à Deo in deserto.
Num. 13. & 14.

Secunda partis,

Pfal. 94.

Num. 16
Deus se-
mel ex
ira, iterū
ex furo-
re punit.
Pfal. 2.

Deut. 32.
vel Ha-
baeh. 3.

Iob. 35.

Deus nō
punit idē
bis.

quia multi ibi sunt sepulti. Secundū murmur casti-
gavit p̄na quadraginta annorū, vt dicitur in Psal-
mo, *Quadraginta annis offensus fui generationi illi, &*
dixi, semper ij errant corde, vbi vides peccatum pri-
imum aliqua p̄na puniri, secundum verò graui-
ori, & diuturniori: & sic Dathan & Abiron descen-
derunt viuentes in infernum, & ob seditionem
contra Moysen absorbentur à terra, & murmurās
populus aduersus manna, à serpentibus percuti-
tur. Atque ad eò bifariam Deus dicitur castigare,
& punire, aut ex ira, aut ex furore, quod notant sa-
cri scriptores, Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in fu-
rore suo conturbauit eos, quia Deus illis loquitur in
ira quos punit, vt conuertat: illos autem in furo-
re turbat, quos in præsentī temporaliter affligit,
& in futuro æternaliter damnat. Fortasè hæc est
duplex punitio, de qua beatus Thaddæus in
præsentī: aliter, scilicet, iratum Deum quosdam
castigasse, vt emendarentur, non vt æterno perde-
rentur, quod scriptura dicit. Cum iratus fueris, mise-
ricordiæ recordaberis. Irasci autem dicitur Deus, &
furore corripī, quando punit, vt damnet, & in per-
petuum perdat, vt ira Dei videatur intelligi in præ-
sentī, & furor in die iudicij, Nunc non infert furorem
suum, nec ulciscitur scelus valde. Ab hoc ergo furore
commonet nos cauere.

Præmissa itaque misericordia, quòd eos ab
Aegypto saluauerit, punit propter peccata, & du-
plici quidē punitiōe: prior fuit temporalis, po-
sterior

sterior æterna, quia potens est Iesus hic, & in futuro punire: quos per presentia mala non sanat, neque corrigit, ad futura perducit: nam quamvis Naum dicat. *Non consurget duplex tribulatio, ut Hebræi, & septuaginta transferunt, Non vindicabit Dominus bis in id ipsum in tribulatione*: etenim iustus est, et secundum mensuram delicti, erit et plagarum modus, hoc intelligitur, quando vna tribulatio est poena peccati sufficiens, & quando tribulatus suã cognoscit culpam, ac pœnitet, quòd exposuit diuus Petrus, dicens, *Novit Deus pius, et de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reservari cruciandos*, castigat enim, aut eripit, prout saluti expedit electorum: nũc ergo ex parte temporaliter corripit, tunc plenius infligitur supplicium.

Naum. 1.

Deut. 28

2. Petr. 2.

Iesus Angelos puniit.

Angelos vero, &c. De poena dæmonũ agit, qui propter superbix crimen de cœlo detrusi, & a suo genere, & origine degenerantes facillè vinculis deputat æternis: non enim magnum est, quòd Iesus brachio suo extento fragiles homines torqueat, quando & Angelos natura sublimes, virtute potentes nullo negotio superat, & in perpetua tortura detinet, qui ergo populo dilecto præuaricanti non pepercit, neque degenerantes, & superbientes Angeli ei resistere potuerunt, tibi autem, inimicus eius cum sis, veniam condonabit? & tu pulvis, & cinis ei repugnare, & resistere contendis? Principes enim erant, & suum principatum grandem quidem, cœlestem, et admirabilẽ amif-

Angeli principes.

Principatus Angelorū.
S. tho. 1.
p. q. 63.
artic. 8. &
q. 108.

Isaiz. 14

Domicilium Angelorum

ferunt, nimirum vel gratiam adoptionis, in qua creati fuerunt: vel ordinem naturalem, in quo conditi, & constituti fuerant, vel quia de omnibus novem ordinibus Angelorum aliqui ceciderunt, & ita ordinem, & chorum suum non servaverunt, ideo principatus ille referendus est, vel ad ordinem in naturalibus, & illustré illam primævā originē, vel ad gratiā adoptionis, in qua, iuxta probabiliore sententiam, conditi sunt, vel ad chorum, ad quem quisque eorum pertinebat: vel ad omnia hæc simul, à quibus degenerarunt, à generis sui nobilitate & excellentia decedentes, & sequētes Luciferum, dicentem. *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, & similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum lacu, ubi licet ad literam sermo sit de Nabuchodonosor, tamen mysticè per allegoriam consensu omnium Doctorum de Lucifero intelligitur, ut Nabuchodonosor typus sit Luciferi, qui caput est malorum*

Dereliquerunt suum domicilium, id est, ecclesiæ unitatem cum se, Christo capiti bonorum opponunt, & cœlestem eius habitationem oppugnare conati sunt, ideo gratiam & fidem, in quibus nondum erant confirmati, amisserunt, sedesque regni, quas erant accepturi, si suis sedibus, propriaque sorte contenti fuissent, perdidierunt.

Hos, inquam, Angelos in iudicium magni dici referuat

reſeruat Ieſus, cui ſecundùm naturam aſſumptam commiſſa eſt vltimi iudicij executio: nam ſecundùm naturam diuinam habet principalem auctoritatem, miniſterialem autem ſecūdum humanam: de quo Paulus dicit ſimul ſecundùm vtranque naturam, *ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus,* vt au-

diant illud tonitrum magnitudinis eius, quod terrebat ſanctum Iob. Errarunt ergo Angeli habitationem tanti domicilij relinquētes, ventis expoſiti inſtabilitatis, flatui ventorum, procellis errorum, quia ſub vmbraculo eccleſiæ ab his iniurijs ſe protegere noluerunt, reſeruantur ergo in illum diem, vt acerbius & grauius puniantur. Legūt aliqui, in iudicium magni Dei, nihil refert, nam Dei dicitur eſſe ille dies, vtraque lectio à vulgatæ textu admittitur, & eundem ſenſum reddit ſignificanter, Dei, quia dies illa magna, & amara valde, & dies Domini vocatur à Ioele, ſignificantius tamen magni diei, vt dictum eſt, & vulgata legit, habent- que correctiora exemplaria, & Græco fonti magis conſonat, *Megalis imeras*, id eſt, magni diei, cõgruit ergo propoſito prophetæ vt Dei, legamus & diei, Dei quidem quòd diuinitatē, & maiestatem Ieſus oſtendere intendat, vt ſuperius ſolū Deum & dominatorem appellauit, hic magnum Deum indicet Ieſum. Diei verò, quia Ieſus potuit ſemel à cœlo Angelos deturbare, eoſdemque vinculis reſeruari æternis, vt ſera experientia terribili illo die,

Act. 17:

Iob. 26.

Duplex
lectio,
Dei, vel
diei eun-
dem ſen-
ſum re-
fert.
Ioel. 2.

Secundæ partis,

Hæb. 10. die, discant, *horrendum esse incidere in manus Dei uiuentis*. Meritò enim horrere debemus, atque summe cauere, ne in furorem diuinæ iræ incidamus, qui sub caligine damnationis horrendæ potentissimos gigantes, & superbissimos Angelos vinculis, à quibus nunquam absoluentur, & tormentis, à quibus nunquam liberabuntur, alligatos perpetuò cruciat, sine spe ad superiora conscendendi, postquam semel puteus uerferit os suum.

Psal. 68.

Verba
textu ex
tendun -
tur para -
phrasti -
cè.

Sensus ergo, & ordo uerborum est, Iesus, reseruauit sub caliginoso aëre dæmones quosdam usque ad diem generalis iudicij, in quo eos vinculis æternis deputabit, siue vinculis æternis sit in datiuo, siue in ablatiuo, idē ferè sensus est, in ablatiuo vinculis æternis, id est, perpetua obligatione reatus deuinctos, nã *impium iniquitates suæ capiunt,*

Prou. 5.

& funibus peccatorum suorum constringitur: in datiuo autem, quòd reseruauit eos perpetuæ reclusioni, compedibusque inferni, iuxta illud, *ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.* Eandem

Matt. 22.

2. Pct. 2.

sententiam ferè dixit diuus Petrus, *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari,* id est Iesus, de cœlo eos deiecit, & inferni damnatione alligauit, & ibi quasi in custodia cruciat modò, ut nouissimo die coram omnibus plenum iudicium fiat, audiantque sententiam illā terribilem, *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Vbi sub magni

Mat. 25,

& terri-

& terribilis iudicis potestate constituentur, cui nec resistere, nec aliquid occultare poterunt, sed grauioribus reseruat pœnis, nō ergo erunt nobis imitandi, nisi velimus morte æterna perire.

Sicut Sodoma & Gomorra. Deterruerat nos beatus Iudas à peccatis, exemplo supplicij eorum, qui Christi diuinitatem, & maiestatem recusabant, & eius solum dominium, atque dominationem inficiabantur: nūc autem, in eandem rem, exemplum inducit eorum, qui euangelicam gratiam in luxuriā trāsferiebant, quos tales esse dicit, quales exfornicātes illæ ciuitates Sodoma & Gomorra, quas vt præcipuas nominat, tres aliæ erāt finitimæ, eis-que propinquæ, videlicet, Adaman, Seboin, Phegor, quæ simili modo cum Sodomitis exfornicatæ sunt: simili quoque modo non solum sulphure, & igne extinctæ, sed etiam in æterni ignis exemplum factæ sunt, hoc ergo exemplo nos commonet, saltē formidine pœnæ, hos imitandos nō esse. An ex his quinque ciuitatibus vna fuerit Phegor, ex scriptura nō cōstat, crediderim nūcupādā esse Segor, ad quā confugeret Loth, cui Angelus promisserat propter ipsum eam non subuersuram, egresso autē Loth, existimat Lyrā, illam fuisse subuersam, quod fortasse verū est, sed scripturæ apertū non habemus testimoniū, nisi quod quinque ciuitates subuersæ sunt, vnde Pētapolis appellatur.

Hæc iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem descendente igne in Pentapolim, quibus in testimonium ne-

Exemplū tertium de Pentapolis.

Gene. 19

Phegor an sit de numero quinque ciuitatū.

Sap. 10.

Ecce quitia

Secundae partis,

quiti.e sumigabunda constat deserta terra & incerto tem-
 pore fructus habentes arbores, & incredibilis animae me-
 moria stans figmentum salis. Mira sunt, quæ in illa
 Pentapolitarû regione hucusque cõspiciuntur, de
 quibus venerabilis Beda, & Petrus Comestor,
 qui magister historiarum dicitur, & illud incerto
 tempore fructus habentes arbores. 70. dixerunt imperse-
 ãtis temporibus fructus ferentes arbores. Volentes ex-
 primere, quod Hispanè dicimus, *En horas mengua-*
das, fructos vazios, inde scholium Græcum antiquû
 ad eum locum ita habet, fertur, in Sodomis arbo-
 res nasci, & crescere, & fructum ferre, qui extrâ
 pulcher appareat, secato tamen illo cinerem
 inueniri. Quocirca aduertendum, statuam illam sa-
 lis in quam, propter inobediẽtiam vxor Loth ver-
 sa est, vsque ad nostra tempora durare, quam Io-
 sephus se vidisse testatur: quod videtur Sapiens
 significare illis verbis & *incredibilis animae, memoria*
stans figmentum salis, & Iob meminît subuersionis
 huius terræ, dicens, *Terra de qua oriebatur panis, igni*
subuersa est. Insuper rectè vsus est verbo, *Exfornica-*
ta, id est, extra vas debitum, & materiam à natura
ordinatam, immutauerunt, vt inquit Paulus, *feminae*
similiter, & masculi naturalem vsum, in eum vsum, qui
est contra naturam, & exarserunt desiderijs suis. Quod
 iterum alio modo nobis significat, cùm B. Thad-
 dæus subdit, *Abeuntes post carnem alteram, id est, alte-*
rius naturæ carnem requirentes, diuersam ab ea,
quam ipsius naturæ autor ab initio statuerat, hoc
est,

Beda. li.
 descrip-
 tionis
 Palesti-
 nae.
 Pet. Co-
 mest. c.
 53. histo.
 in gene-
 re.

Ioseph.
 lib. 1. an-
 tiquit. c.
 19.
 Iob. 28.

Roma. 1.

est, vitium contra naturam sequentes.

Instituerat enim Deus à principio, masculinum, & feminam, vt possent esse duo in carne vna: nam ex carne masculina, & foeminea, vel in vnum coeunt, vel vna aliqua proles resultare potest, ob id non est altera, sed eadem reputatur natura, id, ad quod natura inclinatur: at verò in concubitu masculinorum, neque vna caro est, neque proles produci potest, idcirco altera natura appellatur, & non fiunt vna caro, & talis copula, quia contra naturam inclinationem est, meritò contra naturam appellatur, & iure Pentapolitæ pœnam temporalis ignis sustinētes, in æterni ignis exēplum cū Pentapoli proponuntur. Sicut enim Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignem de cœlo, quo illas ciuitates absumpsit, atque ignis ardore & sulphuris fetore, æternaque illius terræ sterilitate, & terra conuersa in mare mortuum, & amarum, typum quendam inferni nobis proposuit, sic in nos, furorem suæ iræ pluet, nisi cautiùs vixerimus: nam in supplicio Sodomorum typus quidam nobis proponitur perpetuæ damnationis, ac incendiij infernalis, quæ per illam temporalem punitionem præfigurabatur, cuius rei, vt dixi vestigium, in hodiernum vsque diem, nobis propositum manet, in mortuo illo, efferuentique mari.

Similiter & ij, &c. Si referatur ad hæreticos, ad literam eos cauendos esse docet, sensus est, simili modo præfatos hæreticos lasciuos esse, Sodomitis

Ponderatur grauitas criminis nefandi.
Genes. 2.

Ex prædictis tribus exemplis adhuc

Secunda partis,

retrosce
latis tres
no:æ ip-
sorū col-
liguntur.
2. Petr. 2.
Attende

per similes: vnde argumentum sumitur, omnem he-
resim fundari super luxuriam, voluptatem, vt inquit
diuus Petrus, *existimātes diei delicias coinquinationis,
et maculæ.*

Et dominationē spernunt, idest, Apostolis & summis
ecclesiæ prælatis obedire, & consentire contem-
nunt: in quo Angelis apostatātibus, & dēmonibus
conformantur, qui sub Deo esse neglexerunt, ita
isti suis superioribus semper repugnant, & ob-
sistunt.

Demum, maiestatem blasphemant, Christū Dominū
pulum hominem dicētes, eius diuinitatem & ma-
iestatem negant. Vel aliter glorias maledictis in-
sectantur: quia non tantum cæremonias vtriusque
legis, sed glorias, idest, vtrunque testamentum
negāt, sic Paulus glorias appellat. *Si enim quod eua-
cuatur in gloria est, multò magis quod manet in gloria
est, & iterū. Si ministratio damnationis in gloria est, mi-
nistratio iustitiæ in gloria erit, & ita maiestatem Chri-
sti, idest, glorias ecclesiæ, & ecclesiasticarum dig-
nitatum insectantur.*

Si autem sensus sit tropologicus, ad nos referē-
dus, eos commonere, & ad recordationem redu-
cere contendit, dicitque similiter nos damnādos,
si eisdem peccatis inuoluamur, & eandem penam
sustinebimus temporalem, quæ initium sit penæ
æternæ in inferno sustinēde. Hi qui carnem maculāt,
verbū græcum, quo id dicitur, sonat somniū, aut
insomniare, nō tā, vt notet eas impudicitias, quæ

2. Cor. 3.

Enyp-
niæo -
menoi .
i. dor-
mientes

per

per somnium accidunt, quàm vt à libidine nos retrahat, quæ momento transit, & velut per somniũ, sopita ratione, peragitur. Vel, vt legit Areta, dicit B. Iudas, insomniâtes carni iniquant, vt nimiam obscenitatem, orationis honestate mirabiliter obtegeret, & vita impuros, & ore obscenos mōstraret, quòd nimia illa actionis turpitudine somniorũ illusioni q̄ similis sit. Lege Epiphanium Cyprium & Yreneũ Lugdunẽsem, qui de hac inefficaci insomniatione meminerant, siue hēretici, siue nos talia egerimus, meritò sumus damnandi, & nihil dubium est, simili perditione esse torquendos.

Quoniam in præcedenti quarta particula, admonuerat, hēreticos subintrare sub fallaci quadã specie euāgelistarum. & quòd vt antichristi ambulones sese transfigurabant in Angelos lucis: tribus quæ prædixerat subdolè hēreticos tacere, tres correspondentes notas in præsentī particula proponit, dicit, carnem maculant, & totos sese voluptatibus dedunt, vt respōdeat ei, quod dixerat, gratiam Domini nostri transferentes in luxuriam, dicit, dominationem spernunt, vt conueniat ei, quod dixerant, solum dominatorẽ negantes. Dicit, maiestatem blasphemāt, vt consentiat ei, quod dictum est, Dominum nostrum Iesum Christum negantes, in Christum enim maledicta coaceruant: vt intelligatur ab omni regula deficere, quando in seipso, in proximum, & in Deũ peccant, vt sanctus Thomas notauit, & Paulus, *ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobriè,*

Arcta
Casareæ
episcop9
scholijs
in hanc
epistolã.
Epiphanius in
panario,
contra
boiboritas,
id est, seque
fos & obscenos.

Yreneus in redargutione
falsi nominis
cognitiõis.
Correspondētia
est elegãs
huiuspar
ticulæ ad
præcedētem.

S. Th. 1.
p. 9. 72.
artic. 4.
Tit. 2.

Secunda partis

iustè & piè viuamus in hoc seculo. Sobrie, nosmetipfos continentés: iustè erga proximos cōuersantes: piè in cultu Dei viuētes. Quod prædixerat Michæas. Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitè ambulare coram Deo tuo. In quibus continetur specifica illa trimembris diuisio peccati, in seipsum, in proximum, & in Deum: nam sicut Paulus & Michæas, exponente D. Thoma, afflante Spiritu sancto, docent, ordinari hominē & gubernari ratione naturali, & humana ad seipsum per temperantiam, & fortitudinem: habitudine ad proximum prudentia, & iustitia: in respectū autē ad Deum dirigitur supra suam naturam lege diuina, per fidem, spem, & charitatem: ita isti ex aduerso nullum lapidem non mouent, vt omnem boni ordinem, & rationem corrumpant, seipfos maculant intemperantia, & timorē humanū peruertūt, per iniustitiā, vim proximis inferunt, os suum etiā in cælum ponentes, infideliter, & desperabūdè, sacrilegeque per intestinum Dei odium, maiestati eius blasphemant.

Mich. 6.

S. Tho.
vbi sup.

Textus
fexta par
ticula.
Sedes. 15
loci, de
blasphemia
&
maledictionis
grauitate

Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moyse corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiam, sed dixit, Imperet tibi Deus. Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphemant, quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia norunt in his corrumpuntur.

Particula ista, quod attinet ad B. Iudæ intentionem, non est admodum difficilis: præcedentem enim clauserat partem, quod illi hæretici temerariè

rariè, & sacrilegè Christi maiestatem blasphema-
rent: in præfenti autem proponit, illius criminis
grauitatem exaggerare, & amplificare, vt tanti sce-
leris magnitudo nos deterreat, adducens exem-
plū de Angelo bono, qui tãto studio à maledicto
& cõuitio sese abstīnuit, ne cum hæreticis, sacrile-
gum os, in cælum ponentes, nos quempiam contu-
melijs incessemus, & conuitijs insectemur.

Etenim hoc potissimū intendit in hac episto-
la Apostolus instruere nos ad dignoscendos hæ-
reticos ex suis proprijs & natiuis notis. Inter quas
vna hæc est, eaque in ore ipsorum frequētissima,
maledictio, & conuitium in Christi fideles, quòd
ab ipsis dissentiant, idcirco semper noua excogi-
tant vocabula, irrident, & blasphemant omnia, di-
ris, & maledictis nos nostraque omnia persecuū-
tur, quamobrè in huius criminis grauitatem nolēs
Apostolus incurrere, non solū ab eo abstinet,
sed vt expēdat, modestiūs statim ab exēplo exor-
ditur.

Cū Michael Archangelus, &c. non est ausus, &c. Cōfun-
di sanè debemus ex circūspēctione D. Michaëlis,
qui tametsi contumeliosè à diabolo laceraretur,
etiā cū illo disputans, cõtendens, atque altercās,
ausus non est ei maledicere, sed temperauit fer-
monem, & cum modestia citra maledictum in iu-
diciū Dei remisit, atque referuauit, dicens, Im-
petret tibi Deus, increpet, atque impediatur tantam
audaciam, noluit quicquam acerbius in creaturā

Dei

Sedes. 16
loci, de
Moyfi
corpore.
Sedes. 17
loci, de
origine
idolatriæ
& de ve-
neratio-
ne san-
ctorum,
& adora-
tiōe ima-
ginum.

Dei proferre: vtramque lectionem induco, & probo, & imperet ex nostra vulgata, & increpet, vt diuus Hieronymus ad Rufinum scribens legit: similiter Hugo Eterianus increpet legit, quod & vox Græca sonat *Epitimisa*, quare propter lectionem, & propter sententiam rectè inducitur verbū increpet, cui consonat illud testimonium, *Increpet Dominus in te*, eodem modo legit Andreas Areta, Cæsareæ episcopus in hunc locum, isto ergo exemplo hortatur, vt fugiamus alium impostorum morem sacrilegum, & detestabilem, eorū qui appetitu carnis, contempto rationis vsu, in omnia, quæ de dogmatis catholicis ignorant, blasphemos sermones pessimè contexunt, & nō deliberantes maledicè locuntur, atque more brutorum, ad sensus estimationem sine ratione insanientes, corruptè agunt omnia, Deum & homines autoritate polentes, & dignitate præeinentes blasphemant, & magistratibus turpissimè maledicunt. Dicit autem beatus Thaddæus, quæcunque ignorant, hoc est, omnia, quæ fidei sunt, suo sensu apprehendere volunt, & si non assequantur, irrident, mordent, & inuerecundè negant, quod est Deum blasphemare, & inhonorare: etenim suo iudicio volunt metiri arcana fidei, vnde criminantes pijs detraherent fidelibus, quòd credant, quæ non intelligūt, ac si scriptum non esset, *Si non credideritis, non permanebitis*, hoc est, nō eritis fideles, & vt habet trālatio Septuaginta, *Si non credideritis, non intelligetis*.

Zacka. 3.

Peculiaris mos, & genitricum nota est blasphemiam, atq; maledicentiam.

Isaiz. 7.

Dicit

Dicit etiam, quæcunque autem naturaliter tanquam in
animalia norunt, hoc est, non continentur, nec satian-
tur, quòd infament, & inhonorent quicquid in fi-
de catholica ipsos latet: sed etiam ex opposito ea,
quæ ipsis videntur nota, tanta voluptatis corrup-
tione, more bestiarum profecuntur, vt more etiã
brutorũ præcipites in sua trahãtur desideria, vt de
illis rectè illud intelligi possit. *Homo cum in honore
esset non intellexit, comparatus est iumentis insipienti-
bus, & similis factus est illis.* Contra quos multa Pau-
lus, & diuus Petrus accumulans, quòd affectu me-
rè brutali non solum corrupti trahantur, sed ex-
cæcati à malitia propria, vt dicit Sapiens, in his cor-
rumpuntur, id est, consenescent, & præ consuetudi-
ne computrescent, vt dicit Ioël, *Computruerunt iu-
menta in stercore suo:* quoniam carnales isti homines
in fœtore suæ luxuriæ vitam finiunt, & bestijs si-
miles redduntur, & brutorum more terrenis inhæ-
rent, *facti abominabiles,* vt dicit Oseas, *sicut ea que
dilexerunt.*

Maiorem meo iudicio emphasim habet, quod
Beatus Thaddæus dicit, & in his corrumpuntur, non
solo appetitu bruti animalis, quòd nulla ratione
discernit, sed adhuc amplius: quia totũ affectum
ad hoc inclinans, nimium quòd bellæ definitam
habent concupiscentiam, quæ iuxta præscriptam
& limitatam suam naturam determinatur: at verò
homo naturam propriam sensus à sua conditione
distrahens, & eleuans, etiam secundum partem sen-

Psal. 48.

Roma. 1.
2. Pet. 2.

Sap. 2.

Ioel. 1.

Oseas. 9.

Cœcipient
cætiano-
stia pe-
ior quã
bruto-
rum opti-
ma ratio
ne à prio-
ri decia-
tatur.

Secundæ partis,

sitiuam infinita appetit, idcirco in illis, quæ bruta appetunt, homines corrumpuntur, id est, non sunt paucis contenti, quemadmodum muta animantia, sed insatiabiliter appetunt, delicias quærentes belluis ignotas, & multas adinuentiones voluptuosè appetunt, quæ neque sunt, neque esse possunt, sed adesse æstimantur: tam potens est bellua illa multorum capitum, amor proprius, quem graphicè Paulus descripsit, omnis enim mali origo ex immodico amore nostri nascitur. Rationem huius habes apud sanctum Thomam, quod omnis nostra concupiscentia etiam sensitua est infinita: cõtrahit enim infinitatem ex participio rationis, quæ non satiatur nisi bono infinito. Benè igitur de his Sapiens dixit, quod creature Dei in odiũ factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium, non quidem culpa Dei, sed eorum qui insipienter eis vtuntur: & non quod Deus fecerit creaturas hac ratione, & causa in malum hominũ, sed quod inde malum cõsecutũ sit propter nostrã insipiẽtiam, qui ipsis tâquã Deo fruamur.

2. Tim. 3

S. Th. 1.

2. q. 30.

art. 4.

Sap. 14.

Mens & intelligẽtia B. Iudæ aperta est in hac particula.

Sensus ergo particulæ huius apertus est, & plenus, nempe, Apostolum Iudam vehemẽter inuehi contra hæreticorum familiarem, & genuinam impudentiã, eò quod neque à maledicendo, neque à blasphemando, exemplo Michaëlis Archangeli, abstineant, qui etiam diabolo æmulo suo secum altercanti benignum & dulce dedit responsum, imperet tibi Deus, omnem Deo, iudicij & iustitię glo-

riam

riã tribuēs. Tanto exēple Angeli Dei, qui nec cō
 tradicētem diabolū maledictō affecit, nos B. Iud.
 inducit, vt à turpissimis conuitijs iniquissimis, &
 maledictis, & contumelijs abstineamus, etiam in
 rebus magni momenti, qualis erat illa in qua co-
 nabatur dæmon, vt in scandalum, & ruinam popu-
 li, corpus Moyfi reuelaretur. Ergo maledicentiæ
 mentionem fecit, nō vt eos solūm castiget, sed vt
 nos etiam admoneat ab huiuscemodi malo lin-
 guam coërcere, impij enim temerè quidem, ac
 petulanter maledicta contra omnes congerunt
 fideles, id, quod quàm sit sceleratum, vel ex solo fa-
 cto Archangeli Michaëlis constare potest, qui
 etiam contra diaboli procacitatem tam modestè
 se gessit, vt nec hominem mortuum Mosem cōui-
 tio affici permiserit, & impij isti Deum viuētem,
 & omnium autorem blasphemant?

Similiter apertum est, quod in ea dicitur de
 blasphemia, quæ iuxta sanctum Thomam, maxi-
 mum vitium est: blasphemare enim est aliquid in-
 teriùs cogitare, aut exteriùs dicere, quod derogat
 bonitati & maiestati Dei. Itaque est locutio quæ-
 dam, siue interior, siue exterior contra Deum per
 modum conuitij, & contumeliæ, quare quãuis la-
 ta significatione, blasphemare sit quodcūque exe-
 crari, & maledicere, & verbis calumniam referre,
 aut contumeliam dicere, quomodo etiam apud
 Beatum Iúdam in præsentī vsurpatur, tamen vsu
 theologorum, & in ea sua primæua significatione

Blasphe-
 mia, gra-
 ue pecca-
 tum.
 S. Th. 2.
 2. q. 13.

blasphemia contra Deum militat, & eā, quæ Dei sunt, vt quoties contumeliosè, & ignominiosè inhonoramus Deum, eius religioni derogamus, aut sanctos eius infamamus. Quamobcausam blasphemia ad infidelitatem pertinet, & ipsam infidelitatem aggrauat, & ipsius grauitatem includit: quemadmodum in Christo non erat fides, bene tamen meritum fidei, nam perinde rebus fidei ex obedientia consentiebat, ac si non haberet articulorum si dei claram & euidentem visionem: similiter blasphemus, qui ex sua præcisa ratione non est infidelis, siquidem nō habet errorē in intellectu, tamen quia eius volūtas ita præuè est affecta, vt non velit ita esse, sicut per intellectum iudicatur, & dolet verum esse, & quòd verū dicat, ex hac parte grauitatem habet infidelitatis, siquidem affectus blasphemie est infidelitatem spirare, & blasphemus induit personā falsè sentientis: ad eūdē modum diuus Augustinus dicit, blasphemiam includere falsitatem: infidelitas ergo concomitatur blasphemiam, nam à blasphemia spiratur.

Aug. lib.
vnico cō-
tra men-
daciū.
cap. 19.
Text. 7.
particu-
la.
Sedes. 18
loci, de
notis hæ-
reticorū
in parti-
culari.
Et. 19. de
contuma

Væ illis qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Chore abierunt. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsum pascētes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus ferimaris, despumantes suas confusiones, sydera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

Septima est ista particula, in qua B. Iudas elegantiori collatione omnium seculorum impostores inducens, impios nostræ tempestatis hæreticos graphicè

graphicè in particulari describit, atque suis coloribus ad viuum ex suis primogenitoribus depingit, summarie docēs, quòd hi reiectis euangelicis doctoribus, ipsi sibi auctoritatem vèdicant, eosq; ante oculos proponit conferens ipsos cū antiqua parentum suorū impietate Cain, Balaam, & Chore, quòd ipsos minimè ignoremus, aut nescientes imitemur, sed fugiamus, quia veluti Cain præ inuidia fraternæ charitatis furibundus contra iustum & pium Abel insurrexit, ita isti contra fideles & Christi discipulos mala doctrina per inuidiam insidiosè armantur. Vel sicuti Balaam, pessimo consilio propter lucrunt temporale alios seducunt. Vel demum instar Chore appetitu indebiti primatus, se ab vnitae ecclesię separantes cōtra praelatos pertinaci insurgunt inobedientia: Quamobrem B. Iudas polite, atque acriter hos impostores scelestissimos, & perditissimos cavēdos magis persuadet, quo, id apertissimum sacram literarum exēplis facit scilicet, Cain, Balaam, Chore quorum nequitiam isti imitantur.

Neque his exemplis contentus B. Iudas, quæ possent viros probos conuincere, qui scripturas sacras audiunt: sed vt apostatas istos magis confundat, parabolis & similitudinibus, quas ex rebus naturalibus eruit, ante oculos ponit, afferens euentissimos, & vinacissimos colores, quibus horum lineamenta ad viam explicentur, & nimio feruore cum D. Petro, & D. Ioanne in suis

tia hæreticis familiari, & pertinacitæ inseparabilitate.

Sedes loci. 20. de ratione & obligatione denuntiandi hæreticos absque præiudicio admonitione fraterna.

Sūmariū huius particulae de distinguendis hæreticis iam in specia 1. pars de exemplis scripturę Gen. 4. Num. 24. Num. 16. Secunda pars de similitudinibus naturalibus

canonicis in eos inuehitur. Atque vt magis eos, demonstret, rebus inanimatis assimilât, & rerum inanimatarum formis figurat, comparans eos, tū nubibus leuibus & sterilibus, tum arboribus in fructuosis, fluctibus spumantis, & furentis maris, syderibus errantibus, vt breuius eorum multiplex vitium depingat atque ostēdat: etenim impij isti nullum non mouent lapidem, vt suæ subseruiant & complaceant voluptati.

Hinc in inuidia, & odio, & homicidio Cain vestigia secuntur, & præ inuidia fraternæ charitatis, si non corporaliter, saltem spiritualiter, hoc est, pestilentibus doctrinis fratres interimunt, fratrumque cædem machinantur, & doctoris nomē affectantes magistrorum officium vsurpant, cupientes bonum nomen aliorum perire, eo vsque, vt semen humanum deuorent, & vitam hominis inuidiosè, vt inquit Areta, propediant.

Areta in
hac epi-
stola.

Isthinc auaritia arioli Balaam eligunt, & auiditate temporalis mercedis effusi cœlum terris miscunt: & sicut ille lucri gratia propter lucrum temporale cōtra veritatem cognitā populū Israelem maledicturus venerat: ita isti mercede temporali allecti, & veritatem, quā ipsi norunt, impugnant, & viros excellentes conuitijs laceffere non dubitant, vnde in errore Balaam inuoluūtur, quia omne peccatum ex aliquo errore, & inconsideratione districti iudicij Dei prouenit.

Illinc animas suas, corporaque de proposito sciē

tes, & præuidentes quantum mali gerant, perdūt vsque adeo vt audeant etiam viuentes, in tartara descendere, cū superioribus, appetitu indebiti primatus, non subsint, quibus, vt Choræ Moyſi, ita isti repugnāt, & cōtradicunt: docendi auctōritatem, indigni cū sint, sibi prerripiētes, vim rectoribus, & superioribus inferentes, sub mercedis deceptione effusi, id est, corde euacuati, in omne facinus adducti, & prolapsi, à nullo scelere abstinent, nec sibi temperāt. Merces enim Balaam corruptela est, ille enim mercede corruptus est, vt populo israëlitico malediceret: hinc impij isti cōtra cognitā veritatem neglecta omnium salute agunt, quæstui tantum studentes. His exemplis, quæ ex scripturis diuinis adducit, hæreticorum mores, & ingenium ante oculos proponit.

Quos multis similitudinibus, e media philosophia petitis manifestat, prima earū est, qua nubes sine aqua eos appellat, hoc est, vagos, steriles, vento leuiores.

Secunda arbores autumnales infructuosas, quarum flores huius autumnalis temporis, agricolis proximum est argumentum eas mox emorituras, & iudicant emarcescere: vltimam enim flammā emittunt, veluti candela, quæ iam iam extinguitur.

Tertia bis mortuas id est, Deo & proximis. Eradicatas, hoc est, auulsas ex corpore Christi, qui est via veritas, & vita, quia isti de libro viuentium deleti sunt: omnis enim plantatio quæ non plantauit pater meus,

Ioan. 14.

Matth. 15

eradicabitur, facti iam sunt deplorati homines nō aliter quam arbores eradicatæ, quæ nullam reuiscendi, & reuirescendi præ se spem ferunt.

Quarta fluctus feri maris, peruenuit quidem similitudine, ferociter sæuientes, tumultus, & factiones mouentes, agitati vndis factionis ambitionis, & sæditionis, quibus res nouas moluntur, sibi nihil aliud comparant, quàm suas sordes, hoc est, infamiam, & dedecus ostentare, semper inquieti, tumidi, amari, tenebrosi, fidei & catholicæ ecclesiæ stabilitatem continuò impugnantes:

Quinta sydera errantia hoc est, in deuiâ, & irregularia semper abeuntes, cùm enim se doctores, & magistros à Deo illuminatos iactitent, inconstantes tamen sunt, imprudentes, tortuosi, quibus in æternum procella æterna reseruatur, id est in æternū cum Sathana puniendos Iesus tradet, & *pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarū pars calicis eorum*, vbi. B. Thadæus volens magnitudinem pœnarum sceleratis imminentium exaggerare, procellæ meminit, alludens ad vim illam vēti, ignis, & sulphuris, quam Deus pluit semper & So doma.

Psal. 10.

Gen. 19.

Iterum eiusdem particule enarratio inchoatur. Vt, multiplex in diuinis literis.

Leui prope râque manu hæctenus istam percurrimus particulã, vt iterū eã expendentes exactiùs & copiosiùs enarremus, atq; ex his cōparationibus intelligamus, ea, quæ his rebus natura in sunt istos ex proposito, & electiōe sibimet cōparare.

Rursusque à prima particula exordientes, Vt, quam

quam consultò omiſſimus, quoniam cadit super vniuersalem clausulã & à principio ad finem eam compræhendit, ac si dixisset, Væ his impostoribus sic depictis, & assimilatis, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. Væ istud, in diuinis literis multa indicat, aut cantum lugubrem exequiarũ apud Ieremiam, *Non plangent eum, væ frater, & væ soror, non concrepabunt ei, væ dñe, væ inclite*, subdit rationẽ, *sepultura a sini sepelietur putrefactus & proiectus extra portas Hierusalẽ*, Aut tẽporalis pœnẽ prædictionẽ, idem Ieremias conquerens de sua sorte, *væ mihi, mater mea quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in vniuersa terra*, Aut pœnẽ recordationem, vt idem Ieremias, *Væ misero mihi quoniam abiit dominus dolor in dolore meo laboraui cum gemitu meo, & requiẽ non inueni*. Quandoque pœnam præsentem, *væ nobis, quis nos saluabit de manu deorum sublimium istorũ*, Aut pœnam futuram, *væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. væ væ diu, quia iuxta est dies, & appropinquat dies domini*, Aut pœnam ob transgressionem mandatorum, vt Paulus, *væ enim mihi est, si non euangelizauero*, Aut persecutionem reuelationis nostræ, *væ vnum abiit, veniunt adhuc duo væ post hæc*.

In præſenti vero, Væ illis quibus procella tenebrarum seruata est in æternam, exitium futurum, & certam dãnationem ipsos manere dicit. Quare licet Væ in teriectio sit, qua execramur, & maledicimus, hic non est nota maledictionis, neque enim. B. Judas

Ierc. 32.

Ierc. 15.

Ierc. 45.

1. Reg. 4.

Esaiæ. 5.
Ezec. 30.

1. Cor. 9.

Apoc. 9.

Solutur
collisio
huius li-
tera.

Secunda partis

maledicere intēdit, ne, quod supra diffuafsit, ma-
ieftatem ipfam blafphemare videatur. Verunta-
men maledictionem illam vltimæ damnationis,
vt caueant, prænunciat, atque in memoriam reuo-
cat, vt fugiant à verbo illo aspero. *Discedite maledicti
in ignem æternum qui paratus est diabolo, & angelis
eius:* benedictionem eis exoptat, tantum abest, vt
eis quoquo pacto maledicat, prosequere ergo
Christiane lector in loco decimo nono denotis
& signis hereticorum, pergamus.

Pfal. 90.
Mat. 25.

Tex. oc-
taui par-
ticula.
Sedes lo-
ci. 21. de
prophe-
tia E-
noch.

Prophetauit autē & de, his septimus ab Adam, Enoch, dicēs.
Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium cō-
tra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus opetibus im-
pietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ
locuti sunt contra eum peccatores impij. Hi sunt murmuratores,
querulosi, secundum desideria sua ambulantes, & os eorum loqui-
tur superbiam, mirantes personas quæstus causa.

Et. 22. de
notis he-
reticorū
spetialio-
ribus.

Para-
phrasti-
ca enarra-
tio istius
particu-
læ.

IAM hinc hos impios rursus con-
demnare aggreditur, & in præsentī
particula iudicium propheticæ do-
ctrinæ cōtra eos inducit: nam ex om-
ni antiquitate constat, impios dam-
natum iri, reseruarique ipsis procellam afflictio-
nis in æternum. Probat quia Enoch (qui fuit ab
Adam ordine septimus) præ dixit (vt pro expressa
culpa meritum, & condigna semper apud Deum
sequatur pœna) venturum dominum cum exerci-
tu copioso sanctorum omnium, & beatorum spiri-
tuum, vt iudicet hos asperè, & durè damnet, non
solum

solum ob impia eorum opera, sed etiam ob peruersa verba, quæ in Deum impiè blasphemantes locuti sunt. Quid iustus iudex non veniet iratus ad hos perdendû? cùm aduersus superiores sint murmuratores, erga æquales, cum quibus versantur, quærule, circa inferiores autem iniqui, iniusti, in se ipsos insuper carnaliter peccâtes, pauperes despicientes, ad ditiores, & potentes quæstus, & lucri gratia adultores facti, mirantur, laudant, & prædicant: hæc generatim dicta.

Speciatim autem singula expendamus, & enodemus. Impios vocat, & impiè agere, & impietatem amare, quoniam impios esse proprium est nomen istorum: ob id toties ab apostolo in præsentī particula repetitur, vt Oecumenius notat: quia impius non sonat vulgarem quendam peccatorē, sed insignem, & notabilem, scelestum contra homines, nefarium contra Deum, cùm neque homines timeat, neque Deum reueretur, & quidē cōsonantissimè, nam sicut pius dicitur, qui Deum, diuinamque cuncta patriam, & parentes, & eos omnes, qui parentum loco habentur, debito cultu prosequitur, impius ex opposito isthæc omnia contēnens turbat, & subuertit, vnde de Deo, patria, parentibus pessimè meretur. Inde impietas descendit, quæ est nefarius, & scelestus affectus erga Deum, & hoc nomine hæresis significatur, & hæretici ipsi impij sunt: sic ab apostolo, & ab apostolicis viris vocantur, inde impius à peccatore eo

In particulari
tursum singula
expēduntur.
Im pius
Oecumenius
hic.

Secundæ partis,

differt, quod impius contra Deum, Deiq; religio-
nem peccat, peccator autem in ijs quæ ad vitam
spectant, à iustitiæ scopo recedit.

Prophetauit autē de his septimus ab Adā Enoch. Vaticinū
Enoch inducit. B. Iudas, vt modestiā eius ex vna
parte discāt, qui, vt impios hos nō irritet, nō vult
nudo eius, & proprio testimonio condemnare:
ex altera, vt intelligant isti, diem iudicij futurum
commentum nouum non esse, aut à nobis ex-
cogitatum, sed iam eos antiquissimo, & vetustissi-
mo præiudicio in illum, vt reprobos reseruari, &
à se neque excogitatum esse, neque inuentum,
quòd tam vetusta auctoritate, & antiquissimo te-
stimonio confirmetur eius *qui ambulauit, & non ap-
paruit, quia tulit eum Deus, & alibi Placens, Deo factus
dilectus, & viuens inter peccatores translatus est.* Insu-
per Sapiens. *Enoch placuit Deo, & translatus est in pa-
radisum, vt det gentibus sapientiam.* Tanti ergo viri te-
stimonio confirmatur, quod superius de diuina
horum reprobatione dictum fuerat, præscriptos
hos impios esse in hoc dānationis iudiciū, vt ei pe-
culiare testimonium in hac parte non ad scribere
tur.

Septi-
mus ab
Adam
Enoch.
Gene. 5.
& .1. Pa-
ral. 1.
Ecce ve-
niet.

Septimum autem ab Adam fuisse Enoch, ex sa-
cris literis constat, Adam, Seth, Enos, Cainā, Ma-
laleel, Jared, Enoch, & fuit de stirpe Seth. Induci-
tur autem locus, & auctor adeò vetustus, & sine
exceptione, vt probetur quod non erit impunè
his hominibus. Nam subdit. Ecce veniet hoc est, in
proxi-

proximo est dies domini, ut dominus ipse proprio ore testatus est, *scitote quia prope est in ianuis venit*: legitur in greco præteriti temporis, ad notandam infallibilem prophetiæ certitudinē. Vel huiusmodi præterita pro futuris more hebræorum quandoque ponantur: aut, quod frequens est in sacris literis, tēpus pro tempore vsurpari, de qua re à nobis suprà pauca dicta sunt. Vel iam imminere, & instare dicit, ut discant isti & mortem, & finale iudicium timere, quoniam proculdubio eueniet, & prope est: nam quod remotum est, & distans propter distantiam non imaginamur futurum, ideo, vel non timemus, vel parùm timemus, ut ex Aristotele adducit S. Thomas. *Quid? quod (ut dicit D. Petrus) apud dominū mille anni sicut dies unus, non tardat dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos nolens aliquos perire sed omnes ad pœnitentiam reuerti*, tempus ergo vindictæ non procrastinat dominus, quasi nunquam sit venturus ad iudicium, sed longanimiter differt, ut omnes ad salutem hortetur, nemo autem nisi à seipso perit, ecce veniet licet patienter, terribiliter tamen.

Dominus est qui veniet potēter terribiliter, quia in furore suo sanctos adducet secum, ut commertam de inimicis sumat uindictam: idcirco probata iam Christi maiestate, & diuinitate, Christus absolutè dicitur dominus & à Ioanne appellatur, *rex regum, & dominus dominatium*, paulò superius,

Gg 3 quoniã

Mat. 24,

Arist. 1. 2
Rhet. ca.
5.
S. Tho.
1. 2. q. 42
ar. 2.
2. Pct. 3.

Apo. 19.

Secundæ partis

- Ioan. 5. *quoniam regnavit dominus Deus nosler omnipotens, & alibi. Neque enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificent filium sicut honorificant patrem, & paulo infra, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, veraciter ergo iudicabit verbum incarnatum in natura assumpta, & certò ostendit impostores istos iudicium Dei non euassuros, & nulli dubium esse debet, Deum dicta, facta, cogitataq; nostra esse iudicaturum. Et ut se ostendat dominum dominantium dominatoremque omnium, subdit. In sanctis millibus suis, venturum ad iudicandum: qua phrasi, & modo loquendi, licet apostolici, & sancti non excludantur, angelos tamen peculiariter exprimit scriptura, ut legimus apud Daniele de eodem iudicio exprimentem. *Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei*, & intelligitur de iudicio, quia subdit, *et iudicium sedit, & libri aperti sunt*, eodem tenore D. Ioannes, & erat *numerus eorum millia millium*. Quæ tria loca Iudæ Danielis, & Apocalypsis, vel exponit, vel clariùs ponit D. Mattheus dicens, *Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc se debet super sedem maiestatis suæ, & Isaias. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius, ut videas nunc principes, nunc seniores, nunc angelos vocari, & in presenti millia appellat, unusquisque enim angelorum instar millium est sapientia, virtute, naturæ excellentia: genus enim Dei sunt**
- In sanctis millibus suis.
- Dani. 7.
- Apoc. 5.
- Mat. 25.
- Isaix. 3.
- Obserua

sunt. Ideo q̄ Micheas dicit, & tu Bethlechem ephrata paruulus es in millibus Iuda, Matheus refert, & tu Betlehē terra Iuda nequaquam minima es, in principibus Iuda, hoc est, non esse minimam sed præcipuam, & dignitate maximā, in natiuitate tanti principis: paruulā autē esse dixit Micheas dignitate, & minimam numero ciuium, & qualis esset ante natiuitatem Christi, sed post eius natiuitatem Mattheus dicit nequaquam minima, immo maxima: vbi millia hebraicè, & editio septuaginta, in principes latinè transtulit, cum editione græca & sensu: ideo non dicit de millibus absolute, sed in sanctis millibus suis, & sic Deus erit & Christus ipse omnia in omnibus omnia implens, perficiens iudicans, & suis locis collocans: veniet quidem facere iudicium contra omnes, hoc est, ad condemnandos hos impios cum mirabili multitudine, & applausu sanctorum ad consummandam sanctorum gloriam, & perfectionem: *armabitq; creaturam ad vltionem inimicorum.*

Arguet omnes impietatis, maledictorum, & blasphemiarum, quæ hic dura vocantur, arguet, quia in discrimen vocabit, rationabile ostendens suū iudicium: subdit rationem sententiæ latæ, & cur maledictos in ignē æternū descēdere iubeat, *quia esurius & non dedistis mihi māducare, sitiui & non dedistis mihi potum &c.* arguet autē, vt inquit D. Ioannes *de peccato & de iustitia & de iudicio.* arguet etenim manifestando quæ latebant, in medium prodet

Michæ.
cap. 5.
Math. c.
1.

1. Cor. 15
& Ephe.
4.

Sapient. 5
Arguet
omnes.

Mat. 25.
Ioan. 16.

Secundæ partis,

omnes conuincendo: vbi & si iudicium definitio-
nis, sit futurum de omnibus, iudicium condemna-
tionis, neque contra omnes erit, neque cōtra om-
nes arguet, penitūs, vniuersimque nemine excep-
to, sed contra omnes reprobos: limitatio autem
hæc ad reprobos, ex ipsis verbis, atque textu col-
ligitur: nam iudicium in præfenti epistola sumi-
tur pro iudicio damnationis, vt superius probatū
est: deinde apostolus se exponit, cū subdit do-
minum arguiturū esse contra omnes, non abso-
lutè, sed impios, qui nec pœnituerunt, neque in
gratia ab hac vita discesserunt: omnes autem im-
pios maiores, minores, æquales & cuiuscūque cō-
ditionis statusue sint: *iudicium enim sine misericor-
dia fiet ei, quia non fecerit misericordiam*, sacra est sen-
tentia, non recepturū esse misericordiā, eum qui
nō præstiterit, & ita glossa interlinearis, cōtra om-
nes, scilicet, malos, vt eos conuincat, ostenden-
do maligna eorum opera, quæ occultabantur.

Jacob. 2.

De om-
nibus.

De omnibus operibus impietatibus eorum in generali,
quia impiè egerunt contra legē fidei summi Dei,
& contra eius cultum, & glóriam, quæ sunt impie-
tatis opera in quibus illi impij vixerunt inuerecū-
dè, & irreuerenter se exercuerunt.

De om-
nibus du-
ris.

De omnibus duris, id est, quæ locuti sunt contra
Deum, hoc est, non solum de peccatis operis, &
cordis, sed etiā de peccatis oris, vt apud Mattheū
dicit dominus, *Dico autem vobis, quod de omni verbo*

Matt. 12.

otioso quod locuti fuerint homines reddent rationem Deo
in die

in die iudicij, quid ergo erit de his verbis duris, quæ impij isti contra Deum locuntur? (parum refert si legas Deum siue eum, idem enim sensus est.)

Dura impij isti locuntur contra Deum, sed ipsi non effugient, à laqueo venantium, neque à verbo aspero, in tempore illo de quo dicit dominus, *Scrutabor Hierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in facibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet benè dominus, non faciet malè*, occulta ergo & manifesta, omissa & cõmissa quæ nõ fecerunt, & facere tenebantur, quæ cum actu, & sine actu perpetrarunt peccata propria, & aliena, visitabuntur, & iudicabuntur.

Apertis ergo prædictis similitudinibus, ad verum istorum iudicium manifestandum, & sumendum descendit: inquit ergo. Hi sunt murmuratores & impij seductores, illi de quibus Paulus dixit, *Nõ murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt, et perierunt ab exterminatione*: istorum erant typi, quia contra Deum, contra diuina iudicia, aduersus pro uidentiam, in veros Christi prædicatores, & euangelistas ecclesiasticos insurgunt criminantes: & hic est vnus, nec postremus color, quo delineantur hæretici, & eorum studia dignoscuntur: toti in hoc sunt, vt murmurantes, & perstreptentes clam detrahant diuinę dispositioni, & prouidentię maledicant, & secreto murmure indignationem ostendant, vt susurrone qui tacitè, & musitando non apertè omnia diuina, quæ hac ratione eis displi-

Psal. 90.

Soph. 1.

S. Tho.

1.2. q. 6.

art. 3. quę

dam pec

c. ta sunt

sine actu

Primus

color im

piorum.

Hi sunt

murmura-

tores.

1. Cor. 10

Num. 11.

14. 16. 22

• *Secundæ partis*

cent, reprehendunt, & carpunt, reprehensive
etiã publici sunt, quia non tantum clanculariè,
sed aperto Marte semper vituperare student. Cũ
ergo in publicum prodire non audent, non satis fi-
dentes doctrinis suis, aut ob earũ obscenitatẽ, &
turpitudinẽ ex insidijs adoriũtur, murmurãdo ca-
lumniantur, vt hinc sua vitia & flagitia cõmendẽt.

Secũdus
color.

Quæru-
loli.

Alter viuis istorum color est, quod quæru-
degant, & bonam proximorum sortem accusent:
amant enim criminari, cupiunt schismata, & factio-
nes excitare, nihil minus amant, quã quie-
tam, & pacificam vitam: proximorum famam, &
nomen minuunt, conquærantur de fælicitate alio-
rum, de laboribus, & ærumnis huius sæculi, assueti
omnia damnare, non ferunt, quod aliquibus prof-
perè cedat, tanguntur, & franguntur aduersis re-
bus, suas indigentias apud magnates exponunt,
procurantes temporalia extorquere, deniq; quæ-
cunq; sibi contingant, quæruoli sunt.

De his quæruolis, & murmuratoribus simul
poteris intelligere illud Sapientis, *Custodite vos à
murmuratione, quæ nihil prodest, et à detracti-
one lingue, quoniam sermo obscurus in vacuum nõ ibit*: hoc
est, non remanebit impunitus: & in hoc sæculo
apud homines minuetur nomen detractoris, et in
futuro Deum experietur ultorem.

Sap. 1.
Oserua

Tertius.
Color.

Secundã
desideria
sua ambu-
lantes.

Addit tertium colorem, et quidem maximum,
et certum, à quo istorum cæcitas nascitur, et ali-
ter, ni mirum. Secundum desideria sua ambulantes, hoc est,
nihil

nihil non faciunt , quod ad carnis illecebras non conuertant , in nullo carnis desideria frænant.

Hanc in genere Beatus Iudas tradit cæcæ impietatis causam. Paulus autem hanc radicem in suos ramos , frondes , atque fructus amarissimos quidem distribuit dicens. *Tradidit illos Deus in reprobum sensum: ut faciant ea , quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia , fornicatione , auaritia, nequitia, plenos inuidia , homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parçibus nõ obediçtes insipientes, incõpositos sine affectione, absque fædere, sine misericordia. &c.* Denique maculati sunt omni malitia , morosa malignitate affecti, Deo, & hominibus odibiles , qui neque naturali affectione ad pietatem commouentur , scædera, & pacta seruare non curant , nec sibi , neque alijs compati sciunt , denique effusi sunt in omne genus peccati , & de peccato in peccatum , quasi in quoddam præcipitium se dedunt. Quod ergo murmuratores sint , & quærulosi , hanc subdit causam, nempe quod carnales sint, & sui desiderij affectatores, ut dicit Beatus Iacobus, *vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, et ill. etus* : hoc quidem est peccati primum seminarium , ut idem Beatus Iacobus dicit , *unde bella, et lites in vobis? nonne hinc ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris?*

Roma. 1.

Iacob. 1.

Iacob. 4.

Secundæ partis

Sinunt enim isti concupiscentias regnare in suis membris, atque se eleuare, & erigere supra rationis imperium: non eamus ergo nos post concupiscentias, proprias carnis affectiones sequendo, carnaliter viuendo, nisi velimus in hoc impietatis barathrum nos præcipites dare, ne imitatores efficiamur horum pseudo prophetarum, quos flet, & deplorat Paulus dicēs, *Multi enim ambulant, quos sepè dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi quorum finis, interitus: quorum Deus, venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Ergo nec contemnamus humilitatē & austeritatē, & nec aspernemur continentiam, neque omnia hæc parui faciamus, gulæ atque luxuriæ seruietes, sed nostra conuersatio in cælo sit, neque aliud quidpiã quæramus, nec sapiamus nisi cælestia, & Iesum & hunc quidem crucifixum.

Phili. 3.

Os eorū
loquitur
superbiã

Superbi sunt, tument superbia os eorū loquitur superbiam, siquidem de religione, & virtutibus perstrepunt, & sine mente crepant, atque id quidem, fucatis verbis, & ficto animo, e mentitaque intentione faciunt, superbè arroganter, & iactabundè semper locuntur. Vnde habes aliam secundam causam, propter quam murmuratores sint & quærulosi, quæ superbia est: os enim suum in cælum ponūt: promittunt se nullo timore dimissuros quæ agunt, & se solos veram Dei cognitionem habere, alios contemnunt, se ipsos iactitant, quia magni

magni sunt in oculis suis. Quos deplorat Iſaias. Væ, inquit, qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, et corã vobis iſſis prudentes, ſcientiam enim diuinam contemnunt, de humana gloriantur, cùm ſcriptum ſit *Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris cum: nihil ergo mirum, quòd ſemper murmuratores ſint, quæruſoſi, cùm ſuperbi ſint, ideſt, membra illius ſuperbi, de quo Daniel prædixit, Eleuabitur, et magnificabitur aduerſus omnem Deum, et aduerſus Deum deorum loquetur magnifica, et dirigetur, donec compleatur iracundia: mirandum igitur nõ eſt, quæribundos eſſe, quærimonijs, & murmurationibus plenos.*

Eſaix. 5.

Pſal. 93.

Dani. it.

Vbi vulgata habet ſuperbiam, Eraſmus legit ſuperba; ſenſus idem eſt, ſed addit, in vno vetuſto codice legi ſuperbia in altero ſuperbẽ, infert varietatem, arguit deprauationem, cùm apud græcos nihil variet, Dico tamẽ quòd quidquid ſit apud græcos, legendum eſt cum noſtra vulgata, ſuperbiam, non enim iam licet tam leuiter, etiam in his minimis, de authoritate vulgatæ, ſentire.

Eraſmus

Planus eſt loci ſenſus, quod hi ſupra ſe, de ſe ſentientes, alijs præire contendunt, ad alta aſpirant, in adinventione malorum ſuperioribus ſunt in obediẽtes:

Hęc eſt tertia cauſa propter quam impij iſti omnia replent murmurationibus, & quærelis, auaritia, ſcilicet, mirantes perſonas quaſtus cauſa: nam ob lucra aduſatores fiunt, & palpones ſunt mirantes

Mirãtes
perſonas
quaſtus
gratia.

Secundæ partis,

personas, hoc est, multis, & magnis titulis mendaciter, & adulanter ornantes, vt ventri inseruiant, & quæstui faciant satis: perniciosissimum hominum genus, quòd veritatem taceant, & sua adulatione, obcæcent, quos in sui amorem, & vt sibi solis placeant, allicere contèdunt, magnificè extollentes, commendantes, magnificientes, nimium honorantes: vbi notatur excessus honoris, qui potentibus, & diuitibus impèditur sine meritorum ratione, quod est ingens vitium acceptionis personarum, qua causa multi in prælatos eliguntur indignè, quod prædictum erat per Isaiam, *Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui, dicens vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua*, hoc est, vnusquisque vellet regem constituere sibi propinquum, & familiarem, non propter publicam vtilitatem, sed propter propriam, sed quando isti ita dicunt, vnam electus suam inopiam, & imbecillitatem intuens, indignum se cognoscens, humiliter responderet quod Isaias subdit. *Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum: nolite me constituere principem populi, & cum Moyse.*

Exod. 3. *Quis sum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israel de Aegypto, Dominus enim præcipiebat per Moysen, Non consideres personam pauperis, neque honores vultum potentis. Et Sapiens, multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis;*

Leuit. 19
Prou. 19

buentis, & hac lucrandi intentione blandiuntur his diuitibus. Quod vt caueamus admonet Paulus, *ne velimus diuites fieri*, neq; existimemus quæstui esse pietatem, si ex pietatis simulatione quæstui lucro, & vanæ gloriæ inhiantes vacemus. Contra hos pseudopphetas, ipsi propheta veteris testamenti scripsere, consuunt puluilos sub omni cubitu, quorum impietatem multi odio secuntur, qui nec Dei honorem respicientes, nec animarum salutem curantes, propria commoda exquirunt, quia affectio commodi in his magis regnat, quam affectio iusti, *omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi*, idest, omnes gloriæ Dei propria anteposunt commoda. Et vt in summa dicam, tantò quis ampliùs contra Deum murmurat, & quæribundus est de sua sorte, quantò minus carnis desiderijs resistit, è cõtrario verò, qui spiritualibus ascenduntur, & inflammantur, quanto diligentius suprema aspirant, & anhelant, tantò libentiùs transitoria cuncta aduersa, paupertatemque tollerant, nan vt illis quæstus est pro pietate, ita istis magnus quæstus est pietas cum sufficientia. Inspice Danielem cœlestium desideriorum virũ: considera Paulum nos ad cœlum rapientem, dum dicit, *Id enim quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, nõ contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: Quæ enim videntur tem*

1. Ti. 6.

Ierc. 14.
Mich. 3.
Ezec. 13.

Philip. 2

Dani. 9.

2. Cor. 4

Secundæ partis,

poralia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt. Leuia sunt omnia temporalia, citò pertranseuntia, facilia tolleratu, si modo per fidem, ea, quæ in cælis sunt, contemplemur, & æterna illa bona pro scopo habeamus, Hac particula explicat apostolus Iudas quod supra dixerat, Errore Balaam mercede effecti sunt, & quidem apertius, quia dum dicit, mirâtes personas quæstus causa, vitium adulationis ex desiderio lucri ortum habere docet.

Simile
adulato-
rem ex-
plicans.

Etenim adulatores perfimiles sunt hæderis, quæ nullû fructû ferêtes, & edificijs inutiles sunt, in hæc solû natæ vsu, vt perpetuò vireant aplaudendo, suntq; imbecilles per se stare non valentes, muris hærent, deformitatem ipsorum, & rimas tegêtes, & protegentes, araneas, viperas, & venenosa animalia, quæ sub eis ingenerantur, commodi, & utilitatis suæ causa: eadem isti faciunt, sibi lucrum quærentes, vitia fouentes, vitiosos defendentes, inde in omne flagitium ob errorem Balaam effunduntur.

Text. 9.
particula
Sedes lo-
ci. 22. qui
in hæc
particula
exactius
explica-
tur de no-
tis.

Vos autem charissimi, memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimo tempore venient illustiores secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes.

HA C nona particula B. Iudas testimonio doctrinæ apostolicæ hos impios condemnat, & ostendit, ipsos, cauendos esse, quia apostoli societatem istorum prohibuere, & ita fraternè
nos

nes admonet, vt meminerimus districti finalis iudicij, quod iam propinquiori, & clariori doctrina docet, quàm fuit illa iam posita prædicti Henoch: vt pote quæ sit apostolica, in qua enixè deprecatur B. Iudas vt vigilemus, ne vanis persuasionibus ab ea seducamur, quoniam Henoch priùs, de inde apostoli, ad cautelam futurorum, hæc prædixerunt, ne impostores isti incautos nos præoccupent: prædixerunt inquam futuros hæresiarchas, qui secundùm sua desideria obambularèt, se à fidei vnitæte segregarèt, velut bruta animantia sine mente sine ratione, absque vlla futurorùm præsensatione. Enarratis ergo exemplis, similitudinibus, parabolis, quibus corruptissimum hæreticorum morbum & exitialem finem eorum docuit B. Iudas, nunc adducit, quæ de eiusdem commonuerint apostoli. Vos autem charissimi, catholici, & fideles, quicquid impij illi dicant, vel faciant, estote fortes in bello, & infracto animo in fide semel tradita perseuerate: facile nanque, in Christo domino confortati, cauebitis à corruptis istorum moribus. Memores estote verborum, quæ sancti apostoli admonuerunt, quæ tenaci memoria seruate, & ante oculos habete, vt non solum corde eorum reminiscamini, sed etiã voce profiteamini, vt tandè opere compleatis, quæ prædicta sunt ab apostolis. Petro, scilicet, & Ioãne in suis canonicis. Notanda B. Iudæ modestia, qui sic semper loquitur, quasi ipse non esset vnus de apostolis: obseruanda quidem ad reprimendã

Secundæ partis

nostram arrogantiam, qui industria, aliorumque opera, & benè dictis uti, nisi furtivè nolumus, nec quid rectū putamus, nisi quod à nobis prodierit, quasi aliquid rectum à nobis sit, quasi ex nobis.

Hæc autem implere debetis, cū quia futura prædixerunt, tū quia apostoli Domini nostri Iesu Christi sint, hoc est, nuntij ipsius Christi, qui est ipsa veritas, in quo verum est, quicquid præcipitur: quia Iesus veritas ipsa est, verusque Deus, atq; homo verus, vnde patet B. Iud. post reliquos apostolos scripsisse. Prædixerūt autem illuminati spiritu sancto. In novissimo tempore venient illusores. Veturum, scilicet, antichristum, cuius isti sunt præ-

2. Thes.

2.

1. Tim. 4

2. Tim. 3

& 4. Titum. 1.

2. Pet. 3.

Ierc. 23.

Ioan. 10.

ambuli præcursores, de quibus multa vas electionis Paulus, & princeps apostolorū Petrus vêturos ipsos à sua cupiditate sed à Deo minimè missos, ut dicit Ieremias, *Non mittebā prophetas, & ipsi currebant, non loquebar ad eos, & ipsi prophetabāt, & D. Ioānes quotquot autem venerunt, fures sunt & latrones.*

Per doctrinam enim erroris illusores, simplicium deceptores, & præstigiatores, per fictam religionem, & deliramenta illudentes, nimirum veritatis sunt illusores, sicut Iudei Christo illusserunt.

1. Ioan. 2

Filioli, inquit Ioannes, novissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc antichristi multi facti sunt, gulosi enim, & luxuriosi sunt, & per carnalia desideria ambulantes, in peiusque semper ruentes: ibunt in adinventionibus suis.

Psal. 80.

Et impietatibus suis, nō in pietate & cultu Dei: quia

sunt

sunt homines inquit, Paulus, *se ipsos amantes, cupide elati, superbi, & cætera multa, quæ dicit Paulus qui bus ducuntur varijs desiderijs homines corrupti mente corrupti circa fidem.*

1. Tim. 3

Hi sunt: qui segregant semetipsos, siquidem iuxta propria vota, quæ sunt impietatum affectiones à vero Dei cultu segregant se: cultus enim Dei ipsa pietas est; quæ ut inquit Paulus, *ad omnia utilis est*, nam modis omnibus omnem habet utilitatem. Hi autem impij sunt, ideo segregant se, id est, seorsum à grege dominico: à facie domini ad abdita conuenticula sese conuertunt separatim, à communione fidelium semetipsos omnesque disternunt extra fidem, & sacrum ecclesiæ tabernaculum abducunt ab ecclesiæ corpore diidentes, cum tamen, nec carnifices illi, qui Christum crucifixerunt, sint ausi tunicam Christi diuidere. *Erat autem tunica inconsutilis disuper contexta per totum, non scindamus eam dicunt, sed sortiamur de illa cuius sit: & tamen isti ecclesiam charissimam Christi sponsam temerario ausu discindunt, semetipsos à domicilio fidelium subtrahunt, ad sua conciliabula, & latronum speluncas pelliciunt, sed cum Paulo, consideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum, non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam.* Nec imitantes animales istos, qui hæc faciunt: quia animales sunt, & concupiscentias carnales, & sensualem viuendi rationem sine mente, & ratione secuntur, in quibus ea tantum spectes

1. Tim. 4

Ioan. 19.
Ierem. 7.
Matt. 21.
Mar. 11.
Lucæ. 19

Hebr. 10

Secundæ partis

quæ vix, aut dumtaxat ad vitam præsentem pertinent: nimirum spiritum non habentes sunt sine spiritu, qui est donum Dei, & sine spiritu hominis, qui est ratio naturalis, & sine spiritu Dei, ob id litera grandiuscula scribitur Spiritus.

Ideo hæc ulti^ma particula causam reddit præcedentium: etenim segregant semetipsos à sorte iustorum, quia spiritum non habent: ideo desideria sua impiè secuntur, quòd spiritum nò habent: ideo animales sunt, quia spiritum veritatis, quo

**Simile
ynum.**

fideles congregantur, non habent, neque habere meruerunt, vnde spirituales fieret. Quo enim modo, anima hominis vniuersa mēbra corporis viuificat, quādiu sibi cohæret; si separet quoduis à iūctura ceterorū, illud certè de cetero nò viuificat: sic & omnes qui ab vnit^{ate} diuiduntur, ab eis recessit spiritus vitæ, dignè igitur contentiosi, qui separent semetipsos, carnales ab apostolo vocantur, & animales, & spiritum non habētes, vt ait D.

D. Bern.
sermo. 1.
de S. Mi
chaele.

Beda hic
Obserua
simile al
gerum.

Bernardus, alterum simile apponit Beda:

Eam ob causam lac defluit, quia coagulum nò habet: decidūt isti, quia coagulo charitatis nò retinentur, spiritum nouitatis habent, non sapiunt quæ Dei sunt, & immansueti sanè sunt, pertinaces indociles, in quibus vitium plærunque regnat singularitatis, quique semper se reputant alijs spiritualiores, nouitates amant, vanitates inducunt, seditiones suscitant, contra quos Paulus ille, vas electionis, affectuosissimè fideles hortatur. *Siqua ergo*

consola

consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis: implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimis id ipsum sentientes: sic spiritu viuamus, & spiritu ambulemus, & spirituali alimento, exemplo ad ædificationem fidelium vnanimis simus, cum igitur isti animales sint, animali etiam doctrina vtuntur, quid mirum quod Spiritum diuinum in se non habeant? sapi est tamen de super est, teste Iacobo, descendens à patre luminum.

Obserua apostolum duas notas addere prædictis ad cognoscendos hos impostores. Prima est quod, se segregant à viris pijs, dissidia mouentes contra sanam doctrinam. Secunda autem, quod animales sunt, id est, in quibus Spiritus Christi locum non habet, sed carnis affectus.

Vos autem charissimi, superædificantes vos metipsum sanctis firmæ nostræ fidei, in Spiritu sancto orantes, vos metipsum in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Et hos quidem arguite iudicatos: illos vero saluate, de igne rapientes. Alijs autem miseremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

Decima ista particula parænesis quædam est morum, qua noster Thaddæus fideles morali in formatione instruit, adhortans, vt in religione Christiana, oratione, & vita, quæ Christo digna sit, & nomini Christiano respõdeat, perseuerent. Com monetque ad Dei dilectionem, virtutum disciplinam, vitiorum fugam, puocatque, vt ignorantium misereamur, obstinatos autem acriter argua-

Philip. 2

Iacob. 3.
Aliq̄ duc̄
notæ in
piorum
hæretico
rum sup
aduntur
superio
ribus.

Tex. 10.
particula
Seces. 23
loci de
charita
tis offi
cijs, at
que pat
tibus.

Secundæ partis

mus, quasi dicat, Vos autē charissimi, &c. iacta sunt ha-
tenus nostræ fidei fundamenta super fundamē-
tum illud primum, nemo aliud ponere potest præ-
ter id quod positum est, quod est Christus Iesus:
hoc iactum est in vobis, vosque piè recepistis, cō-
gregati in vnitatem fidei, segregati estis ab eccle-
sia malignantium, iam carissimi superædificātes vos mu-
tiplos, & in hoc ædificio spirituali tāquam lapides
vivos ad consummationem corporis Christi: sup-
ponentes, non solum nuda fide & mortua, sed pro-
ficientes in fide viua per pietatis exercitia vos su-
peraddite, & superimponite per opera charita-
tis, ita pietatem sectemini superextruentes vos,
hoc est, in spiritu sancto instaurantes vt crescatis
in templum Dei, iuxta Spiritus sancti doctrinam in
quo habitet Christus Iesus, & fideles cæteros st a-
biliatis, & cōfirmētis, vt crescat ædificiū Christi,
& super fundamentum præceptorum superpona-
tis consiliorum obseruantiam: quia negligēti præ-
ceptorum religionem, vana sunt consilia. Hoc
princeps apostolorū deprecatur, & vas electio-
nis Paulus prædicat, *super ædificati super fundamē-
tum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari
lapide: Christo Iesu in quo omnis ædificatio constructa, cres-
cit in templum sanctū in domino, in quo & vos coædifica-
mini in habitaculum Dei in Spiritu sancto*, quod B. lu-
das admonet, vt super ædificemus nos sanctissimæ
nostræ, fidei. Non enim poterit fides nō esse sanctif-
sima, quæ sanctissimo fundamento innititur Chri-
sto

i. Pet. 2.
Ephes. 2.

sto Iesu qui testis quidē oculatus est, vt dicit Ioānes, *ipse qui est in sinu patris enarrauit*, vt negotiū sanctæ nostræ fidei ritè, rectè securèque transigatur: ipse enim est fons totius sanctitatis, vnde fides habet, vt à falsitate purget, & ab erroris contagio purificet, carnalitatis scæno liberet, in spiritu sancto orantes, attendite quod si per hoc tam purum fundamentum vos vestris viribus, peculiarique oratione non potestis conseruare, vt super ædificetis, vt ipsum comparetis, addite peculiaribus his vestris operibus per communes congregationes vestras orationem in spiritu sancto, misericordiam expectantes domini nostri Iesu Christi, qui mētem vestram eleuabit ad patrē misericordiarū qui dabit spiritum suum, quo spirituales efficiamini, non quod vos id prestetis solis vestris mæritis, sed Christi fauore, vestra tamen operatione. *Dei enim sumus adiutores, & cooperatores*, orare autem debemus petendo salubria, æterna, & minimè cauduca: atq; mundana, in mundo nulla stabilitas, & firmitas nobis est, ideo in spiritu sancto diuinum auxilium implorare debemus, *qui adiuuat infirmitatem nostram, nam quid oremus sicut oportet nescimus sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus in enarrabilibus*: ipse enim inspirat, vt oremus, & facit, vt de nobis minimè præsumentes in Deo omnē spē nostram collochemus: nam talis oratio nos protegit, & ædificio spirituali tectum misericordiæ superimponit, quæ in extremum diem æternæ vitæ-

Ioan. 1.

1. Cor. 3.
3. Cā. 19

Roma. 8.

Secundæ partis,

vobis dispēſatur, & reſeruatur, ergo vos in dilectione
Dei ſeruate, Charitatem enim, & dilectionem
veſtram erga Deum, oratio conſeruat: per
1. Cor. 13
ipſam in primis Deū honorate, mutuā exercete
dilectionem, vt per charitatis vinculum vnum ci
ficiamini in Chriſto Ieſu, & non ſitis ſicut es ſo
nans, aut cymbalum tinniens, quaſi aërem verbe
rantes: non enim poteſtis alios commodius ſerua
re, quàm ſi priùs vosmetipſos diligenti cura, & cu
Dcut. 4
ſtodia ſeruaueritis. Ita dominus per Moylem ad
monet. *Cuſtodi te metipſum, & animam tuam ſollicitè,*
implendo diuina præcepta, opera charitatis exer
cendo, & hæc ſit veſtra ſapientia & intellectus co
ram populis, vt audientes, & videntes glorificent
Deum, quòd ſtetis expectantes miſericordiam domini no
ſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam. Tanto enim poſito
fundamēto, infracto animo, cunãtos ad expectan
dam diuinam bonitatem, & peccatorum perfectã
condonationem excitabitis, & promouebitis.
Vbi B. Thaddæus nos hortatur ad perfeuerantiã,
argumento ſumpto ab vtili, ex propoſita retribu
tione, & ſpe miſericordiæ, quæ fouere nos debet,
vt duremus in aduerſis, quæ ad tēpus ſunt, magna
enim ex eis præmia nos manēt, quæ proculdubio
copioſè reportabimus, expectantes ſemper finē
omnibus propoſitum, quòd per Dei miſericor
diam vitam æternam conſequemur: fidamus Chri
Iſaię. 30.
ſto, eiꝰ ſeruiamus in conſcientia bona, & fide
non ficta. *In ſilentio, & ſpe erit fortitudo veſtra*, dicit
Iſaias,

Isaias, hoc est, quieti, & sine vana sollicitudine, optimo tamē animo vitā æternā pro scopo operatio- num nostrarū habeamus: sustineamus ergo dñm, quia ipse indefinēter nos vsq; ad finē cōseruabit.

Per misericordiā non intelligit gloriam, quo ad essentiā, quia ipsa præmiū est, q̄ datur ex merito, & ex iustitia, sed potiùs gratiam, quæ omnino gra- tis, & sine merito datur, & vita æterna est, miseri- cordia, quo ad ipsam gratiam, quæ est radix me- riti: *non enim condignæ sunt passionēs huius temporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Rom. 8 :

Miseri-
cordia
quid hic
significet

Hos quidem ar-
guite iudicatos, hoc est, ad charitatem aspicientes,
eius partes non negligatis, neque charitatis offi-
cia contemnatis: charitatis enim hoc est ingeniū,
vt cupiat omnes seruare, & vicem, statumque mi-
serabilium, & perditissimorum hominum doleat:
vnum ergo charitatis officium est hos arguere,
quos in tantum scelus demersos videritis, vt de
eis nullam spem habeatis, sed iam iudicatos, vt in-
sanabiles, & pertinaces imperiosè illorum auda-
ciam, & temeritatem reprimatis, vt si ipsi ad pœ-
nitentiam redire recusauerint, saltem alios ad suæ
turpitudinis imitationē non alliciant. Ergo post-
quam vos semel in fide fundatos, & radicatos
conspexeritis, spe, & dilectione optimè confirma-
tos, hoc sit vestrum exercitium, vt vnā hāc cha-
ritatis partem præstetis, prodite in medium, & ar-
guite hos obstinatos, improbè in faciem eis resi-
stentes: sic enim, si ipsi non conuertantur, saltem

Secunde partis

Iob. 3.

alios non inficient: nam *qui non credit, iam iudicatus est*: arguite ergo manifestantes eorum impietate, eos conuincentes, & postquam iudicaueritis, arguite manifestando, increpando, alios que informando: ad curationē istā expectare debetis & in hunc finem arguendi, vt ex igne illos eripiatis, & saluetis. Illos vero saluate de igne rapientes. Si qui tamen sunt ignorantes infirmi, officium alterum charitatis erit, hos saluare, & à supplicio æterni ignis liberare hortādo, orādo informādo: scriptū enim est.

Prou. 24

Erue eos qui ducuntur ad mortem, qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses, non sat est si pietatis officia circa deploratos viros exercueritis, eos euitādo, nisi etiam omnem dederitis operam, & diligēter euigilaueritis, vt Christo lucrifaciatis, quos adhuc curabiles, & sanabiles cognoscitis: nam si resipuerint, à peccato liberabitis, atque de iudicio Dei eripietis: de igne quidem rapientes, hoc est, terroribus, & uarijs incēdijs, propter delicta cœlitus in exemplum, emissis in pentapolin, ergo si proposueritis saluabitis ipsos, si resipuerint, de furore libidinis eripietis.

Iacob. 5.

fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate (inquit, Iacobus,) & conuerterit quis cum sciret debe, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte. Urgete ergo, & compellite illos intrare, si non amore, saltem timore tremendi iudicij Dei. Viri enim maxima auctoritate, & religione præditi sic nos docuere, dum ipsi dolebant, & flebant miseris vices

homi;

hominum: sic Jeremias in suis Threnis excidium Hierosolymitanum fleuit, Samuel Saulis lapsum, & ruinam lugebat. Obserua cautionem quam addit circa pertinaces tractandos, & incorrigibiles aliter quàm eos qui frontem non perfricuerint, neque omnem deposuerint pudorem: qua enim via arguendi, redarguendi, iudicandi, aut fugiendi sint, superius à nobis dictum est, & breuiter colligit B. Judas in præsententi. Alijs autem miseremini, nam quidam arguendi, quidam saluandi, quorundam miserendum est, quos enim non poterimus conuertere, charitatis erit opus, condolere, & misereri, quod ea sint imbecillitate, & humana fragilitate afflicti, ut suos sequendo affectus pereant: quoniam à peioribus inficiuntur pessimo sodalities, & consortio: dociles tamen suo opte genio erant, & qui facile ad charitatem traherentur: deploranda fragilitas, quam, dum consideramus, misereri debemus, & illos à pessimis separare, quoniã maiorum persecutio eos vrget, & stringit: si præstiterit aduersitas, consolandi sunt, si inopia cogit ad turpia, leuanda necessitas. Hæc autem omnia charitatis officia exercere oportet, intimore Dei, non quidem illo seruili, sed filiali, pio, & casto, quo reueremur Deum, & nos intimè, & legitimè inspicientes, nostramque fragilitatem consideraets: nam qui alium cuiusuis erroris castigat, oportet se circumspectat, ne forte plus iusto seuerus existat, vel pius: multum enim debet esse de se securus, qui

Jerem.
1. Reg. 15

Par. 5. &
7.

Secundæ partis,

alium corripit: qui arguit ergo obstinatos, qui erudit ignorantes, qui eripit fragiles, qui miseretur proximi, circumspectè id faciat metuens, atque prospiciens, ne simili peccato innodetur. In timore nihil de se præsumens, aut in se confidens, itaque qui se existimat stare, inquit Paulus videat ne cadat, & alibi, fratres & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delictulo, vos qui spirituales estis huius modi instruite in spiritu lenitatis cõsiderans te ipsum ne tu tenteris. Solliciti ergo simus de salute proximorum, ita tamen, vt consideremus nos metipsum, qui etiam in deteriora labi possumus, cauentes ergo ne fortè ipsorum admisso, aut reprehensio negligentior sit, atq; subinde calamitatis vobis causa sit: ita vt qui iã estis stabiliti, in eandem impietatis ipsorum confusionem sensim dilabamini, cùm vitium enim lubricum sit, ad imitationem cuique facilè obrepit: præstemus ergo ista circumspectè, & diligenti cautione ad misericordiam, qua proximos prosequi debemus, cuius rei modum proponit, nimirum, odientes & eam quæ carnalis est maculatam tunicam ne modum corripiendi excedamus, ne odio iniquo perfonas ipsas prosequamur, accedat odium, nõ qualecumque, sed perfectum, quo culpam abominemur, & separemus naturam à peccato. Eleganti metaphora tunicam maculatam dicit, exubias veteris Adæ, concupiscentias, & opera carnis, non ergo hominem ipsum sed fermentum nequitie odisse debemus. Per tunicam ergo culpam intel-

1. Co. 10.
Galat. 6.

Psal. 24.
& 138.

ligit

ligit, idest, veterem illam carnis vetustatem, & corruptionem, vel corpus ipsum concupiscentijs maculatum, vt aggrauat, & contaminat animam, vt pote quæ ex contactu carnis sordem detestandam contraxerit, hoc enim odio habere debemus, ut immaculatum reddamus: nam corpus nostrum non prosequimur odio, etiã si qua macula maculatum sit. Ob id hoc dicit per illam periphrasim & circumlocutionem, odiētes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam, quæ figurabatur per tunicam illam Ioseph, non vt polymita, sic enim Christum, & eius virtutes referebat, sed vt in sanguine hædi tincta fuit, per sanguinem enim, & maculam sanguinis, peccatum intelligimus. Huic tunicæ maculatæ opponitur in alio extremo vestis illa nuptialis, de qua dominus in parabola euangelica, quæ est fides viua, quam qui habet, verè induit dominum nostrum Iesum Christum, & verè integrèque est diligendus, & secundum se, & secundum tunicam.

Gen. 37.

Mat. 22:

Itaque clausulæ sensus est, vt fratres, & proximos perfecto vinculo charitatis diligamus, vitium declinantes, & abhorrentes, debita tamen ratione personæ, alios mansuetudine trahamus ad Christum, alios minis deterreamus à peccato, ita vt odimus ipsos affectus, non homines, & non solum affectus pessimos, sed quicquid vestis est, & malitiæ cooperimentum, & conuersationem ipsam prauam, qua se peccator operit, odio habere de-

Summa
particulæ

Secundæ partis,

bemus, & inhonesta omnia, carnis que turpia opera, & vestem à carne contaminatam, & quæ à carne sorditata est. Odio enim habetur corpus quod castigatur, mortificatur, refrænatur, *ne peccatum regnet in nostro mortali corpore*, castigandum ergo corpus, & *in seruitutem redigendum*: alioquin corpus suum *nemo odio habet*, quia qua natura bonum est, cõseruadum quidẽ est & sustetandum, nõ tamẽ nutriendum & fouendum molliter, vt inquit Sapiens *qui delitatẽ nutrit seruum, sentiet ipsim contumacem* natura est bonum quoddam, & secundum redundantiam particeps beatitudinis in futura vita, & in præsentem, instrumentum est ad eam comparandam.

Roma: 6:
1. Cor. 9:
Eph. 5.
Prou. 29

S. Tho.
2. 2. q. 26.
artic. 5.
Tex. 11.
& vltima
particula
Sedes lo
ci. 24.
quo Chri
sti maie
stas per
suas par
tes legiti
mẽ pro
ponitur,
& in epi
logũ col
ligitur.
Sedes lo
ci vltimi
de vnita
te per
Christũ
consum

Ei autem, qui potes est, vos conseruare sine peccato, & constituere ante conspectũ gloriæ suæ immaculatos in exultatione, in aduentu domini nostri Iesu Christi, soli Deo saluatori nostro, per Iesum Christum dominum nostrum gloria, & magnificentia, imperium, & potestas ante omnia secula, & nunc, & in omnia secula seculorum. Amen.

HA C vltima particula noster apostolus votis, & imprecationibus iubilans concludit, atque obsignat suam istam canonicam epistolam multis nobis precans, & gratias Deo optimo max. referens, quod ille solus possit nos sine macula seruare, atque à præsentis vitæ ærumnis liberos in gloriam perducere, vt securi, & omni gaudio pleni, ipsi venienti ad iudicium compareamus, cui glo-

ria

ria est, & honor per omnia secula.

Aperta sunt omnia huius epilogi verba, cæterum graua, & plena omni charitate, quare, & siferè nullæ sunt difficultates, sunt tamen singula verba expēdenda, & explicanda.

Nec interim est silentio prætereundum, quosdā nimium grecizantes aliquot varietates annotasse in vulgata, quæ græco exēplari non respondēt: si mihi crederent, starent editioni vulgatæ, & eius auctoritatem in græca exemplaria nec prouocarent, nec resolverent: licet examinare, & expendere cum maiori reuerentia integrum sit: sed de his sat supra dictum est, nos veteri vulgatæ inhereamus.

Itaque Beatus Iudas, extremam suæ epistolæ manum appositurus, magna quidem iubilatione ad patrem æternum se conuertit, *Ei autem qui potens est, conimonefaciens nos, vt per omnia gratias ei agamus, quia potens est dominus, omni potens nomen eius, potentia enim patri appropriatur, vt supraddictum est: nūc autem eos nos existimemus esse, quibus tanquam ex nobis nihil virium, & potestatis tribuendum sit, sed soli Deo, qui potest omnia omnes enim nos peccauimus, & egemus gloria Dei, & quasi solia vniuersi cecidimus, solus ergo Deus nos cōseruare sine peccato, potest non solum mortali, sed etiā veniali, atq; ab omni eorū reatu purgare: sine eius ope & gratia n̄ sumus sufficētes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est,*

maria qui etiam in vniuersa hac epistola canonice in tēditur.

Erasmus & Ioannes Ganeig hic

3. partic.

Deut. 15

Part. 2.

Rom. 3

Isaiç. 64

2 Cor. 3.

Secundæ partis

Tanta enim virtus eius est, vt nos possit, & cōstitue
re ante cospectum gloriæ suæ immaculatos, facereque irre-
præhensibiles per Christum, qui digni constitua-
mur, quique & apparere, & consistere coram suo
conspectu valeamus, & eius gloria, & præsentia,
& adoranda, tremendaque maiestate, in confor-
tio, & societate angelorum, perfruamur, qui ipsius
iucunda visione gaudent, & lætantur, *angeli enim
eorum in calis semper vident faciem patris qui in calis
est, & nos quoque satiabimur cùm apparuerit gloria
eius;* & nos metipso videamus, & circūspiciamus,
mirabiles omni modo immaculatos effectos per
eū, qui solus potēs est anima, & corpore viuos red-
dere, & stola immortalitatis induere, & replere
omni gaudio, & pace, cū in die iudicij ad nos
collatos cum agnis, & ouibus à dextris suis pronū-
tiet, *Venite benedicti patris mei possidete paratum vo-
bis regnum à constitutione mundi.* Tantum abest, vt
in horrendo, & tremēdo illo iudicio formidemus
vt in exultatione in aduentu domini nostri Iesu Christi futu-
ri simus cum gaudio, & lætitia, quia reddet nobis
coronam iustitiæ iustus iudex, & præmium fideli-
ter certantibus in perseuerantia, & fide viua expe-
ctatū: & si de viatoribus dixit David. *Euntes ibāt &
flebant mittentes semina sua,* de hoc statu iam exeun-
tibus subdit, *venientes autem venient cum exultatione
portantes manipulos suos,* satis quidem consonè, &
acommodatè, quia si in præsentī mortali vita pau-
lò ante dicebat apostolus in timore degendum,
nunc

Matt. 18
Psal. 16.

Matt. 25.

Psal. 125.

nunc autem animat, & corroborat, & iubet bono animo esse, quia in futuro erimus cū exultatione, *in tempore enim nouissimo*, inquit D. Petrus, *exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in varijs tentationibus*: & venerabilis Beda, quantò in præsentide nostris actibus magis trepidi fuerimus, tantò amplius in futuro de precepta mercede letabimur in dño, à quo solo omne bonū descēdit, & mē dicatò accipimus Soli Deo saluatori nostro per Iesum Christum dominum nostrum: soli patri non excluso filio nec spiritu sancto, vt superius dictum est de natura dictionis exclusiue: pater enim nos creauit, ipse nos saluauit mittendo filium in redemptionem nostram, ipse enim saluator est omnium, maximè fidelium, sed per Iesum Christum dominū, id est, verum Deum, & hominem, *qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio*: per ipsum enim cætera bona proueniunt, vt non audeamus nobis ipsis adulari, quasi aliquid simus, aut valeamus, sed si gloriandum nobis sit, in domino gloriemur. B. Thaddæus hanc clausulam pro coronide suæ epistolæ annexit: vt quod à principio intendit, amplius manifestet, nempe Christi maiestatem, qui non tantum consubstantialis est, coæqualis, coæternus patri, sed per omnia ei respondens, per quem ante omne seculum pater regnauit, regnat in præsentī, regnaturus que est in æternum, *qui Dei virtus est, & Dei sapientia*, Christus enim operatur quoad actionem imma-

1. Pet. 1.

Beda lic

4. Parti.

1. Cor. 1.

2. Cor. 10

1. Cor. 1.

Secundæ partis,

- Heb. 13. nentem sempiternè, non ex aliquo temporis initio, sed ex omni æternitate (secludo actionem transeuntem) *nam Iesus Christus heri & hodie ipse, et in secula, verbum quidem in natura assumpta mediat, vt honor, & gloria Deo tribuantur, & Deus per Christum tot bona nobis conferat, & per ipsum respondemus, Deum ipsum glorificantes. Gloria. & magnificentia imperium, & potestas ante omnia seculã & nunc & in omnia secula seculorum amen. Quia omne bonũ in Ch̃ro peragitur, & cõsummatur, & gloriã, magnificentiã, imperiũ, atq; potestatẽ Dei cõfitemur, quæ sunt tituli, siue epitheta Deo propria: de quibus cecinit Moyses. Iste Deus meus, et glorificabo eum: dextera tua domine magnificata est et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti aduersarios nostros: quis similis tui in fortibus domine? quis similis tui? magnificus in sanctitate, terribilis, atque laudabilis. Gloria, quæ famæ & nominis claritas dicitur, Deo propria est, qui suapte natura sublimis est, atque gloriosus: magnificentia autem, magna quædam est, & præclara efficitur, quia magnarum rerum est operatrix, magnificentia eius discurrunt nubes, imperiũ est dominatio omnium rerum, quia curabunt omnia genu, & iurabit omnis lingua in domino dicet, meæ sunt iustitiæ, meum est imperium, potestas auctoritas quædam est omnipotentia, cui nihil valet resistere voluntati eius quis resistet? quia regnum eius in æternum non dissipabitur, neque alteri tradetur, et confundentur omnes qui repugnant ei, hæc sunt*
- Exod. 15
Deus natura sua gloriosus. &c.
Dei. 33.
Isai. 45
Rom. 14.
Rom. 9.
Dan. 2.
- sunt

sunt quæ Deo patri conuenire scimus, sed per Christum dominum, ipso docente illustrantur, Christo adiutore perficiuntur, quia Deus magnificè, gloriosè, atque potenter fecit nobis misericordiam per Christum, qui quantum est ex parte virtutis suæ, Deum ipsum glorificauit, magnificauit in suis operationibus, auxit, & sanxit imperiū quoad regimen, potestatem declarauit in malorum coërtione, & in resistentia vitiorum.

Quæ si ad morum nostrorum informationem conuertamus, idē est, ac si diceret, si gloriam puræ, & defecatæ conscientiæ habetis, si magnifica, & egregia opera facitis, si moribus carnis, & dæmonibus, calcato & contempto mundo, imperatis, si uitijs potenter resistitis, si flagella patienter sustinetis, totum id Deo tribuite, à quo totum quod est bonū accepistis per Christum dominum nostrū.

Vnde Deus qui, teste Sapiente, *maior est omni laude*, à nobis potest magnificari, in nobis potest crescere, sicut Virgo virginū dicebat *magnificat anima mea dominum*, maximus Deus in se, & magnificus omniumq; potens: tamē & in nobis quotidie crescere potest, & maior esse, cū exaltatur per fidei sinceritatē, coroboratur per spei firmitatē & robur: perficitur & cōsumatur, cū p̄ charitatis ardorē nos inflammat, & in anima nra ipsissima Dei imago, his viuis adhibitis coloribus, absoluitur.

Si in aīa peccatorū, teste Paulo, crucifigitur, occiditur, profecto in anima iusti plantabitur, viuifica-

Pater
aternus
per Chri-
stum cla-
rificatus.

Deus
per nos
in Chri-
sto glori-
ficandus

Eccl. 43.

Luc. 1.

Heb. 6.

bitur, resurget sic ergo magnificatur & in nobis Deus per Christum dominum exaltatur ut iam hinc ex hoc seculo incipiamus vocari, & esse beati, quod mundo corde sitis semina atque pignora nostræ perpetuæ gloriæ, & felicitatis habeamus in semine, & spe, quæ in futuro perficientur, & consummabuntur, quando cum ipso conregnabimus in secula seculorum. Ipse enim est, in quo pater nos benedixit in omni benedictione spirituali, in cælestibus in Christo: sicut elegitq; nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, et immaculati, & ipsi: & in ipso sita est nostra felicitas, hæc est vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum, quam ipse nobis post mundi consummationem, secundum utramque partem, mentis, scilicet, & corporis conferet, eaque fruemur cum ipso regnantes in secula seculorum.

Huic sit laus, & gratiarum actio in sempiternum. Amen.

Quæ particula confirmatio est, & omnium prædictorum obsignatio quædam, quia beatitudo secunda est, et immutabilis eademq; ipsius Dei æternitate mensuratur: Non est deficiens, nec laborans in ea, non dormitabit, neque dormiet, nec soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corrigia calciamenti eius, sed abundantia perfruetur timore malorum sublato. Erit opus iustitiæ, pax et cultus iustitiæ silentium, et securitas usque in sempiternum Amen.

Eph. 1.

Ioan. 17.

Isaix. 5.

Prou. 1.

Isaix. 32

SI quæ desideratur lector optime, aut ex insignioribus, quos subiicimus, locis petenda, aut tua opera, & exactiori, & maiori industria, pie & benignè supplenda sunt, iuxta annotationes eruditissimas à sapientissimo, & religiosissimo fratre Roderico Yepes Hieronymiano in præfatione prefixas.

ENARRATIONIS
FINIS.

Ll 3 TER-

T E R T I A E T
 VLTIMA HVIVS ENARRA-
 TIONIS PARS DE LOCIS, QUOS HAEC
 BEATI IVDÆ CANONICA EPISTO-
 la nobis tratandos offert, quos silentio hac
 calamitosa tempestate premere turpe
 & indecorum nobis foret.

(?.)

Boni consulas precamur, lector optime, si lucis & distin-
 ctionis gratia, locos hos & insigniores notas ab enarra-
 tione nostra (ubi suis proprijs sedibus perlecti à nobis
 fuerant) consultò et traximus, vt illa et breuior esset,
 et luculentior, vnde minùs te grauaret detineret que. Non
 enim posset non turbare cursum expositionis aut, saltem
 te suspendere: quia sensus et mens Apostoli retardaretur:
 facile tibi erit, vtrumque, aut alterum, pro libito comple-
 cti, respuere vè.

Inter hos autem locos, vnum statim, reliquis omnibus, pre-
 fiximus, nempe de fidei necessitate et sanctitate: quoniam
 si D. August. credimus, hoc est argumentum, et scopus hu-
 ius epistolæ, immo verò reliquarum canonicarum, in qui-
 bus fidei vnitas, et operum necessitas asseritur.

August.
 de fide
 & op eri
 bus. c. 14

LOCVS VNVS COMMVNIS TOTI HVIC
 epistolæ de fidei sanctitate, ex eiusdem scopo collectus, pe-
 culiariter autè desumitur ex illis verbis tertiæ particule

Supercertari semel traditę sanctis fidei, et ex nona parti-
 cula, Hi sunt qui segregant semetipsos et ex
 particula decima, Superadificantes vos
 metipsos sanctissimæ nostræ fidei.

HAC

ANCINSIGNEM NOTAM
in numero locorum non constituo,
quoniã potiùs est argumentũ huius
epistolæ, & eius præcipuus scopus, et
primaria B. Iudæ intẽtio. Sensus iste

D. Augustini est dicentis. *Iustificari hominem per fidem sine operibus, opinio fuerat exorta temporibus Apostolorum ideo apostolica epistola, Petri, Iacobi, Ioha. & Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, ut vehementer astruat, fidem sine operibus nihil prodesse, idem Augustinus docet A Etianos ab A Etio Eunomianos ab Eunomio autores fuisse huius hæresis.*

Grauißima est pestis huius hæresis, quæ vniuersam fidem catholicam labefactat, & in vniuersa opera pia iniquè grasatur: quæ prohdolor, succitante Luthero cum magna hominũ clade inualefcit et veluti cancer indies magis serpit, & dilatur: à sensualitate enim delusi nequã, & otiosi isti nebulones, *quorum Deus venter est*, hoc sectantur placitum omnium malorum sentinam, quæ disputatio, ob diuturnam vtrinque pugnantium luctã, nimium est implexa atque inuoluta.

Cũ tamen status causæ valde sit perspicuus, affirmant illi bonorum operum osiores, solam fidẽ sufficere ad salutẽ, hoc est, cum sola apræhensione per intellectum absque vlllo opere, neque in executione, neque in affectu ipsius intentionis: atque adeo dicunt, solam fidem, tanquam sufficientem dispositionem, sat esse ad recipienda

Locus
ex argu-
mento &
scopo hu-
ius epi-
istolæ de
sumptus
Augusti-
nus de fi-
de & ope-
ribus. ca.

54.

Aug. lib.
de hære-
sibus. ca.

54.

Disputa-
tionis in-
volupte,
status est
manife-
stus.

Philip. 2

sacramenta. Audaciter inferunt, nullam sacramen-
torum esse necessitatem, nulla bonorum operum
indigentia, nulla mandatorum obseruantia opus
esse, nullum esse peccatum præter infidilitatem:

Obie-
ctiones
aduerfa-
riorum.
Roma. 3.
Ephes. 2.
Abach. 2.
Roma. 1.
Heb. 10.

Idque probant multis scripturæ testimonijs, qui-
bus impij homines ad destructionem operum iu-
stitiæ arguunt inquit apostolus *arbitramur iustifica-
ri hominem per fidem sine operibus legis & iterum, gratis
enim estis saluati per fidem & hoc non ex vobis, Dei enim
donum est, Ad hæc. credidit Abraham Deo, & reputa-
tum est illi ad iustitiam, & ex propheta, iustus autem in
fide sua viuet, quod Paulus non semel inducit, atque
comprobat. Hinc, & ex alijs id genus testimonijs
confectum putant, sola fidei apprehensione per in-
tellectum, salutem nobis comparari, absque ali-
quo charitatis, et boni alicuius affectus concursu.
Quod etiam sibi persuadent ex hoc quod B. Iu-
das in tertia particula deprecatur super certari nos semel
tradditæ sanctis fidei, sancta vocatur fides igitur est,
quæ sola absoluit, et complere potest nostram iusti-
ficationem: siquidem sancta est ideo sanctificatio-
nis causa et ratio.*

Conclu-
sio catho-
lica.

August.
de fide &
de operi-
bus. c. 14
& lib. de
hæres. c.
54. Hiero-
ny. in
Paulum.

Verumtamen sancta et Apostolica Romana Ec-
clesia semper expræssit, tenuit, et docuit solam fi-
dem non sufficere, sed necessaria esse opera. Qua
de re longam disputationem inducerem, nisi a viris
pijs et catholicis diligenter pertractata esset, post
D. Augustinum, Hieronymum. Alfonso à Castro,
Ihoã. Rosens. Guido Carmelita Andrea à Vega.

F. D.

F.D.Soto, vt alios minoris notę omittamus vnanimiter asserētes, nos iustificari nō sola fidei apprehensione per intellectum, sed per actum credendi, sperandi, & diligēdi, & detestandi peccatū, præueniente afluatū diuinę misericordię: quia in ipsa receptione gratię, fides per actum dilectionis operatur: hic sensus est Pauli. *Nā in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quę per charitatem operatur.*

Iam securis ad radicem arboris posita est, ob hęc enim doctrinam. B. Iud. hanc suam epistolam edidit vt intelligamus in puncto iustificationis, alia etiam esse opera necessaria, in affectu saltem. Est sanē iustificatio nostra motio quędam Dei quę a Deo ad iustitiam mouemur, tamen in nobis fidei motus est prior, & radicalis in ordine supernaturali, quo eidem gratię recipiendę præparamur, & disponimur, actus, inquam, fidei ingenerātis actū spei, & confidentię: & deinde charitatis actum, cum detestatione peccatorum, & proposito cauēdi in futurum.

In scripturis sacris res est apertissima alias virtutes theologicas præter fidē, ad iustificationē: exigi: nā baptismo redditur accepta salus per apostolum *secundum suā misericordiā saluos nos fecit per luanacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, ect.* Rursum charitati quia *charitas Dei diffusā est in cordibus nostris per Spiritum sanctū &c.* Quo sensu exponitur a D. Aug. docente fidē non sine dilectione

Mm operari

Castro d
harel. li.
7. verbo
fides, hē-
rel 2.
Rofens.
arti .1. &
12.

Galat. 5.
Guido
Cormeli
ta de hē-
ref. c. 6. li
nea. 50.
Vega li.
8. in ca. 8
Concil.
Triden:
fessione. 6
Soto li-
bris de
natura &
gratia.
1. 2. quę.
113. ar. 4.

Catholi-
ca Con-
clusio
probat

Ad Tit. 3
Ad Ro. 5

August.
de Spiritu & lite
ra. c. 32.
Ioan. 14
1. ad Cor.
13.
2. Pet. 1.

operari nostram iustificationē, vt D. Iohann. manifestat, *qui habet mādata mea & seruat ea, ille est qui diligit me, qui autē diligit me, diligitur à patre meo, & Paulus multis affirmat, opera quātūuis egregia, etiam fidei & spei, sine charitate nihil esse, & nihil valere, atque prodesse: quo modo. D. Petrus docet per Christū maxima & preciosa nobis promissa donauit, vt per hęc efficiamini diuinę cōsortes naturę, quod ipse, paucis interiectis, explicat, satagite fratres, vt per bona opera certam vestram vocationē & electionē faciatis, quinimo si quid dubij apud D. Paul. esset (teste D. Petro sapiētissimē & altissimē, locutus est, *charissimus, inquit, frater noster Paul. secundū datā sibi sapiētīā scripsit vobis, sicut in oībus episto. in quibus sunt quedā difficilia intellectu quę indocti, & instabiles deprauāt, sicut et ceteras scripturas ad suā ipsorū perditionem,*) et vbi se D. Paulus non explicuisset D. Petrus. Iacobus, & Ioh. & Iudas explicuerūt ex professo intentionē suā dirigētes, vt præter fidē nudam operum necessitatem ostenderent.*

2. Pet. 3.

Arist.

Quid? quod vbi in diuinis litteris doctrina ista nō exprimeretur natura ipsa illā manifestat, quę nihil fecit inutile, vanū, & otiosum, sed vnū quodq; propter suā operationē, nihil sine vsu condidit, neq; nouit abundare in superfluis, neq; deficere in necessariis: hoc princeps philosophorum ad naturę æconomium frequentissimē et passim inculcat. Cū ergo fides naturę nō aduersetur, sed eā perficiat potiùs, illustret, atque dirigat, fit, vt fides
opera

opera nō respuat. Sicut ergo ratio fidei subseruit, atq̄ue ancillatur, ita fides rationē illustriorem, & magis perspicuā relinquit: atq̄ue efficit, mutua ergo & vicaria luce se perfundunt & iuuāt, plurima sane naturæ secreta, quæ philosophis erant inaccessa, nobis explanat, & pandit.

Ad hæc ex logica ipsos inuadamus, sola fides iustificat, propositio est exclusiua duas habens exponentes, vna est, q̄ fides iustificat, altera quod sine operibus iustificat, quæ quidem si sane intelligantur, doctrinæ ecclesiæ catholicæ Romanæ non dissonāt. Prior propositio est, fides iustificat quæ facit hunc sensum, quod extra fidem, *sine qua* impossibile est placere Deo, non est salus; quia vt dicemus, ipsa est ostium, & radix salutis nostræ.

Heb. 11.

Posterior exponens est, quod opera non iustificanc, intellige opera aliena à fide, non sunt necessaria, hoc est, non sunt mæritoria quoniā nō possunt placere Deo. Sed impij isti homines impiè omnia torquēt, omnibus vim inferūt, & cum veritate ipsa inimicantur; ab eorum loquēdi modo & more, & nos abstinere, & cauere debemus.

Efficacissimè hos impostores Diuus Iacobus confundit, *si fides nō habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit aliquis, tu fidem habes, ego opera habeo ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam*, pulchrum quidē argumētum ad reuincendos hæreticos efficacissimum &

Iacob. 2.

potentissimum sumptum à natura fidei, cuius gen-
 nius est, vt operetur non minus, quàm natura igni-
 nis est, vt ardeat, & luceat: bona ergo opera fru-
 ctus sunt, & signa fidei, & fides salutaris est, vnde
 cognitionē continet, & fiduciam addit cū amoris
 affectu in Deū cognitū. Idcirco subdit Apostolus
 quod Abraham etiam ex operibus iustificatus est
*qui contra spē in spē credidit Deo, et per multas tribulatio-
 nes probatus Dei amicus effectus est, Rahab meretrix nō
 ne ex operibus iustificata est? etc.* studiosa enim volun-
 tas & opera, quibus benignissimè Israëliticos nū-
 cios excepit, iustificarunt illam.

Sed ne in re aperta redundemus, & testibus vta-
 mur non necessarijs, hāc enim esse fidei Christianæ
 innatam proprietatem omnibus in manifesto
 est, vt non solum nos credere faciat, sed etiam sti-
 mulando ad charitatis opera prouocet. Fides
 enim non solum est speculatiua sed etiam practi-
 ca, idcirco à Sancto Doctore non collocatur in in-
 tellectu speculatiuo sine dependentia ab intelle-
 ctu practico, vnde connexionem habet ad volū-
 tatem *qui credit in filium Dei habet testimonium dei in
 se, testimonium quippè non solum lucens, & illu-
 minans, sed insuper prouocans, & propendens,
 vt iuxta fidei præscriptum operemur, ergo suap-
 te natura non est sterilis, vt probat D. Augustin.
 quoniam ad operandum sollicitat, certissima igitur
 res est fidem sine charitate non iustificare per-
 misericordiā, inquit, Sapiens, et fidem purgatur peccata.*

Roma. 4.
 Judith. 8.
 Iacob. 2.

2. 2. q. 4.
 artic. 2.

1. Ioan. 5

August.
 præfat.
 in psal.
 31.
 Galat. 5.
 Prou. 15

et si fides est substantia rerum sperandarum, per modum habitus, at charitas ipsa est quæ fundat, & confirmat radices subministrando fidei vim, & ipsam per modum actionis, & formæ agentis viuificando: nã sicut fides fortitudo est charitatis, ita charitas fidei vices rependit, quòd fidei robur sit. Ita Paulus docet, *Christum habitare per fidem in cordibus nostris in charitate radicati, et iunctati*, non est ergo otiosa neque sterilis fides, neque sola iustificat, sed charitati cõnexa bonorum operum feracissima est, in cuius potestate radicaliter continetur, & executioni demandantur, vt affectu operationis concipiuntur.

Potissimùm huius quæstionis pondus ex solutione pēdet argumentorũ, quibus miseri isti excēcātur percipere non valentes sensum Paul. ad Roman. scribentis, non iustificari quæmpiã ex operibus legis, cuius, cæremonias illas, veteres excludit *quia nihil ad perfectum adduxit lex*, cõdemnat ergo iactantiam Iudeorum qui ex legis Mosaicæ obseruantia sibi iustitiam arrogabant.

Alienum ergo est à D. Pauli doctrina, vt velit à iustificatione charitatis operationem & concursum seiungere. Quid? quod Paul. eo loco omnia opera excludit, quæ extra fidem fiunt: sine fide ergo nulla opera solida sunt, & grata Deo, & ad iustitiam sufficientia. Quare opera quæ præcedunt fidem, etiam si legis naturæ, sint iustificare nequeunt: de quibus latissimo sermone D. Augustinus dis-

Hebr. 11.

Ephes. 3.

Dilutio obiectio
num aduersario
rum.
Roma. 3.
Hebr. 7.

August.
de spi. &
lit. à. c. 25
ad. 34. &
libr. 83.
99. q. 76.

August.
de grat.
& liber.
arbi. c. 8.
de præ-
dest. san.
cap. 7.
2. Cor. 5.
Galat. 6.
3.
Ephes. 2

serit sola tamen fides ostium & initium est unde, astante Deo omnis bona nostra operatio incipit, quod Diuus Paulus nobis indicauit, dum ab ipso *in Christo noua creatura*, nõ semel appellamur & Diuus Iacobus *quod sumus initium aliquod creature eius*, initium ergo iustificationis, quod ex fide est, per opera consumatur, in fide igitur iustificatio inchoatur, charitate tamen absoluitur, de qua re multa D. August. Si quando sancti patres dicunt, solã fidẽ iustificare, nõ intendũt opera excludere, sed cupiũt nos intima mẽte percipere, quòd sine fide Deo placere nõ possumus, ideo q̃ non gloriemur ex operibus nostris, quia non *sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis sed sufficientia nostra ex Deo est*, locus ergo Paul. adductus p̃ nobis facit, & veritatẽ catholicã cõfirmat.

2. Corin.

Gen. 15.
& 22.
Iacob. 2.

Nec glorientur, ex altero loco de Abraham, quem Diuus Iacobus tam aperto sermone explicat, vt vel ex eo solo, hæresim istam confundat non enim iustificatus fuit Abraham sola credulitate, & assensu manente in intellectu, non ibi ficit actus credendi sed vltèrius progreditur ad offerendum filium suum Isaac: iustificatur tamen ex fide qua credidit: quia nisi ex fide opus illud procederet, iustum non esset, nam neque spe præmij duceretur, neq; ex dilectione Dei procederet.

Habac. 2

Neque est quod nos obtundant iactãdo locum Habacuc toties à Paul. adductum & approbatũ, fateor ingenuè eandem esse mentem prophetæ

& apo-

& apostoli: quare tunc propheta intendebat, ne essent increduli in expectatione v̄turi quòd moram faceret, nam infidelis, & incredulus non saluabitur, *qui incredulus est*, inquit Isaias, *infideliter agit*, cum ergo subdit Habacuc, *iustus in sua fide viuet*, de vita gratiæ intelligit, quæ merito fidei per charitatem operantis habetur: nam fides ista erat non sola apræhensio, sed etiã studiosa expectatio v̄turi. Hunc locum dum refert Paulus simul explicat, ut licet Deus ad tempus differat suum aduentum, & permittat impios prosperari: tamen ipse veniet, & non tardabit, & tempore congruo, atque instituto, iustam faciet vindictam. Ex quibus subinfert patienter expectandas esse diuinas repromissiones, quæ ex fide in fidem reuelantur: quia quæ in lege veteri promissa sunt, omnia vsque ad vnum Iota in euangelio adimpleta sunt. Excitat ergo mentem nostram, ut in fide permaneamus, quia sicut Deus stetit suis omnibus promissis in antiqua lege, sic quoq; apparebunt cuncta quæ promissa nobis sunt in euangelio, ut ex obseruatione huius fidei viuamus: quia fides nõ tantũ basis est, & fũdamētũ virtutũ, sed etiam nullus erit iustus nisi opera sua referat ad vltimũ finẽ qui est supernaturalis foelicitas.

Isai. 21.

Roma. 1

In eundẽ sensum idẽ testimoniũ iterũ citat Paul. ut inter prospera, & aduersa cõfidẽter, & perseuerãter ambulemus: *Fidelis enim*, inquit est, *qui repromisit, et cõsideremus inuicẽ in prouocationẽ charitatis, et*

Heb. 10.

Tertia pars

bonum operum, & vt benè nobis ad conseruandum patientiam magnos animos faciat subdit, adhuc enim modicum aliquantulumque qui venturus est, veniet, et non tardabit, iustus autem meus ex fide viuit, & vt magis explicet subdit, quod si subtraxerit se nō placebit anima mea. Cōnexa sunt ista testimonia, & intelligentia eadem, de tollerando, & patienter expectando domino, vt promissiones reportemus: vestigijs ergo patrum sollicitè, & vigilanter inhecreamus, & neque latum culmum ab eis diuertamus, nam hæretici, qui nouitatibus student, multis erroribus conuoluuntur. Itaque fides eisdem operibus quæ dicat, cooperatur, alioquin Paul. non diceret *credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit*, nam vltra fidē expectationē exigit, & progressum ad inquirendū Deū, eorū operū iustū remuneratorem. Ob id aliud asserimus, nempe, fidem exigī ad iustitiam vt partē, & primū fundamētū iustificationis, aliud autē negamus, ipsam solam sufficere ad salutē, & integrum opus esse iustitiæ. Etenim si vel solum ipsum nomen attendamus, ideo fides sic nominatur: quia fit quod dicitur: hic est fidei genius, & innata proprietates, vt iusti ex fide viuant, hoc est, iuxta præceptum fidei degant, nō quod in sola fide vita consistant.

Hebr. 11

B. Iud.

Nec suas ineptias testimonio B. Iudæ tueri nitantur: quia etsi fidem sanctam appeller, & quod ipsa multis ex dictis modis sanctificet, non tamen iustifican-

tifican-

ificando sine charitate: nam ipsa sola nusquā nostræ salutis opus cōficiet sine charitate benè tamē est initium & exordium totius sanctitatis.

Veruntamen sancta mærito appellatur fides nostra: quia fideles donum sanctitatis in ipsa accipiunt, *fides enim donum Dei est*, per quā domum sanctitatis ingrediuntur fideles, & sanctæ Christi cōgregationi a sociantur, & Christo D. ecclesiæ capiti incorporamur, vos (inquit Paul.) *estis corpus, Christi & membra de membro*, huius enim corporis, Christus caput est, cuius nos membra sumus, nihil ergo mirum, quod fides sancta dicatur, per quam Christo coniungimur, & sub eius vexillo, eiusque insignijs affecti, & ornati militamus, sancta ergo meritò nūcupabitur fides, etiam si informis sit, sicut vasa dicuntur sancta, vestimenta sancta, & tēplum sanctum, *laudate dominum in sanctis eius*, hoc sanè ad literam intelligendum est in sanctis domibus, in locis dedicatis ad diuinas laudes peragendas. Sāctū enim, significāt sublime, impollutū segregatum idcirco in parabola de decem virginibus, virgines etiam fatuæ, propter fidei veritatem, licet fatuæ essent propter mala opera, virgines tamē erāt, propter fidei, & doctrinæ veritatē, & sanctitatem: sanctificantur ergo fideles, per fidem, qua ab infidelibus segregantur, & Sancto sanctorum Christo D. incorporati, sub eius vexillo degunt, & militant vsque adeo, vt Paulus dicat, *sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidelem,*

Sancti
nomē clau-
tura late
patet.
Ephes. 2

1. Co. 12:

Psa. 149

Matt. 23.

1. Cor. 7

Tertia pars

Sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem, alioquin filij, vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

Fides
scutū vii
le.

Malac. 2
Gen. 18.

Vides quàm apertè Paulus sanctos appellet propter fidem, quod vsque adeo verum est, vt Propheta clamitet inquirendo vnum, qui apud Deū, intercedat, & toti populo præsidio sit, *nunquid non patet vnus omnium nostrum?* cùm tamen Abraham cum Deo contenderet, vt parceret illis habitantibus Sodomæ, propter decē dūtaxat. Discrimen autē est, quia Malachias vnū desiderat inter fideles Israëlitas, & mediatorē vnum quærit, qui ratione fidei sufficere videtur, cùm tamen Abraham nō sit ausus descendere ad pauciores quàm decē: quoniā qui in Sodomis degebant, erant infideles: magni igitur momēti, atque pretij sanctitas fidei est: neruus enim est à capite Christo descendens, qui per modū vinculi membra ligat, & cōnectit, sanctificando, siue separando ab infidelitate, ad obsequia diuina dedicando.

Ses. 6. c. 8
Fides iu
stifican-
di initiū.

Hoc nobis significauit Concil. Trident. dum exponit quo modo dicamur per fidem iustificari, *quia fides est humane salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis*, quam doctrinā perpetuò catholica tenuit, & expressit ecclesia: quoniā fides ostium est, per quod ingredimur ad iustitiam, & causa prima, quæ virtute sua continet omnes effectus, atque adeo optimò iure eos sibi vindicat.

Nec illæ tres fidei prærogatiuæ vanæ sunt, aut tituli sine re, otiosè, & superuacaneè multiplicati,

cati, & ad fallendum excogitati, siquidem fidei, ut causæ primæ originali, & fundamentali, omnis iustificationis, atque sanctificationis principium, & salutis augmentum adscribitur, & ad ipsam, spiritalis ædificij soliditas reducitur, non quod ipsa fides sola compleat, absoluat, & perficiat, sed quia per fidem ipsa participatio diuinæ naturæ inchoatur, & sine ipsa nulla est impetratio, atque oratio, *quo modo inuocabunt in quem non crediderūt?* ostium est iustitiæ, sydus præfulgentissimum salutis, in stella quæ magos duxit ad præsepe, significatum.

Rom. 10

Fundamentum ergo est, quia continet, & cui initur & in quo assurgit, & crescit, atq; sustentatur spiritalis ædificatio, ab ea pendent omnia nostræ militiæ exercitamenta, *fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, hoc fundamentum fides Christi est, cuius oppositum etiam si angelus de cælo euangelizet anathema erit.*

Fides iustificandi fundamentum.
1. Cor. 3.

Galat. 1.

Est ergo euangelij fundamentum, & religionis christianæ initium, radix etiã est, & dicitur: quia ab ea, ut à prima radice, pulullant, florent, & fructificant omnia quatenus, *sine ipsa impossibile est placere Deo, præuia semper præcurrit fides & primum iacit fundamentum, hospitium animæ nostræ Deo consecrans.* &c: Cuius rei gratia demones tantopere, eam odio habent, ut ad bellum cõtra ipsam impiè gerendum se prouocent dicentes

Fides radix iustificandi.
Hebr. 11.

Tertia pars,

Pfal. 136 mutuò, *exinanite exinanite vsque ad fundamentū in ea,*
Hanc ob causā fides toties in scriptura inducitur
causa salutis, vt omnibus inotesceret, nemini pate
re posse ostium regni, nisi per fidē Christi dñi, qui

Iohann. 6 *dixit, hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit
ille,* quia fides primum obsequium est, & prima
fundamētalis substantia spiritualis ædificij, quæ ra
tionem naturalem supra se eleuat, & ei scopum vi
tæ æternæ permonstrat: & ita fides exordium est
iustitiæ, non tota machina, & opus iustificationis,
quæ tribus virtutibus theologicis cōsumatur, fide,
spe, & charitate: vbi & si fides natura spem, &
spes natura charitatem antecedit, tamen simul
tempore in iustificatione concurrunt, & conue
niunt, sic quoque secundum naturæ ordinem istę
virtutes, in suis actibus coniunctæ, conueniunt ad
animam sanctificandam, & iustificandam.

Fides
multi -
plex vsq
distri -
buitur p
quatuor
genera
causarū.

Quoniam in quadruplici genere causæ fides ipsa
animam nostram munit, & corroborat, nobilitat,
atque perficit: in primis, intellectus ipse, qui ma
teria est, in vero firmatur, atque proinde tato do
no ornatus corroboratur in naturalibus, & ad su
pernaturalia, & eleuatur, & ducitur.

In ordine vero causæ formalis prægrandem
suscipit excellentiam, præclara enim dominatio
est, & insignis titulus, quod per fidem, fideles, &
nominemur, & simus.

Ad conditionem causæ finalis pertinet, quod
ipsa fides scopum hominum ostendat, vitam æter
nam

nā esse, ad quam nō aliter, quā per obedientiā, & obseruantiam mandatorum, atque per dilectionem Dei, & proximi peruenire valemus.

Etenim si ad vitam æternam nuda fides nos haud perducit, at tamen dicitur qua veniēdum sit, atq; exposcit charitatis officia, stimulatq; ad operum executionē, recte igitur sancta dicitur fides, siquidem tot sanctitatis habet munia.

Neque quòd fides dicatur sancta, aut iustificare, aut quod ex ipsa iustus viuat, sequitur quod secludatur spes, aut charitas, nam & aliquando dicitur dilectionem, causam esse iustificationis, vt ibi, *remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, aliquando etiam tribuitur misericordiæ, & fidei vt supra diximus, *Per misericordiam & fidem purgantur peccata*, ita quoque iustificatio, spei tribuitur, sicut ait Apostolus, *spe salut facti sumus*, sed nō propterea alias virtutes ad iustificationē requisitas, exclusas esse, intelligendum est: nam quod in vno loco scripturæ asseritur requiri, nō excludit, quod in alio loco legis diuinæ expressè, expositum sit, hoc enim esset scripturā sibi ipsi repugnare, quod minimè dicendum est. Hanc eandem veritatem secundum rationem naturalem Constantinus, & Constantius imperatores decreuerunt, vt doctissimus Nabarrus Alpizuetā optimè admonet: quare si in alijs locis eiusdem diuinæ scripturæ spem & charitatem ad iustificationem dicit requiri, non idè secluditur fides: quando ergo sola

Fides opera exposcit.

Iustificatio attributa fidei, reliquas virtutes nō excludit
Lucæ. 7.
Prou. 15
Rom. 8.

His solis ca. de reuocandis donatio. iuncta glos.

Nabarr. additio. ad repetitionē. c. quando de conf. di. 1. nu. 396.

fides dicitur iustificare, fateamur est necesse, concurrentibus alijs quæ secundum legem, & eius veram intelligentiam exiguntur. Ne ergo sibi faueant, & mentiantur hæretici, quòd Apostolus in præsentem sanctam fidem asserat, quòd ipsa sola iustificat, nunquam enim Beatus Thaddeus omnem iustitiam fidei acceptam refert, sed originem, & initium: siquidem iam hoc in alijs scripturæ diuinæ locis expressum esse comperimus, & ab ecclesia catholica perpetuò traditum atque vnanimi consensu, & sacrorum doctorum intelligentia obseruatur.

Perfecta
fidei san-
ctitas o-
pera exi-
git.

Cum ergo fides sancta à Beato Iuda appellatur, ad modum expositum intelligendum ob eas, enim, causas de communi salute scribere se dicit, & fidem communem salutem vocat: quoniam in ea commune nostrum bonum situm est. Sed vltra hos modos dictos sancta fides dicitur: quòd sit bonis operibus ornata: quemadmodum Propheta loquitur. *Sanctificate ieiunium, vocate cæcum congregate, populum, sanctificare ieiunium præcipit, hoc est, non solum à cibus abstinendum esse, sed etiam ciborum abstinentiæ apponendum studium bonæ voluntatis, exercitium orationis addendum, obseruantia mandatorum tenenda, sacramentorum vsus frequentandus: verba sunt Diui Gregorij, ieiunium sanctificare, est adiunctis alijs operibus dignam carnis abstinentiam Deo ostendere, pari ergo rerum cõsequentiâ sancta fides sanctificari per*
bona

Ioelis. 2.
Gregor.
in pasto.
c. 20. &
hom. 16.
in Matt.

bona opera dicitur, & bonis istis, & pijs operibus ornatur, & consumatur, si actu ipso credēdi Deo & hominibus, nā fidē ex operib9 manifestā fecerimus. Fides ergo sancta his modis dicitur: nā cū iustificat, charitatem nullatenus excludit, sed potius admittit: propterea, *vos accipite armaturam Dei, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo positis omnia tela nequissimi ignea extinguere.* Meritō igitur tot nominibus, & modis fides sc̄ta dicitur, quia nobis sanctitatē ostēdit, & ostiū & principiū est sanctitatis, & diuinæ sapientiæ thesaurus. Etenim per verbū Dei, fides nascitur, vera scripturarum intelligētia seminatur, spes floret, charitas fructificat, & primum est nuptiale illud vestimentum, quo ornari incipimus ad nuptias, p̄ charitatem cōsumādas: ut non immeritō Diuus Augustinus, has fidei prerogatiuas animo reuoluens in illa egregia proruperit verba, *nulla quippē sunt maiores diuitie, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quā in est fides catholica, quæ peccatores omnes saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, Chatecumenos babilizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, & conjugales casto pudore conseruat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus preparat, in æterna hereditate cū angelis sanctis cōmunicat, mira sententiā, quā licet Aug. de fide formata per charitatē intelligat, tamen à fide etiā informi ut à radice & cōmuni fundamēto proueniūt: securiūs iā descendemus ad*

Ephes. 6.
Epilog9
siue doctorum
summa.

August.
de verbis
apostoli
sermo. 1.

Luc. 7.
Fidei ar
gumētū
necessa-
rium.¹
Iob. 6.

peculiares notas locorum expendendas. Modo interim pro eorū intelligētia ad Chrū cū Apосто-
lis humilimè preces fundamus dicentes, *Domine adauge nobis fidem*, perfice tuum istud & tantum, & tam maximum illustra donum, conforta fragilitatem nostram, vt tan ardua præcepta, & supernaturalia documenta ad implere valeamus. Nam tu ipse testatus est, *opus hoc esse Dei, vt credamus in eum qui misit te*, adauge ergo fidem: quoniam incessanter iniurianti ignoscere, scandala deuitare, delinquētem corripere, & id genus pietatis opera, non nisi à magna fide procedunt, qua quis firmiter credit diuinā providētiā, vt terreatur supplicio, & præmio aliciatur æterno: specialissimè augmentum fidei petunt Apostoli, propter eius quas adduximus prærogatiuas iustificationis: & vitæ fundamētum eius quoque actus difficilis est, nempe in omnibus intellectum captiuare eius obsequio: quāobrem Christus Dominus testatus est, *si potes credere, omnia sunt possibilis credenti*, magna igitur vis, & energia fidei est. Petebant proinde augeri fidem nō solum extensione obiecti, vt ipsi tāquam prælati plura, & explicatiūs cognoscerent, quàm rudis plebs, sed etiam intensione maiori intellectus qui fidei libenter subijci, atque subesse eligat. Fidei ista auctio absoluitur per dona intellectus, & sapientiæ: vbi iam rationes credēdorū asequimur, atq; dulci prælibatione degustamus, & experimētaliter sapimus, & ei quod credimus, cōplacemus.

Marc. 9.

LOCVS PRIMVS EX PRIM A

particula. De nominum ratione & conso-
nantia, ex illis verbis Iudas Iesu Christi

seruus frater autem Iacobi.

LX NOMINVM Beati Iudæ pro-
positione, habet fidelis lector occa-
sionem corrigendi carnalem Iudæo-
rum errorem, qui literæ ad eò inherēt,
vt nihil intra ipsam laterè arbitrētur,
contra quos Paulus inuehitur, *quòd velamen Moysi
semper habeant supra corda sua positum: & quoniam ad
viscera, & spiritum literæ penetrare nequeunt,
per literam ipsam occiduntur.* Certè si sacra ipsa
scriptura Christo vacua esset, nihil magis dignum
haberet, quàm vagina sine gladio habet, aut cada-
uer vita & spiritu priuatum: oportet igitur atten-
tiùs latentem in litera spiritum inspiciamus, nisi
velimus cum illusoribus fidei offendi superfluita-
te genealogiarum, quæ in Genesi, & maximè in li-
bris Paralipomenon numerantur.

In tam operosa enim enumeratione nominũ du-
cum, & bellatorum, nihil inconuenienter, aut fru-
strà positum, aut quouis modo non vt oporteat di-
ctũ existimabit is, qui fideliter, & piè cogitarit, spi-
ritum sanctum auctorem esse, ex eisquẽ veritatem
historiarum manifestare velit, & duces principes
illius populi, tribuumquẽ capita in medium pro-
ferre. Deinde illa nominum enumeratione non

O o solum

Spiritus
etiam in
nomini-
bus atten-
dendus cõ-
tra carna-
les Iu-
deos, lite-
ræ perpe-
tuos se-
ctatores.
2. Cor. 3.

Gen. 5.
& 1. Pa-
lip. à ca.
1. ad. 12.

Fructus
expectã
di ex no-
minibus
genealogi-
arum.

solùm tribuū duodecim nomina recensentur, sed etiã quia genealogia Christi dñi inquiritur, vt ex illa, enumeratione. D. Matthæus Christum redemptorem nostrum ex tribu Iuda, filiumque David, & Abraham, omnibus, maximè tamē hebræis, probet, atque manifestet. Quid? quòd quando Christum in sua persona ista nomina non respicerent, superflua non deberent censeri, non enim possunt recondita, & arcana mysteria corporis mystici nō continere, quæ, Deo dictante, & inspirante reuelata sunt. Sicut enim sub despecta terra conduntur thesauri, & viles conchæ prætiosas margaritas abscondunt, ita nomina ducum, & capita tribuū non paruam afferunt doctrinam, & vtilitatem, immo præclarum fructum percipiemus, si nucleum, & medullam eruamus ex illis vel solis nominibus, & illorum hominum & rerum significatarum proprietate, more, actionibus, gestis, atque bellis, interna animæ nræ prælia, demonū insidias, atq; laqueos, & domesticas dissensiones ad animorum nostrorum reformationem depræhendemus, discemus quæ, quomodo domus animæ nostræ expugnetur serueturq; , ab hostibus. Non est locus aperiēdi omnia, sed satis est dare occasionem sapienti, vt de genealogijs veteris testamenti, & nudis nominibus, tãquàm argumentosa apismultos selectissimos flores percurrat, vt dulcissimum, & suauissimum mel spiritui conficiat. Exemplar tibi proposuit. *D. Anselmus in enarratione genealogiæ*

Anselm.
commē-
tarijs in
primum
ca. Mat.

logiæ Christi, vbi ex parentum nominibus multa depromit recondita mysteria, & mirificè amplificat ex tribus capitibus: primum est, historia rei, secundum, moralitas virtutum, tertium allegoria mysterij, quæ certè apud ipsum habentur illustri quadam oratione explanata. Ad eundem modum poteris ipse cætera percurrere, quod etiam insinuat, & aduertit D. Bonauentura.

Quid? quod & ipsa dæmonum, & idolorum nomina multùm significare videtur, quod manifesta bimus faciliùs vno exemplo posito, quod ad conuersionem atque ad mores reformandos plurimùm confert. Scribitur enim in libris regum, *Et una que que gens fabricata est Deum suum: posuerunt que eos in phanis excelsis, que fecerant Samaritæ, gens & gens in urbibus suis, in quibus habitabat, Viri enim Babilonij fecerunt Socothbenot: viri autem Cuthi fecerunt Nergel: & viri de Emath fecerunt Asima. Porrò Henei fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autem qui erant de Sepharuaim, comburebant filios suos igni Adramelech & Anamelech dijs Sepharuaim, et nihilominus colebant dominum.* Ex quo si te emendare vellis, aut alios corrigere & docere, intelligas oportet, in hoc loco nō modo spūm Deivelle planè & simpliciter ostēdere, præuaticatores nos esse atq; peccare, eo q̄ cōtēpto Deo ad idola cōuertamur, sed vterius vult etiā ante oculos pponere, quē in modū id faciamus si vim verborū penetremus: *viuus est enim sermo Dei et efficax, penetrabilior omni gladio accipiti*

D. Bona
uen. ad fi
nem ca. 3
sup Luc.

Nomina
idolorū
nec va-
cua sunt
nec ocio-
se posita
in scrip-
tura sa-
cra.
4. Re. 17

Heb. 4.

Tertię partis locus primus

¶ pertingens usque ad diuisionem animi, atque spiritus compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Ergo his tam absurdis idolorum nominibus spiritus Dei ad abominatiōnem, idolorum prouocat, & ipsorum nominū significatione, nostri cordis cogitationes discernit, iudicat & accutissimè dissecat: nam cū simus multi fidelium, qui dominum colere, & profiteri videamur, & Christum præire, quasi ipsum nostro timore honorantes: tamen re vera si opera nostra excutiamus, & nos reperiemus idolorum cultores, vel *Socoth benot*, quòd inter alia, auscultationes significat, quòd semper inhiamus insidijs, auscultationibus, fabulis, mēdacijs, & susuratorū, & bilinguim detractionibus &c. *Nergel*, verò multiuoca dictio cū sit, vna significatione idem denotat quod pedester, vt intelligamus, nos nobis metipsis nostro labore damnum comparare, & nostro sudore, atque detrimēto tormentum emere, denique nobismetipsis imprudēter malum accessere. Alij adoramus *Asima*, quod idem est, quod delictum, & ignis maris, propter superbiam, quæ delictum maximum est: suscitatur enim maximum incendium contra omnes virtutes, vt *naphtha*, id est, ignis quidem Babilonicus, & inextinguibilis suscitatur, qui omne bonum animæ ferè funditus absumat, & veluti ignis, qui dicitur, facer artus edat, & viscera consummat, ardet enim inextinguibiliter in humilitate quadam hypocritica.

Nababaz, & Tharthac inter alia importat geminans visionem concatenati, tyranis appetitus sensitivi importatur à quo geminatur cogitationes, quæ turbant nos in corda nostra ascēdentes, ibidemque tyrannidem exercentes &c. Adramelech Anamelech. Afflictionem, & paupertatem importat, vt notetur auarorum miseria, & afflictio spiritus.

Luc. 24.

Hæc enim sunt idola, quæ nostras orationes frustraneas faciunt, & in efficaces reddunt, quoniam non oramus vt Christus, qui, dimisa turba, ascendit in montem solus orare, vespere autem facto, solus erat, ibi, nos autem nec dimittimus turbam affectuum, nec claudimus cubiculum, vt soli simus cum Deo loquentes, nec pernoctamus in oratione Dei, quia diffidēter, & minimè perseueranter oramus, vt impetremus enim (vt dicit Sapiens) oportet orare perseueranter, qui diligit Deum, exorabit, pro peccatis, & in oratione dierū, exauditur, hoc est, in oratione assidua, & continua.

Mat. 14.
Lucæ. 6.

Hæc dixerim vt nomina propria qualiacunque sint etiam si sola recenseantur, non contempnas, vt admonet D. Chrysostomus: nam vel impositione, vel significatione, vel interpretatione ingentem intra se diuitiarum thesaurum occultant. Exponit Origines pulchro exēplo medici, & pharmacopole Chrus enim medicus est, diuina scriptura pharmacopolium, Spiritus sanctus est pharmacopola pharmaca conficiens: quis enim, erit tam vecors qui asseuerare audeat in diuina scriptura aliquid

Eccl. 4.
Chifost.
hom. 24.
in Gen.
Ex quibuscun-
que nominibus
scripturę
sacrę v-
sus ali-
quis in-
uestigan-
dus.
Origin.
hom. 8.
in leuiti.

otiosè, & sine hominum vtilitate appositum esse, nomina tantùm licet sint, profutura tamen medica menta intra se composita adducunt: nihil ergo est superuacuum in sacris literis: quod iterum docet Chrysostomus. Etenim cùm metalla non sint

Chrysos-
tom. 2.
in Esai.

nisi terra quædam, & aurum terra etiam sit, & naturæ communione & similitudine non deprehendantur, ita vt distingui possint, tamen auramētis, & instrumentis, aut igne purgāt, vt sciant quid verè terra, quid ve aurum sint: sic tu proba, & dis-

Psal. 11.

ce, quod *eloquia Dei pura, argentum igne exploratum probatū terre, purgatum septuplum*, Si ergo teste Hieronymo singuli sermones, syllabæ, apices, & puncta, in diuinis scripturis plena sunt mysterijs, quid cēsendū erit denominibus, quæ non fortuita impositione, sed prouidentia Dei excogitata sunt.

Hieron.
Eph. 3

Hæc doctrina de nominū conide-
ratione, & veneratione rebaptizantes & anabaptistas con-
demnat.

Reuoluant infani rebaptizantes, & Anabaptistę nostri temporis, librum Geneseos, libros Regū. Paralipomenon, & in summa vniuersam sacram scripturam, & inuenient (nisi mente prorsus careant,) quemadmodum penè omnia humana nomina mystica sunt, & prophetico quodam spiritu, & occulta quadam Dei dispositione à veteribus patribus ab ipsa statim natiuitate filijs eorum imposita fuisse, vt vel ex sola nominum appellatione futuros filiorum euentus, antequàm euenirent prænotarent, Eva, quasi mater omniū viuientium, vocata est. Abraham, pater multarum gētium, Iacob, supplantator dictus, vt etiam in se

Elau,

Eſau, dixit, *iuſtè vocatum eſt nomen eius Iacob ſupplan-
ſauit enim me altera vice*. Iob quod futurus eſſet
in exemplum patientiæ, & ad inſtructionem tolle-
rantix in aduerſis, occulta Dei prouidentia, & ſe-
creto quodam calamitatum ac dolorum ſuorum
præſagio Iob, ideſt, dolentis, & vlulantis no-
men ſortitur, idem ſanè ſonat Iob quod dolens,
gemens, vlulans, & ſeipſum affliçtans.

Quod ſi iſti rebaptizâtes noſtræ tempeſtatis ad-
uertiffent, deponerent omnem conficti nominis
ſuſpicionem, nec auderent affirmare imperitiſſi-
mi iſti Anabaptiſtæ, librum Iob comœdiam eſſe,
aut tragicomœdiam, aut confictam aliquam fabu-
lam, cùm veriſſima ſit ſcriptura, & ſanctiſſima hi-
ſtoria à catholica eccleſia in canonem relata: nam
ſi in comœdijs Pindarus, Terentius, & alij comi-
ci, & tragici nomina imponunt ab argumêto ope-
ris, & perſonas inducunt, quæ vel ex ſola nomi-
nis ſignificatione, id, quod agitur, repræſentēt, ac-
cidit à poſteriori, & ex accommodatione quadam
& non eſt res verè geſta. At in diuinis literis res
ſunt verè geſtæ, & à principio, ex ipſa creatione,
ſpiritu diuino antequàm res ipſæ euenirent, vel
ex ſola nominum impoſitione diuinitùs prædice-
bantur, & per ſpiritû ipſorû nominû prænûtiaban-
tur. Quãobré ne fortuitò accidiſſe putemus, ſed
diuina prouidētia, *Deus adduxit omnia ad Adã vt vi-
deret quid vocaret ea, omne enim quod vocauit Adã anime
viventis ipſum eſt nomē eius. Apellauitq; Adã, nominibus*

Gen. 27.
Liber
Iob non
eſt fabu-
la confi-
cta ſed
vera hi-
ſtoria.

Gen. 2.

suis cuncta animantia, & vniuersa volatilia cæli & omnes bestias terræ, Etenim collocauerat ipsum in paradiso, non vt ociosus degeret, sed vt operaretur & custodiret illum. Volebat pariter mente, non esse ociosum, sed ocuparetur in perscrutandis rerum naturis, vt hac rerum cōtemplatione Deum magis coleret, reuerereturq; . Adhæc, vt sapiētīā Adæ ingenitam, & à sua creatione diuinitūs infusam, nominibus manifestaret.

*Rursum vt omnibus innotesceret, ipsum Adam non esse rerum creatorem, & autorem, sed œconomum orbis, in hoc conditum, vt præesset omnibus. Insuper aduxit Deus omnia vt Adam cōspiceret esse omnibus longè superiorem, ne vellet, se inferiorē facere, nec pateretur iumentis cōparari & fieri similis illis. Voluit itaq; Deus, Adæ, collato rerum omnium dominio, vsum quoq; & possessionem addere, vt creatis rebus, omnibus modis, ad Dei optimi maximi gloriam vteretur. Tritum enim est indiuinis literis, vt nomina imponere, sit possessionis vsum capere, sic præpositus Eunnuchorum apud Danielem trium puerorū antiqua nomina hebraea mutauit & in noua nomina Chaldaica transtulit, vt ex nominum mutatione **in alteram dictionem, & imperium transferri** denotaretur, atque per nominum impositionem eorum dominus, & seruitus cognosceretur, quoniā pro libito vocabat eos.*

Neque hoc sanè dumtaxat in proprietatibus naturalibus

Psal. 48.

Dani. 1.

ralibus fecisse Adā legimus, sed etiā in super naturalibus: quādo immiso sopore & indito spiritu diuino expergestus *Adam dixit, Hoc nūc os ossibus meis, & caro de carne mea hec vocabitur virago, quoniam de viro assumpta est,* quod teste Paulo diuinarum literarum interprete, *sacramentum hoc quidem magnū est ego dico in Christo & Ecclesia,* nomina ergo à proprietatibus rerum imponuntur, & ipsarum, substantias indicant, & multa prædicunt futura, non minus quā prodant præsentia.

Genes. 2.

Ephes. 5.

Genes. 2.

Gen 17.

Gen. 28.

Num. 13.

Matt. 16

Ioan. 11.

Acto. 13.

Quam ob causam tam frequens est in diuinis literis & nominum impositio, atque mutatio, vtrunq; magni fit, & summoperè comēdatur in magnorum sacramentorum symbola. Præter ea quæ adduximus exēpla, Eua prius nominata fuit virago: quia de viro sumpta, postea Eua, id est, vita quia mater erat futura cūctorum viuentium.

Abrā vocabatur prius, postea addita litera Abraham dicitur mutato per Deum nomine, vt multarum gentium pater significaretur, & Sara in Sarram, & Iacob ille luctator in Israelem, id est, vidētē; sic Moses Naufem filium, Naue Iesum siue Iosue vocauit, & Pharaō Ioseph, saluatorem mundi lingua Egyptiaca *Zaphanai Paneah,* & Christus dominus Petrum Simonem vocat Cephā.

Et Apostolus vocatur Paulus, qui persequens ecclesiam dicebatur Saulus: tantum absunt nomina & eorum impositio à fabulis, vt rebus ipsis, non

Tertiae partis locus primus

folùm naturalibus conueniant, sed etiã arcana & diuina sacramenta nobis pandãt atq; proponant. Nomina igitur multiplici de causa imposita sunt in sacris literis, & rursus quę imposita sunt mutantur, & alterantur. Vna, eaquę præcipua est, vt futurum euentum denotarent, vt de Abraham, Isaac, & Iob, dictum est. Et filij Zebeddæi vocati sunt Boanerges, quod est filij tonitru, quod vnus eorum altissimè intonuerit vocẽ illã. *In principio erat verbũ &c.* alter nostros Hispanos conuertit: ideò tanquã tonitru erant magnavoce prædicaturi euãgeliũ Christi, altera causa sumitur à tribu, & cognatione, sicut teste Hieron. Saulus à Saule, quia ambo fuerũt à tribu Benjamin, Ioan. Bap. Zachar à cognatis, & Iudas Iscariotes à tribu Isacar, vel à vico, vt Symon Cananæus à Cano vico.

Tertia ex virtutũ vocabulo, vt Abdias, idest feruus dñi, Zacharias memor dñi, Abel vapor Siriacè, hebraicè vanitas, quod citò tanquã vapor euanuerit, & è medio sublatus fuerit.

Quarta causa est operatio & effectus, vt IESVS saluator, quia saluaturus erat mundũ, sic exposuit Angelus apud Matth. *ipse enim saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ*, nomina ergo quę imponuntur aliquibus diuinitus, semper significant gratuitũ aliq̃ donũ, quę autem non sunt diuinitus, sed humanitũs imposita, si in diuinis literis reperiãtur, occulta Dei prouidentia mysticam habet intelligentiã.

Et hæ causæ omnes videntur conuenire in nomine nostri

Nomina in diuinis literis non sunt casu & sine ratione posita.

Marc. 3.
D. Hier. epist. ad Philom. & in. 10. ca. Mat. Hieron. in psalm. 108. & Matt. 10 Hieron. proæ in Malach. Matth. 1. Ibidẽ legatur Theophilatus & S. Th. 3. p. q. 37 artic. 2.

Causæ prædictę in nomine B. Iudæ reperiuntur.

ne nostri Apostoli Iudæ: idē enim est Iudas quod confitens, q̄ ipse rei euentus probauit, Iudas etiā quod esset de tribu Iuda, virtutemq; confessionis maximē manifestauit, & ipse huius epistolæ scopus hanc confessionem potissimū ostendit, cū fideles omnes ad fidei cōfessionem perducere nititur, ideo Thaddæus ab eximia religione laudandi Deum. In ipsis ergo nominibus & genealogijs, magna latent mysteria, quæ longum esset per singula probare, sed semper oculus conijciendus est, vt hunc spiritum eruas, vt refecatis corticibus appareat nucleus, & sublatis velis, & cortinis literæ, verus Salomon Christus in campo scripturarum latens omnibus sit cōspiciendus.

Sed postquā semel cœpi de nominibus scripturæ sacrę loqui, vitio mihi verti posset, si hinc discederē, priusquā rationē aperirē cur in nouo testamento, & vulgata nostra editione, nomina aliqua permancāt, quæ religiosissimē veneramur, & ob hanc rationem non sine magno mysterio duplicantur, vt est illud, *Abba Pater*, & illud *Epheta quod est adaperire*: fortasse vna causa est hactenus tradita, q̄ in litera nō sistamus sed ad mysticam pergamus intelligentiā. Deinde in translatione, dimissa sunt quædam verba hebraica, vt notetur energia qua dñs ea pronuntiauit, vnde sibi adsciscunt, peculiarem aliquam venerationem vltra eam, quæ sacrę scripturæ debetur: ita adducit Hieronymus, ex Origene: nequit enim lingua peregrina

Cur alia
qua nomina
maneat in
nostra
vulgata
qualia
sunt in o
riginali
fonte.

Antonius
Beuter
annotat.
6. vnde
incipit d
nouo tes
tamento
agere.

Hieron.
epist. ad
Marcel
lam quæ
incipit
Nuper.

Orig. li-
bris con-
tra Celsū
& in Exe-
geticis.

Mat. 21.

Echius
lib. 1. de-
primatu.
Petri ca.
22. & 23.
1. Co. 16.
Hieron.
epist. ad
Marcel-
lam pro-
sequitur
Ant. Bru-
ter annot
6. ex ca-
balistarū
regulis.

rectè exprimi, ideo relinquuntur in origine sua
verbi gratia, *Emmanuel*, nō est vna dictio, sed duæ,
Emmanu, & *el*, quod interpretatur nobiscum Deus
nam & *nu*, in hac voce, affixum est pronomen, &
inseparabile hæbreis, ut indicet verbi diuini cum
natura humana coniunctionem, quæ est maxima
vniōnū, eaque inseparabilis: nam quod semel as-
sumpsit nunquam dimisit. Vbi est etiam propter
duas voces, latens energia vniōnis diuinitatis cū
humanitate in vna persona per combinationem
duarum dictionum in vnum nomen. Sic etiam ad
inuestiganda mysteria relinquitur *Osanna*, nā solē
ne erat populo sic acclamare regi suo in die exal-
tationis suæ, qui de semine fuisset *Dauidis*, pro bo-
no omine salutem sperandi à venturo Messia: cu-
ius typum, ac genus in ea ipsa acclamatione atte-
stabantur, quam expectabant complendam in ve-
ro Messia, vnde eo ipso rege exaltato populo
suo multa bona euentura auspicabantur. Et illud,
vocaueris *Cephas*, quod interpretatur, *Petrus*, vt
eminentia primatus Petri denotetur, vt *Ioannes*
Echius dicit. Et apud *Paulum*, sit *anathema marana-
tha*: de quo videndus est *Hieronymus*, quia signi-
ficat, dominus venit, quod erat in prouerbio apud
Hebræos expectantes Messiaæ aduentū, apud *Pau-
lum* autem sonat execrationem contra repudian-
tes Christum, ac si dicat, qui eius aduentum expe-
ctant, execrentur in aduentu Christi. Sunt enim
apud Hebræos omnes literæ numerales, sicut &
apud

apud græcos, & conficiebant Iudæi ex numeris significatis per literas *Maranatha*, nomina Iesu & Mariæ, quæ quadraginta diebus in suis Synagogis in religione maxima pronuntiabant, nesciebant tamen ipsi mysterium quod eo ritu includebant, & præ sagiebant. Ob id in euangelijis assumitur, *quod est interpretatum, vel, hoc est*, quæ non sunt appositiones, quæ inducant falsitatem in textu, sed potius sunt elucidationes eius, quia non sunt de alieno, & extraneo, sed genuino sensu illustrando, & declarando. De qua re multa scitu dignissima in Concilio Ferrariensi, ubi græci de latinis cõquerebantur, propter particulam illam. *Filioque procedit*, in symbolo romano, quæ non habebatur in Constantinopolitano, nam dixerunt, quod nõ erat admixtio, neque appositio, quæ damnabilis est, ac prohibita per *D. Ioannem*, sed erat declaratio, quæ poterat ab ecclesia fieri. Plurima in hunc modum poteris lector optime, tua diligentia ex meditatione sacrarum literarum colligere: nos autem ad nostrum redeamus institutum.

Ecclesia
interpres
quam ap-
positio -
nem pos-
sit adde-
re scrip-
turæ di-
uinæ.

Vide a-
cta Con-
cilij Fer-
rariensis
sub Eug.

4.

Apo. vlt.

LOCVS SECVNDVS EX SE-
 cunda particula, ex varia lectione illorum ver-
 borum, dilectis & Iesu Christo conseruatis & vocatis,
 de resolutione, siue reductione vulgatę
 in fontes originales gręcos
 & hebręos.

ENARRATIONEM
 particule secundę suspenderemus, se-
 orsum considerandum est, si auctori-
 tas nostrę vulgatę resoluenda sit, aut
 demum reducenda in exēplaria Hæ-

Erasm.
 in præse-
 ti fortas-
 se pepe-
 rit oua
 quę fouit
 lutherus
 Vulgata
 editio
 exponi
 potest p
 gręcos
 fontes &
 hebręos
 nō tamē
 firmitas
 eius ex
 illis iam
 pendet.
 Concil.
 Trid. ses-
 sio. 4. de
 cret. 2.
 5. 1.

bręa, aut Gręca, an potius sistendū in nostra vul-
 gata. Ad hanc quæstionē nos prouocat Erasmus
 qui hoc loco legit, sanctificatis. asserēs gręca habere
igiasmenoīs, at textus Veronensis habet *ipapimenoīs*
 id est, dilectis, & scholia similiter exponunt, & Iesu
 Christo conseruatis, id est, per Iesum Christum, vt dati
 uus gręcus iungatur cū *en*, id est in, ita vt Iesu Christo
 pro ablatiuo ponatur, non in datiuo. Curiosē val-
 de nimis: cęterū ad sensum quantū referat in præ-
 senti postea dicam. Interest tamen, multum hanc
 Erasmi licentiā reprimere, atque cohibere, qui tā
 liberē vult semper de nostrę vulgatę versione præ-
 iudicare, & accepta virga censere: nam quamuis
 iam post decretum concilij Tridentini id decer-
 nētis tā authentica nobis nō esset (de qua re postea
 nostrā sententiā dicemus, si sese vrgētior occasio
 obtulerit) nō est cur nos semper tā diligētī, & præ-
 cisa cura prouocet ad exēplaria gręca vel hebręa:

maxi

Ambro.
in epist.
ad Rom.
c. 2. & 5:
Orig. in
fine co-
mēt. epi.
ad Rom.
Tertul. l.
5. aduer-
sus Mar-
cionem
vtrūque
dicit,
multa de-
serere e-
pist. pau-
lin. apud
græcos.
Basil. lib.
2. contra
Eunom.
Iustinus
dialogus
cōtra Tri-
phon.
Euseb. li.
4. eccles.
hist. c. 18
Driedo.
lib. 2. de
eccl. scri-
ptu. c. 3.
Si origi-
nalia sūt
vitiata pa-
rū refert
casū aut
dedita o-
pera vi-
tium ac-
ciderit.

maximè si fontes illi iam sint turbati, & exēplaria illa variāt: ideo potius ex latinis, antiquaq; vulgata interpretatione, græcos & hebræos fontes quā e cōtra, corrigere debem⁹, quæ suspicio mea nō est, exēplaria illa non esse munda & prorsus pura, sed multorū sanctorū opinio: in primis D. Ambr. qui hac ratione dignatus nō est græca cōsulere quamuis græcā linguā percalleret, immo indignabūdus egrè fert, q̄ latinis lex præscribatur, vt ex fontibus venenatis, & exēplaribus, qui à se inuicē distāt, sacrarū scripturarū intelligentiā mēdicemus. Certè n̄rē tēpestatis heretici ab Eras. sumpserunt morē hunc, vt immortales lites cū catholicis suscitarēt, atq; studio cōtentionis suos errores vomere, & seminare possēt, & hoc fermēto veritatē scripturarū adulterarent, & enervarent: cognouerunt hanc pestē Orig. Tertul. Basil. & Iustinus martyr, Eusebius, Driedo. Simplicitati ergo latinæ & vulgatæ editionis magis credēdū est, quā curiosæ subtilitati græcorū, ad quā isti nos prouocāt, non tam animo veritatē inuestigandi quā vt occasionē inueniant veritatem calūniandi, Neq; magni refert, q̄ fontes illi de industria fuerint vitiati, aut oscitanti indiligentia, si vtrouis modo contigerit, pari ratione scripturæ veritas, si non perit, tamē lēditur. Etsi apud D. Hiero. Aug. & priscos illos patres in more positū fuit, latinos codices per græcos, & hebræos corrigere, nō est q̄ hac sanctorum patrum consuetudine se se isti tueantur, & refugium quæ-

Cano li.
2. de lo-
cis, ca. 4.
Lindan.
libel. de
optimo
genere in
terpretâ
di scrip-
turas.
Leo Sal-
mant. in
Isaiam
pag. 684
&. 964.
Concil.
Hispal.
canon. 13
Sexta sy-
no. Con-
stâtino.
aët. 10. &
18.
Concil.
Nicen.
aët. 6.
Iac. Bal.
2. psal.
Nicola9
Sander9

rant: quoniam tunc temporis, non erant exempla illa deprauata, & venenata, quæ modo habemus turbata, & dissidentia. Insuper Hieronymus auctoritate Damasi papæ potuit facere ad hereticorû peruicaciã magis obtûdēdã, vt ea via magis quoque vulgata editio approbaretur & perficeretur. Rursum ea tempestate vulgata editio non erat perinde authentica, ac nunc habetur, & à Cõcilio Tridentino proponitur, longo tot sæculorû vsu per Ecclesiam Romanam continua lectione, & meditatione à temporibus Hieronymi & Damasi probata: atque ad sensum Spiritus sancti perfecte redacta. Sicut ergo dicunt Iuris periti distingamus tempora, & concordabimus iura: ita dicamus nos distingamus rationes & Ambrosij atque Hieronymi concordabimus sententias: rebus enim variatis, consilia quoque mutanda sunt. Lege Cano & Lindanum, & Leonem Salmanticensem, qui totus in hoc est, vt suis quasi coloribus depingat hæreticos, & adulterantes, & obscurantes scripturas. Lege Concilium Hispalense, & sextam synodum constantinopolitanam, & Concilium Nicenum. Agit de hac re Iacobus de Valētia, notans conciliabulum illud Babylonicum, quod inierunt Iudæi ad turbandas scripturas. Quamuis nõ desit Sanderus, vir pius & eruditus hac nostratēpestate, qui probet nullum Concilium tale potuisse cõgregari. Ergo volunt isti, ad hebraicas, et græcas literas recurramus, vt disputationes de fide inuti-

inutiles sint, & inefficaces. Idcirco ne quis me, vt linguarum ignarum, eis inuidere existimet, aut christianæ religionis vtilitati detrahere, si sic arceo fideles ab studio tam vtili, oportet is quisquis sit, consideret, illas linguas ad interpretationem scripturarum non parum conducere, quæ in parte hebraizantes & græcizantes laudo, & eis in iudeo in Christo, eorû operam commendo moderatam, si ad interpretationem id faciant, quam mirum in modum iuuat vocum multiplex significatio, & significationis proprietas, iuxta regulam superiùs traditam: non tamen vt vulgatam indè emendandam, & corrigendam putes. Et vt in summa dicamus, latinam vulgatam exponere & illustrare per originalia, verbis omnibus atque linguis consideratis, & ad inuicem vigilantissimè collatis integrum est, non tamen licet resolvere veritatem vulgatæ ad illa exemplaria, quoniam ista vulgata traditur ab Spiritu sancto, & ab ecclesia catholica proponitur tanquam authentica, hoc est, tanquam suo originali vero, & non deprauato cõsentiens. Et tandem ad rem nostram regredientes, dicamus, integrum esse Erasmo, sic verba ponderare, & examinare ex fontibus, & primeuis originalibus, ita tamen vt temperet licentiam, & libertatem, vt vulgatæ editionis veritatem in fontes illos non satis emendatos resoluat. Nõ me potui temperare quin ante tempus, in malignitatem horum, quodam quasi præiudicio, animaduertent

Recur-
sus ad e-
xempla-
ria cõdu-
cit ad in-
terpreta-
tionẽ vul-
gatæ nõ
ad aucto-
ritatis e-
ius reso-
lutionẽ.

Loco. 7.

animus enim est fusiùs & absolutiùs, infra, proprio loco dicere de hac re: interim ad textũ enarrandum regrediamur.

LOCVS TERTIVS EX EADEM secunda particula de æterna nostra vocatione, ex verbo, in Christo Iesu conseruatis & vocatis.

VAMVIS animus non est amplissimum argumentum prædestinationis & reprobationis tractare, tamen occasio se se offert, vt nostrum Thadæum cum Apostolo Paulo minimè dissimulare ostēdamus, & viam aperiamus grauissimæ illi difficultati vt minus nos torqueat.

Glossa enim hic videtur immutare verba, quæ sic ordinat, *vocat, conseruat, & diligit*, cuius contrariũ est in textu. Similiter Paulus, vocare, videtur antepone, cũ dicit, *quos prædestinavit, hos & vocauit, quos vocauit, hos & iustificauit, quos iustificauit hos & glorificauit*. Nulla est dissensio, nã Paulus vocare cũ prædestinatione coniungit, quæ vt se tenet ex parte intentionis & finis, præcedit quidẽ: Beatus autẽ Iudas vocare conuertit, & cõiungit cum glorificare, quæ est vltimum in executione, vt huius secundæ particulæ sensus sit, quæ apostolus precetur salutem dilectis, & ijs, qui per prædestinationẽ viuã

Vocatio differenter apud Paulum & Sanct. Thad. Roma. 8.

viua fide vnum sunt cū Deo patre, in qua fide per
 Christū cōseruantur, vt in ea perseuerent vsq; ad
 gloriā, ad quā vocantur per Ch̄m Iesum cuius mē
 bra sunt, nō solūm per conformitatē naturę in quā
 tū homo est, sed etiā inquantū Deus, qui motū,
 & vitā effectiue infundit, meritoriē autē qua ho-
 mo est, vt docet S. Thom. Maior se offert scrupu-
 lus, cur Apostolus hęc epistolā scribat ad fideles,
 segregando eos ab infidelibus, quando ex aduer-
 so Paulus absolute & simpliciter dicere videatur
 quod *vult omnes homines saluos fieri & ad agnitiōē ve-
 ritatis venire*: præsertim cū volūtas Dei nequeat
 impediri, dicente eodem Paulo, *voluntati eius quis
 resistet?* aliās dāremus causam priorē Deo, si Dei
 actio impediri posset: at Deus causa prima, & vni-
 uersalissima est, & omnino independens, atq; effi-
 cacissima, sic D. Hilarius in illa verba, *Omnia qua-
 cunq; voluit dominus fecit in cælo, & in terra, & in mari
 & omnibus abyssi*, solis Deo cōuenit facere, quę ve-
 lit, sola perfecta virtus in nullo impeditur. quomi-
 nus q̄ velit, liberē faciat: quia ei ex quo cuncta
 sunt, nihil difficultatis occurrit. Locus iste nō par-
 uā cōtinet difficultatē, quæ nō pendet solūm ex
 ista verborum pugna, & eorum apparenti contra-
 dictione, sed ex eo potissimūm. quod in hac par-
 te, vt re grauissimi momenti hāremus omnes,
 in qua salutis nostræ summa agitur. Vt nodū igi-
 tur soluamus breuius atq; dilucidius, supersedēdū
 nobis est, & abstinendū a veritate expositionum,

S. Tho.
 3. p. q. 8.
 art. 6.

1. Thim.

2.

Hic locy

B. Thad

dxi eū al

tero Pau

li concii

liatur.

Roma. 9.

Hilarius

in Psal.

134.

Aug. in
Enchiri.
à ca. 100.
ad. 103. et
de spiri-
tu & lire
ra. ca. 33.
S. Tho.
sup Pau.
1. Tim. 2
lect. 1.
Damas.
li. 2. c. 29.
Magi-
ster in. 1.
d. 46.
Ambro.
Occume-
nus.
Theo-
phil. sup
1. Tim. 2.
Chrisof.
homil. 3.
sup. Io. 2.
Hieron.
in Ez. 18
Anselm.
in locum
Pauli.
1. Tim. 2
Distin-
ctio. vo-
luntatis,
in antee-
dentē &
confe-
quentem
ex Dair.
sumpsit
schola
theolog.

quam ex Augustino, & S. Thoma, etiam possemus inducere: tu illos cōsule, non enim vno modo exponūt: nec vacat in præsentī referre, nedūm examinare. Ex ponam tamen cū Damasceno, quem vnanimi cōsensu scholastici omnes secūtur, dūm de prædestinatione determinant, licet non vno modo intelligāt: idē tenent Magister Ambrosius Oecumenius, Theophilatus, illum locum Pauli interpretantes, Chrysostomus etiam exponens similē locum Iohānis. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum,* Hieronymus præterea in illa Ezechiēlis verba, *Non est volūntatis mea mors peccatorum,* sic ait, *vbicumque videtur seuera sententia, non homines, sed peccata damnat.* Anselmus reliquis omnibus est annumerandus. Veniamus ergo ad Damasceni distinctionem, que tot auctorum grauitate, & totius scholæ auctoritate corroborata, recepta atq̄ue approbata iam est, vt voluntas dicatur in Deo præcedens, quæ est acceptatio in Deo existens, consequens autem voluntas, sit permissio ex nostra causa existens: non quod per antecedentem voluntatem Deus omnibus non prouideat sufficientia auxiliā & media, quæ satis sint ad salutem consequendā, aut quod non velit, vt amur illis, eaq̄ue applicemus ad vsū, nam nihil, & inutile, vt habet regulā iuris, equiparantur: otiosa enim voluntas esset illa antecedēs, & superuacanea, si se ipsam destrueret, quando quidem quod ex vna parte vult, alia

ex parte

ex parte renuit.

Maximè, quòd, *volo*, fumitur pro opto & cupio, nō solum apud rhetores & latinę linguę peritos, vt volo tibi omnia ex sententia venire, sed etiam in diuinis literis, *volumus Iesum videre*, id est, cupimus & illud, *Pater quos dedisti mihi, volo: vt vbi sum ego, & illi sint mecum*, id est, cupio, opto: sic in prædicto testimonio Paulus, *vult omnes homines saluos fieri*, id est, cupit, & optat: in quam expositionē tādēm Augustinus relabitur, & descendit.

Quid enim prodesset infirmo, si medicus optima traderet præcepta, & præscriberet pharmaca, & sufficientia, & efficacia ad salutem, si nolet pharmacopola medicamēta conficere, nec permitteret iam confecta pharmaca applicari? relinquitur igitur pro re indubitata, quod cūm Deus velit omnes homines saluos fieri, ita optat, & cupit nostrā salutem, vt acceptatio eius in ipso Deo existat, vt ad consummatam perueniamus perfectionē. Ad quam etiam præstat præsidia non modo naturalia, sed & gratuita sufficienter cuique subministrat, & illi fini congruentia media præstat. Omnibus denique Deus prouidet benefaciens, & erudiens.

Quare voluntas consequens est secundum operū nostrorum qualitatem & exigentiam. Non enim Deus misericors tantum prædicatur, sed & iustus dominus: quocirca non creauit homines, ad puniendum eos, sed ad saluandum, vbi ergo nostra

Qq 3 ipsoꝝ

Volo idem est quod opto siue cupio & ideo voluntate antecedenti Deus vult omnes homines saluos fieri, in discriminatim idque voluntate antecedenti, quod exemplis explicatur. Ioan. 12. Ioan. 17. Aug. lib. dcorrep. & gratia ca. 14. & li. contra aduersa. legis & proph. c. 14. & cōtra artic. sibi falsos arti. 2. Primum exemplū de medi co.

Secundū
exemplū
de patre
& tertiu
de legif
latoꝛe.

ipſorum culpa à noſtra perfectione decidimus, ipſe vt æquus iudex infligit poenam. Sicut patres non generant filios, vt eos hereditate ſpolient, ſed vt paternorum bonorū participes ſint & ſucceſſores: quando enim filius in patrem fuerit cōtumax, vt rebellem & insolentem, iuſtè quidem, ſed præter animi ſui inſtitutum, exhæreditabit. Sic legiſlatores in condendis legibus, & reges in cōſeruandis rebus publicis, ſanciuunt decreta, vt incolumes omnes ſeruentur, transgreſſores tamē puniantur.

Simile d̄
agricola.

Aiſt. 3.

Eth. c. 1.

Volūtas
antece-
dens in
Deo for-

maliter
eſt, vnus
& idem
aētus cū
volunta-
te conſe-
quenti.

S. Tho.

1. p. q. 19

arti. 6. ad

1. & 2. de

verit. q.

23. art. 2.

& 1. diſt.

46. q. 1.

art. 1.

Non aliter maximus Deus, & optimus pater, & legiſlator præuidentiffimus, nobis omnibus vitam largitur, vt gloriæ ſuæ faciat hæredes, quod ſi eius monita negligimus & præcepta trāſgredimur, vt ſteriles & infœcūdas arbores, veluti prudēs agricola, abſcindit & eradicat.

Conſona eſt hæc philoſophandi ratio Ariſtoteli, qui in proijciente merces in mare tempeſtate coactō, duplicem hanc nouit voluntatem, vnā qua nolet proijcere, ſi poſſibile eſſet, quæ eſt veluti antecedens de conſeruandis rebus, alteram qua proijcit, vt ipſe incolumis euadat, quæ eſt conſequens.

Ad hunc modum philoſophaberis in præſenti, ni ſi quod in Deo voluntas antecedēs, & conſequēs, vnicus aētus eſt, ſormaliter in ipſo exiſtens, quod S. Thom. docuit, niſi quod in iudice, mercatore, legiſlatore, agricola, geminantur illi aētus, & di-

ſtin-

stinguntur realiter, qui in Deo sola ratione & cogitatione separantur: vult ergo omnes homines saluos fieri, salua cōditione, & proprietate liberi arbitrij. Profecto cūm Deus velit omnes homines saluari, omnes quidem sine discrimine quantumuis reprobī saluari possunt, si vellent, nec reprobos Deus destituit præsidijs necessarijs ad salutem: at saluari non possent (etiam in sensu diuiso, vt scholastici dicunt) si illis deficeret voluntas antecedens, quam dicimus in Deo formaliter esse & actum positium dicere. Non secus ac loquimur de visione Dei, sentiendum est de voluntate beneplaciti: visio enim Dei notitia quædam est, in ipso formaliter existens quæ diuiditur in notitiam simplicis intelligentiæ, vt terminatur ad obiectum immediatum, quod Deus ipse est in se, notitia autem visionis, vt transit in obiectum mediatum, hoc est, vt videt creaturas actu in ipsa æternitate existentes.

Vtraque notitia, & simplicis intelligentiæ, & visionis, re, vnica est, modo tamen & ratione differt, notitia visionis intelligitur connotare obiecta, quæ respicit & supra quæ transit.

Sic pari rerum consecutione, voluntas beneplaciti in Deo existens, vnica cūm sit, antecedens dicitur, ea ratione qua bene vult omnibus, & præsidia necessaria & sufficientia prouidet, cupiens vt ad finem vltimum perducantur: eadem autem dicitur consequens qua ratione

Sicut ea dein no-
titia in
Deo est,
visiōis &
simplicis
intelligē-
tiæ: ita ea
dem vo-
luntas be-
neplaciti
est ante-
cedens &
con-
sequens
solum con-
notath.
respectu
differūt.

Partic. 2

Licet
Deus ve
lit omnes
saluos fie
ri, nō est
asserēdū
oēs vni
uersali
ter homi
nes præ
destina
tos esse.

Roma. 9

Part. 2.

Deus
nemini
quicquā
subtrahit
de neces
sarijs &
sufficien
tibus ad
salutem.

Volūtas
beneplaci
ti diui
sum est,
illius di
uisionis
volunta
tis in an
teceden
tem & cō
sequente
vt ad cal
cē. 2. par.
Sap. 1.

connotat transitum quendam ad rem, cuius exi
stentiam defaĉto importat & inuoluit, vt antece
dens voluntas quasi de possibili sit, consequens
autē defaĉto, de quo diximus in verbo adimpleatur.
Interim nemo existimet, me omnes homines præ
destinatos asserere, cū Paulus tam aperto ser
mone doceat, *quod Deus volēs ostendere iram, & no
tam facere potentiam suam substinuit in multa patientia,
vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ
sue in vasa misericordiæ, quæ preparauit in gloriam.* Et
noster apostolus in præsentī, dilectos, (ad quos
scribit) ab infidelibus odio habitis separat, & ita
communi consensu omnes ferè & sacri & schola
stici doctores sentiunt, atque fideliter recipiunt.
Tamen misericors dominus omnibus absque dis
crimine, & exceptione vlla, propria & liberali sua
voluntate, sufficientia ad salutem remedia con
fert.

Profectò si aliquid de necessarijs ad salutem ex
parte Dei cuipiam deesset, quod ex parte nostra
desideraretur, cū illud ad salutem consequen
dum necessarium sit, sine quo saluari nos impossi
bile foret, vtique nobis imputari non posset, quod
vitam æternam non consequeremur, ad quam so
lis nostris viribus nō possumus peruenire. Pålām
hoc est neminē saluari posse, si Deus opt. & max.
aliquid de necessarijs, & ad iustitiam requisitis il
li subtraheret. Etenim eius bonitatem de decet: de
qua Sapiēs docet, *in bonitate & simplicitate sentiēdū*
procul-

Proculdubio, voluntate sua antecedenti & beneplaciti, sufficienter de requisitis omnibus, nobis prouidet, ita vt nulla ratione de illo cōqueri possimus, aut nostra damna in illum retorquere, sed nostrę negligentię, & oscitantię adscribendum, qui libertatenostri arbitrij abutētes, Deo excitāti assentiri, aut vocāti respōdere nolumus: nā licet gratia Dei nos præueniat, libera tamen voluntate respondemus. Vtriusq; nos admonet scriptura, nam cū per Ieremiam dicitur, *Conuerte nos dñe, & conuertemur*, præuenienter Dei gratiam confitemur: cū autem dicitur per Zachariam, *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*, libertatis nostrę admonemur, qua nos possumus disponere & præparare, ad iustificationis gratiam obtinendam, & executionem prædestinationis complendam. Homines enim vniuersi, Deum sibi vellent habere propitiū, & cum regio vate deprecantur, *conuertere domine, & eripe animam meam, & conuertere domine vsquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos.* Dñs tamē in scripturis frequentissimē respondet, & peccata nostra id impedire obijcit, atq; per Zachariam admonet, vt conuertamur ipsi ad Deum: quia ad id, viribus sumus imbecilles, & cū Ieremia exoptamus diuinam gratiam excitantem, ex quibus cognoscemus, Deum paratum esse, ad subueniendum, si eius inspirationibus consenserimus & cooperemur gratiæ excitanti, eodem Ieremia dicente, *si conuerteris conuertam te*, vnde per Iohānem

In nobis situm est voluntatem beneplaciti quā dicimus antecedentem, face re voluntatē beneplacitō sequentē quaviā libertate arbitrij præditi sumus. Concili. Tri. scf. 6. ca. 5. & canon. 4 & 5. Thren. 5. Zacha. 1. Psal. 6. Psal. 89.

Apoc. 3.

penitentiam age ecce sto ad ostium & pulso.

Etenim liberum nostrum arbitrium, non est velut inanime quoddam, quod nihil omnino agere possit ita ut merè passivè se habeat: nec per Adæ peccatum amissum, aut extintum est. Situm igitur est in nostra potestate respondere Deo excitanti, parique ratione, nostræ libertatis erit, de antecedente voluntate, consequentem facere, non simpliciter, sed ea ratione qua voluntatis & libertatis nostræ est, respondere Deo vocanti, aut contradicere & renuere. Quod non est aliquam prædestinationis causam ex parte nostra ponere, quinimo

Attende
vald.

nec reprobationis: cum totū hoc negotium Paulus in diuinam voluntatem resoluat, quæ ut ostendat diuitias gloriæ suæ, quædam vasa in interitū, quædam verò in gloriam præparat, & quod (ut figulus) potestatem habet vasa in honorem, & vasa in contumeliam facere. Tota huius negotij causam formalem, quàm efficiens & finalis, Dei bonitas est: solum ponimus ex nostra parte, voluntatis libertatem, quasi materiam & causam sine qua non complebitur neq; exercebitur prædestinatio, iuxta

Rom. 9.

Isaiam. *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autē non contradico*, hoc est, propono quod Deus præcipit, & minimè refugio Cuius rei nos admonet princeps apostolorum, *Satagite, inquit, fratres, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis*: non intelligit solum de præsentis vocatione fidei, ut Titelmanus putat, sed etiam de vocatione

Isai. cap.

2. Pet. 1.

Titelm.
ibidem.

vocatione

catione prædestinationis, vt S. Thomas rectè cõ-
fer: bene enim operando, prædestinationis effe-
ctus certitudinaliter, inquit, impletur. Ita Paulus,
*cùm metu et timore vestrã salutem operamini: Deus
est enim qui operatur in vobis, et velle, et perficere pro bo-
na voluntate,* vbi plane ostendit Apostolus, quod
operamur nos ad salutem nostram: admonet autẽ,
id nos cum reuerentia conari, quia Deus est qui
illam principaliter operatur, & mouendo volunta-
tem nostram vt velimus, & causando ipsam iusti-
tiam, nobis consentiẽtibus, quod est perficere pro
bona voluntate.

Istum esse genuinum huius loci D. Petri sensum,
ex ipsa consequentia literæ apertè deducitur: in-
uehebatur D. Petrus in quorundã cœcam insaniã
dicentium, si reprobus sum, nihil mihi proderunt
meæ iustitiæ, si electus, non est opus vt probitati
studeam: admonet ergo ad vocationem nostram
caute respiciẽdum, ne pertinaciter hac cœcitate
innodemur, *sed magis,* inquit: quę particula est cor-
reptionis, id est, non debemus esse solliciti de voca-
tione, cuius Deus sufficientem curam habet, cu-
ius nunquam obliuiscitur: sed potius demus ope-
ram, & adnitamur, quod ex nostra parte est præ-
stare: nostra interest, nẽpe, vt per bona opera ele-
ctionem nostram cõfirmemus: quia licet Dei vo-
luntas non sit infirma, tamen sine bonis nostris
operibus non cõfirmatur: immò illis perficitur &
consumatur, hoc est, completur ipso opere.

S. Tho.
1. p. q. 23.
articu. 8.
Paul. ad
philip. 2

Attente
cõsidera.

Prouidet ergo Deus cunctis hominibus de omnibus necessarijs ad salutem, si ipsi velint & per ipsos non steterit, & si ei operanti cooperari non renuerint neque obicem posuerint.

Nec prae-destinatio nec reprobatio causa habet ex parte nostra.

Quod tamen per se non habet causam in nobis, sed totum pendet ex diuina voluntate, tanquam à propria & prima causa fontali, & originali. Primus enim est luminis fons, quemadmodum sol, non tamen naturaliter agens, sed pro libera sua voluntate: Pater est pijsissimus, qui neminem filiorum generat ut ex haeredit, sed licet citra iniuriam à suo conspectu proijcere posset, tamen ut optimus medicus, vult omnes homines sanare: non propter suam utilitatem, quia bonorum nostrorum non eget, sed eximia suae bonitatis plenitudine, omnibus hominibus consulit, & vniuersis, de cunctis necessarijs ad salutem prouidet, atque omnibus salutem optat, & affectat.

Voluntas antecedens in Deo non est illa imperfecta voluntas, quae velocitas dicitur in nobis.

Verum est, vsus illorum in nostrum commodum nobis committere, per illam voluntatem antecedentem, quae non dicit imperfectionem, sed discretionem rerum, & insignem quandam prouidentiam, qua rebus omnibus iuxta conditionem propriae naturae prospicit: naturalium enim curam in integrum suscipit, & quasi primum generans, ea non relinquit neque desistit, donec in proprio loco naturali collocentur: homines autem, quia liberi sunt, curat etiam, & promouet, salua tamen sua natura, si ipsi velint & per ipsos non steterit: quos

ob id, testante Sapiēte, ab initio constituit, et reliquit in manu consilij sui, adiecit mādāta et p̄cepta sua. Si volueris mādāta seruare, conseruabunt te, et in perpetuum fidē placitam facere: apposuit tibi aquam: et ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita et mors, bonū et malū, quod placuerit ei, dabitur illi: ecce enim exp̄ssē videmus liberum humanæ voluntatis arbitrium, & quod nō ad vnum aliquod, pecorum more, determinauerit: ita tamē vt rectē p̄miserit, non dixeris per Deum abesse, quæ enim odit ne feceris, non dicas, ille me implanauit, nō enim necessarij sunt ei homines impij: nam vt dicit Augustinus, propter Deū nō recedimus à lege, per Deū nō stat, sed per nos: si non fecerimus quæ iubet, nobis nō illi imputandum est. Omnes vocat operarios per Matthæum, & nulli ex ritē & rectē laborantibus, denarium negat. Talenta omnibus distribuit, & superlucrantes in gaudium suum admittit: seruum autē illum duntaxat reiecit, qui receptum talentū vnicum, non posuit ad mensam, & numularijs ad vsurā & lucrum: Similiter de nobis ipsis censerī debemus, ad nostrā enim doctrinam illa traduntur, nobis sanē vitio vertetur, si in vinea domini operari recusauerimus, aut talentis nobis donatis lucrifacere, culpa enim nostra, non Dei optim. maxim. damnabimur.

Quapropter, rem omnem à principio resumētes, colligimus propositi scrupuli dilutionem, vt rectē noster Apostolus, cū Paulo fideles ab infidelibus

Eccl. 15

Eccl. 15.

August.
de grat.
& libe.
arbi. c. 2.Matt. 20
Fruſtus
& conſo
latio ex
parabo
lis & cū
gelijs.
captatur.Matt. 25
Recapi
tulatio di
lutionis
ad pro
positum
ſcrupulū
cum D.
Petro cō
ſentiens.

separet, & inter fideles, prædestinatos à reprobis se iungat, quos admonet in Christo cùm D. Petro iam electos satagere, per ipsum conseruari in legû obseruãtia, ita vt certam faciant electionem suã, quoad perueniant ad gloriã, ad quam conditi sût, Atque adeo si Paulus ad Timot. loquitur de volũtate beneplaciti, quam vocamus antecedentem: noster apostolus Thaddæus de voluntate, illa beneplaciti, sermonẽ facit, quam cõsequentem appellamus, quã cupit impleri, vt consequenter in textu dicitur. Vnde Dei voluntatẽ impedimus, quoties diuinis beneficijs, & excitanti gratiã contradicimus, & ipsius effectibus impedimẽta apponimus, dum obduramur, nec resipiscimus; impedire ergo cõmunius est, & latius patet, quã resistere, quia resistere propriè est respectũ eius qui infert vim, & Deus nemini vim infert: purius ergo & simplicius vocabulũ est impedire, quã resistere. Dei voluntati resisteremus, tum seipsi vim inferremus, tũ etiam si contrarium eius quod vult ipse faceremus, & aliter operaremur quã ipse præcipit: prius est igitur impedire quã resistere: cũ hæc ipsa eius sit voluntas, omnibus prospicere iuxta proprietatem suã naturã: *attingit enim à fine vsque ad finem fortiter & disponit omnia suauiter*, nullam vim infert, neque res ipsas quas condidit, destruit, neque inclinationes, quas semel indidit, remouet, sed suos motus agere sinit, & pro modo suã naturã permittit operari: & hæc est vis maxima singularisquẽ

Concilia
tio beato
rum apo
stolorũ
Pauli &
Thaddæi
Part. 2.
Diferen
tia est in
ter nomi
na: quia
quædam
cum in
perfe
ctiõne,
quædam
absque
ipsa, rem
eandem
signifi
cãt, infra
loco. 4.
Volũtas
Dei effi
cax est,
quod cui
nos non
resistim9
eum ta
men in
pediam9
Sap. 8.

ris quæ efficacia diuinæ voluntatis. Quapropter voluntas illa antecedens, beneplaciti dicitur, quia sufficiens est ad saluandum homines, & de se efficax: qui vt definit. Damascenus quædam acceptio est, in ipso existens, qua vult, teste Paulo, omnes homines saluos fieri. Tamen quandiu non est voluntas bene placiti, quæ est consequens, illa efficacia voluntatis, non sortitur efficientiam propter nostram voluntatem non respondentem: quoniam voluntas hæc, veluti pendens videtur, ex conditione nostrorum actionum, quatenus ipsas expectat. Rectè igitur dicit, noster Thadæus His qui sunt in Deo patre dilectis, & Christo Iesu conseruatis & vocatis. Vt designet fideles, quibus hanc suam epistolam destinat, sanctificatos per fidem, & segregatos ab infidelibus ad quos hæc epistola non mittitur.

(.?.)

Rr 4 LOCVS

Damas-
cenus. li.
2. de fid.
orth. ca.
29.
Paul. 1.
Tim. 2.
Volunta
rebene
placitidi
uidi in
antecedē
tē & con
sequentē
explica-
tur.

LOCVS QVARTVS EX EA-
dem secunda particula de Trinitatis
mysterio, ibi, Misericordia vobis & pax,
& charitas adimpleatur.

Myste-
riū Trini-
tatis qua
tenus ex
creaturis
indaga-
tur.

Aug. de
ciuit. dei
Iustinus
martyr.
S. Tho.
1. p. q. 32
art. 1. de
hac re, &
fussissime
Agusti.
Eugubi-
nus. li. 1.
2. 3. & de
inceps.
deperen-
ni philo-
sophia
ex omni
antiqui-
tate.
Matt. 16.
Isaiz. 54
1 Cor. 2.
Isaiz. 7.

IDEBIMVR fortasse, in exposi-
tione secundę particule, contra fidē
agere, eius que dignitati, & aucto-
ritati derogare, eoquod sic ratione
naturali velimus ipsam ostendere: si-
des enim nostra supra naturam est, quam neque
Plato, neque Mercurius Trismegistus, neq; Ari-
stoteles, neque vllus vnquam philosophorum di-
gnoscere potuit, quam obcausam Christus D. Pe-
tro dixit, *Beatus est Simō Barjona quia caro & sanguis
non reuelauit tibi sed pater meus, & vt Paulus, & Iohannis
testantur, in cor hominis non ascendit, & alibi iuxta
æditionem. 70. Nisi credideritis non intelligetis. Ni-
hilo enim magis, vestigium creaturarum in cogni-
tionem trinitatis diuinę, nos perducet, quam con-
sideratio picturæ, & statuæ, in notitiam coloris
aut pulchritudinis artificis: quoniam non manife-
stat nisi artem, quæ est ratio faciendi. Ita & ratio
naturalis, mōstrabit quidem ex creaturis, vestigiū
vnitatis essentię & potentię Dei, quæ non vt di-
stinctæ, sed in ratione vnus, ad productionē crea-
turæ conueniunt: vnde emanauit commune axio-
ma, *opera trinitatis ad extra esse indiuisa.**

Præterea quāuis ex creaturis ostendi vlla ratione
posset

posset Trinitas diuina, tamen per hæc tria, Misericordia, pax, & charitas fieri nõ potest: siquidem quodlibet horum trium commune est Trinitati, & nulli personæ proprium, sed communia sunt attributa: tres enim diuinæ personæ, vna sunt Misericordia, vna pax, vna charitas.

Diluetur tamen facilè hæc obiectio, si distinguamus, vt oportet, ne in re hac perdifficili, labamur in hæresim: quia vt dixit Magister, *nullibi periculosius erratur, nec laboriosius aliquid queritur nec fructuosius inuenitur. Ex verbis enim male ordinatis incurritur, heresis*, vt nata inde contentionis pertinacia, apostatare faciat à fide. Idcirco notandum, inter vocabula trinitatis quædam esse essentialia, qualia sunt communia toti Trinitati, Deus, bonitas, iustitia: quædam autè notionalia, quæ notiones sunt personarum & propria illis, vt Pater, generans, ingenitus soli Patri: Verbum, genitus, soli Filio, Spiritus sanctus, soli tertie personæ: Similiter ad significandam processionem, quædam sunt communia, vt processio, productio, emanatio, origo, cõmunicatio: quædam propria, vt generatio, natiuitas, conceptio, parturitio, partus, intellectio, quæ sunt propria processioni Filij: processioni autem Spiritus sancti vnum tantum habemus nomen proprium, quod est spiratio.

Inter quæ nomina, alia sumuntur propriè, alia metaphoricè, quod hac regula breuiter illustramus ex dictis apud S. Thomam, vt nomina creaturarũ,

Mag. 1. dist. 2.

Hieron. in libr. de Symbolo.

Multiplicibus nominibus de Trinitate diuina loquimur.

Nominũ quædam purè & ingenuè, quædam impurè & veluti rusticè significat.

S. Tho.

1. p. q. 3. art. 2. & q. 13. ar. 3

Sf quæ

LOCVS QVARTVS EX EA-
dem secunda particula de Trinitatis
mysterio, ibi, Misericordia vobis & pax,
& charitas adimpleatur.

Myste-
riū Trini-
tatis qua
tenus ex
creaturis
indaga-
tur.

Aug. de
ciuit. dei
Iustinus
martyr.
S. Tho.
1. p. q. 32
art. 1. de
hac re, &
fussissime
Agusti.
Eugubi-
nus. li. 1.
3. 3. & de
inceps.
deperen-
ni philo-
sophia
ex omni
aniqui-
tate.

Matt. 16.
Isaiz. 54
1 Cor. 2.
Isaiz. 7.

IDEBIMVR fortasse, in exposi-
tione secundę particule, contra fidē
agere, eius que dignitati, & aucto-
ritati derogare, eòquòd sic ratione
naturali velimus ipsam ostendere: si
des enim nostra supra naturam est, quam neque
Plato, neque Mercurius Trismegistus, neq; Ari-
stoteles, neque vllus vnquàm philosophorum di-
gnoscere potuit, quam obcausam Christus D. Pe-
tro dixit, *Beatus est Simō Barjona quia caro & sanguis
non reuelauit tibi sed pater meus,* & vt Paulus, & Iulias
testantur, *in cor hominis non ascendit*, & alibi iuxta
æditionem. 70. *Nisi credideritis non intelligetis.* Ni-
hilo enim magis, vestigium creaturarum in cogni-
tionem trinitatis diuinę, nos perducet, quàm con-
sideratio picturæ, & statuæ, in notitiam coloris
aut pulchritudinis artificis: quoniam non manife-
stat nisi artem, quæ est ratio faciendi. Ita & ratio
naturalis, mōstrabit quidem ex creaturis, vestigiū
vnitatis essentiæ & potentia Dei, quæ non vt di-
stincta, sed in ratione vnus, ad productionē crea-
turæ conueniunt: vnde emanauit commune axio-
ma, *opera trinitatis adextra esse indiuisa.*

Præterea quāuis ex creaturis ostendi vlla ratione
posset

posset Trinitas diuina, tamen per hæc tria, Misericordia, pax, & charitas fieri nõ potest: siquidem quodlibet horum trium commune est Trinitati, & nullo personæ proprium, sed communia sunt attributa: tres enim diuinæ personæ, vna sunt Misericordia, vna pax, vna charitas.

Diluetur tamen facilè hæc obiectio, si distinguamus, vt oportet, ne in re hac perdifficili, labamur in hæresim: quia vt dixit Magister, *nullibi periculosius erratur, nec laboriosius aliquid queritur nec fructuosius inuenitur. Ex verbis enim malè ordinatis incurritur, hæresis, vt nata inde contentionis pertinacia, apostatare faciat à fide.* Idcirco notandum, inter vocabula trinitatis quædam esse esentialia, qualia sunt communia toti Trinitati, Deus, bonitas, iustitia: quædam autè notionalia, quæ notiones sunt personarum & propria illis, vt Pater, generans, ingenitus soli Patri: Verbum, genitus, soli Filio, Spiritus sanctus, soli tertie personæ: Similiter ad significandam processionem, quædam sunt communia, vt processio, productio, emanatio, origo, communicatio: quædam propria, vt generatio, natiuitas, conceptio, parturitio, partus, intellectio, quæ sunt propria processioni Filij: processioni autem Spiritus sancti vnum tantum habemus nomen proprium, quod est spiratio.

Inter quæ nomina, alia sumuntur propriè, alia metaphorice, quod hac regula breuiter illustramus ex dictis apud S. Thomam, vt nomina creaturarum,

Sf quæ

Mag. 1.
dist. 2.

Hieron. in libr. de Symbolo.

Multi- plicibus nominibus de Trinitate diuina loquimur.

Nominum quædam pure & ingenuè, quædam impuè & veluti rusticè significat.

S. Tho. 1. p. q. 3. art. 2. & q. 13. ar. 3

Tertia partis locus quartus

quæ in vltima sua differentia nullam includūt imperfectionem, propriè conueniunt Deo. Inter cōmunia vocabula, sapientia, prudentia, ars, virtus, prouidentia: inter propria & notionalia, pater, filius, processio, productio, communicatio, datio, acceptio, hæc non includunt imperfectionem in sua vltima ratione formali, ideo propriè sumūtur: at vero lapis, leo, & similia, quia secundum vltimam differentiam dicunt imperfectionem, Deo non competunt nisi metaphoricè, & figuratè. Ita inter propria, & notionalia, partus, & parturitio metaphoricè transferuntur ad Trinitatem, quia partus, & parturitio difficultatem sonant in processione: in diuinis autē nulla est difficultas, nullus labor, sed summa iucunditas: partus dicit eiectionem, & foeditatem, diuini autem verbi productio purissima est, atq; sincera: & ne simus molesti, sic dicendum de reliquis nominibus, quibus diuina balbutimus.

Quid sit nomina cōmunia Trinitati. alicui personæ attribui & appropriari.
S. Tho. i. p. q. 39. ar. 7, & 8

Rursum nomina, quæ cōmunia sunt, appropriantur personis, non quæ illis fiāt propria, sed quæ sacri doctorum cōsueuerunt illa accommodare, & adaptare ad manifestandū id, quod propriū est personarū, colligēdo illud quod cōmune est tribus cum aliquo proprio personæ, & hæc manifestatio personarū per essentialia attributa appropriatio nominatur, seu attributio, quæ per aliquā habitudinē fit, quæ ex creaturis sumitur siue similitudinis, siue dissimilitudinis, vt docet S. Tho. Quod nō tātū fuit cōueniens,

niens,

niēs, sed maximè necessariū: si quidem, vt à principio dicebamus, Trinitas est indemonstrabilis ratione naturali: congruū est, vt notificetur & manifestetur, ex creaturis per similitudinē vestigij: quod aliter fieri nō potest, quā essentialia & cōmunia secundū nostrū modū intelligendi ad personas applicādo attribuēdo, & quoddā modo appropriādo, vt ad cognitionē Dei secundū modū, quē ex creaturis assumimus, manuducamur, & promoueamur: quod secundum quatuor vias à sanctis patribus obseruatas docet S. Tho. posse fieri: vnā tamē ex illis in præsentī docet B. Thad. *per misericordiā, pacē et charitatē, hoc ipsū Sapiēs, quod à magnitudine speciei, et creature, cognoscibiliter poterit creator horū videri, exponente Paulo, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quę facta sunt intellecta cōspiciūtur, sempiterna quoq; eius virtus atque diuinitas, dicit Chryf. Deus ante omnīū oculos creaturam in medio proposuit, vt ex ipsa creatorē conijciamus: vidisti magnitudinē inde cū admiratione potentiā cōditoris cōsidera: pulchritudinē vidisti, obstupesce sapientiā & gloriā Dei, quā ipsi etiā cœli enarrāt: ex analogia enim creature creatorem indagamus. Quapropter cū quatuor sint in creatura, nempe quod sit, deinde quod vna sit, tertio quod virtutem habeat & potētīā ad operandum, demū secundū effectus productos: sic recōditum illud Trinitatis mysterium quādo ratiōe ex viribus naturalibus desumpta demōstrare non possimus, quoniam abditissimum*

S. Tho.
1. p. q. 39.
ar. 8.
Sap. 13.
Rom. 1. r.

Chrysof.
homil. 9.
ad popu-
lū Antio-
nus.

est, & sola fide accipimus & retinemus : nihil tam
men vetat ex his, quæ apud creaturas videmus, de
clarare, & iuxta nostri ingenij tenuitatem vt cum-
que manifestare . Nã cum ex diuinis literis Patri
adaptetur potētia, Filio sapientia, Spiritui sancto
bonitas, exemplo excitamur ad intelligendas in-
uestigandasq; illas proprietates & rationes, quæ
Patri, Filio, & Spiritui sancto seorsum accommo-
dantur & attribuuntur : hoc autem non facimus
pro libito, vt Petrus Abaylardus dogmatizauit,
qui hereticè affirmabat, appropriata, quæ perso-
nis attribuuntur, illis esse propria, ita vt potentia
solius Patris, esset sapiētia solius Filij, bonitas so-
lius Spiritus sancti, de quare legendus est D. Ber-
nardus.

Bernar.
epif. 190
Appro-
priata di-
uinarum
persona-
rum non
sunt illis
propria.

Sed sumpta occasione ex diuinis literis, & san-
ctorum vestigijs inhærendo, per quorum doctri-
nam, & nostræ rationis discursum, duce mur in ali-
quam diuinæ triadis cognitionem: vt quòd Pater
à se sit principium sine principio: quòd Filius à pa-
tre sit, ipsius quæ verbū, atq; adeo sapientia: quod
Spiritus sanctus ab vtroque sit pervoluntatē, ideo
bonitas. Per hæc igitur, quæ alioqui communiter
omnibus nota sunt, sillogizamus, vt propria perso-
narum, quodam modo adumbremus.

Hilarius
libr. 2. de
Tinit.
Aug. li. 6
de Trin.
c. 10. sub
initio.

Ex prima via, & consideratione creaturæ, quòd
sit ens. D. Hilarius, quem secutus est Augustinus,
attribuit tria, æternitatem appropriatam Patri, spe-
ciem Filio: vsum Spiritui sancto.

Ex secundæ viæ consideratione, qua creatura est vna, tria accommodat Augustinus, vnitatem Patri, æqualitatem Filio, connexionem Spiritui sancto. Ex tertiæ viæ consideratione, qua virtus est ad operandum, ex diuinis literis tria communia appropiamus, potentiam Patri, sapientiam Filio, bonitatem Spiritui sancto. Vide loca apud reuerendissimū Bartholomeum Torres episcopū Canarien. Ex quartæ autem viæ consideratione habitudine nēpe ad effectus, attribuimus cum Paulo, vt *ex ipso, & per ipsum, et in ipso sint omnia*: ex ipso scilicet Patre, quia *ex*, licet implurimū causam materialem notet, in præsentī dicit circumstantiā causæ efficientis: per ipsum, scilicet, Filium, quoniā *per*, dicit circumstantiam formæ quia Filius est sapientia, & ars, per quam Pater operatur: *in ipso* scilicet, Spiritu sancto, quia *in*, dicit circumstantiā causæ finalis continentis.

Vide cætera apud Sanctum Thomam, & Magistrum: nos ad rem nostram descendamus. Quemadmodum Paulus, *ex ipso, per ipsum, & in ipso* esse omnia dicit, & doctores sancti colligunt Trinitatem modo iam dicto, quoniā imperio Patris omnia ex ipso sunt, & Verbo eius digesta sunt, vt per ipsum sint, & in Spiritu sancto liberationem corruptionis expectant, quia in ipso sunt: ita in proposito, Beatus Thaddæus, Trinitatem nobis insinuat per tria illa, *Misericordiam, pacem, & charitatem* cū ante nōs oculos proponit potentiā Patris, vt

Sf 3 fontem

Sāctiqua
tnor vijs
in daga-
runt ap-
propria-
ta:

Aug. lib.
1. de do-
ctr. Chri-
stia. c. 5.

Torres
de Trin.
q. 39. art.
8. 1. p. cō-
ment.

Rom. 11.
& 1. Co.
8.

Tertuli.
1. de Tri.

S. Tho.
1. p. q. 39.
art. 8.

Mag. 1.
d. 31. &
34.

Qua cō-
sideratio
ne Beat.
Thad-
dæus tria
hæc attri-
buat &
acommo-
det.

Colo. 1.

fontem misericordiae ad omnem nostram subleuandam miseriam, ex quo omnia bona sunt. Considerat etiam filij sapientiam per pacem: *per ipsum enim reconciliauit omnia pacificans per sanguinem crucis eius siue quae in terris, siue quae in caelis sunt*: conciliauit enim angelos, & homines, quos prius offensa à Deo desociauerat. Per bonitatis charitatē, Spiritū sanctū intelligit, in cuius bonitate omnia sunt, & continentur: Deus enim sua bonitate cuncta conseruat, gubernat, & ad optatum finem perducit, conuenienter quidem suae inclinationi, per quam iuxta propriae nature congruentiam omnia, sed maximè hominem, ad suum finem promouet, atque perducit: ad ipsum enim hominem dirigit B. Thaddaeus illa tria, misericordiam, pacem, & charitatē, in ipsoque homine cupit illa tria ad impleri, multiplicarique ab ipso eodemque homine (quòd conditus sit ad imaginem, & similitudinē Dei) non iam Trinitatis vestigium (vt in reliquis creaturis) sed expræsiùs hominem ad Trinitatis, **imaginē conditum esse conspiciamus, exoptat, nā licet homo, non sit imago æqualis patris, & perfecta, perinde ac diuinum verbum est, est tamen ad imaginem conditus semper in motu existens, & via ad continuam & maiorem perfectionem quā apostolus Thaddaeus cupit impleri pro modulo: viç, vt tandem in fine & patria sistat & impleatur.**

(.?.)

LOCVS QVINTVS EX EA-

dem secunda particula: De imagine Trinitatis in nobis: qui ex eisdem verbis sumitur, scilicet, misericordia vobis & pax & charitas adimpleatur.

PRAESTABAT nobis hac parte B. Thaddæus apostolus magnam quãdam occasionem interpretãdi, quid in nobis illud sit, in quo imago & similitudo Trinit. consistat ac cõspiciatur. Quã libentissimè arriperẽ, nisi prolixior esse timerẽ: quia tamen perdifficilis res est: & quando nõ datur locus pro dignitate aperiẽdi: sat superq; mihi fuerit, si viã sapientibus monstrauero, vt ipsi exactiùs interpretentur & exponant, candidè, syncerè que intelligant doctores sanctos, qui frequentissimè in hac re sunt: alioquin difficulter intelligent Sanctum Thomam, Bernardum, Augustinum, & cæteros de hac imagine Trinitatis, quæ in nobis est, verba facientes. Spero autem nostram huius quæstionis resolutionem, & ad doctrinam sanctõrum bene intelligendam magno vsui futurã, & quod per eãdem, sancti ipsi conciliabuntur, & sacra scriptura illustrabitur.

Non enim est parua controuersia, quomodo cõparare debeamus Trinitatẽ increatam ad creatã Trinitatẽ animæ nostræ, quæ imago illius est: nõ

Imago Trinitatis vnde & quatenus ex nobis sumenda sit. S. Tho. 1. p. q. 27 ar. 4. & q. 79. art. 6. 67. & 93. Bern. li. de interiori domo. Aug. lib. 3. super Genes. ad literã. ca. 19. & lib. 12. c. 6. & lib. 15. detri. capit. 23. & lib. 12. c. 4. 5. 6. & 24. & lib. 9. ca. 4. 5. 6. & li. 14. c. 2. 4. 7. 8. 11

Tertiæ partis locus quintus

Bernardus comparat ad potentias, memoriã, intellectu, voluntatem: Augustinus ad actiones, quia sunt duę actiones, scilicet, intelligere, & velle, & similiter duo producta, verbum, scilicet, & amor. Tamen vt liberior, & vniuersalior sit comparatio, & imago exactior, neque ad solas tres potētias, neque ad solas duas actiones, siue duo producta attendendum est: sed admiscendæ sunt potentiæ cum actionibus, ita vt potentias ipsas sumamus prout in supposito, vt hæc sit analogia, & collatio, vt sicut in nobis se habet suppositum intelligens, specie intelligibili informatum (quod à doctoribus & sacris, & scholasticis, maximè à D. Augustino, memoria fœcunda appellatur) ita Pater æternus in Trinitate ineffabili penes se, & à se iam sapiens, & intelligens. Deinde quemadmodum in nobis intellectus iam fœcundus, dicit verbum, parit atque exprimit suum conceptum: ita in diuinis verbum dicitur, & exprimitur à Patre per intellectum: vt tandem sicut in nobis intellectus, per verbū iam illustratus, ratio est amādi ipsi voluntati, vt producat amorem, (itaque in nobis suppositum intelligens per intellectum ex præssio iam verbo, facit voluntatem esse in actu primo promptam ad volendum,) sic Spiritus sanctus in diuinis à patre, filioque procedat. Iuxta quam considerationē, rectè sumitur ex nobis imago ad indagandam, & declarandā increatam Trinitatem: quoniam habent multas conuenientias,

Quæ sint
cōueniē-
tia inter
Trinita-
tē increa-
tam &
creatam
quæ in
nobis po-
nitur.

nientias. Prima est, ex parte distinctionis, quia sicut tres sunt personæ realiter distinctæ, ita tria sunt in nobis realiter distincta: foecunditas, scilicet, intellectus per speciem impressam quæ realiter distinguitur ab illustratione expressa, per verbum, & ab inclinatione voluntatis, per amorem.

Secunda cõuenientia in processione est: quod sicut à patre procedit filius, & similiter Spiritus sanctus, qui manet in ipso principio & patre: quia non producuntur extrâ per operationem transeuntem, sed manent intrâ per operationem immanentem: ita verbum, & amor in nobis procedunt originaliter à foecunditate intellectus, per speciem, & manet in ipso principio productiuo.

Tertia cõuenientia ex modo processione sumitur, quia ex his tribus, secundum quod verbum est, procedit à primo, tertium, scilicet, amor procedit à primo, & secundo, specie, scilicet, & verbo ita in diuinis. Vnde Concilium Toletanum dicit, per comparatiuam similitudinem: sumi Trinitatẽ à memoria, intelligentia & voluntate: & in alio Concilio Toletano docemur: has conuenientias secundum comparisonem humanæ mentis sumi: vt quoquo modo ad contuendum illud diuinæ Trinitatis ineffabile sacramentum humana infirmitas excitetur: secundum hanc igitur analogiam, & humanæ mentis intelligentiam, Trinitatis mysterium ex homine, qui ad imaginem Dei

Concili.
Toletan.
16. in cõ
fess. fidei
Concil.
Tolet. 15.
cap. 1.

Tt condi-

Dissimilitudo est in imagine Trinitatis ad ipsam Trinitatem.

conditus est, sumimus.

Licet multas habeat dissimilitudines: nihil enim tam simile est, quod non in pluribus distet, maxime cum humana diuinis comparantur: nam differunt, quia in diuinis tria illa subsistunt substantialiter in eadem natura: in nobis accidentia sunt naturaliter & essentialiter distincta. Deinde in nobis tertium, scilicet, amor, à secundo immediate, à verbo, videlicet: à primo autem, nempe, ab specie mediate procedit: in diuinis verò Spiritus sanctus à primo, & secundo immediate procedit, quia ab utroque tanquam ab vno principio. Tertio differunt, quia noster intellectus per speciem est velut in habitu, & in potentia, quoniam non intelligit sine verbo, neque amat sine amore: in diuinis autem, ut nihil est potentiale, pater per se ipsum intelligit & amat in actu. Præterea multa alia discrimina, quæ non minus per viam dissimilitudinis conducerent ad Trinitatem explicandam, quàm prædictæ convenientiæ per similitudinem conferant.

Collectio huius particule secundæ. Castro d. heresib. verb. Imago, heres. 2.

Ergo hæc Trinitatis imago non est corpori impræssa, ut hæretici quidam dixerunt, sed anime ipsi, nam hoc ipso Deus formans hominem, à brutis eum separauit, quod ad eius similitudinem eundem produxerit: ut homini cum Deo similitudo sit, & affinitas, & animus noster diuinum quoddam sit simulachrum, ea ergo parte similis est Deo, qua est rationalis, & veræ pietatis capax, iustitiæ studiosus: ideo tanquam propriam prolem sibi similem amauit

amavit. Licet sit similitudo valde imperfectè Deum repræsentans, & multùm à suo archetypo distans: nam si ad literam textus reddendus esset, sonat, *faciamus hominem in umbra nostra*, & quãuis homo umbra Dei sit, si similitudo quæ illius, cuius est umbra, imperfecta tamen, & longè ab eo distans. Mirum est, quantum pro nobis faciat, ut accedamus ad naturam ipsius, ipsiusquæ consortes, teste D. Petro, efficiamur, ut discamus ex hoc loco Trinitatis imaginem nobis impressam venerari: discamus etiam piè suspicere tam liberalem parentem, & tanquam dominum habere, qui nobis omnibus totis viribus subministravit, & proprijs inseruiuit utilitatibus, quos non dedignatur tam largè alere, tam benignè suspicere, *qui etiam factus est nobis sapientia, iustitia, & sanctificatio, & redemptio, quem admodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino gloriatur.* Si ergo per illum omnia accepimus, non debemus in alio gloriari quàm in ipso, per quem vocati sumus: ut ista imago, quæ in nobis est, Trinitatis capax, Misericordia, pace & charitate Dei adimpleatur, per quæ sacræ Triadis in diuisa vnitas, nobis representatur.

(?·)

Obser-
ua vnde
Deus tā-
topere
nos dili-
gat, &
nos ipsū
reclama-
re tenea-
mur.

Genes. 1.
2. Pct. 1.

1. Cor. 1.

Tit 2 LOCVS. VI.

LOCVS SEXTVSEXTER:
 tia particula, de apostolorum æqualitate:
 non obstante D. Petri principatu ex
 illo verbo, deprecans.

B. Thad
 dzus pa
 rē habuit
 legatio-
 nē cū ca
 teris apo
 stolis.

X I L L O verbo, deprecans, S. Tho-
 mas, & alij in præsentī inferunt, Bea-
 tum Thaddæum non sumpsisse com-
 munem & generalem legationem:
 nam rogare inferioris est. Quod mi-

hi placere non potuit, ex eo, quod apostoli om-
 nes æqualis fuere potestatis creati immediatè à
 Christo, omnibus ex æquo absque discrimine di-
 cit: *Quòdcunq; solueritis. &c.* similiter sine discrimi-
 mine ad omnes loquitur, *sicut misit me pater, & ego*
mitto vos, hac cū dixisset, insusflavit, & dicit eis, Acci-
pite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata re-
mittuntur eis: nam licet Petrus fuerit princeps
 Apostolorum, & caput collegij, (vt ex Mattheo
 constat, vbi Petro promissæ sunt clauēs regni cœ-
 lorū ante passionem: & similiter ex Iohanne, *pasce*
oues meas, vbi datæ sunt clauēs post Christi resur-
 rectionem,) & ab ipso, tanquam à capite ordina-
 rio, omnis potestas ecclesiastica deriuanda esset
 in cœteros apostolos, (vt optimè Cardinalis Tur-
 recremata docet,) tamen non contulit Petrus, vt
 ipse Turcremata existimat, sed quia Petrus erat
 caput vicarium & secundarium, à Christo, qui
 primarium erat caput, præuentus est, & ipse Chri-
 stus.

Ioan. 20.

Matth. 16

Ioan. 21.

Turrecr.
 li. 2. sum
 mæ à ca:
 29.

stus omnibus ex æquo contulit: quod Petrus esset collaturus, vt rectè, & subtiliter Caietanus docet: quare quod à Petro, vt monarcha, via ordinaria proueniret, factum est per Christi priuilegiū, cui placuit Petrum præuenire, faciendo ipsos sacerdotes in cœna, *Hoc facite in meam commemorationem*, conferendo potestatem supra corpus Christi verum: confessores, citatis verbis, fecit post resurrectionem, conferendo potestatem supra corpus Christi mysticum, ad executionem confirmationis die Pentecostes: sicut in his Petrus à Christo præocupatur, ita etiam præuenitur in collatione Apostolatus, & gubernationis: non enim derogat Petri auctoritati, & primatui, quod Christus quadam anticipatione conferat, quod Petrus via ordinaria esset collaturus. Fuere ergo omnes Apostoli æquales in Apostolatu, quãuis omnes: Petrum vt principē recognoscerent: qui erat caput Apostolorum, vt esset vnitas in Apostolico collegio.

Differentia tamen in hoc stat, quod Petri potestas, quia ordinaria erat, durat, durabitque perpetuò vsque ad consummationem sæculi in eius successore: aliorum verò Apostolorum auctoritas apostolica in vniuersum orbem temporalia erat, & cum ipsis spirauit, Petrus siquidem Christi vicarius est, alij legati dicuntur: vt testatur Paulus, *posuit in nobis verbum reconciliationis, pro Christo ergo legatione fungimur tanquam Deo exhortati: & per nos, au*

Caietan.
opuscul.
de prima
tu Petri
& de au-
thorit.
Papæ &
Conc. c.
3 4. & 5.
Lucæ. 22
Ioan. 20
Actor. 2

Differē-
tia inter
Princi-
pē Apo-
stolorū
Petru &
reliquos.
Aposto-
los.
2. Cor. 5.

thoritatem ergo habebant Apostoli prædicandi euangelium in vniuerso orbe. Alia differētia est quod authoritas regiminis Petri erat velut præceptiua: aliorum verò Apostolorum velut executiua: ex delegatione enim prædicabant: ideo Petrus dicitur vicarius Christi: reliqui Apostoli vicarij operis appellantur ab ecclesia in præfatione ipsorum Apostolorum, *vt ijsdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios contulisti præesse pastores*: ideo ad Petrum expectabat alios cōpelle- re præcipere, prouincias distribuere, & tanquam oues sibi subditas gubernare, & thesaurum eccle- siæ poterat limitare, ne dispensarent nisi ex sua commissione, quia soli Petro cōmissum est ouile ecclesiæ, cum dicitur, *pasce oues meas*: reliquis autem legatio committitur: & Petrus erat super- intendens in totam ecclesiam, plenè enim rece- perat clauium potestatem, in reliquis autem, par- tiales & inadæquati actus clauium erant: nam in Petro erant velut in capite, & in suo toto: in reli- quis autem Apostolis vt in membris, & ministris suo capiti cooperantibus. De qua re legendus est Caietanus, qui latius, & exactiùs singula expen- dit.

Quare, vt ad institutum redeamus, nō deprecatur B. Thaddæus, quòd auctoritatem non habeat prædicandi in vniuersum orbem: hæc enim erat sua legatio, & huius operis erat vicarius, & hanc iure exequitur, quam non intelligemus à princi- pe Apo

Ioan. 21,

Caietan.
opusc. de
authorit.
aposto.
& Conc.
cap. 3. 4.
Cur ver-
bo depre-
catorio
vtatur B.
Thadd.

pe Apostolorum Petro fuisse impeditam aut contractam: alioquin ecclesia Romana nō benè epistolam istam inter canonicas & catholicas retulisset: cū igitur apostolica sit hæc epistola, & ad vniuersalem ecclesiam dirigatur, procul dubio B. Thaddæus generali sua functione & legatione utebatur. Vfus tamen est verbo rogandi, nō quòd putandum sit, nostrum Apostolum auctoritatem non habere, sed vt doceat nos tumorem omnem deponere, & piè, & humiliter. verbum Dei annūtiare, non quasi dominantes in clerum, & auctoritatem exercentes, sed vt benignè, & humiliter in Domino obsecrantes. Fugit etiam imperādi verbum, & deprecatorium assumit, vt libertatem suscipiendi fidem nō tollat, sed nos admoneat quod fides liberè suscipienda est, ad quā nemo cogendus inuitè trahendus: quod egregiè Sanctus Thomas nos docuit: defendere tamen fidem licet, & pro ea pugnare: quin & D. Paulus Apostolus hac loquendi phrasi per obsecrationem frequentissimè vtitur, vt videre est in eius epistolis: *fratres obsecro vos per misericordiam Dei*, &c. id ipsum & D. Petrus.

1. Pet.
cap. 5.

S. Tho.
22. q. 10.
art. 10.
Rom. 12.
2. Cor. 5.
Galar. 4.
Ephes. 4.
1. Thesa.
4.
1. Pet. 2.
& 5.

LOCVS SEPTIMVS EX
 tertia particula de auctoritate vulgatæ editionis
 ex varia lectione & interpretatione verbi
 Supercertari, quam diuersitatem etiam
 in alijs particulis annotauimus,

MULTAS & difficiles quæstiones à multis pro rei magnitudine diffuse agitatae locus iste inuoluit. Verumtamen ne interpretis methodum excedere videar, breuius absoluerenabor, nihil omittens quod dictu necessarium visum fuerit. Quod Deo duce præstaturum me spero: dum Oecumenici Tridentini Concilij mentis, & animo, toto conatu, & mente pariter ad heresim. Mens autem Tridentini Concilij, citra dubium, ea fuit: excitatos quotidie tumultus hæreticorum de reiiciendis & admittendis translationibus, sed dare & remouere: eorum maximè, qui quotidie nouas emittunt versiones, & in vulgatam nostram castigationes (vt ipsi dicunt) & recognitiones edunt, nunc ad Græca, iterum ad Hebræa exemplaria nos prouocantes: veritatem scripturarum sæpè ex fontibus turbatis expendentes, atque diiudicantes. Qua vna re quod cupiunt est, scripturas sacras è medio tollere, sua somnia & cõmentata inducere. Ob eam causam adiungunt scholia, marginales annotationes, capitum summaria, glossata, indices, &c.

Necessitas
 vrgēs
 Concil.
 Trident.
 vt deter-
 minaret
 de vulga-
 ta.

Per quæ nisi Dei Optimi Maximi providentia, sancti officij sollicitudo, & indefessa vigilia adfuisse, actum iam esset apud nos, de scripturarum sacrarum veritate. Et nisi sanctum concilium è multis editionibus vnam authenticam probasset, ad quam catholici, tanquam ad certam scripturam sacram, cuncta dubia expenderent, nullus fuisset disputandi finis, immortalis essent lites, & quidè sine fructu. Nam contradicentium pertinacia traheret, vt vnus ad Græcam prouocaret linguam, alius ab Hebræa præsidium peteret, alius autem ad sua somnia, & de suo capite conficta, tanquam ad sacrum asylum confugeret, inde perpetua duraret contentio, si hoc, aut illo modo legendum, aut vertendum foret. Hoc dissidium decreto Tridentini. Concilii prorsus pacatum est, & mitigatum, maximè si Beati Thaddæi deprecationem omnes exaudiamus, nempe vt fidei catholicæ, superceitari, discamus, hoc est, vt minimè nosmetipsos audiamus, sed proprio abnegato iudicio, vnanimi sanctorum patrum consensui, & catholicæ ecclesiæ iudicio nos submittamus, *Cuius verba vino sunt meliora*, id est, dum fidè ei adhibemus, lac per secretissimas vias deductum securè, & suauiter suggimus, & sucum labijs obedientiæ elicimus: qui multò certior est rubentibus vinis, quæ bibimus, hoc est, scientijs, quæ à nostro iudicio naturali perspicuè conspiciuntur. Prodiit itaque Tridentinum decretum binum pro vulgatae authoritate. Prius, posito traditionum

Sanctum officium inquisitionis diuinae providentiæ pro incorruptione sacrarum scripturarum subministrat.

Iudas in sua hæc epist. canonici.

Cant. 1.

Pro vulgata decreto duplex Tridentini Concil.

Tertia partis locus septimus

Decret. 1.
 fel. 4.

Prius de
 cretum
 quid. cō
 tineat.

Marci.
 vltimo.
 Hier. q. 3
 ad Hebdibiam.
 Euthim.
 ad. c. vlti
 mū Mar
 ci.
 Dan. 3.
 13. & 14
 Hier. ad
 eadē ca
 pita.

apostolicarum præsidio, & numeratis omnibus li
 bris sacris, quos recipit sancta Mater ecclesia Ro
 mana, concludit, *Siquis autem libros ipsos integros cō
 omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi con
 suerunt, & in veteri vulgata Latina editione habetur,
 pro sacris, & canonicis non susceperit, & traditiones præ
 dictas sciens, & prudens contempserit, anathema sit.*
 Quo decreto cupit sancta synodus, vt omnes in
 telligant, quos libros recipiat, tanquã sacram scri
 pturam; & qui sint libri, qui traditione Apostoli
 ca, Spiritu sancto dictante, ad nos vsque peruene
 runt, & pro canonicis habentur: & quibus testimo
 nijs in confirmandis dogmatibus fidei, & instau
 randis fidelium moribus vtendum sit. Præterea in
 tendit, ac sub anathemate præcipit, quod ipsos
 integros recipiamus cum omnibus suis partibus.
 Quod dicit propter vltimum caput Marci, cuius
 posteriorem partem, *surgens autem Iesus mane, pri
 ma Sabbati, &c.* tēporibus D. Hier. Græci, codices
 penè omnes, & multi ex Latinis nō habebāt: quē
 admodū ipse testatur ad Hebdibiã, sed & Euthi.
 tēporibus, nō dum eã partē fuisse receptam, vt cer
 tã sacram scripturam ex eius cōmentarijs ad eum
 locū apertè cōstat. Similiter etiã Oratio Azarię,
 Hymnus trium puerorum, & Historia Susannę, ac
 Belis ex Daniele in Hebræo (teste Hieron.) nō ha
 bentur: & tamen in vulgata nostra continentur &
 partes sunt libri Danielis, quas vt legitimam, &
 authenticã scripturam sacram oportet suscipere.

Insuper

Insuper historia adulterę apud Iohannem, nō est in plurimis codicibus Gręcis: & Euthimius eam illegitimam dixit, adiungens propter hoc ante eū nullum fuisse eam partem interpretatum. Illustre etiam illud testimonium Trinitatis, *Tres sunt, qui testimonium dant in cęlo, &c.* in paucis Gręcis codicibus inuenitur: vnde Oecumenius explicās Iohānis epistolās, illud non attingit, imo neque Beda, inter Latinos non infimus, sacrarum literarum interpretę. Adijciunt aliqui deesse in Gręcis codicibus apud Lucam testimonium de Angelo, qui in horto Christo apparuit confortans eum. Sed ego illud in recētioribus inuenio, & ab antiquis interpretibus Theophilato, Euthimio, & alijs indubitanter receptum, & vt legitimam scripturam cum reliquis eiusdem Euangelij partibus explicatum.

Iohan. 8
Euth: ad
cū locū.

1. Iohā. 5

Lucę. 22

Posterius verò decretum de lectione sacrarum literarum determinat, & inter Latinas ęditiones veterem vulgatam præfert omnibus alijs: qua vtendū nobis sit in lectionibus, disputationibus, cōtionibus, atq; etiā expositionibus, ita quod illa pro authentica in se habeatur, & nemo eam rejicere quouis pretextu audeat, vel præsumat, vel prouocando ad exēplaria, Gręca, & Hebręa, vel remittēdo ad alias translationes.

Concil:
Tri. selsi.
4. decret.

Hęc sunt decreta, quę obseruare tenemur in quorum examine tantum intendimus addiscentes in via veritatis collocare, sapientioribus

Non est
differen
dum de
corrup-
tione Bi-
bliorum
nec de
corrup-
tionis ini-
tio.
Iust. Dia-
log. cum
Trypho
ne.
Orig. su-
per epist.
ad Rom.
Euseb. li.
5. Histo.
eccl. c. 8.
Tert. li. 5
aduersus
Marcio.
Irenæus
li. 2. c. 29
Hier. su-
per epi-
st. ad Phil.
Isidor. li.
1. Chro.
Nicola.
Ramos. 1
par. aser-
tionis
vulgatæ.
Leo Sal.
super Esa-
iam.
Nondif-
ceptadū

verò occasionem offerre, rem hâc exactiùs defi-
niendi. Multis itaque resectis, nostram sententiã
inducemus, quam iudicio sacrosanctæ Romanæ
Ecclesiæ, subiectam in primis per certa capita
distribuemus.

Primùm reiicimus disputationem, si Græci, aut
Hebræi codices corrupti sint ante natum Chri-
stum Dominum, vel post, & an corrupti fuerint
de industria, aut casu: quia licet altercationes istæ
forent curiosæ, & minimè inutiles, prolixæ essent
& nostro proposito nõ sunt necessariæ: legat qui
voluerit Iustinum Martyrem, Origenem, Euse-
bium Cæsariensem, Tertulianum, Iræneum,
Hieronymum, Isidorum Hispalensem: & ex recē-
tioribus, Fratrem Nicolaum Ramos, Leonem Sal-
manticensem, Figuerolam Valentinum, & Anto-
niam Beuter, qui meminit de Zophrim, id est, vi-
ris numerantibus, qui per puncta scripturam im-
mutarunt, & de Talmuth duplici, Hierosolymita-
no scilicet, & Babylonico, sat nobis fuerit lectio-
nem scripturarum iuxta vulgatam æditionem cer-
tam esse post Concilium Tridentinum: vt reuerẽ
dissimus Cano latè & eleganter docet.

Rursùm verò neque à nie modo disputandum est
de interpræte huius vulgatæ. Quisquis is fuerit
non ero anxius nam non est in animo definire, an
hæc vulgata sit illa prima Latina ex Græco tradu-
cta, incerto authore ex illa quam Lucianus Mar-
tyr edidit, aut secunda Diui Hieronymi ex He-
bræis

bræis & Græcis exemplaribus: aut quod mihi probabilius est, tertia sit ex his duabus mista, opera Hier. ex præcepto D. Dam. summi ecclesiæ Põtificis, quæ cõmuni vocabulo iã vulgata appellatur, quãquã temporibus Hier. illa prima solũ hoc nomine gauderet. Lege, si placuerit, Sistũ Senẽ. Augustinum Eugubinum, Ihoannem Picum Mirandulanum, Sanctespagninum, & Paulum Episcopum Foresemproniensem.

Tum etiam nihil mea in præsentiarum intererit examinare, quo spiritu interpretæ latinus vulgatã æditionem transtulerit: quoniam meo proposito nõ conducit, de hac re videri poterunt Sistus Senensis, & frater Nicolaus Ramos. Hoc fidelibus satis esse debet, quod quamvis non fuerit Propheeta, neque adhuc Spiritu sancto imbutus, ad transferendum descenderit, Ecclesia Romana Spiritũ sanctum habet Magistrum, & Doctorem, & perpetuum gubernatorem & conseruatorem: quo inspirante edidit prædicta decreta, quibus vulgatam approbavit, vt authẽticam, atque adeo vt suo originali incorrupto omni ex parte correspondẽtem. Approbavit autem Latinam vulgatam, vt authenticam, nihil de Græcis, & Hebræis exemplaribus definiens: nisi quod vltimum iudicium sisti debet ad vulgatam, *ita vt nemo (inquit) illam rejicere quouis prætextu audeat, vel præsumat.* Quare titulus crueis Græcè, Latinè, Hebræicè scriptus fuit

Vv 3 vt ab

Ram. i. p. essert. vulgatæ. f. 4. 26. 35. 39. 72. 75. 76. 106. & 2. p. f. 67. Can. li. 2. de do. c. 25. Ap. 9. Decm. Græ. Hebr. & Lat. nominat.

de interpretæ vulgatæ.

Figuerola. c. 3. li. contra Ludcos.

Anton. Beuter annot. 9. Cano. li. 2. de locis

c. 13. conclusio. 3. Nec disputandũ de auctoritate interpretis.

Sistus lib. 8. Bibliot. fo. 1066. adobie. 8 & 1061: Aug. Eugu. anno in Pentateucũ.

Mirand. in suis cõclõsioni.

Sanctes. Pag. epi. ad Clem.

7. quam præfecit suæ translationi.

Pau. ep.

Hieron.
in epita-
ph. Ne-
potia.

vt ab omni natione, & lingua legeretur & intelli-
geretur. Vnde ait D. Hier. nunc passionē Christi,
& resurrectionē eius, cūctarū gētium & voces &
linguę sonāt. Taceo de Hebræis, & Gręcis & lati-
nis, quas nationes suę crucis titulo dñs dedicauit.
Et Synagoga antiquitus per omnē gentē peregri-
nabatur, vt lucē veritatis deportaret, vt modo Ec-
clesia, quę à Mōte Syō prodijt, inde profecta per
Gręciā, Germaniā, Galliā, & Hispaniā ad Indos
occidentales migrare videtur, vt prædicato Euā-
gelio in vniuerso orbe, finis huius sæculi sequatur:
ita postquā veritas scripturarū penes Hebręos &
Gręcos fuit, nunc viget penes Latinos, in ea nēpē
ēditione, quā ecclesia Romana approbavit vt au-
thēticā. Nā fidei veritas, & scripturę sacrę solidi-
tas, & certitudo cū ipsius fidei reſtitutione cōne-
xa, semper catholicā ecclesiā cōmittantur. At cō-
stat Hebręos repulsam passos esse: Gręcos, vel ob
innatā leuitatē, vel cōtentionis studio ab eccle-
się corpore maiori ex parte discesisse: consequēs
ergo fit, scripturę veritatē incorruptā apud eccle-
siā latinā remanere, & cōseruari in latina ēditi-
one vulgata, quā, inter reliquas, ipsa ecclesia, vt au-
thēticā, approbavit. Vt iā non oporteat vulgatā
hanc latinā ēditionē per Gręca, aut Hebręa exē-
plaria emendare: quod D. Hier. & D. Aug. fece-
runt, quoties videbāt latinos codices ab illis exē-
plaribus variare. Magis enim standū est vulgatę
latine quā Hebręę aut Gręcę lectioni: & illi per-

Incorru-
pta est
vulgata
ēditio.

D. Aug.
lib. 11. cō-
tra Fau-
stum. c. 2
& 11. 2. d.
doctrin.
Chr. c. 8
26. & 27.

inde

inde stādū, atq; ipsi originali incorrupto, cui con-
sonat. In quo iure optimo consentiunt F. Dñicus
Soto, Reuerendissimus Cano, religiosissimus &
sapiētissimus F. Antonius de Corduba, F. Nicol.
Ramos vir diligētissimus, Vuilhelmus Lindanus,
& Xistus Senensis non minus docti & diligentes.
Postremò reijciēda etiā à me erit cōtrouersia cū
viris catholicis qui ante Cōc. Trid. viguere, quos
decretū concilij nō vrget, nec cōprehendit. Nō
dū enim erat vetus vulgata editio, vt authētica ap-
probata: quos si licuisset ecclesiæ determinatio-
nē videre nō dubiū, quin sententiā in meliorē mu-
tassent. Itaq; non curabimus, quid Driedo dicat,
quid Ambr. Catherin. quid F. Franc. Titelma. aut
Ant. Beuter Valent. in re quā postea aliter sacrū
definierit conciliū. ¶ Vt rē autē iā absoluamus, o-
perę pretiū erit certa ab his quę inter catholicos
cōtrouertuntur, separare. Certū est inter catholi-
cos omnes libros sacros, qui in priori illo decre-
to cōcilij enumerātur, cū omnibus suis partibus,
prout in vulgata editio cōtinentur, sub pena
anathematis recipiēdos esse. Certū etiā est reci-
piēdā esse vulgatā, ita vt illa sola in vsu ecclesia-
stico tāquā authētica retinēda sit: & illa reiecta
nō liceat aliā amplecti: nō recipit autē (vt supe-
rius declaratū est,) quisquis puocat ad exēplaria,
Hebr. aut Gręc. & vulgatę autoritatē cōtēnēs de
exēplariū lectione solūmodo curā habet neq; ad

Vv 4 vulga-

Catheri. li. de clauibus clauet. f. 44 Titelm. apol. pro veteri in
terp. Beut. in suis annot. pręcipue. 8. & 9. Autor propriā sentē.
vt dicat certa separatā cōtrouersis. Concili. Tri. scf. 4. decre. 2.

D. Sot. 4
d. 43. q. 2
ar. 4. &
in prolo.
epist. ad
Roman.
Cano. li.
2. de lo-
cis. c. 13.
Non sus-
cipitur
pręsens
contro-
uersia cū
catholi-
cis qui
conciū
Triden.
preceffe-
re.
Antoni.
Cor. li. 1.
qq. q. 17.
§. 5 & li.
4. q. 1.
prop. 5.
Ramos
in assert
vul. p. 1.
& 7.
Lind. li.
de opt.
gen. in-
terpret.
Sist. l. 8.
Bibliot.
ad finem.
Driedo.
li. 2. de fa-
cris scrip-
tu. cap. 1.

Tertiae partis locus septimus

Luculenta
ratio.

vulgatam sistit tanquam ad sacram authenticam scripturam, hæc duo satis ex superioribus cōstāt, vt & hæreticos ex illis non leuiter vrgere possimus, sed adhuc ampliùs certa aduersus illos manifestemus. Nā si vulgata authentica nō esset, sed quouis modo deuiaret à sensu Spiritus sancti, quē per prophetas, Apostolos & Euangelistas semel reuelauit: sequeretur, quòd ecclesia Latina, quæ per mille centum, & plures annos, hac editione vsa est, non habuerit veram & certam scripturam, sed commenta Latini interpretis aliena à mente Spiritus sancti. Quod concedere perfricatissime frontis erit, & declaratur amplius vis istius rationis. Nam & Pontifices Romani, Petri Apostoli legitimi successores (velint nolint Hæretici) & sacra etiam concilia in ecclesia Latina celebrata per supradicta sæcula, ad Hæreticos reuincendos & fidei dogmata definienda, vsi sunt vulgata hac editione. Similiter & Doctores sancti in controuersijs, & scriptis aduersus eosdem fidei aduersarios. Si autem vulgata non esset authentica scriptura sacra, sed falsum aliquid, aut dubium cōtineret, aut alienum à sensu Spiritus sancti, facile ecclesia lapsa esset in errorem, conclusionem colligēs, ac definiens haud dissimilē principijs, Quod neq; Hæreticus concedet: si concedat, facile ex Christi promissis demens conuincetur. Adhæc negare non potest Hæreticus, ad Dei prouidentiam attinere, quod prouideret suæ ecclesiæ de regula

regula ita certa, vtei non possit subesse falsum, ad quam fideles sistant, tãquam ad oraculum & eloquia ipsius Dei, & suam fidem probent & confirment. At Hebræa & Græca exemplaria in aliquibus vitata sunt, vt probatissimi authores tradût, quos suprâ commemorauimus. Fateri itaq̃ue oportet Latinam aliquam editionem habuisse ecclesiam, quæ authentica esset scriptura, ac suo incorrupto originali conformis. Hanc autem esse vulgatam, longo sæculorum vsu comprobatû est, illa ergo legitima & authentica habenda est, ad quam sistere oportet, vt quæ nihil habeat falsi, nihil dubij, nihil quod non sit de mente Spiritus sancti: sed Hereticos modo relinquamus

Controuersia inter catholicos est, an vsque adeo hæc vulgata editio latina legitima sit, & authentica, vt neque in minimis deficiat à mente Spiritus sancti, neque falsi aliquid contineat in re quã tumuis leui: an solùm in præcipuis, quæ ad fidem, & mores pertinent, authentica probetur decreto Tridentini Concilij, ita vt nullum habeat perniciosum errorem. Andreas à Vega pro vulgata respondens Caluino, Hereticis alijs errandi præstat occasionem, & ipsis Hereticis ansam, vt ad huc vulgatam contemnant. Affirmat vulgatam, in hoc esse authenticam, quòd non cõtineat perniciosum errorem, siue in ijs quæ ad fidem, siue in his quæ ad mores pertinent, neque voluisse Concilium eam adorare, tanquam è cœlo delapsam,

Controuersia catholico-rã circa vulgatã. Autoritas quatenus extẽdi debeat inter catholicos. Sentẽtia Andrã à Vega. li. 15. in Concil. Trid. cap. 9.

addit, quod interpret̄ illius, quisquis fuerit, nō approbatur vt Prophet̄a, neque hactenus meruisse nos quemquam, qui eodem in omnibus spiritu sacras literas à propria, & natiua lingua in alienam transfuderit: sed propter honorem veritatis sacrū Concilium vulgatam hanc probasse, tanquā nullo sc̄datam errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide aut in moribus colligi posset. Hæc est Andræ à Vega sententia de authoritate vulgatæ, & de mente Concilij: quam se accepisse dicit à Marcello Cerbino, Sanctæ Crucis in Hierusalem Præsbytero Cardinali, qui in illa sessione præfuit. Quem dicit non semel sibi viua voce ita testatū fuisse. Hanc ab aliquibus Theologis nostræ ætatis amplexari video sententiam: quam nūquam probare potui, ipsam etiam à fidelibus relegatam toto animo desidero, veluti quæ latenter euertit vulgatæ authoritatem & fidelitatem.

Sentētia
authoris
de autho-
ritate vul-
gatæ.
Authēti-
cū multi-
pliciter
dicitur.

Nostra itaque sententia hæc est, vulgatam nostrā editionem ita esse legitimā, & authenticam, vt neque in minimis aliquid habeat falsi, aut alienū à mente Spiritus sancti: sed prorsus cōueniat suis originalibus incorruptis, ita vt p̄ illis habenda sit. Et quoniam huius controuersię difficultas pendet ex nomine *authenticum* quo vtitur Sancta Synodus in præfato decreto, animaduertere oportet idem valere Græcè, ac si Latinè diceremus authoratum, quod authoritatem habet: quo modo in iure dicimus instrumentum publicum authenticum,

ticum, quòd suo originali probatur, conformari, & signo scribæ, & testium numero sufficienti, cū data mensis, & anni, & cæteris de iure requisitis subscriptū est: vt authenticum hoc modo sit, quod ipsius authoris est, & ab eomet habet authoritatem, & non aliunde, vt docet Couarruias, & Guillelmus Budæus, quod habet certum authorē & inde certam, & indubitatam authoritatem, atque fidem nempè qualis ipsiusmet authoris sit.

Secundo modo authenticū etiam dicitur priuatū instrumentum, si authoratum sit ab aliquo scriba publico, vt ex multis iuris decretis constat.

Quomodo & Cicero vsus est nomine, authenticum, quasi fidem certam, & authorem etiam certum habeat. Tertio in iure dicitur authenticum, quod est confirmatū ab Imperatore, vel per tituli inscriptionem, vel per indubitatam assertionem: quia sic maximè ratum esse voluit. Sic legem vocamus authenticam, decretum authenticum, quòd Imperatoris authoritate confirmatum est, & sancitū: & similiter, q̄ multorum authoritate & vsu comprobatū est, ad quē modū consuetudinē confirmatam possumus appellare **authenticam**: tale est authenticorum volumē, in corpore iuris. Ex his authoritas vulgatæ facilè colligitur, non solum quantum ad ea, quæ Andreas à Vega vocat principalia, sed quantum ad omnia, etiam minima. Nā cū Cōciliū in Spiritu sancto legitimè cōgregatū, eodē assistēte, ex professo determinet

Couarr.
in pract.
qq. c. 19.
Bud. in
cōment.
linguz.
Græcæ.

Cap. i. iū
Etā glōf.
d̄ fide in-
stru & c.
2. ibid. in
glōf. fin.
vbi Ab-
bas, & Fe-
linus in
cap. post
cessione
de proba-
tionibꝫ:
Cicc. ep.
ad Atti-
cū. 189. l.
9. & epi.
200. l. 10

Qua ra-
tione vul-
gata dici-
tur authē-
tica.

Concil.
Tri. sess.
4. decr. 1

Lex non
disting.
ff. de re-
ceptis ar-
bitr.

conditionem vulgatam esse authenticam, negari nō potest, quin propriè assumat nomen hoc authenticū, subindeq; manifestè colligitur, quòd quāuis vulgata non sit ipsum originale, est tamen originalirespondens, vt pro eo habenda sit, certam & indubitatam fidem habēs. Quamuis transumptū sit instrumentum: sic enim authentica dicitur secundo modo ex dictis, tametsi negetur authentica primo modo: quia non est ipsum originale. Ad hæc etiam authentica dicitur tertio modo: quia summi imperatoris decreto confirmata est: dum tot sæculorum vsu in ecclesia cōprobata est, quæ spiritum habet sponsi sui, à quo gubernatur: & nouissimè Tridenti manifesto decreto authentica declarata est, à Sancta Synodo assistente eodem Spiritu sancto. Præterea redarguitur Andreas à Vega ex verbis ipsius Concilij in primo decreto, *Siquis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, &c.* Quamuis enim Concilium principaliter intēderit probare eas partes sacrorum librorum, quos suprà expræsimus, vniuersale tamē decretum edidit, vt omnia compræhendat. Non ergo erit admittenda distinctio de præcipuis, & minus præcipuis: sed citra vllā distinctionem affirmā dum, vulgatam in omnibus esse authenticam, nihil falsum, nihil alienum à mente Spiritus sancti continere: vt vulgatum iurisperitorum dogma seruetur.

Vbi lex non distinguit, neque nos distinguere debe-

debemus, neque vanum putandum est, quòd Cõ-
cilium non solum ait, *libros ipsos integros*, sed addit,
cum omnibus suis partibus. Vbi hoc videtur intendit
se, quod affirmamus, & confirmari adhuc potest
ratio hæc ex Concilij decreto desumpta. Nam ad
cohibenda petulantia ingenia voluit nobis præfi-
gere terminum, ad quem sisteremus, in controuer-
sijs ex libris sacris definiendis. Ad hoc verò authẽ-
ticam definiuit vulgatã, & nõ contemnẽdam, aut
reijciendam, anathemate imposito inobedienti-
bus. Quod si Heræticis, & Sciolis, qui Catholico
rum nomine censentur, hæc licentiã indulgeatur,
vt in aliquibus vulgatam reijciant, aut contem-
nant: peribit profectò magna ex parte, quod Sã-
cta Synodus sanctissimè procurauit, & in Spiritu
sctõ suo decreto sanciuit: passim enim illi, autho-
ritate sacrarum literarum iuxta vulgatam conui-
cti, dicerent rem esse parui momenti, nõ inde fidẽ
pendere, non mores: atque in his solùm vulgatã
authoritatem habere. Rursus etiam nostrã sentẽ-
tiam confirmamus: nam editio vulgata proponi-
tur à Sancta Synodo, tanquam regula, qua vten-
dum sit in publicis lectionibus, disputationibus,
contionibus, & expositionibus. Regula autem,
iuxta Aristotelem, debet esse certa, & manifesta,
vt nihil dubij admittat: fallit ergo distinctio illa
de præcipuis, & minus præcipuis: & in vniuersum
authentica habenda est editio vulgata: non enim
esset certa regula, dum alius affirmaret, hoc esse

Concil.
Tri. sess.
4. decr. 2

Arist. li.
10. Meta-
physicæ.

Tertiae partis locus septimus

præcipuū, alius esse minus præcipuum, quod plañe cōtingeret, si hæc distinctio admitteretur. Neque contemnenda erit ratio sumpta ex gestis Inquisitorum in iudicijs de Hæreticis, & Theologorum Doctorum in sententijs ferendis de aliqua assertione posita, vtrique enim ex vulgata editione sententiam ferunt, nulla admissa distinctione de præcipuis, aut minus præcipuis. Tandem optimum argumentum pro vulgata, ex ipsius authoris assertione sic colligo. Fatetur Andræas à Vega nostram vulgatam omnimodam autoritatē habere in his, quæ ad fidem, aut mores pertinent. Huic ego assertioni adiungo, nullum esse verbū in sacris literis, quod ad fidem, aut mores nō pertineat, dicente Apostolo, *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, vnde magnus ille Basilius dixit, intollerandam prorsus atque grauem blasphemiam esse, vel verbū asserere in scriptura ociosum. Aut ergo vulgata in omnibus prorsus autoritatem inconcusam & minimè deficientē habet, quod ille tacitè negat, aut non habet in his, quæ ad fidem, & mores pertinent, quod ipse affirmat. Sed vim huius rationis ampliùs exēplo manifestemus, legimus in libro Tobix, *Profectus est autem Tobias & canis sequutus est eum*, sanè si quid aliud est in sacris literis, quā minus præcipuum, minimū, aut leue, dici possit, hoc maximè, quod *canis sequutus est Thobix*, at certū est hoc ad fidē pertinere, ergo quæcūq; alia in sacris literis traduntur, siue

Argum.
ad homi
nem An
dream à
Vega.

Paul. ad
Rom. 15.
Basi. ho.
10. exa-
meron.

Tob. 6.

siue de creatore, siue de creaturis, vt omnis Theolo. schola cum D. Tho. sentit. Vana ergo est distinctio Andreæ à Vega: nihil quæ est in sacris literis tam minimum, aut leue, in quo vulgata deficiat à mente Spiritus sancti, sed in omnibus authentica probatur, inconcussæ veritatis, & ad sensum Spūs sancti, quo inspirâte, & assisente ab antiquo probata est vsu ecclesiæ, & tandē Tridenti, decreto cōprobata vrgētissimo, ita vt nō liceat illud tēperare, quod nihil aliud est quā tacitè infirmare. Neque quidquā obstat autoritas illius dñi Cardinalis à quo Andreas à Vega, se accepisse dicit declarationē decreti Tridentini. Si enim vel ipse Pōt. Max. errare potest, vt priuata persona nō definiens vt Pontifex, quid mirum, quod legatus domi consultus, vt priuata persona non rectè declarauerit decretū Concilij? præsertim cū non esset Theologus. Aliter forsam respondisset præsidens in Cōcilio, vel patres nō consensissent. Sensit Iohannes huius nominis vigesimus secundus Pontifex animas iustorum ante resumpta corpora nō frui diuina visione, & cū de finire id ipsum vellet, & cardinales, ac alios Theologos in consistorio monuisset, vt quisq; liberè sententiā diceret, morte præuentus est, quæ admodū testatur Bened. Pōt. vndecimus, qui cū reliquis Card. aderat tūc in cōsistorio: nil mirū, q̄ legatus errauerit in declaratione præfati decreti. Hęc pro cōfirmanda vulgatæ autoritate, & infringēda distinctione

D. Tho.
2. 2. q. 1.
art. 1.

Bened.
inextra-
uag. Be-
nedictus
Deus.

Tertiae partis locus septimus

& sententia Andræ à Vega dicta sint, citra authoris iniuriam, cuius sanam, piam, & catholicam in omnibus mentem fuisse, certum mihi habeo, sed veritatis amor non permisit sententiam ipsam nõ repræhendere, quæ fidei detrimētum afferre potest: & iam forsam attulit aliquibus.

Cano. li.
2. de loc.
cap. 15.
Lindan.
li. 2. d. op
timo ge-
nere in-
terpretā-
di. ca. 12.
& li. 3. c.
1. 10. 11.
12.
Psal. 33.

Neque probo, quod Cano, & Lindanus dixerunt in vulgata editione loca esse aliqua non satis significanter, neque sat benè conuersa. Non damno sententiam quasi fidei contrariam: sed repræhendendo consilium, quoniam nulla compulsione necessitate id admittunt, imo & docent, vnde Heræ tici, & Scioli carpere & cõtēnere vulgatā, & nouas moliri versiones audeāt. Sed videamus quibus moti testimonijs id affirmarunt: in psalmo trigésimo tertio dicitur *immittet Angelus Dñi incircuito timentū eū: & eripiet eos.* Hoc loco, dicunt illi non est expressa vis Græcæ vocis, quæ significat castramentari, vt sensus sit, quod Dñs castra sua collocat circum timentes eum, vt illis opem ferat, dùm illis concedit Angelorum custodiā: quia vt dicit Matthæus *Angeli eorum in cælis semper vident faciem patris.* Et illud, *tecum principium in die virtutis tue*, dicunt obscure & non satis significanter conuersum: cum in Græco sit principatus, aut imperium pro eo quod Latinus interpretæ dixit, principium.

Matt. 18
Psal. 109

Prouer:
vltim.

Item illud Prouerb. *Mulierem fortem quis inueniet?* dicunt meliùs vertisset *Mulierem industriam*, & rei familiaris studiosam, huiusmodi sunt cætera,

quæ

quæ adducunt: & quis non videat vanum istorum laborem, & inconstantiam in vindicanda vulgatæ autoritate, dum propter hæc, & alia similia leuissima eidem detrahūt, quam defendendā susceperūt. Quid enim refert quod latinus interpres, *immitteret*, dixerit, aut *Castrametabitur*, cū idem sit sensus? vtraque enim vox fauere significat, protegere, atque eripere: immo significantius positum est *immitteret*. Immittūt enim se Angeli ad nostrā protectionē, id est, inserunt, atq; intromittunt se, ad modum subornantium: hōc etiam significat verbum, *immittere*. Non enim tantum modo palam se immittunt castrametando; quasi ab extrinsecō protegendo, sed etiam, clam quasi nos, omniaque alia in nostrum fauorem subornando, & etiam intrinsecūs fauendo, trahēdoque. In alio similiter loco psalmi idem est sensus, si dicas, *principiū*, vel *principatus*, aut *Imperium*, immo verò, qui in vulgata significatur, aptior est ad fidei dogma cōfirmandum, siquidem in voce, *principium*, significatur diuinitas Christi, & eius natiuitas æterna, & quod sit principium de principio, & fons totius esse creaturarum. Tandem in prouerbij meliùs positum est, *fortem*, nam vox hæc etiam significat industriam, & sollicitam, & tam dicitur de corpore, quam de anima. Desiderat enim Sapiēs mulierem fortem id est, constantem, validis animi viribus præditam, & quæ infracto sit pectore, tam in prospera quàm in aduersa fortuna.

Psal. 33.

Psal. 209

Prouer.
vlt. m.

Tertiae partis locus septimus

Corollarium continens sententiam Athorisi.

Colligere ergo licet ex dictis, vulgatam ad eum sensum authenticam esse, quod in omnibus, siue praecipuis, siue minus praecipuis, fidelis est, & vera, & satis significans sensum, & continens mentem Spiritus sancti: ac subinde omni eam veneratione: accipiendam esse, ac si Spiritu sancto inspirante terpres illam edidisset. Quid enim refert, an ita sit: cum constet eam, ut authenticam approbat ab ecclesia, eodem Spiritu sancto inspirante: atque ita authenticam, ac si esset ipsum originale. Huius enim Sancta synodus voluit, cum dixit, *ut nemo illam reijcere quovis praetextu audeat, vel praesumat.* Sed referam integrum decretum, quod in curia typographi superius fuit praetermissum, unde & constabit, quae diximus, & sequentes obiectionum solutiones luculentiores apparebunt.

Concili. Trident. sess. 4. de cr. 2. §. 1

Insuper eadem Sacrosancta Synodus, considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex multis latinis aditionibus, quae circumferretur, sacrorum librorum, quanam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit, & declarat, ut, haec ipsa vetus, & vulgata editio, quae, longo tot saeculorum usu, in ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus, aut expositionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reijcere, quovis praetextu, audeat, vel praesumat.

Transitio ad solvendas obiectiones. contrariorum.

Iam ergo huius utilissimi necessarissimiq; decreti, exactiorem subiiciamus explanationem: contrariorum enim dilutiones, aduersariorumque solutiones, veritatis sunt confirmationes.

Hęc ergo nostra sētētia amplius manifestabitur, si oblatrantium aduersus eādem vulgatam translationem obiectiones examinauerimus.

Obijciunt enim primò: quod ecclesia in concilij legitimè congregatis nihil definit, tanquam de fide tenendum, nisi priùs de eare diligenter inquirat, quod in vulgatæ approbatione, dicunt illi nō est obseruatum. Nam ad hoc opportuisset non tantum in singulis libris, & sententijs, sed in singulis etiam dictionibus, & punctis, vigilantissimè insudasse: & quod viri linguarum peritissimi, varia exemplaria multò tēpore in singulis conferrent: vt omnibus rectè pēsatis maturū iudicium proferrent.

Obiectio de examinatione biblicorum.

Dilutio. 1. obiectio.

Sed errant profectò isti, cū hoc factum esse negant, non considerantes, quod ipsa sancta Synodus in eodem decreto, hanc calumniam reijcit, præmittens. *Quæ longum tot seculorum vsu in ipsa ecclesia probata est.* Quid? quod ecclesię lumina Doctores sanctissimi, & doctissimi hanc curam ab antiquo habuerunt. D. Hier. & suo labore, & industria, & herēs vestigijs eorū, qui præcesserunt, diligentissimè hoc præstitit, à diebus Hieron. reliqui omnes latini Doctores ecclesiastici in hoc ipsum insudarunt, vt fidelissimè in suo idiomate sacram scripturam conseruarent, nempè vulgatam hanc editionem: Hoc curauit postmodum vniuersitas Louaniensis. Hoc maiori cum utilitate ecclesię, atq; omniū gentiū laude præstitit illustrissimus ille Cardinalis, Complut. academię cōditor

& D.D. meus Frater Franciscus Ximenius, qui veluti Princeps magnus, magna cura, atque magnis expensis, castigatissimum, & emendatissimum nobis curavit sacrorum Bibliorum codicem, multis vnde quaque accersitis viris doctissimis, & codicibus varijs, & antiquissimis, vndique cōquisitis. Præterea ineptissimū commentum est, & impudētia maxima, asserere, quod ecclesia debitam diligentiam non adhibuerit, in hoc statuendo decreto pro autoritate vulgatæ, ne erraret: nam quemadmodum de fide est, ecclesiam Catholicam nō posse errare in rebus fidei & moribus decernendis, ita de fide est ecclesiam, & Beatissimum Romanum Pontificem, debitam & necessariam diligentiam adhibiturum ne possit errare. Alioquin non fuisset efficax & exaudita oratio Christi dum ait: *Ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua.*

Lucæ. 22

Quod si Christus polliceretur Petro, ego rogaui pro te ne deficiat charitas tua, planum est, quod adhibēda essent à D. Petro media necessaria ad conseruandam charitatem, & quod Deus illi ad hoc suum præstaret auxiliū. Rursus si Deus pollicetur hoc anno agricolas accepturos vberē frumētī copiā, pculdubio illud intelligi oporteret, si agri excolantur & seminentur: ita prorsus cum Christus fidem Petri non defecturam promisit, ex consequenti, eum debitam diligentiam appositurum promisit. Et nihil nobis profectò certū esset de fide, si quis prohibito dicere posset ecclesiam

fiam

fiam in decernendo , debitam diligentiam non adhibuisse: quod est execrandum & perniciosissimum mendacium.

Obijciunt secundò, quod Sancta Synodus , non apposuit anathema in præfato decreto , quo vulgatam authenticam declaravit : ex quo inferunt, quòd noluit illud quasi certum statuere: sed cæteris æditionibus, quæ circumferiebantur vulgatam antepone, quod non satis est, vt illi in omnibus fidem habeamus.

Falluntur sanè isti, quoniam non animaduertunt: quod in priori decreto, anathema possuit Sancta Synodus aduersus eum, qui libros ibidem recensitos integros cum omnibus suis partibus : prout in vulgata continentur, pro sacris, & canonicis nõ suscepit : quo sanè anathemate præmissio, non fuit necesse in altero decreto anathema iterari: nam qui vulgatam reijcit, aut cõtemnit in aliqua sui parte, non recipit libros sacros integros, prout in vulgata habentur. Neq; verò anathema vnicũ signum est ad dignoscendum decreta fidei in sacris Concilijs: satis est enim verbum, *statuit*, quo Sancta Synodus in eodem posteriori decreto vtitur: idem enim est dicere, *Sacro sancta Synodus, statuit, & declarat*: ac si dixisset: *visum est Spiritui sancto, & nobis*. Vtrobique enim significatur voluisse Patres certum aliquid statuere.

Falluntur quoque aduersarij circa intelligentiã eiusdem decreti, dum dicunt comparatiuè tantũ

Obiectio. 1. quod nõ definiatur sub anathemate.

Dilutio. 2. obiectio.

Obserua

Acto. 15 Decretũ Trid. de vulgata non tantũ intelligẽdũ comparatiuè.

ad alias editiones latinas approbasse concilium antiquam vulgatam, & non absolutè. Quamuis enim facta cõparatione hanc præfert: non hic sistit, sed absolutè etiam statuit, & declarat vulgatam hanc authenticam esse: ad quam nẽpè standum sit, vt quæ nihil habeat falsum, aut alienum à mente Spiritus sancti, aut deuium à suis incorruptis originalibus: vt supra declaratum est. Neq; enim lis catholicorum cum Heræticis, quã sancta Synodus dirimere voluit, solùm erat, de cõparatione æditionum: sed an Latinæ vulgatæ standum esset, sine appellatione ad exẽplaria Græca aut Hebræa. Et ad hanc litem dirimendam definiuit vulgatam esse authenticam, nullo prætextu contemnendam, aut reijciendam. Certum sibi habuerunt Patres de diuina prouidentia, & quidem meritò, in ecclesia latina Latino sermone haberi certam, & indubitatam scripturam sacrã: vt autẽ in omnibus constaret quæ nam esset authenticæ editio, decretum illud ediderunt, quo declararunt, hanc esse vulgatam, tot sæculorum spatio ecclesiæ vsu receptam & probatam.

Obiectio
3. de notitia
erudititate
linguarum

Sed iam hinc aduersarij tertio obijciunt, quod si id concilium voluit definire, inutile prorsus, imo noxium erit ad sacrarum literarum intelligentiam studium Hebrææ, & Græcæ linguæ, cuius contrarium attestatur diligentia multorum antiquorum patrum, & recentiorum ecclesiæ Doctõrum in his linguis adiscendis, vt meliùs sensum Spiritus sancti ex sacris literis eruerent.

Huic

Huic nos obiectioni respōdemus, huiusmodi studium in his, qui superbè sapiūt, neq; volunt acquiescere sermonibus veritatis, quòd vulgata nullo prætextu est reiicienda, aut contēnenda, noxium quidem esse, occasione accepta, non data. Cæterum illud idē cū humilitate cōiunctū iuuat quam multū advberiorē sacrarū literarū intellectu. Sæpè enim vox Hebræa multas habet significationes ab Spiritu sancto intentas, quas vna vox Latina non potuit exprimere. Sæpè etiā vox Latina ad diuersos sensus potest trahi: ex originali autē Hebræo, aut Græco constat, qui illorum sit legitimus, & ab Spiritu sancto intentus. Sæpè etiā ex intelligentia proprietatum vnus cuiusq; idiomatis originalis, facilius est aditus ad testimonia sacra intelligenda. Sæpè etiā iuuat illarum linguarum cognitio ad dignoscendos lapsus scriptorum, & typographorum. Nā iudiciū hoc potissimū sumendū est, ex collatione aliorum codicū vulgatæ, qui fideliores in ecclesia habētur, præsertim si sint manuscripti, & multæ antiquitatis: & adhuc magis ex interpretatione sanctorū, ex quibus antiquus ecclesiæ vsus manifestatur: nō est ergo inutilis linguarū peritia ad hoc ipsū facilius iudicandū, & certius, atq; copiosius exponēdū, vbi in ipsis Latinis codicibꝯ vulgatæ editionis, multa reperitur lectiōnū diuersitas. Quod ideo dico, quia vbi Latini codices cōsentiūt, nō debet vulgata deseri ob talē prætextum, quamquam Hebræi & Græci codices variant:

Dilutio
3. obiectionis.

Obiectio. 4. d
typogr.
incuria.
Hieron.
præf. in
Pentat.
& ad Ruf
finū, & in
97. Heb.
Aug. l. 2.
dedoctr.
c. 8. & li.
11. cōtra
Faust. c. 2
Leo. Sal.
par. 312.
601. 704
759. 809.
804. &
911.

Variæ
opinio-
nes infi-
nuantur.

Dilutio
4. obie-
ctionis.

Obijciunt quare nullam posse dari editionem que
saltem Typographorum incuria, aut scriptorum
non habeat aliquod mendum: ex quo inferunt, li-
cere iudicium facere de vulgata, & illam, si opus
sit, emendare, quod (dicunt isti) Diuus Hierony-
mus, & Diuus Augustinus fecerunt consulentes,
vt semper præponamus scripturas eas, quæ à plu-
ribus, & à grauioribus recipiuntur. Confirmat
hanc rationem: nam & Complutensis editio, in
qua viri doctissimi insudarunt, vt quàm fidelissi-
mè imprimeretur, multa continet menda libra-
riorum adeò vt neque illi fidendum sit, vt nota-
uit Leo Salmanticensis, in suis commentarijs ad
Esaiam.

Circa obiectionem hanc diluendam, non omnes
consentiunt, qui vulgatam defendendam susci-
piunt: alij Complutensem editionem dicunt fide-
lissimam in qua nullum sit mendum, alij Louanië-
sem, alij contra fatentur in omnibus indiscrimina-
tin reperiri posse aliquod mendum: alij melius, in
vno, aut alio loco quemcumque codicem mēdo-
sum reperiri, ita tamen, quod illius germana le-
ctio vulgata ex alijs codicibus dignosci facilè pos-
sit. Sed vt obiectionis fallaciam detegamus op-
portebit primò illam retorquere in suos authores
quos ego rogare soleo: sit ne aliquis codex scri-
ptus, aut typis excussus, Hebræus, aut Græcus, in
quo non reperiatur aliquod mendum, quod scri-
ptoris, aut typographi vitio irrepserit, & cum illū
nunquam

nunquam, dare potuerint, facile conuincuntur calumniatores esse, non defensores vulgatæ. Cui sane nihil detrahit, in hoc aut in illo codice mendum reperiri, quod, ex alijs depræhenditur, nõ prodisse ab interprete, sed ab scriptore, aut typographo: sicut neq; quicquam detrahit veritati ipsius sacri eloquij, quod nullus sit codex Hebræus, aut Græcus, in quo non sit aliquod mendum, dum constat nõ prodisse ab scriptore sacro, sed à Typographo, aut amanuensi scriptore. Fallit ergo apertissimè argumentum, quod ex lapsu scriptoris, aut Typographi calumniam insert ipsi vulgatæ editioni.

Nam adhibita diligentia in aliorum codicum collatione, & in expositionibus Doctorum ecclesiæ, facile dignoscitur, quæ sit germana lectio vulgatæ. Et adhuc facilius, si insuper originalia etiam expendantur correctissima, quibus haud dubiè consonabit.

Errant autem quamplurimum, qui concedunt alii quem esse locum mendosum in omnibus codicibus vulgatæ. Dum enim hoc admittunt nullam sibi reliquunt viam, qua ipsam vulgatam defendant, quomodo enim constabit, non ab interprete, sed ab scriptore, aut Typographo, mendum illum prodijisse, quod in omnibus codicibus indiscriminatum reperitur? immo qua ratione probabile, aut verosimile aduersarijs fidei demonstrabitur? quomodo ergo stabit Sanctæ synodi decretum, quo authenticam definiuit vulgatam, prout in ecclesia

Obferua

Tertiæ partis locus septimus

Dan. 7.

legi consuevit, si in omnibus codicibus indiscriminatim locus aliquis mendosus admittitur? Sed videamus, vtrò ne id cōcedāt, aut coacti. legimus apud Daniëlem, *millia millium ministrabant ei, & decies millia centena millia, assistebant ei.* Dicunt isti, qui admittunt, immo affirmant locum aliquē mendosum reperiri in vniuersis codicibus vulgatæ indiscriminatim, hunc talem esse: legendumque iuxta exemplariorum veritatem: *mlia millium ministrabant ei: & decies millia decem millia assistebant ei* debuissent tamen isti: animaduertere, quòd Propheta nunquam voluit definitum hunc numerum

Dionys. c. 14.

Gregor. c. 14.

Nisen l. de creat. hominū c. 18.

Cyrilus c. the. 15

Theod. ad ca. 7.

Daniel. Maxim. schol. ad Diony. Irēn. l. 2 aduer. he ref. ca. 6.

Hieron. c. 7.

Daniel. lob. 25

Angelorum nobis significare, sed per maiores hos numeros insinuare vtique voluit, tantam esse Angelorum multitudinem, vt nostris numeris nō possint compræhendi. Quod multi ex antiquis patribus annotarunt. Dionysius Areopagita, Gregorius Nyssenus, Cytilus Hierosolymitanus, Theodoretus, Maximus, & ex latinis Irænæus, & Hieronymus, vt cæteros nunc omittam. Quod cum tam frequens sit apud Doctores sanctos, Theologi nomine censendus non esset, qui propter locū illū affirmaret, aliquem esse locum mendosum in omnibus codicibus vulgatæ. Nam & in exemplaribus Hebræo & Græco, & in vulgata latina definiti numeri pro indefinitis positi, innumerabilem cœlestium spirituum multitudinem significant: iuxta illud Iob, *nunquid est numerus militum eius?* sed de hac re sat sint dicta.

Obj.

Obijciunt vltimò aduersarij, interpretem vulgatae in multis locis non attigisse sensum Spiritus sancti, nam in Genes. vertit: *Plantauerat autē Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio*. Vbi in Hebræo est vox *Chedem*, quæ quamuis temporis, & loci principium significet, in præsentiarum tamē nō ad principium temporis, sed ad principium loci videtur referenda, vt sit sensus, *ad orientem*, vt vertūt septuaginta, in quo videtur interpres vulgatae de fecisse, referens ad principium temporis, vnde quasi dubius de verò sensu, postmodum eandem vocem refert ad principium loci. *Egressusque Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden*. Sed isti calumniandi studio obiectati interpretem accusant vbi debuissent laudare. Vox Hebræa vtramque habet significationem, vtraque facit ad exprimendum sensum Spiritus sancti, interpres ergo fidelissimè, & consultissimè vertit à *principio*, vt ad principium temporis, & ad principium loci possit referri. Quod & Græci fecerunt, Aquila, Symmachus, & Theodociō in suis versionibus: vt verbum transsumptum suo originali omnino responderet.

Est locus secundus quem aduersarij obijciunt in eodem libro, *ipsa conteret caput tuū*, vbi dicunt illi, fore vertendum, *ipsum*, vt referret semē mulieris, id est Christum; vt in Hebræo fonte, & paraphrasi Chaldea, & apud septuaginta interpretes: sic enim melius ex hoc loco cōfirmaretur

Obic. 5.
quod in
terpres
non sit al
fecutus
mentem
Spiritus
sancti.
Gen. 2.

Gen. 4.

Dilutio
obic. 5.

Gene. 3.

Tertiae partis locus septimus

fides incarnationis diuini verbi, & fructus passionis, per quam peccatum ablatum est, & deuicta demonistyrannis. Sed istiusmodi obiectio facile diluitur: nam & in aliquibus codicibus vulgatae legimus, *ipse*, & Hieronymum ita in vulgata reliquisse sicut reppererat in antiqua latina editione, facile colligitur ex ipsius annotatione ad eum locum. Deinde siue interpretes, *ipsa*, verterit, siue ecclesia apposuerit pro, *ipse*, nihil derogat vulgatae: nam & septuaginta genus mutarunt, & *ipse*, pro *ipsum* posuerunt nihil facientes istiusmodi generum differentias, modo sensum seruarent & ecclesia, inspirante Spiritu sancto, aliquando verba alterat, nec minorem vim habet verbum ab ecclesia positum, aut sensus significatus, quam verbum positum ab ipso sacro scriptore, aut sensus, qui ex illo nobis innotescit, pro qua re facit egregium Bernardi testimonium. *Cum ergo ipsa in diuinis scripturis verba, vel alterat, vel alternat, fortior est illa compositio, quam positio prima verborum, & fortassis tanto fortior quanto distat inter figuram, & veritatem, inter lucem, & umbram, dominam, & ancillam.* Quod confirmat Sancta Tridentina Synodus dicens, non esse contorquendam sacram scripturam contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia: cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum literarum.

Hic. lib.
99. Heb.
in Gene.

Bernar.
serm. 3.
de vigiliis
Natalis
domini.
Concil.
Trident.
ses. 4. de
cr. 2. §. 2

Quid? quod ad fidei dogma confirmandum, de incarnatione verbi, non minus facit locus, dum legimus,

mus *ipsa conteret caput tuum*. His enim verbis verè Deipara verè Deigenitrix Maria significatur, cuius vterus mons est, à quo iuxta Danielem abscissus est lapis sine manibus, qui utique contriuit caput serpentis: ac subinde verè ipsa virgo significatur eiusdem serpentis, id est Diaboli, caput contriuisse. Siue ergo interpretes, *ipsa*, posuerit, in huius loci translatione, siue ecclesia mutauerit in *ipsa*: nullus est locus calumniæ. Sancto enim Spiritu inspirante: in virginis gloriam, & fidei simul confirmationem positum est, *ipsa*. Nec nouum hoc est, sanctus quippè Augustinus ad mulierem refert, similiter & Chrysostomus, quàmquàm hic nomine mulieris mysticè intelligit ecclesiam: & quod magis miror, Iosephus Iudæus, enarrans historiam eandè de maledictione serpentis, ita ait. *Præcepit vt mulier eius capiti plagas inferret*. Ecce ab inimicis fidei, eiusdem inuitis, habet fides adiumētum, & ecclesiæ autoritas in hac parte corroboratur. Valeant ergo, valeant, qui vulgatam propter ea repræhendunt, propter quæ utique debuissent commendare, non reiicimus lectionem antiquam, *ipse conteret caput tuum*, qua vsi sunt Cyprianus, & Hieronymus, sed admitendam, ac recipiendam etiam affirmamus, nunc frequētior lectio est, *ipsa conteret caput tuum*. cum vtraque faciat ad fidei confirmationem & altera alteri maximè consentiat: vtraque à doctoribus recipiatur, neutra disideat à præcedentibus, aut sequentibus in eodem contextu.

Danic. 2.

Augu. li. 2. Gene: cõt. Ma ni. c. 18. Chryso. homil. inimitias ponam. Ioseph. li. 1. anti: c. 1.

Cypr. li. 2. aduer. iudeos c. 8. Hier. li. 99. Heb. in Gen.

Tertiæ partis locus septimûs

Pfal 85. Est tertius locus, quem illi obijciunt, apud psalmistam, *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum*, quem dicunt illi non consentire originali fonti Hebræo, & quod rectè Hieronymus vertit, *unitum fac cor meum*. Sed certè vox Hebræa vtramque significationem admittit, vt adnotauit Lyranus: & melius exprimit sensum Spiritus sancti vox illa, *lætetur*, quoniam lætitia effectus est amoris, vt Sanctus Thomas ostēdit: & vnit & mutuam facit inhesionem, etiam vsque ad ecstasin: vnio ergo perfecta amoris est effectus, quæ prodit in lætitiâ.

S. Tho.
1.2. q. 28

Pfal. 131

Est quartus locus ex eodem Psalmista, *viduam eius benedices benedicam*. Vbi dicunt illi malè versam Hebræam vocem *Cedaph, viduam*: cùm significet venationem, victum viaticum: sed sanè vulgata optimè respondet menti Spiritus sancti quia benedictionem viduis præstamus, cum victum, & viaticum præbemus. Tunc Deus victum nostrum benedicit, cùm viduas, id est, desolatas, ac pauperes illius participes facimus. Quod si istiusmodi lectio non fuisset de mente Spiritus sancti qui optimè nouit, quæ esset ecclesiæ magis proficua, non permisisset eam tot sæculis esse in vsu fidelium.

Suprà v-
bi de cla-
uibus.

Pro hoc loco & alijs similibus exactiùs explicandis, optimè facit regula illa nostra siue clavis prima exponendi diuinas literas, *de toto & partibus*. Quando omnia, quæ aliquam, vel causæ & effectus, vel aliam quampiam analogiæ, conuenien-

tia

tiæ, affinitatis, cognationis habitudinem habent, in illo vno colligantur, vti in quopiam toto sub quo contineri, compræhendi, & simul per idem nomen significari valent. Exemplo sit quod Paulus dicit, *eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iusticia Dei in ipso*, vbi peccatum secundò positum pro hostia vsurpatur: eo quòd hostia ad expiandum peccatū instituta est. Quod Esai. latissimo sermone docet ostendens, *quod ipse tulit peccata & dolores nostros*, quia se se obtulit pro eis. Sensus iste est Damasceni, August. Chrysostomi, Theophilati. Occumenij Ambrosij super Paulum, ita vt peccatum priori loco in propria significatione, & posteriori in translatione sumatur. Qua consideratione sacerdotes per prophetā dicuntur, *peccata populi comedere*, eo quod teste S. Thom. ex legis consuetudine & decreto, sacerdotes comedebant oblationes. Hac etiam via ille alius locus Pauli explanatur, *quod Christus sit pro nobis factus maledictum*, id est subiit pro peccato mortem, quæ erat maledictio ob peccatum illata in peccati supplicium: quam mortem sine reatu culpæ Christus subiit. Rationem reddit August. sicut lingua & manus vocantur quæcunq; lingua percipiuntur, aut manu executioni mandantur: Moyses non semel virtutem Dei qua eduxit de Egypto manum vocat, *eduxi vos in manu forti*, & Dauid, *extolite manus vestras in sancta*, nō nudam eleuationē manuum, aut mētis per

2. Cor. 5.

Esai. 53.

Osee. 4.

3. p. 9. 15.
ar. 1. ad. 4
Galat. 3.Aug. l. 4
contra
Fau. c.
3. 4.Exo. 15.
14. & 15.
Psal. 133.

Galat. 3.

orationem, sed adhuc etiam per piam operû executionē. Sic quia peccatû fuit causa mortis Chri, & ipsa Christi mors, ob prædictam habitudinem affinitatis, & effectus, peccatum nuncupatur: ideo Christus significatur per illud Pau. *maledictus omnis qui p̄det in ligno.*

Hiero.
Psal. 131

Ad rem ergo præsentem regrediamur: D. Hiero. Græca potius vocabula quam Hebræa attendens, allusione quadam vocabuli dicit introductum, ut quod septuaginta interpretæ *Cigar* latinè, prædam positum esse *xigar*, Latinè viduam, ut ex vicinitate litterarum, & pronuntiationis, ut unum pro altero legeretur: maximè ob sequentem pauperû commemorationem, quæ eodem gradu cum viduis conumeratur. Sed quia hæc euasio potiùs quàm solutio videtur, altiùs est locus iste expendendus, ex prædicta nostra regula quod fiet facilius si vim Hebræorum vocabulorum ex ipsis Hebræorum fontibus expendimus.

Sud venari significat & cum venatorum proprium sit insidiari, inde prædictum vocabulum *Sud*, per methaphoricam translationem, & prædictam habitudinem, ut venari, insidiari, atq; vastare, & desolare significet: venatores enim, ut venentur & insidiantur, & desolant cuncta, modo prædam capiunt. Verbum *Sidab*, prædam significat: unde ob captionem prædæ ad alimentum, & anonâ & viaticum transfertur. Quo fit ut *Halmannah*, latinè viduam propter destitutionem significet quod verè sit

fit suo viro orbata & destituta.

Confecta igitur iam res est: potuit enim Deus illa multa vnicō simplici verbo dicere: tum per propriam, tum per impropriam significationem: præsertim vbi omnia illa sub aliquo vno vti quodam toto, cōueniunt. Etenim venari, insidiari, vallare, prædari, non ita disentiūt, vt non cōueniant: quare per trāslationem verè significatur vidua, & desolata. Præterea victum & annonam poterit significare: nam quæ verè vidua est venatur auxiliū atque adeò vt egena & mendica semper insidiatur, hoc est meditatur vnde sibi alimentum, & benedictionis proueniat affluentia.

Sensus est Glosæ interlinearis ibidem sic dicentis, *luzi benedictione benedicam non præsumentes: quia edent pauperes saturabuntur. Superbi saturati sunt, in se nec saturabuntur, sed humiles, qui tantò plus manducant, quantò plus esuriunt, & inanes sunt à sæculo: plenus fastidio egenus ergo & pauper est, & mendicat. Spiritu itaque mendicat verè vidua, quia eodem gradu cum pauperibus & egenis cōnumeratur: hinc præ sollicitudine insidiatur, id est, de sua salute sollicita est, qua vianon poterit nō cōsequi benedictionem, & copiosam misericordiam à Domino. Insuper D. August. hunc sensum prosequitur, & amplectitur, & Pauli testimonium accumulatur, *quæ verè vidua est & desolata: speret in Deū, & instet orationibus et orationibus nocte et die. Nā quæ in delictis est: viuens mortua est*, nam verè vidua quia desolatā*

De Authore Glosæ. Beuter annot. 2. ex Abulē. quod sit. Iohā. Blensen sis.

August. in Psal. 131. 1. Thi. 5.

Tertiæ partis locus septimus

se cognoscit, & omni auxilio, ex se ipsa orbatam, non aliunde auxilium sperat quam à Domino vero, & Christus dixit, *beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur.*

Matth. 5

Greg. 16
Moral.
cap. 22:

Quapropter rectè D. Greg. sicut hæcenus animas fidelium in sensu spiritali intelleximus, ita ipse per allegoriã eandem methaphorã ad ecclesiam representandam extendit. Quæ pro contemplatione sui viri Christi tam ignominiosè occisi orbatam proprio viro se sentit: quòd vir eius pro eius amore, & redemptione, tam acerbam pertulerit mortem: vnde longè & peregrè profectus in cœli penetralibus resideat, & ab eius oculis secrestemur: quasi in longinquum perucnerit regnum, inde tamen reuersurus, vt rationem sumat omnium operationum & cogitationum. Huiusmodi viduã desolatam dum venerit benedicens benedicet, hoc est eam benedictione replebit, & humiles, & pauperes saturabit panibus supercœlestibus, & faciet abundare annona & cibarijs.

Matth. 21
Luc. 19.

Nihil refert cibũ, alimentum, viaticum, annonã transferas: tot enim nominibus eximia saturitas denotatur, & viduitatis integra & summa cõsolatio insinuatur: omne venationis lucrum in annonæ redundantiam Christus Dominus conuertit. Sesus ergo noster, & sanctorum patrum idem est, & per continuam metaphore ampliacionem mirificè crescit. Fœlices ergo animæ, quæ se verè vi-
duas sentiunt, & non ex se sapiunt, nec confidunt
in suis

fuis viribus, sed solū à Domino auxiliū expectāt: ad maiorem autē explanationem illius sensus quē legimus subditur, & *pauperes eius saturabo panibus*, pauperes veri sunt, qui minimè de se pręsumunt sed in domino confidunt.

Estote ergo filij & discipuli amantissimi, & verè pauperes, egeni, atque mēdici, membra istius vere viduę ecclesię catholice, cuius auxiliū non est nisi à Deo, cuius desolatio à solo ipso reparatur, atque reficitur: nā huiusmodi homines solet Deus bonis omnibus vsq; ad saturitatem replere, diuites autem dimittit inanes. Tres ergo versiones teste Lyrano in hunc locum: viduam, victum, venatorem, licet verbis multum distare videantur, re tamen ipsa connexę sunt, vt satis diffusè dictum est: *ad rem nostram quam versamur regrediamur.*

Lyrano.

Est quintus locus, quem obijciunt, in Canticis, *Meliora sunt vbera tua vino*, vbi dicunt iuxta vocem Hebręam fore vertendum, *meliores sunt amoresti i vino.*

Sextus locus est huic similis in prouerbij, *veni, inebriemur vberibus*, vbi, dicunt, foret vertendum *inebriemur amoribus*. Sed hæc obiectio facile rejicitur: nam vox Hebręa, & vbera, & amores significat magisquę quadrat, vt ecclesia sponsa ad Christum sponsum dicat, *Meliora sunt vbera tua vino.* Sugimus enim illius vbera, cū de plenitudine, eius nos omnes accipimus, vt dixit

Cantic. 1

Prou. 7.

Tertiæ partis locus septimus

Iho. 1. c. Iohannes, & in Prouerbijs significantiùs positum est, *uerberibus*, quia uera magis significant coniunctionem, quàm amores.

1. Cor. 13
& 2. cho
riut. 2.

Septimus locus est apud Paulum, *Gratias autem Deo, &c.* ubi in originali est numerus singularis: sed uana est obiectio, dū idē est sensus: forsan autem interpres, Deo ita prouidente, *gratias* dixit, ut à gentibus distingueremur, illi enim cū plures Deos collerent, gratiam in singulari numero reddebāt pro Deorum diuersitate, ut videre est apud Terentium, nos uerò, qui solius veri Dei cultores sumus, uni illi, & soli Deo omnes gratiarum actiones integrè perfoluimus.

Quo cō-
silio scri-
ptoris ca-
nonici
testimo-
nia e ue-
teri testa-
mēto ali-
quantulū
in muta-
ta citau-
runt
Attēde.
Math. 2
Mich. 5.

His similia, aut debiliora sunt, quæ aduersarij ad eneruandam uulgatę authoritatem obijciūt, quæ propterea omitto, illud animaduertens, quòd ipsi Apostoli & euangelistæ multoties citarunt testimonia ueteris testamenti, sensum quidem obseruātes, uerba autem mutantes: quòd si id liceat, citanti non licebit fido interpreti? Exemplum est apud Mattheum, *Tu Bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus Iuda*, quibus uerbis citat Micheę uaticinium, qui dixerat, *Tu Bethleē ephrata paruulus est in millibus Iuda*, uide quantum uerba discrepēt, quòd Propheta dixit *Bethleē Ephrata* Euāgelista, *Bethleem terra Iuda*, quòd Propheta, *Paruulus es*, Euangelista *nequaquam minima es*, quòd Propheta, *in millibus Iuda*. Euangelista *in principibus Iuda*, & tamē idem profus est sensus, magis denuò explicā:

explicatus per Euangelistam, *Bethleem*, olim dicta fuit Ephrata, postmodum *Bethleem Iudæ*, ad differentiam alterius *Bethleem*, quæ fuit in Galilea: & cum Propheta prospiceret eam suo tempore despectam,, & paruulam inter millia Iuda, postmodum vero ex Christi natiuitate nobilitandam, ait *Paruulus es*: & subiungit, *ex te mihi egredietur* &c: Euangelista vero post Christi natiuitatem scribēs, quasi declarans Prophetæ vaticinium, ait *Nequaquam minima es in principibus Iuda* quasi dicat, iam nō minima inter millia Iuda, sed nobilis inter principes ciuitates Iuda: vide si placeat Ambrosium Catherinum hæc duo loca conciliantem. Accipe interim aliud exemplum, quod de Christo ait Regiūs vates. *Accepisti dona in hominibus*, q̄ ad hūc modū, citat Apostolus ad Ephesios scribēs *dedit dona hominibus*. Quia tunc iā Christus dederat, quod acceperat, vt inquit Hieronymus. **Accipe tertium exēplum**. Matthæus dictum refert per Prophetas de Christo, *quoniam Nazareus vocabitur*, & quamuis vox hæc, *Nazareus*, nō reperiatur in Prophetis: Spiritus Dei, qui per os Euangelistæ locutus est, nihil de hoc curauit, nempe, quia idem sensus erat in Prophetis. *Nazareus sanctus interpretatur*, & per Danielē dictū est, *inungatur sanctus sanctorum*. *Nazareus* item floridus interpretatur, & in Canticis dicitur, *Ego flos campi*: Apud Esaiam, & *flos de radice eius ascendet*, *Nazareth*, item germen significat, & dictū est per Hieremiam de Christo, *susc-*

Ambro.
Cather.
li. de cla
uib. clau.
1. fo. 50.
Psal. 67.
Eph. 4.
Hier. cō
ment. ad
c. 2. Mat.
Mat. 2. c.
Dan. 9.
Cant. 1.
Esai. 11.

Tertiae partis locus septimus

Hierem.

23.

August.

lib. 2. de

consen-

su euāg.

c. 12.

Pfal. 44.

Hier. su

per. c. 7.

Esa. Mat

th. 1.

Amos. 5

Ephel. 5.

Genes. 2

Euthim.

sup Mat.

3. ex Esa

ix. 9. &

Mat. 4.

¶ Epilo.

huius

loci de

authori-

tate vul-

gatæ.

¶ Quedā

quæ non

sūt pror-

sus incer-

ta, sed vi-

risdoctis

ad cōmē

dationē

vulgatæ

conduco

re viden

tabo Dauid germen iustum. Non ergo refert, vbi Nazaræus dictus sit, per hanc eandem vocem, modo idem sensus sit, in Prophetis per voces alias quascumq; expressus. Multò ergo minus refert, quod translatio vulgata latina non semper verbo ad verbum in referendis testimonijs conformet suis originalibus, sed satis est, quod sensus idē sit. Omitto multa alia exempla, breuitati studens, videndus Diuus Augustinus de consensu euangelistarū, vbi animaduertit, pro intelligentia sacrarum literarum, scriptores noui testamēti, neque ordinem rei in referendis historijs seruare, neque eiusdem vocibus astringi in referendis testimonijs: cū tamen sint velut calamus Spiritus sancti, vt dixit regius vates, videndi etiam Diuus Hieronymus, & Euthimius, qui id ipsum diligenter annotarunt. Pro nunc sat sint dicta. ¶ Habemus ergo ex dictis vulgatam editionem omni veneratione suscipiendam esse, ac si Spiritu sancto inspirante interpret illam edidisset, nulloque prætextu reiiciendam aut contemnendam. Cū ecclesia, eodem spiritu inspirante, eam probauerit, vt authenticam, suis nempe originalibus incorruptis sensu prorsus cōsentientem, tametsi verbis aliquando discrepet. Quo fit ad eādem vulgatam, cuncta dubia expēdenda esse: tanquam ad certam sacram scripturam magisque ei standum, quàm Hebræis, aut Græcis codicibus, si quando sensu ab eis ita discrepet, vt consentire nō possit. Nihil enim habet falsi, nihil quod

quod non sit de mente Spiritus sancti, neque in precipuis, neque in minimis, ut quidam subdole distinguunt. Neque contemnimus exemplariorum authoritatem, aut Hebraeae & Graecae linguae studium pro sacrarum literarum intelligentia: quin potius maxime laudamus & impense commendamus incorrupta exemplaria omni veneratione suscipimus, ut sacratissima eloquia Dei, quibus affirmamus consensum prorsus vulgatae: cui subinde linguarum studium cum humilitate coniunctum, multa conciliat claritate & autoritate. Neque solum fidelis haec vulgata editio ex collatione ad incorrupta exemplaria comprobatur, sed & perse satis significans sensum Spiritus sancti, ut nulla ex parte rejici, aut contemni possit sine manifesta calumnia. Ei honor qui nobis tam incorruptam, tam fidem, tamque significantem ipsius mentem tradidit, & conseruat editionem eloquia sua continentem, *Soli Deo Saluatori nostro per Iesum Christum Dominum nostrum gloria, & magnificentia, imperium, & potestas ante omne saeculum, & nunc & in omnia saecula saeculorum Amen.*

(.?.)

Aaa 4

LOCVS. VIII.

ximus,
hincque
extraxi-
magatque
in prefa-
tioestrâ
stulimus
vt solerti
lectori a-
sam & oc-
casionem
prestant,
exartius
expedē-
di vide-
vt inde,
Deo du-
ce verita-
tem perse
queris. -
Thadai
perorat.

OCTAVVS LOCVS EX QVAR
 ta particula. De dictione exclusiua in personis
 diuinis, ex illis verbis solum dominatorem, &
 Dominum nostrum Iesum Chri-
 stum negantes.

Octauus
 locus de
 vsu di-
 ctionis
 exclusi-
 uæ in ma-
 teria Tri-
 nitatis.

Mag. 1.
 d. 21.

S. Tho.
 1. p. q. 31.
 arti. 3. &c

4

Aug. li.
 6. de Tri-
 nita. ca. 7
 & 9.

Iohã. 17

Mat. 12.

LVRE Slocos nobis notat, & sub-
 ministrat hæc particula quarta, & vt à
 nouissimis incipiamus Christū solū do-
 minatorem & dominum vocat, seruata re-
 gula Magistri & S. Thomæ atque om-
 nium catholicorum, quòd non excludat patrem,
 & Spiritum sanctum, sicut cùm scriptura dicit, so-
 lus pater bonus, aliæ personæ non excluduntur à
 bonitate.

Vtuntur hac regula omnes sancti dum interpretā-
 tur scripturas, vt Arrij, & Sabellij errorem extir-
 pent, & tueantur, in eadem numero natura diuina
 personarum Trinitatē: ne nos fideles plures Deos
 cum Arrio ponamus, aut Deum solitarium in per-
 sonis cum Sabellio credamus. Legendus est. D.
 Augustinus: nam dictiones exclusiue dum faciūt
 exclusionem, & exclusiue sumuntur, (quod syn-
 cathegoricè appellāt Scholastici) per ordinē
 prædicati ad subiectum, non excludunt alias per-
 sonas Trinitatis, propter vnitatem eiusdē naturæ
 diuinę in tribus personis. Sic D. Iohannes. *ut cog-
 noscant te solum verum Deum*, dictio, *solum*, non ex-
 cludit Spiritum sanctum, quòd eiusdem naturæ sit
 cum patre, similiter cùm Diuus Matthæus dicit.

Nemo

Nemo nouit filium nisi pater, non reijcitur filius, quòd eiusdem naturæ etiam sit. Ob id doctores, dum explicant dictionem illam exponibilem exclusiuam, & alias id genus, secundam exponentem accommodant, non per aliud substantiuè, vt separatur natura: sed per aliud adiectiuè, vt intelligatur excludi persona, sic in proposito Beatus Iudas, Iesum Christum solum dominatorem, & Dominum, appellat, non separando alias personas, quæ in eadem numero natura communicant: Pater consimiliter, & Spiritus sanctus sunt etiam dominator, & Dominus, immo pater, & filius, & Spiritus sanctus, vnus dominator, & vnus dominus sunt, sicut vnus creator, vnus Deus propter unitatem, & numeralem identitatem naturæ diuinæ in tribus personis.

Quare dictio illa, *solus*, excludit aliud, & diuersum, in natura nõ aliud, aut alterum in persona: cum ergo pater & Spūs sanctus nõ sint aliud, aut diuersum à filio, quãuis vnusquisque illorū sit alter, seu alius, dictio exclusiua *solus* non seiungit nec separat personas numero distinctas, quòd secundum naturam idem numero sint. Quacumque enim (in sancta, & indiuidua Trinitate) personarum nominaueris, *solus* Deus est, *solus* dominator, & *Dominus* est, in què sensum ecclesia catholica in hymno angelico de Christo dicit, *Tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus altissimus Iesu Christe*, vbi diuina natura indistincta non separatur, sed personæ eiusdem naturæ distinctæ, quales sunt diuinæ inter se se ad-

Tertiæ partis locus octauus

Modus loquendi per exclusionē cōmunis est humanis & diuinis. *Isaiæ. 21*

inuicem distinctè in communione eiusdem indiuisæ, atque indiuiduæ naturæ. Sed ij, verè impij sunt, vt dicit B. Judas, & Christum negant: de quibus Isaias dixit. *Qui incredulus est infideliter agit, & qui depopulator est, vastat.*

Et ne obijciant nobis, & irrideant hæc, tanquã papistarum (vt ipsi impij subsannantes dicunt) somnia & figmenta: mētis deprecor deponant ferocitatē, & meminerint hunc modum loquendi, quē in diuinis docemur, obseruare nos vsu quotidiano in rebus humanis, atque illum cum lacte à matris vberibus suxisse & à parētibus didicisse. Quādocunq; enim dictio exclusiua adiungitur alicui termino, non excludit, nisi illa, quæ videntur in eadem ratione conuenire. v.g. cū dicis, *sola lingua loquitur*, à loquutione excludimus omnes alias hominis partes: cū audis, *solus Petrus percussit*, intelligis, natura docente, excludi alios homines, nō equum quem agitabat, nō ensē, pedem aut manum: quæ sunt percussionis instrumenta: *solus Petrus scribit*, non exploditur calamus aut manus, sed aliud suppositum separatur.

Miror profectò horum ferociam, mentisq; demētiam, q̄ dicentes, *solus Petrus currit*, non secludant hominem, animal, aut rationale, quoniã ista sunt de intellectu Petri: & cū dicimus *solus pater nouit filium*, velint Spiritum sanctum excludi à filij cognitione, cū tres personę vnū sint in essentia, & vnica, & eandē indiuiduā naturā in sua ratione inclu-

includāt. Sed valeant isti, aut potius pereant, qui de suo capite & cerebro non solum contra vnam sensum doctorum sacras scripturas, sed etiam contra rationem ipsam, exponere cupiunt.

Quid? quod sanctus apostolus Th. hereticos hac in parte mordet atque reprehendit, Christi diuinitatem clarè confitēdo, quam isti inficiabātur, atque dum Christum solum dominum, & dominatorem appellat, hoc ideo est, quia idē cum Patre & Spiritu sancto est. Hac mente canit ecclesia, illud quod ex Malachia sumit. *Ecce aduenit dominator dominus, et regnum in manu eius. potestas et imperium,* & Daniel ait, *Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, et vsque ad antiquum dierum peruenit, et in conspectu eius obtulerunt eū et dedit ei potestatem, honorem et regnum, et omnes populi tribus et lingue ipsi seruient, et potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum eius regnum æternū quod nū corrūpetur.* Ex quibus verbis non solū habes Christi diuinitatem, sed humanitatem etiam, & vnitatē personæ Christi in duabus naturis: personalem: insuper distinctionē patris, & filij: quæ regius vates suo Psalmo canit. *Et permanebit cū sole ante lunā et dominabitur à mari vsque ad mare, et adorabūt eum omnes reges, et omnes gentes seruient ei Sit nomen eius benedictum in secula, et benedictum nomen maiestatis in æternum:* quomodo inquit. Fulgentius, & ab hominibus, & ab angelis adoratur

Christus
verus do-
minus &
Deus æ-
ternus in
duabus
naturis
subsistēs:
Introitu
Epiphæ.
ex Ma-
lach. 3.
Dan. 7.

Psal. 72.

Fulg. ref
pōit. 10.
cōtra Ar-
rianos.

Christus
Dominus
dominator
supra

Christus? quomodo illi seruitutem, quæ Deo tantum debetur, audemus exhibere, si illi vna natura cum patre non esset? Dominus & dominator dicitur, vt non solum intelligamus dominari potestate, sed actu: & vt dominus sit in gratuitis, dominator in naturalibus, & dominus ab æterno per dominium, dominator ex tempore per operationem transeuntem: quod dixit alludens ad illud, *pater meus usque modo operatur, & ego operor*: nō enim à patre separatur virtute neque actione.

Ioa. 5.

Barthol.
Torresd
Trini. q.
27. art. 1.
2. disputa-
tionis
parte cō-
tra Eras.

De Christi Domini diuinitate asserenda Reuerendissimus Canariensis legatur, qui acriter & piè contra Erasmi ex Augustino, Chrysost. Theophilato, Hieronymo, inuehitur, quòd ei placuerit Arrium defendere,

(.?.)

LOCVS. LX

NONVS LOCVS EX QVART A

particula, de notis Hæreticorum in genere ex
 verbis illis subintroierunt enim quidam homi-

nes (qui olim præscripti sunt in
 hoc iudicium) impij.

EDVT AD principium quartæ
 particulæ reddeamus, subintroierūt in-
 quit B. Thaddæus, vt hoc verbo mo-
 rem hæreticorum nobis ante oculos
 statim vniuersim proponat: q̄ sub-
 dolè se subdât, & fraudulèter se se supponât, & in-
 sinuent, vt nos incautos præoccupent, quoniã
 sensim subrepunt. Nam si horum princeps Satha-
 nas, testãte Paulo, *in angelum lucis se trãssfiguratur*, mi-
 randum non est, vt idem Apostolus inquit, *magnũ
 non erit si eius ministri trãssfigurentur, velut ministri
 iustitię, quorũ finis erit secundum opera ipsorum*, sanè hu-
 iusmodi pseudoapostoli illius, & operarij subdo-
 li, trãssfigurant se in Apostolos Christi, & mini-
 stros iustitiæ se simulant: nam cùm diffidant, aper-
 to certamine nos superare posse, sumptis demonis
 armis, signisq̄e fictis, atq̄e mentitis, amicorum-
 q̄e vocibus vsurpatis: se pro amicis nobis exhi-
 bent, vt nos supplantent, & perimant.

Hoc idem præcauere in præsentia docet B. Thad-
 dæus, & ipsius demonis, & Sathanae simulatas,
 & fucò amicitie palliatas thecnas detegit: *nã serpēs
 callidior cunãtis animantibus terrę*, nos in nostris pri-
 mis parentibus superauit, nos etiã in nobis metip-
 sis adoritur, & calcaneo ecclesiæ catholicæ acrius

Octauus
 locus de
 dolosa
 hæretico-
 rum ma-
 lignitate
 in gene-
 re & in
 cõmuni.

2. Cor. 11

Gene. 3:

Tertiae parvis locus novus

insidiatur. ¶ In summa eius ministri nil agere videntur, quod religionem meram, & Christi purā gloriam spirare videatur. *Attendite*, inquit Christus à *falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*, vbi blandimenta illorum, teste Hilario, & mansuetudinis simulationem fructu operationis expendi oportet. Diuus Ambrosius lupis dicit comparari, quia noctu ululant, & fremunt, vt magis ouibus insidiantur: semper enim perfidis vox amica est, & studiosa, operatio autem inimica, & nebulosis explanationibus obfuscata. Atque vt semel dicamus, quia licet difficilè sit hæreticos distinguere & dignoscere, est tamen vtile admòdum atq; valde necessarium, faciliùs tamen ex notis catholicorum hæreticos explorabimus, *quoniam rellum*, vt dixit Aristoteles, *iudex est sui et obliqui*.

Inter articulos fidei vnus solus est, qui notis declaratur & exponatur, nempe articulus de ecclesia credenda & sequèda: credimus enim ecclesiā nõ sic nudè, vt dicitur in Nicæna Synodo, sed his notis declarata, quòd sit vna, sancta, catholica, & apostolica. Hæ sunt quatuor precipuè notæ, quibus ecclesia Christi ab ecclesia malignātium distinguitur.

In primis vna est, quòd unum habeat caput primum, Christum, scilicet, & vnum caput vicariū, Petrum, & eiusdè Petri successores, ipsiusmet Christi in sede Romana vicarios, vna (inquam) vnitate

ouilis

Matth. 7
Hilar. in
Matth.

Amb. su
per Luc.
3. cap.

Arist. l.
1. de ani.
tex. 85.
Artic. de
fide ec-
clesiæ:
quia ia-
nuæ est
omniū ar-
tic. solus
notis &
signis di-
stingui-
tur, & ad
sensum
ostendi-
tur.
Osee. 1.
Prima
nota ec-
clesiæ v-
nitas.

ouilis, vnitate pastoris, vnitate fidei, vnitare bap-
tismi & sacramentorum, vnitare spiritus viuifican-
tis & gubernantis ecclesiam: *soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium.*

Vna etiã est ecclesia, vnitare vltimi finis, vt Paulus alibi ex analogia corporis docet, quicumque igitur vnitatem ecclesiæ soluunt, & omnis spiritus, qui soluit Iesum, *ex Deo non est, et hic est Antichristus*, vt dicit Iohannes. Hæc est ergo coticula, siue index ad quem probare potes quẽlibet spiritum, an ex Deo sit. Inspice si quis soluat Christum Iesum, & eius ecclesiam, & probasti, quoniam Iesus mirifico nexu cum omnibus suis membris coniunctus est, *vt sit ipse Deus omnia in omnibus*, quodammodo-que omnia per hanc vnitatem sit. Hanc vnitatem soluit Donatus, detestatur Iohãnes Hus, rescindit Lutherus & hæretici omnes: quia se ab vna hac vnitati ecclesie, semouent, vt eius obedientiam & mandatorum obseruantiam effringant, qui nullibi determinatè volunt ecclesiam Christi esse. Quade re multa optimè dicit Cardinalis Turrecremata.

Altera nota est quod sit Sancta sanctitate operationum iuxta illud Iacobi. *Tu dicis quod fidem habes et ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam: quasi dicat, iactanti fidem fides illa iustitiã nõ conferet, salo nõ habebitur, nisi p opera sancta*

Ioha. 10
& 20.
Ephes. 4
Rom. 12.
& 1. Co.
12.
1. Ioa. 4.
1. Cor. 15

Turre-
crem. l. 1
de sum.
eccles. cã.
6. & de in-
ceps.
Secunda
nota ec-
clesiæ sã-
ctitas.
Iacob. 2.

quæ nos ordinant ad Deum : & ad proximorum
 vtilitatem fides ipsa formetur , *vt pie iuste & sobriè*
viuamus, vt dicit Paulus, *sobriè*, nos respicit, vt cùm
 iudicij rigore in nos animaduertamus : *iuste* vt cū
 misericordia etiam diligatur iustitia: *pie*, vtsollicitè
 atque cum cura ambulemus tanquàm coram sa-
 pientissimo & omnipotenti parenti. Sed vide

Titu. 2.

Mich. 6.

Micheam prophetam addere operationis excellè-
 tiàm quandam, eximiamque perfectionem supra
 ea, quæ Paul. dixerat. Vnde obiter , animaduertes
 Prophetam, ipsum Apostolum anteuertisse, & an-
 teuolasse, & multis perfectionis gradibus hac par-
 te superasse, excessisseq; , ipsum audi sic dicentè,
Indicabo tibi homo quid sit bonum & quid dominus re-
quirat à te, vtique facere iudicium, & diligere misericor-
diam, & sollicitum ambulare coram Deo tuo. Nec sentio
 extra ecclesiã esse, qui fidẽ habeãt, et nõ cõiunctã
 sanctis operationibus: q̃ plusquã falsum est: assero
 autem, q̃ in sola ecclesia est sanctitas fidei, & vera
 sanctificatio, quã baptismus præstat. Etenim per
 solum Christum in fonte baptismali est sanctifica-
 tio, vnde in ecclesia sua solum est sanctitas quia ab
 ipso sunt charismatum dona: quod elegãter Augu-
 stinus docet in illa verba. *Custodi animam meam quo-*
niam sanctus sum. Ad hæc sola ecclesia catholica ha-
 bet legitimum sacrificium & legitimum sacramen-
 torum vsum. Rursum sancta ab institutis, fine, &
 medio, quæ omnia sancta sunt. Insuper, vt suprã di-
 cebamus, sanctam ab ipsis hominibus sanctis: quo

Psal. 85.

Loco v-
 nico in
 Epist. hu
 ius arg.

niam omni tempore in ecclesia Dei sancti sunt & iusti. Tandem quia extra ecclesiam nullus est sanctus, aut saltē sine ordine ad ecclesiā sanctus non est: ideo specialiter dicitur ecclesia sanctorū congregatio, & fidelium congregatio qui fidem habent coniunctam sanctis operationibus, qui ita sunt in domo Dei, vt templū Spiritus sancti sint: in hoc articulo fidei non de hac solū parte cōgregationis iustorum sermo est, cū in symbolo dicitur, *credo vnā sanctā catholicā ecclesiam*, sed de vniuersali, licet ab hac parte, scilicet, ecclesia sanctorum, vniuersaliter denominatur congregatio fidelium sancta. Si plura desideras de hac catholice ecclesie sanctitate, lege apud Turrecrematam, iuxta quem sancta est, quia Spiritu sancto mundificata, & mundata, & sanctitate doctrinæ, sanctitate fidei, & sacramentorum, & alijs multis modis, & quia ad exemplar est triumphantis iuxta illud Iohannis, *vidi ciuitatem sanctam Hierusalem descendētem de cælo* &c. vide etiam quæ superiùs, loco illo omnibus nostris locis præposito, dicta sūt. Tertia nota est, quod sit catholica, idem enim est, quod vniuersalis quo ad tempus, quòd semper fuerit vt Vincentius Lirinensis, & Tertulianus docēt: quo ad loca: vbiq; locorum, quo ad personas, quo ad gentes, quo ad conditiones & status, quo ad vniuersalitatē doctrinæ, quia nullum potest ei subesse falsum: hoc enim est verè & propriè catholicum, quod præscriptam habet vniuersalem cō-

Cap. fir-
miter.

Turrec.
l. 1. ca. 9.
in sum-
ma eccle-
siaz.
Apoc. 21
Vincent
Lirin. cō-
tra hære-
de noui-
tate fugi-
enda.

Tertia
nota eccle-
siaz. ca-
tholica.
Tert. li.
de præ-
scriptio-
nibus hæ-
reticorū;

Turrec. 1. *lib. 1. sum. c. 13 & 14.*
 Cano. li. 4. *de locis. c. vlt.*
 Marc. vltim.
 Rom. 10.
 Psal. 18.
 uersionem. De qua re eleganter Cardinalis Turrecremata, & reuerendissimus Cano: *omni creaturae,* iubet Dominus praedicari euangelium, & *ubique praedicaerunt Apostoli,* & *in omnem terram exiuit sonus eorum,* semper idem dicentes, ratione hominum, ratione loci, ratione temporis, ratione doctrinae, prudenter seruatis.

Quarta nota ecclesiae Apostolicae, quam explicant Cano, & Turrecremata: apostolicum enim ecclesiae catholicae reducere possumus ad tria membra. Primum, ex parte capitis ad consensionem, & consonantiam, quae est inter istam ecclesiam Romanam, & illam quae fuit tempore Apostolorum in doctrina fidei & morum.

Secundum in membris consideratur, in continua successione praelatorum a tempore Apostolorum, quod sola ecclesia Romana habet: qua in re praescripsit contra haereticos, quorum congregationes quotidie euanescent, & nouae pullulant, ut statim dispereant.

Tertium est in doctrina, hoc est, quaedam subiectio & pia religio perpetuo obseruata ad ecclesiam Romanam tanquam ad caput, quae a tempore Apostolorum profluxit, ut Paulus non semel dicit cum Apostolos primitias ecclesiae uocat, & super Petrum fundamentum & principem Apostolorum aedificatam: apostolica ergo est, quia missa (idem enim est Apostolus quod missus) desuper enim missa est ex alto, quam uidit

Roman. 8. & 2.
 Thesa. 2.
 Ephes. 4.
 Matt. 16.
 Iohā. 21.
 Apoc. 21

vidit Iohannes de cœlo descendentem.

Hanc notam addiderunt patres in Niceno Concilio, vt obseruarent ecclesiam Romanam catholicam esse, quòd caput habeat Romanum Põtificem, qui Apostolicus dicitur: quia Petro succedit cum eadem potestate & authoritate, quam ille habuit ad regendum ecclesiam: hoc ergo sonat esse Apostolicam, quod per tria illa capita commodè explicuimus, quæ viris pijs summo opere sunt obseruanda.

Est etiã alia insignis nota q̄ sancta Ecclesia, Romana etiam sit: adeò vt temerarium existimemus (quia sine ratione) & schismaticum (quia scisuræ inductiuum) idem quod periculosissimum (quia hæresi proximum) asserere, quod ecclesiam Romanam esse, non sit vna ex ecclesiæ notis, cum ecclesia sit certa, & determinata, & singularis, quam rexit Diuus Petrus, cui vsque in hodiernum diem ad Gregorium. XIII. omnes Petri successores insident, & ipsa in Concilio Tridentino definitur, omnium ecclesiarum mater & magistra: Cano, & Alanus, Copus & Lizetius atque Turrecremata multa in hanc rem confecerunt: apud quos, Irænei, Tertuliani, Cypriani, & Hieronymi testimonia reperies non pauca.

Sedes ergo Romana prima est & Apostolica illaque catholica appellanda, quæ vt in Concilio Chalcedonensi repetitur, primatum tenet, & in omnibus & per omnia prima est.

Quinta
nota ecclesie
Romana
sit.

Con. Fr.
tel. 7. cã.
3. Ceno.
l. 6. de lo
cis. c. 7.

Alanus
dial. 1. c.
20 a fol.
123. ad
140.

Lizetius
l. 4. ad-
uersus
pseudo
euãg. c. 1
Turrec.
li. 1. sum
eccl. c. 18
& 19.
Concil.
Chalced.
sc. 16.

Etenim sicut Gregorius. XIII. indubitatus est Põ-
tifex Romanus, & Petri successor, atque Christi
vicarius, ita sedes apostolica ibi est, vbi caput ec-
clesiæ residet. Si tamen in Concilio Niceno vox
Romana, non ponitur, non ideo est, quod non sit
ecclesiæ catholicæ nota, sed quod illę quatuor ad
rationem & formam ecclesiæ pertinere videatur:
at esse Romanam non tam essentiam quàm ipsam
individiui existentiam concernit, & notæ quæ in
symbolo ponuntur, signa sunt speciei: quia eccle-
sia omnino inuariabiliter vna est, sancta, catholica
& apostolica, extra symbolũ habemus quòd, roma-
na sit, quod accidens est individiui ad existentiam
pertinens: & includitur in articulo, quod visibi-
lis sit & palpabilis, quia vocem eius debemus au-
dire & sequi, vt in catechismo Pij. V. docemur &
instruimur.

Sed iam altiùs rimanti legitima ratio accommo-
datior fortasse esse videbitur, scilicet, esse aposto-
licam idẽ esse prorsus quod romanam esse, nimi-
rum cui apostolicus vir, Petri successor præest. In-
super vt notauit Innocentius. III. vniuersalis eccle-
sia bifariam dicitur: primo modo, quæ vniuersis
constat ecclesijs quomodo romana non est vni-
uersalis, sed pars vniuersalis ecclesię: secundo mo-
do, quæ sub se continet vniuersas ecclesias & sic
romana vniuersalis dicitur. Cũ ergo in symbolo,
sermo est de vniuersali ecclesia primo modo, quã
græci catholicam appellant, vt ibidem idem Inno-
centius.

Quid in-
ter sit in-
ter. 4. pri-
mas no-
tas & syl-
timã du-
plici via
Prior
quia ista
est mate-
rialis.

Pius. V.
in cate-
chis. art.
de eccl.
à fol. 108
Posteri-
or quia
includi-
tur in a-
lia.
Inn. epi.
ad Patri-
arch. cõf
satinop.

centius. III. adnotauit, ideo non additur romana quamuis iure optimo posset addi, cuius caput est romanus Pötifex: sed id nõ fuit necessarium: quoniam significatur & continetur in ea nota, quod sit apostolica vt dicebamus: hanc ob causam non facimus mentionem eius, vt notæ quæ debeat in symbolo necessario poni. De his notis multa elegantissimè ex omni antiquitate colligit Michael episcopus Merspurgensis.

Ab his ergo ecclesiæ catholicæ proprietatibus & prerogatiuis (vt ad rem ipsam reddeamus) non fuerit difficile iudicium sumere, vt hæreticos dignoscere possimus, qui, quocumque modo, ab his discrepent, illussores sunt & maligni, qui ad simpliciũ deceptionem, Christum simulãt se habere caput: acephali tamen sunt, & Christum soluunt, & ecclesiam scindunt: à primo enim vsque ad vltimum à publico fugiunt & in angulis locuntur. Cuius nos admonuit Christus dominus per Matthæum, *si enim dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetrabilibus, nolite credere:* nam Christus dominus palam mundo & nõ in occulto loquebatur vt ipse dicit: non ergo exeamus ecclesiam ad audiendos hos sermones clancularios & subdolos, *quia isti non intrant per ostium, sed aliunde vt fures & latrones:* ideo dubiè & lubricè locũtur, ne faciliè in sermone capiantur: quod in more omnium hæreticorum positum est, & ioculatorum & mimorum more se se inferunt, iurantes, se nihil facturos falla

Micha.
cõtionè.
7. & 8. in
symbolũ
apostol.
Notæ ec
clesiæ p
antithe-
sim hære
ticos no
tant & sig
nant in
cõmuni.

Matt. 24

Iohã. 18.

Iohã. 10

cia siue dolo (vellē quidē verbis parcerēt, & factis abundarēt) sunt tamē vt vir, qui nocēs, amico suo deprehēsus cū fuerit dicit, *ludēs feci*. Subinducunt suas hēreses vomētes sub persona tertia, quasi alij eas dixerint, erubescēt es cōtra ecclesie fidē, suas, per seipsos, prodire nouitates, vt D. Aug. dixit, cui Hier. & Hilar. astipulātur, affirmātes hēreticos linguis suis dolo se agere, pietatē loqui, impietatē tamē celāt, Ch̄rū locuntur, Antichr̄ū occultāt, lucē præferunt, vt celēt tenebras, & per lucē ad tenebras ducunt vt Hier. alibi etiā sepe dixit *sub persona Christi Antichristum prædicant, imaginem tantum habentes, & umbram virtutum, non ipsam veritatem.*

Itaque, sicut ex illis quinque notis fideles in ecclesia permanentes cognoscis, à contrarijs, hēreticos palio nominis Christi opertos subintrantes, distinguēs, quæ res est tantò ecclesie magis necessaria, quantò sub nomine Christiano suas hēreses spargunt, & venenata dogmata venditant, veritatem romanæ ecclesie scindunt, eius sanctitatē odio habēt, nouitates amāt, apostolorū doctrinā subsanāt. Hos ergo impios subintrantes distinguēs, ab intrinseco enim habent tres notas. Prima omnium & radix hēresum est amor immodicus sui, quem Græci appellāt Philautiā, de quo Paulus & sancti multa dicunt, quæ elegātissimè refert Castro. Altera est inueterata, & affectuosa consuetudo in lectione prophana gentiliū. Tertia parēs & origo hēresum est zelus nimius & indiscretus omnia

inno-

Prou. 26
Aug. ep.
ad Mar
cel. ca. 3.
Hier. 4.
cōm. 11.
Hil. li. 6.
de Trin.
in princ.
Hieron.
Dialogo
cōtra Lu
ciferian.
Et Amos
capi. 3. &
Esa. c. 5.
& alibi
saepē.

Notæ hē
reticorū
particula
rius, tres
intrinsece
& tres ex
trinsece.
Castro
lib. 1. cō-
tra hēres.
cap. 11.

innouandi & reformādi, vt idem Castro deducit, & vsq; ad nostra tempora refert, exempla.

Præter has intrinsecas causas quæ in ipsis hæreticis permanent, aliæ tres sunt extrinsecæ. Vna est, prælatorum indiligentia & socordia, vnde est illud euangelicū: *cū dormirēt homines. i. cū negligēter agerent prælati, diabolus superseminauit zizania:* cui negligentia respondet ignauia subditorū & rebellio ouiuū. Secunda est negligentia et defectus prædicationis verbi Dei: cui in vulgo respōdet cœcitas, ignoratiō. Demū vltima causa est, sacrarū literarū in linguā vulgarē translatio: de quibus Castro.

Sed dices, nō id agit B. Thaddæus. vt causas hæresum doceat, sed vt hæreticos ostēdat & prodat? ita sanè est, sed cū vnus cuiusq; rei cognitio, testāte Arist. per resolutionē in suas causas exploretur, hæreticos facilius dignoscemus, dum causas à quibus oriūtur, manifestauerimus: res præsertim cū sit valde vtilis, sed admodū difficilis. Hæretici nusquā eūdē modū obseruāt, suus cuiq; mos, mille eorū species, & rerū discolor vsus: de quibus Iob in desertis habitat torrentiū et in cauernis terræ, vel super glareā, quia cū publicè nō audeāt prædicare, quoniā sapiētiores timent, clāculo & latēter se ingerunt in vestimētis ouiuū: modū tamē cognoscendi tradit dñs ex conditione operis, à *fructibus*, inquit, *eorū cognoscetis eos*, potissimū ergo signū ex Vincēt Lyrin. est amor nouitatis, quæ de se suspecta est, vt *Paul. depositū custodi, deuitās prophanas vocū nouitates*,

Castro
ibid. c. 12

Vigilent
prælati.
Matt. 7.

Castro
ibid. c. 13

Soluitur
obiectio,
cur à cau-
sis hære-
sum aga-
tur.

Arist. 1.
Post. c. 2

Ad cog-
noscēdos
hæreti-
cos tria
notanda
signa.

Iob. 30.

Vincēt.
Lyrin. v
bi supra.
Nouitas
temera-
ria.

1. Ti. 6.

Tertiæ partis locus nonus

Obserua
Christia
nè.
Castro
vbisupra
cap. 14.
Effrenis
libertas.

Et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidē exciderunt. Nam, vt rectè Alfonso à Castro ex diuinis literis deducit, qui aliquid nouum prædicat, vel debet sine contradictione ex diuinis literis irrefragabiliter deducere, vel miraculis confirmare quod Moyse primū fecit apud Pharaonem, deinde Christus apud phariseos.

Arrogans
impaciē
tia.

Altera coniectura est, nimia libertas in pronuntiando: nam extemeritate superbia nascitur superbiam sequitur pertinacia, vt recantare palinodiam nolit, eius q̄ semel temerè dixit. Demū hæreticos conijciemus ex impatientia, nam si cor rigas, & fraternè ab errore reuoces, statim impatientia efferuescentes irascuntur & conuitijs & contumelijs cunctos laceflunt.

Titum. 2
Mych. 6

Denique quæ dicit in hac particula resoluit Apostolus Iudas in sequenti, illis verbis. Similiter & hi carnem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant. Et ad tria capita omnia hæc reducit: nã tres ordines, quibus homo solet & debet gubernari, corrumpunt hæretici, & quicumque à fide deficere incipiunt, de quibus tangemus in fine sequenti particulae quintæ.

Applicã
tur dicta
de notis
ecclesiæ
interpretationi
huius canonice.

Has insinuat notas B. Thaddæus, quæ cum vitia sint vaga & indefinita, non possumus meliori methodo comprehendere, quàm per eas notas, & ecclesiæ prærogatiuas, per quas fideles in vno Christi ouili continentur, & Spiritu sancto, gubernantur. Etenim sicut ecclesia est vna, sancta, catholica, aposto-

apostolica, ita isti acephali sine capite, schismatici ab unitate ecclesiæ diuisi: non sancti, sed impij, & in iudicium damnationis præscripti: non catholici, quoniam priuatas habent contiones, peregrinas & inconstantes doctrinas, clandestinos sermones in vno aut altero angulo, natione aut gente, heri aut, nudius tertius ceperunt, cras in nihilum euanescent: non apostolici viri, qui apostolicam doctrinam persequuntur, & in quibus spiritus veritatis non est.

Denique non sunt fideles, qui Papam summum nostrum Pontificem, romanum episcopum, Christi Vicarium & Petri Apostoli successorē in apostolica sede canepiūs & angue oderunt: vsque adeo vt nos conuitij & contumeliæ loco papistas vocent. Hi sunt qui subintrāt latenter & in semel tradita fide non persistūt, nouam fidei doctrinam, inuulgant sub prætextu, quòd cum salus omnium pēdeat ex scripturarū intelligētia, quod ipsa scriptura ab omnibus sit tractanda: & sicut interpretatio scripturæ ad populum fit, debeat quoque fieri translatio in vulgarem linguam.

Ex quaradice prodierunt Valdenses, & pauperes de Lugduno, & Begardi, tandem Lutherus: contra quod dogma Castro eruditè admòdum atque eleganter inuehitur: obsecro ipsum attentius perlegas propter doctrinam Erasmi ab ipso taxatam.

Descendit quidē Spiritus sanctus, & varijs linguis

Ddd loque-

Scriptura non est transferenda in vernaculā linguam.

Castro. l. 1. de hæres. ca. 13. tertiā causa extrinseca hæresum.

De linguis in descensione Spiritus sancti.

loquebantur Apostoli, non sine causa, sub silentio Diuus Lucas præterit hispanam siue Romanensem, corruptè Romanā appellatam: cum quibusdam alijs, non quod in ipsis non descenderit Spiritus sanctus, aut ipsā apostoli nō fuerint edocti: quia per ipsam linguam hispanam, interpretandum erat hispanis euangelium, non tamen in nostram hispanam linguā transferendum: odit enim Sathanis stabilem sacrarum literarum veritatem, ideo si fieri posset, vellet vniuersum Bibliorū codicem pessum iri, & à memoria hominum perire.

Enititur subinde vt in depræfas & vulgares linguas vertatur, vt fiant omnibus notæ & vulgares, & ob familiaritatem cōtemptui habeantur: vnde & hominum arte magis, quàm diuino spiritu, excogitatæ esse videantur, & rursus ob sibi inuicem discrepantes versiones, & obscuras clausulas secūdam apparentē, cōtraditionem subinde veritate vacare credantur.

Diferimē inter translationē & interpretationē

Longo sanè interuallo distant translatio & interpretatio, quoniam translatio verborum & literæ contextui inhæret, vt verbum vnus lingue verbum alterius fideliter substituatur: interpretatio autem latiùs multò se extendit, nam verborum ambiguitates & ethimologias, rerumque obscuras imagines enucleat, confert, & loca comparat, vt reconditum sensum pandat.

Translatio itaque sola verba examinat, sensum referens grammaticalem, interpretatio verò rerū intel-

ligentiam excutit : illa aures delectat , hæc animum erudit : illa corpus literæ tractat , hæc spiritum viuificantem refert : illa sensus mouet , hæc fidē excitat , nutrit & auget : illa datur ab arte , hæc ab spū doctrinæ cœlestis. Propterea trāslatio per eruditū grāmaticū fit , at interpretatio nō nisi per eruditū , & in fide sanū theologū. Quamobrē interpretationes sacræ scripturę in omni lingua & sermone ab æquissimis fidei censoribus tolerātur & probantur : nō sic de uersionibus vernaculis , in quibus uerbum uerbo redditur , & nihil explanatur. Non enim caret mysterio quod in tropheo crucis , titulus tantum tribus linguis fuerit scriptus , quod ex Diuo Hieronymo nobis supra dictum est , quarum Hebræa in sanctitate , Græca in facundia Latina in grauitate pollet. Nec mysterio etiam uacat , quod ex linguis omnium nationum , quæ sub cœlo erant , duabus , scilicet , suprā septuaginta , quæ celebri paschæ tempore Hierosolymā conuenerant , tres istas , Hebræam , Græcam , Latīnā tantummodo præelectas fuisse ad triumphalem Christi titulum exaltandum , diuulgandumque : probabili coniectura mihi persuadeo , non quod linguæ omnes aptæ non sint , sed has tres inter cæteras fore dignas , quibus efferatur Christi gloria , ut his commendetur sacri eloquij thesaurus propter ipsarum puritatem , & uocis altitudinem , & maiestatem quam præseferunt.

Tres linguæ quibus scriptus est titulus crucis in defensione Spiritus sancti ad prædicationem euāg. frequentiores & magis in uoluntate apud apostolos. Hier. in epitaph. Nepotiani.

Apoc. 9. trilingue nomen Demoniis.

Tertiæ partis locus nonus

Qua de causa demon Antichristi caput tribus linguis nobis significatur de pessimis loquens inquit, & habebant super se regem angelum abyssi cui nomē Hebraicè *Abaddon*, Græcè autem *Apollion*, & latinè habens nomen exterminans. Istæ linguæ sunt yniuersales, ad quas cæteræ reducuntur, & vna per aliam interpretatur, vt exterminans, perdens, interficiens dicitur. Istæ ergo tres linguæ debitam habent maiestatem & auctoritatem, nam lingua vulgaris depressa est, atque sterilis, & psalmi in maternum sermonem, versi tantum abest vt spiritum excitent, aut gustum afferant rerum diuinarum, vt é conuerso refrigerent & fermè mortificent. Moyses populum suum voluit ab aspectu eorum, qui interiori tabernaculo sunt, arceri, & quod solus summus sacerdos ingrederetur sancta sanctorum, & omnia vasa velaminibus tegumentis operiebat, nimirum intelligens tandiù sacra venerari & à vulgo admirari, tandiù occultata sequestrabantur.

Sed aiunt isti, liberis & hæredibus non est prohibenda paterni testamenti lectio? Dicimus illis, quid profuerit testamenti opulenti testatores lactantem paruulum legere, aut in manibus pueri, qui ad huc sub tutoribus est, constituere, qui adhuc vocem hæredis, substitutionis, fidei commissæ, & codicili, legati & cœteras testamentarias voces ignorat? quid profuerit isti literalis illa lectio aut recitatio testamenti? sic vulgo adhuc paruulo qui lacte & non solido cibo alitur, nuda sacrarum

litera-

Apoc. 3.

Exod.

Maligna
& callida
hæret. ob
iectio op
time dilu
itur.

literarum traditio nihil proderit, potius erit impedimento & nocebit.

Verbum enim multo tempore antiquius est scriptura, & in eo scripturas præstare dicebamus, quòd verbum, anima & intelligentia ipsius scripturæ sit, ut testatur Apostolus, *fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei*, scriptura enim sacra, in quâcumq; vertatur linguam, difficilis est, & obscura omnibus periculosa autem & mortifera imperitis, nisi verus & viuificus sensus ab aliquo doctore elucidetur. Quando ergo sancti frequenti lectione scripturas sibi faciunt familiares, non quidem ipsi, ut nudam scripturam lectitant, sed bene explanatam resonant, & sic intellectam, eam ruminant. Clamat optima rerum magistra experientia, populum rudẽ & imperitum his translationibus minime effectũ meliorem, quinimo deteriorem, non enim confestim compertum habet, quid sibi velit lex, gratia, libertas, adoptio, fides, regnũ cœlorum, caro, spiritus, & infinita nominum rerumque silua: si ergo testamētũ ciuile est, rebus crassis popularibusque cõfectum, ætate minoribus non legitur absque periculo harum rerum interprete: quare volunt isti Christi nouum testamentum, altissimis rebus diuinisq; mysterijs refertum, passim tradi idiotis & simplicibus vix percipientibus, quid sonet vox testamentum, quid euangelium? *Si terrena*, inquit dominus, *dixi vobis non creditis, quomodo si dixerò cœlestia credetis?* vulgares ergo qui terrena adhuc non agnos-

Verbum antiquius est scripturis, quod pro loco sexto conducit. Rom. 10

Iohan. 3.

Hier. in
epist. ad
Paulinũ,
& in pro
canio in
Ezechie.
Quid no
uũ testa.
& euang.

cunt, spiritualia sine duce aut interprete non assequuntur. Hanc audaciam & temeritatem acius reprehendit D. Hieronymus in eis qui sacram scripturam mysteriorum Dei labyrinthum sine præuio & monstrante semitam ingredi præsumunt.

Neque enim testamentum nouũ præcipuè & principaliter litera est exterior quatuor euangelistarum, verba gesta que Christum referentium: qua litera hæc filios adoptionis, aut hæredes minimè nos facit: sed nouum testamentum primò & perse noua est promissio Christi morte confirmata, est que principaliter noua gratia credentium in Christum, digito Dei in cordibus hominum scripta. De qua hic B. Iudas dicit, quod gratiã in luxuriã transferunt id est, euãgelij libertatẽ mutãt in libertatẽ carnis. Quidquid ergo Paulus & cœteri canonici scriptores, & sacri Doctores de utilitate & necessitate sacre scripturæ intonuerunt, non de litera, ad vulgi aut hæreticorum sensum, sed ad verã & viuificantem mentem interpretata intelligunt. Vt enim magnes ferrũ ab imo loco sursum eleuat: sic interior & viua scripturæ intelligentia, spiritum quem que corpori graui infirmo que alligatum erigit ad eorum, quæ sunt supra sensuum intuitum & effectum: & vt anima corpus nostrum viuificat, ciet, & agit, sic sensus & legitima intelligentia scripturæ iuxta vnanimẽ ecclesiæ & sanctorũ consensũ scripturã continet, regit, animat, atq; digerit: de quare ad eò vtili et necessaria exactius iã dicam.

Ad spũm
scripturę
resoluũ-
tur cũcta
dubia vt
in texto
loco.

DECIMVS LOCVS EX QVART-

ta particula. De substantia euangelij que na-

tura, ex illis verbis, impij, gratiam in luxu-
riam transferentes.

CLAVSVLA, qua præcedentem lo-
cum conclusimus, clamat, et alterum
petit, quomodo Beatus Thaddæus
euangelium, et eius libertatem gra-
tiam appellet, cum euāgelium scrip-
tū sit, et scriptura ipsius in vulgata nostræ & ditio-
ne approbetur, idq; tractare compellunt articuli
Vuirtembergenses, qui inter multa alia negabant
euangelium etiam esse gratiam, idq; multis indu-
ctis argumentis planum facere nitebantur.

In primis negare euangeliū esse scriptum, est sensi-
bus ipsis contradicere, quoniā videmus ipsum in
scripturis contineri, et multa præcepta diuinæ le-
gis in se includere: et in Cōcil. Trid. hæc scriptura
Euangelistarū approbatur à D. Matth. Marc. Luc.
et Ioh. cōscripta, atq; canonica simul et authētica.
Deinde asseuerare, Euangeliū gratiā esse, q̄ sit in
ipso spiritus, libertas et indulgentia, est ipsis scrip-
tis euāgelij aduersari in quibus seueriora et du-
riora præcepta inueniuntur (nisi aptè explicētur et
cōponātur, q̄ et D. Chryf. et D. Hie. dexterrimè se-
cerūt) quàm fuerint in veteri testamēto tradita: ita
dñs, *Dico enim vobis quia nisi abiudauerit iuslitia vestra
plusquā scribarū et pharisæorum, nō intrabitis in regnum*

Locus
decimus
de euan-
gel. quid
ditate &
natura

Quibus
rationi-
bus Vuir-
tēbergēf.
in vno
ex articu-
lis, quos
cōc. Tri-
obtulē-
rūt euāg.
gratiā ef-
se nega-
rent.

Matth. 5

Tertiæ partis locus decimus

- Ibidem: cælorum, iterum. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam machatus est in corde suo. Rursum, audistis quia dictum est, oculum pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, prebe ei illi alteram, Et infra, Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros benefacite his qui oderunt vos.
- Matth. 19. Et alibi idem Matthæus refert quod discipuli, audita explanatione Christi domini de lege repudiij, dixerunt. Si ita est causa hominis cum vxore non expedit nubere. Ergo cum hæc sint grauissima & durissima, si corticem tantum & externum verborum sonum attendamus, non est cur euangelium pleno ore appellemus gratiæ & libertatis indulgentiam. Mox si euangelium diceretur regni & gratiæ quod nos viuificet & saluet, videremur, ipsum Paulum negare qui ad Hebræos cathalogum sanctorum patrum recenset, qui in veteri lege saluati sunt.
- Heb. 11. Adhæc, si euangelium scriptura non esset, malè Paulus euangelium sub legis nomine comprehēdisset, dum dicit, Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem video autem &c.
- Rom. 7.
- Aug. cōtra Adimantium Manich. discipulum. c. 3. Greg. super Ezæch. hom. 6. Præterea euangelium non est nisi veteris legis explicatio, & quæ ibi sub figuris & inuolucris adumbrata sunt in euangelio clarè & apertè continentur: quod & Augustinus & Gregorius dixisse & probasse videntur, nulla (inquit Augustinus, in euāgelica & apostolica doctrina reperiuntur, quæ inuis ardua, & diuina præcepta & promissa, quæ illis etiam libris veteribus

ribus desint. Et Gregorius exponens, Rota in medio rote est: quia testamēto veteri testamētū nouū in est, prophetia ergo testamēti noui testamētū vetus est, & expositio veteris testamēti testamētum nouum est.

Alias id genus multas accumulānt rationes, quæ ad prædictas reducuntur: ob id ab earum recitatione supersedebo, vt huius rei ex sacra pagina veritatē deducā, molestissimus enim ille scrupulus remouendus nūc est, quoniam & hæreticos torquet, & eius solutio Christianismi excellentiam, & euangelicæ legis sublimitatem ante oculos nostrōs ponit.

Rē hanc ante omnes catholicos & sacros Doctores S. Thom. distinctiūs & exactiūs nobis explicuit asserens legem euangelicam esse quidem scriptam secundariō & quasi de per accidens, principaliter autem per se & primariō ipsam esse gratiam infusam & à Deo inditam.

Vtrumq; autem deducere videtur ex illo Aristotelis testimonio: vnumquodque id esse, quod præcipuè & melius in ipso est, at in lege euangelica potissimū est virtus euāgelij, quæ est ipsa gratia Christi, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in corda nostra, quam examen copiosum omnium virtutum moralium infusarum atque donorum Spiritus sancti comitatur: ab ipsa enim gratia diffunduntur in omnes animæ potentias, vt alibi S. Thomas docet: per hanc enim gratiam constituitur lex euangelica, id est, actus quidam rationis

Eec practi-

Pondus & grauitas huius loci.

S. Tho.

1. 2. q.

106. ar. 1.

Fūdanē

tū præci

piū pro

gratia e-

uangelica

digno

scēda, &

est prima

ratio

ex Sanct.

Thoma.

Arist. li.

10. Ethic.

c. 7 & 8.

Aug. Eu

gub. li. 9.

de peiēni

philos

sophia

cap. 19.

S. Tho.

1. 2. q. 63.

artic. 3. &

q. 68.

I ex di-

stingui-

tur.

Tertiæ partis locus decimus

prætiæ præcipiens quid absolutè & omni euen-
tu fit faciendum, quid ue cauendum: quia licet gra-
tia habitus fit in essentia animæ consistens, inde
per fidem dictamen practicum influit in intelle-
ctum, quo dirigitur & illuminatur in faciendis
& cauendis, ab ipsa eademque gratia in voluntatè
deriuatur charitas, qua ipsa volutatis facultas pro-
penditur & inclinatur ad aliquid faciendum vel
fugiendum. Sic enim Paulus pessimam membro-
rum inclinationem vocauit legem. *Inuenio aliam le-
gem in membris, & cū conqueritur, quis me liberabit
de corpore mortis huius, respōdet sibi de alia lege mē-
tis, per quā cōdelectatur legi Dei, dicens, Gratia
Dei per Iesum Christum Dñm nostrum.* Sed priori mo-
do lex gratia illustrat & dirigit intellectum: poste-
riori autem modo volutatem corroborat ad agē-
dum, opem atque vim confert, & ob id Paulus vo-
cat euangelium legem fidei dicens, *ubi est gloria-
tio tua? exclusa est, per quam legem? factorum? non, sed
per legem fidei, arbutur enim hominem iustificari per
fidem sine operibus legis, & alibi, Nil ergo nunc damna-
tionis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum
carnem ambulant: lex enim spiritu vitæ, in Chr-
sto Iesu li-
berauit me à lege peccati & mortis, gloriationem Iu-
deorum non excludi per legem factorum, sed per
legem fidei, non est, quod vulgaris habet exposi-
tio eorum qui parū rem considerant, sed in sono
verborū sistunt, legem veterē excludi per nouā
& in ea impleri: quia licet sit verus sensus & tex-
tui*

Roma. 7

Roma. 7.

Roma. 5.

Roma. 8.

tui minimè repugnans, altiorem tamen intelligentiam meditatus est Paulus, vt *exclusa*, idem sit quod manifestata, vt dicit Sanctus Thomas.

Adhuc altiùs cum Diuo Augustino, *exclusa est*, id est, eminent, excludere, in vna significatione idem est, quod cælare, & in rudi materia figuram inducere: exclusores enim solemus appellare, qui in rudi aliqua massa cæræ aut alterius materiæ formam exprimunt, iuxta illud Psalmi, vt *excludantur ij qui probati sunt argento*, Dicit ergo B. Paulus, iudæis gloriationem non esse in lege factorũ, quoniã illa erat rudis & informis massa, quæ cælata est, & inducta forma per legem fidei formata atq; expressa, ob id magis in nouo quàm in veteri testamento gloriandum est, vt excludere, idem sit q̄ liberare, vt iudei non præsumant, nec se extollât contra gētes, cùm Iudæorum etiã gloria & iactatio in euangelio Christi sit: ad Christum enim, veluti pedagogus lex vetus eos ducebat. Nil itaque dānationis est in renatis in Christo Iesu, per quem liberati sunt à peccato, in eo ergo est gloriandum in quo nostra omnium gloriatio manifestatur atque perficitur.

Hęc est mens Pauli cùm duos illos filios Abraham per allegoriam interpretatur esse duo testamta, quorum vnum in monte Syna in seruitutem generat, hoc fecit seruire iudeos & Synagogam exercuit seruituti subiectam: alterum in monte Syon quæ nouam facit ecclesiam, &

Ecc 2 liberam

S. Tho.
Roma. 3.
lect. 4.
Aug. lib.
de spirit.
& liter.
cap. 10. &
13.
Psal. 67.

Galat. 4.

Tertiae partis locus decimus

liberam, nosque in libertate generat filios Abrahæ non per Agar, sed per Sarram, ut tandem Paulus exultans colligat: *itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ, quæ libertate Christus nos liberauit.* Sed ut cum S. Thoma absoluamus rectè dicimus, euangelium, hoc est gratiam ipsam, sequi examen omnium virtutum infusarum, ut Christus dominus regno cælorum euangelium rectè assimilaret, & grano sinapis, quod seminatum minus est omnibus, *seminibus, cum natum fuerit maius omnibus oleis, ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius,* mirabiles habet virtutes sinapis, quæ euangelicæ gratiæ quadrant, (quas consultò pretereo, ne plus iustò diuagemur,) ab ea tamen gratia ut radice omnes virtutes infusæ tam morales quàm Theologiæ diffunduntur per potentias, ita ut ad iustam arboris magnitudinem creuisse videatur, & omnes potentias habitent ibi gaudentes virtutes nificient in fructum bonorum operum edètes, sed de his aliàs opportuniùs.

Augu. inter sacros Doctores magis ex professo elegantius & latius, quàm vllus alius veritatem hæc pertractat, atque libro vno integro ad vnguē persequitur cuius summam ad duo reuocabimus capita. Vnum quo ex Paulinis epistolis, Alterum quo ex veteri testamento rem hanc vigilantissimè exponit.

Ut prius caput siue argumentum breuiùs & faciliùs prosequamur: præmittendum est omnibus

Paulinis

Matt. 13.
Secundo
idem ostenditur
ex B. Aug.
gillino.
libr. de
spiritu &
liter. to-
mo 3.

A principio vsque ad 1. c. 29. exclusiue ex Paulo.

A ca. 29. ad finem vsque ex veteri testamto.

Scopus omnium epistola. B. Pauli.

Paulinis epistolis commune esse argumentum; trium potissimè nos admonere. Primum est propter Adæ preuarcationem sic nos gratia Dei destitutos esse, vt nullis nostris viribus eam possimus recuperare.

Subinde nostram recõciliationem cum Deo absque meritis nostris præcedentibus fieri non posse, nec per legem, aut legis opera, sed per mediatoris nostri Dei fidem atque gratiam.

Demùm adhortatur stimulatque nos, vt tanti beneficij memores nosmetipsos rectè ad normam fidei excolamus vt suscepta semel tanta hæc euangelica gratia, in nobis vacua non sit, & minimè otiosa reperiat.

Quæ omnia præterquàm quòd communia sunt atque perpetua omnibus Paulinis epistolis, illi, quæ ad Romanos scribitur, proprium est, vbi maiori cura molitur, indigentiam gratiæ ad superandas carnis, & huius vitæ molestias manifestare. Et hæc dicit Augustinus esse huius epistolæ quæstionem, an Iudeis euangelij gratia ob operum merita uenerit, & similiter omnibus gentibus iustificatio contigerit ex proprijs viribus, an vero nullis præcedentibus meritis, obuenerit. Vt Paulus intendat hanc conclusionem docere gratiam ideo euangelium vocari, non quasi debitum sit ex iustitia, sed quod in ipso Christo, & per ipsum gratuito omnibus donetur.

Aug. de Spiritu & litera. ca. 7.

Quo stabilito fundamento sic primam rationem

Ecc 3

ex Au-

Ratio ex Augu. à c. 3. ad. 18 inclusiue

ex Agustino breuiter nectō. Cū lex vetus data fuerit, vt infirmitas nostri liberi arbitrij pateficeret, quæ sine gratia Dei expelli non poterat, *lex subintrauit*, inquit Paulus, *vt abundaret delictum*, vbi autem abundauit delictum, *superabundauit & gratia*, vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita gratia regnet per iustitiam in vitam eternā. Abundauit quidem delictum per legem, quæ qua ratione peccatum ostendebat, & manifestabat, ipsumque non remittebat, occidere dicebatur, & in ea, & abundare, & regnare peccatum: ideo, inquit, *gratia*, hoc est, euangelium donatum est, ne deesset spiritus viuificans. Hoc autem ideo accidisse dicit Apostolus, quoniam licet *illa lex quidem sancta, & mandatum sanctum, iustum & bonum, fœditatem & infirmitatem nostram ostenderet, vires tamen ad implendum non conferebat*, ideo *reprobatio fit precedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem*, nihil enim ad perfectum adduxit lex, *introductio enim melioris spei per quam approximamus ad Deum*. Hac enim occasione lex ostendebat infirmitatem, vt sanantem gratiam euangelij quæramus: & ob id dicitur, *pedagogus noster in Christo, vt ex fide iustificemur*, vbi autem venit fides, *non sumus sub pedagogo*, custodiebat enim illa lex comprimens, donec per Christum veniret, iustitia, gratia, atque libertas.

Vtrumque autem de misericordia Dei profluit, & quod prius lege peccatum dignoscatur, & quodammodo regnaret: siquidem sine lege esse non

Roma. 5.

Hebr. 7.

Gal. 4.

Vtraque lex & vetus & noua ex misericordia Dei processit.

Roma. 3. 5.7.

non posset peccati imputatio. Et quòd nobis ip-
 sis, semèl iam de superbia, egestate, & inopia per
 legem conuictis, abundantior secuta est miseri-
 cordia, vt lege fidei, spiritus donaretur viuificans,
 qui sine distinctione omnes sanaret, *datum autem
 est euangelium in salutem omni credenti, iudæo primum
 & Græco: iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem,
 sicut scriptum est, iustus ex fide uiuit: gratia enim est
 liberans à seruitute & iugo legis, nos quæ à serui-
 tute in libertatem asserit. Quis cognouit diuitias
 bonitatis Dei? qui nos ex creaturis excitat ad sui
 cognitionem, qui lumen vultus sui signauit super
 nos, & mentibus nostris legem naturalem indidit
 atque impressit, vt ostendamus opus legis scriptum in
 cordibus nostris, & naturaliter ea quæ legis sunt fa-
 ciamus. At quia hæc impressio natiuæ inclinatio-
 nis ad bonum exilis & imbecillis erat, & si nudam
 vim naturæ consideremus minimè sufficiens, vt
 nos ad finem, ad quem conditi sumus, prouehere-
 ret, atque efferret (altior enim est fœlicitas no-
 stra, & ipsam naturam longè supergrediens &
 superans) data subinde est lex fidei, & menti-
 bus per infusionem impressa, quæ cum sit exacta
 atque perfectâ, potens est omnem infirmitatem
 sanare, imbecillitatem pellere, vires corroborare:
 vsque ad cò, vt & ipsam Dei imaginem ad quã
 conditi sumus, peccatis offuscata, ad pristinũ, &
 feliciorẽ etiã statum reducat. Sic Ch̃us dñs, ego ve-
 ni vt gratiã habeant et abundantius habeant. Itavt per euã-
 gelium*

Roma. r.

Psalm. 4

Præstan-
 tia euãg-
 collatis
 legibus
 eminet.
 Iohã. 10.

gelium non solum sit cognitio peccati, quemadmodum per legem veterem, nec solum sit remota adumbrata et rudis quaedam rationis impressio, qualis per legem naturalem in cordibus nostris inchoatur, sed sit lex fidei & gratiae colummata atque perfecta, ut quod, lex vetus minando & imperitando, & lex naturalis indita si non inchoando, inclinando tamen lex evangelica: quia primario gratia est, quae mentibus, Dei infusione imprimatur, faciat innovando hominem, & spiritum gratiae infundendo, per quam cum Paulo quisque nostrum possit dicere, *condeletor enim legi Dei secundum iniquitatem hominem*, nam a lege peccati, quae est in membris, me liberauit, *gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum de cuius plenitudine omnes accepimus*, inquit, Iohannes, *gratiam pro gratia, quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Iesum Christum facta, nam pro lege veteri, quae gratis donata fuit per Moysen, data est lex nova per Iesum Christum dominum, quae vere gratia est.*

Rom. 7.

Ioan. 1.

Allusio
vtriusque legis

Pulchra & eleganti allusione discrimen vtriusque legis nobis constituit, quod illius legislator Moyses, istius Christus, illa lex data & scripta in tabulis lapideis, haec vero gratia & veritas cordibus hominum impressa: illa vetus lex sola litera erat occidens, evangelium autem non est sola nuda & exterior praecceptorum positio, sed principaliter est, ipsa gratia, veritas, & iustitia, quam legales ille iustificationes adumbrabant, gratia itaque dicitur

teste

teste Augustino, quia indulgentia est peccatorū, veritas autem, quia ablata umbrarum obseruatione quod promissum erat, ex Dei fide presentaretur, ideò facta est gratia euangelica per Iesum Christum, vt per eius spiritum charitas infundatur in corda nostra, per quam quod lex præcipit implere valeamus.

Rectè ergo regius vates legem Dei sicut montes exultantes appellat, nam lex vetus in monte Syna, lex noua in monte Syon lata est, *iustitia tua sicut montes Dei*, sed de lege euangelica Augustinus intelligit illud, *virgam virtutis tue emittet Dominus ex Syon, dominare in medio inimicorum tuorum: de Syon enim exiit lex,* & *verbum domini de Hierusalem*, vt euangelium virgam virtutis appellemus, quam paulo ante ex Apostolo, *virtutē esse ad salutē omni credenti*, dicebamus, nam euāgelium sceptrum est, potentia virtutis Dei, de qua gloriabatur Paulus ad Corinthios scribēs, quòd commendatitijs epistolis ad ipsos non egeret, subdit rationem, *quia epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris*, quæ licet in cordibus scripta sit, *scitur & legitur ab omnibus hominibus*, quando intuitu vestra: perfectæ conuersionis, atque christianæ conuersationis, cunctis fidelibus constat, vos benè in Christi fide instructos nedùm ad eam fidem legitimè cōuersos, ad quos priùs dixerat. *In Christo Iesu per euangelium vos genui*, id est, per gratiam, quæ semen est incorruptibile, hoc enim est quod scitur & legitur ab

Aug. lib. 22. cōtra Faust.

Manich. c. 6. & li. 2. contra aduersarium legis & prophetarū. cap. 3:

Vtraque lex mōs dicitur & in mōte reuelatur.

Psal. 113

Psal. 33.

Psal. 109

Aug. li. 17. de ciuit. c. 17.

& l. b. 18

cap. 54.

Isaia. 2.

& Act. 2.

Rom. 1.

2. Cor. 3.

1. Cor. 4.

Tertiae partis locus decimus

ab omnibus, qui optimum consuetudinis vestrae
conuictum intuentur: *manifestati, quoniam episto-*
la estis Christi ministrata à nobis & scripta, non attra-
mento sed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed
in tabulis cordis carnalibus, hoc est, dum manifesta-
mini, quod vos Christi epistola sitis, in qua, per nostrum
ministerium, non atramento, sed spiritu Dei viui,
ipse Christus descriptus sit, non in tabulis lapideis
quemadmodum in monte Syna lex vetus scripta
fuit, sed tabulis carnalibus, quae sunt vestra corda
mollia, & apta ad inscriptionem Spiritus sancti sus-
cipiendam ex monte Syon. Corda docilia & mol-
lia vocat carnalia, quod habeant affectum implē-
di, & iuxta illud, Vniuersos filios doctos à Domino,
quod Iohannes citat. Et erunt omnes docibiles Dei.
Gloriatur ergo Paulus in domino, quod ex hac
parte sua legatio functioni & muneri Moy si præfe-
renda sit, quod ipse sit minister noui testamenti,
non litera, sed spiritu: quia euangelium primario
non in litera sed in spiritu consistit. Ideo hæretici
non habent euangelium Dei, vt inquit Hierony-
mus, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo
humanum esset euangelium, quod docetur. *Nec pu-*
temus, inquit, in verbis scripturarum esse euangelium,
sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermo-
num foliis, sed in radice rationis.

Collegimus, & sub compendio insinuauimus
primam rationem Augustini ex nouo testamēto,
alteram subiiciamus ex veteri testamento, vbi il-

2. Cor. 3.

Isaia. 54
Iohan. 6

Hier. in
lit. epi-
stolæ ad
Galat.

Secunda
ratio Au-
gust. à ca.
29. inclu-
sive vs-
que ad fi-
nē libri.

Iud quod Ezechiel innominato nouo testamen-
to prædixerat, *Effundam super vos aquam mun-*
dam, &c. & dabo vobis cor nouum spiritum nouum po-
nam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne
vestra, et dabo vobis cor carneum, et spiritum meum po-
nam in medio vestri. Comprobemus etiam comme-
moratione proprii nominis ipsius euangelij,
quod licet frequentissimè prenūtiatur, in veteri
tamen sub nomine noui testamenti rarissimè, aut
nunquàm, nisi apud Ieremiam, *Ecce dies veniet di-*
cit dominus, et feriam domui Israël et domui Iuda fœ-
dus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum
patribus vestris, &c. Sed hoc erit pactum, dabo le-
gem meam in visceribus eorum, et in corda eorum scri-
bam eam ect.

Testimonium est patentissimum, si quod aliud,
ex quo benè arguit Paulus, *consummabo super do-*
rum Israel et super domum Iuda testamentum nouum, vbi
consummabo, nihil aliud est quàm implebo, nam
legem non reprehendit aut soluit, sed implet,
(quod dominus per Mattheum testatus est) & in-
ducto ad literam integro testimonio, vt Christi
sacerdotium excellentius quàm leuiticum o-
stendat, atque illud iam antiquatum esse. Di-
cit nouum testamentum & legem euangelicam
scribi in cordibus, vt iam opus non sit, vt vnusquis-
que dicat ad fratrem suum *cognosce dominum*. Ex se
ergo cognoscat, nec opus erit sermonibus ad per-
suadendū, vt credāt in Chrū, inquit Occumenius

Ezec. 36.

Nota.

Ierc. 31.

Hebr. 8.

Matt. 5.
Vis eua-
gelij ve-
luti pul-
lulans &
scaturiens
est.
Occume-
nius in
epist. ad
Hebr.

Tertiae partis locus decimus

charitatem in corda eorum,

Obserua
cur dica-
tur man-
datū no-
uum.

Ob id teste Augustino præceptum charitatis dicitur mandatum nouum, non quòd non esset in lege veteri, sed quòd ibi, in illius legis statu non innouabat hominem, sicut hoc tempore ex conditione virtutis euangelicæ renouat & recreat: quia re ipsa gratia habetur: ideò lex vetus dicebatur auditorè facere, lex fidei factorè, & lex illa scripta erat digito Dei, sed in tabulis lapideis: at euangelium in cordibus. Sanè docebat Iesus in monte, *aperiens os suum*, scribebat autem beatitudines octo & regni Dei meritoria quædam iura, quæ in cordibus ipsis seminabat: *nam regnum Dei intra nos est.*

Matt. 5.

Luc. 17.

Aug. de
verb.
Apostol.
serm. 6.

Hanc concordiam legum, quòd scriptæ sint, & distinctiã earũ, quæ diuersè admodum scribantur, prosequitur idem Augustinus alibi. Et mirabile est, quod in veteri testamento non legamus regnum cælorum cùm tamen statim, ac in tonuit preparatio euangelij per Iohannem Baptistam, & ipsius euangelij prædicatio per Christum dominum, prima vox sit, *appropinquat regnum cælorum*, & in processu prædicationis sæpissimè regnum cælorum, id est euangelium, comparat rebus, vnde de virtus eius, & hæc veritas declaratur, qua de re consulendi euangelistarum expositores, hætenus ex Augustino ratio desumpta sit.

Matt. 3.
4. & 13.

Tertiò
idem of-
tenditur

Ex eisdem fundamentis & illustribus testimonijs arguit etiam Diuus Iñdorus plura vtriusque testa-

testa-

testamenti colligens discrimina. Hoc inter legem & euangelium interest, inquit, *quod in lege litera, in euangelio gratia: illa habuit umbram, ista veritatem: & nonnullis interpositis, in lege quippe res gesta pro figura in significationem futurorum enuntiantur, in gratia verò euangelica veritatis, quæ enuntiata fuerunt, explentur.* Vbi exponit illud, quod apud Ezechielem dicitur, *Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuunt, et pollui eos muneribus suis,* non quod propheta tria genera præceptorum veteris legis reprobaret, quorum meminit, vbi dùm moralia appellat *præcepta*, iudicialia *iudicia*, cæremonialia intelligit per *munera*, cùm illa præcepta essent à Deo & bonæ vitæ, & Paulus de illis dicat, *lex quidem sancta, et mandatum sanctum, iustum et bonum,* sed dicuntur præcepta non bona, non in se, sed euangelio comparata, idest, comparatione meliorum non bona, vt dicit etiam Gregorius, *non bona*, idest, non perfecta, quia non sanabant: non *bona* absolutè, sed comparatiuè ad euangelium.

Ezec. 20
Præcepta legis veteris quo modo non bona.

Roma. 7.
S. Tho.
1. 2. q. 98
art. 1.
Greg. li.
28. Mo-
ral. c. 27.

Vel intelligatur cùm Diuo Clemente, non de præceptis primò per Moysen traditis ante adorationem vituli, quæ in ipso decalogo legis continentur, quæ bona vtique sunt, sed de illis alijs quæ postmodum per eundem Moysen fuere superaddita, quibus populus quibusdam quasi vinculis continebatur, in obseruantia legis, ne in idolatriam laberetur. Hoc admodum eleganter

Duplicia præcepta veteris legis.
Clemens li. 1 constit. apostol. c. 7. & li. 6. c. 22. & 23.

Theod.
in Ez. 20
Burg. in
scrutinio
lib. 1. d. 8
cap. 9:
Abul. su
per Deu
ter. f. 100
col. 2. su
p Ruth.
f. 105. co.
2. & in
defenso
rio. foli.
24. 25.
Guillel.
parisien.
lib. de fi-
de & le-
gibus.
Galatin.
in l. de ar-
canis ca-
tholicis fi-
dei. ca. 4.
Act. 5.
Cas. colla-
tione. 23.
capit. 4.
Lucæ. 18
Matt. 7.
2. Cor. 3.
Sedu. ib.
¶ Quar-
to idē ex
cōc. Co-
lon. de-
claratur.
Primoin
tract. de
iustific.

etiam dicit Theodoretus, remedium erat & medi-
cina peccati, vt & in Dei cognitionem adducti ip-
sum detestarentur, arrogantia præsumptionem
deponerent, tot ergo erant præcepta quot. dies
anni, dicit Burgenfis Abullenfis sexcenta trede-
cim, Guillelmus parisiensis dicit, multò plura esse,
idem dicit Galatinus. Ideo Christus dominus no-
ui testamenti author priora præcepta confirmauit
posteriora abrogauit, & posteriora ista præcepta
superaddita fuere dura, & iugum insuaue, de quo
dicit Petrus, *quod nec nos nec patres nostri portare so-
tuimus.*

Hinc satis fiet hæreticis cum Casiano, phrasim es-
se scripturæ, bonos etiam homines intuitu diui-
næ bonitatis bonos esse negare, *nemo bonus*, vt dici-
tur, *nisi solus Deus*, & Apostoli qui meritò boni
esse dicebantur, eos dominus malos dicit, *si vos
cùm sitis mali nostis bona dare filiis vestris* &c. & in pro-
posito Apostolus in eadem comparatione dicit,
*nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte propter
excellentem gloriam*, vbi Sedulius inquit in compara-
tione euangelicæ gloriæ, vmbra dicitur gloria le-
gis, sicut orto sole obtunditur lunæ lumen, cùm ta-
men suo tēpore magnum habeat fulgorem. Vnus
ergo est Deus vtriusque testamenti author, idēq;
iustus, sanctus, & bonus.

Eandem explicant, & ex professo semel & iterum
tractant hanc sententiā patres in Concilio Colo-
niensi exponentes verbum *iustificari*, quod nō
dicit

dicit nudam remissionem peccatorum, sed etiam gratiæ infusionem, quæ est quoddam intus regenerari, & innouari, repurgari, iustumq; effici, hoc est, iustitia indui: quoniã nemo iustificatur, nisi voluntate commutata, ita vt ex mala fiat bona & ex serua reddatur libera. Hac intrinseca differentia docuere patres sancti, in illo Concilio congregati, iustitiam diuinam ab humana differre, & iustitiam fidei à iustitia legis, & nouum testamentum à veteri, hoc est, euangelium à lege, & legē libertatis à lege seruitutis: quoniã inquirunt, euangeliū non est nuda litera, sed spiritus, non est nuda doctrina, sed ipsa exhibitio iustitiæ spiritualis, qua homo à Deo ipso iustificatur. Etenim lex literæ doctrinam significat, quæ non viuit in corde, lex autem euangelica lex spiritus est, quæ in corde viuit: & vt caro in sacris literis veterē hominem significat, ita litera vetustatem illius representat: lex vero spiritus euāgelium est, quia præcipuè est infusio gratiæ per quam peccata remittuntur: ob id à Paulo euangelium dicitur, *virtus Dei in salutem omni credenti.*

Inde cum Augustino & Origene declarant patres in suprâ dicto Concilio Colonienfi, vetus & nouum testamentum, non sic appellari præcisè, sola habitudine ad tempus, quòd illud prius, istud posterius fuerit: sed illud vetus & hoc nouum rectè nuncupatur, propter nouitatem spiritus, quæ hominem renouat & sanat à vitio vetustatis: quia

Ggg nouum

Roma. 1.

Testamē
tum cur
nouum
aut vetus
nuncupe
tur:

Aug. lib.
de spiritu
& litera
capit. 20.
Ori. ho
mil. 9. in
num. ca.
16 & 17.
& homi.
6 in l e
uit. ca. 2.

nouum testamentum nō est doctrina propriè for-
ris scripta aut pronuntiata, sed potiùs interna &
uiua, quæ per Spiritum sanctum scribitur in cordi-
bus, qua Deus hominem ad bonum propendit,
menti fidem suadet, & perfidem dilectione uiui-
ficantem, voluntatem immutat, vt ita nouum te-
stamentum non appelletur à tempore, quòd po-
steriùs sit, sed ab effectu, quia innouat hominem
& uiuificat, perficit atque consummat. Con-
cludunt ibi, si quæras quid propriè sit euangeliũ,
dicitur, quòd sit propriè, non sola illa scriptura
mortua, quam nobis Apostoli, memoriæ causa, re-
liquerunt, sed est uiua illa doctrina, quæ animam
internè ad eò immutat, vt ipsam vsque ad consor-
tium diuinæ naturæ prouehat. Vel vt Augustinus
alibi, nouum, quia in eo regnum cœlorum expres-
sè promittitur & datur, de quo nō erat expressa mē-
tio in veteri lege, sed vmbra tilis.

Aug. lib.
18. de ci-
uit. c. 11.

Secundò
i. c. Con.
Ep. lo. in
prohœ-
ad expli-
cand. mē-
decalogi

Est ra-
etiã euan-
geli) occi-
dere dici-
tur.

Aug. lib.
de spūi-
ru & lite-
ra. c. 14.
& 17.

Rom. 4.
17.

Itē in eadem fermè repetuntur inter decalogum
explicandum, & addunt Patres illi Coloniae con-
gregati, euangelium etiam suam habere histo-
riam & literam, quæ scriptura continetur, vnde
à lege veteri non habet differentiam: quia sic
acceptum etiam litera euangeli) occidit, sicut
litera legis, si vlteriùs ad ipsam formam euange-
lij, quæ est gratia, non progrediamur.

Idem probat Augustinus ex Paulò, sufficienter
deducens, literæ vetustatem, si desit nouitas spi-
ritus, reos potiùs facere ipsa cognitione peccati

quan

quàm liberare à peccato: scriptum est, qui appo-
nit scientiam apponit & dolorem, non quòd ipsa lex
malum sit, sed quia mandatum bonum habet in
litera demonstrante, non in adiuuante spiritu.

Ideo Paulus de nouo testamento intèlligit di-
cens, idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non
litera sed spiritu, litera enim occidit, spiritus uiuifi-
cat, euangelium autem gratia est, quæ auditu
percipitur, fide apprehenditur, charitate per Spi-
ritum sanctum in corda fidelium diffunditur, hec
igitur gratia propriè noua lex est, atque nouum
testamentum & euangelium, hominem intrinse-
cùs innouans & immutans.

Vbi vides iuxta Colonienſes patres euangelium
gratiam esse propriè, non literam neque vocem
aut sermonem.

Idem dicit Frater Petrus à Soto religiosissimè hoc
pertraçans, quod noua lex propriè est gratia indita cor-
dibus, scriptura verò ad hæc pertinēs, siue prædicatio non
propriè lex noua, sed ad eam pertinens scriptura dicēda est,
& nō propriè noua lex, sed eius exterior explicatio.

Quemadmodum vasculum quo includitur gra-
num frumenti, non est triticum, ita scriptura, qua
clauditur spiritus nostri euangelij, non est pro-
priè euangelium. Quæ si vidisset quidam neothe-
ricus, non ferret tam grauem censuram contra pa-
tres in Concilio illo, & contra Fratrem Petrum de
Soto, vt temerarium sit asserere, quod euangelij
Iohannis scriptum, si nudam & solam scripturam

2. Cor. 3.
Ecclef. 1.

2. Cor. 3.

Scriptu-
ra euāge.
si sit pro-
priè aut
impro-
priè euā-
gelium.
F. Petrus
Soto in
assertio-
nibus.
Vuirē-
bergenſ.
capit. de
euang.
F. Barth.
Medina.
1. 2. q.
106. arti.
1. ad quo-
dam ter-
tiū. arg.

S. Tho.
i. 2. q. 106
artic. 1.

contempleris non est propriè euangelium, aut q̄
est impropiè euangelium. Fateor tamen ingenuè
cautiùs loqui S. Thomam, & per verba magis sa-
na & modesta, vt litera ipsa scripta, non sit princi-
paliter & primariò euangeliũ, sed secũdariò & se-
cũdũ quid ad euangeliũ pertinēs, litera enim ipsa
externa euangelij, simbria est vestimēti Iesu Chri-
sti domini nostri, quæ potens est salutem afferre,
vt Hæmorroissa dixit. *Si tetigero tatum simbriam ve-
stimenti eius sa'ua ero,*

Documē-
tum ob-
seruandũ
in cõcio-
nibus.

Admonerem tamen, quod inter concionandum
ad populum, non vteremur illis verbis, vt scriptu-
ram euangelij, non propriè aut impropiè euange-
lium dicamus, sed secũdariò & minus principa-
liter: multò verò saniùs erit, neutrum in cõcioni-
bus ad populum proponere. Sed parũ refert, quæ-
stio est de nomine, de re non est differentia, inte-
grum est nobis cum illis patribus saltem in scholis
sic loqui. Plura apud illos in illo cõcilio reperies:
exactissimè persequuntur loca Pauli, Hieremiæ, &
Augustini, quæ supra inducta sunt. Veruntamen
est quod in rigore logico sicut homo quia ex cor-
pore & anima constat, nec solum corpus nec sola
anima sit, sed ex vtroque compositum, sic euange-
lium cum ex scriptura & spiritu gratiæ, con-
stet, nõ alterum horum sed vtrumq; est simul, prin-
cipaliter tamen est gratia, pro qua vt logicorũ mo-
re loquar, supponit, conotando habitudinem ad
scripturam.

Bonum
simile.

Etenim lex naturalis, quòd nobis à natura cõcreata sit, ad bonum propendit, sollicitat, atque stimulat: & tamẽ nõ faciet idẽ lex euangelica? quæ suprà naturam indita altiùs euehit corda, mentem innouat, voluntatem tranquillat, dùm non tantũ bona ostendit, sed legi Dei facit per inditam gratiam condelectari, vires suppeditando, vt quod ostenditur, & præcipitur, suauiter impleatur: ergo euangelium duo continet, vnum, annuntiationem remissionis peccatorum, & inde alterum, charitatẽ scilicet, indiuiduam viuæ fidei comitem, vt mandata effectu impleantur. Est itaque euangelica lex principaliter gratia ipsa infusa, hoc est, lex indita visceribus & cordibus hominum: nempe charitas Spiritus sancti, mouens interiùs hominem, vt opere compleat, quod scriptura docet intellectum: nam si secludamus gratiam sanantem & mouentẽ ad operandum, non aliter quàm lex vetus dicitur occidens & ministratio damnationis, lex quoque ipsa, noua scriptura, siue doctrina, si cum viuificãte spiritu coniuncta non fuerit, non minus occidit & inflat, quàm veteris testamẽti litera. Ille sermo Iohannis, *N. si manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem*, durus putabatur, quia grammaticaliter & carnaliter intelligebatur: idè dñs ad illos dicit, verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt, ob hanc rationem *propter inutilitatem reprobatio fuit prioris mandati*, vt dicit Paulus, quia erat ligera tantum intellectum illustrans, nõ tamen virtutem

Lex euãgelica, & naturalis indita sed differenti modo.

Litera euangelij quatenus occidat. Aug. l. 83. qq. 9. 53. & li. 6. cõf. ca. 4. & li. 3. de doctrina Christiana. cap. 5. Iohã. 6. Hebr. 7.

tutem tribuebat ad operandum: euangelium vero appellat legem melioris spei: quia est gratia, per quam approximamus ad Deum & speramus potius bona æterna, quàm temporalia. Vnde tam frequenter ab euangelistis appellatur regnum Dei: non ergo in verbis principaliter consistit euangelium, aut scripturis exterioribus, inquit, Augustinus, sed in perfectione voluntatis: quoniam, *regnum Dei intra vos est.*

Aug. li. 1
de doctr.
christia.
capit. 39:
Luc. 17.

Cicero
pro Milone.

Vnde quod Cicero de lege naturali dixit quod *ipsa non scripta sed nata lex est, quam non didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti sed facti non instituti sed imbuti sumus:* haud immeritò paululù, verbis immutatis, nos de ipso euangelio asseueranter affirmare posuimus: vt non tam scripta sit lex, quàm innata, hoc est indita, quam non pro virili nostra didicimus, nec ratione naturali assequimur, exprimimus, aut legimus, sed potius ex Dei donatione venit, & ab eius miseratione hausimus, vt eam corde, voce, & opere exprimamus. Ad Euangelium non tam per doctrinam venimus alius ex scholæ magistris, sed ab ipso Spiritu sancto instituti, & imbuti, non enim aliter in cor hominis ascendere potuisset,

Esai: 64.
¶ Quin-
to idē au-
thor pro-
bat.

Sed quid iã potētissimã omnium rationum detineat? quam miror, Augustinum, qui tam acuratè & diligenter rem hanc pertractauit, non proposuisse magnique fecisse, videlicet, legem veterem

in monte Syna Moyſi traditam, digito Dei in tabulis lapideis ſcriptam: idè lex iſta ſcripta appellatur, tradita que eſt tonitruis, fulgoribus cum clãgore & terrore bucinæ, idcirco lex terroris & ſeruitutis dicitur: at lex euangelica ſolemniter eſt promulgata in monte Syon, die Pentecoſtes, ſine ſcriptura, ſine voce, ſcendente Spiritu Dei in Apoſtolos, qui repleti ſunt omnes Spiritu ſancto & cæperunt loqui magnalia Dei: ergo lex noua vnctio eſt Spiritus ſancti, & non in exteriori ſcriptura aut voce conſiſtit principaliter, ſed in ipſa gratiæ infuſione, & idè lex gratiæ dicitur: immo gratia ipſa.

Etenim quanquam propter duritiam iudeorum factus fuerit ſonus de cœlo tanquàm adueniētis ſpiritus vehementis, vt adnotauit Chryſoſtomus, tamen ſine verbo, ſine ſcriptura, ſed ipſa diffuſione Spiritus ſancti, repleuit, inquit, totam domum, ubi erāt ſedentes, & apparuerunt illis diſperſita linguæ tanquàm ignis, ſedit que ſupra ſingulos eorum, ergo euangelium eſt infuſio gratiæ principaliter & non aliqua nuda ſcriptura. Proinde lex illa vetus, lex factorum dicebatur, & ſcripta: quia illa facta cæremoniæ, & iudiciorum ſcribi poterant, at euangelium dicitur lex fidei, quæ in corde ſcribitur & præcipuè inferitur: idcirco lex vetus extrinſecus apponitur, vt terreantur iniuſti, lex autem noua intus poſita eſt, vt homines iuſtificentur.

Exod. 19
20.

Act. 2.

Chryſo.
commē-
tarijs in
Act. c. 2.Lex cur
factorum
aut fidei
dicatur.

Christus
legisla-
tor & le-
gū refor-
mator.

Qua profectò in re voluit Christus dominus se le-
gislatorem manifestare potētissimum, & suauissi-
mum totius mundi, qualis non fuit ab initio or-
bis, nec erit in futurum: quòd dulciter illabatur
hominum cordibus suam gratiam infundendo, &
sine violentia efficacissimè persuadendo & pro-
mulgando, non exteriori scriptura sed molli qua-
dam & dulci oratione ad ipsum cor loquendo. Sic
Christus dominus, cùm non solum esset redemp-
tor, & legum omnium reformator, sed vniuersalis
insuper esset doctor, etiam ab instāti suæ concep-
tionis est, laureatus post eā die transfigurationis à
patre æterno declaratus officium, hoc exercuit a-
pud Mattheum, cùm aperiens os suum docebat apostolos
dicens, *beati pauperes spiritu beati mittes &c.* quoniam
in corde scribetur beatitudines, non in membra-
nis: idcirco noluit vnigenitus filius Dei, manu pro-
pria euangelia conscribere, vt modo alias non
contemnendas rationes omittam.

Matt. 17.
Matt. 5.

Expres-
sum Dei
verbū in
ecclesia
antiqua
est ipsa
scriptura
Theoph.
commen-
tarijs su-
per qua-
tuor euā-
gelia.
Euf. libr.
3. hist. ec-
cles. c. 9.
Concili.
Tri. sess.
4. decr. 1

Rursum initio nascentis ecclesiæ lex erat euange-
lica, multo tamen tempore fuit sine scriptura, vt
Theophilatus & Eusebius dicunt: nam D. Mat-
theus primus fuit, qui scripsit euangelium anno
octauo post passionē Christi, illo ergo medio tē-
pore non habuisset ecclesia euangelium siquidē
non habuit scripturam. Quid? quod neque modo
omnia quæ ad fidem & euangelium spectant scri-
pta sunt, vt nouissimè in Concilio Tridentino de-
finitur, multa ore tenus traditione constare: s:

Diuus

D. Iohannes dixit, *sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, neque ipsum arbitror mundum capere posse*, insuper, *multa quidem signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt ut credatis.* •

Iohā. 21.

Iohā. 20.

Vbi D. Iohannes insinuat rationem propter quā scripta sunt, nimirum ob memoriam, & quod pertineat scriptura ad fidem tradendam & annuntian- dam, non quod euangeliū fidei principaliter scri- ptura sit, quæ ducat nos in regnum Dei, sed quia oportuit fideles scriptis & verbis instrui, ideò se- cundariò & minus principaliter scriptura dicitur, nam & animæ nostræ salus, ipsi gratiæ Dei, & euā- gelio, quòd in tabulis cordis sua immensa bonita- te impressit, referenda est.

Euang.
cur scrip-
tum sit.

Hinc confunditur vnus error hæreticorum no- stri temporis asserentium, Christum dominum da- tum nobis esse redemptorem & doctore, & quod euangelium est nostra redemptio per Christum facta, & bonum nuntium huius redemptionis, & nihil esse præceptum in euangelio, præter fidem, & quod euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ. Sed hic error dānatus est in Cō- cilio Tridentino: & Isaias de aduentu Messiaë in- quit, *Dominus enim iudex noster dominus legifer noster dominus rex noster, ipse saluabit nos, & alibi, & præpara- bitur in misericordia solium & sedebit super eum in veri- tate, in tabernaculo Dauid iudicans &c.* Idem apud Mattheum, dùm ecclesiam ædificat, autoritatē

Christus
legisla-
tor.Concil.
Tri. sess.
6. can. 19.
20. 21.
Isaiæ. 33
Isaiæ. 16
Matt. 16.
18. 5. 15.
19. 28.

Hhh tradit

Iohā. 3.
14. 15.
Mat. vl.
Lucæ. 13.

Qualis
fit Chri-
sti legis-
latio.
1. Pet. 2.

tradit iudicandi de peccatis, abrogat vel saltem
corrigit & implet legem veterem: & promulgat
legē de necessitate baptismi: sunt & alia quæ omit-
timus scripturæ testimonia, sed nō id agimus mo-
do: hæc obiter per transennam diximus, vt probe-
mus, Christum nouum esse legislatorem, & quod
ab eo sit noua lex, nouum quæ regnum politicum
nouus quæ populus, noua gubernatio, nō vt cūq;
exterior, sed interiori quadam transmutatione &
innouatione vt D. Petrus dixit, *Vos autem genus ele-
ctum regale sacerdotium gens sancta, populus acquisi-
tionis*: quod testimonium de omnibus intelligitur, quod
simus genus electum à Deo, & regale sacerdotiū
non vt leuiticum, sed per Spiritus sancti vnctionē,
gens sancta, quæ à Chro edocta est: & populus ac-
quisitionis, hoc est, sanguine Christi vnctus, redē-
ptus, atq; acquisitus: loquitur ergo D. Petrus, teste
Ambrosio, de vnctione hac spiritali, qua Christo
incorporamur & vnimur: populus ergo peculiaris
magno pretio emptus & conquisitus, & ad Dei
gloriam comparatus.

Ambro.
libr. 4. d
sacram.
cap. 1.

Cur Chrs
propria
non edi-
dit scrip-
turam.

Hinc habes rationem vnā, eam quæ potissimā,
cur ipse Dei filius noluerit propria manu scribere,
quod quidem facillè potuit, sed certè nō decuit di-
uinam Christi maiestatem, cuius intererat magis le-
gem in mentibus scribere, quod ipsius solius pro-
prium est, quàm in membranis papiraceis, aut ta-
bulis lapideis, vt inde legislatoris excellentiam in-
telligas, & comēdes, qui legē dat quidem scriptā

sed in intimis mētis visceribus: ob id Paul. ministratiōē spiritus eā vocabat, *non atramēto sed spiritu Dei viui nō in tabulis lapideis sed in tabulis cordis*, cordibus dicit infusam, & in ipsius cordis atq̄ue mentis penetralibus: pluris ergo faciēda est scriptura & legislatio Christi, quā eūāgelistarum, & prophetarum, suorumq̄ue amanuensium, qui externam nobis exhibent scripturam, internē tamen ministratam in spiritu Dei viui.

2. Cor. 3.

Scripsit etiam ipse Christus, vt Augustinus dixit, quandō membra eius & ministri amanuenses literis exarabāt, quod, dictāte capite, cognouerunt, quicquid enim de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tāquam suis manibus imperauit, ipse tamē primus præcipuusq̄ue legislator suo digito in cordibus scribebat ea, vngebat sua gratia, inclinabat ad vitam æternam, transformabat, & innouabat ad desiderii, & gustum cœlestium bonorum, quæ ab ipso perenni, & salutari fonte promanarunt.

Aug. lib. de consensu euāgelistarū

Confunditur etiam alter error eorum, qui hac nostra tēpestāte dicunt, nihil credēdum esse nisi quod scriptum est: ij enim á tentatore Christi domini didicerunt, vt continuò iactitent, *scriptum est, scriptum est*: sed isti ex patre diabolo sunt & in veritate non stant: sed nos ex eodem loco cū Christo dicamus, *Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Et ita decretū est in Cōci. Trid. & Paulus admonet, *state & tenete traditiones,*

Traditiones & euāgelii ante scripturā sunt.

Matt 4:

Iohā 8.

Matt. 4.

Concil.

Trid. ses

sio. 4.

Tertia partis locus decimus

2. Theſ. 2. *quas dediciſtis &c.* & de euchariftia loquēs, *Cetera dū*
 1. Cor. 11. *venero diſponā.* De his traditionibus Illuſtris Marti.
 Ayal. o- Reuerend. atq; ſapientiſſimus Martyr Roſ
 puſcul. & fe nſis, atq; Alfo. de Caſt. & ferè omnes iuniores,
 traditio. qui contra Lutherum ſcribunt.

Rofē. in Ex dictis poteſt colligi definitio euanglij cum
 prologo art. cōtra Origene, vt euangelium ſit, *oratio continens boni præ-*
 Luth. ve ſentiam cuiicumque credenti: melius Sanctus Thomas,
 ritate. 9. euangelium eſt, *lex indita homini per ſuperadditū gra-*
 Caſtr. li. 1. de hæ- *tia donum, non ſolum indicans, quid ſit faciendū, ſed etiā*
 ref. ca. 5. *adiuuans ad implendum: vnde meritò Iohānes Dric-*
 2. 2. q. 1. do hæc Epitheta euangelio, vt ipſum ab ſcripta le-
 art. 10. ge ſeparet, tribuit, vt ſit bonæ rei nuntium, à Chri-
 Defini- ſto manifeſtatum, in ſcripturis legis & propheta-
 tio euāg. rum velatum. Vnde non iniuria dicitur euāgelii
 Ori. præ pacis, euangelium regni cœlorum, euangelium
 fatio. in ſalutis æternæ, euāgelium gloriæ Dei, euāgelii
 euangel. gratiæ & miſericordiæ, euangelium magni gaudij.
 Iohan. Quæ omnia habemus apud Apoſtolum breuius
 S. Tho. & exactiùs diffinitionem colligentem, & com-
 1. 2. .q. prehendentem.
 106. art. Ait ergo, *euāgelii virtus Dei eſt in ſalutem omni cre-*
 1. ad. 2. *dentis, aliud ergo euāgelium eſt, alia ſcriptura euā-*
 Iohan. gelij, quamuis euangelium interdum ſermo ipſe
 Dried. l. euangelicus, ſiue ſcriptura euangelij deſigneretur,
 e. de ſac. nuncupetur, veneretur, & colatur, tamen euāgeli-
 ſcrip. c. 3. zare, teſte Auguſtino, aliquando ſumitur, pro eo
 verſus fi quod eſt ad compagem corporis Chriſti acce-
 nē. f. 60. dere.
 Roma. 1. Proprie-
 tas & cō-
 ditiones
 euang.
 Aug. de fide &
 operibus
 cap. 9.

Ob id, caue ne fallaris, vt ipsam euāgelij scripturā contempnas, quam in magna veneratione habendam censeo, quam Nice, Cōcilium præcipit, salutatione venerationeq; honorare, & ei adorationē exhibere, *quemadmodū imaginibus & typo venerāde & viuificantis crucis & sanctis euangelijs*, referunt S. Thomas & Sigisbertus. D. Barnabā, qui fuit vnus ex septuaginta discipulis, socius Pauli in apostolatu, imposita litera euangelij infirmos sanasse: & Abulens. euangelia sanctē posse & absq; superstitione ferri à collo pendentia, si decenter & debito sine fiat: nā vt patet ex prædictis Epithetis, euāgelium magna in se continet, & efficacissimē est virtutis, & sermo Christi omni veneratione dignus, per quem noua & perfecta gratia nobis per Christum confertur, & per ipsum omnis gratia consumatur, nam gratia quæ ab origine mundi cepit à Deo donari, non est suam perfectionem consecuta, donec Christus euangelium suum promulgauit: nulla enim lex præterquam euangelica ad perfectum perducebat, quod manifestat Paulus fidei magnifica referens hæc omnia in catalogo illorum patrum, ante diluuium, ante legem, & sub lege, declarans omnes sanctos à iusto Abel, non esse sine fide seruatos, & *hi omnes*, inquit, *testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem*, Deo pro nobis meliūs aliquid providente vt non sine nobis consumarentur, nemo ergo consequeretur vitæ æternæ repromissionem sine nobis, hoc est, sine Christo qui

Ipsa euāgelij. scriptura nō est contēnēda magna hābet vim, & digna est quæ adoretur Conc. Nicē. 2. sc. 7 S. Tho. lect. 1. super ca. 1. ad Rom. Sigisbertus. iu chronic. Abulen. 6. tom. supra Mat. c. 23. fol. 114. q. 38. Omnis gratia per euangelicam perficitur.

Hebr. 7.
Hebr. 11.

Iohā. 10. vt ipse dixit, venit vt vitam habeant & abundantius habeant. Deo pro nobis prospiciente secundum suā prouidentiam pro nouæ legis, (hoc est gratiæ) cōsumatione, & ita nos re, & nomine perfectè Christiani appellamur, nam Christianismus licet re antiquissimus sit, nomine tamen absolutè & perfectè absq; vlla limitatione & conditione cum euāgelio auditur ab omnibusq; profertur.

Lex dupliciter accipitur
Sed vt hanc rem iam absoluamus, & quo quisq; faciliè quæ dicta sunt percipiat, verum est quod abundè probauimus: nempe, ipsam gratiā & charitatē infusam legē esse euāgelicam, aduertatq; quòd, vt principiò dixi, lex vno modo sumitur p̄ actu rationis practicæ præcipiente quid sit faciendū cauendūue, & sic est dictamē rationis dirigēs intellectū: alio autē modo lex dicitur inclinatio siue propensio, qua appetitus fertur ad prosequendum vel fugiendum: qua acceptione Paulus legē concupiscentiam membrorum appellat: quo etiā modo accepta lex efficacius ad operandum cōcurrit, quia procedit ex innata inclinatione: sic

Roma. 7
Psalm. 4

F. Franc. de Vict. relectio-
ne de homicidio.
Libertas euangeli-
ca optimè deducitur.
etiam lex naturalis est inclinatio quædam naturæ quæ semper in bonum & honestum propendit, & suaptè natura inclinatur, quod latè prosequitur præclarū Dominicanorū lumen Frater Franciscus de Victoria. In hac autem acceptione, euangelium dicitur gratia, nā sicut lex naturalis mētibus nostris indita est, atq; à natiuitate impressa, ita ipsa gratia, quæ lex vitæ & spiritus est, per Christū nobis

infunditur.

infunditur: sed lex naturæ imprimitur secundum lumen naturale, & ad finem naturalem dumtaxat, immediatè perducit: lex autè gratiæ secundum lumen supernaturale datur, & ad finem supernaturalem directè & perfectè se extendit ultra vires naturæ: ut quæ nouimus facièda, amemus, diligamus, suauiter & dulciter prosequamur, idè lex vitæ & spiritus est: quia vitam & spiritum suppeditat, ut pleamus, quæ præcepta sunt.

Vnde rectè Paulus, ex hoc quod dixerat euangelium gratiam esse & legem spiritus: ut inde ostenderet euangelij iugum suauè, concludit, *Cùm autem conuersi fuerint: ad Deum auferetur velamen, dominus autem spiritus est, ubi autem spiritus domini ibi libertas*, quasi dicat, conuerti oportet ad Deum in spiritu, ut per spiritum legi Dei cõdelectemur, ubi enim spiritus Dei est, iã inhabitat Deus, per què efficimur liberi a legis seruitute, & in euangelij traducimur libertatè. ¶ Tria enim mala cõtraxeram ex peccato primi parentis. Primum erat ignorantia rerù agendarum & fugiendarù in intellectu. Secundum erat infirmitas voluntatis ad prosequendum ex repugnantia partis sensitivæ suborta. Tertium est, in ipsa anima inimicitia cum Deo. Hec autè tria mala remouet, & sanat lex euangelica: cùm primùm pellit ignoratiam intellectus, fidem infundendo: mòx infirmitatem sensitivæ partis sanat voluntati charitatem imprimendo: quæ cùm sit vis quæcũq; supercelestis, & propensio ad bonum, volunta-

Euang. à tribus malis nos liberat quæ lex vetus ostendebat.

2. Cor. 3. Obserua decadem libertate per euangel. quòd ex euangelica lege oriatur & quibus donis absolutatur in tribus animæ partibus scilicet, quo ad affectiua & intellectu eus atque voluntatè

Tertiae partis locus decimus

tem ipsam corroborat, afficitque vt ad bonū spō-
tè atque ex amore procedat: tertium verò expel-
lit per gratiam ipsi animæ infusam, quæ est parti-
cipatio quædam diuinæ naturæ, per quā Deo ac-
cepti, & grati reddimur. Nō est mihi animus mo-
dò de distinctiōne gratiæ ad charitatē disceptare,
alia quæstio est, solum id agimus, quod gratia ipsa
formaliter dissoluit inimicitiam, fides verò, dum il-
luminat intellectum, cœcitatē eius tollit, chari-
tas verò, dum ponit amoris affectū, pondus quod-
dam, est ad bonum trahens.

1. Tim. 1

Aug. præ-
fatio. in
psal. 31.
Matt. 22

Natura
euāg. ex
collatio-
ne ad le-
gē veterē
exactissi-
mè appe-
ritur.

August.
tom. 9.
serm. de
laud. cha-
ritat.

Idcirco per fidem dicitur lex doctrinæ illustran-
tis intellectum per charitatem, lex propensionis,
quòd infirmitatem voluntatis sanet, per gratiam
autem dicitur lex amicitiae, qua nos Deo reconci-
liat, & inimicitias dissoluit, & quia hæc omnia à gra-
tia profluunt, & charitate perficiuntur & consumā-
tur, rectè Paulus dixit, *finis præcepti charitas*, finis
quidem non consumens quemadmodum cibus di-
citur per calorem naturalem consumptus, & fini-
tus, sed consumans & perficiens, quemadmodum
tunica dicitur finita: & eadem ratione dicitur, quæ
plenitudo legis ad ipsam implendam iuuat & cor-
roborat, vt alibi idem Augustinus docet, encomia
referens charitatis, *ab ipsa enim pendet tota lex & pro-
phetæ*, interiùs enim illustratur & innouatur natura,
gratia, fide illuminatur, charitate corroboratur:
vt quod lex illa, inquit Augustinus, imperabat il-
luminando, euangelica impetret iuuando, lex v-
tus

tus illustrabat intellectum, lex gratiæ corroborat appetitū, lex vetus in lapidibus scripta ad corda hominum transferebatur: lex noua principaliter indita est cordi: vnde ad bona opera inclinamur, vt ea opere compleamus: hanc inclinationem facit charitas infusa, quia est ipsa inclinatio. Lex vetus sine operibus reperitur, quia in tabulis scribitur, lex noua efficacior est, quoniam ad operandū stimulat, sollicitat, propēdit, & trahit: prima dicitur ex fide, ex metu & coactione: secunda allicit per charitatem ex amore voluntatis: non enim inquit Paulus, *accepiſtis ſpiritum ſeruitutis, iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater*, rectè ergo in euangelio, in quo est spiritus domini, est vera libertas amoris, non timoris & coactionis, libertas non solum intelligendi, sed faciendi, libertas, quæ non solum illustret intellectum, sed firmet appetitum: libertas, quia est ad prosequendum bonum efficacior: qua soluimur à vinculis sensualitatis, liberamur à captiuitate legis, sanamur ab infirmitate carnis: quoniã gratia recepta, & infusa charitate, nō solū imprimitur inclinatio ad bonum, sed impulsus ad suauiter agendum: vbi ergo est spiritus domini ibi libertas euangelica: quia soluimur à peccato, eximimur à seruitute, redimimur à captiuitate, & in euangelij libertatē ascribimur, efficiturque prōpti ad contemplandum, prōni ad diligendum, expediti ad operandum, quæ Dei sunt.

Matt. 22
Natura
euāg. ex
collatio-
ne ad le-
gem vete-
rem exa-
ctissime
apperi-
tur.

Rom. 8.
Ex nati-
conditio-
ne euāg.
libertas
Christia-
na & spi-
ritus col-
ligitur.

Iusto
qua ratio
ne nō sit
posita
lex.

Tertiæ partis locus decimus

Hoc Paulus inspiciēbat dū dixit *quod iusto non est lex posita*, non quòd non teneatur ad legem & ad legis præcepta, sed quia spontè & ex amore operetur, quæ legis sunt, vt exponit Ambrosius, non terrore penæ reuocatur à culpa, sed honestatis regula vt ipsemet Paulus exponit, *quòd si spiritu ducimisi non estis sub lege*, non enim est propter iustos posita lex, neq; aduersus ipsos, siquidem ex amore sibi metipsis sunt lex, & supra legem facti sine villo penè timore quæ legis sunt voluntariè peragunt: quia vt inquit Iacobus, *perspiciunt in legem perfectè libertatis*, quod est opere legem complere, dū interiùs ei secundum interiorem hominē cōdelectantur: in lege quidem sunt iusti (inquit Augustinus) sed non sub lege, lex & gratia distinguuntur quia, *quòd lex iubet, gratia iuuare nouit, & illa iustitia facit auditorem, ista verò factorem*: & ibi *vetus homo formidinis coarctatur angustijs, hic nouus homo spaciatur latitudine charitatis*. Ergo sub gratia positi viuificatur spiritu & fide viuua, quæ per dilectionem operatur, & Paulus docet, euangeliū in libertate nos generare, sicut vetus testamentū in seruitute: itaq; inquit, *fratres non sumus ancille filij sed liberae, qua libertate Christus nos liberauit*, id est, quod dñs clamās enixè à nobis postulabat dicēs, *si quis sitit veniat ad me & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vētre eius fluent aqua viua*. Hoc autè dixit de spiritu quē accepturi erant credētes in eū, spūs enim iste erat virtus euangelij: vis libertatis, exēptio seruitutis, quibus

Ambro:
libr. 3. of
ficioꝝ
cap. 5.
Gal. 5.

Iacob. 1.

Roma. 7.

Aug. ps.
1. vers. 1

Aug. li. 2
cōtra ad-
uer. leg.
& pro-

phc. c. 7.

Galat. 4.

Iohan. 7

gaudemus in hoc foelicissimo statu euangelico. ¶ Nec nos ab hac veritate dimoueri debēt friuolę Vuirtenbergenſium rationes, quę hereticum dogma continent, dũm euangelium ſupra ſcriptam ipſam legem non efferunt. Non enim negamus, euangelium ſcriptum eſſe, ſed id quidẽ fatemur ſecondariõ factum eſſe in ſubſidium memorię, & q̄ oportuit, homines ſenſibilibus ſignis, vocibus ſcilicet, & ſcripturis ærudiri: nam vt Chryſoſt. benè inquit, librorum vice, gratia Spiritus ſancti vti deberemus, ſed quia illam excuſſimus, literę ſunt inuentę: ſcribũtur ergo vt credamus per occaſionem noſtrę fragilitatis, quę ad vſum huius gratię ſcripturis, & vocibus, debuit diſponi atque inſormari, euangelium ergo gratia ipſa eſt, ſcriptura autem, & annuntiatio, ad gratiam pertinere dicũtur, vti ipſius vas instrumentarium.

Inſuper in euangelio nihil durũ eſt, & graue, aut ſeuerum, quod ipſa gratia & vnctiõ Spiritus ſancti, non fiat dulce & ſuaue: facilè enim perſuadentur cuncta, atque agũtur, cũ omnia per gratiam implentur, quę efficaciter mouet, inclinãt, atque iuuat, vt præcepta omnia facilimè obſeruẽtur, plenitudo enim legis charitas eſt vt ex Aug. explicabamus: & rectè Paulus dixit, *nolite conformari huic ſeculo ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri, vt probetis, quę ſit voluntas Dei bona & beneplacens & perſecta*, prohibet ergo euãgeliũ, ne cõcupiſcamus, iuret, vt renouemur mēte, vt expoliamur à vetuſtate

¶ Diluuntur hæreticorum obiectiõnes à principio poſitię.

Chryſoſt. prolog. ſuper Matth.

Euãg. iugum quomodo ſuaue.

Aug. ſermon. de laudibus charitat. Rom. 10.

Aug. de
perfect.
iust. con
tra Caele
stium res-
po. 11.
Summa
dictionū.

concupiscentiæ, & induamur nouitate dilectio-
nis, sed vt hæc faciamus, vires præstat, vt dicit Au-
gustinus, si enim vitam nostram secundum euan-
gelium instituerimus, ipso opere experiemur atq;
experientia probabimus, quàm sit bona bene-
placens & accepta nostra voluntas, quæ à Deo
trahitur ad faciendum bonum, spiritus enim vivi-
ficat, per quem à seruitute legis liberamur, & eius
intellectui per iustitiã copulamur. Cùm ergo spi-
ritus accesserit literis, incipit impleri quod per
euangelium præcipitur, siquidem spiritus impe-
trat spiritum largiorem, & charitatem diffundit,
quæ legem implet: plenam iã gratiã habemus in
Christo, quæ non solum tria illa quæ diximus na-
turæ mala repellat, intellectus, scilicet, cœcitatē,
appetitus rebellionem, mentis inimicitiam: sed
quæ fauciam nostram naturã integrè sanet, vnde
& ipsi regno cœlorum vim inferre valeat.

Matt. 11

Patres
veteriste
stamenti
grati deo
fuere &
saluari
potuerūt
Hebr. 7.
Hebr. 9.
Hebr. 11
Aug. lib.
83. q. 4. q.
63.

Nec sumus tam stolidi, vt patres veteris testamē-
ti gratos Deo fuisse negemus, sed imperfectã gra-
tiam habuisse confitemur cum Paulo, *neminē enim
ad perfectū perduxit lex*, quia lex illa nō potuit quē-
piã perfectè iustificare, vt dicit idē Paulus, *nō pos-
sunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem*, hoc
est, non poterant perfectè iustificare nec saluare.
Qui ergo saluati sunt ex veteri testamento, *non ac-
cep. runt repromissionem, & sine nobis non sunt consum-
mati*, vt dicit Paulus, imperfectam, & latētē ha-
buerunt gratiam, per quam suo tempore nobis

per Christum saluarentur, vt docet Augustinus, non ergo saluabantur adiuuante litera, sed gratia saluatoris in fide venturi. Itaq; nō negamus Abel. Noe, Abraham, ad supernam Hierusalē pertinere sed asserimus gratiam habuisse Christi, tamē nō ex vi legis, sed per fidem mediatoris vt idem Augustinus docet: & Paulus notat cū dicit, *signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei*, id est, q̄p̄ circumcisio non ex se, sed per fidem iustificabat per modum causæ finalis in fide venturi, nō autē per modum causæ efficientis, & per ipsam presentiam gratiæ euangelicæ, quæ pretio exhibitio passionis Christi conferebatur: quod notauit idem Paulus dicens, *qui iustificat circumcisioē ex fide, præputium per fidem*. Ob id in sinu Abrahamæ detinebantur, nec faciem Dei videre poterant: vt præfiguratum fuit in reconciliatione Absalon cū patre suo Dauid, qui dixit, *reuertatur in domum suam & faciem meam non videat*.

At verò Paulus euangelium legem appellat. Primum non legem illam factorum, quæ litera est occidens, sed legem fidei, quæ spiritus est viuificans: ideò illa atramento, inquit, Paulus, hæc autē spiritu in cordibus scribitur. Et secūdo si litera veteris illius testamēti occidere dicitur, est, quia non ita perfectè excedit terrena, vt euangelium, quod viuificat, promittendo & dando æterna: quia est intelligētia interior, & impulsus per tactum inter-

m̄q; sensum rerum spiritualium & sublimium.

Aug. l. 7.
de pecc.
meritis
& remissi
cap. 11.

Aug. cō-
duas ep̄i
stolas pe
lag. lib. 3.
cap. 4.
Rom. 4.
Vtrius-
que legis
differen
tia ip̄ nō
do cōcur
rendi ad
gratiam.
Roma. 3.

2. Re. i 4.

Quibus
modis li
tera dica
tur occi
dere.

2. Cor. 3.

Vel tertio litera occidit ad sensum grammaticalem accepta cuius spiritus, qui vita est literæ, viuificat & sanat.

Sensus grammaticalis commendatur. Simile.

Nec credas Spiritum sanctum per sensum grammaticalem occasionem errandi nobis præstitisse, sed potius docuisse, vt ab infimo gradu literæ sensim accedamus ad fastigium spiritus, & culmen intelligentiæ: quemadmodum ab ima & rudi radice florentissima consurgit arbor, & domus super rude & incultum fundamētum per architectum edificatur: ita grammaticalis sensus semper est basis maioris & sublimioris, quod ex dictis patet, & cuius vel mediocriter docto intellectu facilimum est: sensus enim grammaticales sunt veluti clauis ad iungendum trabes, & aquæ ductus ad conferendam aquam, sic verba vt propriè significant quandoque impropriam & translatitiam fundant significationem, vt inde sensus ille literalis, qui ab Spiritu sancto intenditur, sumatur: non ergo vitio literæ hæc occisio accidit, sed quia ægris oculis, & qui fidei collyrio vncti non sunt aspicitur: nimirum qui emulationem legis habeant, vt inquit Paulus, *sed non secundum scientiam ignorantibus enim iustitiam Dei, & suam querentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti*, tales sunt hæretici qui de primis rerum significatis triumphant apud laicos & rusticos & indoctos homines, proprium autem sensum & veram intelligentiam contemnunt.

Simile.

Rom. 10

Sicut enim magistratus est lex loquens & viuus, *l.*
autem

autem magistratus mutus & mortuus : sic sensus scripturæ non est semper ille, quem voces prima sua significatione reddunt, sed alius vti superius, dudum dictum est, in modis quibus litera dicatur occidere, & his & alijs quæ supra dicta sunt patet, de quibus Augustinus præclare differit.

Quod autem opponunt impij isti legem nouam veteri respondere : fatemur cum Diuo Gregorio, & cum Diuo Augustino in veteri testamento nouum latere & in nouo vetus patet : et in vtroque iusti et iniusti reperiuntur, carnales et spirituales : et in vtroque vnctio erat Spiritus sancti, et infusio charitatis, licet differenti modo, vt ex dictis patet. Et quod Augustinus dixit, nulla esse in euangelijs aut Apostolorum literis quæ non reperiatur in veteri lege, retractauit quidem non vt omninò falsam, sed vt minùs modestam, modestiùs enim diceretur, penè nulla, ex illa tamē lege veteri Paulus doctrinæ euangelicæ excellentiam deduxit.

Quinimo sic intelligunt ferè omnes visionem illam Ezechielis, et similitudo super capita animalium firmamenti quasi aspectus crystallo horribilis est : vt Christus sit præsidens, et assistens in regimine ecclesiæ, vt ex illa visione magnam suam potestatem expendas : vt meritò non Synagoga, nec lex illa mosayca, sed solùm status iste euangelicus, & ipse ecclesia, regnum cœlorum dicatur : quoniam in ea præsidet Christus, in ea habet

Comparatur lex & magistratus.

Prima parte vbi de sensibus scripturæ.

Aug. de spiritu & liter. ca.

16. 17. 30.

Greg. homil. 6. super Eze.

Aug. super Num. 33 & in psal. 105. & de

uul. ereden. c. 3.

Aug. l. 1. retractationum.

capit. 22. Hebr. 8. & 10.

Ezec. 1. Regnum cœlorum

solum legitur de euangelico statu.

co statu.

Tertiæ partis locus decimus

Pfal. 83.

suum thronum, sedem, & cœlum suum crystallinũ lapides &c. animalia etiam euangelistarũ, & apostolorum atque fidelium cum quibus est, & perseueranter perseuerat in Eucharistia, (quæ est sacramentorũ summũ,) vsque ad sæculi cõsumationẽ in ædificationem corporis Christi. Vnica sanè est militans cum triumphante ecclesia, in qua Christus regnat: hæc enim militat & nõ sine stipendio, sed illa victoriæ recipit coronam æternam sicut scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua domine in sacula seculorum laudabunt te.*

Epilog⁹
per reca
pitulatio
nẽ totius
loci. 10.
de euãg.
natura.

Credimus ergo cum catholica ecclesia, nouam legem à Christo datam, nouumque testamētum ab ipso conditum, legem esse spiritus, & vitæ à lege veteri distinctam, & testamentum æternum sanguine suo consecratum aliud esse à veteri illo testamēto in seruitutẽ generāte, cuius euãgelij vis atque virtus ipsa gratia est, quæ nouũ populũ inno-
uat & cœlesti politiã in libertatem euangelicã generat: non enim euãgelium contrarium est veteri testamento, sed in illo inclusum figuratum, nũc verò manifestè reuelatur, quia vim habet, vt hominem nouum faciat, & ad perfectam deducat iustificationẽ. Ideò Paulus euangelium extollit dicens, *non est enim regnũ Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto*, quia est perfecta vitæ iustitia, & internũ gaudiũ, sic enim dixit B. Lucas, *ecce enim regnũ Dei intra nos est*, quia in præsentem nos præparat, vt ad æternum regnum perducatur.

Rom. 14.

Luc. 17

Hic

Hæc veruntamē retuli, vt hereticorum, & malignantium ora diuinis obstruantur eloquijs: & vt veritas de natura, & ratione euangelij, quæ Christianismi excellentiam præferebat omnibus patefiat, & cognoscamus, nos non ancillæ sed liberæ filios esse. Cuius rei nos Beatus Iudas in præfenti admonet hortaturq; vt parati simus quasi ad singulare certamen, contra impostores quosdam, qui furtim & clanculum ingressi sunt, qui non solum negant dominum Iesum, sed etiam veritatem & lucem ipsam euangelicam obscurare nituntur, vertentes ipsam fidei gratiam in occasionem lasciuix. Vos autem charissimi in libertate vocati estis fratres, tantum, ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Cauete ergo ne hac libertate abutamini & sub eius prætextu vestrorum carnalium desideriorum serui efficiamini, ambulate ergo quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatē, sic vos in omnibus gerite, vt qui estis à Christo, vera spiritualiq; libertate donati, & sub simulatione & prætextu libertatis euangelicæ, carnis petulantiam minimè perficiaris, quemadmodum faciunt ij, qui abnegata Christi maiestate sub titulo libertatis christianæ, à magistratuū obedientia se subducunt, & libertatem euangelicā in velamen & inanem suæ malitiæ excusationem afferunt, reddentes quæ sunt Cesaris Deo, & quæ sunt Dei Cesari. Magna quippe & impietas & peruersa fuit infidelis Nicolaitarum, qui sub simulatione charitatis,

Quorsū
tot de e-
uangelio
dicta sūt

Gal. 5.

1. Pet. 2.

Matt. 22

vxores faciebant communes, & gratia euangelij abutebantur ad turpitudinem, & peccandi licentiam, putantes, ob remissionem, & indulgentiam peccatorum, euangelicam gratiam fuisse ita annuntiatam, vt omnia sibi licerent: propter quod audacius & impudentius peccabant, recidētes in seruitutem, à qua per Christum redempti erant.

Euang. simpliciter est visibile sicut ecclesia catholica absolute dicitur invisible.

Ne opponas ecclesiam visibilem esse, eius magisterium visibile quoque; & supra palpabile fundamentum Christi vicarium fundari, tractabilemque esse ecclesie catholice gubernationem, quomodo ergo dicitur euangelicam legem gratiam esse, cum ipsa gratia in se sit inuisibilis? Aduertas obsecro, ingenuè me fateri ecclesiam visibilem esse, quamuis spiritus, qui interiorius membrorum compagem, & nexum consolidat, & subministrat, inuisibilis sit, sicuti homo visibilis simpliciter dicitur, quamuis anima, que est potissimum quod in homine est, inuisibilis sit, & virtus sacramentorum inuisibilis: simpliciter tamen sacramenta visibilia signa sunt: quia ex visibili & inuisibili, quod coagmentatur & resultat, simpliciter est visibile: vnumquodque enim recipitur admodum recipiētis. Sic in proposito le. fidei & gratia ipsa infusa, que precipuè euangelium est, in abditissimis habitat anime penetralibus: tamē quia ad eam fidei integritatem, quam Christus exigit, **testatio ipsa exterior per susceptionem sacramentorum** tempore opportuno, atque mandatorum obseruatiā, que visibilia sunt, etiā requiritur, etiā visibilis dicitur, &

tur, &

citur, & ita Paulus licet Corinthios appellaret
 epistolam suam scriptam in corde, addit tamen,
qua scitur et legitur ab omnibus hominibus, manifestati,
quoniam epistola estis Christi, dum manifestatur gra-
 tia euāgelij per exhibitionem externā & studio-
 sâ conuersationis, vnde visibile simpliciter di-
 citur euangelium. Visibilem esse Dei ecclesiam
 non mathematicam, & inuisibilē, vt hæretici no-
 uatores cōfingebant, suprâ clarè etsi breuiter sa-
 tis ostendimus, quòd id argumentum eruditissi-
 mē persecutus est Nicolaus Sanderus Anglus, in-
 tēgri- tate fidei, et iniuriarum pro Christo
 perpe- sione clarus, quem de facie cum
 animi alacritate nouimus.

2. Cor. 3.
 Locopre-
 cedenti
 vbi deno-
 tis eccle.
 Sāderus
 de visibi-
 li mo-
 narchia
 Christi
 iustū edī-
 dit volū-
 men.

(.?)

Kkk 2 LOCVS.XI.

V N D E C I M V S L O C V S E X
 quinta particula. De ipsa Iesus diuina persona
 ex illis verbis, Iesus populum de terra Aegypti
 saluans, secundo eos qui non cre-
 diderunt perdidit.

R A E C L A R V M hunc articulū de
 Iesus persona siue de incarnato ver-
 bo expēdamus, vt id quod intūs inuo-
 luit intelligi clarius possit. Oportet
 ergo scire: nos confiteri debere secū-

Iesus per
 sonā di-
 cit in dua-
 bus natu-
 ris substi-
 tentem.
 Iohā. 1.
 Collof. 1

dā in deitate personā Iesum Christum verū Deū
 & hominem, proprio nomine vocatum quidem
 Iesum, hoc est saluatorem populi sui, & appellati-
 uo Christum, id est, vnctum Spiritu sancto, *plenum
 omni gratia & veritate, in quo corporaliter inhabitat om-
 nis plenitudo diuinitatis*, & hoc est credendum de Ie-
 su Christo. Quem debemus etiam fateri vnicum
 dominum nostrum à Patre ab æterno genitum, ei
 secundum diuinitatem, & æqualem, & consubstā-
 tialem, qui dominus & caput omnium credentiū
 est, quos ipse ex seruitute Sathanę vltro liberauit,
 & à iugo damnationis liberalissimè redemit, à ma-
 tre in tempore genitus, ei que secundum humani-
 tatem consubstantialem, vt in concilijs definitur.

Concil.
 Ephes. &
 synod. 5.
 generali
 & alijs.

Prima pars de nomine Iesu.

Duo tra-
 ctanda.

De Iesu ergo disputationem duplicem offert par-
 ticula ista, vna est, de nomine potiùs quā de re, de
 qua libentissimè in præsentī, longiùs pertracta-
 sem nisi timerē videri extrā chorū saltare, & nisi ali-
 bi, & opportuniùs fuisset vis nominis huius, quā
 ligentissimè

ligentissimè à nobis examinata : ideò placet sub compendio ac perfunctoriè ex illis celebriora insinuare. Id sanè commodiùs præstabinus si præmisserimus, qua potissimùm de causa, nomina excogitata adinuentaque fuerint, vti loco rerum substituantur, & vices illarum gerant : etenim nomen quasi notamen quoddam rei esse dicitur. Mòx cõceptus mētis apud absentes, & præsentis pādunt, nostrasque cogitationes renuntiāt, vtriusque author est Arist. Similiter ad rerū cognitionē conducent, cognitio verò earundem parit distinctionē: quando nomina quò exactiora sunt, naturis & rerum proprietatibus magis respondent & consonant: qua de re plura à nobis superiùs dicta sunt.

Sanctissimum, atque mirificum nomē *Iesus* idem significat, quod saluator, nomē enim & expositio nem D. Matthæus ex angelica annunciatione refert, *vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum à peccatis eorum.*

Deo opti. Maxim. placuit specialissimè appellari duobus nominibus (Omitto prudens plura nomina quibus deus cõpellabatur olim, & decem illa celebriora quæ refert & explicat D. Hieronymus, de duobus specialissimis agendum est.) Vno antiquitùs in veteri testamento, quod erat ineffabile illud Tetragrammàton, quod quatuor literis quibus scribebatur, nec legi, neque proferri poterat. I. H. V. H. idcirco pūcta & vocales supponebātur, & pronūtiabātur scribebāturq; IEHOVAH,

Cur nomina sint

Arist. 1. Elench. c. 1. 1. Perihier. c. 1. Loc. 1. de nomi nū ratiōe Matt. 1. Duo nomina dei Gregor. Nazian. oratione 4. de theologia. Hieron. in epist. ad Marcell. tom. 3. cuius initiū nonagesimū psal. Ioan. Reuchlin. lib. 3. de verb. mirifi. c. 14.

Francif.
Somnius
l.3. de de
mostrat.
religion.
ex verbo
Dei tra-
ct. 2. c. 3
Eesai. 62.
Matt. 1.
Nominis
Iesu &
Tetragr.
cōueniē
tir.
Exod. 3:

solenne erat Hæbreis ex literis & earum apicibus philosophari, quemadmodū Egyptijs ex Hierogl. Altero autem in nouo testamēto *Iesus*, quod Esai. prædixerat, & *vocabitur tibi nomē nouū quod os domini, nominabit*, quod angelo, vt diximus, annuntian- te declaratum est.

Ambo ista duo nomina & in voce & in significa- tione, conueniunt & valdè propinqua & affinia sunt, siquidem vetus & antiquum nomen Dei, esse diuinum & naturam Dei importabat, & represen- tabat, *ego sum qui sum & sic dices filijs Israel, qui est mi- sit me ad vos*, vbi dūm ait, *Dominus misit me ad vos* nomē ineffabile cōscriptū reperitur quatuor præ dictis literis. Nomen autē nouū *Iesus*, hypostasim significat in duabus naturis diuina & humana subsi- stētē: & quia natura & persona in diuinis omni mo- do sunt idem, non poterunt nomina ista non esse multū etiam cognata ex parte significati.

Similiter in ipsa voce, & scriptura, nomen *Iesus* cō- forme est antiquo Tetragrāmātou, vtrumq; enim est quatuor literarum & IOD, & VAV, quæ sunt prima & tertia nominis Tetragrāmātō, sunt in no- mine *Iesu*, sed in pronuntiatione in vtroq; nomine additur. E. quæ in rigore deberet esse. I. sed ponitur. E. ne tam difficilis sit pronuntiatio. Aliæ duæ consonantes nominis Tetragrammator. H. & H. in nomine *Iesus*: quamuis aliquando maneant vt cum dicimus IEHO SVAH mutantur in S. & S. tū quia apud Latinos nō proferuntur literæ ille gut-
rales

rales & aspiratiōes perinde ac apud Hebræos: tūm quia litera H. in lingua Hebræa trahitur à verbo EHIEH. siue, HAIA, aut etiā HAVA, verba substantiua, quæ significant esētiam & esse, quā significationem non retinet in latino, & vulgato sermone. H. Loco igitur illarū ponitur duplex S. quæ litera apud nos profertur. ESSE: quare latini in nomine *Iesus*, eandem retinent significationem quā Hebræi in nomine Tetragrammaton. Et fortassè hæc potuit esse vna de causis ob quam vbi in Hebræo habetur *Ero qui ero* in vulgata nostra *Esse qui est*, nimirum alludens quod illud nomen Tetragrammaton mutandum erat in nomen *Iesus*, & quod illud vetus testamentum promittebat de futuro & expectabat per. H. idest aspirationem, & per desiderij expectationem, verbi futuri temporis nobis significabatur, id ipsum testamentum nouum exhibet de præfenti, & vt ibi *Ero* sumitur pro nomine diuino, nusquam alibi in diuinis literis ponitur pro illo nomine.

Vnde vero mihi simile sit in Hebræo legi *Ero qui ero*, quia futura erat Verbi incarnatio: at modò quia incarnatio Verbi præfens est, iā nō legitur *Ero* Esai. 52.
qui ero, sed legitur *qui est*, quia ego ipse qui loquebar ecce adsum. Erat enim nomen *Iesus*, absconditum in nomine Tetragrammaton, vt non male de hac re intelligere possemus illud *Esaiæ*,
Et semita iudiciorum tuorum domine sustinimus te,
men tuum & memoriale tuum in desiderio Esai. 26.
 Kkk 4. anima

Tertie partis locus vndecimus

anima, sermo est Isaia in persona illius populi, nõ
ficto sed vero corde optantis, vt nomen dñi apud
omnes explicaretur, & verè celebraretur, ac si di-
ceret, substinuimus terribile ac ineffabile nomen
Tetragrammáton nobis non omnino notum nec
exploratú, quod patiēter ferimus in expectatione
dulcissimi nominis *Iesus*, quod est compendium
admirabileque argumentum, quod breui summa
& recapitulatione nomen Tetragrammáton com-
prehendit, vniuersamque Dei opti. Max. mentem
complectitur. Per similes locus est quem supra in-
duximus & quem maximè expendit. D. Hier. He-
braicè Euangelicè & Christianè peritissimus ex
Michea *Et tu Bethleem ephrata paruulus es in milli-
bus Iuda*, ait. Sic enim scriptum est per prophetã, & Mat-
theus *tu Bethleë terra Iuda nequaquam minima es*, &c.
nam que tempore Micheæ ante incarnationẽ ver-
bi paruula erat, modo post Christum Iesum ibi na-
tum nequaquam minima est, sed omniũ maxima.
Vnde conijcere possumus, qua de causa Dominus
nomina Abræ & Sarai, mutauerit in Abraham &
Sarah, nimirum litera. H. addita ex nomine ineffa-
bili Tetragrammáton desumpta, vt scilicet, vno
Verbi incarnati prædiceretur, & Abraham Pater
multarum gentium describeretur, Sarah, princeps
gentium futura constitueretur, vna eademque li-
tera. H. ex nomine ineffabili transumpta, & nomi-
nibus illis communicata.

Quibus intimaui Deus & notificauit Abraham
ex sua

Loco. 7.

Micheas
cap. 5.
Mat. c. 2

Gen. 17.

ex sua familia carnem esset assumpturus, & in signū fœderis, testimoniū propria sui nominis litera firmat atque confirmat: ob hanc rē non sat illi fuit circuncisionis signū in testimoniū fœderis instituire, atque præcipere, sed etiam spiritum sui nominis communicavit, ut hac nota prædiceretur quæ postea D. Matth. scripsit, *liber generationis Iesu Christi filij David filij Abrahamæ*, quæ & Paul. interpretatur *nusquam angelos apprehendit sed semen Abrahamæ*. Ex qui

Hebr. 2.

A. A. A. *domine Deus nescio loqui*, qua de causa in plurimis vulgatæ æditionibus, etiā apud D. Hiero. legitur. *Ab. Ah. Ah.* non sanè existimat Illustrissimus

Ierem. 1.

Silicæus
li. de nomine Iesu, cap. 4

Silicæus, reducendo oīa ad figuras mathematicas, quibus hoc miraculū concludere vult, & cōprehendere, allusiones illæ sunt & similitudines, quæ tamen non probant, neque authoritatem habent: veritas mihi plana videtur, eadem esse cum superiori, videlicet, ut incarnatio Verbi denotaretur per additionem literæ. H. Atque hac de causa in nomine altissimo, IEOVAH, litera. H. duplicatur, ut indicet nobis in diuino Verbo duplicem naturam diuinam & humanam.

Differūt tamen duo ista nomina, ex parte significati: quia illud antiquius IEHOVAH, naturā respiciebat, istud verò *Iesus* personam, & quidē incarnatam: vnde illud *inestabile* dicebatur, istud verò nouum nomen proferibile est. Immo verò quod diē Deus per hoc nomen *Iesus*, amplius exprimitur

Tertiae partis locus vndecimus

mitur, clariùs pronūtiatur & suaviùs apræhendi-
tur, quia pluribus modis eius auxilium manifesta-
tur: nam vt dixit propheta, *post hæc, in terris visus est*

Baruc. 3
Luc. 24.
Iohã. 20

*& cum hominibus conuersatus est, & se palpabilem
& tangibilem præstitit, & nos in Apostolis com-
plexatus est.*

Saluabat quidem antiquitùs sed efficiendo salu-
tem, at nunc saluabit redimendo, merendo & pro-
pria passione satisfaciendo. Intolerabile enim est
quod Siliceus dixit & non satis consonè ad fidẽ,
quod nos secundum diuinitatem, & non secundũ
humanitatẽ saluauit, verba illius sunt, *saluare, id est*

Silic. lib.
de nomi-
ne Iesus
c. 5. f. 47.
colu. 1

*gratiam et gloriam dare, ad Iesum pertinet secundum di-
uinitatem et non secundum humanitatem, eadem perso-
na Iesus nos saluat in vtraque natura, differenti tñ
modo & autoritate, vt catholici exponunt. Qui-
nimo nomen dulcissimum Iesus, quod Deo conue-
nit, vt incarnato, maximã habet excellentiã vim,*

Acto. 4.

*nã non est aliud nomen datum sub cælo in quo nos oppor-
teat saluos fieri, atque adeò si Deus Optim. Maxim.
in antiquo illo nomine IEHOVAH, omnipoten-
tẽ, seuerum, iustũ, Deum absconditum et ultionis
se se declarabat: at artẽ inuenit, modumque ex-
cogitauit, quo se Deũ declararet, atque ex infirmi-
tate se se nõ minùs omnipotentẽ manifestaret;*

Psal. 67.

*cantate Deo & psalmũ dicite nomini eius iter facite ei qui
ascendit super occasum dñs nomen illi, ergo mortales
peruia facite corda ei, qui ascēdit super occasum,
hoc est, qui ex descensione humili incarnationis*

ascendit

ascendit gloriosus, atque ex hominis casu tantam nominis excellentiã sibi peperit, vt non malè cum Sapiẽte imprecari possimus, *vt fruatur lætitia ex labore suo quo laborauit ipse sub sole numero dierũ vite sue,* ob id ex propheta superiùs referebamus, factũ esse principatũ eius super humerũ eius, dedisseq; dona hominibus, à quibus vice versa receperat: sic fanè oportebat intrare in gloriã suã, & regnum suum propria virtute, nouoq; comparare titulo.

Eccl. 5.

Esa. 9.

Eph. 4.

Psal. 67.

Luc. 24.

Quid miraris? sic annuntiabat angelus virgini quod *Dominus ei daturus esset sedem David patris vt regnaret in domo Iacob,* Iacob enim & Dauid lætũ & tollerantia mirabiliter nomen & dignitatem; auxerunt, vt meritò typus essent Iesu, cuius principatus factus est super humerum eius & vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, pacis &c. Quod interpretatur Paulus, cùm dicit, propter obedientiam eximiam exaltandum super omne nomen: & D. Bernard. certè cælitũs annuntiatur humilitas quia hæc quasi propria virtus exhibenda sit maiestati, proclamante Paulo, quia virtus ex infirmitate perficitur.

Luc. 1.

Esa. 9.

Phil. 2.

Bernard.

serm. 4.

de natali

domini.

2. Co. 12.

Quo fit nomen mirificum Iesus adorabile esse, nam significat totam maiestatem Dei, integrè & totaliter diuinam omnipotentiam manifestat: & credentes in Iesum, vtrosq; articulos & diuinitatis & humanitatis confitemur & cum Apostolo aspiciamus in authorem fidei & consummatorem Iesum, semel loquutus est Deus, duo hæc audiui quia

Heb. 12:

Tertiae partis locus undecimus

Pfal. 61.

potestas Dei est & tibi domine misericordia, semel dixit omnia verbo suo, in Verbo autem incarnato duo hæc audiui & potestatem diuinitatis, & misericordiam humanitatis, terribilitatem nominis Tetragrammaton, & suauitatem dulcissimi nominis Iesu: cur ergo non adorabimus tantum & tantum sanctum nomen, quod & lectum & auditum, & pronuntiatum diuino debet excipi honore, ob id Pius Summus Pontifex iubet caput inclinare, & genua curuare, & Greg. Pontifex id determinauit summam reuerentiam sanctissimo nomini Iesu debere nos exhibere & quod flectamus genua cordis nostri, quod vel capitis inclinatione testemur, & in Conci. Niceno sanctis Euangelij honorariam adorationem præstari præcipitur, at sanctissimum nomen Iesu euangelij summa est, & virtus totius sacrae scripturae scopus et compendium.

Pius. 5. in ceremoniali de oratione. & in cathedra in exposit. 2. præcepti deca logi.

Greg. 10. de immunitate ecclesiarum. c. decet. lib. 6.

Nice. syn. n. 2. sess. 7. In Chro. B. Frac. 3. p. li. 1. c. 45 46. & li. 2. c. 9. & 11.

Asto. 5. Collos. 3

Qua de re pulchra & lectu digna historia est, quod D. Bernardinus Franciscanus per disputationem Iohan. Capistrani etiam, Franciscani iubente Pontifice, à carcere liberatur, non vacat modò historiam referre. Admirabile igitur & summo perè venerabile est, sanctissimum nomen Iesus quibus considerationibus, *ibant apostoli gaudentes quòd digni habiti essent qui, contumeliam pro nomine Iesus paterentur.* Dignissimum nomē quod quotidie iruocetur nā *omne*, inquit Paulus, *quodcumq; facitis in verbo aut in opere omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite gratias agentes Deo et patri per ipsum.* Sanctissimum enim

enim nomen est vsqueadeò, vt Apostolus nos admonet dicens, *nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto*, quod Tertulianus prosequitur, *prophetas in ecclesia constituit, magistros erudit, linguas dirigit, virtutes et sanitates facit, opera mirabilia patrat, denique omnia charismatum dona componit atque digerit.*

1. Cor. 12

Tert. de Trinita.

Quas ob considerationes, atque ob innumeras alias excellentias quas nec linguæ angelorû enarrare valerent, constat, Sedem Apostolicam largas indulgentias contulisse dicentibus, *benedictum sit dulce nomen domini Iesu Christi, et sanctissimæ virginis Mariæ matris eius*, & quotidie recipimus grana rosaria seu, calculos benedictos, aut coronas in quibus amplissimas remissiones peccatorum Summi Pontifices indulserunt ore pronuntiantibus aut corde saltim cum non vacat ore referre.

Faciscu. temporû

Quare improbable non videtur quod Abul. dixit Sanctissimum nomen *Iesus*, honorabilius & venerabilius esse, quam nomen *Deus* quod & vsus ipse fidelium, et piorum maximè confirmat: et Apostolus Paulus à *Domino vas electionis eligitur*, vt portet nomē eius per vniuersam terrā, quamobrem ab ore eius nunquam cadebat, vsque dum moriens iam decolatus, caput eius tres saltus dedit, et tot fontes, Dei gratia, prodiere quia: ter Hebraicè exclamauit nomen *Iesus*. Ita etiam in suis epistolis tertio quoque verbo nomen *Iesus* reperies non tantum, vsque ad ducetas quadraginta vices, vt Ambro. Espicere Tharuesino placuit, sed etiam

Abul. su per Exo. c. 20. q. 7. tom. 1.

Acto. 9.

Ambro. Espicere serm. 4. part. 3.

Tertie partis locus undecimus

ad quadringentias sexagies vt in propria tabella & schemate Deo dante post indices alios ad calcem constituemus.

Tam dulce Paulo fuit hoc nomen, tantâque in eo proferendo suauitatem persensit & consolatione deprehendebat, vt hoc vnum tantum publicè se scire fateretur & miris præconijs euulgaret, se *predicare & scire solum Iesum Christum et hunc crucifixum*: id ipsum moriens cum anima ipsa exhalauit: ter lingua Hæbraica personuit: cæteri autem apostoli quod reliquum erat mundi, gloria huius sanctissimi nominis repleuerunt, docentes oratione omnia petere posse, atque in nomine Iesu consequi: quia veritas ita promissit proprio ore *si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis*. Coetera quæ desunt, vel supplenda sunt ex his quæ suprâ de nominibus diximus vel tua industria optimè lector perficienda, nunc autem hæc dicta sufficiant vt ad rem, & quæstionem de re accedamus.

1. Cor. 2.

Iohâ. 16.

Suprà lo
co. 1. de
nominū
ratione.

Secunda pars huius loci de persona

Iesus in se.

DE ipsa Christi persona sermo est, idcirco locus præsens cogit aliquid dicere de incarnatione Verbi, alteram eamque præcipuam finire disceptationem, vt sciamus, qua nam ratione duæ illæ naturæ diuina & humana, secundum vnitatem vnius hipostasis Verbi copulentur, & Verbum qua via, quo vè modo possit vniri cum humani

tate

tate & eius dependentiam terminare: vsque adeò
vt Iesus persona nec heri nec nudius tertius sed
in sæcula sæculorum fuerit, vnde diffiniuit Bea-
tus Thaddæus sic, quod ipse Iesus saluauerit populum
suum de Aegypto, & peccantes angelos in infernum detruserit,
Querunt omnes an incarnatio ista sit per aliquam
actuacionem in aliquo genere causæ, an per so-
lam & præcisam relationis, & dependentiæ ter-
minationem, an potius per ipsius esse diuini cõ-
municationem, & qua via modo vè.

Hebr. 13

Difficultas ardua, quæ hic oritur est, quod cum
Verbum, & ipsius esse existentia, aut ipsa existen-
tia Verbi ad humanitatem assumptam, nec se ha-
beat sicut actus ad potentiam, neque sicut poten-
tia ad actû: cum vtrovis modo se habeat velut cau-
sa formalis, aut sicut causa erit materialis, quæ duo
causarum genera, cum dicat imperfectione, Deo
competere non posse schola Theologorum pro
indubitato habet, superest quæ sustentari posse
humanitatem à verbo in genere causæ efficiētis,
aut finalis: non enim sunt plura quàm quatuor ge-
nera causarum.

Vnde iterum difficiliter nasceretur dubium, quod nõ
esset intrinseca & hypostatica illa vnio, quoniã ef-
ficiēs & finis causæ sunt extrinsecæ, & sola materia,
& forma sunt principia intrinseca: efficiens autem
& finis extrinseca esse docuit Aristot. et ratio ipsa
naturalis manifestat. Rursum causalitas efficientis
et finis cõmunis est toti Trini, neque in harum causarum

Vnica
caque a-
plissima
difficul-
tas in qua
resolui-
tur totum
incarna-
tionis ar-
gument.

actione separari possunt diuinæ personæ, de am-
babus enim intelligitur illud axioma, opera Tri-
nitatis ad extra sunt indiuisa. Palàm ergo est inef-
fabile esse hoc mysterium, et admirabile, quòd to-
tum in fidem ipsam sit referendum, per quam ni-
si credatur non intelligetur: sic enim dixit Isaias
iuxta Sepuaginta, *Nisi credideritis non intelligetis.*

Esaï. 7.

In primis, vt de re abstrusissima cõstet, supponitur
S. Thom. sententia de vnica Christi existentia, et
ea increata: qua mysterium ineffabile incarnatio-
nis, et omnia quæ de ipso in scholis et sagesis cõ-
muniùs et probabiliùs profiteamur, cõmodiùs et
faciliùs saluantur, et cum diuinis literis et dictis
sanctorum componuntur exactiùs, vt in commen-
tatione, et prælectionibus ad S. Tho. latissimè di-
ximus, eam non solum probabilem sententiã phi-
losophiæ & rationi naturali consonam, sed etiã fi-
dei multum conformem vt vnitatem personæ sal-
uemus, meriti infinitatem, vnionis substantialita-
tem, et naturarum distinctionem cum in diuisibi-
litate subsistentiæ.

Concili.

Tol. 12.

in cõfessio.

fio. fidei.

Concili.

Tol. 15.

c. 1. 3. 4. 5

Concili.

Constãt.

2. 5. gen.

actione.

1. cap. 4.

6. 7. 8.

S. Tho.

3. p. 9. 2.

art. 4. in

c. & ad 2.

Certum ergo est ibi non esse compositionẽ, quia
non se habent vt actus et potentia: quamuis ali-
quo modo persona Verbi dicatur composita, ra-
tione numeri, quatenus duæ naturæ in vna substi-
stunt persona: ex Concilijs habemus et sanctis Pa-
tribus, et vt Sanctus Thomas docet absolutè tamẽ
simplicissimam huius personæ indiuisibilitatem
et actualitatem minimè lædit.

Deinde

Deindè etiam certum debet esse, quod Verbum terminat humanitatis dependentiã, & supplet ipsius subsistentiam, propriam Verbi personalitatẽ, vt scholasticè dicamus, communicando.

Quod non fit sola terminatione dependentiæ, per nudam & præcissam relationem, vt asserit Scotus, sic enim humanitas ad Verbum extrinsecùs adiaceret, & non conuenirent in vnitatem vnus simplicissimæ personæ.

Eadem ratione dicendum est de causa finali, quæ etiam dicit habitudinem extrinsecam, & nõ vniõnem tam intimam, qualis est hypostatica.

De causa verò efficienti præterquàm quod extrinsecùs etiã aduenit: huc accedit etiam quod actio trãsiens sit. Præterea autem opera Trinit. ad extra sunt indiuisa, solum tamẽ Verbum est incarnatum, non Pater, non Spiritus sanctus: fide tamen teneamus, videlicet, *Iesum* personã vnicam & simplicissimam dicere in duabus naturis subsistentẽ. An verò id contigerit, nõ sola relatione, & terminatione dependentiæ abstrahendo ab omni genere causæ, sed etiam communicatione existentiæ per modum causæ efficientis sustentando & dando esse indagandum superest.

Quomodo autem id fiat, ex Magistro & S. Thom. discas: nam, vt verum ingenuè fatear, ego nõ planè & euidenter compræhẽdo, nec aliter assequor quã fides in enigmate me docet: nec me pœnitet, si pudet sic ingenuè fateri, cùm tamẽ huic diffi-

Dion. 2.
c. de Di.
nomin.
Isid. li. 7.
et huiusmodi:
Dam. l. 3
ca. 3. 4. 7
8.
Leo. 1. e-
pist. 11.
cõtr. Eut.

Mag. in
3 sent.
S. Tho. 3
p. a prin.

1. P. c. 3.

cultati minimè cedam : gaudeo equidem atque glorior, quòd misericordia Dei fide teneo, quod me sancta ecclesia Romana docet: vndè paratus sum omnibus rationem reddere de fide, & hæreticis pro mea virili os obstruere. Ipsorum ergo argumenta vt soluantur satis sufficienter, ex his paucis quæ dicimus, præstari poterit.

Nec putes me rem minutatim præssiùsque velle tractare, potiùs cum scholasticis, quàm expostoribus diuinarum literarum, quando res ista præcipuù continet fidei & religionis christianæ mysterium, & si commune & tritum, difficillè tamen, quod vtcumque resoluisse non erit omninò iniucundum, aut insuaue, quinimò necessarium, vt os aduersariorum obmutescat, eorumque obiectiones diluamus, animus itaque meus est, varias huius argumenti difficultates ad primam radicem refecare, expendendo modum, quo hæc fiat & constet ineffabilis vnio.

Summa
de mysterio in
carnationis.

In primis vniuntur duæ naturæ in Christo, ita vt naturales proprietates (quæ impius Eutychetes dogmatizabat) nō confundantur, sed obseruentur quæ diuinitatis propria, & quæ humanitatis. Iesus enim æternus Deus, & temporalis homo, vnicus proprius & naturalis est filius Dei: hoc ex fide catholica constantissimum, & indubitatum est.

Deindè hac vnione licet facta sit hominis persona in tēpore: tamen simpliciter non est facta persona illa, quæ æterna est: quia Verbum caro,

etiam

ctum est, non tamen Deus factus. Quod ita dicendum esse ex eo patet: quia etsi in Christo domino non sit re ipsa nisi vnica persona & indiuisa, tamē illa est ratione duplex, ob duas naturas in quibus subsistit: quare licet non sit persona illa facta, qua diuina est, facta tamen est subsistens in humana natura: ideò facta vt humana sicut Deus dicitur factus homo.

Tum Deus factus est homo seclusa inhærentia, & informatione, quòd imperfectionem causæ formalis inuoluant, sed dependentia habitudinis relationali, ita vt non duo, sed vnum sit existens, idēq; subsistēs, atque terminans respectum, & dependentiam inexistentis, vt persona diuina Verbi per suā subsistentiam, & existentiam, vt est illius personæ, terminet naturæ humanæ dependentiam.

Idcirco Verbum diuinum esse hominem, est, ipsum Verbum in humana natura subsistere, hoc est, humanam naturam Verbo esse subsistēdi rationē: non quidem omninò & simpliciter, sed in tali natura: quia in Christo domino simpliciter vnica tantū est persona, & vnica hypostasis dūtaxat, & vnica sola subsistētia re ipsa: verū est vnica illā subsistentiā rationem duplicem habere subsistendi propter duas naturas in quibus subsistit.

Ad hæc q̄ vrget est, qualis sit illa coniunctio & certū est esse substantialē: nā nō solū humana natura substantia est, sed etiā substantiale esse dat, nēpe esse hominē, & id quidē citra mutationē: quē admodū

Tertiæ partis locus vndecimus

Philip. 2 membra non mutantur, cùm vestiuntur, ideò Paulus vestimēto comparat dicens. *Habitu inuentus vt homo*: ita natura humana accessit Verbo diuino in communionem diuini Verbi, secundùm eandem eiusdem suppositi subsistentiam: manēt enim natura diuina & humana distinctè inconfusè & impermistè communicantes in eadem existentia secundùm idem esse existentiae, cū S. Tho. Ob id neque est inherētia, aut aliud genus informationis, quia Deus nec materialem, nec formalē causam suplere potest: neq; nuda externa adiacētia, qualis est vestimentorū: quia sola esset extrinseca denominationis sed est hypostatica vnio: quia vnum existens in supposito vnico & diuino verbo, quod suum esse suppositi gratuitò communicauit naturæ humanæ, quæ ita verbo copulatur, vt in illo, & ex illo, in esse hypostatico secundum eādem subsistentiam subsistat, non vt instrumentum separatū sed coniunctum, non in efficiendo tantum, sed in essendo: quādo quidem natura humana assumitur, & trahitur ad idem esse diuinum participandum. Neque habemus exemplum, quod plenè simile sit: rectè enim dixit Damascenus, nihil est tam simile, quod aliquo modo non sit dissimile: & Augustinus, si hoc mysteriū haberet exemplum, non esset singulare, si simile, non esset admirabile: ob id enim ineffabile dicitur, & omni menti etiam angelicæ ignotum: teste Dionysio: nā & Ieremias dixit, quod creauit dominus nouū super terram, famis circū-

Quatenus
sancti e-
xēplis re-
rum crea-
tū utā-
tur ad
myst. in-
carnatio-
nis ex sin-
gulis par-
tibus sit
explicā-
dum.

S. Tho.
3. p. q. 2.
art. 6.
Dam. l. 3
cap. 26.
Aug. ep.
ad Volu.
Dionys.

circumdauit virum. Tamen ex varijs exemplis naturalibus seorsim quidpiam singulare & speciale sig-
natur, vt ex omnibus articulis hęc credibilē videas
Paulus per habitum & indumentum, immutabili-
tatem in incarnatione notat.

Damascenus per simile instrumentū, efficaciam &
virtutem ad diuinitūs operandū, quod sit instru-
mentum non solum motione, sed supposito, prin-
cipali cum agente coniunctum.

Scotus vnione accidentis ad subiectum duas na-
turas integrē & inconfuse vniri in vno eodemque
supposito.

Durandus in ramo inserto ad truncum singulari-
ter secundum apparentiam naturas diuersę speciei
in eadem hypostasi, sicut ramos diuersę naturę in
eadem radice: vbi sicut eadē arbor diuersos ostē-
dit & fert fructus, ita eadem persona Verbi distin-
ctas facultates potentiarum, & diuersas operatio-
nes hominis & Dei habeat, & infinitum mœritū.

Sanctus Thomas vnione corporis ad animam cū
Diuis Athanasio, Cyrillo, Leone, Bernardo, Da-
masceno, & Augustino explicat, quod in isto my-
sterio difficillimum est, scilicet, vnionem esse sub-
stantialem, quod benè tibi Caietanus explicat.
Opportet tamē intelligas semper seclusis imper-
fectionibus, & sumendo ex singulis exemplis illud
similitudinis, secundum quod peculiariter fit acō-
modatio collationis, nā ad ea in quibus dissimi-
lia sunt transferre vitium erit, aut malignitatis, aut

Iere. 31:
Philip. 2
Damasc.
li. 3. c. 25.
Scotus in
3. d. 1. q. 1
Durand.
in 3. dist.
q. 1.
S. Tho.
4. con.
gen. c. 4.
Athana.
in symb.
Cyrillus
epist. ad
Monac.
Aegypt.
I. eopri.
in epist.
2. ad Fla-
uianum.
Nota has
duas epi.
receptas
esse in. 6.
syn. gen.
Bernar.
li. de con-
solati. ad
Eugeniū
Damasc.
li. 3. c. 5.
Aug. ep.
ad Volu-
sia. & lib.
cont. Fe-
lician.
Cai. 3. p.
q. 2. arti.
6.

ignorantię. Facta est ergo ineffabilis ista vnio per
communione naturarum in vna hypostasi, &
vnico esse existentie, illius ad quod vnitur huma-
nitas per terminationem dependentie: commu-
nio enim & vnitas est in substantia existentia atque
persona Verbi diuini: terminatio autem est perso-
næ diuinæ ad naturam humanam, quam Verbum su-
stentat, & sibi vnit, sine causatione actuãdi per in-
herentiam & informationem. Ad quam rem optimũ ex-
plũ habemus de puncto rectilinei anguli, qui duas
lineas terminat, atque cõiungit in cõmuni vtriuf-
que lineæ puncto. Quia manifestius loqui nõ po-
ssimus, hæc credamus, & vt vlteriũs alacres perga-
mus, & procedamus sine offensione hæreticorum
garrientium, & triumphantium contendentiumque;
aut non esse hanc vnionem possibile, cum Deus
non possit genus causæ formalis supplere: aut q̃
vnio sit solum accidentalis. Quibus (vt obmutescant)
ex ipso lumine naturali ostendimus id, quod
secundum fidem asserimus, nil omnino inuoluere
impossibile, aut rationi repugnans. In more om-
nium impiorum positum est, vt supra latius dictũ
quod quæcumque quidem ignorant blasphemant, cuncta
suo volunt sensu complecti, nesciant intellectum,
obsequio fidei captiuare, q̃ si facere semel didicif-
sent, desineret certè amplius fidei arcana crimi-
nari: procedamus ergo per principia, si nõ euidẽtia,
certa, saltem à probatoribus magistris recepta.
¶ Principio esse existentie personę, siue hypostasi
adhæ

Author
propter
Hæreti.
altius ex-
pendit:

Sexta
partic.
2: Co. 10
Capr. 3.
d. 5.
Caiet. 3.
P. 9. 4.
artic. 2.

adhæret, siue extrinsecè iuxta Capreolum, vel comitatè secundū Caieta: nā ab ea sumitur differentia intrinsecè constitutiua personæ, quæ est sententia S. Th. aut saltē grauiorum Thomistarum. Deinde probabilius multò, philosophiæq; cōformius est, & fidei catholicæ magis consonat, q̄ in Christo domino non sit nisi vnicum esse existentia: nā ens ab esse dicitur: cū ergo Christus dominus sit vnus & non duo, vnicum proindè erit esse, & non duo: cui sententiæ synodus sexta generalis cōsonat. Adhæc, existere naturæ & hypostasi licet conueniat, non tamen ex æquo: quia, vt more scholastico loquamur, naturæ competit, vt quo supposito, vt quod, quod est dicere, primariò & formaliter existere suppositum, naturā autē secundariò & mediatè, quatenùs principium est suppositi: esse enim totius est, vt nos ex Aristotele libris de anima diximus. ¶ Tū etiā summo consensu Patres catholici dicunt, vnionē istā substantiāle, & secundū hypostasim esse: q̄ neutiquā verū esset, nisi humanitas sine propria existentia adueniret de nouo, eiq; vniretur secundū ipsam hypostasim Verbi: aliàs neq; esset vnio in eadē persona, neq; cōmuniō proprietatū nec mutua naturarū in concreto prædicatio. ¶ Adueniunt sanè partes toti, cui vniūtur, secundū esse totius, siue sint integrales, vt manus & pes, siue essentielles, vt materia & forma, siue formales, vt animatum & corporeū: quæ omnes partes vniuntur secundum idem esse

S. Tho:
3.p.q.17.

Art. 11.

lib.2. ca.
i.q.de a-
nima: fi-
nitione
not.3.
3.p.q.2.
artic.6.

Tertiæ partis locus vñdecimū

eiusedē suppositi, sic humanitas trahitur ad ipsum
met diuini Verbi increatum.

Rursū quāuis natura humana indiuidua pr̄intel
ligatur assumptioni, eodē instantis momento assu-
mitur ad existentiam Verbi diuini: vñde sicut Ver-
bū diuinum, absolutē & simpliciter constituitur in
esse personæ per naturam diuinam, ita per naturā
humanam cōstituitur in esse tali, nempe, hominis
quatenus naturæ humanæ cōmunicatur existentia
increata Verbi, non quidem per compositionem
ex esse & essentia ita vt mediet aliqua causalitas
causæ formalis, sed per solam terminationē huma-
næ dependentiæ.

Quibus addamus, vt natura humana existat exi-
stentia increata ipsius Verbi impertinens est quod
ab illa existētia per informationem in genere cau-
sæ formalis actuetur partes enim (quæ cumq; illæ
sint) vt dudū diximus nō adferunt nouū esse, sed
trahūtur vt existant ipso met esse totius: totū enim
vt libr. de Anim. diximus, prius est quā suæ partes,
& persona respectu naturæ totius rationē induit:
quare sicut humana natura assumitur ad alienā per-
sonam, ita quoque trahitur ad alienam existentia,
ad quam terminatur, & in qua subsistit & susten-
tatur.

Ex quibus omnibus palam iam, est quod intendi-
mus nēpē quod cum esse existentiaē immediatus
conueniat hypostasi quā naturæ quod cum exi-
stētia sit formaliter in supposito tanquā accidens.

propriū

Syno: 6.
Gener.
Act. 11.

lib. 2. c. 1.
not. 3. in
q. de ani.
finitio.

proprium vel commune in subiecto, vel quod verius est tãquàm differentia constituens, q̄ sat erit suppositũ formaliter existere, vt ipsa natura, quę ad ipsum suppositum terminatur, dicatur existere sine informatione, & aliquo concursu causę formalis. Sat enim est, q̄ natura conueniat ad existentiam personę, & eius actualitatem, atque in diuisionem vnus, & eiusdem personę.

Sicuti de manibus & pedibus dictum est, quę uniũtur, in vnico esse vnus personę, & tamẽ mutuò non se informant: albedo & dulcedo in lacte etiam uniuntur in eodem numero subiecto, & tamen inter se impertinenter se habēt, præterquàm quod concurrunt in eodem subiecto.

Quamobrem cùm Verbum formaliter existat sua propria & increata existentia, illa sola naturę humanę dependentiam terminare sufficiet, absque hoc quod esse increatum Verbi naturam humanã formaliter actuet & informet: siquidem illud esse diuini Verbi secundum suam subsistentiam indiuisa terminat vtramque naturam: esse enim primò & per se personę est, si naturę accommodatur per hypostasim ipsam fit, ergo sine actuacione & informatione causę formalis, aut materialis, exercetur hoc mysterium, & sine mistione actus & potentię. Præter ea quę induximus exempla, cõducit illud quod Sanctus Thom. dicit de beatis quorum intellectui ipsamet essentia diuina vnitur vice speciē, citra inhærentiam tamen: quia ad rationem

1. p. q. 12
arti. 2. ad

3.

Nnn species

Tertiae partis locus vndecimus

speciei sat est obiectum praesentari intellectui & ei intimè vniri. Alię autem actuationes inherentię & informationis in genere causę formalis sunt accidentarię & extra rationem speciei. Propinquiùs ad rē se se habet simile de compositione ex esse & essentia, & plurimùm confert ad pręsens mysterium, vbi esse diuinum Verbi cum essentia & natura humana concurrit in vnitatem eiusdem personę: nisi quod in rebus creatis, ob earum imperfectionem, reperitur informatio, potentialitas, & causatio causę formalis & materialis, quę absunt in hoc ineffabili mysterio ob naturę diuinę altitudinem, & vnionis excellentiam. Etenim omnia purè & simpliciter ita geruntur, vt omnem imperfectionem & potentialitatem atque informationem suspendere debeamus: quoniam ista accidentaria sunt & solùm reperiuntur ratione imperfectionis ipsius creatę existentię, & ratione naturę, quę impurè vnitur: hæc autem absunt in praesenti incarnationis sacramento, nam si esse in rebus creatis actuat & informat, hoc per accidēs facit ipsarū rerum creatarum imperfectio: at in hoc mysterio remouetur imperfectio quia accidentaria est: & natura humana existit: quia eius suppositum existit, etiam si ipsa tali existentia non informetur relegatur omnis & formalis & materialis causę causatio, sed puriùs fit vnio sola terminatione & sustentatione naturę humanę permanente, quę
ad hac

ad hanc rem abunde sufficit, sicut enim ad hoc quod persona Verbi subsistat in natura humana nõ exigitur quod idemptitatẽ suppleat, quæ est in rebus creatis, sed sat est, naturam humanam sustẽtari & terminari: ita in proposito, ad hoc quod sit substantialis vnio, non est necessariò requisita informatio, sed quod trahatur ad idem esse & subsistere Verbi.

Obserua

Proinde non concedimus naturam humanam in Christo esse suspensam & non in actu, quatenus humana natura non est suspensa, & indifferens, sed ad actum reducta, & magis perfecta quàm si esset in propria personalitate. Nihil moror sic actuatam dicas, dummodò omnem mutationem, imperfectionem, potentialitatem, informationem, longè abesse credas: quoniam formalis & materialis causatio imperfectionem dicit, quod in libris de anima à priori patefecimus.

Tractat.
de immort.
fo.
550.

Sic ergo esse actuatam & perfectam humanitatem fatemur per terminationem istam & sustentationem siue communicationem existentia, non tamen in genere causæ formalis, nisi forsan reductiuè, qua ratione non est confitendum, manere in potentia, sed longè excellentiùs perfectam, quàm si informatione hoc mysteriũ peragi posset, & sic concedendum est humanitatem Christi actu existere sed non per propriam creatam sed alienam increatam existentia quæ ipsius Verbi diuini est.

Itaque fateor humanitatem Christi esse actua-
tam & perfectam, qua ratione est determinata ad
personalitatem, & existentiam Verbi, nō tamen
causatione formali: nam, vt eleganter S. Tho. etſi
de intrinſeca conſtitutione perſonę ſit exiſtentia
nō tamē per aliquod genus inherentię aut forma-
tionis, ſed in ratione termini, non ſecūs, ac de pun-
to reſtilinei anguli dudū dicebamus, exiſtit er-
go natura humana per actū explicatū per ſuā hy-
poſtaſim: quomodo in explicacione definitionis
animę diximus: quòd ipſa ſit actus corporis phyſi-
ci, perinde ac lumē actus diaphani. Non ſanè eſt
ibi materialis cauſa: quia abeſt potentialitas, nec
eſt ibi formalis: quando illa exiſtentia Verbi non
potest perſici aut nouam perfectionē nanciſci, &
neceſſariò fatēdum eſſet, cūm omnis forma in cō-
iunctiōe ad ſuam potentiam perſiciatur, vt lib. de
anima, etiam de noſtra rationali, verificari oſten-
dimus. Fateor quidem hoc mirabile eſſe nō tamē
ita vt intelligibile non ſit, quòd rationi nō repug-
net, quam fides perſicit, eleuatq; potiùs, quā de-
ſtruat: ſiquidem perſona Verbi eſt perſona ho-
minis etiamſi Verbum & humana natura diſtingā-
tur realiter: ita exiſtētia Verbi eſt exiſtētia huma-
næ naturę, per hoc quod abſq; informatione for-
malis cauſę determinat in ratione termini: quia
hoc ſolum ad eſſentiam & conſtitutionem perſo-
nę intrinſicè competit, reliqua per accidens & im-
pertinenter concurrunt, & ob id ſeparari poſſunt.

3. p. q. 19
arti. 1. ad
4.
4. contra
gēt. c. 41
2. de ani.
c. 1. in. q.
definit.
animę.
tract. lib.
& 3. de
immort.
vbi de
ſtatu ani-
mę ſepa-
r. ta. fol.
550. c. 2.

vbi nulla adest imperfectio, vt in præſenti mysterio credimus & cōfitemur, vbi remanēt ea, quæ sunt per se cōstituta personę perfectissimæ, non quę in hypostasi imperfecta cōueniunt, vbi actuatur per fititur humana natura per existentiam Verbi, per hoc solūm quod ipsam ad suam personalitatē & vnitatem existentie determinat, contrahendo ad existere increatum, nō qua Dei est, sic omnes tres personę essent incarnatæ, sed qua Verbi diuini est. Ex quibus ora impiorum hæreticorū obstruere & confundere posumus, etsi fidem catholicam eis ostēdere non valeamus, tamen poterimus faciliē eorum argumenta solubilia esse manifestare & splendore veritatis fallacias proderi, non recesserūt impij, nos pergamus.

(.?)

Nnn 3

LOCVS. XII.

DVODECIMVS LOCVS EX
quinta particula de Iustitia & de misericordia,

Dei insinuatus ibi Iesus populum, de Aegypto
saluans, secundo eos qui non cre-
diderunt perdidit.

De mise-
ricordia
& iusti-
cia Dei.

FFEREBAT etiam hæc particu-
la, & cāpū aperiebat, vt de iustitia &
misericordia Dei differerem, & quo
modo misericordia maxima sit om-
nium virtutum, & in Deo reperiat,ur,
charitate etiam sit præstantior: quoniam exigit ex
parte habentis infinitatem: misericordia enim est
veluti splendor & actus charitatis: nā ad intra mise-
ricordia est, velut actus charitatis in diuinis, quia
est puritas perfectionis & omnipotentiæ: ad ex-
tra verò non est sine respectu ad miseriam omnē,
quam releuare potest.

Quā ra-
tione mo-
t9 author
quasdam
questio-
nes insi-
nuet qual-
dam ve-
rò præte-
reat.

Author
cōmētar.
& præle-
ctio. in
S. Tho.
2.2.q. 30
art. 4.

Sed de hoc, cōmentarijs, nondūm typo mādatis,
ad S. Tho. vobis dictum est, neque enim animus
est singulas tractandi quæstiones occasiones per-
sequi, sic enim in immensum cresceret lectio, atq;
extra chorum, & rem præsentem saltarem: sat
fuerit occasionem præstitisse sapientioribus & di-
ligentioribus, vt exquirant. Eos dumtaxat locos
subnotamus, quos sine enarrationis offensione
silētio prætereire nō possum9: de iustitia verò mœ-
riti non agimus in præsentī, sed de punitiua pro
qua repræsentanda sat erit quod tequenti lo-
co dicitur.

DECIMVSTERTIVS LOCVS

ex quinta particula, de iustitia Dei & supplicio in gehenna, & qualis sit ignis ille ibi angelos, qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domiciliū, vt in iudicium magni diei vinculis æternis sub caligine referuauit, &c. facti sunt exemplum ignis æterni penam sustinentes.

LOCVS igitur in præfenti per tractā-
 dus est de igne inferni in quo diuina
 iustitia, & seueritas manifestatur, &
 executioni sine redēptione mādatur.
 Hęc meminit. B. Thadd. in hac parti-
 cula, dūm dicit, Vinculis æternis, iterum, exemplum
 ignis æterni, & infra, Illos saluate de igne rapientes, de
 quo duo dubia pro virili breuius resoluam. Vnum
 an ille ignis verus sit & corporeus, an verò spiritua-
 lis & methaphoricus. Alterum cur dicat, quod
 Iesus Angelos vinculis æternis sub caligine referuauit. & in-
 fra, similiter & ij qui carnem maculant.

Contro-
 uersia hu-
 ius lo-
 ci de iu-
 stitia &
 suppli-
 cio infer-
 nalis ig-
 nis.

*An ignis inferni verus sit & elemen-
 taris, qualis vè.*

De prima dubitatione non est cur multis agamus,
 nec temerè tāquā de fide determinemus, quod
 scriptura sacra, & catholica, tāta certitudine, nec
 proponit, nec definit ecclesia, penes quā verus est
 sc̄sus, & vera intelligētia scripturarū, quę nec indu-
 bitatē & certissimè explicat: ergo vbi sacri doctores
 nō ita planè resoluūt, nec nostatē authorita-

Ignis in-
 ferni est
 corpore-
 us, vt no-
 ster ele-
 mentaris

Dam. li. 4. in fine
Gregor. li. 4. dia. capit. 29.
Agu. li. 12. super Gen. ad liter. & li. 12. de Ciuit. c. 10. & li. 21. ca. 10.
Hier. super Isai. cap. 26. 29. 66.
Rup. 1. p. super. Ezech. 3.
Cyrill. homil. 5.
Gre. vbi supra.

Regula
vna pro
expoliti-
one scri-
pturarū.

tis sumus, vt certò definire possimus tanquam de-
cretum fidei. Sancti patres Damascenus, Grego-
rius magnus, similiter & Augustinus variè & lubri-
cè loquuntur, vt nescias, an ignis in proprio suma-
tur sensu, an in metaphoricò, pro terrore iudicij,
grauitate sententiæ diuinæ, vindicta Dei, punitio-
ne vt Hieronymus, Rupertus, & Cyrillus, aliquan-
dò vsurpant. Sed ne rem hanc insolutam relinqua-
mus, dicam sententiam probabiliorem, & scrip-
turis sacris re vera magis cõsonam, in quam omnes
ferè sancti patres veniunt, nempè, ignem inferni
verum & elementarem esse ignem, corporeū qui-
dem, & quo ad naturam eiusdem speciei, hoc insi-
nuare videtur sacra ipsa scriptura.

Deinde quo ad condiciones & proprietates ma-
gna admittit discrimina: æternus enim est, & in-
extinguibilis: quia diuinę irę instrumentum: non
lucet neq; splendet: quia sulphureus est, & piceus.

Conditioes istæ sumuntur ex parte materiæ se-
cundum exigentiam diuinę iustitiæ: hanc senten-
tiam, quo ad vtramq; partem, iudicat certam D.
Gregorius, cui multa diuinus spiritus reuelauit.

Nec rationes aduersariorum efficaciter oppositū
colligunt, immo verò regula exponendi diui-
nas literas probat, illum ignem eiusdem naturæ
esse cū nostro elementari: quoties enim aliquod
nomē propriè sumptum, nec rationi naturali, ne-
que fidei reddit sensum contrariū, sed potiùs edifi-
cat ad charitatem, vnde nullum sequitur incon-
ueniens,

ueniēs tūc, tale propriè lumēdū est: at nulla ratio naturalis destruitur, ex eo q̄ ignis corporeus potu cœli agere, & nō lucere sicut cætera quæ dudū dicebātur, fieri possunt à Deo, in cuius obediētia sunt oīa, & fides nō destruitur, quinimò stabilitur, atq̄; charitas cōfirmatur: nā cōformior est ista sentētia ipsi scripturæ, quæ per Isai. dicit. *Quis poterit habitare de vobis cū igne deuorante, aut quis habitabit ex vobis cū ardoribus sempiternis?* & alibi. *Mittet eos in carcerem ignis, & discedite à me maledicti in ignē æternū:* & in præsentī epistola B. Thaddæus non semel ignem vocat. Et parabola Christi domini de diuite epulone apertè id ipsum indicat.

Isaiæ 33.
Matt. 13.
Matt. 25
Luc. 16

Regula enim altera est, tractātibus sacras scripturas probatissīma, de frequentibus repetitionibus vnīus vocis in scriptura sacra, quòd inducant sensum proprium. Nil enim tam frequenter repetitū videbis in vtroq̄ue testamento, maximè cū ad id consensus cōmunis omnium fidelium accedit flammam esse ignis exurentis.

Regula
altera.

Ad hæc in Concilio Florētino, controuersum est de igne purgatorij, an animæ ab illo paterentur, quod si nō esset certum ignem inferni verum esse & non metaphoricum, non de illo solūm dubitaretur. Controuersia ergo illa de igne purgatorij certitudinem de vero igne inferni facit: non enim esset cur magis de purgatorij igne, quàm inferni siscitaretur, nec esset magis consensus de igne

Tertiae partis locus decimus tertius

infernì quàm de igne purgatorij.

De quo Græci dubitauerunt incerti an esset ignis, siue obscuritas, siue turbo, siue id genus aliud. Res

ego certa est, verum esse inferni ignem: nec multum, nec à multis dubitari apud antiquos, id eò temerarium iudico cõtraire: iudicio tamen catholice ecclesie Romanæ omnia submitto.

Totum ergo huius quæstionis pondus est, quomodo corporeus cum sit iste ignis agere possit in spiritu dæmonum, & animarum separatarum? quia videtur quod natura inferior non agat in superiore, neq; spiritus capax est actionis corporalis: siquidem agens prestantius debet esse patiente, ut Arist. sentit.

Ista est Theologorum quotidiana crux: hic omnes vexantur, mille adferunt modos, quos F. D. Soto. & F. Isidorus de Isolanis ex Abulensi, atque Magistro sententiarum referunt.

Simpliciter enim asserendum est cruciari in inferno, non tamen cremari, ita quod consumatur, sed semper durant in ardenti igne, cui data virtus est, ad inflammandum non autem ad consumendum: idcirco non resoluuntur corpora post diem iudicij, sed ut dicitur in psalmis, *sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos*, hoc est, sine consumptione de poena in poenam ducentur: depascuntur enim more bouum qui dum pascuntur herbas non erradicant, nec radicitus eas euellunt.

Mox etiam affirmandum, verè cruciari spiritus

non

Igniscor
poreus
quomo-
do agat in
spiritus
incorpor-
reus.

Arist. 3.
de animi.
tex. 19.

F. D. So-
to in. 4.
d. 50. q.
vni. ar. 2

F. Isido.
disp. 1. d.
hac re.

Abulens.
tom. 7. in

Ma. c. 25

q. 444.
& 495.
& 506.

Magis. 4
d. 44.

Cruciat
ignis in-
fernì.

Psal. 48.

verè cru-
ciat.

non secundum solam imaginationem, quia sic tolleremus realitatem, & veritatem poenarum & cruciatuum, nam deciperentur, dum existimant cruciari & torqueri: subtilissimi autem illi spiritus, perspicacissimi cum sint, in re tam graui non fallentur, neque Deus deceptionem illam immittet: sic enim neque essent verè cruciati, sed deceptiones, fallaciæ & falsæ imaginationes: *trepidauerunt enim timore, ubi non erat timor*, quod intelligitur de viatoribus, vt Pilatus Christum adiudicauit cruci, vano timore Cæsaris, qui non erat timerendus, quia postquam Christi corpus occidisset, non habebat potestatem mittendi in gehennam: ibi autem verus timor est, & vera poena & verus dolor ex ardore visibili.

Psalms. 13.

Luc. 2. 12

Credendum itaque est, poenam illam infernalè esse per veram ignis actionem, & non per nudam phantasticam imaginationem: nam cum substantia spiritalis certa sit, quod ab igne lædi non potest, imaginatio ignis non generabit in ea terrorem nec passionem, nisi aliud occurrat, quam ipsius animæ natura, nempe corpus, aut corporeum aliquid, quod ab igne sit passibile.

Verè etiam affliguntur quia in gehenna, in igne tanquam in ergastulo detinentur vinculis, vt inquit hic Beatus Thaddæus: vbi tanquam in carcere concluduntur perpetuò, libertate etiã priuatur, & vsu intellectus & voluntatis (quæ est finis omnis appetitus non solum rationalis, sed & sensitiui) carent. Affliguntur ergo, cum non

Vera afflictio in inferno.

faciunt quæ volunt & cupiunt, & impediuntur à proprio motu: quatenus spiritus ibi vniütur & al-
ligantur, vt motor & mobile, locatum & locus:re-
sultat inde magna afflictio spiritum, qui dedignã-
tur corporalibus subijci, & egrè ferunt, quod ab
inferiori natura pesundentur & conculcentur.

Tamen licet ista incarceration, aliqua afflictio sit,
quod ibi quasi compedibus & manicis detinean-
tur, tamen si non esset nisi incarceration nuda, pro-
fectò nec esset tã grauis nec tam acerba, ac re ve-
ra est, & per scripturas nobis significatur: nec esset
cür detentio per ignè fieret, si ignis ille nõ habe-
ret aliquam actionem propriam, cremando, cru-
ciando, inflammando: nam incarceration & deten-
tio non est immediatè actio ignis, sed ex appre-
hensione: torqueret ergo apprehensio, & detentio,
non ignis qua ignis est, sed qua ratione detinens,
quare aër solus, aut aqua, aut locus ille caliginosus
id præstare posset.

Necessum ergo est ignem agere in spiritus, non
tantum per modum detinentis, sed etiam per mo-
dum influentis. Quod censet Henricus, & ob id
spiritibus, dicit, infundi habitum aliquè, quo sint
capaces illius actionis corporalis, quæ sententia
difficultatem præsentem non euacuat: quia si ani-
ma separata à corpore, quòd spiritus sit, nõ est ca-
pax actionis corporalis, quia recipitur ad modum
recipientis & secundum conditionem subiecti
ergo non poterit qualitas corporea esse in ani-
ma,

Henri.
quodli.
8. q. 34.

Arist. 2.
de celo.
text. 59.

ma, qua reddatur apta, vt patiatur ab igne corporeo: quia si sit spiritalis, non efficiet quod intēditur: si corporea, non recipietur ab spiritu, & quā dō nostra anima eam reciperet, angēlici spiritus eius non sunt capaces, ergo non relinquitur modus, quo ignis agat influendo in spiritus damnatos, nam agens & patiens, vt dixit Aristoteles, debent in materia communicare.

Arist. li.
7. Phys.
& li. 2. de
generat.

Quo circa dicitur, quod quemadmodum sacramenta operantur gratiam in animam, ita ignis calorem aut ardorem. Sed hoc, locum nō habet: cū quia baptismus. v. g. corpus tangit & cor abluat, quia tangendo corpus, t̄ngit ipsum esse animæ (in homine enim totum esse existentiae ab anima derivatur, & corpori communicatur) quod separatim attingere non posset: nam nullam preuiam suam operationem posset aqua baptismi exercere circa animam separatam, iuxta doctrinam S. Thom. quam tamen exercere potest circa animam coniunctam corpori: tūm quia tangit ipsum existere hominis, quod idē est, q̄ ipsius esse animæ, cui gratia inest: tamen calor & ignis inferni non potest magis in anima immediatē recipi, quā scientia formaliter in lapide, aut albedo in angelo.

S. Tho. 1
P. q. 45.
art. 5:

Idcirco dici solet, quod ignis, qua corporeus est, neutiquā potest agere in animam separatam, bene tamē vt instrumentū est, diuinæ iustitiæ, id est, non secundū se, bene tamē secundū ordinē & vim principalis agentis, quod cū Deus sit, qui

Tertiae partis locus decimus tertius

Spiritualis est, poterit in spiritum agere secundum ordinem diuinæ iustitiæ. Sic enim actio non est materialiter inspicienda secundum dignitatem animæ, & vim ignis, sed formaliter secundum suum demeritum, ob quod vindicandum & debito supplicio afficiendum, ignis in instrumentum diuinæ iustitiæ assumitur: ratio ergo sumi debet ex parte diuinæ iustitiæ, mouentis ut mentem nostram quietet, & ex parte fidei non dissonet.

Ex collectione di-
stinctionum
torum in-
uestigatur
vera, aut
probabilior
re solutio.

Et verum est, quod hactenus dictum est, scilicet, ignem illum tartareum agere, quatenus indissolubiliter alligatur in carcere diuinæ iustitiæ: qui trepidare facit spiritus illos immittendo terrorem, & horrorem: quod non est contra ordinem naturæ, sicut nec naturam inuertit, quod spiritus affligantur & incarcerentur, quod enim vinculis detineantur, tristitia nimia affliguntur, non secus ac si corpora haberent vnita, quæ inflammarentur & concremarentur.

Greg. &
Aug. vbi
supra.
Luc. 16

Sed amplius est, quod ille ignis agit torquendo, quod sancti Patres explicant, scilicet D. Greg. & Aug. Apertus est locus Lucæ *Pater Abraham misere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Cruciabatur ergo, & incendiū experiebatur & inflama erat: acrius igitur torquebatur ab igne, quam per modum detentionis, per compedes aut neruum in ergastulo: dolor ergo est maior & tristitia videlicet, pecculiariter qua cruciatur ab igne, v-

ignis

ignis diuinę iustitię instrumētū est: ergō licet mirè, verè tamē affligūtur, & exurūtur spīritus ab illo igne visibili, à quo ardor & dolor inuisibilis cōtrahitur: nō aliter quā imago, quę, nō qua corporea est & sensibilis, sed qua est opus quoddā artis in artificis mente existentis, vim habet mouēdi cōspicientes, vt varios sensus percipiant, vel tristitię, vel hilaritatis, ea enim dexteritate aliquando imagines depictę sunt, vt quoquò te vertas, vel placidè, vel toruè oculos ipsę defigant: sic inquit D. Gregorius, & ad eundem modum, *ex igne visibili ardor & dolor inuisibilis trahitur, vt per ignem corporeum mens etiam incorporea per flammam corpoream, crucietur: non ergo solūm videndo, sed re ipsa patiēdo incendium.*

Optimū simile.

Gre. vbi supra. 4. Dialog. cap. 29.

Recapitulatio & resolutio de actione ignis inferni.

Constat ergo ignem inferni corporeum esse, & nō agere secūdum solam apparentiam, sed in rei veritate: nec tamē modo detinētis: nō enim sic esset grauis pœna: quis non malet esse in carcere quā preter incarcerationē in ignē torqueri? cū ergo pœnā inferni maxima sit earū, quas in mūdo excogitare possumus, agit ignis ille influendo, etiā secundum aliquam veram, & propriā actionem ignis, modo tamē nobis incognito mirabiliter mediante calore spīritus illi exuruntur torrentur, & affligūtur: non quā anima suscipiat aliquā qualitē, vt sit passibilis: eadem sanè esset difficultas: & eadem est ratio, neque ex eo quod vires sensitivas habeat in radice & virtute, cū quia easdē ipsas

formaliter non habet: tùm quod angelus, qui neq; informa, neq; in virtute sensitivas partes habet, ab illo igne nõ pateretur, nisi per solã existimatiõẽ: Quapropter ignis agit, quo ignis est¹, & affligit quo calidus est, nisi velimus à communiori catholicorum sensu discordare, & nouam aliam mentẽ inferere.

Profectò si sacramenta, cum signa sint sensibilia, quia assumuntur à Deo, ipso vsu instrumenta sunt iustificationis, & gratiam conferunt, vt Conciliũ Tridentinum post Florẽtinũ determinauit: quamuis hoc præstet per aliquam præuiam operationẽ, quã circa corpus exercent, tamen opus est, vt eleuentur, & sursum supra suam naturam extollãtur: vt intelligatur modus, quo illa actio vsque ad animam etiam penetret, & rã admirabilem & sublimem effectum producat: quare eundem modum, quo sacramenta sunt instrumenta misericordiæ diuinæ, igni, vt instrumento diuinæ iustitiæ, non denegabimus.

Et si dicas quod sacramenta alicqualẽ habent operationem, non tamen ignis. Redarguam, si Deus sacramenta ita potuit eleuare, vt per tam leuem tenuem & remotam operationem, gratiam ipsi animæ influant, cur ipsemet nõ poterit igni corporeo supernaturalem vim imprimere, vt instrumentum sit diuinæ iustitiæ? quo anima ipsa patiatur experiaturque transfundere intentionem primi agentis & iudicis seuerè castigantis? Ita quẽ quãuis lateat

Scho. 7
com. 6.
Cõc. Flo
rentin. in
vniõne
Armen.
Observa

uis lateat explicatio realis, tamē est alteratio, inflammatio, calefactio: & oppositum damnatum iam dudum est in quodam articulo Parisiensi cōdemnante dicentes, quod animaliter tantum & vitali existimatione, & nō naturaliter spiritus ibi torquetur: aliās minueretur pœna inferni, & non esset maior, quàm dici excogitari vè potest: cessante itaque motu cœli erit alteratio illa: quia totus ille status supernaturaliter est explicandus: quòd sit alterius mundi, & ordinis, quàm iste status rerū naturalium, quas nūc conspiciamus: faxit diuina misericordia vt illum nunquam experiamur, quia vt dicit Augustinus, *miris tamen veris etiam si inexcogitabilibus inenarrabilibusq; modis affligantur dānati*, ab igne vt instrumēto diuinę iustitię, vt sacramēta sunt instrumenta diuinę misericordię atque ad eò aliqualem exercet operationē. Aut fortassè fat, erit q̄ ignis ille Dei intentione producat, suā operationē in rerum natura, vt ex ardore illo visibili intrinsecus ardeāt spiritus illi. Vel quod cum illi spiritus vniatur corpori, vt locatū loco, & quidē adeo quato quo diffiniatur, cur intentione non vniatur igni, vt eximiam patiatur tristitiā? q̄ enim corpori dolor est, idem spiritui afflictio esse videtur et si testāte D. Greg. à corpore quo viuificatur patitur cur illi spiritus à corpore q̄ mortificat nō punietur? Credo ergo (nec vana fides) cruciatus esse maximos indicibiles & inexcogitabiles: licet ratio naturalis nōdū sufficientē nobis modū offerat

D. Aug.
21. de ci-
uit. c. 10.

Greg. 4.
Dialog.
cap. 29.

Tertiae partis locus decimus tertius

vt vel hinc immensitas & acerbitas tormentorū illorum significetur: vt vel hac etiam sola meditatione exterriti paueamus, & tandem resipiscentes à peccatis resurgamus: terribilis est ardor spirituum eorumque inflamatio valde pertimescēda: captiuandus ergo est intellectus in obsequium fidei, vt locum illum horribilem pertimescamus horrea musque.

An ignis ille sit præparatus hominibus.

Ignis
æternus
diabolo
& nō ho-
minibus
dicitur
paratus.
Matt. 25

DE altera dubitatione breuius & certius nram dicemus sententiam. Videtur enim B. Thad. cum dicit, angelos quod non seruauerint suum principatum, sed dereliquerint domicilium, per iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine referuari, referre quod Matth. clarioribus verbis dixit, *discedite à me maledicti in igne æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius*, vt ignis ille æternus deputatus sit angelis, non hominibus, & angelos referuatos esse æternis illis vinculis, non homines, cum tamen homines reprobi mittantur in eum ignem, qui paratus est diabolo & angelis eius, & conijciantur in illa æterna vincula, quæ referuata sunt diabolo & angelis eius. Ita cōsonant textus vtriusque apostoli Thaddæi, & Matthæi, ita vnanimi cōsensu doctores sacri interpretantur locum Matthæi B. Anselmus, qui præparatus est diabolo & angelis eius, non hominibus à constitutione mundi, Theophilatus, *supplicia*, inquit, *non fuerūt propter nos, sed propter diabolum, ego*...

Ansel. in
capit. 25.
Matt.
Theop.
ibidem.

sem metipsum supplicio facio obnoxium: ignis ergo diabolo paratus non nobis, sed in illum ignem nos conijctus.

Iohā. Ferro
ro' recog
nitus per
F. Mich.
Medina
ibidem:
Euthim:
ibidem.

Iohannis Ferro palàm asserit, ignem æternum non hominibus sed diabolo præparari . Euthimius regnum quidem inquit, hominibus paratum est, *possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, sed ignis dæmonibus paratus est, sed insipientissimi homines, relictis quæ regno digna sunt, præferunt ea, quæ ignem promerentur.* Ideò sententiæ sensus est, si elegistis ignem, state igitur in igne cū diabolo & angelis eius: vnde sententia acrior erit reprobis, & audita in maiorem eos desperationē adducet: quòd in eum ignem se coniecerint, qui non ipsis, sed diabolo fuerit præparatus, quòd capiatur vinculis æternis, in quæ non ipsi, sed diaboli & angeli eius reseruati erāt. In hunc sensum cōcordi animo omnes doctores & sacri & scholastici cōueniūt. Quod prædixerat Isaias, *Præparata est enim ab heri thophel à rege præparata profunda & dilatata, nutrimenta eius ignis & ligna multa, flatus dñi sicut turris sulphuris succedens eam,* pulchris quidē, & grauibus metaphoris docet gehennā pro rege & principe huius mundi diabolo præparatā esse, nimisq; profundā dilatā, *thophel*, teste Hierony. locus est in valle filij Ennon in suburbanis Hierosolymæ, vbi parentes filias & filios igni exustos deuuebant, & immolabant dæmonio Moloch : per istum autem locum ad literam sumptum allegoricè infernus significatur . Nisi velis *thophel*

Isai. 30.
Tho-
pheel
quid sig-
nificet.

Hier. su-
per Isai.
7. & 30.

metaphoricè & translaticè sumi; quia tunc ad-
teram significabitur gehenna: vtrouis modo ac-
cipias sub rege Sennacherib & loco *thophet*,
diabolus princeps huius sæculi & infernus signifi-
cantur. Quare sicut D. Mattheus dicit, regnum præ-
paratum esse hominibus à cōstitutione mundi, ig-
nem autem non præparari à cōstitutione mundi,
significans benedictionem à Deo esse præordina-
tam, maledictionem verò à peccatis nostris acce-
ptam: ita Isaias gehennam præparatā dicit ab he-
ri, non ex tota æternitate sicut regnū, quòd Deus
pronior sit ad miserendum quàm ad puniendum,
nam à se misericordias largiter impertitur, casti-
gat autem temporaliter occasione accepta ex pec-
catis. Oseas dicit, *Perditio tua ex te Israel, tantummo-
do in me auxilium tuum*, quia salus à Deo est, perdi-
tio ex nobis, ideò prius tulit sententiam benedi-
ctionis respiciens ad bonos, postea verò iussit ma-
los abire in cōsortium diaboli, & angelorum eius,
vt maledictionem acceptam referant proprijs de-
lictis, quibus malè viuendo participes se dæmo-
nis fecerunt. Et sicut homines extra regnum erant
creati, ideò regnum dicitur eis præparari, de an-
gelis autem bonis propriè non dicitur, quòd reg-
num eis præparetur, quòd in regno, hoc est in cœ-
lo empyreo, quòd est locus regni, & creati sint, &
ibi boni in gratia Dei cōfirmati sint, & sic hoc sen-
su propriè nunquàm fuere extra regnum: ita è di-
uerso angelis malis dicitur præparatus ignis ge-
hennæ,

Benedi-
ctio pri-
or quam
maledi-
ctio.

Oseas. 13

hennæ, quoniam statim in illum coniecti sunt, ut videatur illis locus adaptatus esse.

Sed ante quã huius rei causam reddam, operę præ-
tium fuerit admonere, nec per Thaddæum hic, nec
per Matthæum illic nominari angelos proprio no-
mine: siquidem angelus nomen est officij & mini-
sterij, ut Paul. Dauid atque Daniel asserunt, vocã-
tes eos spiritus & ministratorios spiritus: angelus
enim idem est, quod nuntius aut missus, orator si-
ue legatus: & sic per communia nomina de eis lo-
cuntur: rara enim sunt propria: & per choros &
ordines significantur: & quod hic pluraliter di-
xit Beatus Thaddæus, angelos vinculis æternis reseruari
singulariter & pluraliter retulit Mattheus *dia-
bolo & angelis eius*: nam diabolus Hæbraicè aut Sy-
riacè idem est quod deorsum cadens iuxta illud
Lucæ. *Vidi eam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem*:
græcè autem criminatorem, & non tam calumnia-
torem, quàm insigniter malum significat: vndè su-
mitur adiectiuum diabolicus a. um. pro re per ex-
cessum pessima: quia ille diabolus, cui præpara-
tus est ignis, erat princeps cæterorum angelorum
& habebat illum principatum & reliquit illud do-
micilium. Hæc meminit & retulit hic B. Thad-
dæus, eiusdem mentionem facit Isaias. *Quomodo
cæcidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris, torruisti
in terram qui vulnerabas gentes, eminebat super om-
nes tanquam princeps & dux in sapientia & natu-
rali potestate præstans: iste*, sicut tunc fuit excel-

Angelos
per nomi-
na comu-
nia potius
quã per pro-
pria nomi-
nari.
Heb. 1.
Psal. 103
Dani. 7.

Apoc. 9.

Lucæ. 10

Isaias. 14

Tertiæ partis locus decimus tertius

lentissima creaturarū, ita & nūc princeps huius se-
culi dicitur, rex dēmonum, cui omnes dēmones tā
quā subiecti & subditi ministrant & obediunt: sub
eius enim principatu sunt, iuxta illud, *In Belzebub*
principe dæmoniorū eijcit dæmonia & B. Iohann. *Draco*
pugnabat & angeli eius, id est, qui erant sue factionis
& opinionis, quòd discipuli vnus magistri, contra
discipulos alterius doctoris soliti sunt facere:
ideò cū suo duce vinculis reseruātur æternis, &
æternus ignis illis paratus est, quòd suū principatū
non seruauerunt, & domicilium reliquerunt.

Lucæ .11
Apoc. 12

Quibus
rationi-
bus ignis
æternus
diabolo,
& nō ho-
mini di-
catur
præpara-
tus.

Sed iā ad id, q̄ cōtrouertimus, regre diamur, vt in-
telligamus, cur diabolo & angelis eius gehēna ig-
nis præparata sit, & non hominibus reprobis, qui
in caminum ignis iudicio magni Dei detrudendi
sunt? sicut enim præparatus est angelis diaboli:
quia illum sunt secuti, ad eundem modum homini-
bus præparatus, qui æterno igni adiudicātur, quia
diabolum & angelos eius imitantur.

Dicitur tamen dēmonibus, & nō hominibus præ-
paratus, vt intelligat quisque, gehennā ignis car-
cerem esse, & torturam cōsulto à Deo prouissam:
quia ad iustitiam eius pertinet pro cōsummatio-
ne sui regni, vt nemo putet, ignem illum nouiter
creatū, aut casu inuentum, quem summo studio &
ex proposito, à principio Deus excogitauit. Men-
tio tamen fit de diabolo & angelis eius, non de ho-
minibus, non quòd nullo modo hominibus præ-
paretur: sed in modo præparationis est differen-
tia:

tia: nam quod primario diabolo præparatur, secundario eius sequacibus, ut in maiorem reproborum miseriam & intælicitatem cedat, dum intellexerint, non solum quem locum sint possessuri, et quorum societatem sint habituri, illorum, scilicet, quibus caminus ignis præparatus est: sed etiam audiant ab ore iudicis, asperum illud verbum à verbo aspero iustos liberabit.

Psal. 96

Ite in ignem æternum præparatum diabolo, pro illo erat præparatus: sed *discedite à me*, & *ite in caminum ignis præparatum quidem diabolo*, cui vos vestra culpa associamini: tunc autem infelicitatem suam & miseriam amplius deplorabunt reprobi: quod in ignem eis non præparatum, à semetipsis cõiecti, inciderint, atque vinculis principaliter eis non deputatis illaqueentur, & deputentur gehennæ, quæ eis secundario et quasi ex accidenti, proprio vitio contigerit, quæ demonibus à principio deputata et primario præparata erat, hominibus autem pœnitentiæ salus.

Præparari autem dicitur, quia malum poenæ à Deo ipso ordinatur et efficitur: est enim opus iustitiæ: dixit Amos, *si erit malum in ciuitate quod dominus non fecit?* non de delictis loquitur, sed de plagis atque poenis, quæ diuinitus propter delicta inferuntur: sicut ipse pestilentias et famem, sic gehennam in supplicium fecit, sic etiam Chrysostomus, Gregorius, Tertulianus, explicant istum locum, et alterum Isaïæ. *Ego dominus & non alter*

Deus autem
thor ma
li poenæ
Amos. 3.
Chry. in
cap. 6.
Matt. ho
mil. 23.
Greg. l. 3
mor. c. 6.
Tert. ad
uerfus
Marcio.
libr. 2.
Esaï. 45

formans lucē & creans tenebras, faciens pacem & creans
malam, communisque est ecclesiae catholicae &
omnium doctorum sensus: hoc igitur supplicium
praordinavit Deus principaliter demonibus, qui
statim ac conditi fuere, quasi sine mora defecerunt,
& adiudicati sunt vinculis aeternis: coetanea igitur
videtur & contemporanea illis poena inferni,
quibus igitur deputari & reservari videtur: aliter
hominibus ille locus ab initio primo deputatus
est, quia multo post quasi per quandam accumu-
lationem & aggregationem illuc in consortium de-
monum deventerunt, ut magis inconsolabiliter af-
fligantur homines, qui locum talem atque ingens
supplicium promeruerunt.

Accerbi-
tas sentē-
tiae fina-
contra ho-
mines.

Hoc in praedicta sententia increpavit dominus
dicens. *Itē in ignem aeternum*, impropere quod non
illis, sed demonibus fuerat praeparatus, ut maior
sit luctus, & maior tristitia: diabolo igitur & ange-
lis eius dicitur praeparatus, quia omnes simul dae-
mones in inferno deputati sunt, simul ac infernus
conditus est: hominibus autem quia non modo, ac
creati fuere, peccaverunt, sed in paradiso per ali-
quam moram ante peccatum cohabitauerunt, ne-
que enim eieci atque expulsi illic in infernum
mittuntur, sed misericorditer conceditur tempus
poenitentiae & indulgentiae, & per varia tempora
singulatim quisque seorsum & per se ad gehennam
in consortium demonis aggregatur. Denique ut
peccato angelorum irremediabili & irreparabili

Differē-
tia inter
nos & an-
gelos

in ex-

inextinguibilis, & sine fine pœna responderet, ignis æternus præparatur: hominibus autem, qui non irreparabiliter peccant, non deputatur per se primò ille locus, sed priùs benignissimè conceditur locus pœnitentiæ: qui angelis denegatus esse dicitur: quod Paulus commendat *nusquã enim angelus apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*: neque enim legitur, ut dicit Bernardus, Verbum angelus factum est, sed Verbum caro factum est: quare sicut hominibus, & non angelis Christus factus est *iustitia sanctificatio, & redemptio*, ad eundem penè modum, internus factus & præordinatus est diabolo & angelis eius, qui postquã semel peccauerunt, inde secundũ legẽ extrahi, aut redimii, nulla via ordinariaque ratione possunt: homines autem per Christũ liberati sunt, ut dixit regius vates *Ee eduxit eos de tenebris & umbra mortis. & vincula eorum dirupit: contriuit portas æreas, & ve etes ferreos confregit, Confiteantur domino misericordie eius & mirabilia eius filiis hominum*, sentiant & experiantur angeli diaboli severam Dei iustitiam, annuntiemus nos & prædicemus Dei erga nos misericordias, & mirabilia propter nos ipsos facta *Misit Verbum suũ & sanavit nos & de omnibus interitionibus eripuit nos.*

Licet ergo omnibus reprobis angelis siue hominibus præordinata sit gehenna, cum magna tamẽ discriminis nota: nam illis primò, statim, omnibus simul, & ex iustitia: nobis autem secundariò, & quasi ex accidenti, temporis posito interuallo, & in

Hebr. e.

1. Cor. 1.

Psal. 106

Obersua

Psal. 106

Summa

dictoũ

notanda.

remedium appposito Christo & redēptore nostro & misericordiarum fonte: locus igitur cōceditur poenitētiæ indulgētiæ & misericordiæ non illis, licet natura præexcellētibus, sed nobis, nisi incuria nostra velimus cum illis viuere, atque illis tan insigne beneficium respuendo adnumerari.

Apostoli
li Matt.
& Thad
dæus cō
sonant.

Huius rei Christus nos admonet, cū per Matth. illum locum præparatum diabolo dicit, & hic per Thaddæum reseruatū esse diabolo, vt ingentes Dei misericordias non negligamus, & atrocitas supplicij nos deterreat, quæ non tamen erit reprobis communis cum diabolo, & angelis eius, sed eo acerbior & acrior multò, quòd ipse Christus dñs in remedium hominibus datus sit, qui suā nobis gratiā condonauit, & benignè atque piè locū & tempus ad pœnitendum concessit.

Ignis in
ferni
æternus,
locus æ-
ternus,
suppli-
ciū quo-
que æter-
num.

Non est sub silentio prætereundum, quod Diuus Thaddæus in hac particula bis de æternitate illius pœnæ mentionem fecerit semel, cū dicitur, vinculis æternis sub caligine reseruauit, iterū dicens, exemplum ignis æterni poenam sustinentes. similiter Matth. semel *ignem æternum* vocat, deinde *supplicium æternum*, vt cesset vana quorundā misericordia, quos refert Augustinus, existimantium, & damnatos quandoque à cruciātibus liberandos, & sanctis angelis associandos, aut varijs modis, quibus recenset, supplicium illud terminandum: quos redarguit D. Mattheus, cū non solū dicit ignē illam esse æternum, sed supplicium quoque æter-
num

Aug. lib.
1. de ci-
uit. à ca.
17. ad fi-
nem.

num futurum: damnati sanè ituri sunt in supplicium æternum, sicut isti in vitam æternam. Et Diuus Thaddæus non solum dicit ignem esse æternum, sed vincula quoque æterna esse, contra dogmatizantes, aut infernum non esse, aut eius pœnam terminari: de qua re Armeni & Origenistæ notati sunt, vt habes apud Alfons. à Castro, & ore Christi condemnantur apud Marcum, qui vna clausula & cõtextu non semel, & bis, sed ter etiam de gehēna & igne inextinguibili verba facit, dicens, *Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

Quod si oculus tuus scandalizat te, eijce eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm in duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

Sed ne quispiam iniquus rerum existimator de superioriori Dei iustitia conqueratur: quòd Deus peccatum leue & temporale pœna eterna puniat: aduertat, & consideret is quisquis sit, quòd leges humanæ quandoque vita mulctant, quæ est æterna poena, & in exilium & seruitutem mittunt perpetuam, & de societate viuentium in sempiternum separant: non est igitur quod de supplicio secundæ mortis negent in ciuitate illa immortalis, vt inquit Augustinus, quod de prima morte in ciuitate mortali ferunt patienter: ex comparatione le-

Alfonsus
à Castro
Verb. in
fernis
hæres. 1.
& 2. &
Verb.
Beatitudi-
nari. 6:
Marci. 9

Momen-
taneo
peccato
iustè pœ-
na eter-
na respõ-
det.

Aug. lib.
21. de ci-
uit. c. 11.

Tertiæ partis locus decimus tertius

Aug. ibi.
cap. 12.
Arist. li.
5. Ethic.
Nota aliã
rationẽ
xternita
tis poena
rum.
Greg. li.
4. dialo.
ca. 44.

gum ducitur hæc ratio. Alteram verò idem Augu-
stinus ex obiecto considerat, quòd peccatum con-
tra bonum æternum sit, à quo auertitur quicumq;
mortaliter delinquit: ad hanc enim rationem allu-
sit philosophus, quòd peccatum sit contra Deum
infinite, atq; ob id infinite quoque poenam
meretur: infligitur siquidem poena secundum di-
gnitatem eius in quem peccatur. Ad hæc ex mo-
do eligēdi, vt Gregorius ille magnus notauit: quia
homo quantum est in se in æternum eligit peccatũ
& sine fine, & quisquis ergo iudex Deus, qui cor-
da hominũ potius quàm facta expēdit, videt pec-
catores cupiētes in peccato semper viuere: quo-
niam dũ viuunt, nunquã desinunt peccare, &
qui in peccato finem suum statuerunt, in peccati
poena & supplicio sine fine viuunt: alium enim
Deum sibi statuerunt à Deo vero distinctũ, quod
Paulus reprehēdit, vocans eos inimicos crucis Chri-
sti, quorum finis interitus est, quorum Deus venter est &
gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Quid
ergo mirum est, si horũ finalis retributio sit mor-
tis æternæ damnatio? qui omnia ad ventrem refe-
runt, & eo viuunt affectu, vt velint in suo peccato,
vt sine vltimo, sine fine permanere? Demũ ab ef-
fectu siue à posteriori id poterit explicari, quia iã
tempus viæ & merendi euauit, & sunt in loco tẽ-
pore & statu, vbi nō est locus merito, neque gra-
tiæ recuperandæ, culpa autem sine gratia nunquã
remittitur: sic Sapiens docet, *si ceciderit lignum ad
castrum,*

Philip. 3

Ecc. 11.

Tertie partis locus decimus tertius

austrum, aut ad aquilonē illic manebit. Itaque si gratia post mortem non potest acquiri, manebit utique culpa, culpa autem manente manere quoque debet & supplicij poena : iustum ergo est perpetuò puniri, legitimum atque æquum . Usque adeò hoc verum est, ut probabilior circumferatur D. Thomæ sententia, veniali in inferno perpetuam poenam sensus respondere ex accidenti, scilicet, ratione adiuncti mortalis , & ratione illius status in quo nulla est redemptio.

Particulam igitur sextam ut iam tandem absolvamus obsecratur B. Iudas, ut instar bonorum in premium, in semel tradita fide tam diligenter perstemus, ut nulla ratione ab ea recedamus : quoniam desertori cum malis & reprobis cedit in exitium. Idcirco hortatur ad ea opera , quæ fidem viam expriment, ne dum Christum verbis confitemur, factis negemus, nec contenti simus , nos palam profiteri Christianos, gloriantes quod Christi sanguine fuerimus redempti, & euangelica libertate donati: sed adhæc addamus etiam, ut dignam Christo vitam vivamus, & veram nostram fidem per dilectionem operantem, vivis quoque operibus aperiamus, omnibus auxilio simus, Christi et sanctorum vestigia sequamur, et eos quorum exempla hic refert, cautiùs fugiamus, ne cum illis abeamus in præceps.

His atque alijs mirificè noster Apostolus fidelium gratiam captat, et benivolentiam venatur, quod

S. Tho.
2. d. 42.
q. 1. art. 5
ad. 7. in.
4. d. 45.
q. 1. art. 3
ad. 6. de
malo. q.
5. art. 2.
ad. 8. q. 7
ar. 10. ad
8.
Summa
& literæ
huius
quintæ
particulæ
& loci
huius. 13.

non velit, nos docere, quæ ab alijs apostolis semel
dedicimus, sed dūtaxat in domino obsecrari ob-
testariq; vt fidem in actuale meditationem re-
feramus, & tanquàm exemplar ob oculos, veluti
manus digitos, & nomina propria retineamus: in
primis ruminando & conferendo insignem illam
ingratitude, eorum, qui post liberationem ab
Aegypto de Deo & fido eius ministro Mose, non
tamē sine debita punitione, murmurauerūt. Mox
exemplo angelorum commonefacit pseudodo-
ctores argumento à maiori, iudicio Dei punien-
dos, exaggerandoque supplicium, quod Iesus etiā
de angelis statim sumpsit, quo maiorem incutiat
terrorem: siquidem angelis non profuit, confor-
tes esse diuinitatis, principatum grādem tenuisse,
celesteque illud domicilium incoluisse, vt extē-
plò ac peccauerunt, in momento, in ictu oculi in-
caliginosum inferni locum non deturbarentur, re-
seruarenturque in diem iudicij, seueriùs adhuc
castigandi. De qua re apud Mattheum reprobi an-
geli clamabant dicentes, *Quid nobis & tibi Iesu filij*
Dei, venisti huc ante tempus torquere nos. Alieno in ca-
pite periculum faciamus: quia, ponderante Chry-
sostomo, dæmones etiam ipsi iudicium timēt, fu-
turum cruciatum dicunt, iudicium & examen fatē-
tur, supplicium futurum intelligunt.
Ad eundem modum tertio manifestat puniendos
qui beneficijs diuinis abutuntur, & Dei beneficia
in luxuriam, & in modicum voluptatum vsum trās-
ferunt

Matt. 8.

Chriſto :
in. 6. cap.
Iohann.
ho. 44.

ferunt: quo puniti sunt p̄tapolitæ illi, id est, quinque ciuitatum incolæ, super quos pluit dominus sulphur ignis, vt eis fieret in sensibilem gehennæ effugiem: Sodomorum enim incendium & deuastatio illa exemplar ignis æterni præferebat

gehennæ nomine, si fidem habeas, & sapias, non irrideas, sed incendij Sodomorum recordatus totis artibus intimisque visceribus contremisce.

Qqq 4 LOCVS. XIII.

DECIMVS QARTVS LOCVS
 ex sexta particula. De blasphemix et maledictionis grauitate ibi, non est ausus iudicium inferre blasphemix.

De blasphemix grauitate per quã Apostolus Tha.

male-dictionis iniquitatem insinuat, est que vna de notis hæreticorum.

Blasphemix nomine B. Iud. maledictionem intelligit. Maledictionis enormitas vnde trahitur.

TSI blasphemus in opinione heresim non habeat, tamen ipso vsu exequitur, atque exercet, et perinde, atque idola colit, actũque facit infidelium, et opus infidelis operatur. Vnde ex obiecto suo grauissimum est peccatũ: quod fidei cõfessionis ita opponatur, vt bonitati diuinæ quid excellentiæ detrahat, eiusque existimationẽ diminuat, eiusque nomini nocumentum inducitque quantum ex se est.

Quocirca quia huius loci oportunitas & præsentis epistolæ argumentum postulare videtur, de blasphemia dicere, non erit abs re, paucisque quod sentio de mente apostoli Iudæ inducere. Qui mea sententia per iudicium blasphemix, quod execratur, maledictionem etiam mihi insinuare videtur, cõsiderans enim hominem, siue angelum ad imaginem Dei factum, inde grauitatem maledictionis exagerat, & amplificat: quod in iudicium blasphemix incidat, quatenus & in legem, & in Dei imaginẽ impingat. Nõ enim dubium quin si quis maledictum profferret in imaginem Dei in tabella aliqua depictam, blasphemus cõseretur propter habitudinem imaginis Dei ad suum prototypum.

sic quoque blasphemus erit, qui aduersus proximum, ad imaginē Dei conditum maledictū protulerit: quod & Augustinus notasse videtur in illa verba, *pro eo ut me diligere detrahebant mihi*, plus enim nocent Christo in membris eius detrahētes, quàm qui eius carnem mox resurrecturam perimebant.

Aug. Pf.
108.

Gravitas huius sceleris ex hac parte cognoscitur quòd blasphemis, & maledicētibus applicari possit cū Augustino, quod, inquit Div. Paulus, blasphemantes, *Rursus sint crucifigentes filium Dei in semetipsis*, quia blasphemantes, non minus peccant quàm Christum crucifigentes: quinimò in hoc deteriores sunt iudæis, quæ putent, Christum nō satis contumelijs affectū, & supra cōtumelias iudæorū addant, quia si illi contumeliosi fuere in Christum in statu mortalitatis & infirmitatis, isti autem cōtumelijs, blasphemijs insectantur Christum dominum immortalem quidem, & ad huc in cœlis in sua gloria regnantem: iudæi enim ignorantia excusabātur aliqua, sicut inquit Paulus, *si cognuissent nūquàm dñm gloria crucifixissent*, at impij isti scientes Deū esse blasphemè & dignitati, & honori Dei affectu maligno detrahunt, & Christum gloriæ dominum in cœlis regnantem conuictiosè impetunt.

Heb. 6.
Aug. su
per Mat.
12.

1. Cor. 2.

Sicut enim Deus mirabilis, & benedictus est in sanctis suis: ita quoque in suis fidelibus maledicitur, quoniam non potest blasphemari homo quin

Tertiae partis locus decimus quartus

- animam, quæ in ipso est, etiã maledicatur: quod dixit
Sapienter admonuitque dicens, *dum maledicit impius
diabolum maledicit ipse animam suam.* Qua ratione
huius criminis enormis gravitas ex præfenti epi-
stola deprehenditur, cum nec diabolo maledice-
re integrum sit, & sensus apostoli Iudæ percipitur
cur maledictis diabolum Michael archangelus
non infectetur, nempe quòd vnde signaculum sit
imaginis & similitudinis Dei, inde ex relatione ad
Deum maledictio agruetur, & in blasphemiã sen-
sim decidat, cum propria autoritate fit: nam Pau-
lus nõ sine iussu, & impulsu Spiritus sancti, tradi-
dit Satanæ. Qua cõsideratione permotus B. Iaco-
bus, quãvis non sit vsus eodem nomine blasphe-
miæ, tamen hinc vult á nobis expendi quã gra-
ue crimen sit maledictio aduersus proximũ dicēs
*in ipsa lingua benedicimus Deum & patrem & in ipsa
maledicimus homines, qui ad imaginem & similitudinẽ
Dei facti sunt,* & rursus eadem ratione depreca-
tur vt maledictis abstineamus cum iubet ne detra-
hamus, *noñ te detrahere &c. qui detrahit fratri, aut iudi-
cat fratrem detrahit legem, atque iudicat legem,* nõ approbat
quidẽ, sed damnat, vilipenditq; contendens de-
tractorem bis peccare, semel in proximum quem
lædit, iterum in legem quam per contemptum iu-
dicat, se ab ea eximendo, & eius authorem despi-
ciendo non secus ac si ipsi in faciem conspueret.
Quod expendens D. Hierony. iuxta illud Pauli,
neminem blasphemare, ait præcipere Paulũ & sub-
ditos

ditos admonere, vt neminem blasphement, hoc est, neque hominem neque angelum.

Prohibebat insuper dominus, *non assumas nomē domini Dei tui in vanum*, quantò magis vitandum est ne tantum nomen blasphememus? timendū enim est, ne in nobis cudatur grauis illa pœna, vt qui blaphemauerit, extra castra eductus, lapidibus oppressus obruatur, vt moriatur. Quòd pueri regis Assiriorum nomē domini blasphemauerūt, & domino exprobauerunt, factū est, vt angelus domini percussit in castris Assiriorum cētum octoginta quinque millia, & ipse Senacherib rex Assiriorum etiā, adorās Idola in templo à proprijs filijs percussus interijt. Dolet dominus de eo crimine in persona vatis regij, *quoniam quem tu percussisti persecuti sunt & super dolorem vulnerum meorum addiderunt*, siquidem supra vulnera crucis, addiderunt blasphemias, & redditur pro bono malum, quæretes plurimas indignationis occasiones, quibus stomachum moueant, & grauius terāt blasphemiae contumeliam, quàm verbera & vulnera: quamobrem peccatum hoc irremissibile dicitur à domino. Holofernes Nabucodonosor quòd Deum se terræ esse, & præter ipsum alium non esse Deū prædicaret à Iudith capite truncatur. Petrus apostolorum princeps eiusdem ferè verbis, eodemque argumento quo Iudas vtitur dicens: *sectas non metuit introducere blasphemantes vbi angeli fortitudine et virtute cum sint maiores nõ portant aduersum se execrabile iudicium*

Exod. 20

Leu. 24

41 Re. 19

Psal. 68.

Matt. 12

Marc. 13

Iudith. 5

& 13.

2. Pet. 2.

Tertia partis locus decimus quartus

dicium, varij tormentorum gradus manent hos impostores, angelis malis nequaquam absimiles, quibus, uti blasphemantes, & impudenter Deum ignorant in superbia fuerunt: sic erunt & in pœnis cõsortes: si enim nec angeli mali impunè manserunt nec blasphemii isti æternum Dei iudiciũ euadent? Et sanè blasphemiam, teste Augustino & D. Thom. secundũm vnum ex tribus modis, aut quidem affirmatiuè Deo attribuimus, quod Dei nõ est, Antropomorphitæ corporeum Deum esse dicebãt, Iudæi Christum Samaritanũ & demoniũ habere affirmabant, atque vini potatorem clamabant.

Trifariã
consuma
tur blas-
phemia.
S. Tho.
2. 2. q. 13.
ar. 1. ad. 3.
Castro
Verb.
Deus
Hercf. 2.
4. 8.
Iohã. 8.
Matt. 11.
Iob. 22.
Psal. 93.

Mox alij negatiuè, detrahunt Deo multa quæ illi propria sunt, ut quod ignorãs sit, ut Ignorẽ, quod non habeat potentiam, aut prouidentiam nõ habere neque rerum curam: *quid enim, inquiũt, nouit Deus: et quasi per caliginem iudicat, nubes latibulũ eius nec nostra considerat, et circa cardines cœli perambulat* ut Iob in persona istorum dicit.

Quibus respondet Dauid, *intelligite insipientes in populo et stulti aliquando sapite qui plantauit aurem nõ audit aut qui fingit oculum non considerat?*

Postremum modum vocare possumus vsurpatiuũ quoties cultum soli Deo debitum creaturis a comodamus: ut idola colentes, aut homines deos faciẽtes, aut fidem & spem in creaturis collocãtes, quod faciunt Astrologi, Sortilegi, superstitiosi, incantatores, maledicuntur enim à domino qui cõfidunt in homine, et ponunt carnem brachium suum.

Hier. 17.

Quo fit blasphematores graviter decipi existimantes se iurare dum blasphemant, existimatio enim ista blasphemix ramus quidam est. Quandoquidem iuramentum blasphemix contrarium est: nam in iuramento quoties dominus nominatur tribus illis committibus apud Hieremiam expressis, *in veritate et in iudicio et in iustitia*, Deus benedicatur atque laudatur: in blasphemia autem diabolus ipse honoratur & colitur. Et sicut in iuramento Deus in confirmatione, & testimoniū veritatis adducitur, ita in blasphemia diabolo ipsi virtutem & bonitatem appropriamus. Atque adeo mendacem, & malum esse negamus: quod nefas est asserere, *quoniam ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit: quia non est veritas in eo*. Utinam vacaret inceptum de blasphemia sermonem longius protrahere, & de vitio maledictionis in proximū exactius tractare quod B. Iudas radicitus euellere exemplo archangeli Michaëlis enititur. Vix enim rusticum reperies non modo adultum, sed nec recens natum qui hac labe non sit infectus, & non sit eius hæc cantilena prima, immò pestis quæ in vulgus fidele serpit & sævit: quid de mulierculis dicam, quæ aduersus maritos & filios linguas suas exacuunt sicut serpentes, & hoc venenum aspidū infernale sub lingua eorum, vt prorrūpat, semper scatet. Magna quippè negligētia est in lingua nostra coercēda, *modicū quidem membrum est et magna exaltat, ecce quantus ignis quam magnam siluā incendit*

Blasphemia a iuramento differt.

Hiere. 4

Iohan. 8

Iacob. 3

Tertiæ partis locus decimus quartus

Et lingua est ignis, vniuersitas iniquitatis, mundus iniu-
stitiæ lingua constituitur, in membris nostris, quæ macu-
lat totum corpus. Inflamat rotâ natiuitatis nostræ infla-
matam à gehenna. Vim & malum linguæq; vacuû his
verbis declarauit B. Iacobus. Quod elegâtissimè

Bernard.
in quodâ
serm. in-
ter eos
qui sunt
de diuer-
sis nu. 17.
fol. 89.
A maledi-
cto &
médatio
etiam le-
ui absti-
nendum.

Iacob. 3.

prosequuntur omnes sacri Doctores sed inter eos
breuiùs & efficacius D. Bernar. qui linguam men-
dacium, dolosam maledicâ, nûc viperam vocat,
q; lethale venenû fundat, & flatu suo inficiat, nûc
lanceam suo mucrone latus dñi fodientem: nunc
sagitam proximum sagitantem: deniq; multa ma-
la refert non solum de graui sermone, sed etiã de
leuitate sermonis & linguæ: quia, inquit, licet leuiter
volet, grauius tamē vulnerat: leuiter transit, sed grauius
vrit: leuiter penetrat animum, sed non leuiter exit: profertur
leuiter, sed non leuiter reuocatur: facile volat, atque
ideo facile violat charitatē. Multa alia dicit, quæ apud
ipsum vos videre poteritis, ne nos in verborum su-
gillatione nimij esse videamur: hoc aduerte q;
nisi à verbo iniquo, & doloso caueris, sensim ad
blasphemandum protraheris, in multis offendimus
omnes sed si quis verbo non offendit hic perfectus est vir,
potens enim est freno circumducere totû corpus,
omnes sumus imbecilles, & ad peccandum procli-
ues, sed ille poterit videri perfectus vir, qui etiam
linguâ ad peccandum aptissimâ refrænare potest:
tantæ enim artis est resq; tâ difficilis lingua nō of-
fendere, vt B. Iacobus audeat pronuntiare, illum
qui lingua non offendit perfectum esse: quòd illi
contingat

contingat ita linguam suam domitam, & frēnatā habere, q̄ omnium difficillimum est: proinde poterit quæ sunt facilia. Probat id B. Iacob. experientia fœrociū equorum qui modico fræno pro arbitrio fessorum circuducuntur. Et validissimas naues videmus modico gubernaculo dirigi: frēnemus ergo linguā nostrā ne cursum vitæ nostræ ininflāmet, inflāmata ipsa à gehenna pessimè concupiscentiæ, & demonio gehēnæ inhabitatore. Concessit nobis dñs linguā, vt ipsum benedicamus, & pro beneficio incarnationis debitas gratias referamus, nō vt linguas circūferamus sicut canes maceli sanguinolentas, *mors enim et vita in manibus lingue* dicebat Salomō, ob id David, rex pater eius, addit, *pone dñe custodiā ori meo et ostiū circūstatiæ labijs meis*: ne vbi vniuersa creatura te laudat, & authorē recognoscit, nos cū Chan, patris nostri Christi veri Noe, verenda denudemus, aut irridentes nudata esse ostēdamus, ne simus illius similes in peccato, quod vt dicit Sapiens, *horripilationem capitis facit*, nam blasphemus ex loquella sua, atq̄ue lingua de familia diaboli esse dignoscitur: Petro enim dictum est, *verè tu ex illis es, nam & loquella tua manifestum te facit*, sicut enim à theutonica lingua theuthonicus, à gallica gallus esse perpenditur: ita ex blasphemia filij diaboli dignoscuntur, & ad blasphemum dicere possumus verè tu de inferno es: nam & loquella tua manifestum te facit: & sicut omnes benedicentes Deum

Prou. 18
Ps. 140.

Gen. c. 9

Eccl. 27.

Matt. 26

Tertiae partis locus decimus quartus

Apo. 16.
Eccl. 27.

signum Dei viui adferre videntur, ita maledicentes signum diaboli ostendunt: maximè illi, qui ex habitu potiusquàm ex iracundia commoti, aut aliquo trãseunti furore arripiuntur; quia *characterem beatiæ habere videntur blasphemi ergo in ætærum mittunt lapidem, qui super caput eius cadet*, quamobrem rectè admonet B. Iudas nec diabolo esse propria auctoritate maledicendum, cum etiam diabolus creatura Dei sit, & substantia sua bonus, cui optare malum, peccatum est: ideò Archangelus etiam altercans cum diabolo maledicere noluit, sed modesto sermone cohærcuit: quanto magis à maledictione in proximum abstinendum: ut pote quæ in blasphemiam recidat: modestè ergo sine contumelia, citra conuitium cum proximo loquendum, & ea quæ fidei sunt reuerenter suscipienda & amplectenda sunt fideliter. Faxit Deus Optimus & Maximus, ut linguam nostram in eo officio, & munere, ad quod per ipsum cõdita est, contineamus, ne ordinem Dei peruertamus, ut ex ore nostro vnde lux Dei promanare debet, proximi iniuri oriatur, & fama hominis, qui imago Dei est iniuriò se lædatur, & blasphemè obscuretur.

2. 2. q. 13.
in calce.
cor. art. 4

Non excidat à memoria vestra obsecro verbum illud B. Iacobi linguam maledicam à gehenna inflammari, nam ut dicit Sanctus Thomas credibile esse damnatos post finalem resurrectionem etiam vocaliter blasphematuros. & diuinam bonitatem detestatos esse. Profecò ita credibile est in beatis vo-

tis vocalem etiam conuersationē, relumptis corporibus, futuram : quæ non erit mediocris illius status consolatio ad delectationem pertinens: cuius rei rationem reddit Augustinus, *sive ingrediatur pascha inueniat in diuinitate, sive egrediatur pascha in humanitate saluatoris.* Pater ergo misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui author est omnis benedictionis, linguam nostram ita contineat in hac via & militia, vt eam, nostraque omnia ad ipsum in patria perpetuè laudandum dirigat atque perducatur.

(.?.)

ssr LOCVS.XV.

Iohā. 16

Aug. de
spiritu &
anima
capit. 9.

21

DECIMVS QVINTVS LOCVS

ex sexta particula De eo quod supra corpus Moy-

sis esset altercatio ibi cum Michael archan-

gelus disputans altercetur de

Moyfis corpore

Pro veri-
tate dis-
putatio-
nis inter
Michae-
lem Ar-
change-
lum &
diabolū
sola au-
thoritas
B. Iudae
siue alia
scriptura
sufficit.
Eras. hac
epistola.
Hieron.
Commē
varijs in
epist. ad
Titum.
Isidorus
Clarius.
Rupert.
de operi-
bus Spiri-
tus sancti
lib. 4. ca.
16.

QUOD in sexta particula plurimos
malè habet & torquet, est, quæ dispu-
tatio sit ista, & cur dubium esset de
corpore Moyfis, altercatione dignū?
& quod quale ve sit istud corpus? nā

Erasinus, (vt adducere contendit ex B. Hierony-
mo) existimat B. Iudam hunc locum citare ex apo-
criphis Hebræorum: quoniam non continetur
nec reperitur in sacra scriptura: sed exēplum istud
sumptū est ex libro, cui titulus erat Enoch, & qui
apud ipsū erat apocriphus, ob id hæc epistola per
multū tēpus hac suspitione non caruit: videbatur
enim apostolo parū dignum esse, atque Aposto-
licam authoritatem dedecere, vt ex apocriphis li-
bris exemplum doctrinæ sumeret: in eadem sentē-
tia videtur esse Isidorus Clarius, de quo idē quod
de Erasmo hac in parte sentire poteris: & Ruper-
tus quamuis laudet quod breuiter multa & diluci-
dè cōtineat, tamen dicit quod incerta habet testi-
monia ex apocriphis desumpta.

Quicquid tamen de hac re sit, & quomodo scripto-
ribus sacris, non solūm ex apocriphis, sed etiam ex
proprijs & profanis libris integrum esse testimo-
nia inducere, dicemus inferiūs, quod notat Ru-

Vnde
sumpsit
hoc testu

pertus,

pertus. Nunc autem vnde cumque sumptus sit iste locus, siue ex sacris libris, siue ex apocriphis, siue profanis incertum est, vnde apostolus Iudas acceperit hanc disceptationem: certum tamen fidelibus esse debet, & pro indubitato haberi, rem claram & veram esse: & huius testimonij non aliam quæramus authoritatem quam B. Iudæ: receptissima enim est epistola ista, & apostolica, catholica & canonica & Spiritu sancto inspirante tradita, & per ecclesiam catholicam Tridenti nouissimè cõgregatam, inter canonicas & authenticas scripturas relata. Contigit ergo aliquando & viguit disceptatio ista: parùm enim refert, quod scripta sit vel non sit scripta: multa enim ad fidem & euangeliũ spectant, quæ non exprimuntur in diuinis literis, vt supra sæpè sæpius dictum est. Refert enim Paulus Christum dixisse, *Beatius est dare quàm accipere*, & tamen à nullo euangelistarum ponitur aut scribitur. Sufficiat ergo authoritas B. Iudæ: apostoli, quæ per ecclesiam confirmatur, vt istam altercationem accidisse pro constituto habeamus: nam Christus dominus per Matthæum dixit, *non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis spiritu enim sancto inspirati locuti sunt sancti homines*: quare mihi credibile sit B. Thaddæum nõ accepisse hanc altercationem ex aliqua alia scriptura sed ex immediata Spūs sancti reuelatione, vt ex hac historia demõstraret grauitatem blasphemie: quandoquidem nec diabolo ipsi nõ audet male-

monium
 B. Iud. &
 alterca-
 tione Ar-
 changeli
 Michae
 lis cum
 Dracone
 Rupert 9
 ibidem.

Concil.
 Tri. sess.
 4. decre.
 1. & 2.
 Non om-
 nia scrip-
 ta sunt.

Acto. 20

matt. 1
 2. Pct. 1.

Tertiae partis locus decimus quintus

dicere, ne redundet in blasphemiam creatoris, quando quidem in angelo imago etiam Dei est vt docet S. Thomas.

S. Tho.
1. p. q. 93
artic. 3.
Inquiri-
tur de hac
disputa-
tione cur
& quādo
sup cor-
pus Moy-
si fuerit.

Iam ergo entendum nobis erit, si quomodo reperire possimus, quando & qua ratione hæc cōceratio & clamorosa contentio acciderit, quo hæc nota particula illustrior & clarior relinquatur: non enim vnus est, sed varius dicēdi modus. Supponitur enim egregium illud Archangeli Michaelis facinus in exemplum reuerentiæ & religionis erga Deum & homines, vt ab omni linguæ dissolutione, & præcipitatione abstinenceamus, præ oculis habentes, quod quæuis maledictio, contumelia, & detractio proximi legē offendit, & Deum ipsum blasphemat eius imagini detrahens.

Prima
exposi-
tio de
corpore
Christi
quod est
ecclesia.
Hug. car
in hunc
locum.

Hugo Cardinalis inter multas expositiones ponit, altercationem istam intelligi posse de Christo & de ecclesia eius corpore, vt per Michaelē Christum intelligamus, idem enim est Michael, quod quis sicut Deus, per quem intelligitur Christus, quis enim est sicut Christus: qui etiam Archangelus dicitur, hoc est, princeps angelorū siue pastorum ecclesiæ, & ipsius fundator, atq; protector, verum & primarium caput: & disputat continuo cū diabolo de corpore Moyse, hoc est, de corpore eius mystico, quod est ecclesia, & olim in vita mortali degens cum diabolo, hoc est, Pilato eius mēbro in Parasceue, à quo Pilato iudicatus à diabolo liberavit ecclesiam suam, & suo sanguine lauit,

& Chri

& Christus non ausus est Pilato iudicium inferre blasphemix, quia coram eo, vt prædixit Isaias, *Isai. 53.*
obmutuit sicut ovis coram tondente, & regius vates.

Ego tanquàm surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum, Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. *Pfal. 37.*

Sed præterquàm quod hæc intelligentia cõtextui & proposito apostoli nõ quadrat, mystica est, quam non absque aliqua illata vi sensus ipse literæ admittat, & B. Thaddæus rem gestam narrat & disputationem dicit fuisse, & quidem cum altercatione, & clamosa contentione.

De hoc igitur est controuersia, quando & quomodo contigerit: modò enim curandum non est de hac nominum interpretatione, & accommodatione, cùm de re ipsa locus præsens exponendus sit, potiusquàm de mystica expositione.

Secunda eiusdem expositio est, & aliorum, intelligentium locum istum de populo captiuato in Babilone, & de ea captiuitate, quã refert Zacharias, *Secunda de populo fidelis captiuo in Babilone. Zacha. 3.*
Et ostendit mihi Iesum sacerdotem magnum stantem coram angelo domini & Satan flabat à dextris eius, vt aduersaretur ei, & dixit dominus ad Satan increpet dominus in te Satan.

De qua pugna & contentione, vel alia persimili meminit Daniel, dum refert reuelatum sibi, exauisitã esse eius orationem, & Michaël apparuit renuntians principum Perlarum & Græcorum discrimina, modò illa resistentia facta fuerit per angelos bonos, vt dicit Hieronymus, *Dan. 10.*
Hieron.

Tertia partis locus decimus quintus

Gregor. angelos malos, vt dicit Gregorius, vbi per corpus Moysis populum Iudaicum intelligere possumus: eo quod ipse Moyses illius populi portio fuerat, non qualiscunque, sed caput & princeps: quare dicit Beda, quod de populo Israëlitico factum legitur B. Iud. rectè de Moysis corpore dicere potuit, quia ille populus erat velut eius corpus mysticū. Sed B. Iudas de vero potiùs quàm, mystico Moysis corpore loqui videtur.

Beda in hunc locum.

Tertia & corpore Moysis mystico captiuo in Aegypto.

Tertia expositio huic affinis, & à prima non omnino dissimilis est, sermonem esse de Moysè liberante populum Israëliticum, tãquàm eius corpus, siue populum, de diabolo, hoc est, de Pharaone repugnante & impediente.

Ista expositio sicut & præcedens veritati propinquior est quàm prima: quia sensum & intelligentiam non trahit ex mystico sensu & allegoria, sed ex historia: tamen non quadrat: siquidem B. Iudas non de corpore Moysi mystico, sed de ipso corpore vero loqui videtur: & cum de diabolo meminit, non de Pharaone aut rege Babylonis, iuxta septimam clauem Ticonij, sed de ipso etiam diabolo in se sermo habetur. Quare si litera ista potest intelligi planè & simpliciter, vt iacet, non sumendo totum pro partibus, neque partes pro toto vsurpando, iuxta nostram primam regulam de permitta ecclesia, toto & partibus, ita profectò verbis censendum, & tenendum est: locus ergo iste vt iacet, explanandus venit, vt sermo sit de ipso

pfo proprio corpore Moysis, super quo altercabantur duo angeli, ex vna parte Michael Archangelus erat, ex altera vero diabolus ipse in sua persona ei aduersabatur.

Sed hoc vt expeditiùs aperiãmus remouenda est quorundam existimatio circa corpus Moysi tenentium, vel Moysen non esse mortuum, vel certo modo mortuum esse: Diuus enim Ambrosius dicit quod Moyses mortuus est per Verbum Dei, cuius occasione dicit eius corpus translatum esse in paradisum cum Elia & Enoch: quia scriptura dicit per *verbum Dei mortuum*, non secundum Verbum, quia Verbum, inquit, Dei nõ lapsus operis, sed firmamentum est: vide exactiùs rationem apud ipsum.

Alibi vero dum explicat illa verba Pauli, stultas autẽ quæstiones, tanquã quid fabulosũ reputat & refert: ideò Moysis sepulturã absconditã esse ne à magis Moyses excitaretur: quod si verum, inquit, esset, cœterorum quoque sanctorum abscondenda esset sepultura?

Hilarius Pictauiensis in eandem videtur venire sententiam, in illa verba Matthæi, *Assumptis Petro Iacobo & Iohanne*, Nostra tempestate tenuit hãc sententiam Ambrosius, Complæ episcopus in illa verba *Plantauerat dominus paradisum*, in Edẽ subscripti Iohannes Arboræus.

Reclamat tamen doctorum sacrorum communis sensus, & scriptura ipsa, quæ expressè asserit,

Sic 4

Mortuus

Moysẽ mortuũ non esse quidam existimant.

Ambro. libr. de Cain & Abel. ca.

2. Deuter.

34.

Ambro. epistola ad Tit. cap. 3.

Hilarius in Matt. 17. cano. 20.

Ambro. Compf. commẽt. in Gene. cap. 2.

Iohann. Arbor. li. Theosophias. 11.

Moses verè mortuus est.

Tertiae partis locus decimus quintus

Deut. 34 *Mortuusque est ibi Moyses seruus domini in terra Moab iubente domino & sepeliuit eum in valle terrae Moab contra Phagor, et non cognouit homo sepulchrum eius vsque in presentem diem: mortuus ergo est, & à Deo sepultus, ministerio tamen angelorum, vt explicat Epiphanius. Eiusdem Moyfi mors à domino recensetur ad Iosue in hæc verba, *Moyfes seruus meus mortuus est, surge et trãsi Iordanem istum tu et omnis populus tecum,* super quæ verba Rupertus dicit, quod Iudæi in hodiernum vsque diem putant & desiderant Moysem viuum, quia literam mortuam legis Moyfi non dicunt suscitare, sed celebrare conantur: vt intelligas non tantum non viuere sed mortuum esse Moysem.*

Epipha.
li. 1. cõtra
her. tom.
1. scõta. 9
contra Sa
maritas.
Iosue. 1.
Rupert.
super Io
sue. ca. 6.

Obserua
cuius sit
typus
mors
Moyfis.

Sed & rationem consideres, quoniam eius mors typus fuit futuræ mortis ipsius synagoge, & quod post ipsum surrexerit Iosue, qui pertransito Iordane populum introduxit in terram repromissionis, vt cessante lege, & extinctis cœremonijs veteris testamenti, ipsius synagogæ sepulturæ, euangeliũ succederet per Iesum Christum dominum, latum & per Apostolos promulgatum, q̄ nos in patriam cœlestẽ introduceret: quia vt diximus, *gratia est et veritas per Iesum Christum facta.* Subscripsit Chrysostomus docens prohibitum fuisse Moysem ab ingressu terræ promissionis: quod non esset Iudæis vtile beneficium, sed occasio ruinæ futurum. Nã si quia Moyses illum populum de Aegypto liberauerat, relicto Deo, Hebræi tantum modo Moy-
sen re-

Iohan. 1.
Chryso.
hom. 5.
in cap. 1.
Matth.

sen requirebāt, & quicquid beneficij à Deo erat Hebręi, soli Moysi acceptū referre videbātur: quid ergo facerent, si Moysen introductorem habuissent? profectò ipsum tanquàm Deum colerent: ut igitur omnis huius modi errandi amputaretur occasio, *iubente domino*, ut habet vulgata, aut *iuxta uerbum domini*, aut *per uerbum domini*, ut legit D. Ambrosius, mortuus est, hoc est, domino sic disponēte, ut mors synagogę præfiguraretur: & sepulchrū eius occultatum est, ut scandalum populi repelleretur.

In eandem sententiam descendit D. Augustinus, *duabus*, inquit, *de causis sepulchrum Moysi occultatum est*, vna quatenus illam faciem, quæ cōsortio sermonis domini rutilauerat, mortis mærore repressam nullus videret: altera est, ne sepulchrum eius populus Israel sic cognouisset, ubi esset adoraret: addit simile Augustinus, *vn de eā virgam*, in qua signa fecerat, *ut plurimi putant*, ne adoraretur, secum abstulerat, quoniam et serpētem, quem fecerat, filij Israel postmodum adorabant.

Abulensis idem sentit, & dicit quod si Deuteronomium vniuersum scripsit Moyses, ab illo loco, *Et mortuus est Moyses*, nō scripsit ipsum, ut historicus, & gestorū enarrator, sed potius ut propheta prædicens quæ domino reuelante acceperat. De inde ex scripturis, deducit mortuum esse Moysen ex dictis libro Numerorum & in libro Deuteronomij. Et si Iosue sit scriptor illius loci, *Mortuus est Moyses* etc. enarrans quod nemo cognouit sepulchrū

Aug. li. 1
de mirabilib. scri-
pturæ c.
35.

Abul. in
Exod. c.
16. q. 15.
f. 89. col.
4. & in c.
23. q. 38.
f. 175. co.
4. & sup
Deut. c.
34. q. 3.
f. 119. co.
2.

Tertiae partis locus decimus quintus

Num. 27
Deut. 3.
4. 31. 32.
Abulen.
super Io
sue ca. 1.
9. 11. 12.
& 13. 14.
& 15.

eius: quoniam nemo de inquirentibus potuit ad-
inuenire: occultauerat enim Deus, ne eo reperto
ad idololatriam mouerentur. Idem docet super
Iosue, *Moyfes seruus meus mortuus est*: quo loco
latius rem hanc persequitur, & mortuum esse Moy-
sen, ex diuinis literis, meo iudicio, euidenter colli-
git, vt dubitare nulla, ratione possit de eius morte,
quæ pluries & pluribus modis enuntiatur. Noluit
tamē Deus aliquē præsentem esse morti Moyfis,
aut sepulchro, ne cognito sepulchro causam ido-
lolatrædi Israelitæ haberent: sed Satanæ, qui &
sepulchrum, vbi esset, cognouerat, & gentem Is-
raeliticā ad idololatriam pronam perspexerat, re-
uelari cupiebat sepulchrū & corpus Moyfis, vt in
idololatriā eos pertraheret, atque à Deo auerte-
ret: sed efficere non potuit repugnante & impe-
diente Archangelo Michael.

D. Hug.
Eterian9
lib. de re
gressu a-
nimarū
ab infe-
ris ca. 19.
Abulen.
in c. 34.
Deut. in
calce.

D. Hugo Eterianus hanc contentionem inter dia-
bolum & Michaellem Archangelum explicat, cū
Abulense concordans, quod Michael de mādaro
Dei sæpeliuit, & occultauit corpus Moyfis, & dia-
bolo enitenti, vt reuelaretur, nō maledixit, sed in-
crepauit, vt eius malæ voluntatis effectum impe-
diret. Eterianus ergo cum Ruperto, Chrystosto-
mo, Augustino, Abulensi sentit, quod attinet ad
rixā, & mortem Moyfis, & tempus quo habitata fuit,
ab ijs tamen differt quòd non de corpore, sed de
anima fuerit altercatum.

9. 2.
Quarta.
sententia
conuētio
nē habi-
tam de
Moyfis
anima.

Et hæc sit quarta expositio, quam subijcio non so-
lūm

lùm sensu sed etiam verbis Eteriani seruatís, sic enim ait, *Malignorum instantia spirituum vehementissima est, qui non solum peccatorem, verum etiam iustum enituntur, ut precipitent in inferni profundum: quod Iudas testatur Apostolus cum Michael, inquit, Archangelus cum diabolo disputans de Moysi corpore altercassetur, nõ est etiam ausus iudicium inferre blasphemie, sed dixit, increpet te Dominus: Volens Deus diaboli tyrannidem in genus humanum manifestam facere, permisit inter sepeliendum Moysi corpus, diabolum obuiare: ut disceremus, quoniam Satanas cum suo comitatu & Apostatico exercitu, cohibet transire spiritus ad loca quietis & beatitudinis: nullo certè modo ambiguum debet esse christiano, quin egredientes de carceribus corporum animas angeli suscipient: etenim cum molem corporum desunt: boni protinus angeli, & inuida demonum acies occurrunt inuestigatione subtili, qualitates operum discutunt & cuius partis de iure censeatur adinuicem contendunt: hoc tibi Michael demonstrat de Moysi corpore cum diabolo rixatus: at contra hunc bonus angelus nullũ tulit conustium, dans omnium dominatori litis illius iudicium.* Hactenus Eterianus, qui sentit cũ prædictis patribus, primòq; B. Iudas inspiratus Spiritu sancto voluit tyrannidem diaboli notam fieri: hac enim ratione hãc altercationẽ scripsit. Deinde cõuenit cũ illis in hoc, q̃ verè mortuus fuit Moy. atq; sepultus. Differt autẽ ab illis intẽtione cõtẽtioseq; altercationis, quia Eterianus dicit bonorũ & malorũ acies incurrisse & cõtẽdisse pro discussione operũ Moysi,

Tertiae partis locus decimus quintus

Gen. 3. 5

Archa in
hunc lo-
cum.
Exod. 22.

vt expēderet ad vtram partem de iure pertineret
vt impleatur illud, *Tu insidiaberis calcaneo eius*, vbi
prædictum fuit, qualis futurus esset dæmon huma-
no generi, nimirū insidiosus, peruersus, qui homi-
nes semper à tergo insidiatur, cui cōsentit & sub-
scribit Andreas Episcopus Cesareæ dicens, Ar-
changelum Michaelē præfuisse sepulturæ Moy-
si, quod cū diabolus non pateretur, sed crimen
obiecisset, quod Aegyptium interfecisset, quasi ad
se pertineret, eaque ratione honorandam nō esse
eius sepulturā. Idcirco inducitur altercatio ista: cū
vt intelligamus reddendam esse rationem vitæ &
operum: tūc, eundem esse Deum & veteris & no-
ui testamenti: atq; ad eum Deum curam habere no-
stri, vt tueatur animas nostras à dæmonibus post
discessum vitæ. Tūc ergo Michael diabolum ex-
pulit, non tamen insolēter, aut superbè, sed domi-
no omne iudicium permisit, dicens *inrepet te
Deus*, ò diabole, vt videas Michaelē non intulif-
se maledictum, nec in creaturam: cū tamen isti
de dogmatibus fidei quæ non nouerunt maledi-
cos sermones congerant.

Quinta
expoli-
tio con-
tentionē
accidisse
de moy-
se ratio-
ne pro-
prij &
verieius
corporis

Sed prædicti sancti, Augustinus nempe & Chryso-
stomus & Rupertus meliùs dicunt, & consonan-
tiùs ad literam, nō de anima, sed de corpore Moy-
si altercationem fuisse. Certus iam dæmon erat de
sentētia & salute Moysi, nō dubitabat de eius sta-
tu: curat at tamē enixè, vt reuelato corpore Moy-
si, Israeliticum populum in idololatriā pelliceret

sic di-

sic dicit B. Iudas de Moysi corpore fuisse altercationem, & in Deuteronomio, quod mortuo Moysse sepultum eius corpus & occultatum est: & hæc sit quinta & vltima expositio. Quæ mihi summopere placet: cùm quia scripturis ipsis videtur conformior, & in hoc loco & in Deuteronomio: tùm quia apud prædictos sanctos Patres habetur: tùm etiã quia proposito B. Iudæ Thaddei magis consonat: dum enim intendit quamcunq̃e maledictionem aggrauare, eo quod blasphemiam notam induat & includat, ea parte qua in Deum creaturæ authorẽ redundat, (benedictio aut maledictio creaturæ in Deum eius authorem teste, S. Thoma, refertur) proponit in exemplum insignem & memoriæ cõmendabilem reuerentiam Archangeli Michaelis, qui non obstãte arduitate, & momento tanti negotij, non præsumpsit etiam diabolo maledicere, qui sepulchrum Moysi occultatum à domino reuelare, & Moysis corpus manifestare enitebatur, vt Iudaicum populum ad idololatriã, quã inter gẽtes didicerat, & ad quam pronus erat, pertraheret. Propositum enim & reuelatũ Moysis corpus, præ nio amore & affectu, quo in illum ferebantur, facillè adorassent: meritò ergo Archãgelus e contrario disputat, hoc est, rationabiliter agit, modestè compescendo, ne diabolus electos à suo domicilio & ecclesiæ vnitatem disturbet, dũ corpus Moysis in occasionem idololatrando populo manifestũ esse cupit, vt insidias etiam hæreticorum ex hac

S. Tho.
 2. 2. q. 76]
 articu. 4.
 ad. 1.

parte dignoscamus, & exploremus ab ingenio diaboli eorū capite: qui occasiones semper quærit, offendicula supponit, scandala seminat: nimirum quoniam continuò insidiatur calcaneo nostro.

Vna ex
utilitati-
bus hu-
ius epist.

Ex quo sensu habes primò, Apostolum Iudam, vel ex hoc solùm necesse habuisse hanc epistolam scribere, vt & hæc contentio & contendendi causa constaret, quæ nullibi in diuinis literis videbatur expressa. Insuper vt in contendendo super re adeò graui maledictionis malitiam dignosceremus, vt deinceps cautiùs ab ea maledictione abstinemus, à qua in blasphemiam sensim dilabimur: quia maledictio ipsam inuoluit blasphemiam & mutuò se se committantur.

Altera
est co-
gnoscere
peruersū
ingeniū
diaboli
Num. 21

Habes etiam vnde explorare possis deprauatum & tortuosum diaboli ingenium, qui sua malitia quicquid religionis est, torquet, & nullum non mouet lapidem, excogitando, vt in scandalum fideles conuertat, laqueum & muscipulam per insidias præparet. Erexerat Moyse serpentem æneum, & pro signo super stipitem siue perticam posuerat, quem cū percussi à serpētibus aspicerent, sanarentur: quòd figura esset, atque imago Christi crucifixi, vt dominus ipse proprio ore apud Iohannem exposuit: & tamen astutia dæmonis, & desidia, siue vanitate hominum factum est, vt filij Israel serpenti æneo adolerent incensum tanquàm idolo, & vocarent nomen eius *Nehustari*, hoc est, rem æneam siue metallum, quod

Iohan. 3.

pro

pro Deo colerent, ut opus fuerit Ezechia regi pietate & religione sublimi, dum dissipat excelsa, conterit idolorum statuas, succidit lucos, confringere quoque serpentem, non quaecunque sedillum æneum, quem fecerat Moyses: iam enim ei diuinos reddebant honores, non quidem in Christum referentes, sed in ipso æneum serpente sistentes.

(.?.)

Ttt 4 LOCVS.XVI.

DECIMVS SEXTVS LOCVS

ex sexta particula. De origine idololatriæ ibi
cum Michael Archangelus cum diabolo
disputans altercatur de Moy-
si corpore.

Diabolo
tenax
sux mali-
tix.

Ifai. 14.
Pfal. 73.

Israeli-
tae pro-
ni erant
ad idolo-
latriam.
Intentio
Christi
& dæmo-
nis mul-
tum est
diuersa.
Iohan. 4

N S V P E R habestertiò, diabo-
lum adhuc persistere in sua illa in-
uidia, & riuali emulatione inuestigã
di & concupiscendi diuinos honores
antiqua illa superbia, qua præsump-
tuosè & nimiù aroganter dixit, *Ascendam super alti-
tudinè nubiù, & similis ero altissimo: vt dixit regius va-
tes, superbia eorù qui te oderunt ascendit semper, & in su-
blime eleuatur: quasi os suum in cœlum ponens, in finem vsque sæculi ab hac pertinaci contentio-
ne nūquàm desistet, vt quoquo modo possit, per-
petuò tentet diuinum nomen imminuere, fideles
cunctos à vera latria auocat, & in idololatriã eniti-
titur prouocare, vt homines à Deo apostatare fa-
ciat. Nec patitur tantam è manibus elabi occasio-
nem tã accommodatã idololatrandi, in gēte ad id-
genus vitij nimiù prona, & in Moysen nimiù affe-
cta, oportunè importunè tētat, Moysis corpus illis
manifestare, vt in illo sistant, & Dei obliuiscantur.
Nouerat bené tortuosus iste serpens, quod domi-
nus apud Iohannem explicuit, *quod pater tales qua-
rit qui adorent eum spiritus est Deus, & eos qui adorant
eum in spiritu & veritate oportet adorare, q̄ axioma
Chr̄us simul protulit, & cōtra ludæos, & cōtra Sa-
maritanos:**

maritanos:

maritanos: ytrosque veritatē docet Christus, quia ytrosque deceperat dæmon: nā Iudæi veram Dei adorationem in externis ponebant, vt templo, cer toq; sacrificiorū loco, vmbri, & figuris. Samaritani similiter in externis ponebant, vt in monte Garizin in quo defigebantur, & cum vero Deo simul commiscebāt vanum & falsum idolorum cultum. At contra illum: Iudæorum externi cultus apparatū apponit Chrus spiritū, quē potius Deus ipse exposcit: *spiritus*, inquit, *Deus est & in spiritu debet adorari*. Idem Christus dñs ibidem contra Samaritanos, sed specialiū veritatem contra falsitatem suorum idolorum opponit, *Deus veritas est & qui adorant in veritate oportet adorare*: non ergo solum externo apparatu, sed etiam in cordis spiritu, & in rei veritate.

Origo ergo idololatriæ à falsa imaginatione de Deo procedit, à qua omnis error promanat, vt La ctantius latissimè prosequitur. Nemo igitur poterit verè Deum vllò pacto adorare, nisi mens adorationi præeat, in spiritu ergo & veritate adorāndus est: atq; adè simulatio, & hypocrisis, & vbicunq; vox sine mēte, & operatio sine affectu est, non potest non subesse falsitas: quia non est adoratio in spiritu & veritate. Hoc improperebat Christus dominus phariseis: *Hypocrita, bene prophetauit de vobis Isaias dicēs. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me*, verè ergo adorare est, Deo se similitimū efficere in spiritu, & veritate, & omni iusti

Vna idololatriæ radix. La ctant. libr. 1. de falsa religione & libr. 2. de origine erroris.

Matt. 15.

Tertiæ partis locus decimus sextus

tia: vt sic autem adoretur, necesse est animum nostrum nulli falsitati aut errori subdi: operæ pretiū itaque fuerit in omnibus Deo, eiusque fidei primas dare, & quod adoratio à spiritu inchoata, nō intra limites spiritus cohēreatur, & includatur: quia si Deus non solum animam, sed etiam corpus nostrum creauit, & corpori atque spiritui domina tur nostro, in omnibus, quæ condidit, vult & debet plenè adorari.

Sapiē. 13
Dæmon
exoptat.
& persua
det su
perflitio
nem & va
nitatem.
S. Iho.
2.2. q.92
& 93.

Contrà diabolus sciens, *quod vani sunt homines in quibus non est scientia Dei*, notitiam & cognitionem Dei vanā reddere mollitur: vanum enim est quod ad finem ad quem instituitur non peruenit, vanā medicinam dicimus, quæ sanitatem non confert: ita omnis superstitio vana quoque est: immo ratio malitiæ in superstitione, est ipsa vanitas: idem enim est superstitio quod vana religio, & superstitiosus dicitur quicumque adhibet rem non habentem virtutem naturalem, neque supernaturale ad illum effectum, & necessariò implicitam & virtualem habet societate cum dæmone: ideò idololatria species est superstitionis. Quamobrem cum vera hominis salus in vera quoque Dei cognitione consistat (quod ait veritas. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum,*) antiquus ille generis humani hostis sciens homines, qui ad Dei notitiam non pertingunt, vanos censeret, & haberi, homines ergo dementat, vt euanescant, vel sola Dei cogni

Iohā. 17.

tione naturali : vt philosophi fide carentes, qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes: Stulti facti sunt, et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis et Volucrum et quadrupedum et Serpentum.

Et quando videt homines supernaturalem cognitionem Dei habere, eos excerebrat, cum facit eos gloriari, & contentos sola speculatione, vt de operatione non sint solliciti: habent isti theologiam, quæ studio acquiri potest, tamen non habent Dei & sanctorum scientiam, quæ donum Spiritus sancti est, & cum cognitione diuinitatis fructum bonæ operationis addit, vt dicit Ambrosius. Vani sunt isti, quia extra charitatem Dei sunt: vbi ergo vanitas est, non est veritas, atque adeo non erit perfecta, & consummata, atque fructuosa illa adoratio, quam à nobis Deus exposcit, vt in spiritu & veritate adoremus.

Ambro.
l. 2. offic.
cap. 2.

Integrum erat Sanctum Moysis corpus in suo ordine & gradu venerari, sed diuinos impendere honores nullatenus licebat: callidus tamen generis humani hostis obliquè animos distorquere Israelitarum, & hac thecna deprauare moliebatur, vt à Dei cultu eos fallaciter auerteret. ¶ Hinc habes etiam quartò vnā & verā idololatriæ causam: nā quāuis multa sint, quæ ad idololatriā disponāt, vt

Quatuor
or idololatriæ
causæ.

Tertie partis locus decimus sextus

Sap. 14.
S. Tho.
2.2.q.94
artic. 4.

ex Sapiente colligit S. Thomas, omnes tamen in
dæmonis peruersa instigatione consumantur.

Obserua

Oritur enim primò ex inordinato amore proprio,
initium enim formationis est exquisitio idolorum &c.

Fulg. l. 1.
Mitto
logiarū
Greg. su
per illud
Lucæ. 11
In Beel-
zebub
principe
demonio
rum.
Holcot.
Sap. 14.
lect. 163.
Sapi. 14.

etenim propria voluntas & affectus facit, vt nos
metipfos tanquã Deũ colamus, & in nobisq; me-
tipsis finem statuamus: *ocium ergo hominum & super-
uacuitas, idololatriam adinuenit*, inquit Sapiens:
quia per ambitionem & arrogantiam in mundum
introducãta est, *quod pater acerbo luctu doleat raptum
filium*, quod Fulgentius explicat ad literam de Sy-
rophane primo rege apud Aegyptios mortuo filio
suo: & Gregorius intelligit de Nino primo rege
Niniue apud Assirios, mortuo Belo patre suo: ete-
nim in solatium doloris imagines, ille filio, & hic
patri statuãsq; erexerunt, quibus tantũ reuerentiã
& honoris atq; tutelę exhibuerũt, vt cõfugientiũ
ad ipsas delicta remitterẽtur: habebãtur sanè vt ni-
serorum sacrum asylum: inde paulatim diuinos im-
penderant honores.

Secunda causa fuit avaritia artificum, *aut si quis ar-
tífex faber de siluã rectum lignum securi &c.* quia sua
diligentia doctè elaborabant idola, *cupiditas enim
acquirendi excogitauit, & artifex sapientia fabricauit
sua.* Vna causa formationis, & cultura idolorũ, fuit
auaritia artificum, qui vt lucrarẽtur, fecerunt ima-
gines multum formosas, & quasi vitales, hoc est, vi-
tam spirantes: ob id Demetrius quidam nomine
Argentarius cõcitans collegas aduersus Paulum,
inquit,

inquit, viri scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio, et videtis et audietis ect. dicente Paulo: quia non sunt Dî, qui manibus fiunt, & hæc est vna causa ob quam Paulus vocat, *auaritiã idolorum seruitutem*.

Tertia causa est ignorantia Dei veri, de qua dudum dicebamus, dum explicaremus originem idololatriæ.

Sed quarta & potissima, causa quæ, nostro proposito, & intentioni B. Iudæ magis quadrat est, ipse dæmon, qui se colendum hominibus præbet, & mirabilia facit, modo Deus habeatur, & pro Deo colatur, & hoc excogitat, & procurat, vt anima quæ sponsa erat Dei adultera sit diaboli: quia omne peccatû mortale est fornicatio spiritualis: cum sit recessus à sponso cœlesti, & construpratio mētis cum diabolo. Vt meritò altera ratione auaritiã Paulus appellat idolorum seruitutem: quia idololatriã specialissimè est fornicatio spiritualis: quoniam creaturam pro creatore assumit in Deû. Insuper & infeliciter se seruos creaturæ: immo & vani idola faciunt, cui idolo, & Deum ipsum Opt. Maxim. quantû in se est, seruire cogant, vnde ipsi in seruitutem diaboli rediguntur.

Hanc quartam causam intendit B. Iudas in præsen-
ti demonstrare, & eius malignam astutiam & callidam inuentionem in medium prodere: vt intelligamus diabolum potissimû ad idololatriam anhelare, vt ei aliquod sacrificium offeratur: *Semper manet alta mēt: repostâ iudicium* Paradis spreteque iniu-

Act. 19:

Galat. 5. idolorû seruitus primo.

Causa quarta idololat. in hac particula declaratur intenditur que.

Galat. 5. secundo idolorû seruitus

Idololatriã grauissimû peccatorum.

S. Tho. 2. 2. q. 85.

Tertiae partis locus decimus quintus

Virgili⁹ *ria forma*, vt inquit ille, ita Dæmon in toto corde desiderat diuinam sedem occupare & possidere: ob id ad idololatriam sollicitat, quòd grauissimū sit omnium peccatorum, vt docet Sanctus Thomas: ex parte enim idolatrantis infidelitatem supponit: quia fornicatio est spiritualis, obliuio Dei, & recessus ab ipso, & alterius Dei professio. Etenim blasphemia atque odium Dei, quæ grauissima sunt peccata, idololatriam comitatur, quas ob causas ad idololatriam summopere nos trahere nititur, quod vt dixit Sapiens, *infandorum idolorum cultura omnis mali causa est, & initium & finis.*

Sap. 14.

Idolatria in^{ti}ū omnis peccati suffi^{ci}enti e^{nu}mera^{ti}one lu^{cul}enter probatur. Etenim omnia vitia ex idololatria oriuntur, quæ in genere quatuor sunt potissima: quoad Deum sanè vere Dei notitia priuantur idolatræ: quantum ad se ipsos decipiuntur, & corruptione vitæ inficiuntur: quantum ad dæmones serui efficiuntur: quantum ad proximos iniurijs conuersationis humanæ maculantur: tanta est amoris proprii violentia, vt Paulus doceat, omne malum à deordinato amore proprio nostri oriri. Cùm ergo idololatria dicitur initium omnis peccati, si tempore intelligatur initium fuit ratione suæ radicis, quæ est amor proprius inordinatus & peruersus: nam ratione sui idololatria, *non erat ab initio*, vt dicit Sapiens, siquidem in prima mundi ætate propter recentem memoriam creationis mundi cunctis patebat, vnum solum Deum adorandum

2. Tim. 3

Sap. 14.

randum esse, cœpit tamen temporibus Syrophani & Nini regum occasione iã dicta. Dicitur autẽ initium, quia gravitate primas videtur obtinere partes: hac igitur ratione dicitur initiũ, quòd finis sit omnium peccatorum, hoc est, omnium vitiorum consummatio: per alia enim vitia merentur homines in hoc corrui. De qua re Lactantius & Beatus Clemens diffuse & eleganter tractant, vt alios non paucos præteream. Hæc dicta sufficiãt

Lactant.
li. aduersus
gêtes
Clemens
in itenerario,

in quibus cœtera omnia quæ dici possunt

intelligentibus peruia, &

facilia erunt.

(.?.)

VVV 4 LOCVS. XVII.

DECIMVS SEPTIMVS LOCVS
 ex sexta particula. De inuocatione sancto-
 rum ibidem, cum alterearetur de
 Moyfi corpore.

Sancti in
 uocandi
 & reli-
 quix eo-
 rum ve-
 nerandę.

Iere. 15.

Exod. 32
 & .1. Re.

12.
 Eccl. 48.
 & .4. Re.

13.

Eccl. 45.

Gen. 4.

ABES insuper quintò ex hoc lo-
 co non posse hæreticos sibi subsidiũ
 prætexere, sanctos non esse inuocan-
 dos, & in debita ueneratione haben-
 dos: siquidem Archangelus Michael
 nõ impedit, ne Moyfes inuocetur, aut colatur, sed
 ne nimij sint Israelitę in eius cultu: in hac parte cõ-
 pescit diabolus, ne debitum eius cultum peruer-
 tat & deprauet. Dignus enim est Moyfes, qui inuo-
 cetur: siquidem apud Ieremiam inquit Dominus,
Si steterit Moyfes et Samuel coram me, etc. per exagera-
 tionem dicit: vt etiam per intercessionẽ amico-
 rum tantorum adeõq; coniuñtorũ nõ sit exaudi-
 turus populum, neque eorum peccata condona-
 turus, vt aliquando propter ipsos fecit.
 Nec minus prophetauit eius corpus mortem le-
 gis veteris, vt dictum est, quàm corpus Elisei pro-
 phetauit resurrectionem mortuorum: nam sicut
 tactis ossibus Elisei reuixit homo, & steterit super
 pedes suos, ita, *dilectus Deo & hominibus Moyfes cuius
 memoria in benedictione est, et magnificauit eum in timo-
 re inimicorum, et glorificauit in conspectu regum mira-
 culis, signis, & ostendit illi gloriam suam.*
 Etsi sanguis Abel clamat post mortẽ ad dominũ,
 spem

spem resurrectionis corporum confirmans (notat Epiphanius, quod non dixit, anima clamat, sed sanguis, quia anima in sanguine est, vt resurrectio corporum notaretur) ita Moyses clamat & intercedit pro nobis, similem illum fecit in gloria sanctorum: & non minus quàm Enos, inuocauit nomen domini: ipsi enim dixit Deus, *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Iacob, & Deum Pharaonis Moysen constituit.* honorandus ergo est, & suum corpus, vt promptuarium & habitaculum Dei, magna ueneratione habendum.

Epipha.
li. 1. tom.
1. secta. 9

Gen. 4.

Exod. 3.
4. & 5.

Post multa enim Cõcilia, & rationes, de quibus aliam latiùs retulimus, aut Deo dante typis mandabimus, nouissimè Tridè. concil. decreuit *Sanctos aeterna felicitate in cælo fruente inuocandos esse, eorumque Corpora que uia Christi membra fuerunt, & templum Spiritus sancti ab ipso ad aeternam uitam suscitanda & glorificanda ueneranda esse, & illorum etiam monumenta honoranda,* quod & Iob in statu legis naturæ intellexit, cum ad eum dicitur, *Voca si est qui tibi respõdeat, & ad aliquem sanctorum conuertere,* ubi trãslatio Septuaginta *Angelos legit,* qui etiam pro nobis inuocant & intercedunt: Theodoretus super illa uerba ad Colosenses, *Nemo uos seducat uolens in humilitate & religione angelorum,* ect. refert synodum Laodicensem, quæ prohibuit, ne precaremur angelos: ubi uidetur corrigere Concilium, quod non angelos, sed angulos idololatriæ habet: si *Angelos Concilium legat,* prohibetur adoratio illorum quia

Concil.
Tri. sess.
25. decr.
1. 5. 2.
& 3.

Iob. 5.

Theod.
super
Colof. 2.
Cõci. La
odi. can.
35.

Tertiæ partis locus decimus septimus

illi errabant existimantes illos adorandos, tanquàm authores legis, & hanc vocat Paulus religionem angelorum nimiam, sed non condemnat sobriam & debitam. Ideò ille locus Iob intelligitur indistinctè de omnibus sanctis iuxta aliam versionem, *ad quemlibet sanctorum conuertere*, sed Paulus illo loco non videtur huius rei meminisse sed dumtaxat, vt nemo nos seducat, si per hypocrisim nobiscum conuersari tanquàm angelus velit, miram quandam humilitatem ostentans, & nouam religionem simulando, cuius virtutes in rei veritate, neque nouit, neque cupit, neque ex corde amat: sed dumtaxat ad fallendum ostentat.

Meritò igitur sanctorum reliquæ venerandæ sunt, neque abs re custodiuntur, aut in pretio habentur, vt honorificè colantur: Dei enim honorem promouent, tantum abest, vt minuunt. Etenim Deus, Christus dominus, & sancti eius, vnū quoddam ordine sunt, atque adeò honor sanctorum sub honore Dei continetur, & ad Dei gloriam ordinatur: vt enim dæmon vult creaturam adorari tanquàm Deum, vt in ipso idolo creato, dæmon ipse colatur adoreturque, ita Deus mirabilis & laudabilis est, in sanctis suis, in quibus glorificatur: cum omnis sanctorum laus & veneratio, Dei sit adoratio & glorificatio. Discant ergo fideles Deum non solum in se sed in sanctis suis glorificare, vt aspicientes in ipsorum egregia facinora animentur ad obedientiam Dei, & ad obseruantiam

præce-

præceptorum: nō audiant diabolum, qui nos omnibus modis ad idololatriā pellicit, & sub introeuntes impostores hæreticos eius ministros fugiant, dūm nos à sanctorū, & reliquiarum veneratione subducere tentant.

Quæ ex omni antiquitate, continua ecclesiæ catholicæ traditione religiosissimè obseruata est. Quodque cœptum esse ab Enos diuinę testantur literæ, non sanè quòd antea nomen domini inuocatum non fuerit: quando multò antè, *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui & de adipibus eorum sacrificium quidem acceptum, ad quod dominus ipse respexit.*

Gen. 4.

Verumtamen non secus ac ab Abel, & non ab Adam computari ecclesia solet: quia à sanguine *Abel iusti*, numerat Dominus: non quòd Adam & Eua non fuerint salui, quod Sapiens nos docere videtur: sed quod in Adam & Eua non erat strictè ecclesia, quæ est congregatio multorum: cum Aristoteles dicat, *duos ambos dicimus sed de tribus primum proferimus omne*: in Abel ergo iam erat perfectus numerus, vt congregatio & ecclesia non solū fieri & dici, sed posset iam de facto esse: eadem quoque ratione etli ante nos inuocari cœperat nomen dñi, integrè tamen & plenè ab Enos inuocatum est: quia nō in solo nomine Dei, q̄ fecerat Abel, sed etiam in nomine sanctorū ecclesiæ: Seth enim & Abel iam præceserant, in quibus sanctum domini nomen in auxilium vocari posset. Verum iam

Matt. 23
Sap. 10.Arist. i.
de celo
cap. 1.

Tertiæ partis locus decimus septimus

illud erat, cuius postea regius vates nos admonuit
mirabilis Deus in sanctis suis: hoc est, Deum integrè
inuocare, non solum per sacrificia, & oblationes,
ex opimis terræ à Deo præsidium petere, cū Abe-
le, verùm adhuc preces, per interuentum, & inter-
pellationem sanctorum ad Deum ipsum fundere
cum Enos: qui hoc fecit initium, vt sacrificijs Deo
oblatis preces ad sanctos adderet: antiquissima er-
go est ista traditio: nisi velis aduc antiquiorem
esse, si testimonium Iob dudùm citatum, *ad aliquē*
sanctorum conuertere, de angelis intelligamus, quod
libenter admittam.

Tob. 5

Damasc.
li. 4 c. 16
Dionys.
celest.
hierar.
c. 4. 7.

Primùm ecclesiæ catholicæ studium fuit verus
Dei cultus, suorumque sanctorum inuocatio: quæ
deinceps continua successione obseruata est: sunt
sanè sancti Dei amici, familiares, à secretis, prom-
ptuaria, & animata quædam habitacula Spiritus
sancti, adiutores nostri, quorum manu ductione
nobis ad Deum patet accessus: siquidem eorū pro-
curatione conscientiæ nostræ expurgantur, eorū
reuerentia ad debitum Dei cultum ascendimus.
Quam ob causam in litanijs siue christianorum su-
plicationibus coaceruatim in omnes sanctos sua
serie, & dignitate, cōuenimus, & interpellamus. Et
in antiphona, *Salve regina*, mira encomia virginis
sacratissime per insignia epitheta cōmemoramus.
Hoc patrocinium expertus est Iacob cum confi-
dēter ad Laban dixit: *Nisi Deus Patris mei Abraham et*
timor Isaac affuisset mihi forsità modo nudū me dimisisses,

Gen. 31.

Exo. 32

Hoc etiā

hoc etiam est quod Moyses nos docebat dicens,
recordare Abraham et Isaac et Israel seruatorum tuorum.

Quam veritatem, nec damnati apud inferos inficiantur: cum diues ille epulo subsidium ab Abraham & Lazaro petebat: qua etiam de causa sancta mater ecclesia dies festos sanctorum statuit, vt Bonifacius octauus succedentibus temporibus, postea suo decreto sanxit. Inuocatio ista sanctorum in articulo de sanctorum communione reuocatur, in quo non solum socij ipsorum efficiuntur, sed etiam fructum capimus de eorum erga Deum timore: quoniam in eodem mystico Christi corpore sumus, in quo omnia membra mutuò se se iuuant & tuentur. Quia si teste Paulo *charitas nunquam ex- cidit*, merito dixit vates regius, *particeps ego sum omnium timentium te*, sancti enim, qui in patria sunt, recordantur nostri, & memores sunt, quòd etiam ipsi peregrini fuere in hac terra Aegypti. Hoc sancti doctores, ecclesiæ lumina, vnanimiter cõfite- tur: hoc charissima Christi sponsa ecclesia Romana à primæua sua origine profitetur: hoc ipsum vsu continuo exequitur & complet: hoc ipsum cum magna vtilitate fideles religiosissimè obser- uant: hoc etiam ipsum insinuasse, & leui sus- pensa; manu atigisse, sat sit: nam si hæc fidei aduersarij, *non audiunt*

*nec si quis ex mortuis re-
 surrexerit credent.*

Luc. 6.
 C. Glo-
 riosus. li.
 6. de reli-
 quijs &
 venerat,
 sanctorum
 Inuoca-
 tio sancto-
 rum in
 articulo
 de ipso-
 rum cõmu-
 nione.
 1. Cor. 3.
 Plal. 118

Luc. 16.

(?)

Xxx 3 LOCVS XVIII

DECIMVS OCTAVVS LOCVS

ex sexta particula. De imaginum cultu ibidem

cum Michael Archangelus cum diabolo disputans
altercatur de Moyſi corpore.

Fideles
vſu ima-
ginū ido-
latriā
nō incur-
runt.

NE TAMEN subinde inferas, inte-
grum eſſe ſanctorum imagines, quæ
ipſorum ſunt cœleſtes vmbrae, & ve-
ſtigia quæ dā ſacra, propter idolola-
trandi periculū è medio tollendas: &
quemadmodum Archangelus Michaël ſubſtulit
Moyſis corpus, ne Hebræi ex ipſo idololatrādi oc-
caſionem arriperent, ita & nos eas occultare &
tollere debere: aduerte nihil eſſe tam ſanctum
iuſtum & bonum, ex quo nobis culpā & vitio no-
ſtro, pericula & damna multa creari non poſſint:
maximè apud imperitam multitudinem. Et ſi hac
ratione ſanctorū abolendæ eſſent imagines (quæ
vulgi & idiotarū libri ſunt) eadem ratione & ſcri-
pturas ſacras combureres, aut ſaltem occultandas
eſſe cenſeres, quòd eis hæretici à dæmone, inſti-
gati abutantur: ab ipſa enim ſcriptura Satanæ ſug-
geſtione omnem armaturam ſumunt, ac proinde
nil boni in eccleſia relinqueres: quòd inde iſti ſcā-
dalizentur. Distinguenda ergo ſunt ſcandala cum
S. Tho. diuerſa ſiquidem ratio eſt, eius quòd acti-
uum eſt, ab eo quòd eſt paſſiuum: & vocatur ſcan-
dalū phariſeorū ex malitia ſubortū: & ſi hac ratio-
ne relinquerētur, noceremus bono cōmuni fidei,
& de-

S. Tho.
2.2. q. 43
de ſcan-
dalo.

& deficerem⁹ in eis, quæ sūt de necessitate salutis. Fateore quidem ingenuè Archæg. Michael. occultasse corpus Moysis, ad vitādum scādalum idololatriæ, ad quam gens illa erat maximè propensa, & ad Moysen nimium affecta: paruulus sanè erat ille populus, qui nondum exuerat morē gentiliū, & Cananæorum apud quos natus, & Aegyptiorū apud quos educatus fuerat, vt vitulus ille conflatis manifestauit, ad quem procidentes & a dorantes dixerunt, *Hic sunt Dī tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.*

Ratio
quæ Mi-
chā elem
Archæg-
mouit vt
occultū
maneret
sepul-
chrum &
corpus
Moysis.

Exod. 32
Num. 21.

Quæ ra-
tionemouit
Ezechia
ad imagi-
nem cruci-
fixi tūc
tollendā.

4. Re. 18
1. Co. 5.

Qua ra-
tione in
Eccl. Ro-
mā. & le-
ge euāge-
lica non

occulten-
tur sed
potius

manife-
stetur re-
liquia;

nempe,
quia ido-

latriæ
non est
timor.

Nec iterum diffiteor serpentem illum eneam, quē crexerat Moyses, tanquā Christi crucifixi imaginem, in quem percusi à serpentibus respicientes sanarentur, damnasse postea pijsimum & religiosissimū regem Ezechiam, quod illi thus adolere-
tur, & stulta quadam superstitione latria impende-
retur: ideò imposuit nomē *Nehesā*, vt Deus nequa-
quā crederetur, sed merum metallū. Gens illa sub
pedagogio legis circūferebatur adhuc infirma, de
qua Sapiens dixit, *Soror nostra paruula est & vbera
nō habet*, vox dñi est ad suā sponsam primitiuo illo
tēpore Synagoga, in quo paruula erat: cū ob cō-
uerforū paucitatē: tū ob ipsorū infirmitatē nō ha-
bebat vbera ad lactandum sufficientia, vt Paul. di-
cit. *Tanquam paruulis lac potum vobis dedi, non escam.*
Sed iam aliud tempus est, *populus enim fidelis*
creuit, & adultus est, & postquā *lex euāgelica* illu-
xit nobis, nō est hoc periculum, q̄ *Sapiēs* prophe-

Sap. 14. tauerat dicens. *Idola neque erant ab initio, neque erunt in perpetuum*: quia sicut in prima mundi ætate, vt dudum dicebamus, propter recētem memoriam creationis mundi, cunctis patebat, vnum Deum solum esse, eique soli latriam deberi, impendentique esse, ita *non erunt idola in perpetuum*, nā per Christi prædicationem, & apostolorum doctrinā, & continuam discipulorum prædicationem, idololatria maxima ex parte extincta est: nimirum lege euangelica corruscante & veritatem declarante, cesserunt omnes cœcitatibus, & ignorantia tenebræ. Et ita videmus idololatriam etiam apud Indorum barbaras nationes, quotidie magis aboleri & extingui: vt tandem omnino sit destruenda in fine sæculi: nam & Antichristus ipse simulans se Moysis legem seruare, idololatriam reprobabit, quod prædixit Apostolus. *Cum enim dixerint pax et securitas, tunc repentinus ei superuenit interitus*, sic ergo non erat idololatria à principio, neque erit in perpetuum. Reddit rationē Sapiens, quia *superuacuitas hominum hac inuenit in orbem terrarum*, hoc est vana ociositas, iam autem, & habemus sacrificium altaris, & exercitium sacramentorum, in quibus verè & fructuosè occupemur, & Deum legitimè & cognoscamus & colamus, prædicatione quippe apostolorum, definitione conciliorum, doctorumque ecclesiæ explicatione, omnia sunt ad vnguem exactissimè declarata: ideo prædixit Sapiens, *Breuis idolorum finis est inuentus*, opera enim

Dei perseuerant in æternum, opera hominum habebunt finem, sicut dixit Gamaliel, *si ex hominibus consilium hoc aut opus dissoluetur, si verò ex Deo est non poteritis dissoluere ne forte & Deo repugnare videamini.*

Aa. 5.

obiec-
tio,
quod in
ecclesia
deletæ
sunt ima-
gines suf-
fitione
idolola-
triæ, di-
luitur.

Conc. E-
libertin.
can. 36.

Jonas. li.
1. de cul-
tu imag.
Greg. 10
scitur de
consecr.
dist. 3. ca.
Pictatū.

Aa. 17.

At dices, Epiphanius Salaming episcopus in Cypro vir in diuinis literis exercitissimus, qui miraculis claruit sub Theodosio religiosissimo principe circa annum domini. 390. interdixit cultum imaginum, & in quoddam velo pendentem imaginem scidit: & Elibertino Concilio circa tempora Syluestri definitur canon quidam in hæc verba, *Placuit picturas in ecclesia esse non debere, quod colitur & adoratur in parietibus non depingatur.*

Dico, factum illud fortasse secundum zelum, non tamen secundum scientiam, ut Ionas episcopus Aurielensis notauit, & Gregorius magnus indiscretionis redarguit Syracenum episcopum Masiliensem: nam si obedienter Gregorij dictis paruisset, & eius officium negligenter non administrasset, in eas non veniret angustias. Potius enim illi fuit imitandus Paulus, qui cum Athenas venisset, reperissetque plateas idolis plenas, non destruxit aras ab illis honoratas, sed rationem ignorantie redarguit, & veritatis iura demonstrat, *Viri, inquit, Athenienses, per omnia quasi supersticiosos vos video: præteriens & videns simulachra vestra, inueni aram in qua scriptum erat, ignoto Deo, quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis, vbi Paulus eos argute capit, astute, mire, atque sapienter eos ad suum insti-*

Cyril in
Genes.
lib. 11.

Angelo-
mus.

4. Re. 18

Cuius
consiliū
nūc tem-
poris
non est
sequen-
tium.

2. Petr. 7.

Damasc.

li. 1. & 2.

de imag.

Concilij

Eliberti.

explica-
tio.

tutum reuocat & perducit, & quem, illi ignorādo
venerabantur, ipse Christum esse affirmat, vt dixit
Cyrillus.

Non enim possum probare quod Angelomus vir
doctissimus dicit, licere imagines tollere, aut oc-
cultare quotiescūque periculū accideret: quoniā
habēda est ratio tēporum: magnū enim discrimen
est inter cognitionem noui & veteris testamenti.
Et Damasc. docet, marginariā illā doctrinā hære-
ticam esse, & à falsarijs iconomachis assutam, & in-
sertam, vt sub nomine Epiphanijs auctoritatem
compararet, à margine in textum introductam.

Similiter quando dicamus Concilium Eliberti-
num nō errasse, quod potuit fieri: quia provincia-
le erat, &, quod sciam, à sede apostolica nō sit cō-
firmatum, tamē bonum habet sensum, & interpre-
tationem ex ipsis verbis collectam: nempe imagi-
nes, quas colere debemus, non esse depingēdas in
parietibus, quæ faciliè decrustantur, vnde amittūt
formā vel partem, & subinde venustatem atque
decorem perdunt, & ob fœditatem reddūtur rīdi-
culæ, & fœditas illa ipsarum imaginum inducit ad
vilipendium. Semper enim in synodorum, scriptu-
rarum, & legum interpretatione, & traditionū apo-
stolicarū declaratione, vt edum est nobis illa Gre-
goriana regula, vt intelligantur cūcta pro tēpore,
loco, persona, negotio, fine, & ratione &c. & sic cir-
cumfertur, *Distingue tempora & concordabis iura.*

Etsi Concilium Constantinopolitanum prohibet

Docu-
mentum
ad expli-
candas
scriptu-
ras.

Conci.
Constāti-
nop. can.
109. in
Trullo.

ima-

imāgines, non absolutè & omninò, sed sub conditione, vt turpes sunt, & ad voluptates incitāt, quod nouissimè in Concilio Tridentino renouatur, *nihil in bonestum nihil prophanum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo*, quæ enim ad cultum Dei pertinent, & ab omni mendacio immunia, & ab omni lasciuia pura debent esse: quia deus, qui in eis colitur, purus est, summaque veritas, atque immensa bonitas. Procul ergo abeat omnis superstitionis vanitas ab imaginibus.

Concil.
Tri. sess.
25. decr.
1. 5. 5. &
Constā.
8. cau. 7.

Exemplum huius rei petere possumus ex Concilio Nicæno secundo, vbi ad viuūres hæc agitata fuit, & mirificè disputata, & ex proposito atque ex professo, nihil aliud videtur præcipuè controuersum, nisi negotium imaginum, & ea animi intentione totum Concilium congregatum legitimè determinat, non obstante quod iconomachi nobis crimen idololatriæ opponerent, nihilominus retinēdas esse imagines, & in maximo honore habendas definit: illius temporis conditio, & status negotij erat, quod ex vna parte iconomachi imagines, vt inutiles, & idololatriam necessariò inducētes traducebāt, quòd latría soli Deo debita, imagini impenderetur: at ex altera, sancta Dei ecclesia in Spiritu sancto Nicææ legitimè congregata prouidè & directè respondet. ¶ Ad primū, nō cēsset reiiciēdas imagines, sed retinendas & honorādas, & piū earum esse vsum: non ergo consentit impio iconomachorū facinori, sed dānat potius in hæc verba

Non ob-
stāte in-
stātia ico-
nomach.
Conc. Ni-
cæn. secū-
dum nō
substitit
imagines
sed apro-
bavit &
commen-
davit.

Tertiae partis locus decimus octauus

Definimus cum omni diligentia & cura venerandas sanctas imagines ad modum & formam veneranda & viuificantis crucis & coloribus & thesellis aut alia quauis materia commodè paratas dedicandas, et in templis sanctis Dei collocandas habendasque, tum in sacris vasis et vestibus, tum in parietibus et tabulis, et in aedibus priuatis, et in vicijs publicis: maximè autem imaginem domini et Dei seruatoris Iesu Christi, deinde intemeratae domine nostrae deiparae, venerandorum angelorum, et omnium deinde sanctorum virorum. Quibus vt vides minutatim, & singulatim, nõ tantum publicè, sed priuatim, & omnibus alijs modis, & materijs vsum imaginum approbari, dummodo cõmodè id fiat, vt tangit concilium Nicænum, explicat tamen concilium Tridentinum vt nihil sit inordinatum, præposterè aut tumultuariè accommodatum, nihil profanum, nihil inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.

Concil.
Tri. sess.
25. decret.
1. §. 6

Ad secundum, quæ ex falla ratiocinatione illorum pendebat, respondet docens, nos in imaginum adoratione non committere idololatriam, quoniam inquit, imaginibus salutationem et honorariam adorationem fideles exhibent, et non secundum fidem nostram veteram latrariam, quæ soli diuinae naturæ competit. Ex proposito ergo, & non perfunctoriè determinat vtrumque, & hæreticorum petulantiam de imaginibus abijciendis confundit, & argumentum, quo de nobis triumphare videbantur, propositis illis verbis, diluebat.

Rationem autem vtriusque reddit, cum subdit
imaginis

imaginis honor in prototypum resultat, et qui adorat imaginem, in ea quoque adorat descriptum argumentum: quoniam argumentum ex Quintiliano, ratio quædam est probationem præstans, qua vnum colligitur per aliud: ergo adorationem imaginis resultare in prototypum, est, imaginem rationem nobis exhibere adorandi ipsam primum exemplar, descriptum tamen in imagine. Huc tendunt aut potius hinc desumpta sunt verba illa Caietani, *Adoramus imaginem secundum aliud ab ipsa, quod tamen est in ipsa.* Vnde dictum illud Basilij. *Imaginis honor in prototypum resultat*, his verbis Concilij, aut Caietani commodè interpretatur: nam hæc tria dicta, vnum Concilij Nycæni, & alterum Caietani, & tertium Tridētinę synodi, mutua illata luce se se illustrāt, & eandem veritatem de recta imaginum adoratione ante oculos proponunt.

Quintil.

Obscrua
diligēterCai. 3. p.
q. 25. ar. 3
Basilij.Summa
rēspōsio
nis.

Hinc habes dilatum hæreticorum argumentum traducertium imagines propter crimen & periculum idololatrandi: & respōsionem catholicorum, quod adoramus imagines per latrariam: non tamen sumus idolatræ, quia earum latria pendet à Deo, & propter Deum est, nec tamen in ipsis imaginibus vltimatè reprimitur, sed ipsas tangit, ita vt ad prototypum deferat, in quo nos sistat.

Nō ergo, ob illam iconomachorum calumniam, recedit sancta Dei ecclesia ab adoratione imaginum, sed potius probat, & laudat earum vsum etiā si aliqui sua culpa idolatrasserint, & iconoclastę nos

idololatrias in earum vsu putarent, improbè què obijcerent: sed nihilominus persistit & perseverat in doctrinà à Christo tradita, & continua traditione per Apostolos seruata, stat ergo, & constanter tenet, iuxta doctrinam, Pauli traditiones, quas didicit per sermonem Christi, & prædicationè Apostolorum, vt latissima historia Concilium secundum Nicænum tradit.

Sed ne quispiã iniquus rerum existimator putet, propter Conci. Nicæn. (dum dicit imaginibus veram latriam non esse impendendam) me velle dånare sententiam S. Tho. tenentis eãdem reuerentię adorationem exhibendam imagini Christi, quæ & ipsi Christo impenditur, atq; adeò cùm Christus adoretur adoratione latrię, cõsequēs esse, vt eius imago eadẽ adoratione latrię nõ sit adoranda, aut quod istud genus adorationis sit idolatrare?

Hunc scrupulum facilè remouebimus, si aduertamus, quod de adoratione dupliciter posumus loqui (idq; præstemus more scholastico, vt punctim cæsim feriamus, quod importunitas hæreticorum exposcit & cõpellit): vno modo physicè realiter, & vt dici solet, moraliter: alio modo, metaphysice secundum rationes formales & considerationem abstractam & intelligibilẽ. Explicemus distinctionem in motu ex Aristotel. vt clarius sit id, de quo agimus: actio & passio, si rem ipsam spectes, vna & eadem res sunt, nec re ipsa subiecto separantur: at si seorsum singulorum rationes formales penitiùs

2. Thcf. 2

Explicatur respõsio Cõc. ad iconomachos, quomodo vera latria soli diuine naturæ exhibetur, non autẽ imagini, & cum S. Tho. cõciliatur. S. Tho. 3. p. 9. 25 art. 3. Distinctio pro arg. de adoratione imaginum annotanda. Arist. li. 3. Phys. ca. 3. tex. 22.

tiù inspicias, reperies differre vsqueadeò, vt actio & passio secundùm suas formales rationes ad diuersa pertineant prædicamenta.

Recte itaq; S. Thomas adorationem ipsam imaginum secundum rem considerans, vt à fidelibus, & catholicis ipso consuetudinis vsu exercetur, dicit, quod eodem honore, & reuerentia imago ipsa colitur, qua res cuius est imago.

Vera intelligentia. San. Thomæ.

Observanda doctrina de unitate adorationis imaginis & prototypi. Arist. li. 6. Topi. loco. 3. & li. 3. Rhetor. ad Theod. cap. 4. Arist. 6. tom. 6. Athana. lib. 3. contra Arrianos. Damasc. lib. 3. de imaginibus. Conc. Nicæni Act. 4. ex Basilio.

Nam imago, quatenus imago est, quoddam modo est ipsa res significata, et obiectum specificans adorationem, pro vt munere et officio imaginis fungitur, quia vt dicit Concilium Nicænum, *argumentum prototypi in ipsa imagine descriptum reperitur, & qui adorat imaginem in ea quoque adorat descriptum argumentum.* Idem sane est imago quod cuius generatio per imitationem est, vt dixit Aristoteles: nã imago ad viuũ dicitur rem ipsam referre, atq; exprimere. Hoc patet ex ethimologia et interpretatione nominis, tradita per Sacrosanctum Concilium Nicænum ex Epiphania dicente, *imago idem sonat quod imitatio, id est, imitationem primi exemplaris ago:* et hinc cù suo prototypo vnũ esse videtur, et ad imaginem, et rem cuius est imago vnus motus adorationis, et absolutè loquẽdo vnus terminus specificans: nam vnus forme est vnio in imagine et exemplari. Sanè licet imago et exemplar materialiter res sint distinctæ, participatione tamen vnus formæ vnũ formaliter sunt: vnde D. Athana. dictum à D. Damasceno Concilio Nicæno ritè approbatur, sicut

Iohann: rex & eius imago vnum sunt, & imago in rege: qui
Pic. Mi- igitur regis imaginem adorat, adorat etiam ipsum
randu. in regem: illius enim forma & figura est imago, nec ta
2. pol. cō men, inquit, Basilii, ob id duo reges sunt, nō enim scin-
clufione ditur potentia, neque honor distribuitur: imaginem Petri
3. af. 155. Petrum appellamus, imaginem Christi Christum. Vnde
ad. 159. Gerfon concluditur ibi per Concilium, quod sicut Christus
notatur & imago Christi non sunt duo Christi, ita neque sunt duae
4 p. ser. de natui. adorationes, sed necesse est vnam et eandem esse adora-
domini alphabe. tionem imaginis et primi exemplaris cuius est imago.
47. litera A. Hanc enim adunationem rei & imaginis docet ip-
Durand. sa rerum natura, quae, honorem ipsi imagini exhibi-
3. d. 9. q. tum, ad ipsum prototypum propter ipsorum com-
2. num. 8 munionem, & conuenientiam, refert: nam quae
9. 10. prototypo conueniunt, imagini, quae est eius imi-
Martini 9 tatio, attribuuntur. Rectè ergo colligit S. Thom.
Ayalade traditio- fideles instruens, imagines capaces esse adora-
nibus. tionis verè & propriè, & nō, vt quidam ex nostris
Holcoth super Sa- dicunt, impropiè, per accidens, aut abusiue, aut
pici. ca. 13. lecti. solùm motiue, quod ad recordationem moueant
157. sed amplius cum S. Thoma dicimus, ipsas in se nō
Theod. per accidens, sed propriè & terminatiue adorari,
epistola quae à Da qua muis in ipsis adorationis motus non sistat, sed
mascen. inde resiliens in prototypum feratur, vbi ultimatè
ad hanc terminatur: quia imagines sunt quoddam argumē-
rem li. 1. tum prototypi. Vos obtestor auditores optimi vt
de magi- auctores hos attentius legatis, quo vobis constet
cibus cir- me eis nil imponere, aut detrahere: casta sanè, pro-
cunfer- pria, & exacta debet esse catholicorum locutio.

Alter modus metaphysicus erat formalis, & abstractius secundum intellectum: quo modo loquitur Cōcilium Nicænum, rationes & conditiones adorandi insinuans, vt ecclesiam catholicam à crimine idololatriæ immunē seruet, distinguēs cum sanctis Patribus, qui nomināt latriam veram & non veram, hoc est, absolutam & respectiuam, atque adeò, vt licet imago Christi adoretur eadē adoratione latriæ cum Christo, vti dictum est, ratio tamen latriæ vera in ipso prototypo Christo domino consistit, in imagine autem eius non est vera ratio latriæ, hoc est, non est vltimata, & absoluta, vt in Christo, sed dependens à prototypo, in quod resultat, & ipsum primum exemplar respicit: quoniam secundum axioma D. Basilij, *omnis imaginis honos in prototypum resultat*: & Tridentinum Concilium, quod honos qui imaginibus exhibetur, *refertur ad prototypum*, quod illæ imagines representant: & Nicænum Concilium, *qui adorat imaginem in ea adoratur quoque descriptum argumentum*. Idē dixit, licet alijs verbis, Concilium Constantinopolitanum, *Dignum est vt secundum congruentiam rationis & antiquissimam traditionem propter honorem qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuè imagines ipsæ adorentur*, vbi pōderandū est vnum verbum, *secundum congruentiam rationis*, item alterū, *deriuatiuè*, adorari.

Non ergo est, quod nos impij isti ex adoratione imaginum idololatrias arguāt, idololatriæ infimu

Vera
Con. Ni
ceni secu
di intelli
gentia a
ctiōne .7
Cyrillus
ad Impe
ratorem
Theodosi
sum. &
in The-
sauro.
Itemope
re de co
nysle-
rio de
Christo
per om
nē Moy
sis scrip
turā. c. 6.
Dani. II.
3. de iua
gin. ex
Chryso.

Añ. 10.
can. 3. est
que quar
tū Cōsili
tinop. &
8. genera
le.

lent: quando imagines ita propriè adoramus, vt cultus omnis, qui ipsas tangit, ibi non sistant vltimatè, sed inde in prototypum resultet, atque restitiat: ob id adoratio imaginis adorationi prototypi nihil detrahit: cum quia imago vice illius rei sufficitur: tum quia eius honos respectius est ad prototypum, vnde ad imaginem deriuatur, tum tertio quia ratio formalis specificans adorationem imaginis, est ipsum prototypum in imagine & per imaginem expressum, vt est adorationis argumentum.

Ratio analogiæ
vniit imaginem cum
re imaginata.

Quod vt distinctius prosequamur, attendendum imaginem & suum imaginatum (vt adhuc petulantiam hæreticorum omnibus modis expungentes cõtundamus) non esse prorsus æquiuoca, quæ nec nomine, nec ratione cõueniant: nec omnino vniuoca, in quibus idè nomen, & omnino sit eadè nominis ratio. Sed sunt analogæ, quæ sub eodem nomine, neque prorsus eandem, aut diuersam rationem habent: sed secundum quid eadè, & secundum quid diuersam: quatenus est vna & eadè, secundum proportionem & habitudinem causæ formalis.

Conueniunt enim in quadam similitudine formæ, & in quadam attributione rei ad rem, quia imago cum imaginato conuenit secundum vnius formæ, & figuræ commercium, secundum quam similitudinem imago & eius prototypum, vt ita dicam, analogantur, hoc est, proportionantur, id est, vnum habet

habent conceptum, non absolute, & omnino vnū, vt vniuoca, sed vnum secundum proportionalem rationem in illa conuenientia, & communione formæ.

Nō quod sit vnus conceptus communis superior & præcisus, vti est cōceptus animalis ad suas species & partes subiectiuas, sed vt proportionalis vnus ad alterum secundum fundamenta illius similitudinis, vt cōceptus substantiæ, & qualitatis, & ceterorū generum, qui significat ipsas decē generum quidditates, non quia significet rem quādam eis communem, sed illas decem quidditates absolutè vt similes secundum proportionem ad suum ipsorum esse, id est, ad easdem vt proportionabiliter in suo esse fundamētaliter conueniētes. Nō disputo modo tā exactè, vt Caie. de analogia, nec si ens communem habeat, cōceptum & præcisum á decem generibus: quia fat scio illū tractatum prolixum esse, difficilem, & morosum, in quo expungenda essent omnia capita à duobus primis vsq; ad vndecimum, in quibus se se vanè discrutiat Caietanus: omnia enim analogia talia sunt, ob attributionem vnus ad aliud in aliquo genere causæ. Præterea etiam si vnus sit conceptus entis præcisus, perfectus, aut imperfectus, adequatus, aut inadequatus, si mediatè aut immediatè decendat, non vacat in præsentiarum dicere, nec conducit, proposito cui fat fuerit scire, quod ille conceptus communis est proportionalis vnus ad alte-

Caie. tra-
ctatū de
analogia
claritatis
gratia in
analogiā
atributio-
nis & pro-
portionis
disting-
uens mi-
rabiliter
tenebris
obduxit,
nō enim
sunt va-
riæ spe-
cies, cum
omnis a-
nalogia
propor-
tionis sit
atributio-
nis.

alterum secundum fundamēta illius similitudinis: quia in conceptu quo concipio primum analogatum, virtualiter concipio cætera, verbi gratia, sicut se habet conceptus rei ex imagine in speculo formatus, qui representat, & rem & imaginem, non communi aut superiori aliquo cōceptu, quādoquidem nullus talis est, neque adhuc significat similitudinem consistentem inter rem & imaginem nudè, sed ipsa similitudinis fundamēta: quare ratione cognosco imaginē, & rem cuius est, proportionabilia esse, & vnū esse ad alterum formaliter secundum cōmunionē illius similitudinis & formę, sub qua vnum extremum ad alterū intelligitur conuenientiam habere.

Observandum simile ex Caletano tract. de analogia c. 4. & in responsione super eandem rem ad Francisc. Ferrari.

Proprietatis seruanda in rebus fidei enunciatis vt notentur Authores supra. f. 272. p. 2.

Hinc intelliges, imagines adorari non abusiue, & improprie & per accidens, aut largè, per solā redundantiam, & denominationem ab extrinseco, vel quod solū sint motiua in recordationē prototyporum, quod plerique ex catholicis asserunt, fortasse (vt ipsi intelligant) in bono sensu: quod tamen non sufficit theologiam profitentibus: cum in rebus fidei verba etiā debeant esse casta, & exacta, & quæ rem ipsam proprie exprimant, & hæreticis non præstent occasionem calumniandi. Proprie ergo imagines adorantur, ita vt etiam ex propria cōditione qua imagines sunt, ex natura rei ab intrinseco habeant aliquid, vnde adorabiles sint, nepe, prototypi similitudinē: *quia intrinsecè in illa expressa rei similitudine argumentū primi exemplaris habet,*

in se de-

in se descriptum. Etenim imago non refertur ad suum primitiuum exemplar nuda relatione alterius exemplaris, scilicet, ad ipsam (vt columnam solemus sic appellare nunc dextram nunc verò sinistram) sed potius refertur relatione, quæ formaliter est in ipsa imagine, in qua etiam habet fundamenta delineationis & figuræ: vnde non ab extrinseco præcisè, sed etiam ab intrinseco refertur, & secundum certam attributionem vnius ad alterum determinatur & ordinatur ad definitum exemplar, per quod, & intelligitur, & definitur. Si quæras quid est animal pictum: rectè dicetur imago animalis viui, Christus ergo pictus imago est viui, eiusque imitatio, talis ergo imago non erit vacua ab omni intrinseco & formali ad indicandum illud primitiuum in genere causæ formalis non minus quam vrina & pomum ad efficiendam sanitatem indicandam siue conseruandam.

Ex hoc ergo, quod adorentur propter aliud respectiue, scilicet, prototypi causa, non licet asserere, quod adorentur largè & non propriè, nam proprietatis, vnde aderantur, in illis est ab intrinseco: & quamuis per dependentiam ab extrinseco prototipo, non tamen tutum est asserere quod sola & præcisè dominatione sit ab extrinseco: siquidè imago intrinsece in se habet expressum argumentum exemplaris, & descriptam similitudinem, vnde adoretur & capax sit adorationis.

Colūna est & dicitur dextra vel sinistra totaliter

ab extrinseco: quòd in se nil formæ habeat, at ve-
rò imago, licet ab extrinseco prototypo depen-
deat, in semetipsa habet adorationis fundamen-
tum & argumentum, in ipsa que imagine intrinse-
cè reperitur ratio prototypi & communionis, vn-
de ipsa non solùm moueat ad adorandum, sed e-
tiam recipiat adorationem, quam tamen nõ sistat
in se, sed ad primitiuum exēplar referat. Quo fit,
vt quamuis per aliud & propter aliud adoretur
imago, non tamen per accidens, quòd ratione pro-
typi, q̄ est alterũ ab ipsa, quod tamẽ à primæua
imaginis formatione in ipsa fundamentaliter est.
Itaque propriè adoratur, nam si improprietatem
& abusionem adorationis poneremus, vel ex vna
parte, leuiter & verbotenus imaginum adoratio-
nem fateremur, vel ex altera, & ex vi verborum ip-
sam imaginum adorationẽ relegare cogeremur:
ex vnione ergo, & adunatione imaginis, & exēpla-
ris in vnũ esse, & in vnũ conceptũ, modo superius
dicto adorãtur simul imago & eius prototypum.
Vnde licet diuersa ratione, tamen vno eodemque
motu adorationis adorantur: imagines ergo hanc
habēt rationem, vt adorentur, quia quoddammo-
do transeunt in naturam prototypi, cui conformã-
tur, quatenus primitiuũ quoddamtenus rationem
participant: vnde pro suo modo ad exemplaris &
rei ipsius cuius sunt speciẽ & naturã nos reuocant:
& honor imaginis honori ipsius exemplaris debet
proportionari: quia secundũ analogiam eiusdẽ,

Obseruã

& no-

& nominis & rationis habent communionem. Et sicut in hac habitudine conformantur, ita quoque in adoratione: & ex consequenti Christus & eius imagines, quæ Dei sapiunt & redolent naturam, latria colendæ sunt: & quæ sanctorum sunt imagines, cum ipsis sanctis dulcia venerabuntur: & imagines Virginis deiparæ cum ipsa Virgine hyperdulia colentur.

Si dicas, imago propter imaginatum prototypum adoratur, non nisi ut vnum totale obiectum conflatur: tunc sanè imago erit parziale obiectum, quod est creatura, ergo iam creatura latria adorabitur. Respondebo dictionem, *propter*, bifariam sumi, primò ut dicit circumstantiam causæ finalis, ibi, diligo proximum propter Deum, quæ est de numero causarum extrinsecarum: secundò dicit circumstantiam causæ formalis, quæ est intrinseca, ut in proposito adoro imaginem propter prototypum, circumstantiam dicit obiecti & causæ formalis: quia ipsum exemplar concipitur intra imaginem, quæ adoratur, ideò in ipsa est prototypum conceptum, quod est imagini ratio adorandi: idcirco utrumque imago, scilicet, & prototypum simul specificant actum adorationis.

Itaque Christus in imagine est ratio, ob quam imago adoratur, non solum mouendo sed etiam adorationem propriè terminando, quare creatori datur latria: quia adoratio non exhibetur seorsim, & præcisè conditioni rei adoratæ,

quod est imago ipsa, sed vt rationi adorandi in ipsa: hæc autem est ipse Christus in imagine expressus. Non ergo resultat vnum obiectum totale ex partialibus, sed est vnum, sicut ex ratione formali obiecti & conditione sine qua non adoratur: Christus adoratur non in se sed in imagine, quæ ad adorandum mouet, & adorationem terminat: lux ratio est videndi & aliquãdo sola visionẽ vltimatè terminat, sed imago nõ est ratio sed conditio quæ determinat & trahit exemplaria, ideò exemplar vltimatè adorationem terminat.

Meritò ergo concilium Nicænum infert, naturã negare, qui imagines tollit: quia ex ipsa rei natura procedit imaginis adoratio, et imago cū re imaginata in natura conformatur, et quodam modo eadem est vtriusque ratio, vnus honor, vnusque motus in imaginem et rem cuius est.

Maximè quando actuali consideratione intellectus noster imaginem per actualem contemplationem meditatur, cuius vis mira est in adunãdis rebus, et per affectum amoris vnit, et mirum in modum complacet, et delectatur in mutua illa et analoga proportionem et comparatione. Vnde imago, vt imago est, prototypum ad se trahit, ita vt imbibat, et ita contineat, vt et nomen idem, et definitionem eandẽ pro suo modo participet, scilicet, vt actu exercet rationem imaginis quodammodo habet. Profectò intellectu actualiter considerante atque prouidè contrahente atque
congre-

Author
libr. 3. de
ani. ca. 5.
tex. 38. f.
415. q.
2. de vi
motiua.
fol. 466.
quod ip-
sa rei per
fectio sit
ipsum in
telligen-
tis.
Medita-
re attēte.
Consc. Ni
can. act.
6.
Arist. li.
2. de me
mor. &
reminif-
cē. cap. 2

cōgregante ad vnā rationem cōcipiuntur imagines proportionabiliter ad exemplaria, & propter correspondentiam, & vnionem ad ipsa, ipsi quoq; exemplaribus eadem ipsæ imagines quasi vestiuntur, & viuificantur.

Nō inest ergo imaginibus ratio ab exemplaribus distincta, propter quam colātur, sed eadē prototypi ratio formalis ipsarum est, velut actus & forma, qua adorantur. Vnde imago interuentu & congressu exemplaris, quod in ipsa representatur, & veluti intuumdum proponitur, terminat adorationis motū, non materialiter, vt res, sed formaliter, vt imago est, videtur enim mens prototypum ipsum cogitatione, & meditatione quadā ad imaginē trahere, & in imagine collocare, & ibidem intueri, vbi anima nostra conquiescit, & delectatur: vbi colit, & veneratur, vtrumq; licet modo rationeque differenti, quando exemplar propter se, imaginem autem propter representatum in ea, illud exemplar adorat: simul tamen re vtrumq; adorat. Nam veritas ipsius rei in imagine includitur, & cōtinetur: cum signa, teste Augusti. necessariō, cohērent ijs: quorum sunt signa, ipsum ergo representatum esse, in imagine, imitatio est esse veri & naturalis, & ab illo dependent secundum analogiam: quoniam esse representatum quædam imitatio est esse realis. Hoc est, quod D. Basilius dicebat approbante Tridentino Concilio, *imaginis honos in prototypum resultat*: & Nicænum Concilium,

Obserua
vt intelli
gas, ido-
latriā
abesse in
imaginū
vsu.

Aug. lib.
de Magi
stro ca. 2
.3.4 & .5
& lib. 2.
de doct.
christia.
ab initio.

Tertiæ partis locus decimus octauus

Cō. Cō.
stan. 4.
can. 3.

quod in ea adoramus descriptum argumentum. At Constantinopolitanum adductum clariùs autem ad rem nostram decreuit, *quod secundum congruentiam rationis deriuatiuè adorari, vel secundum analogiæ proportionem ad prototypa à quibus adorandi ratio ad imagines deriuatur.*

Resolu-
ad tollen-
dam col-
lisionem
Conc. in
se & ad
S. Tho.

Ex his ergo, ex vna parte habemus, vnde inuitis hæreticis imagines retineamus, earumque in ecclesia catholica vsum pium & necessariũ & adhuc naturæ consonum esse. Et ex altera parte habemus vnde hæreticos exhibemus, quoties in imaginum cultu idololatriæ nos insimulant: quoniam totus ille vnus adorationis motus, vnus etiam & idem est, qui, vt sapienter dicit S. Thomas, imagini exhibitus in prototypum resiliat. Demũm habemus etiam vnde Cōciliũ Nicænum legitimè explicemus, cum docet, verã latriæ adorationẽ nõ imagini sed diuinæ naturæ reseruari: quando quidẽ rationes formales distinguebat: siquidem cum vnitate adorationis realis, nõ nil est distinctionis & diuersitatis in formali ratione cultus, vnica illius realis adorationis. Siquidem ergo diuersitas ista analogiæ, & proportionis est, nõ in adoratione, quã fideles exhibent, sed in ratione & conditione adorandi, per quam, veritatem exponentes, os hæreticorũ cũ patribus in Nycena synodo obstruimus. Itaq; nec est distinctio nec analogia in reali adoratione, vt est in ipso exercicio fidelium sed vt in ratione adorationis, vt est in abstractione dis-

Obserua
cautè.

ne dis-

ne disputantium, & ad hostes fidei respondentiu: sic loquebatur Nicænum Concilium cū dicebat, *non veram latrām*. Rursum ad id alludebat, cū nūc vnam, nūc duas adorationes docebat: etenim imaginis & prototypi adoratio eadem est sicut imperfecti & perfecti, in eadem tamē specie. Ad populum tamen dūm habere sermonem contigerit, his distinctionibus, ad quas in scholis proponendas nos compellunt hæretici, non est utendum, sed amplectendū illud Aug. documentū: q̄ ipse de prædestinatione apponit, nos autē ad adorationem imaginum applicamus: *Dolosi, inquit, aut imperiti medici est, etiā vtile medicamentū sic applicare, vt aut nō prosit, aut obsit, sed vt fidelibus dicendum, sic currite vt cōprehendatis, es per bona opera satagite certā facere vestrā electionem, ne respicientes ad præscientiam peccatis: ita in proposito pronuntiandū, & pro nostra virili persuadendum, vt omnes vnā simul imaginem & rem cuius est imago eodem motu adoratione q; adorent, sine his distinctionibus, quę tamē pro scholis & contentionibus cū hæreticis obseruari debent, ne vnde fidē apud sapientes stabilimus, eandē apud simplices euertamus. Qui res in scholis versant, ad vnguē illas expendere tenentur: & sicut, quæ populo rudi in suggesto proponuntur clara & rudi minerua, planē sunt explicanda, ita in cathreda, & in scholis minutissimē & singulatim sunt examinanda vt rectē & ad amussim magisterij nr̄i ministerio, prudēter fungamur.*

Optimū
& prudēs
documentū.

Aug. to.
7. li. 2. de
bonoper
scu. c. 21.

Aug. tra
cta. 36. &
37. secun
dū Iohā.

Testante non semel Augustino, ista non esse discutēda nisi haereticorum commenta compellerent, gubernet catholicus inter haereticorum scopulos fidei nauigium: quoniam cauedum est in utroque naufragium: multi enim haeretici abundant, & ad hoc Deus abundare permisit, ut non semper in lacte nutriamur & in bruta infantia remaneamus: illi non rectē sapiendo fidelibus molestissimas quaestiones intulerunt, unde caeperunt exagitari & fluctuare corda fidelium: inde ergo spiritualibus uiris necessitas facta est, ut non solum legant, sed intelligant dogmata fidei, ut contra arma diaboli, Christi arma proferant, ne ipsis tacentibus alios perire contingat, haec quae Augustinus (partim uerbis expræsis, partim in sententia) dixit, animum nostrum permouent, haec cogunt subtiliūs, & indagare, & distinguere, quae ab antiquo sancta mater ecclesia Romana & syncerè tenet & planè docet: nam, ut dicunt duo Apostoli, & paratos nos esse oportet, ad reddendam rationem de ea, quae in nobis est fides, & Alter sapientibus & insipientibus debitores sumus.

1. Pet. 3.
Roma. 1.
Cōfessariū quo adoratio patrie pro suo ordine extenditur per res ipsas sic adorabiles.

Prima ratio patrie per se primo in diuinitate. Secundus ordo adorationis, patrie per se secundo in humanitate Christi.

Quo fit eadem latria adorare nos diuinitatem, humanitatem Christi, eucharistiae sacramentum, crucem etiam & imaginem, suo tamen ordine perfectionis: nam latria diuinitatem per se primo respicit, in qua est uera, & fontalis adorationis ratio, unde ad reliqua adorabilia deriuatur latria, propter participationem eiusdem diuinitatis, cui primario cōpetit: Christi autem humanitatem per aliud respicit, ideò non per se primo, nec per accidēs, per se tamen

tamē secundo, nempè, quia ad esse diuinum assumitur: animæ enim Christi & corpori vnicū existere personę diuinę datur, vt in Ephesina synodo decernitur, quod assumptus homo nō solum coadorandus & conglorificandus sit: vbi propositio *Con*, id dicit intelligi, vt cum alio adoretur & tãquàm cum altero, ob id, *vna supplicatione veneratur Emanuel*, veluti diadema & purpura simul cum rege teste Augustino.

Speciebus autem sacramentalibus latria etiã exhibetur tertio ordinis loco: quia species sacramentales sunt velut indumentum regis gloriæ, & ibi est caro Christi adoranda, propter Christum Eucharistiæ latriæ cultum exhibemus, vt Concilium Tridentinum definit, & sacro sancta mater ecclesia obseruat: quamuis species sacramentales diuersum existere habeant ab existentia corporis & sanguinis domini: neque enim accidentia panis & vini subiectantur in humanitate Christi personali vnione vnita, neque reali inherencia: quia his non afficitur corpus ipsum Christi: sustentantur tamē à persona Christi & corporis eius reali præsentia, ac virtute eius diuina, ita vt in sacramento persona Verbi sua existētia per vnionē hypostaticam sustentet humanitatem suam, & propria accidentia sacramentali vnione sustentat. Diuersus licet sit sustentandi modus, semper vnica est adoratio, humanitatis quidem propter esse existē

Concil.
Ephesin.
cap. 8.

Castr. de
hæresib.
ver. Ado
ratio hæ
ref. 2.

S. Tho.
3. p. q. 17.
art. 2.

Aug. ser.
58. de ver
bis domi
ni in fine

Tertius
ordo ado
rationis
latrię se
secundo
in eucha
ristia.

Concil.
Tri. sess.
13. cap. 5.
& can. 6.

Vniõ
Christi
ad spe-
cies sa-
cramen-
tales ar-
tis
fima &
proxima
post vni-
onẽ hy-
postaticã
Aug. li. 3
de Trin.
cap. 10.
Cypr. de
czna do-
mini.
Dam. li.
4. ca. 14.
Euse. ho.
5. p. sio.
Chris.
ho. 5. in
Matt. &
45. in Io-
hã. & 24
in. 1. ad
Corint.
Gre. ho.
22. in euã-
gel.
Gre. Na-
zianz. in
funere
sororis
Gregor.
Cõ. Ver-
celẽs. sub
Leon. 9.
contra

tizæ diuine, quæ à Verbo in humanitatem assump-
tam redundat: specierum autem non propter hy-
postaticam & personalem vnionem, sed propter
singularem illam & ineffabilem præsentiam, quã
præsentialem & sacramentalem vnionem possu-
mus appellare, quæ post hypostaticam arctissima
est, ita vt arctior sit quàm purpuræ aut vestis cû re-
ge, quæ tamẽ si imponatur regi, & ipsum ambiat,
etiamsi prorsus non sustentetur à regis existentia,
cum rege tamen ipso adoratur, tamen si diuelli &
separari possit: at species panis & vini, facta trans-
substantiatione panis, neque diuelli, neq; separa-
ri possunt, neq; aliò transferri, nec diuidi, nec vs-
piam possunt, secundum legem à Christo domino
latam, in natura consistere sine corpore & sangui-
ne domini post sacramentum cõfectum: ideò me-
ritò ex vnica corporis & sanguinis domini existẽ-
tia, vnica probatur, & conuincitur adoratio eu-
charistiz: ob habitudinem illã eximiz singulari-
tatis.

Profectò D. Augustinus, Cyprianus, Damasce-
nus, Eusebius Emisenus, Chrysostomus, Grego-
rius Magnus, atque Nazianzenus, cæteri q; sancti
Patres trãsubstantiationem illam fieri dicunt prop-
ter adorationem, & panis & vini naturam substra-
hi, vt circa sacramentum visibile religionis adora-
tio & deuotio infumatur, vnica adoratione coli-
tur in eucharistia, quod videtur, & quod non vide-
tur, sicut Christus in homine, vbi humanitas ado-
ratur,

ratur, quod in ea diuinitas habitet & per eam operetur: sic in sacramento isto eucharistiæ quia ibi diuinitas habitat pariter & humanitas, quæ per visibile ipsum sacramentum mirabilia in anima operantur. Quam ob causam Patres concilio Romano 114. episcoporum (D. Iuo. 120. scribit) contra Berengarium definiens ei abiurationem indixerunt, nolentes sacramentum altaris vocari per synedochem corpus Christi, sed propriè, ac sensibilibus sacramentum esse corporis Christi, atque corpus Christi sensibilibus videri, tangi atque inuelli in manibus sacerdotum tractari, in isto statu sacramentali: sicut enim in statu naturali videbatur corpus idem, & Deus in ipso sub alijs accidentibus operientibus naturam humanam, & personam filij Dei in Christo: quoniam vt in illo statu naturali propter vnitam existentiam Dei et hominis, atque accidentium, etiam sensibilibus dicebatur videri, adorari, crucifigi id quod existerat Deus et homo, et in se atque in apparentibus suis accidentibus, verè et propriè affligi: ad eundem penè modum in statu isto sacramentali, vbi (testante Sancto Thoma) humanitas est secundum se inuisibiliter, videri tamè dicitur per species propter ineffabiliter vnitam præsentiam Christi, quæ accidentia panis et vini sustentat: eadem quippe lege, facta cõsecratione, corpus Christi succedit accidentibus panis, qua adfuisset si durasset substantia panis, similiter de sanguine sub speciebus vini: et nõ solũ quo ad nature opera

Berēga :
& ipse re
tractauit
Cõc. Ro
ma. sub
Nicol. 2.
refertur
de cõsec.
d. 2. capi.
Ego Be
rengar .
D. Iuo.
li. 1. part.
2. cap. 10

S. Tho.
3. p. 9. 75.
artic. 1.

vt denutritione, generatione, & compositione, sed etiam quo ad nomina & appellationes, cōsimilia omnia sunt, supposito tamen miraculo, reliqua ad modum naturæ succedunt: quod S. Thom. pluribus & eleganter atque verè docet.

S. Tho.
3. p. q. 77
pluribus
articu.

Verè quidem asseritur & non per solam synedochem: sed totum quod existit cum accidentibus proprijs ipsius Christi, & alijs panis speciebus adiacentibus in ipso sacramento, etiam sensibilibus, ipsum Christum, & corpus eius, ac sanguinè in accidentibus panis & vini apparètia, videri, tractariq; manibus sacerdotum atque adorari, hinc Paulus *panis quem frangimus, communicatio corporis domini est.*

1 Co. 10.

Licet enim extrinseca illa accidentia panis & vini non afficiant Christi diuinam naturam, vel humanam, neque formaliter existant existentia Christi, de quo suprà dictum est, sed propria creata existentia, illa tamen accidentia sic sacramentaliter vnica Christi præsentiam quodam modo afficiunt, vel potiùs Christo lege inuiolabili assistunt, & quantum in rerum natura sunt, circumstant Verbi & humanitatis Christi præsentiam, à qua sustentantur: vt ab vna existentia diuinæ & humanæ naturæ in Christo sacramentalique præsentia, qua accidentia panis & vini continentur, et fulciuntur: ipsa accidentia eadem, et propria atque, vnica adoratione cum filio Dei adorantur: ob id nõ est locutio per synedochem, sed propriè et absolutè dicimus cū ecclesia, *Tantiù ergo sacramentũ veneremur cernus, &c.*

Loco.
11. vbi
de ipsa
persona
Iesu.

Ex San.
Thom.
opus. 57.

Quare

Quare cum inuocamus sacramentum, oratio sicut & adoratio in totum id, quod existit, tendit: nam species separatim, ne que adoramus, ne que inuocamus, sed vnà totū ipsū sacramentū. Quæ doctrina, ita asserimus eucharistiæ sacramento ab solutè latrariam impendendam, vt nostræ tempestatis lutheranos relegemus, qui contendunt tantūm per synedochem adorari sacramentum: quia res contenta in eo collocatur, cum totum illud, quod videtur, tangitur, & percipitur, & corpus Christi dicatur, & idèō ppriè inuocatur, & adoratur, quia ipsa præsentia corporis & sanguinis Christi illæ species panis & vini, adiacent sustētanturq; & ob id species dicuntur, quia substantiā ipsam referūt, repræsentātq; isthęc omnia, vt alia concilia omit- tam, nouissimè in Tridentino definita & declara- ta sunt, & de reali præsentia, & excellentia, at que de cultu etiam, & veneratione tanti sacramenti, singulari q; celebritate & solēnitate eius, &c.

De cruce illa vera & viuifica, in qua Christus pas- sus est, patet: quia Christi sanguine fuit rubricata, & tactu sanctissimæ humanitatis consecrata, atq; adeò adoratione latrariæ veneranda ob hanc vnā rationem est.

In eucha-
ristia ad
quem in-
uocatio
& adora-
tio dirigi-
gatur
exactius
quā Alf.
à Castro
ver. adora-
tio hęc
ref. 2.

Cō. Tri-
selli. 13. c.
1. 3. & 5.
& can. 1.
& 6.

Quartus
ordo ado-
rationis
latrariæ.

Quintus
ordo la-
trariæ.

Hymn.
ex Theo-
dulpho.

De cruce autem in quacumque alia materia, pa- tet ex ecclesiæ cantu, *O Crux auespes vnica, hoc pas- sionis tempore, auge pijs iustitiam, reisque dona veniam:* quia sunt imagines Christi crucifixi.

Necessarius itaque est imaginum vsus, quòd na-
tura

Origo
imag. ab
ipsa natu
ra luculē
ter decla
ratur.

tura inclinemur ad Dei dilectionē & amicitiam, vsus autem imaginum quidam est quasi naturalis exitus amicitiae: hæc fanè vis omnibus rebus insita est, ex similibus similia procreare: & quæ nostris amicis similia sunt diligere, & in eis alacri complacentia gaudere. Quapropter cultus imaginū Christi cum cultu Dei connumerandus venit, & ad eādem virtutem patrie, & religionis **speciem** reuocatur, & sub primo præcepto decalogi cōcluditur, siquidem honos, qui eis exhibetur prototypi gratia impēditur: per imagines enim cū rebus ipsis copulamur, & per eas cum ipsis exemplaribus quasi cōgredimur, coniungimurq; Id regius vates subindicabat dum dicebat, *apprehendite disciplinam ne quando irascatur dominus & pereatis de via iusta*, hoc est, iuxta veritatem Hebraicam exosculamini & reueremini filium eiusque doctrinam: illum vestrum regem & dominum agnoscite, illum summa pietate colite. Solemus quidem in osculandis principum manibus, & vrbانيتatem nostram, & obseruantiam testificari: in nihilo autem magis hæc reuerentia relucet quàm in fidei religione: adorare ergo actus est iustitiæ. Vnde Alexander ille de Ales docet, quod primo præcepto, quo latria continetur, idololatria prohibetur. Naturalis itaque ratio dicit, propter Deum latria esse colendas, ita vt qui hanc doctrinam reijceret, naturæ repugnaret, & vt asserit Nicænum Concilium, naturali inclinationi contradiceret,

Psal. 2.

Alexan.
de Ales
3. p. q. 30

secundū

secundum analogiam ad sua prototypa, & serua-
ta debita proportione venerantur, vt ex Cōcilijs
Nicæno & Tridentino dictum est, & in Constan-
tinopolitano dicitur, *Dignum est, vt secundum
congruentiam rationis & antiquissimam traditionem
propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam
deriuatiuè imagines adorari:* dicitur ergo in Concilio
rationis congruentia, illa quam nos analogiam di-
cimus, & cum addit adorari deriuatiuè, illam a-
dorandi rationem respectiuam significat. Semper
enim, vt dicit Cyrill. imagines cum suo exēplari
eodem honoris loco habendas, quoniam, inquit,
*affinem retinent & cognatam similitudinem ad suum
exemplar:* habent enim imagines in se intrinsecè
vnde adorabiles sint, per respectum tamen ad
extrinseca exemplaria: quoniam in se habent
fundamentum similitudinis, & descriptum exem-
plaris argumentum expræssum: vnde quādam co-
gnitionem & affinitatē cū prototypo contrahunt.
Malignè ergo & callidè antiquus ille generis hu-
mani hostis, sub pretextu religionis in medios flu-
ctus cupit fidelem Israëliticum populum pro-
rumpere, vt in tam acerbum idololatriæ facinus
perducat: vndique enim, vt nostram corrumpat
vitam, fidem contaminet, constantiam subuertat,
insidias instruit: & videns, Christi aduētū, sibi arri-
piendum imperium, fraudem insignem excogitat
vt sanctū Moysis corpus reueletur, & sub religio-
nis specie atque titulo incautos Hebræos falleret.

Con. Ni.
2. ad. 6.
tom. 4.
Cō. Cōf-
tant. act.
10. can. 3

Cyrl. in
allocuto-
rio ad Im-
perato-
rem The-
od. & ex
Thesau-
ro.

Totius
illius lo-
cus vsus
& collo-
catio.

Tertiae partis locus decimus octauus

Attente
cōsidera.

Sed occultādum eo tēpore fuit, quoniā paruulus erat ille populus, & idololatrię cupidus: fenescen- te iam mūdo, quamuis ipse diabolus per se, & per suos ministros non cessat schismata adinuenire, vt ecclesię vnitatem funditūs tollat, teētis atque dis- simulatis erroribustentat nos seducere, in reli- quiarum contemptum, vel imaginum traductio- nem, vel scripturarum corruptionem. Sed iam spō- sa Christi paruula non est, vbera habet, detecta sunt omnia pericula, discesserunt tenebrę, & om- nes iam sapientes, & insipientes sine idololatrię detrimēto debitē sacras reliquias veneramus. Ita per concilia & sanctos Patres sancta docet Dei ecclesia, spem resurrectionis confirmans, auxiliū & suppetias pro ista peregrinatione quærēs, & pe- tens vię consolationem, & societatem sibi ascen- dens. Sileanthæretici, taceant hostes fidei, obmu- tescant aduersarij, diabolum eorum principem in præsentī vident conuictum, eis non maledicimus ne blasphemiam inficiamur, sed vindictam & iudi- cium Deo optimo maximo cum Michaelē Archā- gelo reseruamus.

Fruētus
reliquia-
rum.

Commo-
da maxi-
ma ex
imaginū
vsu, per-
fur eto-
riē per
capita in
sinuatur.

Per hęc fidei catholicę doctrinam relegatum est nostrę salutis discrimen, quod sub imaginum spe- cie dæmon inducere intendebat, & apud omnes, natura etiam testante & declarante: apertum est, imaginum vsum multas habere sensuum diuitias, quę partim natura, partim relatione constantissi- ma sunt: imaginis enim ipso earum vsu instruunt
nostrum

nostrum intellectum, dum doctrinæ causæ subseruiunt, memoriam iuuant, voluntatem piè afficiunt: imagines quoque ad fidei protestationem conducunt, ad solatium etiam, vt habeamus descriptum aliquod sanctorum argumentum, cui signum beneuolentiæ, & honoris impèdamus, & ipso opere vsu atque exercitio aduersariorum petulantè reprimamus audaciã: & eo ipso quo nos & se ab hac religione heretici isti dimouere nituntur, eo magis catholici religiosiores nos ostentare debemus, vt illi confundantur, qui imagines impiè veluti idola audaciùs confringunt. Coherceamus igitur eorum temeritatem, & absque maledictione & blasphemia contumelia per libertatem christianam os eorum in domino, & dominatore Christo Iesu syncerè obstruamus, & verã imaginum adorationem ab idololatrarum superstitione vendicemus. Nam sicut hereticorum corypheus dæmon, nihil magis cupit, quàm apud nos eodem gradu imagines haberi, in quo sua idola apud Christi sequaces habentur: ita & nos è contrariò occurrètes, imagines in maximo debemus habere pretio: mirè enim iuuant, & non solùm christianam pietatem promouent, sed fidei catholicæ cõfundunt hostes: quos proprio epitheto Beat. Thaddæus, impios vocat: arroganter & malignè cupiunt isti, omnem occasionem, Deum ritè & legitimè colèdi, funditùs è medio tolli: nimirum quod illos præsumptio, quæ verè sapientiæ nouerca est, transuersos agit,

Egregiã
exemplar.
nobis
præstitit
Nican. 2
ad finem
Acto. 5
statuit in
crassinũ
imaginẽ
ab omni
bus vene
randã &
salutã
quod &
fecit.

Tertiæ partis locus decimus octauus

Cant. 1.

Eccle. 32

& medios rapit . Nos contra ecclesiæ Romanæ obedientiã contineat, ducat & reducat, cuius, *vb-
ra quæ meliora sunt vino*, auidè' fugere debemus, vocem eius audire, eiusque imperio & traditio-
ni stare, conducibilius enim nobis hoc erit, quàm nudas rationis nostræ euidentiolas (si ita dicere li-
ceat) superbè & ambitiosè sequi, sancta ecclesia apostolica ducente, vt dicit Sapiens, *in viam ruine non ibis, neque offendes ad lapidem*: tutissimum sanè consilium: ob id mentem atque pedem constantissimè figentes, ad sequentia progrediamur. *Hæc;* (quæ dixisse & particulæ opportunitas, & hereticorum atq; æmulorū importunitas compulerunt) dicta sufficiant.

LOCVS XIX

DECIMVS NONVS LOCVS

ex septima particula de notis h̄reticorum in particulari, *ibidem in tota septima particula ex exemplis scripturæ & similitudinibus naturalibus.*

Vx illis, qui in via Cain.&c.

COMMUNET ergo B. Iudas Thadæus, vt h̄reticos fugiamus, & eorum vestigia ob insignem impietate caueamus: si quidem omni se peccato maculant, & spirituali, & corporali, quia non sistunt in ambitione, superbia, & arrogantia: sed hęc vlteriùs in delectatione carnali absoluunt. Quod sicut S. Tho. ex Greg. eleganter admodum membri hac diuisione omne genus peccati cõprehendit: sic B. Iud. tria docet esse h̄reticorũ genera, quæ in h̄resim veniunt: quia mouentur, vel ex inuidia, & isti sunt de Cain familia, vel ex auaritia, vt sequaces Balaã contra propriam conscientiam militant, vel tãdem propter ambitionem, vt qui imitantur Core, omnem ordinem turbantes superioribus resistunt: Vx ergo illis, quia eos eterna expectet damnatio.

Occasionem præstabat locus iste, vt de inuidia verba faceremus, sed apud Sanctum Thomã satis dictum reperies: mea tamen intererit ostẽdere eam esse viã Cain, & eorum qui odio & inuidia fraternæ charitatis cum imitantur, & vsque ad rixã, contentionem & homicidium progrediuntur.

Hæretici omni peccato & spirituali & corporali contaminantur

S. Tho.
1.2. q. 72
articu. 2.
Greg. li.
31. mora.
cap. 31.

Cur author non agat de inuidia
S. Tho.
1.2. q. 36.
art. 8.
2.2. q. 36.

Via Cai. Viã ob id Cain ingrediuntur, apud quem in eiusq; schola inuidiã & fratricidiũ didicerunt, sicut Cain, fratris Abel puram inuidit vitã, quẽ ob id occidit, ita impij, blasphemj, fusciferi, purioris vitæ viros & religionis christianæ studiosos, ex inuidia nunquam non persecuntur. Viã vocat quoniã hãc vitã ingrediẽtes eligũt, & meliori fideliũ viã inuidẽt insidianturq; & quia sicut Cain gladio spiritali, et corporali fratrem occidit, qui ob id á Deo maledicitur, et relegatur, ita et isti ipsius Cain imitatores pessimè dogmatizant, quamobrem à Deo maledicuntur, et sicut vagi et profugi sunt super terram.

Gene. 4. Ad istos etiam in persona Cain extenditur, quod dixit dñs. *Maledictus eris super terram, qui cum operatus fueris eam non dabit tibi fructus suos, vagus & profugus eris super terrã, et si Cain dixit, maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear,* isti profugi, et desperabundi de diuina misericordia diffidunt.

Error Balaam propiusquã uis omni peccanti cõmunis
Num. 23
S. Tho. 1. 2. q. 77. artic. 2.
Arist. 7. Ethicor. cap. 2.
Prou. 14

Errorem vocat Balaam, vt diuina traditur scriptura: quoniam Balaam ex deceptione, sub cupiditatis specie, amore terrestrium, cœlestia, neque dubitauit, neq; veritus est impugnare: vt intelligas, hoc nouum scœleris et auaritiæ genus, quod isti impij cum Balaam addunt, ex errore, et deceptione procedere. Nam quamuis omne peccatum ab ignorantia prodeat, et ex inconsideratione, vt S. Thomas ex Aristotele docet, *omnis peccans est ignorans,* et Sapiens, *erant qui operatur malum,* tamen per auaritiam

auaritiã peculiariter dicuntur decipi, illaqueari, & vitio sui præceptoris Balaam obcæcari donis, quæstu, atq; mercede ita effusi sunt, vt mereantur in aliud genus sceleris incidere, & in tam immanefacinus prolabi, vt quod malum & scelus est grande, pro virtute ducant. Sicut enim Balaam mercede ab Ammonitis & Moabitis corrumpitur, vt populo, quem Deus benedixerat, malediceret, ita hi antichristi præambulones præ auaritiã & quæstu errant, maledictis impetentes, & conuitijs laceffentes viros in Christi & ecclesiæ obedientia ambulantes, quibus Iesus Christus dominus benedixit.

Effusi dicuntur mercede, quia nihil sibi temperant, & euacuati gratia Dei in omne scelus parati effunduntur, & prolabuntur: effusi ergo sunt mercede, hoc est, propter mercedem, siue mercedis gratia effunduntur, hoc est, corrumpuntur, & omni vitio prosternuntur.

Effusi-
gratia.

Contradictionem Core nobis sacra pagina demonstrat, eosque significat, qui increpatione sanctæ Romanæ ecclesiæ emendari contemnunt, sed appetitu excellentiæ, & honoris & indebitæ dignitatis ambitione, ab vnitæ ecclesiæ catholiciæ, se scindunt & segregant. Core imitatores fuere Iohannes Ecolampadius, & Martinus Lutherus, & reliqui omnes impij veritatis impugnatores, qui viuētes & quasi eligētes in infernū descēdunt. Tribus his exemplis, ex sacris historijs desumptis,

Contra
dictio
Core.
Nu. 11. 16
& 26.

Ecce tria &

Tertiae partis locus decimus nonus

Recapitulationis trium notarum ex tribus exemplis spiritualium peccatorum

tria, & in vniuersum omnia hæreticorum peccata comprehendit, quæ spiritualia nūcupamus, vt scilicet, ex inuidia ecclesiasticæ dignitatis per Cain, secundò ex auaritia effrennis cupiditatis per Baalam, demùm per ambitionem honoris & inobedientiam Core, subintrantium nostra tempestate hæreticorum notas, luculentiùs dignoscamus & distinguamus, & quasi à longè, vt dicitur, salutes subolfaciamus, vt minori periculo eos fugiamus: sunt enim ista cognitu difficiliora, & non facile eradicantur.

Quatuor notis carnalium peccatorum hæreticos distinguit.

Insignis est impudicitia, quæ ex charitate deriuata palliatur.

Descriptis notis spiritualibus, signa hæreticorum carnalia & ideò manifestiora nobis proponit statim ex quadruplici hæreticorum effectu, dū dicit, hi sunt in epulis suis maculæ, conuiuantes, sine timore, semetipsum pascentes, primum signum, maculas esse, quoniam sua impudicitia nō solūm alios maculāt, sed ipsissima sunt macula, siquidem in epulis suis non contenti sunt semetipsum maculare, sed alios etiam sua fœditate contaminant, & sordescere faciunt: quandoquidem adhuc in epulis quas sub dilectionis prætextu parant ad confirmandam, vt ipsi putant, charitatem, & munusculis, quæ charitati inniti dicunt, ad pauperes releuandos & refocillandos, ad insigniorem fœdritatem, & luxum intra honesta charitatis, & frugalitatis exempla, crapulas libidinis, impudicitias suas multiplicant. Adhuc enim illo tempore in ecclesijs mensæ fiebat, vt notauit Paulus, quas charitates appellabant.

1. Co. 11.

Per

Per epulas ergo charitatē possumus intelligere, vt Erasmus vertit, & in margine aliquorum bibliorum notatur, quoniam epulæ ad charitatem conciliandam parabātur, quod in hodiernum vsque diem durat, vt amici se se inuident, ne defectudine amicitia pereat.

Vtrouis modo legas, idem sensus habetur, videlicet, vt hi non solum in conuiujs tam immoderate delicientur, vt alios foedent, & sordesciant, sed etiam sint ipsa macula. Vbi primum signum sit impudicitia, quam miscebant etiam inter conuiuia, quæ ad pauperum leuandam inedia instituerentur, charitates & dilectiones vocabant, vt sensus sit, ipsi inter suas charitates conseruorum maculæ sunt, & crapulæ, atque ventri indulgent: quoniam non ad pauperum utilitatem sed vt occasionem captent illiciendi & fallendi, vt etiam Diuus Petrus notauit.

Areta legit, hi sunt in charitatibus vestris scopuli: quoniam scopuli nauigantibus sunt infesti ac perniciosi, quandoquidem inopinato occurrunt: sic isti epulantibus insperatam perniciem inferunt, neque absire: quoniam velut, *spilades*, cauernosas maris rupes signat, quæ non præuissæ naufragium adferunt nauigantibus, ita impostores isti sua amicitia simulatione intrepidè Christianorum conuiuia adeunt, & nisi præuideantur & obseruentur, periclitari, & naufragari faciunt conuescentium animas, *spilades*, subinsinuat hic

2. Pet. 2.
Areta in
hac epi-
stola.

Plin. in
præfa-
ctione
libr. 5.

B. Iudas quas Plinius *tenias* vocat, quibus alliden-
tes fluctus candicare que visi nautas territât: quod
argumento est, intûs latere scopulos: sic sub hypo-
critica istorum simulatione latet venenû, sed de
hoc fat sit.

Crapula.

Notat sit itim signum alterum, de crapula, scilicet,
dum dicit, conuiuantes, propter commesationem
ebrietatis.

Contêp-
tus quia
finetimo
re.

Prou. 28

Eccl. 25.

Eccl. 1.

Locus d

timore

relinqui

tur.

S. Tho.

1. 2. a. q.

4. 1. ad.

45. & 2. 2

q. 19. &

& q. 135.

Gula va

ria pecca

ta indu-

cit quem

etiam lo

cum præ

tere.

S. Tho.

1. 2. q. 72.

ar. 9. &

2. 2. q.

148. arti.

4. ad. 1.

Tertium subdit, sine timore, quo ad ineptam lætitiâ,
vt vbi exultât cum malefecerint, & omni pospo-
sito timore, nec Deum timentes, nec homines re-
uerentes temeraria securitate intrepidè & securè
prohibito carnis carnaliter viuunt. Multò aliter cõ-
sult Sapiens dicens, *Beatus vir qui semper est pau-*
idus, & alibi, de propitiato peccato noli esse sine metu, ne-
que addicias peccatum super peccatum. Timor enim domi-
ni expellit peccatum, nam qui sine timore est non potest iu-
stificari & corona esse iustitie.

De timore habes apud S. Thomam multa egre-
gia, & vt est passio, & vt est donum Spiritus sancti,
etiam vt est vitium oppositum fortitudini, frequẽ-
tissimè autem accipitur in sacra pagina, & apud
sacros doctores pro mundano, aut filiali, aut ini-
tiali, aut seruili: quę inde sũt petēda, vbi multa no-
stris commentarijs ad San. Thomam: hic non sunt
cuncta inculcanda, in immensum enim cresceret
commentatio.

Cur autem in commesatione, & conuiujs opus sit
timore, idem S. Thomas latè docet, contingunt
enim

Notent
guloli.

enim ibi plures corruptiones: quia motiuis diuersarum circumstantiarum species peccatorum variantur facilè multiplicanturque, Caietanus eleganter multa dicit, docens quòd ex parte intètionis ipsius peccantis diuersæ circumstãtiarum corruptiones oriuntur, quòd præproperè comedat, aut immoderatè, aut lautè & dilitiosè, & per similes circumstantiarum variationes, variæ inducuntur species. Sed horum gula ad aliam & nefandam transfertur speciem: quoniam ad maculandos proximosque inficiendos vitium est capitale, quod isti pro primo motore & conciliatore vsurpant.

Quartum signû est quo ad mensam, seipso pascentes idest, suam cutem egregiè, Epicureorû more, curantes pro suo arbitratu luxuriosè viuentes, qui cùm inter honesta charitatis & frugalitatis exempla temperantiam suo conuictu docere deberèt, insigniorem feritatem ostendunt, dum omnia nõ ad pauperes alendos, sed ad se ipsos refocillãdos conuertunt: charitate, minusculis, ad luxuriam inuitantes, abutuntur, peiores & fœdiores sunt isti quàm illi, quibus Sapiens Væ dicit, *Væ tibi terra cuius rex est puer & cuius principes manè comedunt, bæta terra cuius rex nobilis est, & cuius principes comedunt, in tempore suo & ad reficiendum & non ad luxuriam.* Hos denotat B. Iudas in præsentì, hos deplorat Ezechiel. *Væ pastoribus Israël, qui pascunt semetipso, & Iob condemnat suo exemplo, si comedi bucellam panis solus, & non comedit pupillus ex ea.*

Mensa
istorum

Eccl. 10.

Ezec. 32.
Iob. 31.

Summa
distorū
de notis
carnali-
bus.

Similitu-
dinibus
naturali-
bus intus
& incute
exprimū-
tur hære-
tici.

Nubes
prædica-
torum
apostoli-
corum
symbolū
Aug. su-
per Psal.
96.

Isai. 60.

His ergo peccatis, carnalibus tanquā euidenti-
simis signis, notandos hæreticos, docet esse ex ma-
cula quo ad impudicitiam, ex cōiuijs, quo ad cra-
pulam, ex contemptu, quòd sint sine timore, quo
ad ineptam lætitiā, quòd se ipsos pascāt, quoad
victum mensæ.

Insuper tertiò impios hos fidei hostes parabolis
& similitudinibus naturalibus prodit, & quasi pro-
prietarum figurarum lineamentis describit: & quo
ad priuationem & carentiam boni demonstrat.

Principiò assimilans eos nubibus sine aqua, quæ
ā ventis circumferuntur: *nubes*, enim in diuinis literis
prædicatores significant, ita Augustinus super illa
verba, *Apparuerunt fulgura orbi terræ: & Isaias eos si-*

gnificat illis verbis. Qui sunt isti, qui vt nubes volāt,
vt quasi colūba ad fenestras suas, nam apostoli & præ-
dicatores altè debent volare, conuersationem in
cœlis habentes, tenues spiritu humilitatis, pluen-
tes doctrinam sapientiæ, splendentes virtutum
exēplis, coruscātes miraculis: tonitrua doctrinæ
& veritatis emittētes cōtra fidei inimicos, contra
prauos autem, pœnas æternas fulminantes, vt sal-
tem timore pœnarum resipiscant. Ob concessos
tales apostolicos viros regius vates quasi gratias
Deo agens, inquit, *Domine in cœlo misericordia tua,*
es veritas tua usq; ad nubes, nubes à vapore terræ
elevantur, sed à Deo humectantur & rore cœli
replentur, coagulantur, vt effundant sapientiam,
pluant iustitiam. Magna quidem & formidanda
est illa

Psal. 35.

est illa comminatio, quam dominus per Isaiam vineæ suæ facit, *Et nubibus meis mandabo ne pluant super eam imbrē*, si inde enim Christus Dominus suæ misericordiæ rorem subtraheret, non potuit non prouenire miserabilis sterilitas: quoniã ipse enim Christus Dominus vera nubes & prædicator est, quod præuidens regius vates magnificabat eum dicens, *quoniam quis in nubibus æquabitur domino. similis erit Deo in filijs Dei*: ipse enim vera est nubes, quæ legitimã verè doctrinæ pluuiam effundit, cui in potētia, neque prophetæ, neque apostoli æquantur, quia nemo similis est ei in essentia, cùm Deus sit, neque in filijs Dei, quia solus ipse filius est naturalis, neque in virtute, quia solus ipse mare bonitatis est, & salutare Dei, de cuius plenitudine omnes nubes aqua cœlestis doctrinæ replentur. Nubes sunt isti, sed ab exhalatione terræ potiùs quàm à vapore eleuati, spiritu arrogantiæ, & superbix, tronare quidem videntur, dum magna pollicentur: sed impostores sunt, & nubes in aquosæ, quæ, quo minus de aqua habent, & doctrina veræ sapientiæ, tantò leuiores sunt, & faciliùs à ventis circummagitantur: quoniam leues & steriles nubes sunt, hoc tamen agentes, vt cœlum obnubilent, & terram tenebris obducant, & obscurent, caliginè que repleant. Minimè tamen refrigerant, aut irrigant, sed dæmone ducente, ventis tentationum, velut à ventis omni motu cōcupiscentiæ circūducuntur, sinistrorsum, retrorsum vè quo cœcus

Isaiæ. 9.
Christus
vera nu-
bes.

Psal. 88.

Iohā. 1.

Heretici
quales nu-
bes sunt.

Tertiæ partis locus decimus octauus

Pfal. 9.
Eph. 4.

ducit appetitus peruersis opinionibus deprauati, *In circuitu impij ambulat & omni vento doctrina circūferuntur*, propter instabilitatem non permittunt doctrinæ veritatem, sed vanis falsæ doctrinæ persuasionibus à veritate abducti in cœlum os suum ponentes, peruersè, & superbè diaboli suggestione dogmatizant, detestabilibus documētis obtinebrantur, prauis dæmonū studijs & furijs agitati.

Mox arbores autumnales, hoc est, infructuosos & inutiles, vt notet pigritiam ad bonum, de quibus benè Christus dixerit. *Non potest arbor mala bonos fructus facere.* Sed isti ultra malitiam autumnales sunt arbores, quòd illo tempore (præsertim in terra repromissionis, quæ calida est) non solum iam sine fructu sint, & folijs spolientur, sed marcescant quoque: & si quandoque extremo autumno flores emittant ipsis agricolis, signū est euidēs mox emorituras. Ad viuum igitur exprimuntur isti, qui tardè aut nunquam fructum tulerunt, apparentiā virtutum si quam habent, perdunt, sine virore & vigore veræ doctrinæ sunt: et si quando florescere videantur, est, quòd se in angelum lucis transmutent, vt à Deo, breuius confusi in exitium mittantur æternum.

Arbores, si autumno plantentur, fructus non ferūt primitiuos nec suaves, sed insipidos inutiles atq; acres istiales sunt, qui falsas doctrinas seminare moliuntur. Insuper si ex arbore autumnali aliquis supercrescat fructus, adulterinus est, nullam prorsus

sus habens vtilitatem, nisi vt abscindatur, & porci tradatur, qui vitiorū turpitudinib9 pascitur, vt in parabola filij prodigi, Lucas insinuat, iuxta expositionem Hieronymi, & Bernardi: & meritò quidem, quia in luto incredulitatis versantur, vitā enim habent in omnibus parū euangelicæ doctrinæ respondentem, non viuunt, sed marcescūt, & nihil non ridiculum habent.

Bis mortua mortua est arbor, quæ non facit fructum bonum, quæ vtrā malum facit, bis mortua, appellatur, & quæ sine fronde, & insuper sine fructu: bis mortua, etiam dicitur: ita isti mortui semel corpore, iterū mortui anima: iam post susceptam baptismi gratiam ad pristinos reuertuntur errores: bis mortui, semel radice originalis, iterum in radice actualis peccati, pessimam & abominabilem ferentes apostasiam: vt intelligamus priuari hos omni dispositione ad bonum, folijs etiam propter varietatem, & incertitudinem verborum, & fructu boni operis, cū bona omnia omittant, mala omnia committant.

Erradicatæ arbores, quia non solum à charitate, sed à fide etiam, quia licet à nobis prodierint non erant, ex nobis, sed vt dicit dominus, si quis in me nō manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet & colligent eum, & in ignem mittent & ardet, sic scriptum est, prauaricatores autem sicut spinæ euellentur vniuersi. Hæretici prauaricatores sunt, qui velut spinæ de ecclesia, quæ est terra viuentium, auulsi incendio æterno com-

Luc. 15
Hier. in
epist. ad
Titum.
Bernard.
serm. de
S. Benè.
Hæretici
arbores
bis
mortuæ.

Heretici
erradica-
tæ arbo-
res.

Eisd. &
charitas
diuersi
modi sū
dumē tū
salutis
i. Ioh. 2.
Ioh. 15.
2. Re. 25.

Tertiæ partis locus decimus nonus

Eucherius ibi.

buſti peribunt, vt exponit Eucherius: ita & iſti & à fide defecerunt, & à veritate exciderunt, in ſchil-
matis & apoſtaſiæ baratrum ſe ſe præcipites dede-
runt. Deprecatur ergo B. Thaddæ. in præſenti, q̄

Ephes. 3.

Paulus optat nobis, *Chriſtum habitare per fidẽ in cordi-
bus noſtris in charitate radicati & fundati*, fides enim

Cõ. Tri.

ſel. 6. c. 8

& can. 9.

licet principiũ ſit noſtræ iuſtificationis, & ſalutis
fundamentum atq̄ue initium, vt dicitur in Conci-
lio Tridentino, fruſtra tamen eſt fides, quæ non
habuerit in charitate defixas radices. Dicimur ta-
men in charitate radicari & fundari: quia et ſi via
executionis & ordine cauſæ materialis videatur
eſſe, & re vera ſit initium & radix, tamen ordine
intentionis & perfectiõnis, ſiue in genere cauſæ,
formalis, charitas radix dicitur, quatenus eſt for-
ma omnium virtutũ: ergo ſi fides radix eſt noſtræ
ſalutis, eandem dicitur charitas radicare & funda-
re, quatenus eam per opera fidei catholicæ con-
ſona cõplet & perficit. Et non eſt inter Paul. & Cõ

Pie ad

modum

remoue-

tur colli-

ſio inter

Paulum

& Conc.

Triden.

S. Tho.

1. 2. q. 65

ar. 2. ad. 2

2. 2. q. 23.

ar. 8. ad.

2.

cil. collifio, quoniã ex ipſo modo loquendi diffe-
rentia nobis inſinuatur, quia Conci. dicit, fidẽ eſſe
radicẽ, per nomẽ ſubſtãtium, q̄ ſonat ſubſtãtiã
& radicẽ, ſed charitas dicitur radicare aut fundare,
per verbum, aut participium, quod ſonat actionẽ:
& ita fides firmitas eſt charitatis, charitas autẽ robur eſt fi-
dei, quia fides ex charitate alitur, & ſuſtentatur,
& charitas forma eſt & perfectiõ fidei: ſic habes
apud S. Thomam, & ſuprà latiùs à nobis dictum.

Fluctus ſeri maris, poſitiuã iſtorum in eccleſia impug-

natio-

nationem describit, vndarum in morē, modo in al
tū se se efferunt, modo in infima impetu recidunt,
rursum se se erēcturi: *feri* nominatiui casus cū sit,
accōmodatiorem facit sensum, vt sit adiectiuū flu-
ctuum quā si sit singularis numeri concordans
cum mare: id ipsum indicat textus Grecus, dicit e-
nim cymata argia thalassis: vbi vox *feri*, respōdet,
in nominatiuo plurali ad vocē fluctus sed vtroque
modo proposito præsenti quadrat: quoniā sunt
veluti *feri* fluctus in hoc feroci & turbido mari mū-
di, quā gēstare & squire faciunt, crudeliter omnia
inquietantes: q̄ prædixerat Isaias, *Impij autem quasi
mare feruens, quod quis scire non potest, & redundant flu-
ctus eius inconculatorem & lutum*, pij in tranquili-
tate viuūt, sed impij aptilissima ratione similes sunt
feruenti & inquieto mari, sunt enim amari contē-
tiōibus, tumidi superbia spumabili luidine: muta-
biles incōstantia, turbulenti, fluctuosi, fœtorē pes-
simū spirantes, quę omnia inficiunt, aliarumq; ma-
ris conditionum sunt imitatores, (quia subdit,) *despumantes* suas confusiones: vt enim mare propellit in
litus limū spumas & alias spurcicias, vt se purget: li-
tus tamē coinquinat, sic impij isti dum se laudant,
blasphemias & maledicta euomūt, vt se defendāt,
alijs vitiorū notas inurūt, sacrilegaq; excogitātes
ex suis cordibus effundunt, fideiūque splendorē
maculare contendunt, & feris fluctibus arrogan-
tia, litibus, & rixis, veluti feruens mare, terram
commouent, ita isti fideles perterrent: quantō ta-

Ioco de
necessita-
te fidei.
Hæretici
fluctus
feri ma-
ris.

Isai. 57:

Despu-
mantes
suas con-
fusiones

Tertiæ partis locus decimus nonus

men altiùs se se superbientes extollunt, tantò amplius cõfusi, vel quasi in spumas leuissimas dissoluantur, euanescent, & pereunt. Nam cùm terram attingunt: franguntur, & in litore in lutum cõuersi pedibus transeuntium conculcantur: terribiles sunt & formidabiles mûdo, sed cùm ad sepulchrũ, quod litus est huius maris, perueniunt, contemnantur, conculcantur & pro nihilo habentur, vt rectè Isaias dixit, *Impij non quasi mare*, quia hoc aliquando quietum est, sed *quasi mare feruens*, quod nunquàm quiescit, & cuius fluctus in conculcatione & lutum redundãt, despumãt confusiones suas falsam doctrinam garriètes, indebitè, vanè infusè, inhonestè scripturas exponètes furiosè, & impetuose omnia turbantes: teterrimũ, & malè doctrinæ, & pessimæ vitæ odorem spargentes.

Obserua

Ob id subdit, *sydera errantia*, quod in impugnanda ecclesia, veluti volantia sydera sine certo & constanti itinere per errores fluctuãt, proprioq; ductu reguntur, ab vniformi veritatis regula disformes Erratici planetæ à fixis stellis hoc distãt, quod præter motũ superiorũ orbiũ, proprios habèt motus, & quidè ab occidenti in oriès, ob id nũquã in eodè loco, vbi pridè oriuntur, aut occidunt, sed modo ad plagã aquilonarẽ, nũc vero ad meridionalem nunc verò sub eccliptica, nũc directi, iterũ retro gradi, nunc stationarij, nunc in auxe, deinde in opposito auxis, ita sanè isti nullo certo loco cõsistũt, nunquàm eandem doctrinã disseminant, instabile

habent

Hæretici
sydera
errantia

Differè-
tia inter
erraticas
& fixas
stellas.

habēt docendi viuendi: neque in ecclesia catho-
lica, tanquā in octauo orbe, figuntur, sed in alijs
orbibus proprios suos & exorbitantes motus ha-
bēt, intellectu errantes, voluntate deprauati, sen-
sualitate effrenes & corrupti, vani, presumptuosi,
cupientes suam ostentare scientiam: sydera quidē
sunt, vt ipsi putant, lucentia & prædicantia, & ipsi
iactitant veram doctrinam, tamen sunt errantia
à solido veritatis fundamēto, minimè fixa in soli-
ditate semel traditę fidei nec sub firmamento ec-
clesię catholicę, vbi resplendet sol iustitię, confi-
sunt.

Nautę naues non dirigunt secundū stellas errā-
tes, sed, fixas: ideo isti apostatę de numero sunt er-
rantium stellarum, quas *draco ille magnus & rufus ha-
bens capita septem et cornua decē, et in capitibus eius sep-
tem diademata, et cauda eius trahibat tertiam partem stel-
larum cęli, et misit eas in terra*, à cęlo turbauit & in
mundum misit & ita eius spiritu aguntur, iuxta
illud, *Deus Deus meus pone illos vt rotam (figuli) et si-
cut stipulam ante faciem venti*, Deus cui ego credo,
& in quo spero, agātur obsecro isti inimici tui ve-
luti rota à demone istorum figulo, agantur, inquā,
spiritu vertiginis, præcipites, instabiles, & fragiles
sicut stipula, & mobiles quocunq; vento, & non
subsistant in malitia sua, ne possint pijs fidelibus
præualere instar rotę impij isti agitentur.

Venerabilis Beda de planetis quædam ponit vt
ex sacrapagina demonstret, in malam partem

Dddd 3 vsurpa

Obserua
Apo. 12.

Psal. 82.

Bed. que
dam de
planetis.
Beda in
hunc lo-
cum.

Tertiae partis locus decimus nonus

men altiùs se se superbientes extollunt, tantò amplius cõfusi, vel quasi in spumas leuissimas dissoluuntur, euanescent, & pereunt. Nam cùm terram attingunt: franguntur, & in litore in lutum cõuersi pedibus transeuntium conculcantur: terribiles sunt & formidabiles mûdo, sed cùm ad sepulchrũ, quod litus est huius maris, perueniunt, contemnantur, conculcantur, & pro nihilo habentur, vt rectè Isaias dixit, *Impij non quasi mare*, quia hoc aliquando quietum est, sed *quasi mare feruens*, quod nunquàm quiescit, & cuius fluctus in conculcatione & lutum redundat, despumant confusiones suas falsam doctrinam garrietes, indebitè, vanè infusè, inhonestè scripturas exponetes furiosè, & impetuose omnia turbantes: teterrimũ, & malè doctrinæ, & pessimæ vitæ odorem spargentes.

Obserua

Ob id subdit, sydera errantia, quòd in impugnanda ecclesia, veluti volantia sydera sine certo & cõstãti itinere per errores fluctuãt, propriè q; ductu reguntur, ab vniformi veritatis regula disformes Erratici planetæ à fixis stellis hoc distat, quod præter motũ superiorũ orbiũ, proprios habet motus, & quidẽ ab occidenti oriens, ob id nũquã in eodẽ loco, vbi pridie oriuntur, aut occidunt, sed modo ad plagã aquilonarẽ, nũc vero ad meridionalem nunc verò sub eccliptica, nũc directi, iteũ retro gradi, nunc stationarij, nunc in auxe, deinde in opposito auxis, ita sanè isti nullo certo loco cõsistũt, nunquàm eandem doctrinã disseminant, instabile

habent

Heretici
sydera
errantia

Differẽtia inter
erraticas
& fixas
stellas.

habēt docendi viuendi: neque in ecclesia catho-
lica, tanquā in oētauo orbe, figuntur, sed in alijs
orbibus proprios suos & exorbitantes motus ha-
bēt, intellectu errantes, voluntate deprauati, sen-
sualitate effrenes & corrupti, vani, præsumptuosi,
cupientes suam ostentare scientiam: sidera quidē
sunt, vt ipsi putant, lucentia & prædicantia, & ipsi
iactitant veram doctrinam, tamen sunt errantia
à solido veritatis fundamēto, minimè fixa in soli-
ditate semel traditę fidei nec sub firmamento ec-
clesiæ catholicę, vbi resplendet sol iustitię, consi-
stunt.

Naute naues non dirigunt secundū stellas errā-
tes, sed, fixas: ideo isti apostate de numero sunt er-
rantium stellarum, quas *draco ille magnus & rufus ha-*
bens capita septem et cornua decē, et in capitibus eius sep-
tem diademata, et cauda eius trahibat tertiam partem stel-
larum cęli, et misit eas in terra, à cęlo turbauit & in
mundum misit & ita eius spiritu aguntur, iuxta
illud, *Deus Deus meus pone illos vt rotam (figuli) et si-*
cut stipulam ante faciem venti, Deus cui ego credo,
& in quo spero, agātur obsecro isti inimici tui ve-
luti rota à demone istorum figulo, agantur, inquā,
spiritu vertiginis, præcipites, instabiles, & fragiles
sicut stipula, & mobiles quocunq̄e vento, & non
subsistant in malicia sua, ne possint pijs fidelibus
præualere instar rotę impij isti agitentur.

Venerabilis Beda de planetis quædam ponit vt
ex sacra pagina demonstret, in malam partem

Obserua
Apo. 12.

Psal. 82.

Beda que
dam de
planetis.
Beda in
hunc lo
cum.

Lucæ. 8. vsurpari, vt apud Lucam, *Sol*, qui pro Christo sol: t accipi, *Sol iustitia*, & pro persecutione, *sole autem orto statim apparuerunt*, quoniam non habebant humorē, De luna quæ pro ecclesia sumitur, dicitur tamen, *stultus vt luna mutatur*. De Lucifero, qui pro Baptista sumi solet, *Isaias* pro diabolo accipit. *Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris, vulnerabas gentes: & sic de alijs: qua ratione erraticæ sunt stellæ, in malum sonant.*

Væ duplicē pœnā æternā dicit, vnā damni alterā sensus. Quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. Væ predicat, nimirum quia in caliginem & specum tenebrarūq; ergastulum mittēdi sunt, qui locus in æternū manebit, nimirū paratus est diabolo & angelis eius, & illā procellā tēpestatis tenebrarum exteriorum cum diabolo sunt experteri, meritò in procellas, supplicij æterni emittentur & compellentur à societate bonorum discedere, qui pacem eorum turbabant. Quo circa B. Tha. *væ duplicis pœnæ prænuntiat, pœnā sensus significat per procellā, pœnā dāni per tenebras, & hæc quidem horribiliores sunt & magis palpabiles illis, quæ visæ sunt apud Aegyptū, ideò dñs dixit mittendos in tenebras exteriores, quoniā nō solum excecati interno & naturali lumine cordis, sed etiā externo, qd ex Dei gratia pēdet: in exteriores tenebras, id est, extremas, quia extra mundū, vt indigni lumine, relegantur, ibique nec cordis, nec Dei prorsus est illuminatio, sed vltima & extrema Dei despectio, extrā mittuntur & relegantur.*

Quamob-

Quamobrem cum signis præcedentibus, quadruplex est à posteriori carentia boni per has similitudines naturales. In primis fidei ariditas in sterilitate nubium, quæ est carentia doctrinæ: deinde operum infructuositas in arboribus autumnalibus pigrity etiam eorum denotatur: vitæ autem turbatio & inquietudo in fluctibus maris, quia impugnant ecclesiam: demum doctrinæ falsitas in syderibus errantibus, varietatem & inconstantiam instabilitatem designat: et clauditur particula per vꝛ, damnationis æternæ, qua prædicatur vis illa procellosæ tempestatis, qua dominus in hos impios, quasi furo
re correptus irruet.

(.?.)

Dddd 4 LOCVS. XX

Hæreticis propria est quadruplex carentia, quod est præcedentium similitudinū summa,

LOCVS .XX. EX SEPTIMA
 particula de sancta consuetudine de non corri-
 gendis, sed prius denunciandis hæreticis ibi, Væ il-
 lis qui in via Cain abierunt, errore Balaam,
 mercede effusi sunt, & in contradictione
 Core perierunt. &c.

Insepa-
 rabilis
 hæreti-
 corū no-
 ta ob cō-
 tumaciā
 Primo
 ex nu-
 da histo-
 ria sacræ
 scripturę
 describitur.

IS PECCATIS tanquã quibusdam delineamentis subintrantes
 impios, & in genere iam ante explo-
 ratos hæreticos distinximus: nunc &
 discernemus præsius in particulari,

quantumuis astutè, & fallaciter, sub specie recti
 incedant. Quoniam nõ absre dominus eos in via
 Cain ingredi dicit, quia ex inuidia meliorum no-
 mē sibi assumunt doctorum, quo honorificentur,
 & propter auaritiã in errore Balaam, veritatem
 quam probè norunt, impugnāt: & in contradictio-
 ne Core appetitu indebiti primatus sciētes & præ-
 uidentes ab ecclesię vnitate se segregant: vt intel-
 ligamus peccuariẽ notã esse, & comunẽ im-
 piorum conditionem q̄ correcti non resipiscant:
 nam & hos tres dominus ad meliorem mētem re-
 ducere curabat, sed ad mentis sanitatem non re-
 diere. *Iratuſ est Cain uehementer et concidit vultuſ eius*
ad quem dominuſ quasi commonefaciens. Quare
iratuſ es, et cur concidit facieſ tuã? non ne ſi bene egeriſ re-
cipiſ? ſin autem malè ſtatim in foribuſ peccatuſ tuuſ a-
derit, ſub te erit appetituſ tuuſ, et tu dominaberis illuſ,
 vides vt admonetur à Deo & curatur, & tamen
 audire

Gene. 4.

audire noluit quia sequitur Cain persuasisse Abelẽ fratrem suũ, vt egre derentur foras, cũq; essent in agro conſurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel & interfecit eum, vi des quantum malum sit inuidia, quæ nec fratribus parcat, quia vt dicit Iohãnes, quia Cain ex maligno erat, occidit fratrem suum: et propter quid occidit eũ? quoniã opera eius maligna erant, fratris autem eius inſta: nec sistit hic malitia Cain, quod fratrem malignè occiderit, sed consummatur in pertinaci illa inobedientia Dei, qui cùm summè misericors & miserator sit, peccatorem ad se vt reducat, nil intẽratum relinquit, nõ vtiq; vi illata, sed suauiter & piëtissima admonitione illum ad bonum inuitat, ille tamè negligit & contēnit: quãuis enim Deus semel & iterum interrogando vrget, non corrigitur neq; corripitur, tanta est vis pertinaciæ in impijs hæreticis.

Balaam ad maledicendum vocatus, à Deo admonetur, in hæc verba, *Noli ire cum eis neque maledicas populo quia benedictus est: & subdit in textu, quod mane cõsurgens dixit ad principes Balac, ite in terrã vestrã, quia prohibuit me Deus ire vobiscum: & iterum vocatus audit à domino: si vocare te venerint homines isti, surge & vade cum eis, ita dumtaxat, vt quod præceptum est tibi facies: nihilominus surrexit manè & profectus est, vnde iratus Deus, misit angelum, qui iter impediret, & asina concidit, quousq; percussa loqueretur ad Balaam, & ipse videret angelum in via stantem gladio euaginato, & nihilominus*

Gen. 4.

1. Ioh. 3.

Cain admonitio ni Dei nõ paruit

Deus miris correctionibus vrget, Balaam & tamen ille nõ respicit.

Num. 22

Eccc

perti-

Tertiæ partis locus vigesimus

pertinaciter persistit in suo itinere. Tandem dum in ritu sacrificiorum regi impio contra præceptū domini obsequitur pro mercede iniquitatis, Israël Num. 23 lem execrari tentat, misericors tamen dominus eius sermonem vertit in bona & sancta præcepta, Num. 31 ipse tamen obturatis auribus, & obstinatus in malo, dat consilium pessimum, vt dicit scriptura, *Nonne isli sunt, qui deceperunt filios Israel ad suggestionē Balaam, & præuaricari vos fecerunt in domino?* malignū autem illud fuit consilium, vt cæsis Madianitis virgines referuentur, vt ad illecebras fœminas supponerent, per quas non solū corporaliter, sed etiā spiritualiter in adorandis idolis fornicarentur, vt dicit Augustinus. Vides valde magnam sollicitudinem domini erga suos, nouit ipse nobisq; manifestare cupit impiorum ingeniū, quos toties ad peccatum euntes reuocat, redditum admonet, sed superba eorum mens surda est circa Dei admonitiones, etiam frequenter admonita non resipiscit.

Cauendum ergo his est, ne sua pertinacia in gladium incidant. Non corripitur Balaam, qui maledicere molitur, sed vanæ & cassæ sunt impiorum preces & maledictiones, non quidem nocent pijs sed potiùs in benedictiones conuertuntur, sic regius vates prædixerat, *Maledicent illi & tu benedices, qui insurgunt in me confundantur, seruus autem tuus letabitur*: apud Deum ergo maledictiones impiorum benedictiones sunt piorum: sed iste Balaam Deum patronum suæ turpitudinis facere tentat

Num. 23

Num. 31

Deprauatū est malignū Balaam consiliū.

Aug. sup
Num. 9.
61.

Maledictiones impiorū pijs non nocent.
Psa. 108.

Malignitas Balaam & Deum peruertere inolit.

tentat, & mira pertinacia Deum, quem non semel aduersum se fuerat expertus, iterum atque iterum ad malas suas preces inclinare contendit: & tandem ab ipso Deo impeditus ne malediceret, pessimè tamen consuluit, videlicet, vt sceminas pulchras Balac offerret iudæis, quæ eos ad sacrificium idolorum adducerent, vnde Deus iratus eos percuteret.

Seditio Core in scriptura describitur, & ibi à Moyse, & Aaron in hæc verba admonetur, *Manè, inquit, notum faciet dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi, & quos eligerit, appropinquabunt ei:* prædixerat enim Core, omnes sanctos esse, & sacerdotio dignos, & tam sanctos sicut Aaron: Moyse autem prænuntiat, & reuelat, non esse hoc discernendum, & diffiniendum humano, sed diuino, iudicio, & quod crastina die ostēderet Deus quis sit sanctus, & quem vellet sibi tanquàm sacerdotē ministrare: & insuper dixit Moyses, *Multū erigimini filij Leui, num parū vobis est, quod separauit vos Deus Israel ab omni populo, &c. quid est enim Aarō, vt murmuretis contra eum.* Vides vt corriguntur & admonentur à Dño per eius ministrum Moysen, & tamen nō desistunt à seditiosa ambitione, causam suā peculiarem, cōmunem faciunt, ne de vitio singularitatis notentur. *Audiuit Moyses et cæcidit pronus in faciem, prudenter quidē se deiecit, quia nouit, superbos nō nisi humilitate vinci, sed ipsi vt erant arrogantissimi nec tati viri prudētia, nec eximiæ eius virtutis cōstātia*

Core bonis Moy. & Aaron consilijs repugnauit, & sanctis Dei inspirationibus resistit.

Num. 16

Num. 16

Num. 16

Tertiae partis locus vigesimus

resipiscunt, quo minus Core viuens in infernum cum sotijs suis descendat: constat ergo hæreticos non leniri illa admonitione, sed elationis cupiditas magis feruet & insanabilis permanet & perseuerat.

Secunda pars loci vigesimi de lege qua cauetur admonendos esse hereticos antequam denuntientur.

Secundò ex historia colligitur quod hæretici nõ sunt priò ad monè di quam denuntiã di. Natiuũ malũ genus hæreticorũ depingitur.

TALES sunt isti impij hæretici, quos in suis patribus Deus, ita depingit, quod nulla priuata medicina curentur, correpti non resipiscunt: admoniti enim nõ audiūt: cū nec correctioni & castigationi ecclesiæ obediunt: incorrigibiles enim sunt, insaniunt despicientes emendari, pertinaciter & obstinatè obstitunt, & repugnant: si gladio non occidūt, mucrone malę doctrinæ malignè interficiunt, vt Cain: si maledicere non possunt, malo tamen consilio tandem nocent cum Balaam: se se contra catholicos doctores erigunt vt Core: sic semper ad suam internitionẽ temerariè contemnunt correctores: idè cauendi quia maculę sunt: (inquit B. Iudas) fugiendi, quia eorum salus deplo-rata, & desperata est, vt fructus autumnalium arborum, qui nulli sunt, aut iam decedentes, autumno non abs re comparãtur: quoniam fidei fructus ferre negligunt, & ea bona, quæ fideles fideliter facere cõspiciunt, extirpare atque in caduca student conuertere. O magnum & verè formidabile
inobe-

inobedienciæ vitium, quod angelos cœlo priuauit, hominẽ à paradiso eiecit, Saulẽ à regno cœlesti & terrestri deturbauit, & tamen eo multi inficiuntur: *multi inobediẽtes, vaniloqui seductores, maximè qui de circuncisione sunt*: quod est multum quidem dolendum: non solùm ob neophitos, & conuersos ad fidẽ, sed propter nos etiam quod religiosiores, hoc est, fideles, qui deberẽt esse circuncissi secundum spiritum, sint inuidiosiores, & rumorum inuectores, nouitatum amatores, V x v x, illis quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

Titum. 1

Ex quibus omnibus planè consequitur, hæreticos qui doctrinæ veritatis resistunt, quia doceri parati non sunt, vitãdos potiùs & priùs denunciandos quàm fraternè admonendos: ommissa ergo correptione fraterna ad fidei æquissimos cẽsores & hæreticæ prauitatis Inquisitores sunt deferendi.

Consuetudo & practica de statim denunciãdis hæreticis ante fraternã correptionem

Vt inspicias etiam, quod hæc inquisitorum recepta consuetudo de denunciãdis potius quàm corrigendis hæreticis, consultissimè traddita est, et meritò vigilantissimè obseruatur: cùm quia diuinitas in prædicta historia Cain, Balaam, Core, nobis significata est, et proposita singulariter: vt ex Deuteronomio palàm ostendemus: tùm etiam quia apostolica est, et à B. Iuda in hac epistola expressè promulgatur et declaratur, qui horum exemplã ex scripturis diuinis induxit, qui ne quẽ admoniti à Deo, ne quẽ ab hominibus, iudicibus et Dei ministris correpti resipuerent, ne quẽ ad mentis sani-

Diuina:

Apostolica.

Tertiae partis locus vicesimus

Aug. de
verb. do
mini ser.
11. de
poenitē-
tia tra-
ctans.
Quate-
nus hære-
sis pecca-
tum sit
despera-
tum.
1. Co. 10.

Pruden-
tissima
confue-
tudo.
Expen-
duntur
rationes
& causæ
illius
cōsuetu-
dinis, de
denūtiā-
tis sta-
tim hære-
ticis:

tatē rediere: nō q̄ omnino sit desperandū de salu-
te istorū quādiu sunt in via, vt enucleatissimé B.
Aug. docet, *De nullo desperandū est quandiu pœnitia
Dei ad pœnitentiā adducit, ect. qui non mortē vult impio,
quantū quod cōuertatur et viuat: Paganus est hodie, vnde
scis, utrū sit futurus in crastino christianus? Iudæus in fide
lis est hodie, quid si cras credit in Christo? Hæreticus est ho-
die, quid si cras sequatur catholicā veritatē? quia qui sc̄bis
maticus est hodie, inquit, quid si cras amplectatur catho-
licā pacē? proinde Apostolus nos admonet, nolite an-
te tēpus iudicare, insignis licet sit blasphemia, cuius
nunquā sit futura vlla remissio: tamē nō omnē, sed
quādam intelligimus, eamq̄; perseueratē duritiā
cordis impœnitētis, quæ licet absolutè, & simplici-
ter nō sit, dū in hac vita deprēhēdimur: tamē inna-
tū ingeniū, & hæresis natiuā describimus cōditio-
nē: vt periculū cōmune rei publicæ vitetur, & fide-
liū discrimē fidei caueatur. ¶ Adde etiā quia pra-
ctica illa de statim denūtiādis hæreticis, plena est
prudētiæ, ad quā impudētes hæreticorū aures sunt
clausæ, neq; amicorū etiā sapiētissimorū monitis
acquiescūt: penē nulla est de ipsorū reductiōe fi-
ducia, desperata est eorū salus, si quando, maximè
hac nostra periculosissima ætate: in qua hæretici
in suis sc̄enosis, foedis, & carnalibus erroribus ni-
miū sunt obstinati & obfirmati, q̄ experientia ipsa
testatur & docuit, plerosq; eorū fraterna correptione
abusos fuisse. Rursum quia pio alioquin cor-
reptori periculū crearetur, cū non sit firma exi-
stima*

stimatio, hæreticū ex animo conuertēdū esse, & cōiecturę probabiles & verosimiles nō debēt tā-ti momenti esse, vt ipsi, qui hæreticos vt fratres, cor-rigunt, se se discrimini exponāt: malè enim cæsit nostra hac tempestate viris etiam sapientissimis atq; grauissimis & dignitate etiā ornatissimis in ca-sū, & vanè intētata correptio in crimine hæresis.

Adnotat reueuerendissimus Cano oportere me-minisse Paul. cōsuluisse, vt mulier fidelis cū viro in fideli maneat, quoniā inter gentes, ad quas scribe-bat, spes erat de cōuersione: at vbi ecclesia catho-lica experientia didicit, præsertim inter Iudęos po-tiūs corripī à viris, prudētissimè sanxit, ne vxor ad fidem conuersa, cum viro infideli maneat: quę lex non euertit Pauli consilium, sed confirmat, quo-niam omnia ista fauorē fidei inspicunt & fulciūt, Vide F. Alfonso del a vera Cruz.

Hoc iudiciū inquisitores hæreticę prauitatis obser-uant & multis acceptis experimentis sanctissimè tulerunt, vt quiuis hæreticus, quātumuis occultus, denuntietur, priusquā corrigatur.

Quod autē hæc traditio præscriptū á Chro apud Matt. præceptū de correptione nō violet, sed sta-biliat. potiūs probari videtur, ex eo qđ dñs dixit, & præcepit, *si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius ma-tris tue, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quę est in sinu tuo, aut amicus, quē diligis, vt animā tuam, clam dicens, eamus & seruiamus Dñs alienis, quos ignoras tu & pa-tres tui cōstatū in circuitu gētiū, quę iuxtā vel procul sūt*

Eccc 4 ab initio

Ratio ex præcepto Dei desumpta est. Mathæ. 18. Deuter. 13.

Ecclesia pro tem-porū va-rietate sã-ctissimè mutat, quę ip-sa vel a-post.ap-probarūt aliquādo Cano. li. 12. de lo-cis. ca. 9: 1. Cor. 7. Cap. quã-tō ext. de dñ or. F. Alfonso de la Vera Cruz in speculo cōlugio-rum par-tic. 2. art. 28.

Statim denūtiare hære-ticos nō violat præceptū Chri a-pud Mat-thæū de ordine charitat.

ab initio vsque ad finem terra, non acquiescas ei neque audias, neque pareat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies: sit primum manus tua super eum & post te omnis populus mitteat manum.

Vides quàm districtè Deus velle, non solum simplici voluntate, sed præcipiat etiam ne propitius sis hæretico quantumuis coniuncto, nec quouis modo occultes, vt hanc legem in crimine hæresis serues diligenter, nedum fallacem correctionis misericordiam proximo indulges, in Christi republicam crudelis sis, & bonum commune peruer-
Esa. 26. tas: *misereamur impio, dixit propheta, et non discet facere iustitiam.*

Optima ratio quæ ex genui- na hæreticorum pertinacia vim trahit.

Etenim omnes isti impij cum sint pertinaces, à se mel contumaciter concepto errore adeò propo-
ti tenaces sunt, vt nullis admonitionibus ad veritatem reuocentur. Quid mirum? quando scientes contra ecclesiæ definitionem agant, quæ non tamē pro duabus, aut tribus admonitionibus valeat sed pro centum: si ergo ecclesiam contumaciter contemnunt, & ipsam negligunt, quomodo te audiēt? in hoc præsertim scelere quod per se perpetratur: quia ecclesiam audire nolunt, legitimè ergo iam sunt admoniti per ecclesiam, atque adeo correpti: non est ergo cur nos ipsos corrigamus, nè actum agere videamur: quoniam quod ecclesia non potuit consequi, præsumimus prestare nos posse: etenim in more istorum positum est vt se se metu pœnæ fingant correctos, cum tamen raro
ita fiat

ita fiat & rariùs vnus hæreticus sine alio reperitur.

De pertinacia lege S. Thomam, & Alfonso à Castro & inspicere, quod hæreses in pertinacia cõsummantur, quia fides, licet sit in intellectu, à pia affectione voluntatis pendet: ita hæresis, quæ est vitium fidei oppositum, licet sit error intellectus, ab impia affectione voluntatis pendet, vt tunc deum sit hæreticus, cum sententiam in fide falsam pertinaciter tueatur, & contra fidem assentit cum ipsius inobedientia ecclesiæ, à cuius doctrina recedit, ac proinde nõ erit paratus à me corrigi, qui ecclesiæ studio nouitatis pertinaciter resistit.

Cur ergo admonebimus? an propter Pauli præceptum, *hæreticum hominem per vnã & secundã correptionem deuita sciens, quia subuersus est, quia huiusmodi est*, non sanè: quia Pau. ad prælatos & iudices loquitur, qualis Titus erat, *deuita*, id est, iuridicè fac ab alijs deuitari. Vel docet fraternè admonendos cum spes esset de eorum salute: sed quia isti incurabiles sunt, vt experimentis exploratum est, frustra cum illis priuati homines agèt, cum funditùs, ac desperatè subuersi sint, & proprio iudicio condemnati. Vel meliùs fortassè adhuc, vt dudùm dicebam, quod pro temporum ratione ecclesiastica præcepta, etiã ab apostolis tradita, mutari cõtingit: tunc ergo, sine præuia admonitione nõ erant vitandi, modo autem vitantur absquæ fraterna admonitione hominis particularis, sunt enim iã ipso iure excõmunicati, vt ex titulo de hæreticis patet.

S. Tho.
2. 2. q. 2.
ar. 6. ad
2. & 3. &
q. 5. ar. 3.
& q. 11.
ar. 1. & 2.
Cast. li. 1
de iustia
hæretico
rũ punit.
c. 9. & 25

Titum. 3
multipli
citer ex
ponitur.
Prima
exposi
tio ad li
teram.
Secunda
ad homi
nem.

Tertia
pro tẽpo
rũ varia
tione &
conditio
ne.

Quocirca id nunc facit ecclesia & Inquisitores eius ministri, quod Paulus si nunc inter mortales degeret, fecisset. Etenim antiquis temporibus cum misteria pandi coeperunt, facile erat ex ignorantia errori consentire: quapropter ecclesia non iudicabat quempiam scientem errare in fide, nisi semel & iterum admonitus & in veritate fidei instructus fuisset: ac subinde noluit tunc Apostolus errantem illic abijci, sed optabat, ut illum frater aliquis per fraternam monitionem lucrifaceret, ideo legem tulit illi saeculo accommodatam, *post unam aut alteram, &c.* Modò autem cum ubique mysteria publicè, & frequenter explicatissimè, prædicantur, nullus est locus presumptioni antiquæ. Quòd si autem sermo sit de eo qui sciens delinquit, innixus suo iudicio, relicto ecclesie magisterio, citra omnem admonitionem factam ab homine semper fuit suo iudicio condemnatus, & ab ecclesia diuisus, sed (vt dixi) nullus talis in primitiua ecclesia præsumebatur antiquis illis temporibus, in quibus euangelium diuulgari coepit, nisi fuisset secundò admonitus: nunc autem nemo forsan erit, de quo legitima esset huiusmodi præsumptio quòd si quis sit, prudentiori consilio adhibebunt examinationem Inquisitores, quàm priuatus quiuis, licet expertus sit & peritissimus.

Profectò ordo correctionis & præceptum charitatis hac in lege obseruatur, tantum abest, vt violatur:

letur: nam cum finis correptionis charitas sit, & ut docet Dominus per Matthæum, eò tendat correptio fraterna, ut fratrem lucremur, & eum à peccato liberemus: sed inter peccata, quædam sunt, quæ non tantum militant contra bonum priuatum, sed etiam bonum publicum impugnant, qualia sunt hæreses, seditiones, prodiciones, & id genus alia, in quibus periculum est, si correptionem expectemus: quoniam ut dicit Paulus, *sermo eorum ut cancer serpit.*

Statim denuntia re hæreticos nõ aduersatur ordi ni chari tatis.
Matt. 18.

Vanissimum est horum hominum genus, latius spargens suum venenum, quod etiam sanos in fide inficiat, si debitæ redargutionis & efficax, atque præsentaneum remedium extemplo non adhibeatur: & Diuus Iohannes, qui enim dicit illis *Aue*, communicat operibus eorum malignis, dixerat enim, *si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domo, neque haberi dixeritis*, his videtur accommodari posse quod prædixit Isaias, *descenderunt vsque ad profunda laci, quasi cadauer putridum non habebis consortium, neque cum eis sepultura*, adeò vitandi, ut etiam memoriam sepulturæ auferamus, & Diuus Iohannes hos nobis proponebat, *foris autem canes, & venefici, & impudici & homicida, et idolis seruientes, et omnis qui amat, et facit mendacium.* In quem locum Arcta, et si videatur loqui de veneficis, scortatoribus, &c. tamè eius mēs, & spūs insinuat apertos infideles, propter eorū & impuritatem, & incorrigibilitatem,

2. Tim. 2

2. Ich. 1.

Isai. i 4.

Apoc. vi tim.

Arcta Casarië, episc. ib.

& contumacem arrogantiam separandos atque
ideò denuntiandos.

Vides quomodo cum huiusmodi hominibus pro-
hibemur, cōmercium vllum habere, aut beneuo-
lentix signum, vel minimum obsequium illis ex-
hibere, aut demonstrare: benigna conuersatio cū
istis potius fouet malitiam eorum, qui per abstra-
ctionem & separationē forsitam si resipiscant alios
tamen haud inficient. Igitur hæreticus denuntiā-
dus est, potiusquàm admonēdus, quia regulę mo-
rales, quæ plenæ prudentiæ sunt, debent dari de
eis, quæ vt implui inuim contingunt, at rarò ad pri-
uatam admonitionem hæreticus cōuertitur, quā-
do quidē sciens & prudens proprio quæ iudicio
à totius ecclesiæ sensu, & communi omnium do-
ctōrum sententia discedit: praesumptio ergo erit,
priuatum hominem existimare, quod peculiaricu-
lus vis etiam grauissimi & sapientissimi admoni-
tione corrigetur. Ita habet vsus & practica Inqui-
sitorum, qui iussu è atq; sacretè publicis edictis præ-
cipiunt, vt reuelentur hæretici quantumuis secre-
ti: nullus profectò priuatus homo huic malo suffi-
cienter occurrere potest: sunt enim omnes hereti-
ci dogmatizantes, & malum hoc pestilentissimū
est, cui, tanquàm veneno presentissimo, caustico
medicamento opus est.

Qui sic in medicabilem corrigit, iniuriam sibi fa-
cit, sicut qui arguit derisorem: *expedit magis curse oc-
currer. raptis scilicet quàm fatuo confidenti in stulticia
sua*

Præsum-
ptio erit
existima-
re nos
posse pri-
uatum
praesump-
tione cōtra
hæreti-
cos qui
ecclesiā
contem-
nunt.

sua, tale est hæreticorum genus, incorrigibile, fallax, ad mentiendum proclive, fidem negavit Deo, quomodo putas eam homini obseruabit?

At dices reuelat secretò religionē, trāsgreditur-
que denuntiator iste charitatis metas? Respōde-
bo semper lucro fratris cum minori famę læsione
intendendum est, illi que pro nostra virili consulē-
dum, tamen communis theologorum schola cen-
suit, in his criminibus, ad eò tenacibus, & cōtagio-
sis priuatum hominem non valere commodè &
sufficenter occurrere: nullus enim quantùm gra-
uis, tantæ est authoritatis, vt possit penitens extin-
guere id genus flagitia, non ergo accuset, deferat
tamē, & denuntiet, in causa publica: vt enim euite-
tur damnum, nō opus est accusare, vt sumatur vin-
dictā, aliās non posset bono communi prouidere.
Ex visceribus ergo Christianæ philosphiæ elicitur,
hoc boni & prudentis viri officium esse, crimē
fratris detegere, quando si celetur maius aliquod
alterius, maximè communis boni, detrimentum ti-
metur, alioquin lege nature occulta crimina cela-
re tenentur. Hanc legem Christus dominus in
euangelio confirmauit dicēs, *omnia quæcunque vul-
tis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis hæc e-
rim est lex & propheta* sed pro bono communi seruā-
do, scelus non est sic prudenter hæreticorum cri-
mina propalare, cognitio & examinatio huius cri-
minis, iudicium non est priuatorum hominum, vt
dicit Hostien.

S. Tho.
2.2. q. 33.
articu. 7.
Soto de
Sigillose
creti mē
br. 2. q.
4. concl.
2. & q. 5.
concl. 1.
& de iu-
stitia &
iure. li. 5.
q. 5.
Io. Gen.
Sepulue.
li. de ra-
tione di-
cendi te-
stimon.
cap. 1.
Alexan.
Ales. 3.
p. q. 41.
memb. 1.
Theolo.
omnes. 4
d. 19.
Pighius
l. 1. de ec-
cl. fia. hic
rare. c. 4.
Siman-
chas lib.
de catho-
licis insti-
tutioni-
bus t. d.
denunti.
& tit. de
occultis.
Matt. 7.

Hosie.
in sūma
tit. de hz
reticis s.
qualiter
deute-
tur.

Alia rā
tio ex na
turali le
gū & pꝛe
ceptorū
interpre
tatione
deducta
nemp̄
ex fine.
i. Tim. 1.
S. Tho.
2. 2. q. 33.
art. 6.

Ratio
ista ex vi
sctibus
charita
tis erui
tur.

In omni ergo pꝛeceptorum obseruātia, ratio me-
diorum ex fine sumenda est, quoniā denuntiatio-
nis finis salus est spiritualis, *finis pꝛecepti charitas* di-
xit Paulus, ipsa ergo charitas regula debet esse de-
nuntiationis & correctionis: quare quoties salus
fratris non speratur, non est ampliùs in correctio-
ne immorandum, vt dicit S. Thomas, quia non est
spes emendꝛ, cum ergo opus charitatis nō debeat
esse inutile & vanum: in ijs criminibus adeò tena-
cibus desistendum est à correptione, & ex templò
denuntiationi vacandum.

Adhæc pꝛæceptum correptionis fraternæ, expli-
catio est iuris naturalis, quo diligere proximum
iubemur: ex fonte dilectionis proficiscuntur, cæ-
tera quæcunq; quæ proximi vtilitatē cōcernunt,
& ordinatè respiciunt: ordo ergo euangelicę cor-
reptionis iuris naturalis est, nam euangelium non
traddit nouum ius naturæ, sed tradditum explicat
& eius vim exponit: quare quod ius naturæ dicitur
faciendum, aut omittendum secundum dictamen
rectę rationis, illud putemus faciendum, aut omit-
tendum secundum euāgelium, et si aliquid in hac
parte est contra rationem, militat etiā contra euā-
gelium: et si aliquid conuincitur pꝛeceptum secun-
dum certā rationē, quia debitum est ad correptio-
nē fraternā, illud est debitum atq; pꝛeceptum secū-
dum euangeliū & è contra: ratio est, quoniā Chri-
stus dñs veritatis magister, ius naturale de pꝛecep-
to correptionis, & ordine corrigendi in euange-
lio ex-

lio explicat: quæ si aduertisset F. Bern. de Areualo & diligentius attendisset. non esset delapsus in extremam illam sententiam nouam & inauditam, quæ non est sensus literalis de ordine correctionis. Sed hac disputatione omiſſa, cum corrigere & corripere fratrem, opus esse charitatis, ratio naturalis dicitur, & charitatem in bonum publicum præponderare & anteponeſſe esse charitati priuati, & dilectioni præſumptæ circa aliquem particularē: charitatis ergo ordo non inuertitur, neque præceptum naturale violatur, nec fraternæ correctionis legem transgredimur, cum hæreticum, hoc est, pertinacem & in errore cõtumaciter obfirmatum hominem proprijs iudicibus, denuntiamus, & quasi egrotum desperatum præſtantiſſimis & ſapientiſſimis medicis curandum aut à corpore eccleſiæ abſcindendum exponimus. Palam ergo iam est vniuerſam hanc doctrinam, & ab origine mundi ex ipſius totiùs antiquitatis penetralibus, & ex medijs ſacræ hiſtoriæ viſceribus, Deo inspirante, & B. Iud. Thad. promulgante, deduci: ut merito ab hæreticæ prauitatis Inquiſitoribus, & cõſuetudo iſta cõtinuata fuerit, & religioſiſſimè obſeruetur hodie, & ad vnguem obſeruata in futurum, perpetuò in bonum publicum redundabit. Sane intelligenda est de dogmatizate, omnis autem hæreticus dogmatizator esse cupit, teſtate dño apud Iob, *conceptum sermonem tenere quis poterit?* Statim ergo iudicibus detegendi nulla expectata correctione aut monitione quoniã alios inficit, Paulus

F. Bern.
de Arcu.
de corre
ctione
fraterna
maximè
in præ
poſ. 3. &
4.

Recapi-
tulatio
notanda.

Iob. 4.

Fiff 4 rationem

Titum. 3 rationem reddit, sciens quoniam iam subuersus est, qui eius modi est & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus, hæreticus errare existimat corrigentem, vt

Hieron. docet D. Hieronym. desperatè enim obstinatissimè suo errori mordicèus adhæret.

ibid.
Differētia inter hæreticātes & alio genere peccati delinquentes.

Alij peccatores in alio genere delicti, quoduis illud sit, & quantumuis contumaces (quantum attinet ad genus & conditionē delicti) monēdi prius sunt: nondū enim ab ecclesiæ gremio exierunt, nondū cathedam ecclesiæ excutiunt, eiusq; regimen non negāt, quamobrem habenas habemus quibus illos retrahere & refrenare possimus: secus esset, si edicto Inquisitorum generaliter aut particulariter prohiberetur monitio, tunc sanè ex illa occasione denuntiandi prius forēt, sed in præsen- ti sermo habetur de natiua cōditione delicti hæresis, & hæreticorū qui formaliter sunt hæretici, quia isti pertinaces sunt & reipublicæ christianæ, perniciosissima pestis, serpunt, incorrigibiles reperiūtur nō solūm laxi, sed & resoluti habenis impiceps pro libito cursitant enitentes semper iugum Romanæ ecclesiæ excutere.

Cur ergo sine præuia monitione non denuntiabūtur? qui lethale boni cōmunis venenum sunt, quod fidelibus propinare satagunt, non est spes correctionis, non speratur lucrum emendæ, cessat ergo præcepti correctionis, finalis & potissima ratio, quam dominus apud Matthæum proposuit, vt lucraremur fratrem: magnam esse hanc pietatem docet

docet non semel Leo ille magnus, & huius nominis primus, impiorum latebras detegere, & prode re præcipit, vt euitetur isti: nõ enim solùm in nos, sed in Deum, & rem publicam peccant, non sunt iam fratres, de quibus Christus loquitur in euangelio, sed publici hostes, & acerrimi impugnatores, aduersarij veritatis: quoniam inimici sunt crucis, ab eorum cõsortio cauendũ est, ne sanctitas fidelium poluatur, lux separetur à tenebris, secus Christi religio non manebit incontaminata, nec eius puritas inuiolata. D. Ambrosius grauem tulit sententiam *in causa*, inquit, *Dei vbi communionis periculum est, etiam dissimulare peccatum est non leue, sunt hæ* vulpeculæ quas capere iussit Sapiens, vt D. Bernardus interpretatur ad nostram cautelam, quod eas prodamus in medium campum: quippè quibus apparere, perire est: nõ calliditate sua foucas habent, capi igitur iubentur, ne demoliantur domini vineam: nunquàm enim corriguntur hæretici quod proprium illis sit, semper captare gloriã de singularitate scientiæ: *gloria horum in confusione est: quia terrena sapiunt*: ideo solum istud peccatũ malignius est, & maiori contagione serpit, quàm cancer, cui euestigio præsentaneo remedio obuiam exire oportet.

Præponderat semper bonum commune, & priuato cuique est anteferendum, maius est periculum quod Christianæ religioni imminet, quod ex hoc vel solo scelere quàm maximè instat.

Serm. 4.
de colle-
ctis idem
Serm. 4.
de Ieiunio in
quadrag.
Philip. 3

Amb. 1. 2
officiorũ
Capi. 34
Ber. ser.
63. & 64
in cãtica
& serm.
65.

Phil. 3.

Deut. 13

Directo-
riū. ā. q.
50. ad. 56
maximū
casu. 8.

Ultima
ratio col-
ligitur
ex cōtex-
tu & vi
verb. B.
Iud. in
quo hē-
reticorū
tradit
hanc esse
germanā
notam.

Quod utinam quotidianis experimentis nō didi-
ciffemus, periculosa monitio, vana correctio, cō-
mercium detrimenti plenum est, vt ex Deuteronō
induximus, vbi per ydola testantibus Augu-
stino, Hieronymo, & ferē omnibus doctoribus sa-
cris, hæreses intelliguntur: secūs enim nisi ipsos
denunties & deferas, ex regula prudentiæ, & præ-
cautione prouida, vt receptatores, patroni, & de-
fensores hæreticorum existimabuntur, vt ex praxi
atque ex directorio Inquisitorum deducitur, at-
que ad eō iudicabuntur præsumptuosi, & de hēre-
si suspecti: quōd hæreticos excommunicatos re-
ceptent, alloquantur associant, &c.

Hoc esse hæreticorum ingenium, in præsentī pro-
dit, B. Thaddæus, hanc esse eorum simulatam cal-
liditatem, qui cū omnia ementiantur, & fingant
magnum est, & laboriosum, eos priuatim corrige-
re, cum viam Cain profugi, & vagi inflexibiliter
ingrediantur, in errorem Balaam obstinatē effun-
dantur: non mirum est, vt correptio fraterna per
priuatos locum nō habeat, neq; hæreticę prauita-
tis Inquisitores eā permittant: quia cum Core eos
cōtradicientes & seditiosē rebellātes experti sunt,
sine timore viuentes, omnibus doctrinę ventis in-
fructuosē circūferētur: arbores enim sunt bis mor-
tuę, atq; à corpore Christi erradicatę, ferociōres
fluctibus maris, terrores & minas continuo spirā-
tes, inuij, erratici. Graue crimē hoc esse, ostendit
B. Iud. q. ob simulationē & pertinaciā incorrigi-
bile

bile docet, in quo nulla refulget spes emendæ, nec relucet officium fraternū charitatis priuatæ: ad publicam igitur accusationem, aut saltem ad simplicem denuntiationem descendendum, exire de medio eorum iubet Paulus, & iubente domino, ab eis separari, vt execremur omnem infidelitatem eorum, & ab eorum malicia elongemur: quod explicat dum subdit *immundum ne tetigeritis*, volēs ne communicemus, aut consentiamus eorum immūdicijis: immundum enim est, quod confusionem spirat, vel hæreticas stultitias, vel schisma perfidum: istiusmodi homines nunquā corriguntur: ob id sani homines ab ijs, sicut à pestiferis, infici solēt, temerè ergo accedemus ad cōtagiosos: quando integrè pecudes ab scabiosis contaminantur, si in eodem grege & ouili permanere sinātur, & medicus dūm egrotum tangit, aliquoties & ipse eadem egrotatione laborat, affectusque decumbit: ita cum hæreticis, atque schismaticis cōtingere videtur, qui integros & incolumes potius saucient, quā ipsi curentur & resipiscant. Vitandi ergo sunt, quia horum impia nequitia, vt cancer serpit, & mentes piorum sensim pellicit. & tandem labefactat.

Hi enim qui sub sole in torrida Zona degunt, & si ipsi non sentiāt, solis ardore offuscantur, & nigrescunt. similiter qui, cū his maledicis & impijs veracis doctrinæ impugnantibus, familiariter conuersantur, si libenter eos audiant & amicè auscultēt,

2. Co. 6.
Leuit. 5.

Observa
obsecro
rationē
excenta
gio hare
sis sum
ptā: idē
catholici
eis nō de
bent con
sociari.

Tertiae partis locus vigesimus

1. Co. 15.

Num. 16
Attente
cōsidera
Dei cōsi
lium, &
iudiciū:
quod nō
solū au
thores
schisma.
sed & so
cij corū
puniat

Cypr. li.
de simpl.
p̄latoꝝ.
Ecl. 13.
Roma. 6.

re languescunt, atque eam, quam prius tenuerunt, fidei constantiam, & vigorem adeo relaxant, ut tandem amittant: *corrumpunt enim bonos mores colloquia praua*, facile enim modico fermento *tota massa corrumpitur*, periculum ergo est, ne eadem peste corripiamur, nisi ab his mature secedamus. In mentem nobis venire debet, quod dominus Moysen in illo seditioso Core schismate, instituit, ut separarentur homines à tabernaculis seditiosorum, *recedite*, inquit, *à tabernaculis impiorum & nolite tangere, que ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum*, quod fideles ita fecerunt, inobedientes autem & contumaces, qui Core communicarunt, & ab eo recedere noluerunt, ob id cum eo simul flagellati fuere, nā ignis à domino egressus (postquam terra absoluit Datam, Core & Abiron) interfecit etiā ducentos quadraginta viros: fraternè ergo corripere, Deo dictante, & manifestante, experimēto cōperimus, infructuosum esse, pariter & periculosum, ut Cypria. Martyr ostēdit, & sapiens, *qui tetigerit picem inquinabitur ab eo & qui communicauerit superbo induet superbiam*, & Paulus in domino hortatur ut obseruemus eos qui dissensiones & offencula propter doctrinā, quam ab apostolis didicimus, faciunt, & quod declinemus ab illis: at isti sepultas hæreses ab orco reuocant, ideò ab horum contubernio fugere debemus, ne vel illorum blāditijs deliniti, vel consuetudine seducti, simul & ipsorū peccatū, & supplicij obnoxij efficiamur,

in trā

in tranquilum ergo ecclesię portum nos recipiamus: mutabiles enim sunt, & inconstātes in horas singulas, opiniones suas mutāt, fingunt, refingunt, statuunt, probantque hodie, cras tolunt & reprobant, eadem rursus postea probaturi, *inclinata est enim in mortem domus eorum & ad inferos semita ipsorum*, qui hæresis poculo fascinati sunt, & fascino oculos habent perscriptos, exoculati, laqueoque diaboli irretiti: multo igitur labore & diligentia penè diuina ad sanitatem reducentur: citiùs profectò paganum & ethnicum ad rectam fidem conuerteret, & lucrifacies, quàm hos ad veritatem reducas, nò quod impossibile esse iudicē, sed quòd difficile esse certò sciam, quòd egrè & rarò ad mentem nò nisi summa cum difficultate reuocentur, Dei specialissima gratia opus est. Quapropter periculū imminet his qui ad cœnosam hanc sortem accedunt, nunquā loquuntur nisi sui cordis sensa, scripturas sacras à genuino sensu ad priuata dogmata torquent, & quamuis eorum iudicio subtiliter, tamē impiè & adulterinè, *quoniam propria interpretatione propheta non fit*, quæ ab ea enim prodeunt caliginosa sunt, vaga, & incerta, errabunda: quia aliena ab spiritu Dei, & ecclesiæ interpretatione.

Quam ob causam cū corriguntur cōtra virtutē, contra agnitam veritatem dogmatizant, conuitia intorquent contra christianos, testamentum Dei, (in quo benedicendæ sunt omnes gentes, quòd semen Dei sint) violant, Christi euāgelium extin-

Prou. 2.

2. Pet. 2.

Tertię partis locus vigesimus

etum esse clamitant, ecclesiam catholicam parti-
culari loco, vel astringunt, vel eleuant, vt & suspē-
dant tanquàm abstractam platoniam ydæam, &
idgenus multa venena blasphemè & mendaci-
ter euomunt: conuitijs nos impetunt, contume-
lijs laceffunt, cachinis & sannijs prosequuntur, seg-
gregātes se se, animales enim sunt semetipfos pa-
scentes.

Theod.
li. 3. capi.
11. & 23.

August.
contra
Donatū.
Cypr. de
simplici.
pręlato-
rum.

Optat.
lib. 11.
Euseb. li.
6. histor.
ecclesial.
cap. 3.
S. Tho.
2. 2. q. 11.
art. 4.

Leuit. 13

Ab his itaq̄ue fugiēdum erit, cum his neque obo-
lum (vt quidam doctor piè scripsit) ad pietatem
etiam cōferendum, obolum enim contulisse, per-
inde est, ac si omnia conferas. Et si plura de hac re
desideratis, August. Cyprian. martyrem, & Opta-
tum Mileuitanum consulite, vera est ergo senten-
tia S. Thomę. quod tenemur hæreticos diligere
in ordine ad vitam æternā, & cum eis conuersa-
ri, si commodè & legitimè: conuertantur, tamen
quia hoc posset in præiudicium aliorum vergere,
nec est consonum, nec legitimum, nec tutū: cūm
quia alios inficerent, tūm quia sine pœna euade-
rēt, securiūs alij in hæresim laberentur, & in omne
flagitium sine timore se se effunderent, ob id pro-
pter inconstātiā aut cōburendi, aut recludendi
sunt. In lege enim dicebatur, *Omni tempore quo le-
prosus est & immundus solus habitabit, habitabit extra
castra*, per leprā & leprosos hereses & hereticos.
Pręter hæc exēpla, quę ex diuinis literis B. Thad.
induxit, possemus & nos, nec pauca, cōtemnēda,
ex primitiuę ecclesię catholicę consuetudine, in
medium

in mediū proferre: à quibustamē consultò super-
 sedeo: quoniā sacri & rerum ecclesiasticarum hi-
 storiographi latiùs & diligentius id præstiterunt.
 Notum omnibus est, Iohā. Euangelistam viso a-
 pud Ephesum Cerintho, à balneis, ad quæ lauādi
 gratia fuerat ingressus, protinùs exilijisse. Et Poly-
 carpum eius discipulum Martioni dicenti, *agnosce*
nos, tergavertisse respondendo, *agnosco primogenitū*
Satanae. Tanta erat apostolorum cautela in euitan-
 dis hæreticis: quando nec verbis volebāt cum eis
 cōsuetudinem cōmunionis habere. Hoc Clemēs
 apostolicis suis constitutionibus confirmavit.

Memorabile est, quod Paphnutius cōtra Maximi-
 nū fecit, quem non est passus sedere in Concilio.

Memorabilior est hystoria Edessenorū, qui, mo-
 dō cum hæreticis non communicarent, iussa con-
 temperunt Imperatoris.

Tempus profectò me deficeret enarrantem om-
 nia, quæ nec percurrere opus est, ne in re constan-
 tissima testibus redundemus, minimè tamē neces-
 sarijs.

Pro palàm iam est, formidandam istorum esse cō-
 munionē, cassam & vanā, omnē priuatā admonitio-
 nem: corū sanè vefania ferro inscindēte & cauthe-
 rio vrente potiùs, quàm suauibus & leuibus medi-
 camentis curatur: *Melior est obedientia quàm vittima,*
& auscultare magis quàm offerre adipēs arietū: quoniam
quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus
idololatriæ nolle acquiescere: non abijciamus, sanctas

Euseb. lib.
 histor.
 ecclesia.
 3. c. 28. li.
 4. ca. 11.
 14.
 Nycepo.
 libr. 3. &
 lib. 5.

lib. 2. ca.
 65. & li.
 6. ca. 18.
 Rufino
 auctore.
 Euf. l. 10
 hyst. ec-
 cl. ca. 17.
 l. 11. c. 5. 6

1. Re. 15.

traditiones, & consuetudines apostolicas, ne nos Dominus proijciat, acquiescamus huic consuetudini, quam longa rerum experientia prouidentissimam atque prudentissimam esse declarauit: pro qua etiam Apostolus ille, ex Cristi persecutore iam uas electionis effectus, clamans militat. *Denuntiamus autem uobis fratres in nomine dñi nostri Iesu Christi, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis, ennitens ne cõsortium habeamus cū istis, qui uix solo nomine christiani sunt, qui que inquietè uagabundè circumuagantur contra præscriptas à Domino traditiones. Proinde uigilãter & studiosè, nos custodire debemus ab ijs, quos Apostoli cauebant, circumspectantes, quod qui amat periculũ peribit in illo, aurem, nedum animum auertere debemus, à magistris ijs mendacibus & illusoribus.*

2. The. 3
Eccl. 13.
Præter exempla ex. 7. parti. coaceruantur plura capita, quæ in mētē adducit B. Th. ut hæreticis, pertinacibus, illusoribus, mendacibus, non fidamus sine publico iudicio.

Rectè itaque admodum B. Iud. Deprecatur superceterari semel traditæ sanctis fidei: quia impij isti præscripti in hoc iudicium: gratiam transferentes in luxuriam: Dominum nostrũ Iesum Christum negantes: carnem quidem maculant, dominationem spernunt, maiestatem blasphemant: quæcunque quidem ignorant blasphemant, semetipsos pascētes, nubes sine aqua, quæ à uentis circumferuntur: arbores autumnales, in fructuosæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sydera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum: tamē sunt murmuratores, quæzulosi, secundum desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa:

Hæc sunt signa, ista sunt Epitheta, siue symbola, quibus impij à nostro apostolo describuntur, ut eorũ notētur peruersi mores, & natia morositas, sed ut

sed vt cautiùs eorum pestem euitare possimus inter alia multa ad rem præsentem propheticè subdit etiã B. Iud.

In nouissimo tempore venient illussores secundum desideria sua ambulantes in impietatibus, hi sunt, qui segregant semetip-sos animales, Spiritum non habentes.

Quamobrem nos alloquitur & hortatur docens, quid nobis sit agendum, vt ab illorù contagio præseruemur, & tranquilli degamus, atque impiorum in quieti: in medijs procellis conuiuamus.

Charissimi superædificantes vos metip-sos, sanctissimæ nostræ fidei in Spiritu sancto orantes, vos metip-sos in dilectione Dei seruate expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam, & hos arguite iudicatos, alios vero saluate de igne rapientes.

Merito ergo B. Thad. hanc legem, de statim denuntiandis hæreticis, pronuntiat: quia arguendi sunt iam iudicati, vt alios ab igne eripiamus: illisque in spiritu dñi procellã æterni supplicij prænuntiat, quòd in præsentì vita instar tẽpestatum marinarum omnia turbent, moueant & concutiant: ergo à priuatis personis, nec admonendi priùs sunt, neque ferendi, sed mòx iudicibus hæreticæ prauitatis tradendi, vt in exemplum ignis æterni, ignominiosam, infamem, & seueram pœnam in præsentì sustineant, seueriùs tractandi in futuro ille & finali æterni iudicis iudicio. Qua de re adhuc plura habes in textu octauæ particulæ, ex qua viuos etiã hæreticorum colores deprehendere licet, vt eorum incorrigibilis contumacia planior sit atque magis manifesta.

Hhhh

Idcirco

Ideirò locum hunc consultò ab hac
litera inchoauimus, vt ab eiusdem as-
piratione, atq; illuminatione, illustra-
ta herculeo labore de Hydra, quã iam
adultus Hercules, colubris & capiti
bus pullulãtẽ in Lerna palude opprẽsit: catholico
rũ animos, quasi signo dato, permoueremus, vt in-
telligãt hæreticos, velut anguẽ elabi, eorumq; in-
genium non reprimi nisi extingatur: secùs nil am-
pliùs correptionis clementia promoueris, quàm
vt vbi vnum, aut alterum caput refecueris, septe-
na subpullulent: pereant ergo hæretici qui
nos perturbant: quandò priuatis moni-
tis parere non assueuerunt.

(.?.)

LOCVS. XXI

306

LOCVS VIGESIMVS PRIMVS
ex octaua particula, De prophetia Enoch. ibi.
prophetauit autem de his septimus
ab Adam Enoch.

PROPHETAUIT Enoch, Consultò in finē enarrationis huius particulæ remisi, & distuli huius loci difficultatem, communem quidem & ab omnibus satis proclamatam. Disceptatur inter omnes, ex quo loco ducatur ista prophetia Enoch: quoniam liber Enoch, referente Erasmo apocriphus est, ideò testimoniū hoc ex apocriphis deductum est, sicut illud de Michaële.

Quod, mea sententia, vassè dictum puto, vt vulgatę authoritas suspendatur, & eleuetur: ac si testimonium istud occultum esset, & sine origine aut a veritate alienum? sat ipsi sufficere deberet quod in græcis exemplaribus, quæ ipse veneratur, eodem prorsus modo inducitur testimonium ex prophetia Enoch: sed nobis sat sit, quod in canonica collocetur scriptura, nempè, in hac epistola Beati Iudæ, quæ per ecclesiam catholicam Romanam approbata est. Hoc enim argumento quod non constaret ex quo libro duceretur testimonium, aliquando hæc epistola inter canonicas nō cōputabatur, referēte Bed. atq; S. Th. (qui verba Bedę transtulisse videtur) multa habebat liber ille Enoch, non solūm apocripha, verūm etiam

Prophetiā Enoch. ex qua origine trahat B. Iudas. Eras. hic

Beda & S. Tho. hic.

fidei catholicæ contraria & incredibilia, vt de gigantibus, quòd non haberent patres, sed angelos malos & dæmones incubos & succubos, &c.

Sed fortassè dices, temporibus veneralis Bedæ, res hæc nō erat determinata, nec epistola B. Iudæ inter canonicas relata. Sed hoc locum non habet, si quidem eadē B. Iudæ epistola, quæ inter sacras & canonicas scripturas refertur, Concilio Tridentino, & sub vulgata editione in latina lingua, antea in Florentino etiam in Cathalogo Bibliorum absolute constituitur: sed multò ante in Concilio Laodiceno sub tempora Liberij, circa annū domini. 364. sub Papa Liberio recipitur, & approbatur, & quamuis illud Concilium fuerit prouintiale, tamen in sexta synodo generali, quæ in Trullo celebrata est, præsentē Constantino, approbatur, & confirmatur.

Non potuit ergo iam latere venerabilem Bedam, qui vixit circa annum domini. 730. Magis miror quæ S. Thomas, (si ipse author sit commentariorum in hanc epistolam, quod mihi certum non habeo, maximè, postquàm Pius. V. inter opera S. Thomæ non retulit, qui multò post tempore vixit, videlicet, circa annum domini. 1270.) non fuerit certius locutus, vt ille solet in omnibus: tria tamen dicit, Primū, quod liber ille Enoch est apocriphus. Secundum, quod hæc epistola, licet de apocripho libro adducat testimonium, non statim est ob id reijcienda, quoniam, nō abs re iam autoritate & vetustate,

Concil.
Tri. sess.
4.

Cōc. Lao
dic. can.
59.

S. Tho.

vetustate, & vsu meruit, vt inter sacras scripturas computaretur: & in his duobus verbis, & sensu cū Beda conuenit. Et quisquis author sit commentariorum istorum, quæ sub nomine S. Thomæ circumferuntur, verba videntur sumpta ex D. Hieronymo in Cathalogo scriptorum ecclesiasticorum vbi de hac epistola sic scribit. *Quia de libro Enoch, qui apocriphus est, in ea assumis: testimonium à plerisque rejicitur, tamen auctoritatem iam vetustate meruit, vt inter sanctas scripturas computetur.* Tertium tamen quod ipse S. Thomas vlteriùs addit, est, licere de apocripho libro testimonium sumere: quod non est dubium, sed clara luce perspicuum: licet itaq; de apocripho sumere veritatis testimonium:

D. Hier.

Vera quidem sunt ista, & sanctè dicta, desiderarè tamè, vt commentator iste certiùs nobis proponeret, an ex libro illo apocripho Enoch, sumeretur hoc testimonium, an aliùde? nã ipse vixit ante Concilium Florentinum, quod celebratum est circa annum domini. 1415. Nam vt quod sentio, & mihi probabile videtur, ingenuè fatear, B. Iud. prophetiam Enoch, non libri illius Enoch testimonium adducit: nimirum impostores istos iudiciũ Dei non euassuros: in cuius testimonij veritate nihil est indignũ in prophetia Enoch: quòd nõ reperiatur de verbo ad verbum in sacra & canonica scriptura, argumento nõ est, falsam esse quòd passim reperiatur in alijs scripturis diuinis.

Auctor.

Pleni sunt prophetarum libri, atque in testamētò

nouo certissimus, & apertissimus est articulus iste de iudicio futuro, vsque adeo, vt opus non sit in re clara redudare. Insuper supra in preſationibus huius epistolæ obiter insinuatum est, ex alienis, & extraneis testimonia induci, testis est Paulus, qui semel & iterum Pætatum inducit placita, tum quia vera erant in re, quam versabat: tum quia ab ipsis recepta, qua de re latius paulo inferius.

Ato: 17
1. Cor. 15

Caic. in
tio huius
epistolæ.

Sub silentio non est prætereundum Caietani dictum, quod cauere oportet: infert ex dicto Diu. Hier. *ex quibus patet, inquit, hanc epistolam minoris esse authoritatis, quam alias, que certò sunt ipsius sacra scriptura*, erat autem iam res hæc in Laodiceno, & Florentino Concilijs decreta: vnde quamuis epistolæ authoritatem non neget: tamen parum abest ne eleuet, & prophanet: periculosa est sententia, vt a maiori censuræ nota me temperem.

Tert. li.
de habi-
tu mulie-
bri.

Istius libri Enoch meminit Tertulianus, author quidem in primis doctus, & vetustatis obseruandæ studiosus, dicit, librum Enoch prophetæ ab ipso scriptum, & Mathusale filio suo datum, vt ad posterorum notitiam traderet, & à Noè in arca seruatum, & vsque ad tempora apostolorum peruenisse: Hebræos autem post apostolorum per totum orbem peregrinationem, occultasse, aut flammis tradidisse: quod vehementior esset ad perhibendum testimonium de Iesu vero Mœsia, per impios iudeos iniquè condennando. Tertul. subscribit Claudius Guillialdus, quod mihi (saluo iudicio ecclesiæ catholicæ

Claud.
Guillial-
dus hic.

catholicæ Romanæ, & cuiusuis meliùs sentiētis, cui me omnia que mea semper submitto) credide-
ri nita accidisse propter rationem Tert. nō quòd
reijciam omnem scripturam ædificationi habilē
diuinitùs per naturale, aut supernaturale lumen
inspiratam, sed quod hoc Enoch testimoniū per
Iudam apostolum tantæ authoritatis locum possi-
deat, vt sciamus, aliquas scripturas Hebræos nō re-
cepisse: quòd de Christi diuinitate tam apertè lo-
querentur: quem ipsi postea non erant recep-
turi.

Ideò B. Iud. hoc testimonio vtitur, nō solū, vt eos
conuincat, schismaticos que ostendat, à fidei vni-
tate recedentes, sed etiam vt confundat, illis que
constet, Deum in natura assumpta, dicta, & facta
nostra iudicaturum, & quod sicut ipsum Christū
negarunt, ita scripturas negant, & prophanant.
Sed rogabis? quid propriè sonet liber apocriphus
respōdebo q̄ ab scriptore aliquo mendaci cōscri-
ptus sit, & e mentito titulo euulgatus: qualis erat li-
ber euāgelij Bartholomei. Alij autem dicūt quod
ab inimicis fidei vitiatuſ sit, & errorib9 habet ad-
mistam ueram scriptoris doctrinā. Sic liber cōsti-
tutionum apostolicarum, quas scripsit Beat. Cle-
mens, tanquā sacrae sacris libris annumerantur
in vltimo canone apostolorum, & tamē postmodū
apocriphę habitę sunt, ppter adiūctos errores ab
inimicis fidei, quorū malitia deprauatę sūt, sic cre-
dimus verè Enoch pphetasse aliqua que in libris

Obiter
vna ra-
tio ob
quā istud
testimo-
niū.
B. Iudas
ex libro
Enoch
sumpse-
rit eb ar-
gumentū
epistolę:
Apocr.
liber vn-
de.

Enoch temporibus D. Hieronymi habebantur, librum tamen illum inter apochriphas scripturas relatum, propter fabulas admixtas, quod ante apostolorum tempora factum puto: cum à nullo scriptorum ecclesiasticorum iste liber Enoch inter canonicas scripturas referatur.

Ex apocriphis integrum est testimonia veritatis colligere.

Gelasij decretum refertur d. 15. ca. **sancta ecclesia Romana.**

Hier. epistola ad magnam oratorum & epist. ad Titum.

Peritia hyst. & sapientiae humanae interpreti sacrorum literarum non est inutilis Moyses. Exod. 18 Act. 7.

Demus ergo gratis, B. Iudam ex apocripho illo libro Enoch sumere testimonium, & librum aliquo modo apochriphum esse: propterea huius epistolae autoritas non minuitur, ut Gelasius Papa primus cum 70. episcopis determinat, quid apocriphum dici debeat, & numerat multos libros inter quos nec epistolam hanc B. Iud. nec librum Enoch,

connumerat: inconcussa ergo veritate tenendum est quicquid in hac epistola B. Iudas pronuntiauit.

Quid? quod ut diximus quamvis ex apocripho libro sumat argumentum vetitum non est, ex apocriphis veritatem citare: nam in sacris libris quaedam inveniuntur à gentiliis libris scripta, quae D.

Hieronymus non semel sic scribit, *qui putant totum librum debere sequi eum, qui libri parte usus sit, videntur mihi & apocriphum librum Enoch, de quo apostolus Iudas in epistola sua testimonium posuit, inter scripturas ecclesiae recipere: & multa alia quae apostolus Paulus de reconditis locutus est: quis ignorat Moysen ex gentilibus multa sumpsisse, & ut alia taceam, consilia Iethro gentilis secutus est in constituendis iudiciorum magistratibus, & de ipso scriptum est,*

Et eruditus est Moyses in omni sapientia Aegyptiorum, & erat

Et erat potens in verbis, & operibus suis, externa ergo philosophia non est omninò abijcienda: & de tribus pueris scribit Daniel, *eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina*: non tamen in illis est senescēdum, sed ad superiores sacras scientias aspirandum: quod & fecit Moyfes, vbi siquid noxiū didicerimus, damnatur, si vtile, approbatur.

Sapientissimus Salomon multa proposuit philosophis Tyri, & respondit etiam aliqua: ad quod allulsit, cū suarum paræmiarum initio dixit, *Ad intelligenda verba prudentiæ & suscipiendā eruditionem doctrinæ verba sapientium enigmata eorum, parabolas, & versutias quæ propriè philosophorum sunt, vt has ancillas vocemus, ad arcem & ad menta ciuitatis, vt sapientiæ subseruiant.*

is, vt sapientiæ subseruiant.

Non enim vitio vertitur B. Paulo, quòd Menā dri testimoniū induxerit, *Corrumpunt bonos mores colloquia praua, & quod Epimenidis etiam vsus est auctoritate, Cretenses semper mendaces male bestie ventres pigri, & Arati Phinomenis etiam Poætæ, si quis quidam vestrorum poetarum dixerūt, ipsius enim genus sumus.*

Non est ergo quod impij isti vitio vertāt B. Iudæ: quòd testimonium induxerit etiam ex apochripho. Fortassē etiam ad quos, vel apud quos scribebat, iste apochriphus liber in pretio habebatur: voluit ergo illis aliqua ex parte inservire, vt ex hac parte, factus omnia omnibus, illos Christo lucraretur, instar Pauli, qui vt Atheniēsium supersti-

Dani. 1.

2. & 3.
Reg. 5. 2.
paralip. 2
Prou. 1.

Prou. 9.

1. Cor. 15

Titum, 1
Act. 17.Personæ
storie al
teratio
cur hoc
testimo
nium B.
Iudas in
ducat ex
libro
Enochi ?
vt isto
rū vanita
tē dānet.

tionem idololatriæ, in veri Dei cultum conuertet, vt orator inclytus pro Christo causam agens, etiam inscriptionem fortuitam illius aræ, in qua scriptum erat, *Ignoto Deo*, mira arte in argumentum fidei conuertit, *Quod ergo ignorantes colitis ego annuntio vobis*: didicerat enim Sapiētiam ab eo, qui Dauidem docuit dexteram illam fortitudinem extorquendi gladium superbissimi Goliæ, vt ita proprio mucrone, & gladio ferocissimi iugulentur hostes. Docet Diuus Augustinus, vt quisque bonus verusque christianus est, vbicunq; inueniat veritatem, eam amplectatur: nam si prophani aliquid benè dixerunt, non est statim aspernandum, sed in nostrum vsum conuertendum.

Fugit populus Israël de Aegypto, idola tamen vasa, atque ornamenta de auro, & argento, non autoritate propria, sed de præcepto Dei secum defert: gratia quidem non destruit naturam, sed potius perficit: quæ ergo commoda, & necessaria sunt in doctrinis ad vsum veritatis habēda sunt, vt politica hominum rectè instituta, physica commodè intellecta, liberales artes legitimè traditæ: profectò sicut omne bonum est à Deo: ita & omne verum: siquidem formidanda non sunt, quæ apud philosophos tanquàm iniustos possessores reperimus, sed in fidei vsum vendicanda, & in meliorem sortem commutanda: nam diuinarum scripturarum doctor defensor rectæ fidei, & debellator erroris esse debet, bona docere, mala
dedo-

Act. 17.

1. Re. 17.

Aug. li. 2
de doct.
Christia.
ca. 18. 39.
& 40. &
lib. 4. de
doctm.
Christi.
c. 4. & 5.
Per tran
sennāter
tia ratio
cur ex il
lo libro
Enoch,
apocrip.
sumat, vt
omne ve
rum à
Deo esse
ostēdat.

dedocere, ita tamen vt nemo arbitretur scientias inutiles esse: nisi velit naturam malam dicere: in singulis enim, si quis sciat, vel in altum fodere sapiat, vel sapienter accommodare, satis multa reperiet, quæ possint ornari, *monilibus vermiculatis argento.*

Cant. v.

In eam tamen sententiam videor mihi inclinare, vt existimem cum reuerendissimo Cano, testimonium prophetiæ Enoch adduci, quod vel traditione ipsa ad apostolum ipsum Iudam peruenit, vel Spiritu sancto reuelante, certum erat, vt ex antiquitate tantæ, & tam vetustæ authoritatis magis impios istos conuinceret: nam vbiubi liber hic apocriphus esset, prophetia tamen ipsius vera erat, & sacra: quare si non inducit scripturam Enoch, verba tamen citat, & sententiam, sicut Moyse multa Abrahæ verba adducit, quæ non potuit ipse scire, nisi Deo reuelante, ab Abraham fuisse prolata, & pronuntiata: sicut & Moyse Deo inspirante prophetauit de præteritis, vt de mundi creatione: similiter in proposito apostolus Iudas, quamuis non citasset librum apocriphum Enoch, neque aliquam scripturam ipsius Enoch, minime fallax est hoc testimonium, siue scriptum, siue dictum, siue quauis alia ratione manifestatum ab Enoch.

Quarta ratio ob quam sumatur hoc testimonium, vt auctoritate antiquitatis minime suspicetur. *Cano. li. 1. de locis ad finem. ca. 6.*

Attende

Nam etsi ex alio loco non haberemus eam esse prophetiam (vt diximus dudum de loco Michaelis) sat est auctoritas B. Iudæ, sicut & credimus illa

Aët. 20.

S. Tho.

2. 2. q. 171

Iohã. 11.

Quinta

ratio,

quod

hoc testi-

monium

solum in

ducatur, vt

& à præ-

curfore

iudicij

cõfundã

tur & à

ratione

naturali

conuin-

cantur.

H. br. 11

Artic. de

remune-

ratione

omnium

partim

creditis

partim

scitis.

S. Tho.

ad Hebr.

11. lect. 2

22. q. 1.

ar. 4. &

Cai. ibi.

verba. *Beatius est dare quam accipere*, Christi le-
su esse, quia Paulus dixit. Si autem fuerit propheta
Enoch, non est locus ad disputandum, sat est, quod
prophetauerit, propheta autem non dicit actum,
sed habitum, vt dicit S. Thomas, non enim sequi-
tur, quod si quis prophetat, proinde sit propheta,
de qua re S. Thomas latius. Exemplo nobis sit Cai-
phas, qui dum mortem Christi dicit expedire, sub-
iungit euangelista, *hoc à semetipso non dixit sed prophe-
tauit cum esset pontifex anni illius.*

Si roges, cur non adducat testimonium ex prophe-
tis sub lege, aut ex nouo testamento? in promptu
est responsio, quoniam voluit eligere testimoniũ
Enoch, qui adhuc viuit, vsque in diẽ iudicij, & an-
tequam transferretur in paradysum, prophetauit
in lege naturæ, vt magis confundat istos, docens
naturali etiam ratione constare, Deum omnibus
cõsulere, atque prouidere, & omnium remunera-
torem esse: quod testatur Paulus, *Credere enim oportet
accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se, re-
munerator est:* & Paulus hoc testimonium peculi-
ariter de Enoch inducit, fide translatum esse, & pla-
cuisset Deo, quia credit, quod vnus esset Deus, qui
respectum haberet humanorum. Iste enim articu-
lus vna ratione creditus est, quemadmodũ à Chri-
sto traditur in particulari, & perfecte: alio modo
scitus est, vt à philosophis demonstratur in genere
& in communi, quod & S. Thomas dicit, vno loco
& altero probat, articulos fidei inuidentes esse,
& obscu-

& obscuros in se, tamen esse de visis, atq; ideò habere aliquam euidentiã, saltem credibilitatis. Quomodo autem futurum sit iudicium, non curo modo: sat est, quod ministerio angelorum cõgregabuntur diuina virtute, & disponẽtur etiam si in modico loco. Cur autem futurus sit ille dies iudicij vniuersalis, plures sunt rationes & quidem notæ, quas si in præsentì retulerimus, aliud agere, quàm huius epistolæ enarrationem videremur: ad alia ergo currẽdum esset testimonia, quæ propinquius horum impietatem relegare videntur: sed modo tãtum, de Enoch ista testificationis depositione, controuersia suscepta est.

Tertiae partis locus vigesimus primus

Loco, 9.
18. & 19.

EX octava præterea, & ex nona particula locū de notis hæreticorū sumpsimus, quem in genere & in specie latissimè, pro virili nostra, veritatis uimus.

IN decima particula, charitatis officia percurruntur, quæ si pro dignitate tractarentur, maiorem, atque exactiorem exposcerent tractationem: & in dilectionem, qua vos prosequor, impingere uiderer.

Loco vn
decimo.

IN undecima particula locus insignis tangitur, qui erat huius epistolæ minimè alienus, de Christi maiestate per suas partes: tu lector optimè, extraditis illis principijs, ubi de nomine & persona Iesu egimus, faciliè poteris amplificare.

Pro epilo-
go hu-
ius opus-
culi.

LOCVS ergo vigesimus secundus & ultimus ritæ epilogi, & pro scopo totius epistolæ, sit de unitate fidelium, quem in duas partes distribuimus, ut prior de unitate fidelium agat in corpore mystico ecclesiæ generatim & communiter, posterior uero de eadem illa unitate in particulari, quam consummatiore & exactiorem nobis Christus dominus communicat per realem, & dignam eucharistiæ sumptionem: utramque autem claudimus ea consideratione, cur Deus Optim. Maxim. mala euenire permittat: quibus super addemus remedia & solatia, ut ex tribulatione fortiores euadamus.

PRIOR PARS SIVE LOCVS

vigesimus secundus de vnitae generaliter ex tota epistola, praesertim ex illis verbis decimae

particulæ, vos autem charissimi super edificantes vos metipfos. &c.

HACTENVS auditores optimi, quotidianis his nostris praelectionibus in B. Iudæ epistolam quales potui cōmentarios exhibui, non quales & vellē & debeo, quoniā pro mei in-

genij tenuitate in tā praepropera lectura excidisse multa necesse est, quæ p̄ vestri animi benignitate boni cōsulenda sunt. Etenim siquid est tā christiana, & diligentibus auditoribus dignum, id totum patri luminū, à quo omne bonum procedit, referamus oportet: siquid autē per indiligentiā erratū atq; peccatum fuerit, ignorātiæ, & inscitiæ meæ ad scribendum esse iudico: quòd perfunctoriè, parū quæ acuratè tā grauē epistolā tractauerim. Quapropter & vos vigilātiōres, & cautiōres in hac lectiōne esse cupio: quia ad me attinet apostolica, & Romanae sedis iudicio, limē etiā, atq; censurę melius sentientiū subijcio: quorum calculis vbi si quæ nostra sunt, nō probātur, ibi nec nostra esse velim nil enim nostrum esse, aut haberi feram, quod catholicae, apostolicae, & Romanae ecclesiae doctrinam non refoleat: siquid igitur obrepserit, quod ei repugnet, id ego pariter verè damno,

Trāsitus à commē tarijs locis ad ep. epilogū p̄ catholicā protestationem.

Iacob. 1.

Cicer. li.
3. offic.

atque ex animo respuo: sicut ille disertus gentilis philosophus scripsit, *nulla pernicies vitæ maior inueniri potest, quam in malitia simulatio intelligentiæ.* Deum ergo natura sua simplicem, atque rectum, quoad à nobis fieri potest, imitari debemus, qui odio habuit simulatam hæreticorum hypocrisim. Cuius nos admonet in præsentī epistola B. Iudas, quòd sub pietatis prætextu callidè, & impiè subintrent, excitatque, vt memores simus doctrinæ ab apostolis domini nostri Iesu Christi semel traditæ, vt nos metipso superædificemus sanctæ fidei, siquidem ad salutem non sat est in fide nudè perstare, sed etiã fidei superædificare in dilectione, vt ipsa fides viua sit, & per dilectionem, tanquàm per viuificantē formã operetur: atque adeò non sat est in vnitatē ecclesiæ catholicæ perseuerare, sed etiam opus ad salutem est, vt viua eius membra simus, mirificosq; charitatis fructus fructificemus, vt pariter omnes Deũ pacis, & dilectionis, lachrymis, vigilijs, ieiunijs, ardētibusque votis imploramus, vt ille, qui est patientiæ Deus, det nobis omnibus id ipsum sapere.

Scopus
B. Iudæ
est ad p-
fectã vni-
tatem so-
licitate
fideles.

Huc ferè tendunt omnia quæ B. Iudas in præsentī epistola tradit, vt cum fidei & doctrinæ catholicæ vnitatē etiã charitatis vnitatem obseruemus, ne ecclesiam catholicam, & Christi tunicam alioquin inconsutilem diuidamus, schismata, seditiones, æmulationes rixas, & contentiones detestemur. Hoc enim persuadet, exoptat atq; enixè deprecatur,

precat, vt vnitas nostra in fide, & dilectione radicata, in exercitio virtutum, & imitatione apostolorum confirmetur: damnatq; pessimam doctrinam eorum, qui fidem promiscuam, & indifferentem esse docebant. B. Iud. (si Eusebio, Eggesipum citanti, credimus) adhuc Domiciani temporibus aliquot annis post sublato domini apostolos inter viuos debebat, cumque videret se in tempora corruptissima incidisse, & nostra etiam calamitosa secula, in spiritu prouidens quid futurum esset, hanc epistolam scripsit, in qua multa ex secunda D. Petri mutuans, ad fidem, fideiq; vnitatem hortatur, quam vult operibus exprimamus, & proximis non scandalo, sed adiumento simus, & ab impijs impostoribus, atq; schismaticis caueamus. hos enim exitium certum manere, idemque eternum interminatur, denique totus est in hoc, vt doceat, & ostendat magnum esse debere studium in fidei vnitae, atque dilectione exhibendum.

Non igitur abs re erit, si dum colophonem, & vltimam manum huic epistolae apponimus, de hac vnitae pauca dixerimus, vbi si epistolae huius mensuram, & enarrationis modum excedere vis fuerimus, molestum esse non debet: quoniam tædij labor (vt spero) vtilitatis emolumento compensabitur. Etenim cum inter disputandum veritas limatur, praesertim quando fidem Christianam, & salutem tangit, nil dissimulare conuenit, morbi vis ipsa aperienda, medicina tempestiue proponi, &

Cur de
hac vni-
tate aga-
tur.

Tertiae partis locus vigesimus secundus

commodè adhiberi debet, vt vel in sanitate perstemus, aut ad pristinam valetudinè reddeamus. Quod in causa fuit, vt B. Iudas ita sollicitè nos inuitet ad fidem semel traditā, hoc est, ad eius vnitatem in dilectione conseruandam: vocat quidè nos ad harmoniam quandam chordarum, quarū hæ quidem remissiores, illæ autem ad certam rationem contractiores, laxiores suè, vt sic omnibus neruis compositis concinnus edatur sonus.

Apud sensatos non minùs facta, quàm verba locuntur, indè egregiam temperamenti rationem, fidelia ecclesiæ catholicæ membra ad se inuicem obseruant: quoniam in hac vnitatem, atque ad Christi corpus mysticum adunatione, salutis nostræ præsidium situm est: extra ipsum autem mors nostra est.

Schisma
tis dam-
na.

Sanè schisma ipsum à Christi corpore præscindit, diaboli laqueis implicat, gratia Dei, & cælestibus donis spoliat, à societate fidelium seegregat, communionem sanctorum priuat, pacem tollit, tranquillitatem relegat, omnia perturbat, singula quæ que euertit, regni cælorum extorres, gehennæ incendio obnoxios efficit: quoniam impij & schismatici, (vt de angelis in præsentem dicit B. Iudas,) principatum suum non seruauerunt, à domicilio fidelium seegregantur, nunc viam Cain ingressi, post errore Balaam decepti, aut demùm in contradictione Core adducti, cuncta quatiunt, contemnunt, atque dissipant, lites, & seditiones susci-
tant,

tant, res nouas moliantur, vt spōsa Christi, scissionsibus atteratur, & pax, vnitasq; fidelium proscindatur.

Contra verò Christus dominus ad hanc collectio-
nem faciendam, in mundum venit, vt eos, qui disper-
si erant, in vnum colligeret, vt scriptum est, *Et pastor
vnus erit omnium eorum, vnus populus*, quod Christus
dominus orans à patre petebat, *Pater sancte serua
eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut et
nos vnum sumus*, Et alibi, *alias oues habeo, et illas oppor-
tet me adducere, vt sint vnū ouile, et vnus pastor*, quod
& Paulus doctor gentium docet, *omnes vos vnum
estis in Christo Iesu, vos estis corpus Christi, et membra de
membro*, ad quam vnitatem inuicem in charitate
seruādā, præclaris verbis excitat, *Soliciti*, inquit,
*seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum cor-
pus, et vnus spiritus, sicut et vocati estis in vna spe vo-
cationis vestrae. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma
Vnus Deus, et Pater omnium, qui super omnes, et per om-
nia in omnibus nobis est.*

Sic passim doctor gentium precatur, & in præ-
senti Beatus Iudas commonefacit: quoniam tota
nostra salus ab hac adunatione pender: quod
Beatus Dionysius disertissimè explicat, & Leo
huius nominis primus confirmat: quod & pro-
pheta prædixerat, *quia tunc reddam populis la-
bium electum, et inuocent omnes vocem domini, et ser-
uisent ei humero vno*: hoc est vnanimi consensu,
vt faciūt remiges, baiuli, aut boues ipsi quidpiam

Christi
aduentus
vnitatē
desiderat
& facit.
Iohā. 11.
Ezec. 37.
Iohā. 17.
Iohā. 10.

1. Cor. 12

Eph. 4

Dion. li.
de cele.
hierar. p.
1. ca. 4. &
ca. 11. de
di. nom.
Leo ser.
quodā.
Sopho-
nia. 3.
Attende
cōmoda
ex hac
vnitate.

Tertiæ partis locus vicesimus secundus

portantes, nō enim facilè vulnerari potest miles, qui se se scuto fidei protegit, quòd ipsum non sua tantùm, sed aliena etiam fortitudo defendat, vbi enim vna est, & communis omnium causa, ibi & vna victoria. In castris militiæ christianæ similis est ex omni parte præparatio, quicquid vigoris hinc abscedit, id in supplementū, ex alijs socijs capit: quia omnes vnum corpus sumus, vna vox omnium, vnus etiam debet esse spiritus.

1. Cō. 12. Palmes adhærescens viti, viuificatur, & fructificare valet: quia membrum in corpore non sola sua virtute, sed influxu corporis totius, & cæterorum membrorum valetudine fouetur, & incolumitate confirmatur: *si gloriatur vnum membrum*, dicit Paulus, *congaudent omnia membra*, fruuntur sanè, & refficiuntur à vi totius: ita & nos in vnitate Chri & ecclesiæ manentes, donis Christi & sanctorum meritis fruimur, quorum sumus participes, & quisque pro suo modulo communicat.

Magna quippè mea consolatio in domino est, quòd licet peccator sim indignissimus, & gravissimis sceleribus inquinatus, atq; inuolutus, & minime idoneus, qui meis precibus aliquid à domino deprecari possim, indignus qui ab eo exaudiri, ad pietatis exercitia imparatus, impeditus, atque ineptus: tamen quia in ecclesiæ vnitatem Christi beneficio, & misericordia Dei sum constitutus, & fidem orthodoxam & corde credo, & ore confiteor, & opere profiteor, & quia credo communione sancto

sanctorum, & catholicae ecclesiae Romanae, filius sum morigerus, confidenter spero, ardentissimis sanctorum precibus, tandem subleuandum: & propter arcanum illud spiritus sancti nexum ad meliorem vitam reuersurum iri.

Indignae sunt fateor vanae meae preces, quae purissimas Dei aures pulsent: tamen quia pro me orant quicumque in orbe terrarum in hac fide ecclesiae orant, ad cor aliquando ipsorum merito redibo: licet ipse non ieiunem, vel infrugiferè ieiunem, ieiunant tamen sancti, quorum ieiunia propter hanc in corpore Christi mystico communionem mihi proffunt. Et si mea opera mortua & ingrata sint, aridae lachrimae, steriles eleemosynae, apud electos tamen, & Dei amicos haec omnia grata sunt, & proficua atque proinde mihi vtilia. Christus etiam dominus dum vivebat pro nobis orabat ad patrem, & nunc etiam pro nobis interpellat, ut distribuat singulis prout expedit. Videte quatenus nobis intersit in ecclesiae fide degere, & sub eius vmbra cubare, & permanere, & in corpore, & Christi compagine coniungi: quia inde tanquam à fonte tot dona haurimus, suo rore perfundimur, & tantorum beneficiorum participes efficiamur, si delabi à nostro principatu contingat, aut hoc Christi domicilium relinquimus: proinde mox bonis omnibus priuari incipimus, & vt membra abscissa exsiccamur, morimur, & vt palmites à vite excissi, ad ignem tantum apti sumus, arescimus in ignem aeternum

Tertia partis locus vigesimus secundus

mittendi, quoniam nemo extra Christi corpus viuificatur.

Aug. lib.
de vera
relig. c. 5

Scitè & subtiliter dixit Augustinus, *religio nec in cōfusione paganorum, neque in purgamentis hereticorum, neque in langore schismaticorum neque in cacitate iudeorum querenda, sed apud eos solum qui christiani catholici orthodoxi, et nominātur et sunt, hi enim sunt integritatis custodes, et veritatis sectatores, et reēta sectantes.*

Quantus
fit eccle-
siastici &
christia-
næ vnita-
tis splen-
dor.
Rom. 12.
1. Co. 12.

Hinc licet colligere quantus, & qualis sit vnitatis ecclesiæ Romanæ splendor, quam schisma disrumpere molitur, & discerpere tentat: ad quam pacem secundum vnanimem consensum nos reuocat, & sollicitat Beatus Iudas, & vt in ea permanamus commonefacit. Eandemque doctor ille gentium similitudine, & analogia inter corpus naturale & mysticum, exactè illustrat, & singulorum membrorum consensum mutuum, & concinnam conuenientiam in corpore mystico Christi, ducta similitudine ex corporis naturalis membris, probare videtur.

Augu. li.
de patiē-
tia cap. 2.
Gen. 21.

Nec tantum externa est, vt seditioforum, & gentium male animata vnitas, sed intima quidem, & intrinseca quædam concordia eximiè, & benè per spiritum Dei viuificata: quod notauit D. Augustinus docens alia dona esse hæredum, alia ex heredatorum, sicut alia dona dedit Abraham filio vxoris suæ Saræ Isaac, qui domi mansit, & alia filio cōcubiniç Ismaéli, qui extrà eijcitur: sic alia cōcordia illa, quæ est extra ecclesiam ab ea, singulari, & exi-
mia,

mia, quæ in ecclesia Dei conspicitur. Impiorum
 siquidem concordia, cum sit seditio, externa po-
 tius vocabitur, piorum autem, & fidelium inter-
 na est spiritus, & mentis vnitas: quæ non solam
 nam, et externam, siue conciliationem, siue con-
 solationem, sed internum mentium consensum
 amat, et retinet. **Illa pax dicitur, nostra re vera pax**
est, illa carnalis est, nostra spiritualis, illa impro-
bos vt cunq̄ue necit, hæc autem pios, et fideles
 fouet: illa quibusdam mali compactis vinculis, ista
 nexu Spiritus sancti afflatu coagulatur: illa solerti,
 et astuta hominum prudẽtia, ista Dei nutu, et pro-
 uidentia constabitur, illa videtur ad tempus trã-
 quilla reddere corpora, sed nõ securè, nec pacifi-
 cè, vt ista, quæ corpora liberat, mentes serenat, &
 ab omni affectus prauitate purgat: siquidem nõ-
 solum inter homines humano more, sed inter ho-
 mines et Deum admirando nexu in corpus Chri-
 sti, qui caput est, nos mirabiliter, et mirificè con-
 iungit.

Idcirco illa nec perfecta est, nec verã intus pacem
 generat, vt nostra, quæ (vt dicit Paul.) nos iustifi-
 cat: *iustificati ex fide pacẽ habeamus ad Deũ per dñm no-*
strũ Iesum Christũ, per quẽ habemus accessum per fidem
in gratiam istã, in qua stamus, & gloriamur in spe glorie
filiorum Dei. Non patiamur ergo, vt sint in nobis
 schismata, et seditiones, vt maxima verborum gra-
 uitate persuadet Paulus, *siqua ergo consolatio in*
Christo. Si quod solatium charitatis, siqua societas

Differẽ-
 tia vnita-
 tis inter
 bonos, ab
 ea quæ
 est inter
 malos &
 impios.

Attende

Roma. 5.

Philip. 3.

Tertiæ partis locus vicesimus secundus

*spiritus, si qua viscera miserationis impleta gaudium meum
ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes
id ipsum sentientes: maximis profectò charitatis sti-
mulis, & ardentissimis istis verbis nos excitat, im-
pellitque ad hanc vnitatem amandam, & inuesti-
gandam, à Deo que petendâ: quia hæc pax, & vni-
tas donum Dei est, quod Paulus ostendit dicens,*

*Fidei v-
nitas &
pax spi-
ritus do-
nū Dei
est.*

Rom. 15.

Psal. 67.

Ezec. 36.

Iere. 31.

Isai. 64.

Iōhan. 6.

Galat. 3.

Eph. 2.

*Deus autem patientiæ, & solatiij det vobis id ipsum sapere
in alterutrum secundum Iesum Christum, ut vnanimes sic
honorificetis Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi.*

*Quomodo, rogo, totius orbis tam differentes, &
distantes, tamquàm potentes homines, & amplif-
simorum regnorum monarchæ, vnam hanc Chri-
stianam religionem inuenire potuissent, nisi ab il-
lo fuissent tracti, qui inhabitare facit vnus moris in do-
mo? ut in vna ecclesia, & in vnus religionis, & do-
ctrinæ comprobatione tot sæculis, continerentur
per illum, qui solus dat cor vnum, & cor lapideum
carneum facit, & tractabile, & molle atque cereū,
ut Christus in eo imprimatur, in quo vnum simus.
Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, et me-
dium parietem macerie soluens, inimicitias in carne sua le-
gem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat in se
metipso in vnum nouum hominem faciens pacem. Iudæos
enim, & gentes in vnum populum compaginauit,
& vtriusque factus lapis angularis, vtrumque per
baptismum renouat dissoluens medium parietem
quo præputiati, & circumcisi disungebantur. Ad
Christum ergo ut coput nostrum vnitatis ecclesiæ,
& fide-*

& fidelium reducitur, ad ipsum, vt authorem, & donatorem resoluitur pax. Sic B. Iud. in praesenti, soli Deo, inquit, saluatori nostro per Iesum Christum dominum nostrum, omnia ascribit, & accepta refert, nam per ipsum nobis omnia donata sunt: Sic enim Deus mundum dilexit, vt filium suum unigenitum daret.

Iohā. 3.

Quia & proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū, Pater ergo author est vnitatis per Christum, Spiritu sancto conciliante, vt intelligatur, quanti sit faciendae haec vnitas, quae Patrem habet authorem, Filium consummatorem, Spiritum sanctum conciliatorem, & constabilitorem. Pro hac igitur vnitae, & cōcordia animorum, & vnanimi consolatione conandum à nobis est: quoniā nos quibusdam quasi neruis necit, roboratque vinculis, glutino etiam diuini, & suauissimi amoris constringit.

Roma. 8.
Obserua

Has autem ecclesiae catholicae compagine illustrat Paulus non semel, similitudine ab vnitae corporis naturalis ducta, in quo omnia illius membra eadem anima animantur, eodem humore radicali consistunt, atque eodem alimento nutriuntur, per eundem naturalem calorem tepescunt, fouenturque, & vegetantur: insuper ab eodem vitali spiritu, vnde partes viuificatae crescunt, & debitam augmenti, pro cuiusque membri cōditione, magnitudinem participant. Sic quoque in corpore isto Christi mystico, recta seruata proportione, vita per Spiritum sanctum diffunditur in corda nostra

Vnitas
corporis
mystici
ex simili
tudine
corporis
naturalis
per partes
deducitur.
Rom. 12.
1. Co. 12.

Tertiae partis locus vigesimus secundus

Heb. 11.

Concil.
Tri. sess.
6. cap. 8.

1. Co. 15.

Perpen-
de medi
tare q3.

per fidem, vt vitæ radicem, non quidem nouã se-
que per centenos, & millenos annos vixerit, & in
sua proprietate, & possessione contra impios om-
nes præscripta perseuerat : sine qua nemo viuere
potest, aut Deo placere. Per spem autem, tanquã
anchora in cœlis fixa, fidelium corda firmantur, &
præsentia omnia parui pendunt, & tanquã ciues
& domestici Dei, sub eodem capite Christo eius-
que vexillo æterna merentur. Per charitatem in-
super, vt calorem natiuum, & amicitiam Dei, in
gratia Christi viuificantur, *factus enim est nouissimus
Adam in spiritum viuificantem, vt primus Adam in ani-
mam viuentem factus erat, primus homo de terra terre-
nus, tales & terreni, qualis & cœlestis, vt sicut portau-
imus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis,*
hoc est, sicut natura in primo partu, naturalem cõ-
ditionem, proprietates, nexum, & id genus mul-
ta, influit singulis membris: sic proportionabiliter
Deus in partu secundo operatur: quoniam sicut
in corpore naturali, membra natiua facultate ex
suo fonte connectuntur, viuuntque, & se se agunt,
atque augent, sic quoque ecclesiæ caput Chri-
stus dominus singulis membris suam stillat, & in-
fundit functionem debitam, suppeditans & aug-
mentum, vti pro singulis membris opportunum
est, perficit: vnde membra de se inuicem solici-
ta sunt, & vnumquodque eorum alterius com-
modo, & saluti libentissimè inseruit, vt inferius,
& abiecius superiori, & digniori non inuideat,
neque

neque superius in inferius fastum exerceat, & cōtemptum despiciat.

Ad eundem modum Christus dominus talenta distribuit secundum vnus cuiusque virtutem diuidens singulis secundum mensuram fidei, hoc est, pro capacitate membrorumque vigore, pro cognitione, & statu impiorum maiora, aut minora prodeunt, vt Christus sit omnia in omnibus, coalescat & coagmētetur in ipsis. Ratio enim capitis in Christo omnibus membris prouidē consulit. *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, vt crescamus in illo per omnia, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministratiōis secundum operationem in mēsuram vnus cuiusque membri, quod fit per operationem Spiritus sancti, & vim eiusdem intūs agentis per commissuras, & mutuos singulorum membrorum contactus.*

Non enim est silentio prætereundum, q̄ subdit, *augmentum corporis facit in ædificatiōē sui in charitate*, quia charitas est veluti vitalis actio intūs agens & propendens membra singula, vt tam amicē degāt & coniuuant, & fideles huiusmodi, hi piē diligentes instar oculorum functiōes suas alijs illustrandis inferant: illi tanquā aures auscultent salutaria monita: illi tanquā linguę alios doceant, instruātq; oēs autē, vt humeri alios ferāt, aliorūq; onera portēt, & tanquā manus sint adiuuētum ad tuēdum, & defendendum: nec enim sunt ociosa membra

Matt. 25
Rom. 12.

Ephes. 4

Vnitas
ecclesie
ab vno
capite
Christo
D.

Tertiæ partis locus vigesimus secundus

ad nudū ornatum excogitata, sed ad vsum aliquē instituta, ad quem mutua conspiratione per propriam functionem contendunt: ab hac ergo vnitate capitis tota salus fidelium, tanquā à fonte perenni, promanat, ibi nostra salus, inde nostra incolumitas. Nam si oues, aut armenta, quæ vno pastore reguntur, vnus dicitur grex: serui, atq; filij eiusdem domi sunt, quia sub eodem patrefamilias, domesticici appellantur: exercitus vnus est, quia sub vnico militat imperatore: plures ciues vna est ciuitas, quia eidem præfecto subditur: plures ciuitates vnum sunt regnum, quia ab vno rege reguntur: ergo vna erit ecclesia catholica, per vnum Christū vnus rex, & cōgregatio fidelium, per vnum pastore: ciues, & domestici Dei, in hoc domicilio Christi, quia sub vno præfecto nempe vicario Christi ecclesiæ Romanæ episcopo: & in hoc præsentis Christi regno, eodem illo fidei regimine antiquo semel per apostolos tradito, & in eadem spe vitæ æternæ, & charitatis vinculo, & vnione pacis viuimus, atque respiramus.

Fructus
ex vnitate.

1. Re. 16.

4. Re. 4.

Iudicium
20.

Hæc est illa Dauidis suauissima harmonia, quæ Saulem maligno spiritu vexatum recreabat: hæc est farina veri Elisei, quæ amaricantes, & mortiferas ollæ herbas dulcorat: in hac maneamus, vt in castris Dei sub Christi vexillis militemus, & veluti in præsidio maneamus, vt egrediamur omnes fideles, pariter congregati, quasi vir vnus de Damysque Bersabe, cū Jeremia proclamantes, *nunquid dominus*

dominus

dominus non est in Syon, et nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est tibi, vt eamus ad quærendos Deos Acheron? & olla illa quam succensam, & ardentem vidit Ieremias, hæc eadem ista nostra ætas est, quæ nouitatibus nouorum dogmatum feruet. Temerarium ergo est ab antiqua fide, vel latum cumulum discedere, & diuerticula impiorum quærere, & Christiani gregis consortium spernere periculosum: in hanc fidei, & ecclesiæ vnitatem per baptismum, tanquàm per ianuam, Dei beneficio ingressi sumus: hanc ergo fidei catholicæ integritatem vnitatis per cæterorum sacramentorum vsum, & exercitium conseruare, & promouere debemus.

Ierem. 8
Ierem. 1

Sed cur hæc dicis, quæ trita, & communia sunt, atque ab omnibus scita? quia B. Iudas nouã doctrinam non docet, sed bis, & iterùm inculcat, vt in se mel tradita fide, & doctrina per apostolos domini nostri prædicta perstemus, ad eam inuitat, et vt eius memores simus, commune facit nos expergefaciẽs, ne aut dormitemus, aut mediã luce hallucinemur: sic et ego apostolico vestigio inhærens facere cupio.

Antiquitas fidei
catholice cõmẽ
datur nõ
vt nouũ
aliquid.

Sæpe enim vsu venire videmus, vt quæ, ob oculos versantur, minimè qualia sint cõspiciamus, nisi excitati, et commoniti fuerimus: hebetatum est nostri sensus iudicium, et oculos mentis perstringit, et ad splendorem huius dignitatis catholicæ ecclesiæ caligare videtur, et ad funestam schismatis

Obserua

Tertiæ partis locus vigesimus secundus

diuisionem, & rupturam ecclesiæ conuertimur, & eius dissidium magis placet, quàm integritas corporis: quoniam voluntaria separatio, & segregatio Core, Dathan, & Abiron plausibilis, & delectabilis esse videtur: quia tranquillitatem, & pacem ex animo non amamus: quomodo enim tâta hæc animæ bona possidebimus? qui fraterna inuidia, & maligno odio cum Cain afficimur: mercede effundimur cum Balaam: & qui superiorum regimen non ferimus cum Core: charitatem contemnimus, *quæ non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa*: impij autem omnia dissipant, inuidia dilacerant, cupiditate & procacitate fastidiosæ ambitionis omnia dirumpunt. Vnde non malè Diuus Augustinus inferat, grauiora esse peccata schismaticorum, quàm idololatrarum cui subscribit Optatus ille Milleuitanus dicens, schisma summum malum esse: in capite enim mandatorum, vbi dicitur, non habebis Deos alienos, prohibetur ne faciamus schismata, quod quodammodo Deo bellum indicit: idè Core schismaticum terra absorbit, vt schismatis grauitatē intelligeremus.

1. Co. 13.

Aug. li. 1
cōtra do
natist.
cap. 6.
Optatus
libr. 1.

Obserua

Prima enim peccata Deus pœna ex templo, atque rigidè compræssit, vt perspiceremus, quanto, & quàm aspero iudicio, secunda hæc, & posteriora nostra crimina referuentur, quid non erit nefarium, sceleratum schismatis vitium, & sacrilegium teterrimum? quo & virtutis nerui eliduntur, & pietatis

pietatis fructus perditur, baptisnique vis eneruat. 1. Cor. 13
tur? quod Diuus Paulus amplificans docet sine
nexu, & charitatis vi, inutilis, & irrita redditur
prophetia, & scripturarum interpretatio obscu-
ratur eleemosynarum profusio vsui non est, &
quod attinet ad salutem æternam, inutiliter exer-
cetur, & mortis ipsa perpersio vana & nullius va-
loris est, quoniam per schismatis diuisionem, &
scissuram perfectam illam vnitatem, quam
Christus induxit in mundum, & per eu-
charistiæ sacramentum confir-
mauit, impiè dissoluunt.

(.?.)

Vide. 1.
2. q. 100.
art. 9. &
Soto. l. 2.
de iust.
& iure.
q. 3. art. 9

PARS POSTERIOR SIVE LOCVS
 vigesimus tertius de eadem vnitare in particula-
 ri, quæ per eucharistię sumptionem perfici-
 tur, et consummatur ex illis verbis,
 decimę particulæ, vos metipfos
 in dilectione Dei, seruate
 expectantes, &c.

De vni-
 tare quã fa-
 cit eucha-
 ristia sacra-
 mentalis sum-
 ptio.

VANDO Deo sic disponente cur-
 sum nostræ lectionis hunc in locum
 appulimus, non erit abs re, animum
 nostrum etiam accommodare, vt de
 hac ipsa vnitare, quam eucharistiæ

māducatio sacramētalis in nobis perfectè opera-
 tur, attentius præsiũsque consideremus, vt pro
 nostra virili apud fideles commendetur, et feruē-
 tius, atq; dignius sumatur: quam tantopere Chri-
 stus dominus excoluit, adamauit, atque expressit,
 vt non antea à præsentia fidelium ex hoc mundo
 ad patrem discesserit, quàm sacramentum eucha-
 ristia instituerit, in quo diuitias, *diuini sui, erga ho-*
mines, amoris velut effuderit, vt ecclesia catholica
 tridentini legitime congregata confitetur, hanc ip-
 sam adunationem ad seipsum, et in seipso promo-
 uit, atque euexit, et in seipso perfecit.

Sess. 13.
 cap. 24

Argu. &
 distribu-
 tio huius
 loci.

Idcirco opportunè, quæ de hac vnitatis consuma-
 tione à sanctis patribus accepimus, proponemus,
 scripturę loca, vnde ipsi sumpserunt, perfunctoriè
 saltem quasi excurrentes percurreremus: vt cuius
 rei gratia eucharistię sacramentalis manducatio
 inducta

inducta sit, atque à Christo domino instituta inspicimus diligentiùs atq; fideliùs meditemur: si quo modo fieri à nobis possit, vt veluti canes tardi vel locissimè fugientem hunc pulcherrimum vnitatis, & pacis leporem, quem prosequimur, capiamus.

Quod si non præstiterimus in re adeò ardua, & difficili, egregius conatus noster vituperandus non erit. Profectò ipsam pacis vnitatem intimis visceribus desiderare, proculdubio est ipsam tenere, atque possidere: eximia sanè sunt ista, & quæ per calamitosa ista vita mortali, si plenè, & prorsus pacificè non habentur in futura, & æterna vita opere complebuntur, in præsentem ergo pleno affectu à domino petantur, & tanquàm donum diuinæ largitatis expectentur.

In hac re alioquin difficilima, & maximè implexa, atque à doctõibus sacris satis obscurè dicta, in diuinisq; literis nimiùm inuolutè relata, vtendum mihi erit D. Augustini documento quo instruit, qualis debeat esse doctoris euangelici sermo, non quidè, vt expositione egeat, ac si esset diuinarum litterarum reconditus textus & arcanus, qui obscurè proponatur ad exercendos fideles, & ad rumpenda fastidia, excuendaq; studia, vt varij sensus eruantur, ijs & alijs de causis vtiliter, & salubri obscuritate dixerunt scriptores canonici, sic illi loquuti sunt, ita tamen vt posteaiores sancti Doctores exponerent, & declararent, & alteram subsequenti gratiam in Dei ecclesia declamarent.

Comparatione ostenditur huius epilogi scopus.

Qualis sermo. stilum in presenti author exoptet. Aug. lib. 4. de doctr. Chr. c. 8. partim in fèrta, partim expressis verbis.

Tertiae partis locus vigesimus tertius

Nos autem, qui infirmi expositores sumus, non debemus ita concisè loqui: quia non sumus tāta, aut simili authoritate præditi, vt nos exponendos in medium proponamus: elaborare ergo debemus, vt in omnibus sermonibus nostris, ob perspicuitatem dicendi, à quocunq̄ue, si multum tardus non sit, intelligamur. Ceterū vehementer timeo, ne rei huius difficultas eximia, ac ingēs subtilitas à nemine quod viderim satis exactè & tractata, & digesta, obscuritatis causa sit: quoniam & in ipsa dictione, & in re ipsa perplexitatem non paruam inuoluit: & etiam quia à nostro humili loquutionis stilo, & inculta oratione, nihil luculentum, nihil perspicuum prodire potest. Præsertim cum non semper audeam à modo dicendi doctorum sacrorum, antiquorumq; patrum sermone, nec minimis in verbis discedere: libēter itaq̄ue abstinuissē ab hac tractatione, rei arduitate perterritus, sed hæreticorum insolentia, quæ ad hos commentarios edendos prouocauit, nos etiam transuersos trahit, vt velimus, nolimus, de hac eximia vnitatem dicamus, teste namq̄ue Augustino, *hæretici molestissimas quæstiones intulerunt, vnde ceperunt & ipsi corda fidelium exagitare.* Impij itaq; hæretici sacramentarij, qui omnē huius sancti sacramenti excellentiā ad tropum nudum, signum, & figuram sistunt, & contrahunt, in sola manducatione per fidem consistere volunt, atq̄ue obstinatè contēdunt non maiore vniōnē sacramentali manducatione fieri, quā per volun-

Aug. super.
per. Ioh.
tract. 36.
& 37.
Hæret.
sacramē-
tariorū
vrsania.

per voluntatum conformitatē, & affectū. Catholici e cōtrariò, cū corpus Christi, verè, realiter, & substantialiter existire in eucharistia fateantur, vltiorè agnoscunt, & recipiunt vnionē, quę in aliqua actiōe consistat, cuius sit ille effectus, vt per dignā illā sacramentalē manducationē Christo D. adunemur, & copulemur, & secundū aliquē legitimū modū, vnū cum Christo, D. efficiamur: vsq; ad eò vt sint sancti Patres, & ecclesię catholicę doctores, qui nō dubitēt corporalē vocare istā vnitatē, insuper & realē, adhuc & substantialē, & q̄ magis miror, naturalē. Patebit hoc legēti, D. Hilariū, nā & Christus ipse à patre rogabat, apud Iohā. vt sint vnū quēadmodū et nos vnū sumus, vt sic sint consūmati in vnū: quinimo & ipse Christus, D. ex pręsit dū dicebat *qui māducat meā carnē, et bibit meū sanguinē in me manet, et ego in eo, & subdit, sicut misit me viuens pater, et ego viuo propter patrē, qui manducat me et ipse viuet propter me*, si voluntatū tamen esset ista vnitas, cur gradū quēdā, atq; ordinē cōlūmā dę vnitatis exposuit, nisi vt per hęc sacramentalem sumptionē carnis Christi, realiter viuamus, & vnū cū Ch̄so simus, sicut Christus viuit vnū cū patre? Innoc. III. explicat, dicēs, *per id quod Ch̄sus suscepit de nostro, accipimus ipsi de suo, et tā insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnus cum patre per ineffabilem vnitatē, fiat nobiscum, vnū per admirabilem communionem.*

Pius V. Pontifex Maximus in catechismo ex decreto Cōc. Trid. edito, et publicato, vbi de fructu

Mimmi 2 eucha-

Catholici
corū cō-
clusio,
quę ex
sanctis
Patribus
colligi
videtur.
Hil. 8. de
Trin. ad
medium
fol. 134.
Iohā. 17
Iohā. 6

Innocēt.
iij. li. 4.
de sacrif.
missę ca.
vltim.
Vbi de
fructu
euchar.
fol. 268.

Tertiae partis locus vigesimus tertius

Cyrl. li.
4 ca. 12.
13. & 14
& epist.
1. ad Nestorū ca
non. 11.
tom. 4.

Text. li.
de Grat.

Theod.
ad p̄phe.
5 & cāt. 1

eucharistiæ tangit, ex B. Cyrillo Alexandrino docemur Verbum vniens se ipsum carni, fecit ipsam viuificatiuam: *Eū ergo decebat miro quodā modo vniri corporibus per sacrā eius carnē, preciosumq; sanguinem, quæ accepimus in benedictione viuificatiua in pane, & vino.*

Tertulianus inter explicandam quartam petitionem dominicam, de pane nostro quotidiano, docet, nos petere panem hunc *super substantialē, atque adeo perpetuitatem quamdā in Christo et indiuiduatē à corpore eius.* Theodoretus in Paulum, *vnā carnē, dicit, nos fieri cum Christo, & alibi, eximiā animæ piæ cum Christo coniunct. onē, vocat.* Etenim posteaquā apostolus indiuiduam cōmunionē, & vitæ cōsuetudinem coniugum induxit, vt viros ad dilectionem vxorum alliceret, pertraheretque, quòd sint vna caro, os de osse, & membrum de membro: quo rē istam pro dignitate amplificaret à re significata, subdit, *sacramentū hoc quidē magnū est, ego autē dico in Christo, et ecclesia, ac si dicat, matrimoniū licet sit modica res, aut in se sit sacramentorum infimum, in sua autem significatione, omnium maximum est: quoniam significat spirituale illud matrimonium Christi & ecclesiæ: symbolum ergo est tā eximiæ cōiunctionis, quā Verbum in assumpta natura inchoauit, & in traditione suæ carnis & sanguinis in cibum verum & potum, perficit, vt suam sponsam prorsus immaculatam sine ruga exhiberet.*

Qua via, quam ab origine mundi desponsauit in fide, &

fide, & per internuncios, factis iam omnibus admonitionibus, non solum ratum, sed consummatum exhiberet matrimonium per mutuam immanentiam, & cohabitationem, ipso testante, *qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem in me manet, et ego in illo.*

Iohā. 6.

Quamobrem sicut matrimonium carnale, aliqua carnis consumatione absoluitur, & consummatur, ita hoc connubium diuinum, & spiritale coniugium ultra illam unionem, quæ est per voluntatem consensuum media fide, copulationem aliquam realem exigat, & substantialē coniunctionē carnis Christi ad carnem nostrā. Hac sanè de causa apostolus matrimonij vinculum, eiusque natiuam conditionē proponit, & tot verbis ostendit, atque commendat: vt prescriptum sit in exemplar, quod arcanum istud mysterium: quodam tenus nobis manifestet. Potestas ergo, quæ viget in desponsatis de presenti, vt ex ipso fœdere connubij rati, & firmi in habitu, vt scilicet, per consummationē, actu fiant vna caro, cur non erit in Christo & ecclesia? consimilis ergo est & proportionalis facultas, ad consummationē istam adunationis & unionis fidelium cum corpore Christi.

Nisi velis in Christo, Di. impotentiam arguere consummandi, & perficiendi connubij: & quod matrimonium materiale, quod in symbolum assumitur spiritale anteuertat, & longè post se relinqueret: quare & vnio ista, specialis coniunctio in eucharistia sumptione sacramentali absoluitur, vbi caro

Cant. 1.

Christi nostræ copulatur: vt enim sponsæ Christi non sat erat coniunctio nuda per fidē in veteri lege, sed exoptabat osculum sibi dari, et intima adhæsiōe vniri: ne quæ sat fuit eximio Verbi diuini, erga homines amore, sibi naturam humanam ab origine mundi fide data despondisse, et assumpta natura humana in eius nuptias consensisse, sed placuit ad eius manifestationem, et commendationem reuera, et actu vnicuique nostrum, per sacramentalem manducationem coniungi, et nos metipsos suæ met carnī in cibum traditæ copulasse.

Aug. 11. 2
in aduer
sariū le-
gis &
prophe-
tarū. c. 9.
1. Co. 10.
& 15.
Cyril. li.
3. in Io.
ca. 37. &
lib. 4. ca.
14.
Ephē. 4.

Idem confirmatur testimonio Diui Augustini, Christum, et ecclesiam duo esse in carne vna affirmat, *artior est iste contractus, strictius istud vinculum, quàm illud matrimonij, licet ad similitudinem matrimonij sancti Patres explicauerint*, cum Paulo: quoniam de vno corpore participamus, et de vno calice bibimus, idem Cyrillus, *quod corporis & sanguinis Christi communicatione ad incorruptionem reducimur: viuificat enim corpus Christi, & ad incorruptionem sua participatione reducit*, alibi, *qui carnem suam gustamus reformamur ad immortalitatem suam sui participes effecti*, ex quo, (inquit Diuus Paulus) *totum corpus compactum est & connexum*, inde cohæredes, et concorporales cum Christo efficiamur, et per ipsum cum patre viuamus in æternum.

Dion. de
eccl. Hie
rarc. 3. p.
c. 7. & ali
bi. sæpe.

Beatus Dionysius altissimæ philosophiæ fons, vt eruditus in apostoli disciplina communionem et finaxim,

De eadem fidelium unitate in particulari. 324
et synaxim, et collationem nominat, et docet hoc
sacramentum, diuinas participationes fidelibus elargi-
ri, non animæ tantum pie, sed corpori etiam, ac pro-
inde totum hominem augustissimo hoc cibo sanctificari,
quòd integram hominis salutem operetur.

Cypria:
serm. de
cena do-
mini.

Diuus et inclytus Martyr Cyprianus prægan-
tibus verbis mansionem appellat, et incorpora-
tionem, per quam nobis charitatis dulcedo eli-
quatur, ita vt panis iste substantialis, et calix ad
totius hominis vitam, salutemq; proficiat.

Cyriil. ca
thechif.
4. ca. 17.

Cyrellus Hierosolymitanus in hac manducatione
fieri nos corporis, & sanguinis Christi participes: ita
vt dicamur Christiferi, hoc est, Christum, in cor-
poribus nostris ferentes: cum corpus eius et san-
guinem in membra nostra recepimus, vt sic ple-
nè cum Diuo Petro, efficiamur diuinæ naturæ
confortes: & post pauca, panis est cœlestis,
calix est salutaris, qui & animam, & corpus san-
tificent.

Vnde cōcorporales, cōsanguineos Christi, docet
nos fieri sacramentali sumptione.

Chrysostomus eleganter, admodùmque luculen-
ter rem hanc prosequi videtur ex eodem loco
Pauli, vnum corpus sumus, & membra, & ex carne eius,
& ex ossibus eius. Propterea semetipsum nobis im-
miscuit, & corpus suum in nos contemperauit, vt vnum
quid efficiamur, tanquàm corpus capiti coaptatum:
ardenter enim amantium hoc est, adducit elegan-
ter Iob id ipsum insinuantem cum quæstionem

Chriso:
hom. 61.
ad pop.
antioch.
Eph. 5.

Iob. 31: sui desiderij proponit, *quis dederit nobis ex carnibus impleri? cui respondet dominus ecce volui frater vester esse, carnem propter vos, & sanguinem assumpsi: vobis vicissim ipsam carnē, & sanguinē, per qua cognatus vester factus sum, trado, &c.* aperta sunt ista.

Chryso.
hom. 60.
ad pop.
antioch.
(Alibi) desideras (inquit) figurā aspicere vestimenta, et calceamenta: ecce tu vides ipsum tangis, et manducas, et intra te suscipis. Nec enim satis fuit hominē fieri, colaphis cedi, verūm et semetipsum nobis cōmiscet, et non fide tantum, sed et re ipsa nos suū efficit corpus: (& paucis interiectis) huic nos vnimur, ei facti sumus vnum Christi corpus, et vna caro (& infra) audiamus, et horreamus sanctis suis carnibus nos dedit impleri, semetipsum apposuit immolatum.

Chryso.
hom. 45.
Iohann.
Et iterū, cū sermo incidere de vtilitate huius admirandi mysterij, vtilitatem eius docet, quod vnum corpus sumus, & membra ex carne, & ossibus eius: quare initiati eius præceptis parere debent, vt autē non solū per dilectionē, sed re ipsa in illā carnē conuertamur, per cibū id efficitur, quē nobis largius est. Cū enim suū amorē indicare vellet per corpus suū se nobis cōmiscuit, et in vnū nobiscū redegit vt corpus cū capite vniretur. Hoc amantiū maximē propriū est, vbi iterū testimonium, quo Iob his carnibus impleri desiderabat, inducit: & quod per hanc carnem, & hūc sanguinem, cū ea manducamus, & bibimus ei coniungimur, copulamur, et commiscemur, et nō solū arma regis induimur, sed ipsum etiā regē.

Rursum

Rursum repetit, quod qui māducat hunc panem, in Christo manet, & Christus in eo, quod idcirco dixit Christus, Dom. vt ostendat nos cum ipso admisce-
ri, eandem ob causam ibi frequenter eadem repe-
tit: vt auditorum animis imprimantur, & per hanc
Christi carnem, & sanguinem non solū æteræ
vitæ promissionem nobis concedi, sed etiam car-
nis resurrectionem.

Vehementiùs, & exactiùs idem inculcat, dum ver-
ba Pauli ponderat, cur potius dixerit, panē quem
frangimus, non ut cōmunicatio corporis Christi est: quod
non dixit participatio, sed amplius, videlicet, com-
municatio: quoniam non participatione tantum, &
acceptioe, sed vnitatem cōmunicamus. Quemadmodū
Verbo corpus illud vnitum est, ita & nos Christo
per hunc panem vniōe coniungimur: quoniam
inquit Paulus, vnus panis, & vnus corpus multi sumus,
ideo cōmunicatio dicitur, quia idem ipsum cor-
pus Christi sumus: non multa sed vnū corpus, nō
altarum tantū participes, sed Christi etiam parti-
cipes, & communicantes effecti sumus.

Theophilatus exponens illa verba Iohannis, qui
edit meā carnem, et bibit meum sanguinem in me manet,
et ego in illo etc. vocat, sacramentum cōmunionis, prop-
ter hanc immanentiam, & subdit, contēperatio enim
sit noua, et super rationem, ita vt sit Deus in nobis, &
nos in Deo, & post pauca, domini caro viuifica est,
sicut Dei caro, igitur quemadmodū, inquit ego vi-
uo propter patrem, hoc est, sicut natus sum ex patre,
Nann qui est

Chriso.
hom. 46
in Iohā.

Chrisof.
hom. 24
in. 1. ad
cor. c. 10.

Themp.
Iohan 6

Tertie partis locus vigesimus tertius

qui est in vita, ita qui manducat me, viuet propter me, dū quodā modo miscetur mihi & transelementatur in me, qui viuificare possūm.

Bernar.
serm. de
verbis
psal. 23.
fol. 96.

D. Bernardus de verbis regij David *quis ascendet in montem Domini*: Christum dicit montem esse istum, & pinguem, & coagulatum: quoniam omnia ei vniantur vnitate substantiali, personali, spiritali, sacramentali, quando patrem habet, cum quo vnū est in sua substantia, habet assumptum hominem, cum quo vnū est in persona, habet coherentem animam fidelem, cum qua vnus est spiritus, habet sponsam ecclesiam vnā omnium electorum, cum qua vna est caro: & fortè hæc vnlo carnalis dicenda fuisse videbitur, sed sacramentalem dicere malui, dignius hoc vocabulum arbitratus.

Ephes. 5.

1. Corin.
cap. 15.
Colo. 2.

Præfertim occasionem dante apostolo *sacramentum hoc quidem magnū, ego dico in Christo, & ecclesia*, vt sic verificeretur, & impleatur illud Paul. *vt sit Deus omnia in omnibus*, vt plenè in omnibus inhabitet, ex quo totū corpus per nexus, & coniunctiones ministratū et constructū crescit in augmentū Dei, à Christo enim administratur, & cōpingitur & in augmento spiritaliter, & realiter proficit, atq; debitū augmentū suscipit: corporaliter inhabitat: hoc est, re vera nō solū spiritu aut vmbra, sed per semetipsum: quoniā efficimur vera eius mēbra.

Irenæus
l. 3. aduer
sus hære
ses valen
tini & si
milium ca.
20.

Idē Ire
næus li. 5
statim
subinitia

Ad quod alludit, quod Iren. dicit causam reddēs, cur Verbum Dei fieret caro, nēpe vt impleret omnia, quæ in Adā perdidideramus, et à patre descendens dispensationē sacramēti cōsumaret, et hæc cōmunicationē sanguinis
Christi

Christi: quam rationē post eā latiùs profequitur, & utrūq; Adā confert, q̄ ad reparandā veteris Adę vetustatē suo sanguine nos redemit, carnē etiā suā pro nostris carnibus dādo, & effundendo spiritū patris in adunationē, & cōmunionē Dei, & hominū, & ita antiquā plasmationē Adę in semetipso recapitulavit, proinde indigemus eius cōmunionis quę est ad eum quia semetipsum effudit in nos, vt nos suo sanguine in sinū patris colligeret: etenim sanguis à venis est, vnde mēbra sumus de mēbris, & caro de carne eius, & os de ossibus eius, & sic gratuitò suā immortalitatē, & incorruptionē nobis donat: *ex eijdem enim sumus, & nutrimur*, dicit Aristot. si ergo carne, & sanguine Christi alimur, quid mirū quod eiusdē substantiæ simus, & easdē cōditiones induamus, eiusq; proprietates cōmunicemus, & à Christo, à quo habemus originē, reficiamur & augeamur, vt tandē & Deiformes simus substantia, & in cōplexionis cōditione cōformes? Alibi, verus nō imaginarius est ille panis: nō fict⁹ ab aliquo mago A Egyptio, sed ab omnipotenti Deo excogitatus est, cuius virtus superat facti intelligentiā, et nobis sola relinquitur admiratio: potest Deus suā naturā cūctā exaltare: si enim omnia de Deo inuestigāda essēt, quid amplius haberet Deus quàm homo? nō sanē Deus est in faciēdo tā pauper, ac homo in cogitādo, ergo substantialis ista vnio, cū supernaturalis sit, carnē sensum, & intellectuū, à fide destitutū trāscēdit: si ultissimū ergo est ob hāc causā de operibus Dei am

Arist. l. 2.
de Gen.
c. 8. text.
50.

Irenęus
li 4. c. 24
in cōtra
& lib 5.

bigere, quòd minimè intelligamus. Ob id intrepidus ipse Irenęus, apostolorum temporibus proximus, non dubitat corpora nostra tanto alimentò in vnitatem cum corpore Christi venire, & in vnionem ineffabilis communicationis copulari, quòd sanguine, & carne Christi alatur: qua ratione, & nostra corpora pretiosiora efficiuntur, quæ tanta ad Christi sanguinè nobilitate donata sunt, vt in resurrectionem eternę vitæ venire valeant: qua homo Deo patri pretiosior, & nobilior, & generosior apparebit.

- i. Co. 15. Sic enim Paulus dicit, *sicut in Adā omnes moriūtur, ita et in Christo omnes viuificabuntur*, sed ab Adam caro nostra realem cōtraxit infirmitatem, quod nouissimè explanauit Tridentinum concilium, ergo si ab illo corruptionem nostræ carnis participamus,
- Sessio. 5. cum eodem Paulo testante, *vbi ambulauit delictum superabundauit et donum*: cur à secūdo Adam Christo domino verè Deo, & redemptore nostro, realem sanitatem, & corporalem etiam incorruptionem non participabimus? etenim contrarijs contraria curantur: quare sicut Adam nos infecit, ita Christus meliori modo nos redemit à captiuitate & potestate diaboli eximendo. Philosophia sanè Christi non in verbis sola speculatione, sed in efficaci operatiōe cōsistit, hæc est Chri œconomia, hæc est eius laus, & præstantia, vt qua via succedit morbus, et pellatur, cibo defecimus, cibo quòque reparamur, & ad immortalitatē præparemur,
- Rom. 5.
- D. Ber. & re-

& reformemur, qui manducat meam carnem, et bibit Iohan. 6
 meum sanguinem, habet vitam eternam, et ego resuscitabo eum
 in nouissimo die, non tantum secundum animam, que

est immortalis, sed etiam secundum corpus, nam
 carnis resurrectionem in symbolo generaliter pro-
 fitemur: ut sic totus homo, qui perijt, speciali qua-
 dam via ad gloriam per cibum carnis Christi in
 eternam vitam reuiuiscat: quia realiter, & substan-
 tialiter vniuntur in modum communis alimenti:
 sublimiori ergo modo nutrit, & ineffabili in
 corporatione adunatur, & reficit.

Quod Pius. V. in catechismo ex decreto Triden-
 ni concilij nos his verbis docet, quod verbum as-
 sumpsit carnem viuificatiuam, quam nos in pane, & vino
 in benedictione viuificatiua accipimus, & addit, oppor-
 tuisse, & decussisse mirum quodam modo vni corporibus per
 sacram eius carnem.

Vbi de
 fructu
 euchar.
 fol. 268.

Sanctus doctor non semel hanc conclusionem in-
 sinuare videtur, affirmans quod ista unio redudat,
 & se extendit ad corpus. Iterum, quod per istum
 cibum ascribimur immortales, & incorruptibiles
 in societate sanctorum. Rursum, ponens discrimen
 inter baptismum, & eucharistiam docet per bap-
 tismum Christo commori, eucharistia autem nutri-
 ri, & perfici, quod ex D. Iohanne Damasceno com-
 probare videtur: quod antea prædixerat inter no-
 mina eucharistiae, vnum esse *metalepsim*, hoc est,
 transumptionem: quando in hoc sacramento dei-
 tatem ipsam quodam modo assumere videmur,

3. p. q. 79
 ar. 1. ad. 3
 & arti. 2.
 & 5. ad
 1.

Damasc.
 li. 4. c. 14
 3. p. q. 73.
 art. 4. &
 art. 1.

Tertiae partis locus vigesimus tertius

Florent. fef. de sa-
crament.
Et S. Th.
1. Co. 10
lect. 5. &
super lo-
hā. ca. 6.
lect. 6. &
4. l. 8. q.
1. ar. 3. &
d. 12. ar. 1
q. 1.
claricis
opus. 58.
cap. 5. &
cap. 14.
lib. 3. c. 4
& libr. 4.
ca. 22. &
prologo
ad. 2. lib.

quod dixerat ideò contingere, quoniam traditur per modum cibi, & potus, & omnem effectum operatur in anima, quem cibus materialis in corpore, vt Florentinum concilium in explicando effectum huius sacramenti explanat, idem que B. Thomas exactius prosequitur, rationem reddens, quòd Christi caro nobis coniugatur per gustum, & tactum, atque adeò per veram conuersionem sui, scilicet, cibi ad cibatum, vnde in alijs locis infert, summā esse vnionem, & coniunctionem.

Episcopus, & Martyr doctissimus Rosensis nō semel prædictā vnionē contra O Ecolāpadium affirmat, dum eucharistiæ effectum proponit, & cur communio vocetur: quoniam efficie cōmunionē sanctorum: nam qui seipsum. inquit, dedit corporaliter participādum, quomodo vnā secū bonorum cōmunionē suis participibus nō elargiretur? incorporamur ergo Christo per dignā huius sacramenti sumptionē, quā sola fides nō explet, nec cōplet. Alludere videtur ad hanc veritatem Iustinus Martyr & philosophus:

Apol. 2.
ad Anto.
pium
impe. fo.
40.
Euthi. in
Matt ca.
64. & in
sua pano
pl. c. 21.
Hier li. 1
aduersus
Rufinū.

Euthim. etiam insinuat eundē eucharistiæ effectū. Sed quid morosus sū in citādis patribus: quia omnes videntur in hanc veritatem vnanimi consensu conuenire: missos facit Greg. doctissimos & sanctissimos magnum illum, & Nyzenū atq; Naziā. et D. Hier. qui ex Orig. sententia ita pronuntiat, *dicemus quod illā carnē, que visura est salutare Dei, animā diligit, soneat, et nutriet, eā disciplinis erudiēs celesti*

Saginas

saginans pane, et Christi sanguine irrigās: vt resecta et nitida
 possit virū suū sequi, nullo grauitatis pōdere pregrauari
 Et inter Iuniores pretereo etiā quā plurimos qui
 licet tāti nominis nō sint, vt cū prædictis sint cōfe-
 rendi, tamen hāc sententiā ex sanctis patribus mi-
 rifica, et solida doctrina colligere vidētur, quorū
 vnus est Aymarus, alter. Card. Stanislaus Osius sic
 ait, tāta est huius cibi vis vt si quis eū dignè māducauerit
 nō spiritali modo cōiunctione, verū etiā naturali, eaq; ar-
 etissima, Christo copuletur, particeps effectus verè viuifi-
 catricis. quæ Verbi propria, facta est carnis, et pretiosissan-
 guinis Christi: quæ sumpta faciūt, vt Christus in nobis sit,
 et nos in Christo non animam tantum reformantia, sed
 carnē etiā nostram integram ad vitam, et immortalita-
 tem, et incorruptionem preparantia. Cardinalis de Lo-
 rena idē dicere videtur. Claud. A saint. epif. Ebroi-
 census latissimè prosequitur elegāter atque distin-
 cte omnia, et scripturæ sacræ testimonia, et sancto-
 rum patrum sententias in hanc rem diligētissimè
 accumulāt, et luculenter distribuit: vt hāc vnitātē
 carnis Christi ad nostrā realem, corporalēque esse
 probet, et differentiā inter spiritualē, et sacramē-
 talē sumptionē pponit, vt catholici ab hereticis se-
 parentur, qui maiorē fructū, et excellentiorem ex
 sacramentali, quā ex sola spiritali sumptione expe-
 ctandā esse docent. Nā si per fidem et votū huius
 sacramēti spiritali vnione copulamur, ita vt cum
 Chrovnū efficiamur in spū: ergo in sumptiōe sacra-
 mentali maiori adunationis nexu incorporamur,

Aymarus
 falcones
 colloca-
 tione. 9.

Osius in
 explica-
 tiōe sym-
 boli vbi
 de effe-
 ctu eu-
 cha. c. 42
 fo. 183.

Card. de
 Lorena
 oratione
 de hac re
 ferm.
 galo,
 quā vidē
 nondūm
 tamen
 typis mā
 datam.
 Santes
 repetitio
 ne. 5. de
 euchar.

Tertiae partis locus vigesimus tertius

vnde ipse in nobis, & nos vicissim in ipso manere dicamur.

Cyriil. in
Iohā. 11.
4. ca. 17.

Hinc est quod Cyrillus Alexandrinus fermento non dubitet assimilare, quod massę mistum ipsam fermētat ex hoc quod in totam massam pertrāsit. Alij sancti compaginationem persimilem esse dicunt ei, quæ, ex vite, & palmitibus, substantialis est, & naturalis.

Cypria .
ferm. de
cena do
mini.
Sess. 13.
cap. 2.
Ephes. 5.

Hinc Cyprianus malagmati conferre non abhorret: et concilium Tridentinum antidotum vocat contra nostræ naturæ venenum, *in quo diuini erga homines amoris diuitias velut effudit.*

Paulus cū vinculo matrimonij confert, vt ex vnione materiali illius, coniunctionem hanc ineffabilem eruamus, aut adumbremus.

Colof. 2.

Verbum enim diuinum non tantum est factum caro nostra spiritualiter, sed et corporaliter, et realiter, teste Paulo, *in quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter*, nos ergo vicissim cum ipso corporaliter, et substantialiter per aliquem modum cum Christo vna caro efficimur.

Recapitulatio.

Stultissimum ergo videtur hanc vnitatem negare, quæ tanta scripturarum diuinarum consonantia, & vnanimi ferè omnium sanctorum patrum consensu deducitur: quam Christus dominus in magnū, & honorabile hominum authoramētum, adinuenisse videtur, vt perfectiore glutino nos secū compingeret, et suam carnem, et proprium sanguinem, in cibum, et potum cōmunicans, vt vitas nostras,

nostras, in quandam pluralitatis multitudinem, di-
uisas, in vnitatem colligat: fiat que in sitio quædam
nostra, & concorporatio in Dei filium, per partici-
pationem corporis & sanguinis eius, vnde nobi-
lior proderet nostra conditio, & naturæ nostræ
proprietas multò quàm antea generosior, ad quã-
dam gloriã, & claritatem corporis & animæ eua-
deret. Subinde stultissima est, & vanissima illorũ
opinio quæ humana ratione diuinam huius sacra-
menti institutionem admetiri volunt: cum exco-
gitatio sit diuina benigna quæ; eius in homines ad-
inuẽtio, vt communicatione sui corporis, germa-
nissimam consanguinitatem contraheremus, &
eam, quam cum Tertuliano *indiuiduitatem*, possi-
mus pleno ore appellare: vt illud verificetur Chri-
sti verbum, *volo pater vt vbi ego sum, ibi sit & mihi
ster meus* quoniam Christus in nobis, & nos in

Tert. lib.
de orat.

Iohã. 12.

Christo sumus.
Quicquid ergo humani sensus inolitur subtilitas,
parũ aut nil proderit, desinant ergo impij here-
tici, qui quæcumquæ ignorant blasphemant, teste B. Iuda,
desinant inquam, quicquid à suis rationibus de-
uium est ad dementiam defferre, aut à veritate a-
lienũ reputare: sed veritas catholica à sciolis capi-
tosus, & arrogantibus hominibus nusquam capi-
tur, aut compræhenditur.

Sed iam vsque ad tædium morosus esse videbor,
& in citandis sacris doctoribus nimium diligens:
ideirò ab hac cura superse debeo: licet mihi nec in

Oooo audien-

Tertiae partis locus vigesimus tertius

audiendis nec refferendis toedium comparari, aut innascei Dei benignitate vsquam potuit. Nunquam enim pijs hominibus hæc odiosa esse possunt, quæ tam amabilia, suauia, illustriaque sunt, ut quæ possint piorum mentes consolari.

Obiectionis dilutio
cur hoc sacramento ad prædictam vniuersalem specialiter sumè dominus utatur.

Veruntamen antequàm nostram dicamus sententiam, placet obiectionem quæ sanctis opponitur diluere. Obijcitur enim, quod Dei potentiam arctare videantur, & ad hunc peculiarem modum determinare, & limitare, quæ pro sua immensa vi pluribus alijs vijs, quæ nobis nondum sunt exploratæ, potuit istam vnitatis incorporationem perficere.

Respondent sancti Patres huic obiectioni, ita & oportuisse, & decuisse, ut diuitias amoris diuini & bonitatis suæ largitatem nobis propalaret, cuiusmodi fuit nobis per causas communes, & generales atque remotas, siue vniuersales, prospexisse & prouidisse. Idcirco voluit adinventionem istam diuinam excogitare, & adinuenire, per proprias causas, atque singulariter, & propinquè accommodatas: cum enim effectus fiunt per causas illas, quas ethe reogeneas philosophi vocant, non sunt effectus adeo proprii, ut causæ producenti in propria specie assimilentur: at quando per causas homogeneas in lucem eduntur, non sunt alterius speciei nec naturæ, sed eiusdem, inde virtus causæ producentis magis emicat, & conspicitur.

Iohã. 1.

Quamobrem cum Christo dño testamur; *venisse ut gra-*

vt gratiam habeant, & abundantius habeant, hoc eſt, non ſolùm ſecundùm gratiam, & vnionem ſpiritus, ſed etiam ſecundùm aliquem modum vnitatis naturæ, vt habeamus in nobis non ſolùm gratiam quæ ſecundùm ſuam vim, & in genere qualitatis nos conſortes reddat diuinæ naturæ, ſed adhuc in proprio genere ſubſtantix, & in eadem ſpecifica forma vnionis carnis Chriſti ad carnem noſtram. Etenim benigniſſimus, & liberaliſſimus Ieſus contentus non fuit reſurrectionem noſtræ carnis fieri, aut præparari per inadequatas, communes, & vniuerſales cauſas, ſed voluit per proprias, & propinquè in ſua ſpecifica ratione accommodatas, non generali, ſed ſpeciali modo intimè deputatas: nempe vt caro Chriſti per modum veri cibi ſubſtantialiter applicaretur: vt ad ſœliciorem ſtatum quàm fuit ille innocentis, copioſius, & ſœlicius præparemur, & per medium proprium in eodem ordine ad illum finem promoueamur, vt ſic ſemper ſuauius cuncta diſponat, & per medium non inanimatum, ſed animatum, ſcilicet, carnem, & viuificam, non per naturale medium, ſed liberum, idque vitale, & quod vitaliter per modum ſumpti cibi operetur, vt & ad reſurrectionem carnis reformemur. Aliter calefacit ignis, quia cõburendo, aliter calor naturalis: quoniã cõuertendo in noſtram naturam: ſi ergo cætera ſacramenta per rationes communes operantur, & per virtutem à Chriſto deriuatam, iſtud quod eſt omnium ſacramento-

Obſer-
uanda
doctrina

Tertiæ partis locus vigesimus tertius

rum finis, & consummatio, per seipsum debuit operari: hoc est, per Christum ibidem realiter, & corporaliter, & substantialiter existentem, tanquam per agens principale, & authorem ipsum, fontemque omnis gratiæ, & virtutis: hac itaque ratione institutum est hoc sacramentum in alimentum, & animæ, & corporis, ut medium proportionatum, & naturali unitate coniunctum ab intrinseco, per principium substantiale, principaleque fructus omnes eucharistiæ edat, per carnem ipsam Christi, quæ seminarium est omnis vitæ, & bonitatis, qua ab intrinseco intimè & homogeneè saginemur.

Obserua Etenim non satis videbatur, quod humanam carnem assumens Deus, similis nobis fieret, quòd remotior esset ista cognatio, proinde mirabiliter, et diuinè excogitato hoc sancto sacramento, proximior voluit consanguinitatem contrahere, ut eo prouecti medio apud patrem, iure consanguinitatis viueremus, nec ab hæreditatis portione tanquã extranei expelleremur, ipse dixit *qui manducat me uiuet propter me.*

Iohã. 6.
Sancto-
rũ sermo
qualis de
hac unitate.
Quatuor
art. fidei
ex hac
vniõne
probatur

Qui huic opinandi modo fauent, sanctorum testimonijs corroborant, & stabiliunt, contendentes quod propriè, & non per tropum, aut hyperbolem ipsi loquantur, argumẽto est, inquit, quod istam realem unitatem carnis Christi ad carnẽ nostram inducant, ut principium, ad inducendos, & probandos articulos fidei, & ad conuincendos hæreti-

hæreticos , signum ergo efficax est sanctos omnes in proprietate, & simplicitate sermonis fuisse locutos.

D. Hilarius ab hac vnitare quasi gradu facto contra Arium consubstantialem filij ad patrem vnitatem colligit.

Idem argumentum format Innocentius. III. et vterq; inducit testimonium Christi domini, apud Iohannem, vbi tam enixè rogat patrem, vt sint vnum, *quemadmodum nos vnum sumus*, et sic sint consummati in vnum, vbi si de sola vnione per adoptionis gratiam, et fidem, sermo esset, Christus dominus nos benè concluderet vnitatem naturalè, quæ est filij ad patrem, ergo per dignam sacramentalem assumptionem, hanc naturalem, realè, et substantialem vnitatem fieri est necesse: et idè Christus dominus confirmasse videtur, dum dicit, *sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem qui manducat me, & ipse viuet propter me*, illa ergo eadem caro Christi viuifica, quæ verbo est vnita, nobis quoque adunatur, et incorporatur intimè per modum cibi, vt nos quoque à carne Christi viuificemur: impares esse has vnitates non dissententur catholici doctores, tamè reales oportet esse, vt habeant conuenientiam, vt aptè ex vna ad aliam valeat argumentum, per id itaque quod Christus suscepit de nostro, accipimus nos ipsi de suo, vt tam insolubili nexu copulemur.

Alter articulus fidei de resurrectione carnis con-

Primus articulus de consubstantialitate Patris & filij. lib. 8. de Trin. Innoc. 3. de sacrificio missæ cap. vlt. Iohã. 17

Iohã. 6.

Secundus art. de resurrectione carnis

Tertiae partis locus vigesimus tertius

tra impios Valentinus, & Marchionistas, ex eadē vnitate colligitur iuxta verbum Christi, *qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in nouissimo die*, ac si clariùs dixisset, qui dignè sacramentaliter manducat eucharistiam, nō solum in anima incipit habere gratiam pignus vitæ æternæ, sed etiam iam hinc secundum corpus eam participat, iam hinc præparatur, & reformatur ad stolam illam immortalitatis induendā. Idcirco omnes sancti & omnia concilia, symbolū, & pignus vitæ æternæ vocitāt. Tertium articulum inducunt, & demonstrāt de præsentia reali, & substantiali Christi in eucharistia, quod facturus sit hanc realem, corporalem, & substantialem adunationem, & incorporationem, necessum est etiam realiter, & corporaliter esse præsentem, nō in vsu tantum, & fieri, sed etiā in facto esse secundum permanentiam.

Tertius
art. de re
ali præse
ntia in eu
charistia

Quartus
artic. de
commu
nionē sã
ctorum.

Psal. 118

1. Co. 10.
Hebr. 2.

Quartum articulum fidei de cōmunionē sanctorū probant: quia istud est sacramentum vnionis, dicitur synaxis siue cōmunio: ergo oportet non solā fieri vnionē secundū affectū, iuxta illud, *particeps ego sum omnium timentium te*, sed etiā realiter, & corporaliter adunari in vnā realē cōiunctionem, quoniam participes sumus corporis, & sanguinis dñi cui cōmunicamus, & alibi idē Paul. *quia ergo pueri cōmunicauerunt carni, et sanguini, ita et ipse similiter participabit eis dē*: quia nos carni Christi realiter copulamur, ipse vicissim vices rependēs tāquam caput in mem;

in membra, mirabiles effectus influit. Etenim ipse
carnis & sanguinis nostri communicavit, & nos
carne eius, & sanguine acceptis, eius efficitur par
ticipes. Hanc sanè sanctorum cõmunionẽ eucha
ristia in nobis efficit, quare ad subleuandam ino
piam indigentium, debemus esse parati: quoniam
vnum corpus cum illis efficitur, cuius Christus
caput est: ac proinde bonorum omnium commu
nio est mutua, omnes vnũ sumus: quia de vno pane
participamus, vsq; adeò vt caro de carne Chri, os
de osibus Chri, mēbra de eiusdē mēbris dicamur
*Reformauit corpus humilitatis nostræ cõfiguratũ corpori
claritatis suæ, nō dubitant sancti cõcorporeos nos*
vocare, & cõsanguineos, quia *genus sumus deorum,*
ergo baculo arundineo inniterētur sancti Patres,
nisi ex plano fidei sensu, & simplici intelligētia nō
procederent, quapropter sola vnio per fidē hēre
ticis fauorabilis, & plausibilis semper fuit: vt dū
taxat Christũ esse in sacramēto secundũ signũ, & fi
gurã, nō secundũ verã, & realē existētiã colligãt.
Nō offendebat olim phariseos spiritualis sumptio,
tãquã in signo, nec impij hēretici, qui postea veri
tatē huius sacramēti negarũt, eã abominabãtur: er
go si sacramentalē istã veritatē, & vnionē negaue
rimus, in torrentem scripturarũ, & sanctorũ patrũ,
legitimã intelligētiã impingeremus: fidei enim p
batiões ipsius simplicitati debēt respõdere: ergo
S. P̄res verè, & ex veris, atq; pprijs eã deducebãt,
hēreticos plano, & apto sermõne cõuinoebãt, oēs

Phil. 3.

Acto. 10

Obserua
diligēter
hunc dis
cursum.

16 Co. 10.

enim pascit dominus vno pane, et potat eodem calice, testatur Paulus, ut persuadeat, omnes nos in vnum conflare corpus Christi, quia eadem mensa participamus propter vnitatem corporis, et sanguinis Christi cum Christo in vnum compaginamur.

Sed Pauli verba sunt illustria *Calix, inquit, benedictionis cui benedicimus, nonne comunicatio sanguinis Christi est & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis domini est: quoniam vnus panis, & vnu corpus multi sumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus, sic in pane, et in vino conficitur, quia ex multis granis adunatur, ut vnitatis et comunions sint symbola.*

Con. Col. vbi de sacr. eucha. & eius prestant. a. f. 49. ad 68. Valdē, de sacra. ca. finum 15. & de sacramē. c. 38. nu. 4. Notāda obiectio nis dilu- tio.

Quam ob causam patres in concilio Colonienfi congregati vnā in hanc sententiam descēderunt, quia ex sacris literis, et sanctis Patribus deducūt: sapientissimusq; Vvaldensis in eadem videtur esse sententia.

Etsi dicas quomodo fiat istud? non absorē respondet cum Gabriele Archangelo, quod Spiritu sancto superueniente, virtus eius obumbrat, ipsius ope, et fauore tantum fidei mysterium peragitur, et mystica ista sacramentalis vnio consummatur: arcana profectō res ista est: ideō oportuit diuina Sapientia de ea nos institui, ut non quocunq; modo hæredes Dei, et cohæredes Christi efficeremur, sed per cōsanguinitatē eius, atq; vnitatem. Etenim si sola esset vnitas in genere, aut in specie:

non

non sanè magis vnus esset panis eucharisticus, quàm vsualis, & communis, quod si sic foret, quid opus fuisset apostolo tanta verborum apparentia & vehementi apparatu, & pondere sermonis, atq; rationum vi, & energia, persuadere aliquam nobis vnitatē cum Christo domino, per eucharistiæ dignam sumptionem accedere?

Quorsum etiam Christo domino opus fuerit, tam rigidè, & seuerè cum phariseis agere tanta verborum præcisione, & veritate, vt conuersus ad discipulos dixerit, *nunquid & vos vultis abire?* hanc veri cibi realem sumptionem, & immanentiam mutua[m] vt persuaderet?

Iohã. 6.

Legitimè ergo excusis rationibus, & scripturis omnibus expensis, & sanctorum patrum testimonijs collatis, affirmandum videtur, Christi aduentum ad hanc singularem, & eximiam vnitatem conspirasse, vt in vnum Christi corpus realiter, & corporaliter adunemur, & associemur: vt super vitã gratiæ, quam cætera præstant sacramenta, vitam & animæ, & corporis addat istud sacramentum, quod est finis reliquorum, eorundemque consummatio: de tam eximio ergo fructu non est per leues causas dubitandum, nec propter difficultatem de potentia Dei ambigendum, & scriptura ad peregrinum sensum non est trahenda. Voluit Christus, qui potuit nos sua viuifica carne nutrire, suo cruore irrigare, & gloriosis dotibus irradiare, atque omni ex parte reficere, & reparare, vt ad Christi

Discorū
collectio

Pppp effigē,

effigiem, & conformemur, & adhuc ex hac vita mortali in ipsum transformari incipiamus, licet ille sit cibus, non conuertitur in nos, sed quia verus, & viuus cibus nos in seipsum cōuertit, vim, & aptitudinem immortalitatis, per coniunctionem istam admirabilem ad carnem Christi, nobis donans: quoniam in corpus Christi coalescimus testante Cypriano: caro nostra transiuit in carnem Christi, per cohærentiam, & mansionem, per quã manet Christus in nobis realiter cōiunctus, & nos in Christo, cuius carni adhæremus.

Accin-
git se
author
ad verita-
tem ex-
ponendã
1. li. top.
cap. 8.

Bernar.
epi. 174.
ad cano-
nicos lug-
dunens.

Sed hæc admodum sunt generalia, & quæ in comune dicta videntur verisimilitudinem inducere: sed mihi vehementer timeo, ne in re præsertim contingat illud Arist. *sunt quedam falsa, quæ quibusdam veris probabiliora sunt*, decipimur sanè sub specie veri, secundum externum verborum apparatus delusi. Operæ precium ergo fuerit hæc exactiùs distinguere, & ad vnguem expendere: vt nec in fidem impingamus, nec nouũ aliquod comminiscamur: nouitas enim teste D. Bernardo quãtumuis pia, si est sine ecclesiæ catholicæ Romanæ approbatione, *mater est temeritatis, soror superstitionis, filia leuitatis*, igitur nec nos in re tam arcana, & graui debemus ecclesiæ catholicæ autoritatẽ, & decretum anteuertere, quando nouitas est hæreticorum propria, eorumq; amica: quoniam sunt singularitatis amatores vt notauit Paulus, *depositũ custodi deuitans profanas rerũ nouitates, & oppositiones*

tionem falsi nominis scientia: quam quidam promittentes circa fidem naufragauerunt, oportet ergo ex his, quæ à doctrina fidei recepimus, & constantissima sunt aptè distinguere, & compendiosè examinare, quæ & qualis sit ista vnio, in quo labore meo, concipiatis obsecro auditores optimi, quandiu plena in telligentia assequi non possum, malle me diuina mysteria pietate prosequi, quàm quidpiam extra rationem, & doctrinam fidei, dicere vel excogitare. Principiò tamen, pro tenuitate nostri ingenij in partes luculenter distribuam, nunquam potui probare, nec in animũ inducere meum, quod quidam illustrissimus sapientissimisque Cardinalis ex hispanis nostris sibi ex prædictis scripturarum, & sanctorum testimonijs deducere videbatur: nè pè, quod Christus. D. in eucharistia sacramentaliter, dignè perceptus, adhuc corruptis speciebus, maneat in nostra carne cõmistus, & in nostra mēbra copulatus, vt sic & peragatur, & permaneat prædicta vnio: & non solùm in fieri, sed in factò esse perseveret, cætera non refero.

Noua res, & inauditus modus apud communem, & vnanimem sensum scholasticorum omnium asserentium, Christum ibi non manere corruptis speciebus panis: & vini: quia erat ibi ad legem & cõditionem panis, qui non maneret, nec duraret abeuntibus acidētibus: ergo nec manebit corpus Christi. Ista sententia scholasticorum ex communi, & vnanimi sanctorum patrum consensu

Quãdiu species sacramētales durant ibi est Christus præsens. Card. de Mendoça episc. Burg. li. de hac re ad Pium 4. nõdũ tamẽ typis demã dato.

habetur, & probatur: quomodo ergo manebit ibi caro Christi, si euanescent species sacramentales: nam iam sacramentum definit esse, & Christus dominus amittit esse sacramentale, quod ibidem habebat.

Christus
D. an eu-
charistia
sacramē-
taliter est
presens s-
ne ali-
quo mo-
to, sed
sola con-
uersione
Leg. S.
Th. 3. p.
q. 75. art.
2.

Mox indubitatum est apud omnes rectè philoso- phantes, atque receptum vnanimi cōsensu vtrius- que scholæ catholicorum, Christum D. non esse in sacramento eucharistiæ per aliquē ex motibus, aut locali, aut alterationis, augmentationis &c. sed sola conuersione substantiæ panis in corpus Christi, & substantiæ vini in sanguinem: nam alio- quin oppoteret, vel Christum ipsum cœlum de- ferere. si per motum localem descenderet, vel ali- bi quàm in cœlo esse commēsuratiuè: aut sanè mu- geri, mutari, aut alterari, aliouè modo inmutari, quæ, nec philosophandi exactior modus admit- tit, nec catholicorum doctrina permittere videretur: sat est capita rerum attigisse, pergamus.

Caro
Christi
non est
inmedi-
ata & pro-
xima ra-
tio vnio-
nis.
Claudius
repet. 5.
de eucha-
ristia.

Adhæc non credo probabile quod Claudius à Sayntes efficacissimè demonstrare se putat, vide licet, quod caro Christi sit medium, & ratio tangē di: siquidem, vt est in sacramento, nec tangit, nec tangitur secundum se, sed solùm ratione signi, & sacramenti, scilicet, secundum ipsas species sacra- mentales, secundum quas dicitur manducari, at- teri, frangi, non tamen ratione sui. Sicut Verbum non secundum se, vt sic patiebatur, sed secundum assumptam humanitatem, quæ erat medium, & ra-
tio, vt

tio, vt suppositum illud diuinum pateretur, & in
patiēdo mereretur.

Ita quoque corpus Christi iam gloriosum non est
passibile, non est tangibile secundum se, & ratio-
ne sui, sed ratione specierum sacramentalium, ex-
cogitauit diuina bonitas hanc adinventionem ob
multas causas, vna earum est, ad fidei exercitium:
hic enim epitome est, & summa omnium articulo-
rum fidei. Vnde sacramētum istud est institutum
in memoriam mirabilium Dei, & vt non defatige-
mur in laboribus pro Christo quotidie suscipien-
dis in vita mortali: quando quidem, & ipse nec se-
cum dispensauit in passionibus pro nobis admittē-
dis, non modo in ista mortali vita, sed etiam in vi-
ta immortalī. Gloriosus Deus ab omnibus meri-
tō glorificandus maximē impassibilis erit, quoniā
ibi est præsens per modum substantiæ indiuisibili-
ter, & quantitas ppria Christi non habet in sacra-
mēto suā operationē in ordine ad locū, nec exer-
citium ocupandi in habitudine ad situm, & partes
loci: ergo caro Christi Domini non egreditur
species sacramentales: quinnimo quandiu ille nō
resoluntur, ibidem manet, sicut maneret substan-
tia panis, quæ ab illis accidentibus conseruaretur
ob id, vt postea latiūs, adinuenit modum quo pa-
ti pro nobis diceretur, atque offerri.

Quid? quod, non parū in philosophia adduceret
dubitationē, si rogaremus, quæ, & qualis sit ista
vnitas (non enim sat est asserere, sed oportet

Pppp 3 etiam

Obserua
pie chri-
stianē &
meditare
attentē
S. Th. 3.
p. 9. 75.
articu. 1.
Psal. 110.

Nota.

Inducti-
ue proba-
tur nō ef-
se vnita-
tem iux-
ta istum
modum
opinādi.

Tertiae partis locus vigesimus tertius

etiam distinguere, illustrare, & declarare, ut, quæ
dicimus, distinctè percipiantur, quoniam nec est
substantialis, nec accidentalis: nec videtur me-
diū dari inter substantiā, & accidens, nec habet
aliquem certū vnitatis modū, ex his quæ ex natura
didiscimus, aut eis persimilem & proportionalē.
Sed ista non est essentialis vnio carnis Christi ad
carnem nostram: quoniam ex vtrāque carne non
fit vna caro secundum essentiam: nec ex duabus
illis naturis resultat vna tertia natura, impossibile
enim est ex duabus speciebus fieri, & conflare ter-
tiam, quia ex duobus existētibus in aetū repugnat
secundum philosophiam fieri vnum tertium per se
substantiale. Nec valet si dicas quod est vnio sub-
stantialis secundum hypostasim, ad eundem mo-
dū quo humana nostra natura vnitur Verbo diui-
no: hoc profectò multò est imposibilius: nam hoc
vel fieret verbo diuino assumente nostram indiui-
duam carnem, & hoc non: quia est determinata in
aetū, & per propriam personalitatem creatā cōtra
etā, & Verbū diuinū, ut docet S. Th. licet potuit
assumere naturā, quia dependet & cōmunicabilis
est, nō tamen suppositū: quia iā est vltimatè termi-
natū vltimo aetū & omnino incōmunicabili. Si
dicas corrūpi ppriū nostrū suppositū: tunc aduer-
tas obsecro, absurdū, quo implicaris: nēpe, q̄ quo-
ties dignè sacramentaliter cōmunicamus, persona-
litas nostra, & hoc nostrum suppositū, deberet de-
sinere esse, postea verò redire, quod est gratis, & si
nc fun-

Non est
vnio sub-
stantialis

S. Tho.
3. p. q. 2.
ar. 1. & 2.
& 3.

ne fundamento dictum. Aut fieret nostrę carnis substantia assumente ipsummet Verbū diuinū, & ipsam carnē Christi: quę etiā est quā falsissimū, cū ex parte ipsius viuificę carnis Christi, quę est assumpta á Verbo: quia quę semel assumpsit nusquā dimisit: oporteret autē naturā illā carnis Chři dimitti, & abstrahi à proprio supposito, vt esset assumptibilis: tū etiā ex parte nostrę carnis, quę in supposito est creato, finito, & limitato, at vt suppositum aliquod terminet alterius naturę dependentiam, oportet, vt ibidē idem sanctus doctor dicit, infinitū esse, vt pote quod contineat alias personalitates in virtute, vt ipsas valeat suplere, & terminare: superest vnionem illam non esse essentialem, nec adhuc substantialem aliquo ex his modis, qui probabiles reperti sunt apud classicios, & probatos authores: nisi admodum mistionis fingere velis, quod multò absurdus est: quando refrāgi miscibilia deberent, et in mediā naturā attemperari oporteret, iuxta ea, quę libris de generatione diximus.

libr. 1. de generat. ca. 10. ad finem.

Sed quod illa nō possit esse accidētalis patet: quoniam non est secundum iuxtapositionem, vt in aceruo, vbi lapides se contingunt secundum totum aut partem: cū caro ipsa Christi non tangat secundum se, nec secundum penetrationem, et infusionem carnis Christi in carnē nostram: nam impossibile est, vt sic misceatur, vt cera liquæfacta, aut vt fermentum massę, nam sic euenire

Non est vnio accidentalis.

Tertiæ partis locus vigesimus tertius

absurda non parua fateamur est necesse, vel Christi carnem species sacramentales egredi, & descere ipsis manentibus, vel quod non ratione specierum, sed ratione sui tangeret: atque ad eò perse, & secundum se esset passibilis, vel quod maneret in mea carne, & membris corruptis speciebus, & non commensuratiuè, sic enim solùm est in cœlo, nec sacramentaliter, quia sic solùm est sub speciebus per modum substantiæ indiuisibiliter, impassibiliter. Qua, rogo ratione asseres carnem Christi in nostra manere? quo modo ibi residebit? non video sanè viam quampiam, quæ non sit philosophiæ dissona ad prædictam vnionem saluandam, vt ab istis asseritur: quin in fidem catholicam, aut scholasticorum vnanimem consensum impingamus.

Modus
vnionis
ab autore
re expla-
natur.

Reliquum ergo est, quod cùm aliqua vnio sit effectus primus, & huius sacramenti proprius, qua nos in Christo & Christus in nobis manet, & per quam promouemur ad cõmunionem aliquam ydiomatam, & proprietatum diuinarum: (quatenus conditio, & complexio carnis Christi sensim in nostrã carnem deriuatur,) à nemine catholicorum cõfusione dubitari posse, quin ista vnio sit vnus præcipuus finis institutionis istius sacramenti, ad quem aspicientes fideles communicant, vt in ipsis fiat communicatio, & conuenientia in vnum per illã mansionem, eademque fieri per cõtactum mathematicum carnis Christi nõ in ratione ipsius carnis Christi,

Christi immediatè, sed ratione specierum ad carnem nostram. Insuper resolutis illis speciebus per actionem caloris naturalis, quãuis ibi caro Christi iam nõ maneat (certis enim finibus coëretur nec latius extenditur, quã species panis & vini in sua proprietate & natura maneãt) quãptimum fuerint consumptæ, & panis ac vini formã, & apparẽtiam amisserint, mox cessat ratio sacramenti atq̃ue vnio sacramẽtalis corporis & sanguinis, & immutato sacramento desinit præsentia carnis Dominicæ, tamen si adhuc in sua gratia perduramus, Christus in nobis, & nos in Christo adhuc manemus, nõ quidẽ secũdũ cõmunicatiõẽ realiter applicatã per præsentia veram, realẽ, & corporealem suæ carnis, nec secundum præsentiam specierum, quæ abierunt & resolutæ iam sunt, sed per realem actionem, & impresionem suæ vnitatis, & per quandam communicationem corporalẽ perfectionum, dotium, & qualitatum ipsius Christi: quæ perfectio in nobis est vitæ puritas, conscientia suauitas, carnis nostræ reformatio, & reparatio incorruptionis. Semper enim adhuc alimento corrupto vestigia propriæ suæ naturæ relinquit: at alimur carne Christi, potamurq̃ue eius sanguine, ergo tanto, & tam efficaci alimento, quod vitæ æternæ seminarium est, ad immortalitatẽ præparamur, & suscepto immortalitatis pignore ad futuram gloriã, quæ in nobis seminatur assimilamur, confortamur, & dirigimur vsq̃ue ad

Medita-
re.

Tertiæ partis locus vigesimus tertius

Galat. 2. apostolo proclamare possimus, *viuo ergo iam non ego uiuit in me Christus*, hæc est dignitas, hæc est aptitudo illa, siue conformitas, quæ etiã in nostra carne, vt proprius huius sacramenti effectus, residet. Ciborum proprium est communicare alito suas vires, & imprimere proprietates: tales enim ingenerantur humores, qualia fuerint alimēta: ita caro Christi: quia viuifica est carni nostræ vitam mortalitatis confert, quæ nõ est ab anima, sed scriptura acceptam refert spiritui & carni Christi viuificatrici: si ferrum admotum igni calorem contrahit, et nos putrida non fuerimus Christi membra, ex coadunatione ad caput, vigorem sensuum à Christo mutuabimur, & corporis Christi qualitates induemus, vitã, & spiritum, & immortalitatis puritatem & spiritualitatem.

Vnde nemo decipiatur, vt existimet me retròcere, & solam amoris & gratiæ vnionem secundum effectum voluntatũ velle statuere, quando ista in alijs omnibus sacramētis reperitur, & insuper etiã in hoc sacramento (quando solùm spiritualiter, & in voto sumitur) acquiritur, & comparatur.

Maiorem statuo, & quidem realē, & substantialē, non carnis Christi ad carnē nostrã proximè, & immediatè, sed per vnionē illã, & cōtactũ mathematicũ specierũ, ratione quarũ, & per quas, & ipsis mediis in quibus caro Christi nostrã formaliter tangit à principio, mox vero ipsis speciebus resolutis, non manet ibi caro Christi, nec vnimur ad ipsam infor-

ma secundum se, nisi vnione virtuali, quæ est secundum actionem, quomodo mouens, & mobile vniuntur, & per virtutem illam ibidem derelictam, qua mentem irradiat, voluntatem corroborat, & naturali quadam necessitudine in corpus redundat, quod reformat influendo vitæ incorruptionem, & immortalitatis participationem: quia caro ipsa Christi seminarium est vitæ æternæ. Ob id Christus ipse est qui ab initio, vt principale agens, per species autem tanquam per instrumentale agens, & quasi per quandam rationem, & medium agendi, & tangendi: deinceps cum species sacramentales euanescent per vim suam: ibidem derelictam, & impressam, carnem nostram fouet, recreat, nobilitat, quo magis nos in bonis proficimus operibus.

Hanc Paul. vocat, *reformationem Christi corporis*, & conformationem corpori claritatis suæ, hanc conc. Trident. *antidothum, pignus vitæ æternæ, symbolum gloriæ*, non tamen quod fiat realis, corporalis vnio immediatè, & proximè à principio nisi ratione specierum: postea verò ratione virtutis ad hunc finem derelictæ, & diuinitus impressæ: manet enim virtus generantis ipso generante absente, aut abeunte, vt cum philosophis concedimus per quam tandem passum assimilat, & in proprio loco collocat, virtus ista Christi vis est efficacissima viuificæ carnis Christi, que nos sibi assimilare studet, vt secum in gloriam confedere faciat, non modo secundum animam, sed etiam

Phil. 3.
Scl. 13. c.

Summa
sententiæ.
Caro
Christi
dicitur

nos vige
re forma
I ter me
diantibus
tamè spe
ciebus.
lib. 4. de
e glo. ca.
3 & lib.
de gene.
pluribus
locis.

secundum carnem, cuius resurrectionem in vitam aeternam profiteamur.

Præsius
& parti-
cularius
declara-
tur præ-
dicta v-
nio mo-
uentis ad
mobile
ex dupli-
ci gene-
re moue-
tium.
1. p. 9. 52

Sed quia vniri dixi, vt mouēs & mobile, distinguas est necesse, mouens esse in duplici genere, primū est rerum corporalium, & sic agens tangit passum secundum virtutem, si sit intra sphæram a&iuitatis, & sic tangit sua quantitate mathematicè: sanè ibi est, vbi per suam quantitatem, locum commensuratiuè occupat.

Alterum agens, & mouens est spiritale, quod ibi est, vbi operatur: nam est in loco per suam operationem, vt de angelis schola theologorum cum S. Thom. fatetur, sed corpus Christi est in eucharistia, vt agens, nō quidem corporale: quia non est ibidem quantitatiuè, & dimensiuè, sed solū sacramentaliter: erit ergo vbi operatur, & dicetur esse, vbi est sua operatio: quoniā illa operatio est illi ratio existendi in loco, non ergo abs re dicitur quod est commistus in nobis, adhuc resolutis speciebus, non tamen realiter, substantialiter secundum se, sed secundum suam virtutem, & operationem.

Nota.

Cibus duplex qui differenter vnitur.

Quo fit Christi carnem nostræ vniri mediantibus speciebus in ratione veri & viui cibi, multò excellentiùs, quàm cibus iste noster communis et materialis, qui se nobis vnit, et coniungit in genere causæ materialis præbendo, & subministrando materiā nutritioni: at cibus iste supersubstantialis, et eucharisticus, nobis vnitur in genere causæ efficientis pro-

tis producendo diuinos, et admirabiles effectus: nam cum in peccatoribus, qui ratione peccati in quo sunt, impedimentum præstant huic actioni, et influentiæ diuinæ: solum sit per nudam præsentiam in eucharistia, in iustis autem, et sanctificatis hominibus ultra præsentiam veram, et realem corporalem, quam Christus dominus habet in eucharistiæ manducatione, mirabilia influit. *Actus enim actiuorū sunt in patiente bene disposito.* Ergo per species illas sacramentales, sub quibus realiter, et verè præfens est, tanquam per instrumentum agit, etiam in corpus ipsum: quod reformat, et ipsum Christum transformat. Hoc est quod Florentinum cōciliū, dixit omnem effectum quem cibus materialis facit in corpore ad vitam corporalem, iste eucharisticus facit in anima ad vitam spiritualem, vnitur ergo nobis Christus per eucharistiam tanquam agens passio, & mouens mobili, agens autem, et mouens nō quidem, vt corporale, quod extrinsecus dūtaxat agat, et tāgat, aut per nudū contactū mathematicū quantitatis, sed vt spiritale est: siquidē Christus D. in sacramento nō est, vt in loco cōmensuratiuo, sed tantum est ibi sacramentaliter, et per modum substantiæ, quare esse dicitur, vt agens spiritale, quod dicitur esse vbi operatur, vt angelus, et intelligentia est in orbe cœlesti quod circumagat.

Sic Christus se dicitur commiscere à D. Chrysostomo vt fermentum massæ, sic dicitur infundi à

Qqqq 3 Cyrillo,

2. de ani.
tex. 24

Bonū simile de intelligētia orbis motricē. Candida sanctorū interpretatio.

Cyrillo, & eliquari ad modum ceræ liquæfactæ: quoniam non poterant commodiore similitudine recôditam sanctissimi huius sacramenti actionē explicare, quæ principaliter, originaliter prouenit à Christo domino, eiusque carne viuifica, vt à fonte, & ab eius præsentia in nobis, qua nos tangit instrumentaliter per contactum specierum.

Atque aded, non est vnio solùm spiritualis, per nam apræhensionem in ratione voti, & desiderij, sed etiam per realem, & corporalem præsentiam, qua agit in nos medio illo contactu specierû: itaque non est dumtaxat vnio voluntatû, & nuda cõformitas secûdû effectû, sed vnio realis, corporalis & substantialis, per veram realem & substantialem Christi præsentiam. Vnde rectè quadrat illud, *non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos a-*

Deut. 4.
Iob. 31.
Chryso.
hom. 61:
ad popu.
lû Anthioch.
Ratio no
minû red
ditur, cur
realis &
naturalis
vnitas ap
pelletur
& vnio
ista colli
gitur.

propinquâtes sibi, sic vt Deus nosler adest cûctis obsecrationibus nostris, implet Iob expectationem, q̄ carni bus eius saturamur, quod nos filios suos non alijs tradat alendos, vt in more hominum positum est, sed ipse nos alit proprijs carnibus: & proprio sanguine potat: nimirum nos generosos esse cupiēs, & bonas nobis defuturis expectationes, vt author est Chrysostomus inserit.

Quamobrem à D. Hilario dicitur naturalis & realis vnitas, non quod sit à natura, sed quatenus naturale opponitur voluntario per solum affectum desiderij, reale opponitur ei quod per solâ est apræhensionē intellectus: vnde vnitur caro nostra cû carne

carne Christi, per realem sui presentiam ratione tamē specierū. Deinde speciebus resolutis, vnione virtuali, & physica quæ est secundum actionem & influxum, originaliter proueniētē propter species instrumētali, principaliter autem ratione presentiam ipsiusmet Christi domini, qui intra nos hospitatur, & tanquā in domicilio residet, & habitat, tādē manet virtualiter ex impressione & virtute ipsius, quæ etiā in nra carne manet & residet. Sed quia nō sat est veritatē dixisse, nec sufficit verissimilē redidisse, nisi etiā eādē ab aduersarijs defendamus tueamurq; , operāptiūiā fuerit, & cōtraria omnia diluere, et sanctorū patrum testimonia explanare, vt sic et veritas constet, et scripturę sacrę legitima intelligētia omnibus in numero sit, et eā quā inquirimus veritatē iā tādē reperiamus. Principio hostes fidei reijciamus, et sacramentarios, vt anathematizatos relegemus, et longe à nobis faciamus, qui enixè conātur Christū esse in euchar. tātum vt in ligno et figura, sed sub illo signo et sub illis panis & vini figuris, est verè substātialiter & realiter. Et catholicos corrigamus dicētes solā esse vnionē spiritualē secundum fidei affectū, et voluntatis desiderium, vt nulla sit in hoc sacramento specialior vis maiorū, quā in reliquis, sed q̄ cōmune ei sit cū reliquis omnibus, per solā virtutē Christi operari, nō secundū ipsam realem et veram presentiam, q̄ fides catholica nos docet Christum dominū in eucharistia verè, realiter, corporaliter

Dilutio
cōtrario-
rum.

De sacra-
mētarijs
censura.

Docum.
pro intel
ligentia
sanctorū
triparti-
tum.

substantialiter esse præsentem, & per semetip-
sum, vt fontem gratiæ medijs tamen speciebus.
Nec nos conturbent tot, & tam vehementia san-
ctorum patrum testimonia: nam secus interpretā-
da sunt, quàm hæretici recipiunt, non quidē fini-
strè exponendo, vt illi, qui ad peregrinum suum
sensū ipsos sanctos trahūt, sed quæ ab ipsis simpli-
citer dicta sunt planè syncerè, & benignè sūt reci-
pienda: multū nocet improbra & callida atque
extorta intelligentia.

Cōc. Tr:
sess. 4. de
cret. 2.
canon. 2.

Quamobrem ad ipsorum sobriam intelligentiam
expēdas obsecro, trimembre documentum, maxi-
mè nobis obseruandum, quia à concilio Tridēti-
no præceptum habemus de sequenda intelligen-
tia sacrarum scripturarum iuxta vnanimè sancto-
rum patrum interpretationem: hāc enim sequitur
ecclesia catholica, quæ Spiritum sanctum habet at
sesorem & gubernatorem.

Prima
pars.

Igitur primū omnium ex parte materiæ subie-
ctæ considerandum, quod cū sancti Patres hæ-
reticos contendant conuincere, vt ab eo errore,
quem mordicū tenent, ipsos diuellant, & ad veri-
tatem fidei catholicæ pertrahant: certè id dū co-
nantur in oppositum extremum inclinare videbū-
tur, quod oculis ipsis conspiciamus in colluctanti-
bus qui vltro citro se iactitāt, atque experimento
etiam didicimus quoties virgam curuā volumus
à curuitate in rectitudinem reducere, eam in op-
positā curuamus & inflectimus partē, vt sit excusa
deuia-

deuiazione ad perpendicularum sistat.

Cùm Augustinus cōtra Arriū filij consubstāti-
tatem probat, Sabellius videtur, qui filium vnum
cum patre in persona dicebat: & cū contra Pela-
gium, qui naturam nostram nimis extollebat, dis-
putat, in Manichæi vāsaniam incidere videtur,
qui naturā malam & à pessimo Deo esse volebat:
sic semper vna hæresis ortum ex alia capere solet.
Mox verò ex parte ipsius sancti doctoris scribētis,
qui quantūuis sanctus esset, tamen homo erat, qui
non scribebat, vt scriptor canonicus dictante, & in
singulis manutenēte Spiritu sc̄to: at hominis cap-
tū excedit omnia semper considerare, & in nume-
rato ad manum sibi habere præsentia & in prō-
ptu, ita vt nullius obliuiscatur, omnium reminisca-
tur, & actualiter recolat: & expendat: loqui ergo
solent patres ad præsentia aspicientes, sine actuali
consideratione aliorum, omnia enim verba nō po-
terant tunc simul contemplari, & minutatim expē-
dere & cōsiderare. Ergo hoc aut illud nunc asserē-
bant sine præiudicio alterius quod in mentem nō
veniebat, quare interpretanda omnia eorum testi-
monia iuxta sensum ab ipsis intērum, & sanam in-
telligentiam præsentem, quæ ex contextura præ-
cedentium & sequentium, & animo ipsorum co-
nijcienda sunt.

Tandem ex parte dictionis & sermonis sanctorū
patrum, qui simplex & planus est absque vllō vel
dolo, vel versutia, vel calumnia, quapropter sem-

Secunda
pars.

Tertia
pars.

Rrrr per in

Tertiæ partis locus vigesimus tertius

per in sensu vero & plano est accipiendus, & non
sinistrè retorquendus contra fidem & veritatem
ipsam.

Docu-
mentum
applica-
tur.

Sed vt tripartitum hoc documentum ad rem præ-
sentem admoveamus, vt eius fructum & vsum ca-
piamus, & ad alia interpretanda ad manum paratū
habeamus: sanctis Patribus in animo erat verita-
tem existentiae Christi in eucharistia exponere &
declarare, quare cū hanc vnitatem, realem, na-
turalem fatentur, ea mente & fine dicunt, vt cōuin-
cant hæreticos impios & pertinaces sacramenta-
rios, qui Christi præsentiam & realem existentiam
in eucharistia pernegant: ad comprobandum igitur
huiusmodi præsentiam, & q̄ illis constaret, q̄
non sit Christus. D. in eucharistia nuda figura, aut
solo signo, sed etiam verè, realiter, corporaliter,
substantialiter ipsos, vt ab illo errore dimouerent
sermonem augebāt, & magna energia amplifica-
bant, quasi in oppositum extremum se se per ex-
cessum quendā conuertebant, quod caro Christi
vniatur realiter naturaliter substantialiter nostræ
carni, intelligenda tamen sunt modo à nobis ex-
posito vt quæ tã rigidè & seuerè inculcant, sim-
pliciter & candidè, modo exposito, accipiantur.
Nec te moueat quod sancti doctores ex hac vni-
one articulos fidei probent, vt sic existimes sem-
per in proprio sensu, & non tropico, siue metha-
phorico, eos procedere: quoniam & scripturæ
sacræ morem sequuntur, quæ veritatem fidei
& per

De pro-
batione
articulo-
rū fidei

& per metaphoras nobis declarat, & per similitudines explicat, vt percipere valeamus: Assimilat Christus dominus regnum cœlorum, & thesauro, & fermento, & sagennæ, & multis alijs, non tantum, vt intelligamus, & dociles efficiamur, sed etiã quia exempla adferunt tacitum quẽdam dissentiendi pudorem: at eucharistia symbolum quoddam est & signum, quod nobis indicat, per sensibilia, quid intelligibiliter in anima realiter operatur.

Locuti ergo sunt per methaphoras sensibiles & palpabiles, vt rem credibilem, & maximè arcanam, vtcumque nobis proponant: animus tamen eorum semper erat, eam veritatem fidei stabilire, scilicet, quod verè realiter, corporaliter, et substantialiter corpus Christi sit in eucharistia. Errant tamen isti cùm in pra dictis similitudinibus omnimodam quærunr conuenientiam: nã vt rectè docuit Damascenus impossibile est exemplum reperire quod omni ex parte quadret, in similibus ergo quærendum est & quid simile & quid dissimile sit, nam si omnino simile, iam nõ simile sed idem esset, et Dicus Hilarius, omnis comparatio, inquit, ad intelligentiæ formam præsumitur, vt id de quo agitur secundũ propositum exemplum assequamur.

Benè quadrat quod D. August. de incarnato verbo dixit, si enim haberet rationẽ, non esset admirabile, si exemplum, non esset singulare, ad rem ergo tam sublimem et misterij plenam explicandam, non

Rrrr 2 possu

Mat. 13.

Concil.
Tri. sess.
13. can. 1.

Damasc.
li. 3 c. 26

Hil li. 8.
de Trin.

Aug. ep.
23

Tertiae partis locus vigesimus tertius

possumus ratione naturali agere, vt demōstrēmus quæ captiuāda est in obsequium fidei. Nec debemus exēplum quærere, quod quadret omnino, sed sat est quod manuducat ex sensibilibus, & ad intelligibilia vtcumque introducat.

Obseruā
da nomi
nū ratio.
vt sctōs
Thom.
August.
Chryso-
Ambro.
Hilar.
Cyrillū
vtrumq;
intelliga
mus, vto
rū Bre-
uiarium
Romanū
meminit
in lectio
nibus,
quæ per
oſtauam
corporis
Christi
recitan-
tur.
Ephes. 5.
Extendi
tur docu
mentum
de expo
sitione
sanctorū
ad diui-
nū litte
rarū ex-
positio-
nem.

Cū ergo audis *comiſtionem, infuſionem, liquesactio-
nem*, piē sensus intelligentiam adhibe, vt *in commi-
ſtione*, vnionem intelligas realem carnis Christi ad
carnem nostram medijs tamen speciebus: *in con-
summatione*, coniunctionis effectum esse corpo-
rales, qui ab anima etiam in corpus deriuetur &
redundet, *in fermentatione* verò, actionē considera:
qua nostra natura ad immortalitatem reformatur,
reparatur, & assimilatur, *cū carnalem audis*, atten-
de secundum quod carnis Christi ad carnem no-
stram fiat: non tamen sine medijs speciebus: cū
transclementatio appellatur, concipe, q̄ vt fit substan-
tiæ panis in corpus Christi transsubstantiatio, ita
nostræ carnis in Christum fit immutatio & cōuer-
sio, at mos est hæreticorum callidè torquere ver-
ba aliorū, quàm à sanctis Patribus syncerè pro-
nuntiata fuerint.

Apponamus vnum exemplum, vt & D. Paulū ex-
ponamus & sanctorum patrum mentem explane-
mus, inſt arcuius reliqua sunt à nobis accipiēda: ex
vinculo matrimonij, huius vnitatis vim exponere
tentat Paulus, non solūm cōferendo ista duo ma-
trimonia in ratione vinculi, quatenus vtrumque
habet insolubilem nexum, & quandam indiuiduā

vita

vitæ consuetudinem & communionem: sicut viuunt & cõuiuunt coniuges simul, ita Christus nobiscum est vsque ad consummationem sæculi.

Sed maximè confert Paulus ista duo matrimonia in ratione actionis, & ita significatio matrimonij carnalis hinc sumitur, videlicet, quod sicut viri est vxorem diligere, honorare fouere, & fœcundare, ita Christi D. est, suam charissimam sponsam ecclesiam diligere, honorare, immaculatam & sine ruga facere: eam fœcundat, & prolificam reddit, cum vim confert ad bonorum operum exercitiũ: atque ad eò per prædictam coniunctionem & adunationem agentis ad passum, mouentis ad mobile vniuntur, & incorporantur, quatenus agens & mouens spiritale ibi est, & esse dicitur vbi operatur, plana est ista consideratio, & fidei doctrinæ conformis, propter quorundam nouitates non debemus à communi intelligentia recedere.

Vnde habemus primò sanctorum Patrum sanam mentem, non solum in genere & communi, quatenus ex iam dictis colligitur, sed etiam in particulari: quoniam D. Hilarius in illo Trinitatis libro cõtra Arrium vnitatem naturalẽ filij cum patre ostẽdere cupiens, deducit ex hac vnione: non quod existimet vnitatem naturalem esse ad sensum istorum, cum ibidem adducat ex actis apostolorum quod erat *credentium anima vna et cor vnum*, vt nõ natura inquit, *sed voluntas vnũ efficiat*. Rursum ait, *quod per naturam vnus fidei vnum sint fideles*, in super

In part
culari ex
plicatur
doctores
sancti.
Hil. 8. de
Trinit.
Hilar. 5.
de Trin.

A. ca.
4

Tertiae partis locus vigesimus tertius

Galat. 3.
Iohā. 17.

subdit, apostolum docere ex natura sacramentorum esse, hanc fidelium et Dei vnitatem, quando dicit, *quot quot baptizati estis Christum induistis.* Et inferiùs, quòd Christus Dominus apud Iohānē exemplum adducat vnitatis, *vt per huius vnitatis formam inexplicabilē quoddam tenus exponamus*, et cum vlteriùs ad vnitatem realem, et adhuc naturalem accedit in eucharistiæ sacramento, inquit, *quomodo naturalis vnitas asseritur cum naturalis per sacramentum proprietates, perfectè sit sacramentum vnitatis*, ista ergo vnio per sacramentū est, atq; adeò per species nō per carnem, vt medium, et rationem tangendi: quam vnitatem persequitur, explicans, non quā isti fingunt, et sibi somniant, sed quam nos facimus per species, illas quas illic sacramentum appellat: vt sic gradum quendam consumandæ vnitatis exponeret, his sanè gradibus ascendit D. Hilarius vt ipsum suspendat Arrium. Ob id tandem concludens ait, *hac à nobis idcirco commemorata sunt: quia voluntatis tantum inter patrem & filium vnitatem impij heretici mentientes, vnitatis nostræ ad Deum vtebantur exemplo, tanquàm nobis ad filium & per filium ad patrem obsequio tantum hac voluntate religionis vnitatis, nulla per sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietates indulgeretur: cum & per honorem nobis datum Dei filij, & permanētē in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter vnitatis, mysterium veræ ac naturalis proprietatis sit prædicandum*, hæc tenus Diuus Hilarius.

Ergo

Ergo & D. ipse Hilarius apertissimis docet ver-
bis, quod ista vnio fiat per sacramentum, siue my-
sterium (q̄ idem est) vnitatis, atq̄ue ad eò per spe-
cies ipsas, et vnionem mouentis ad mobile, quare
sicut Paulus arguit, *si proprio filio non pepercit, sed pro
nobis omnibus tradidit illum, quomodo cum illo, non no-
bis omnia donauit?* ita et nos consimiliter arguamus,
si semetipsum nobis in nostrum vsum et potesta-
tē tradidit, verè, et realiter, et substātialiter exi-
stentem sub speciebus panis et vini, vt verè sit ci-
bus noster, quomodo secum nobis non contulit
donorum omnium affluentiam, qui nascens, se de-
dit in socium, conuescens, in edulium, se moriens
in pretium, se regnans, dat in prœmium, et qui se-
mel in carnis assumptione se tradidit in seruum?
Cùm dicat Paul. *exinanauit semetipsum formã serui ac-
cipiens*, iterum in hoc sacramēto iam non vitã mor-
talem, sed gloriosam agēs excogitauit hunc sacra-
mentalē modum, vt nobis seruire etiã possit, et pa-
ti quodammodo, saltem propter vnionem sacra-
mentalem ad species: nam sicut Aristot. docuit,
subiecta sunt sensibilia, et passibilia, quorum acci-
dentia sentiuntur et patiuntur: at corpus Christi
subiecti vices supplet, et eius leges subit (citra in-
formationem tamē) nō est ergo cur amplius ex D.
Hil. isti nos cōtundāt. Pau. sanè huic veritati atte-
statur, dicens, *qui enim manducat et bibit, non dii iudi-
cans corpus domini, quod reus erit corporis & sanguinis
domini, hoc est per simile peccatum peccabit, ac si*

D. Hila.

Roma. 8
Attende

Phil. 2:

2. de ani.
capite. 6.

1. Cor. 11

Tertiae partis locus vigesimus tertius

Christum occidisset, quia quemadmodum illum prodidit Iudas, & Iudæi conuitijs eū & iniurijs affecerūt, sic illum ignominia afficiūt, qui sacratissimū eius corpus in sacramēto eucharistiæ indignè attrectant, oriūque admouēt execrabili, persimile peccatum proditoris & crucifigentium est istud. Pateretur panis si in ignem mitteretur, indignè tractaretur, si conculcaretur & in locā conijceretur, ergo cum Christi corpus et sanguis succedat pani per conuersionem et transubstantiationem, eandem aut per similem legem sub illis accidentibus subeat, dicitur ergo pati, sicut et offerri in memoriā passionis, quia hostia est, & licet incruenta, sustinet illa accidentia: omnes eas effectiones quæ in suo naturali sustinerentur subiecto, nō impropriè nō figuratè, nō hyperbolicè sed propriè, licet miraculosè: vnde & Christi corpus sensibilibiter dicitur videri, tāgi, manducari ob intimam coniunctionem corporis et specierum sacramentalium, quæ vt diximus proximè accedit ad hypostaticam, Tertulian. lib. de idololatria dicit semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus Christi laceffunt. Optatus inuehitur in Donatistas, Iudæi Christum percusserunt in cruce, à vobis percusus est in altari: sic loquūtur Athanasius, Grego. Nazianz. Chrysost. & ceteri sancti. Innocentius causas institutionis enumerans, ad finem illius capitis, suam mentem exposuit dicens, vt vnus sint spiritus, & vnum in gloria, quid ad re præsen-

Tertul.

Optatus

præsentē clariùs desiderari potest? Tert. & Cyril. contendunt præsentiam Christi realē esse & substantialē in eucharistia, quod vt probent, interunt, facere indiuiduatē nostri ad ipsum per carnem viuificatiuam, per quam in cibū sumpta quasi indiuiduus comes nos viuificat, non est ergo cur sensum & intelligentiam isti torqueant.

Theodoretus non recedit ab hac sententia qui ex mente Pauli vinculum matrimonij colligens, & osculum illud sponsæ declarans, quod cupit, nil aliud est, quàm vnionem mouentis ad mobile explicare.

Planè etiam est legitima & sana scripturarum intelligētia, huc enim tendit rigor ille, & verborum seueritas Christi domini, *nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c.* Vt suam præsentiam verè realem & substantialem in hoc sacramentum probet.

Et benignitas illa Christi, qua patrem rogat apud eundem Iohannem, *vt sint vnum quemadmodum & nos vnum sumus*, solùm cōuincit quod superius dictum est, vnionem illam eucharistiæ in qua realiter & corporaliter Christus præsens est.

Quid? quod Innocentius explicat non oportere de vnitate reali intelligi locum Iohānis, sicut nec illud *estote perfecti sicut pater vester perfectus est*, non est plena & integra similitudo, sed vt diximus ex D. Hilario gradatim ascēdit, vt vnitatem semper in suo quisque gradu & ordine obseruet.

SIII Et cūm

Innocē.
Tertu. &
Cyril &
Theod.
explicatur.

Pro sacrae scripturæ intelligentia.
Iohan. 6

Iohā. 17.

C. Damianus
extra de
Iunna
Trini. &
fide catholica.
Matth. 6

Iohan. 6 Et cum dicitur, *qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo*, vnionē prædictam intelligit, non immediatam carnis Christi ad nostram, sed medijs & sequæstribus speciebus sacramentalibus, quibus decedentibus & corruptis (quæ medium erāt coniūgendi & vniēdi) Christus nec eius caro non manet ibi, sed virtus eius vt ipse se se exposuit, *verba quæ locutus sum vobis spiritus & vita sunt*, vitam tamē tribuunt, non carnaliter intellectuā, sed spiritualiter, secūdū prædictā intelligētiā, quæ sumitur ex ipso signo & sacramēto.

Iohan. 6
Euchari-
stia pri-
mus &
prima-
rius atq;
proprius
effectus.

Hæc est ergo vnitas illa, quam Christus. D. desiderio desiderauit, hæc vnio est pprius & primarius effectus ex opere operato huius sacramēti proueniens, per quam ad augmentum gratiæ promouemur, & ceteri dimanāt effectus de suauitate sumptionis, dulcedine spiritus, immutatione mētis & corporis. Hæc est illa adunatio, quam docet Florētinum concilium, & vita, quam proponit Tridentinum, & incorporatio, quam sancti Patres intellexerunt: hæc sunt adinventiones domini quas debemus notas facere in populis, hanc vnitatem Christus introduxit in mundū, istammet B. Iud. cupit in nobis semel traditam perpetuò conseruari, debemus ergo laudes institutori, & redēptori nostro domino, qui tanto amore nos est profecutus.

Isaiæ. 12

Euch. du-
plex ra-
tio & vis
sacramē-
ti & sacri-
ficij.

Ad inonēdi deniq; sunt fideles, sacramētū istud institui, nō solū vt sacramētū est, sed etiā vt sacrificiū: qua sacramētū, nostrū alimentum est ex sua institu-

institutione directè vim habet nutriendi & vniendi nos cū Christo: per cōcomitantia autē, & ex cōsequēti multa alia præstat. Vt sacrificiū autē (omissis multis quæ secundariò facit) ex sua institutione directè vim habet satisfaciūā, qua peccata nostra expiantur & pro illis satisfit: & ita quæmodum agnus ille paschalis vt edebatur, sacramentum erat, & vt offerebatur, sacrificium erat: ita sacra eucharistia duas prædictas rationes habet, & præfatas duas vires cōtinet, quia vt sacramentum, editur, & meriti rationem habet, vimq; vnitivā & nutritivā exercet: vt sacrificiū verò, hoc est, vt offertur, vim satisfaciēdi ab illo participamus. Quia vt peccatum, duas habet partes, vnā culpæ, alterā pœnæ ita duplicē habet efficiētiā eucharistia, & ex opposito contra peccatū duas exercit vires, vnā vnitivā & nutritivā contra culpā, alterā satisfaciūā contra pœnam, vt hac ratione perfectè nos trāsfomet in Christum, eiq; adunet, sublatoq; omni impedimento peccati, tam ex parte animæ, quàm ex parte corporis, præparemur ad cōformitatem claritatis Christi,

Ex istis tāti mysterij maiestas & splēdoreminet, vt excitētur fideles, vt pluries & diutius ad eucharistię sumptionē accedāt, vt vim tāti sacramēti cū D. Bern. experiātur, vt cōcupiscentia & fomes mi-
Duo enim istud sacramentū operatur in nobis, videlicet, vt sensum in leuioribus culpis minuat, et in grauioribus peccatis tollat et iā cōsensum: nō enim tā cōtinuo,

Exod. 12

Obserua

Bernar.
serm. de
eęna do-
mini.

Attende

LOCVS VIGESSIMVS QVARTVS
 ex eo quod multis particulis intendit contra hos
 impios subintrantes, Dominum nostrum Iesum Chri-
 stum negantes, ideo supercertari semel traditz sanctis fidei iu-
 bet: hienim carnem suam maculant, dominationem spernunt, na-
 iestatem blasphemant, fluctus feri maris despuman-
 tes suas confusiones: hi sunt, qui seggregant se
 metipsos spiritum non habentes.

Quibus B. Thaddæus significat catholi-
 cos miris modis affligi.

Dubita-
 tio opti-
 ma cur
 mala pro
 venire
 permita-
 tur Deus

VO CIRCA (ad hunc modum iã
 rebus compositis, sopitisq; desidijs,
 & concertationibus relegatis, atq;e
 pace redintegrata mutuoq;e fide-
 lium consensu reparato) quæret pius

Christianæ religionis amator, cur Deus, qui natu-
 ra sua optimus maximus est, saluator noster Iesus,
 qui solus dñs est, & dominator, tantaq;e sollicitu-
 dine fidem nobis commendauit, & pacem dile-
 ctionis laudauit, qui tot pignoribus pacem euan-
 gelicam consecrauit, & vnitatem proprij sangui-
 nis glutino compaginauit, sinat tamen hæreses
 nasci, schismata & diuisiones esse permittat? an
 sua bonitas omnem malitiam non superat? aut
 infirma & imbecilla eius virtus est? an nescit quid
 boni nobis conueniat? an forsam lætatur in per-
 ditione viuentium? Non sanè, sat optimus est &
 omnipotens, idemq;e ipse sapientissimus, qui
 benè cupit omnibus, *vult enim omnes homines saluos
 fieri*

1. Tim. 2

feri & ad agnitionem veritatis venire, neminem excludit à veritatis cognitione, omnes illuminat, & vt ad eum veniant adiuuat.

Iohan. 12

Accommodata sanè dubitatio quæ huius epistolæ scopo maximè quadrat, cuius solutione orsam tandiu absoluemus telam: nam rei modus nos admonet, vt huic labori finem apponamus.

Solutio

Principiò falsa quorundam causatio repellenda est, qui omnium malorù causam in tempus ipsum torquêt: falsa quidem philosophia, teste Aristotele, nam tempus remotiua causa est, quam vocant generalè & per accidens, non autem proxima per se propria, nisi qua via per motum agere dicitur.

Remouetur cause per accidens.

Arist. 4. Phys. tex. 117.

& 128. Inspice.

Vana prætereà est ista existimatio: non sunt sanè tempora culpanda, quoniam non temporum sed hominum est ista malignitas: nostræ igitur malitiæ adscribenda est calamitas, quam patimur, à nobis ipsis oritur: quicquid mali accidit, moribus, quippe hominum referendū, vnde illustratur aut obscurantur, aut si maius infamantur tempora.

Nec dæmonis astutia, aut versutia in causa est: quoniam quicquid ipse machinetur, nihil potest vi sua si non ipsi consentiamus: non est ergo cur in tempora, vel in dæmonē referamus nostra peccata, quæ nos ipsi perpetramus, quibus vltro dæmoni subdimur, & tempora conturbamus.

Prima causa generalis & communis ex permissione necessaria.

Dicamus ergo generatim priùs, vt expeditiùs ad specialiora descēdamus: grauis enim est locus iste vt incòprehensibilē altitudinē bonitatis & sapietiæ

Tertiæ partis locus vicesimus quartus

Sapient. 8.

diuinæ quodamtenus illustremus. Generalis ergo causa est, suauissima Dei opt. Max. prouidentia quæ sapientissimè omnibus prouidet, à fine vsq; ad finem suauissimè attingens ad modum ipsarum rerum creaturarum, citra vllam violentiam, aut vim, res omnes suos motus agere finit: hominem maximè, non modo absq;ue violentia suæ naturæ, sed salua quoque eius libertate, & voluntatis cõditione ad finem ordinat promouet, atque si per ipsum non steterit, perducit quoque. Quod si tanto dei munere abusus fuerit homo, & immensæ Dei gratiæ obstiterit, non facit quidem ille impunè, neq; casus illius electis erit infructuosus, quoniam naturæ author Deus, qui cuncta propter se suamq; gloriam condidit: quicquid enim beneficij ecclesiæ communicat, & quicquid detrimenti permittit, id totum in suorum gratiam & commodum cõuertit, vsq; adeò vt etiam impiorum hominum insultus in ecclesiæ catholicæ ædificationem & fidelium incrementum conuertat., omnia in salutem cedunt electorum: *nam diligētibus Deum omnia cooperantur in bonum*, siue prospera, siue aduersa, siue læta, siue tristia, omnia ad fructum crescunt meritorum, idem prophetauit Esaias, *dicite iusto quoniam benè: quoniam fructum adinventionum suarum comedet* si in singulari legas comedet, de iusto Christo, si in plurali comedent de quouis iusto. idem est sensus, scilicet, iustus ex iniustitia, & afflictione malorum fructus bonos recipiet, vbi Esaias comedere pro recipere,

Roma. 8.
Esai. 3.

recipere, vbi adinventiones in bonam partem vsurpat. Proculdubio ex turbulento hæresum incurſu, ſanctorum conſtantia eminet, virtus ſulget, magnanimitas magis radicatur, inuicta & preclarior ſumma Dei benignitas incomprehenſibiliorque emicat, vnde immenſa Dei miſericordia ſplēdeat: dum afflictiſ ſubuenit, proſtratos ſubleuat, & humano præſidio deſtitutos adiuuat, eliſos erigit, Dei opem implorantes exaudit, & aduerſariorum intentata mala in lucrum pietatis commutat.

An non vides diaboli inuidiam in genus humanum, quam in primo noſtro parente explicuit, cū ad inobedienciã diuini mādati, internuntia Eua, pellexit Deum Optim. Max. in ipſius inſidiatoris & graſſatoris condemnationem conuertiffe, idq; totum in ipſius hominis vberiore gratiam ceſſiſſe ſtatim enim decreuit venire ad nos ſanandum, & vt gratiam haberemus abundantius, non ſolum ex gratioſa Dei & liberali miſericordia, vt in ſtatu iuſtitie originalis, ſed etiam ex rigore iuſtitie de condigno merito ipſius vnigeniti filij Dei Ieſu Chriſti ſaluatoris noſtri, qui ex proprijs pro nobis ſatiſfecit, & ſoluit pretium: quod & deleuit chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, illumq; afixit cruci, exoluēs delicta vniuerſa, ad quæ nos obligabamur. Habes ergo, & diuina bonitate mala conuertri in bonum, & diabolum victum nobis tradi, noſque in tantam gratiam adoptatos, vt filij Dei nominemur et ſimus, quod ſi filij heredes, heredes quidem

Cauſa generalis iam explicatur exēplo.

Ioan. 10.

Colloſ. 2

Summa.

1. Ioh. 5. 3
Rem. 8.

Titt Dei,

Tertiae partis locus vigesimus quartus

*Dei, coheredes autem Christi, cōcivesq; sanctorum, qui iure possimus regnum cœlorum petere. Tanta fuit secundi Adam obedientia, quæ & nostras cōsciē-
tias à peccato purgavit, vitæ author fuit & gratiæ, qua nos in Spiritu sancto regeneravit, vt inobediē-
tiam primi Adæ deleret, mortem in vitam permu-
tauerit, & diabolum à se victum, quasi catenis & vinculis constrictum, nobis conculcandum tradiderit, & dæmonem ad illudendum proposuerit: ne cuiquam nocere possit, nisi ei, qui se vltro in illius miseram seruitutem, & captiuitatem præcipitauerit: reliquis autem, qui strenuè belligerantur, opitulatur, & vbi in certamine & lucta periclitatur: conatus, labores, angustias ipse protegit, prouehit, & debitis præmijs & coronis remunerare non cessat.*

Ex his conspicitur Dei bonitas, manifesta que fit, abditum & arcanum eius consilium notificatur, quo etiam impiorum malis ad profectum piorum benè vtitur, vt hinc suæ omnipotentiae mirificētia conspecta sit.

Quod non semel ponderat Augustinus: maximè dum considerat illud Matthei, qui orrefacit solem suum super iustos & iniustos, quos per eximiam suā patientiam ad pœnitentiam vocat: quando ipsi thesaurizant sibi iram in die reuelationis & iusti iudicij, plurimi faciendo mirificam Dei benignitatem & patientiam: quia ad impiorum malitiam, si non corrigantur ipsi: omnipotens est Deus, qui

tantis

*Psal. 90.
Iob. 40.
Psal. 103*

*Secunda
ratio ex
omnipotentia Dei
quæ etiā
ex malis
potest
beneficere
Aug. ep.
59. & ibi.
Matt. 9.*

tantis malis, non solum ad sumendam de ipsis vindictam, vtatur, sed etiam vt expiorum exercitatione sanctorum profectus crescat, boni & iusti proficiant, in se, & apud Deum probentur, & hominibus manifestentur.

Tertia

ratio vt honoretur boni. Ber. ser. 2. in Psa. Qui habitat.

Ad hæc Diuus Bernardus aliam accumulatur rationem non dissimilem præcedenti, quod cum in hac vita mortali & pro eius fragili conditione necesse sit nos in scandala impingere, quibusdam Deus manum suam, ne lædantur, supponit, quos vult dominus ab hædis segregari, & ad dexteram collocari, manifestosque fieri: nam cu septies in die cadat iustus, ex hoc quod resurgit fortior, glorificatur Deus, honoratur homo: ex eo vero quod iniustus si ceciderit, non adjicit, vt resurgat, sed excusat se præ malitia, aut pudore, aut pessimo alio affectu: vnde diuinam iustitiam reformidemus, & misericordiam amplectamur: quoniam boni ex casu cautiore & humiliores resurgunt: vt iuxta Esaiam dicebamus, *fructum ad inuentionem suam comedit*: nam qui laudabiliter peregerit in utroque sæculo benè habebit. Igitur non ex solis Sathanæ insidijs, sed etiam ex nostris defectibus, scit & potest Deus bonum facere, & in nostram vtilitatem permutare, omnia, inquit Paulus, *cooperantur in bonum*: omnia dicit, nihil excludit: ergo hæreses schismata si à Deo permittuntur, eo est, quia bonis proficua sunt, & vtilia, atque ex tantis malis comoda elicit, vt

Prou. 14

Isaia. 3.

Rom. 8.

Tertiae partis locus vigesimus quartus

maiestas Dei clarificetur, honorificentur homines, atque in pretio habeantur.

Quo fit, ad diuinam prouidentiam pertinere multa ut tollerentur, & permittantur: quoniam permittere actus est legis naturalis: ut S. Thom. scitè docuit, atque adeò ex lege aeterna deriuatur, aliàs licita non essent, quae lege permittuntur, rationi ergo naturali consonum est, ne omnia prohibeantur, precipiantur uè; in multis conuiendum est, & prudens est iudex & legislator sapientissimus, qui ita facit, quomodo lex, praesertim humana, in omnibus se intronnet? relinquunt oportet multa superiori, alioquin bonum commune, nec prospiceret, nec promoueret. O Economus cum spectet si familiam suam administret, non praemet filios, seruos nimis & exactioribus iussionibus non grauabit, secus si nimium fuerit morosus, domum ipsam euerget potiusquam aedificabit. Rigidus legum assertor, & inexorabilis punitor transgressionum ipsarum, qui usque ad minima excutiat, expendat disseccans usque ad cogitationes animae, impinget illud Sapientis praecipuum *qui nimis premit ubera elicit butirum, fortiter emungens elicit sanguinem*, nocuius ergo est, & summopere vitandus punctualis iste rigor. Quo circa dominus ipse dissimulat peccata hominum ob poenitentiam, dissimulant leges, quae in uniuersali feruntur, dissimulent & legum custodes, qui non in omnia & singula debent animadvertere, & hoc quidem quasi ex accidenti, ne respublica desit-

Quarta
ratio ex
natura &
necessi-
tate per-
missio-
nis.
S. Tho.
1. 2. q. 93.
artic. 3.

Prou. 30
Roim. 2.
Attendas
obsecra

ca dissipetur, ne ciues turbentur, & vt tantillum laxatis habenis, respirent boni, respiscant mali, amicitia & pax concilietur. Christus Dominus nascitur tributum reddit Cæsari, insuper cõsum soluit pro se & Petro: ne scandalum pariat, quomodo ergo leges feret in omnibus quantumuis minimis obligantes? cum nec Deus ipse circa singula proficiat, ita vt singula, vel præcipiat, vel prohibeat, aut statim puniat.

Lucæ. 2.
Matt. 17

Permittere ergo mala actus legis est, ac proinde actus rationis, non quidem approbantis, sed dissimulantis & coniuuetis, ne leges ex ipsa sua seuerâ legislatione odiosæ fiant. Cur consimiliter & ipse Deus mala iuste & sanctè non permittet? multa sunt diuino iudicio reseruanda, iudiciũ autem Dei Abyssus multa attemperatur, sanè leges imperfectiorum imbecillæ & fragili hominum conditioni, accommodari etiam debent, & patriæ, & consuetudini: non enim vult Deus homines in circo concludere, aut scandalum apponere.

2. 2. q. 10.
art. 11.

1. 2. q. 96
art. 2. 3.

Benè nouit id Aristoteles qui dixit mensuram rationem diuersam esse pro naturarum diuersitate, alia mensura metimur cõtinua alia discretæ, alia quæ solidæ sunt, aliaq; fluida reperiuntur: vnde in exemplum aducit regulam Lesbiam quæ rebus ipsis applicata, ad ipsarum naturam attemperabatur, sic quoque ob hominum conditionem liberam, & dispositionem fragilem multa impundè permittenda, aliam vinum nouum in vtres veteres immitteremus

Arist. 10
Meth.
tex. 4.
ibi. San.
Tho. lectio. 2. d.
5. Ethic.
c. 10. Lesbiana ædificationis regula plũbea

contra domini consilium.

Eelex civilis, quæ permittit in civilibus contractibus, deceptionem intra medietatem iusti prætij, non esset rationalis, sic ergo non expedit præcipere omnia, & ipsa repugnante leges, quæ vniuersaliter præcipit, atque ob imbecillitatem humani ingenij, quod omnia ferre non potest: insuper ad euitandum scandalum civium, reipublicæ subuersionem: ergo ex tam minutis & præcis legibus nullum regimen certum aut stabile esse potest: quia imperium blandum est imperiosum. Cur Deus Optimus Maximus idemque sapientissimus non dismutabit multa? & vt summus artifex quandoque, non utetur regula *Lesbia* ad imbecillitatem hominum accommodata, & quæ pro ipsorum inequalitate inflectatur? hoc exigit ipsa rerum humanarum inconstantia, expolcit necessitas nostræ fragilis, & miseræ conditionis, hoc dicit ratio, hoc ipse Deus facit, hoc execuntur reges, qui per ipsum regnant, & legum conditores qui iusta decernunt, vt ad varietatem nostræ naturæ circumspectantes, & collimantes, singula meditentur componantque: prius purganda sunt singula, non statim eradicanda, aut ligone euellenda, omnia modum habent, aliud est parietem ad perpendicularum reducere, aliud est euertere, aliud sæpè ponere, aliud cõculcare sata. Permite breuem semitã, nesi impediatis irrumpant viatores & intus fundum conculcent, & segetes perdant:

parua

l. 2. q. 96.
artic. 3.
Matt. 9.
Vide.

Attende.

parua ergo tollerāda, & maxima quādoq; dissimulanda, vel in cōmodius tempus differenda. Hinc ergo constat multa permittere, non esse omnino in expediens alit incommodum: nam & Hipocrates quadam aphoristica sententia dixit, *qui sana bāt corpora per medicamenta purgati citò exoluuntur*, admonens nos, teste præstantissimo Vega, quoniam medicamenta expurgantia humores à sua proprietate abducunt, adijciens causam: quòd per purgationes prædicta corpora exoluuntur. Si enim prauī succi non euacuātur, carnes ipsas liquecere, ac proinde vires dissolui est necesse. Intelligitur etiam sententia **de corporibus non admōdū sanis**: conuiuere ergo oportet, & paulatim per epicrasim, hoc est, temperātiā est moderatè curandum: nam extremum remedium est medicamenta expurgantia adhibere.

Paulus simili occurrens obiectioni, *fidelis*, inquit, *Deus est, qui nō patietur vos tētari supra id quod potestis, se. Is facit etiā cū tētatione prouentū, vt possitis sustinere*: permittit ergo nos cōcuti, & tētari, quia utilē dat tētationi exitū, vt sic nec frāgamur, nec succumbamus, dñs monuerat, *si dixerit propheta, Eamus post deos alienos quos ignoras, et seruiamus eis, nō audies verba prophete illius, aut somniatoris, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palā fiat, an diligatis eū, an ex toto corde et in tota anima vestra*. Grauiissimus est locus, & ob id paulatim digerēdus. Primò de homine loquitur, etiā si propheta sit, qui ppheticè loquivideat, &

Hipoer.
l. 2. apho-
rismo. 36
Christo-
phorus à
Vega in
cuis com-
metario.

I. Cor. 10
Quinta-
ritio ex
prouētū
tētatio-
nis.

Deut. 13.

vt talis existimetur, cui tutò te credas, & in oraculis diuinis fidem habeas.

Deinde si somniator sit, qui licet viderit magnum aliquod & mirabile portentum, quale Ieremias de olla succensa, Ezechiel de gressu regis, & similia multa, quæ paradigmata futurorum erant: tale denique vaticinium, aut somnium, quod vtrique non videatur contemnendum, sed fidei momenta continere, & magnum auctoritatis pondus præse habere.

Addit, si dixerit, *eamus post deos alienos*, hoc est, ydola, quæ in proposito perniciofa dogmata sunt quæ ipsorum architecti tanquàm deos habent & colunt: sic Aug. Hieron. Vincent. Lirinenfis: rectissimè ergo per deos intelligimus extraneos errores, qui extra religionem perducunt, quos catholici maiores nostri qui ante nos fuerunt ignorauerunt.

Non audies, inquit, *verba prophetae*: quod nõ absolute dixit: sed ne audiendus sit, addit, *illius* qui scilicet iam pseudopropheta esse cognoscatur: quia novos deos, nouaque dogmata disseminet, quæ à semel tradita fide nos sciungat.

Nõ audiens, inquit, *quia tentat nos dominus*, hoc est explorat, vt experiatur nostrum erga illum obsequium, & in ipsius fide inconstantiam.

Sed cur Deus ita facit? quia commodum nostrum est, sicut tentatio Abrahamæ de sacrificio Isaac vtilis ipsi fuit, vt eius obedientia probaretur. *Beatus vir, qui sustulere tentationem, quoniã, cum probatus fuerit, accipiet*

Hiere. 1
Ezcc. 12.

Aug. li.
de vera.
relig. ca.
38.

Hier. super
Zac.
11. & Isa.
2.

Iacob. 1.

accipe coronam vite, quam promissit Deus diligentibus se: **omne ergo gaudium debemus existimare**, cum in varias **tentationes** inciderimus, scientes quod probatio fidei nostre patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet. Tentatio ergo exercitat nos ad patientiam, quam nemo debet parui facere: quoniam ipsa habet perfectum virtutis opus, & totam virtutis structuram perficit, atque conseruat: gaudendum igitur nobis est de huiusmodi tentationibus, ex quibus singulares vtilitates expectantur: ibi fitu est nostrum commercium, ibi latet nostrum lucrum, vt commutationem temporalium pro æternis faciamus.

Hæresibus ergo atque schismatibus fides nostra tentatur, vt probetur, & palàm toti orbi fiat, an propter charitatem velimus persistere in vnitatem fidelium, & doctrinam ecclesiæ, & an propter leuitatem nostræ inconstantia, & mutabilem animi instabilitatem, velimus à fide deficere, aut ad errores omni vento doctrinæ circumacti deflectere: Sic Abraham, Isaac, Iacob, Moyses & cæteri omnes sancti electi Dei in vtroque testamento, per multas tentationes amici Dei probantur & declarantur: magna quippe tentatio eius, quem prophetæ loco habes, propter authoritatis dignitatem, loci sublimitatem, ingenij perspicacitatem & acumen: quem in multis veracem sis expertus: tamen superanda & vincenda tentatio est, vt probatio nostre fidei multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur, inueniatur in

1. Pet. 1.

Tertia partis locus vigesimus quartus

Causæ peculiare. *laudem & gloriam & honorē in reuelationē Iesu Christi.*

Prima ex parte intellectus. Sed rogabis: quæ sunt ista commoda ad quæ Deus respiciat cū nos affligi permittit: & quæ nos ex aduersitatibus, quæ nos pulsant, & tentāt, expectare debemus? Plurima sanè quæ si pro dignitate à me tractarentur, vita præsens me deficeret prius quàm finem dicendi facerem: percurram tamen breuiter: sat enim est sapientes in via posuisse.

Hilarius. Principiò intellectus illustratur, doctrina enim ecclesie clarescit, cū arguitur: purificatur, cum probatur: nam veritas, teste Hilario, velut palma est, quæ quo magis deorsum deprimitur, eò vehemētius sursum erigitur.

Secunda ex parte voluntatis. Mox affectus ipse voluntatis nostræ excutitur, relictus ne sit, an firmus in sequela fidei propter Christi amorem, vt intelligamus experiamurq; quid in penetralibus cordis inclusum sit, & quàm altas radices iecerit fides, quæ incurrite vëto nullo violento impetu erradicatur: inexpugnabiles athlete in ipso certamine commōstrātur: qui synceri, qui simplices, qui fucati, qui fortes, & qui prudētes, & validi sint, inquit Deus, vt enim nulla victoria sine pugna est, sic nullavirtus sine hoste dici potest: tētatiō ergo grana à paleis separātur, vt qui in fide & charitate radicati, & fūdati sint, cōspiciātur.

Tertia ex parte euentus. Ad hæc non mediocri cautela futurorum est, cū fideles ex his quæ præcesserunt cōmonentur, vt si bimet in posterum cautiùs caueant, & attentius consulant, ne incauti schismaticis, & peregrinis inuoluā-

uoluā-

uoluantur doctrinis: longa enim pace fideles negligentiores redduntur, & ex diuturno ocio cōtra aduersarios inermes & minus instructi: at cū aduersarij infestare nos cōeperint, à quietioribus studijs surgere cogimur, arma sumere, aciem ingredi, & cum veritatis hostibus dimicare compellimur, vnde socordia excussa, calcar & stimulus additur, vt audatioribus insultus deprimamus, & exinde veritas ecclesiæ solidetur, & sanam ecclesiæ doctrinam tenaciùs amplectamur, atque adeò sicut detrimenta ista quæ patimur, vnitatem corroborant fidelium, doctrinam ecclesiæ illustrent: ita etiam intestina bella, ciuiles rixas, domesticas seditiones fidelium relegant, & vt sibi fideles cōsulant & mutuò inter se se adhærescant cōpellunt. Quod & catholici non solum clamoribus faciunt more canum contra lupos, vt oues defendant latrando, sed etiã bono exēplo in exercitio virtutū, scribendo etiã ad posteros & distātes, vndiq; omni studio disputando, arguēdo, in omne tēpus cōsulentem, falsitatem editis cōmentarijs confutādo. Cuius rei typum historia Iudicum proponit, vbi quoties populus pace fruebatur, sedebat ociosus, ad luxū & ad idolorum cultum conuertebatur: suscitato tamē aduersario excurientes cōscientiã ad dñm cōuertebātur, qui prouidebat eis de saluatore, vt ex ipsorū cōgressiōibus certare discerēt, qui nō erāt assueti: *Et uenit Chananeū, Hetheū, inquit dñs nō eijciam à facie tua. Uno anno ne terra in solitudine*

Liber Iudicum.

Exod. 23

Tertia partis locus vigesimus quartus

redigatur, & crescant contra te bestiae. Permittit ergo Deus aduersa ad exercitium virtutis: firmiori presidio muniri solent, qui hostili incurſu maximè impetuntur teste Augustino, diligentius & instantius acuratiùsq; tunc singula expèduntur: ſocordia excutitur, pigritia regulatur, veritas eminet, & discordia ipſa hæreticorum, non ſolùm eccleſiæ unitatem monſtrat, ſed amobiliorem & ſpecioſiorem reddit: non aliter ad expugnandam & funditùs delèdam Cartaginem commouit Scypio ille Africanus, quàm offenſa recenti ſicu, nimirum, vigilandum eſſe: quia erant in foribus hoſtes.

Augu. li.
6. de ciu.
cap. 2.

Pluth. in
vita ip-
ſius.

Commo-
da ex ad-
ue. ſis.
Aug. l. 7.
conf. ca.
19. & de
vera reli-
gione. c.
8.
1. Co. 10.

Neque contemnenda eſt alia commoditas, quod tentatio reprobos ab electis ſeparat: exponit Augustinus illud Pauli, *oportet hæreſes eſſe vt & qui probati ſunt, manifeſti ſiant in vobis*, oportere eſſe ſchiſmata, Deo diſponente, vt qui latebant ſecundum ſpem Chriſtianitatis, quales re vera ſint, decarentur, nam hi qui hæretici ſunt, etiam ſi eſſent in eccleſia, errarent, & nihil fidelibus prodeſſent, ſed potiùs obeſſent: at cum foris ſunt, multum nobis profunt, nam ad verum & credendum & intelligendum, atque ad bonum exercendum, fideles excitant. non enim proderant inter nos ſub tenebris ambulantes: eùm autem veniunt ad arguendam lucem, produntur, & proficui ſiunt. Gaudendum nobis eſt, quòd ipſorum certamen nos excitet & commoueat, vt ipſis vtamur ad ſolicitudinẽ eccleſiarum, ad quam quiſque pro ſuo munere &

ministe-

& ministerio tenetur, vt arguantur, purgentur, farriantur: zizania, & mala semina erradicentur: *opposita iuxta se posita magis elucescunt*, dixit Aristoteles, & sicut atra nigredo fulgentissimam albedinem magis facit emicare, sic & fides nostra cum exercetur magis splendet, & atritu eius rubigo defricatur, & scoria, hoc tribulationis igne, excoquitur, & tali flagello palea excutitur.

Rursum oportet hæc cōtigere, vt singularis Dei prouidentia nota fiat, & quomodo perpetuam & vigilantem curam gerat charissimæ suæ sponsæ: prius enim oculum conijcit ad bonum, quod ex malo facturum est, quàm malum permittat. Proinde prospiciens suborituram procellam errorum: tunc viros hæroas, ingenio, & virtute præstantes exinde instruit, qui huius nauiculæ ecclesiæ naucleri vices gerant. Prouidit dominus de Agrippa Castore, Basilidis figmenta, vt superaret, & validissimè reprimeret: sic enim Musanus elegantissimo libello Encratitarum deliria detegit: Apollonius Montani hæresim refellit, Arianam pestem, Athanasius & Basilus proffigarunt, Donatistas & Pelagianos, Augustinus & Hieronym. & ne prolixior singulos repetendo fiam, legendus Eusebius nulla enim hæresis ante nos nata fuit, quæ per catholicos non fuerit confutata. Hoc et nostra tempestate experimento comperimus: nisi enim in fidē catholicam non desseuisset aper de sylua Lutherus, non habuisset ecclesia Romana Soros, Vegas,

Arist. li. 2. de celo.

August. serm. 98. de tempore.

Prouidentia Dei.

Euseb. 1. 4. histo. eccl. c. 8. 24. 28 30 & li. 5. c. 15. 16. 17 18.

Tertię partis locus vigesimus quartus

Castros, Rosseses, Victorias, Canos, alios nō pau-
cos viros doctrina & religione præstantissimos,
quæ vnà in Tridentino Concilio, non semel con-
uenerunt & adfuere, & nos verbo, & exemplo suis
scriptis docuere, & pessimam Lutheri sectam cō-
futarunt, amputarunt, atque retunderunt: vnde bo-
nam spem cōcipimus, vt has omnes hæreses, qui-
bus vnitas catholicæ ecclesiæ scinditur & decer-
pitur, breuiter ad tartara, vnde exierūt, iterū detru-
dēdas: si modo tales nos perstiterimus, quales de-
bemus & Deus cupit: scit enim Deus malis benè
vti, & inimicorum exercitatione vitia nostra am-
putare, patientiam nostram probare, illustrare sa-
pientiā, ingeniū acuere, beneuolētiam augere, be-
neficientiā declarare, *ante exortas hæreses*, nunquā
perfectè & exactè de catholica fide pertractatum
est: dum autem suboriuntur hæreses, fidei veritas
definitur ad amusim atque ad vnguē, punctim ce-
simque feriendo exprimitur, illustre exemplum sit
Concilium Tridentinum, vbi omnia, de quibus
hac tempestate dubitari possint, definita recipi-
mus, & Lutherana hæresis fidelissimos & inuictos
experta est propugnatores.

Hoc vnum vltimum & præstantissimum commo-
dum sit, & velut præcedentium summa atque com-
pēdium, quod hæresum atque schismatum tempo-
re, vt tanto malo occurrere possimus, fortiores &
validiores duces proinde Deus mittat, qui doctri-
na & virtute possint cum hostibus congregari, &
magna-

Attende

Recapi-
tulatio
utilitatū.

magnanimiter dimicare. Facile enim est in ordine consistere, quando nulla est dimicatio, & quando hostilis incurfio non timetur: at cum arma e contrario assumuntur, vibrantur tella, sonant bombardæ, sagittæ in ora intorquentur, tormenta bellica disploduntur: tunc tempus est, vt eluceat animi magnitudo, ea occasione cernitur quanta fit, & quam inuicta pectoris fortitudo, tunc declaratur, quantum quisque animi, & roboris habeat: hoc in corporum bello, & pugna. Simile quidem concipiamus, et animo nostro depingamus in spiritali pugna ecclesiæ, quæ splendidior et illustrior redditur continuis victorijs, et triumphis: **insignes habet duces, milites et ceteriones, vsq; adeo eximios et singulares, vt neminem reformident, nisi eum solū, qui postquam occiderit corpus, animā quoq; potest in gehennā mittere:** idcirco liberè euangeliū prædicant, opportunè et importunè instāt, intrepidè arguunt, cōstanter respondēt, cōuincuntq; atque ouanter triūphant: quoniā cū arguuntur fortiores sunt, & virtus in infirmitate perfectior esse declaratur: nō ergo temerè accidūt, quæ Deo permittēte eueniūt: nimirū vt immēsas bonitatis suæ diuitias in accriorē malorū vindiētā, & copiosiorē bonorū fructuū ostēdat & manifestet. Cyprianus martyr testatur, *traditam nobis diuinitūs disciplinā pax longa corruperat iacentem fidem, & (penē dixērim) dormientem cœsurā cœlestis erexit, sic cuncta moderatur dñs, vt exploratio potiūs quàm persecutio esse videatur.*

Matt. 10

Cyp. ser.
5. de lapsis.

Tertiae partis locus vigesimus quartus.

Augustinus plurimis in locis in hanc rem elegantissimè multa accumulatur: ecclesia, inquit, catholica per totum orbem valde lateq; diffusa, omnibus errantibus, vitur, ad profectus suos si euigilare voluerint, vitur gentibus ad materiam operationis suae, hereticis ad probationem doctrinae suae, schismaticis ad documentum stabilitatis suae, Iudeis ad cõparationem pulchritudinis suae, &c. sic omnibus potestatem dat gratiae suae participandae: sic oportet, hereses esse ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

Si velis pestiferam hanc schismatis plantam eradicare, disseca usq; ad fibras, & resolve cū D. Ioh. in suas primas causas, quas tres esse docet dicens, omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum. & superbia vitae. Tribus istis, quibus D. Iohannes dicit charitatem Dei propelli, pacem fidelium turbari, B. Iudas tria ex diuinis litteris exempla apponit, & locum Diui Iohannis amplificat, & illustrat.

Prima origo concupiscentiae carnis est, quam in Cain exprimunt quem sequuntur inimici crucis quorum Deus venter est: quiq; ad ventrem affectu planè terreno omnia referunt, gratiã transferentes in luxuriam, de quibus satis amplam historiam texit ecclesiastici scriptores: Martinus Lutherus dolens indulgentiarum prædicationem ab ordine suo ad Dominicanum transferri, furore arreptus contra eas latravit: de quo intelligi potest illud Isaia. Sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate absorti sunt ab illo, quam

De vera relig. c. 6
7. & 8. &
li. 7. cõf.
ca. 19. &
alibi s. x. pè.

1. Cor. 11
Origo
malorũ
ex tripli
ci capite
1. Iohã. 2

Prima
Origo
Cainista
rum.
Niceph.
Eusebius
Theod.
lib. 2. 27.

Isa. 28.

quam viam ingressus Henricus octauus ille angliæ rex, qui totum suum regnum corrupit, & ab obedientia sedis apostolicæ distraxit &c.

Altera origo concupiscentia est oculorum: quæ in Baalam ex cupiditate exprimitur, quam auaritiæ semitam Henricus Imperator amplexus est, & contra Gregorium huius nominis septimum ecclesiã compilauit, ecclesiasticas præfecturas diuendit, & perniciosum schisma disseminauit, fouitq;. Unde sic nostra tempestate cœnobia violantur, & Christi patrimoniũ conculcatur, & ecclesiasticæ possessiones occupantur, & cum Balthasare, & Heliodoro vasa sacra prophanantur.

Tertia erat *superbia vitæ*, quam nobis Beatus Thadæus in vana opinione, & arrogantia Core exponit. Diuus Hieronymus in Vigilatio contra reliquias latrante. Augustinus in Arrio, &c. Caluinus vanus impellit singularitatis appetitus, vt non solùm à religione vera, sed etiam à sectis Lutheri, dissideret, vt nomẽ sibi compararet, cõ amẽtiæ prouectus, vt paganissimum, aut potiùs turcissimum quendam cominisci videatur: & in peruersis dogmatibus Arrium, in carnis spurcitijs Niccoalitas referat: ideo rectè Sapiens, *semper iurgia querit malus, qui dimittit aquam carut est iurgiorum*, per aquam nunc intelligamus obedientiam, quam qui in minimo violauerit impetum malorum in se prouocat. Ex quibus præcipijs capitibus, atque exemplis quisque poterit innumeras scaturiẽtiũ

Secund.
Origo
Balaani-
tarum.

Dani. 5.
2. Mac. 3

Tertia
Origo
Core.
Hic. cõt.
Vigil.
Aug. ad
quod-
uultcũ
hæref.

54

Pou. 17.

Tertia partis locus vigesimus quartus

hæresum singulares causas profèqui, præscrutari-
que: longum enim esset eas recensere: de quibus
Gerson multa in OEcumenico Concilio Constā-
tienti tēpore schismatis dixit, vt cum Beato Thad-
dæo in præsentī persuaderet, vt perseueraremus su-
percertantes constantissimè & fideliter semel tra-
ditæ sanctis fidei, ne cum nouis opinionibus quoti-
die colluctemur, nec circumferamur omni ven-
to doctrinæ, sed sicut accepimus à Christo am-
bulemus, & teneamus traditiones, quas didici-
mus, depositum seruantes, vanas vocum nouita-
tes deuittantes, ne peregrinis doctrinis abduca-
mur, sic admonet Sapiens, *ne citò transgrediaris*
terminos antiquos quos posuerunt patres tui, nouitas
enim & hæreticorum amica est, & eosdem pro-
dit quia *stultus irridet disciplinam patris sui*, vt ad-
placentem nouitatem conuertatur: non enim po-
test habere Christum patrem, qui recusat Roma-
nam ecclesiam habere matrem, Seneca scitè *non*
conturbabit Sapiens publicos mores, nec populum nouita-
te vitæ conuertet, sed istis magis noua & vana pla-
cent, quæ vulgò carnaliter sapienti magis placi-
tura existimant.

Carnalis libertatis assertores sunt humanarum
constitutionum abrogatores, publicam authori-
tem sugillant, ieiunium quadragesimale infra-
mant, exhomologesim siue auricularem confes-
sionem exhibitant, monastica vota eneruant: qui-
bus nihil populariùs & carnaliùs excogitari po-
test:

Gerson
p. 1. ser.
de eccle.
ruinis, in
de indiui-
duales
causæ hæ-
resum cō-
siderādæ
sunt.
Ephes. 4
Collo. 2.
2. Thesa-
lon. 2.
1. ad Ti-
moth. 6.
H. br. 13
Prou. 22
Prou. 5.
Traditio-
nes eccl.
nouita-
tes dānāt
Seneca
ad Lucil.

test: caro autem semper suspecta esse debet: quoniam virtus circa dura versatur.

Desperatæ salutis est eger, quem medicus ad intemperantiam cohortatur: vulgaris quippe persuasio dura relaxare, blandientia excogitare, procliues animorum sensus atrahere: insidiæ sunt istæ religionis & artificiosa vitiorum impostura: Deus Pythagoræ diuinam illam sententiam impressit, *oneratis superponendum onus, deponentibus non communicandum*, quoniam ad virtutem animose gradientibus, præcepta augmentanda quoque sunt, tradentes se voluptati & otio tanquam ignaui relinquendi.

Pro qua re legendus est Lactantius Firmianus qui appositissimè & eleganter in Epicuri persona in nostræ tempestatis hæreticos mirabiliter inuehitur.

Quod Diuus Hilarius etiam confirmat, sicut prædixerat Apostolus. *Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacerbabit sibi magistros prurientes auribus*, hoc est, doctrinam animas sanantem repudiabunt, & detrectabunt, à pessimo & sensuali affectu delusi, & commoti desiderio audiendi nouitates: sic isti impij æstuantibus desiderijs carnis lactant homines in prurigine incitatos, placentia loquentes, vt prædixit Isaias: sed impij isti veritatis aduersarij contendere malunt, quàm cedere, animales enim sunt Spiritum Dei non habentes quæcumque quidem

Nota

Obseruanda doctrina & pythagoræ sententia

Lactan. l. 3. diu. inst. c. 17
D. Hilar. lib. 10. de Tri. sub initia.
2. ad Timoth. 4. Isai. 30.

Tertiae partis locus vigesimus quartus

ignorant blasphemant, ad cō pessimus, & nepharius est in impijs contradicendi affectus, nouandi studiū, quibus altè infidet singularitatis animus, vnde scisiones & schismatum diuisiones moliuntur.

Quæ va-
rietates vni-
tatem ec-
clesiæ nō
scindat.

Obijciunt veritatis aduersarij, varias quoque esse apud nos, & opiniones, & in moribus seditiones, & in dogmatibus varias sententias, & factiones, etiam in viris religiosis reperiri. Fatemur ingenuè varietates quasdam esse in congregatione fideiū

Eph. 4.

scimus Christum Dominum, & eius præcursorem Baptistam in desertum abiisse hominumque confortia fugisse, quam vitam, & heremi culturā multi Antonij, Hylariones, Macharij secuti sunt: sed sciant isti Christianam vnitatem non tam corporum, & locorum esse, quàm animorum in spiritu fidei & charitatis: fideles sint, *soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Sint in ecclesia dignitates magistratus, & diuersi status, & eorū munia quoque diuersa, vnitatem tamē fidei & doctrinæ in ecclesia Romana obseruant. Non secus ac ex pluribus, & differētibus chordis, simul ad rectam proportionem attemperatis, vnus harmonicus editur sonus: corpus etiam naturale ex varijs constat partibus, quæ licet ad propria, & priuata commoda trahūt: vnumquodque tamē mēbrorum de altero sollicitū est, & se inuicem iuuant: sic in corpore mystico differētium singularium ecclesiarum vnitatis, & cōformitatis cum Romana ecclesia conspicitur: etiā si in accidentalibus, & proprijs, vna quæque suo sensu abundet

Rom. 12.
1. ad Co-
rinth. 12.

abundet: testatur Augustin. licet ecclesiarum cō-
suetudines varient in fide & doctrina mirificè cō-
ueniunt, & *terrena societas cum cœlesti pacem habet in
fide ex qua uiuit, dum peregrinatur ad illam adipis-
cendam*. Ex his ergo indifferentibus atque pri-
uatis nullum ecclesiastici vnitati in generatur præ-
iudicium, sicut nec diuersitas opinionum amicitia
nō dirumpit: quia amicitia, ut testatur Aristot. nō
est opinionis consensus, sed animorum vnitas. Du-
bitare sanè licet in his quæ ambigua sunt & non-
dum ab ecclesia definita: quinimo tollerantur, ut
probabilia, si circumferantur sine præiudicio obe-
dientiæ & censuræ, quæ ecclesiæ Romanæ Magi-
sterio debetur.

Scotus, Durandus, S. Thomas, & cæteri scholasti-
ci suis disputationibus *veritatem inquirunt, sine
contentione tamen animorū, sine fidei periculo,
sine charitatis ruptura sine pacis scisura: quoniam
ad ecclesiam catholicam, tanquam ad palum, col-
ligantur, & ad eius iudicium, tanquam ad lydiū la-
pidem, examinari cupiunt.*

Adhibent tamē catholici isti viri diligenter, et in
veritate variarū opinionum defendēda, duplicē
cautelā vigilantissimèq; obleruant. Prior est ne
quid ob animositatem singularitatis quasi per cō-
tentionem et emulationem defendant, *Deus enim
noster, inquit Paulus, nō est Deus confusionis sed Deus
pacis, et alibi sæpe nos admonet Paulus quod D.
Hilarius elegantissimè prosequitur, periculosum,*

Xxxx 3 inquit,

Aug. ad
Iannuar.
epist. 118
& 119. &
lib. 19. de
ciuit. ca.
17.
Arist. 9.
Ethicor.
cap. 6.

Duꝛcōu
telæ.
Prior
cautela:

1. ad Co-
rinth. 14
Philip 2
1. ad. Co-
rinth. 11:

Tertia partis locus vicesimus quartus

Eph. 5.
Hil.li.ad
Conflan
tium Au-
gustinum,
quæ Cōf-
tantio ip-
si tradi-
dit.

Statim
subintia
fol. 277.
Cypr. de
simplici-
tate præ-
latorum.
Poste-
rior cau-
rela.

Rom. 14
& 15.
1. ad Co.
6. 8. 10.

Discri-
men cau-
telarum.

2. ad Co-
rinth. 10
1. Co. 13.

inquit, nobis admodum, atq; etiam miserabile est, tot
nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctri-
nas esse, quot mores, &c. animositate ergo singularita-
tis veritas periclitatur, vnitas fidelium scinditur, ec-
clesiæ splendor offuscatur, tantò periculosius, quā-
tò quisq; eorum in his suis opinionibus magis putat
se diuino spiritu exagitari: de quibus multa Mar-
tyr Cypr. intēdēs, vt in veritatis inquisitione debitū
seruemus modū: quia veritas ipsa, vel elabitur, vel
corrūpitur, cū cōtendimus plus cōteris sapere.
Posterior cautela vt absq; scandalo, hoc est, proxi-
morum offendiculo veritatis tutelā agrediamur: à
multis etiā licitis abstinēdū esse docet Pau. ne im-
becilliores offēdamus: quapropter multa opus est
circumspectione, vt laqueos diaboli fugiamus, qui
cū incautiū inlicitis versamur, nos diligentius
satagit circumuenire, vt ibi nrā gloriā queramus,
& nobis metipsis nimirū placeamus, vt nec schis-
mata reformidemus, modò gloriosiores habeamur
Animaduertēdum tamen q̄ sicut prior fidei synce-
ritatē prospicit & veneratur, ita posterior chari-
tatis simplicitatē exoptat: quia sicut fides intelle-
ctum captiuat in obsequium Christi, ita charitas,
quæ non emulatur, neq; agit perperā, neque co-
gitat malum, nunquā scandescit, vt impotentius
ē feruescat, rectē Seneca consuluit, *expedire potius
sapere cum simplicioribus: quia magis probandi sunt, qui
recto, quàm qui acutò sunt ingenio, vtilius namque est
idiotas esse, & parū scientes, & per charitatem &*
sinceram

synceram fidē proximos Deo fieri, quā multa in
quirendo & tractando blasphemus inueniri.

Quo fit scholasticas fidelium disputationes: atq;
etiam sanctorum patrum discrepantes diuinarum
literarum expositiones tolerari, quandiu à substan-
tiali fidei fundamento non dissentiunt. Est autē fi-
dei substātiale fundamētum fides quę in quatuor-
decim articulos distribuitur, ad quos accedunt a-
postolicę traditiones, necessarius imaginū vsus,
quę vnā cum suis prototypis, eodemque honore,
& cultū adorandę sunt: de legitimo ritu & obser-
uantia sacramentorū, de vnitāte ecclesię visibilis.

Accedunt etiā ecclesię catholicę **diffinitiones,**
suminorū Pontificum **decreta, hæc & id genus si-**

Psa: 121.

milia quę negāt, vnitātē ecclesię disrumpunt, vna
nimitātē eius dilacerāt, cuius participatio eius in idip-

Psa. 132

sum, de quo illud ecce quā bonū & quā iocundū est
habitare fratres in vnum, intelligunt sancti, vt simus
vnum, in vno timore, eodem consensu, sub eadem
fide & religione, vnum corpus ecclesię consenta-
nea membrorum confessione faciamus: ad hoc
enim Christus in mundum venit, vt dispersos per
orbem in vnum colligeret ouile, cuius ipse

vnus est pastor: & nos ad absoluēdam

Iohan, 10

nostram hanc huius enarratio-
nis vnitatem pergamus.

(.?.)

LOCVS VIGESSIMVS QVINTVS
 de prouida Dei Opti. Maxi. cura, vt nos á tribula-
 tione eripiat: ex illis verbis vltimæ particulæ,
 ei autem qui potens est vos conseruare sine peccato,
 & constituere ante conspectum gloriæ suæ
 immaculatos in exultatione, &c.

Præsen-
 tis loci
 maximè
 vsus.

L V R I M V M conducit præsentis
 istius particulæ contextus ad diuinæ
 prouidentia bonitatem declarandã,
 & nostrum omnium vtilitatem, & sola-
 tium, quorum nos B. Iudas admonere
 videtur. Multis siquidem tribulationibus varijsq;
 calamitatibus Christianus populus conflictatur,
 Deus autem noster: quasi dissimulat ac dormit, vt
 sic tandem multas illas, atq; innumeras alias, quas
 recensere cœpimus commoditates, ex ipsis tribu-
 lationibus, & nos percipere, & ipse populus expif-
 care valeat.

Supereft modò, vt ostendamus eiusdẽ diuinę pro-
 uidentię fuisse, semper præsentaneum remedium,
 ac salutarem medicinam nobis, non tantùm polli-
 citari, sed etiam adhibere: de quo è medijs ipsis
 tribulationum fluctibus Deo duce, incolumes, &
 sospites nos ipsi euadamus: atque vt quisq; fide-
 lium firmissimè credat Christũ Iesum præsto esse
 vt de tribulatione nos eruat & de faucibus draco-
 nis nos liberet, atq; quasi ex somno excitatus in
 lacu leonum custodiat, et in medio fornacis ignis
 ardentis refrigeret, increpet v̄tis, et mari, et obe-
 diant

Dani. 6.
 Dani. 3.

diant ei, vt fiat tranquillitas magna. Fecimus huius rei manifestum periculi experimentum, dum ascendente Iesu in nauiculam secuti sunt eum discipuli eius & ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula perire mergeretur, & operiretur fluctibus: ipse vero dormiebat. Conflationem ex diuina prouidentia, ac permissione vidimus: (id enim indicat somnus seu dormitio Domini) videamus modò præsens remedium, & accesserunt ad eum, (inquit euangelista) & suscitauerunt eum dicentes domine salua nos perimus, ne dum verba compleuerant, & petitionis suæ vocem protulerant, cum domini benignitatem adiuuantem experiuntur: exprobrata tamen eorum infidelitate & timiditate, dicit eis: quid timidi estis modica fidei? tunc surgens imperauit ventis, & mari & facta est tranquillitas magna.

Matt. 8.

Id ipsum in protomartyre Stephano liceat contemplari: qui cum lapidibus obrueretur, oculos in cœlum leuans ait, ecce video cœlos apertos & Iesum, non quidem dormientem, non, inquam, sedentem, sed stantem à dextris Dei, & quasi ad patrocinandum paratum accinctumque.

Acto. 7.

Cum Christus dominus in agonia pro nobis positus, angelum habuit confortatorem: non tam pro se, quam pro fidelibus tribulatis dictum esse sciamus, neque ipse angelica indigebat confortatione: aut solatio: idem enim est dicere, apparuit angelus de cœlo confortans eum, quod ostendens nobis esse confortatum, vt ab eo robur & in tribulatione confor-

Luc. 22.

Tertia partis locus vigesimus quintus

tationē, vt ab eo robur, & in tribulatione confortationem habeamus. Phrasis nanq; scripturæ est, vt cūm angeli, aut homines dicimur benedicere Deum, intelligamus, homines & angelos ab ipso benedici: explicatio est Diui Epiphaniij, quam cōprobat ex cantico Moysis, sic legens, & *confortent eum omnes angeli Dei*, vbi in translatione Septuaginta interpretum habetur, & *roborentur in eo omnes filij Dei*. Quæ sanè verba optimè nostram sententiā cōfirmāt, omnes tribulatos à Deo suscipere præsidium: nam & angelus Christum Dominum confortat, hoc est, adorabat, & venerabatur, confitendo, eius esse virtutem nostram, & proprium robur ei attribuendo, ob idque ab angelo eo temporis articulo meritò fuit confortatus, hoc est, adoratus, & glorificatus: quòd sua illa infirmitate nos confortaret.

Epipha.
li. 2. cont.
heres. 10.
2. in pana
rio f. 353.
Deut. 32,

Tribulatio, adoranda est, quia Deus in ea est presens.

Quod nequis falso sibi persuaderet, aut angelorū, aut apostolorū, siue etiā protomartyris Stephani peculiare priuilegiū fuisse Deū, scilicet, in tribulatione habere præsentē: hanc falsam suspicionem à nostris mentibus funditū euellit, cūm omnibus fidelibus, eādem opē se præstaturum polliceatur, si dum labore aliquo concutiuntur, in eū oculos conijcere, & cōuertere nitātur, immensamq; eius, bonitatē inuocent, & imprecentur. Regius vates in persona Dei literis cōtestatur dicens, *clamauit ad me, et ego exaudia eū, cū ipso su in tribulatione, eripia eū et glorificabo eū. Nō enim fuerat cōtētus neq; fug*
immensæ

Psal. 90.

immensæ bonitati satisfecisse videbatur, q̄ paulò antè seruis suis, tētatione aliqua præsis, angelorū patrociniū pollicitus fuerat, aiēs, *angelis suis mā-dauit de te, vt custodiant te, in omnibus vijs tuis, in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidē pedem tuū:* Idcirò proprium subdit præsidium, vbi suam præsentiam pollicetur, *cum ipso, inquit, sum in tribulatione.* Quare si ex tribulatione nihil aliud commoditatis ad animam fidelem proueniret, nisi quod Deū in ipsa tribulatione præsentem habeamus, sat superque esse deberet ad tribulationes patiēter tollerandas, ad cōsolationem nostram: ac propterea æquum erit angelum Michaēlem imitari, qui in horto tribulationē Christi adorabat, & eā quoq; Christus dominus procidens in terrā honorabat: quoniam in ipsa tribulatione Deus est, & Iob corruens in terra ipsam colebat tribulationem, in qua Deū adesse experiebatur. Cūq; per difficile homini sit, quando ad cor nostrū Deus dignetur descendere, præsentire, vbi enim vult *spirat nescimus vnde veniat aut quo vadat,* voluit benignissimus dominus suę præsentis certissimum nobis signū præstare, vt tribulationem patienter & æquanimiter tolleremus. D. Bernardus graui tribulatione cōsistatus ad Deum quadam quasi exostulatione conque-rebatur: quòd eum à diuina ope destitutum extremè afflictum reliquisset, sic eum. Dominus alloquutus est, *satis tibi esse debet quod ego tecum sim.* In quo Domine agnoscam ait Bernar-

Observa

Iob. 1.

Iohan. 3.

Bernardus in
exposit.
psal. 90.
ser. 16. &
17.

Tertiæ partis locus vigesimū quintus.

Bernardus quòd mecum sis? cui Dominus, *quia es in tribulatione*, & ad Dium Antonium tentationū fluctibus nimis præssum & penè obrutum: *quid timebas Antoni nam ego tecum eram.*

Tribulationis
vsus.

O igitur tribulatio felix, peccatorū expultrix, humilitatis conseruatric, probatio fidei nostræ in Deum ac ipsius diuinæ præsentia clarissimū specimen & iudicium: fœlices igitur, qui ex tribulatione hoc fructus percipere patienter procurant.

Scopus
huius loci.

Quando ergo in tribulatione Deum præsentem habemus oportet modo præscribere rationem, quo eius clementiam exostulemus, vt à tribulatione eius diuina ope erui & liberari possimus: quod Beatus Iudas in proposita hac vltima particula exhortari videtur.

Duo tradandain
genere.

Duo sunt, quæ in tribulatione positi, pro obtinendo remedio, statim curare debemus. Vnum est, legitimam de peccatis commissis in Deum pœnitentiã agere. Alterum autem, ad ipsum Deum misericordia fontem preces humiles atque continuam orationem fundere.

Et quoniã mēs nostra, vt ex animo semel proficiamus, & omnibus fidelibus tribulatione aliqua afflētis, vtiles simus: adhibito solerti studio atque indefessa diligentia neque labori, neque vigilijs parcēs, placuit, è diuinarum literarum abundantissimo penu, locos plures seligere: è quibus fideles, si in tribulationem incidāt, possint aduersus hostes visibiles & inuisibiles intrepidè se communire, &

pro re-

pro remedio accipiendo Deum obnixè precari. Qui sanè meus labor quasi quoddam Enchiridon esse poterit afflictorum, & quædam Christiana pa-
 noplia, vnde arma consolationis & firmissimæ fidu-
 ciæ accipere possint.

Attende

Sed illa omnia quecunq̃ue sunt, quo faciliùs inue-
 niri & innumerato haberi possint, ad sex capita re-
 fferre volui.

Sex quæ
tractantur
in parti-
culari.

Primò, ex Dauidicis Psalmis, quidã quasi ex hor-
 tulo flosculi excipientur: ad inuadendos & reuin-
 cendos hostes valde accommodi.

Secundò preces quasdam sanctorum patrum vete-
 ris testamenti, quibus in tribulatione positi vsi
 sunt, referam.

Tertiò, id ipsum facio in noui testamenti patribus.

Quartò, ecclesiæ ipsius preces & postulationes,
 quibus pro diuina bonitate inclinanda tẽpore tri-
 bulationis vti solet, breuiter percurram.

Quintò, diuinarum literarum loca quædam, qui-
 bus afflictorum mens multipliciter consolationẽ
 accipere potest, facili verborum seriẽ numero.

Sextò & vltimò gratiarum actiões constituẽtur,
 quibus sancti Patres post præstitum in tribulatio-
 ne diuinum præsidium, & Deum ipsum adorarũt,
 & laudibus mirificè extullerunt, ac eximiè cum
 Michaële archangelo in horto, glorificarunt.

Antequàm ad sex hæc capita prosequenda acce-
 damus, hoc est, ad orationẽ (quæ medium nostræ
 liberationis est) agendum erit de illo primo prin-

Tertiae partis locus vigesimus quintus

cipio prius, etsi breuiter, tamē dicere oportebit de ipsa peccatorum indulgentia.

Pœnitentiam enim de peccatis ante omnia præmittendam esse meritò diximus, cuius documentum rationem placet apertè subijcere.

Etenim Deus Optimus Maximus cū hominibus, quos ad suam amicitiam conuocat, & adsciscit, tale percussit pactum, & inuiolabile fœdus, ut quæcunq̄ue bona siue spiritualia, siue temporalia, illi se daturum polliceatur, siue à malis liberationem, siue contra inimicos victoriam, siue quodcunq̄ue aliud datum optimum, ea promittat conditione, ut debeat præstare, si tamen nos ei morem geramus, præcepta seruemus, & mādatis eius per omnia nos præstemus, obsequentes, ut sic tandem ille sit nobis in Deum, nos illi in populum electum.

Quod si eius mandata negligamus, transgrediamur præcepta, siue per idololatriam, siue prauos mores, ab eo tanquām ingratisimi recedamus: tunc sanè ab eo omnis facta pollicitatio de bonis conferendis, absoluta porus erit, ac ius nostrum exigendi ab eo omnino peribit: nam vulgò circumfertur regula ut *frangenti fidem, fides frangatur eidem*, & meritò habetur in prouerbio, ut intelligamus prorsus necesse esse, ut erratorum condonationem per fructus dignos pœnitentiæ obnixè deprecemur, ideoq̄ue ab immensa illius clementia, & bonitate, iure statutum illud promulgatur quo nostræ libertatis admonemur, *conuertimini ad*

me et

Primum
generale.
Indulgē-
tia pecca-
torum &
reconci-
liatio à
Deo soli-
cite in
præcāda.

me et ego conuertar ad vos.

At dices, vbi nam ipsum foedus & pactum quod cū
hominibus percussit, habemus literis contestatū? Pactum
quod
Deus cū
homini-
bus pepi-
gigit.
facile respōdere possum, tām patens esse, vt vbiq;
in canonicis libris primo intuitu conspici possit.
Sed vnum aut alterū locū quasi digito ostēdamus
hæc verba in Leuitico habentur, *si in præceptis meis*
ambulaueritis, et mādāta mea custodieritis, et feceritis ea,
dabo vobis pluias temporibus suis, et terra gignet germē
suū, et pomis arbores replebuntur. Apprehendet mesitiū
tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem: et
comedetis panē vestrum in saturitate, et absq; pauore ha-
bitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris:
dormietis, et nō erit qui exterreat. Auferam malas bestias
et gladius non transibit terminos vestros.

Leuit. 26

Persequemini inimicos vestros, et corruēt corā vobis: per-
sequentur quinque de vestris et centum alienos, et centū
de vobis decem missa: & cum innumera alia benefi-
cia retulisset, quæ sibi obedientibus esset præstatu-
rus: ita im infert pacti sui cum hominibus alterā
partē: Quod si nō audieritis me, nec feceritis omnia mādā-
ta mea, si spreueritis lezes meas, et iudicia mea contēpseri-
tis, vt non faciatis ea quæ à me cōstituta sunt, et ad irritum
perducatis pactum meum, (expende verba, et ad irri-
tum perducatis pactum meum,) ego quoq; faciam vo-
bis. Visitabo vos velociter in egestate et ardore, qui confu-
siat oculos vestros, et consumat animas vestras.

Frustrā seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur.
Ponam faciem meam contra vos, et corruetis coram

Tertie partis locus vicesimus quintus

hostibus vestris & subijciemini his qui oderunt vos, fugietis nemine persequente. Si autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & contra superbiam duritiæ vestra. Daboq; vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram anciam. Consumetur in cassum labor vester, non proferet terra germē, nec arbores poma præbunt &c. Et cum innumera mala recēseat, quibus ob peccata & inobedientiam velit plectere populum, vt planè ostēdat, illa immittere in correptionem & pœnam scelerum & peccatorum, sæpiùs repetit illam conditionalē, si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsq; in septuplū etc. & rursus. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed et ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoq; contra vos aduersus incedā et percutiam vos septies propter peccata vestra, & iterum si autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: et ego incedam aduersus vos in furore contrario, et corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ita et vt comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarū vestrarum, nihil clariùs dici potuit vt intelligamus, pactum cōstituisse Deum nobiscum, daturum se nobis cuncta bona, si eius mandata seruemus, vindicaturum se peccata nostra immisis tribulationibus: quod si de commissis peccatis pœnitentiam condignam agamus, restituet nobis gratiam suam, cunctaq; bona, quæ ob peccata abstulerat. Per similis locus est in Deutero. vbi plures benedictiones, & itē maledictiones recensentur, verba quæ

quæ initio referuntur, sunt hæc. Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atq; custodias omnia mandata eius quæ ego precipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsior è cunctis gentibus quæ versantur in terra. Venientq; super te vniuersæ benedictiones istæ, et apprehendent te: si tamè præcepta eius audieris, benedictus tu in ciuitate ect. Deinceps vero adscriptis benedictionibus, sic infert, Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias et facias omnia mandata eius et ceremonias quas ego precipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, et apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate ect.

Hæc sententia habetur etiam apud Iob in hæc verba: si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te, et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia tunc lauare poteris faciem tuam absq; macula.

Iob. c. 11

Et Isaias propheta idem pactum explicat nobis his quidem verbis, si volueritis et audieritis me, bona terra comedetis, quod si nolueritis, et me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Isaic. 1.

Hæc verba habentur apud Sapientem, cum placuerint Domino via hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem.

Prou. 16

At verò quid magis perspicuum esse potest, Deum per pœnitentiam hominis placari, ne inducat malum, quod in eum fuerat comminatus? quàm in facto Ezechia Regis Iuda, sic ait textus. Hæc dicit Dominus Deus dispone domui tuæ morieris enim tu et nõ viues. Qui conuertit faciem suam ad parictem et orauit Dñm,

Isai. 28.

4. Re. 2.

2. Paral.

32.

Tertiae partis locus vicesimus quintus

dicens, *Obsecro Domine memento quæso quomodo ambu-
lauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod pla-
citur est coram te fecerim. fleuit itaq; Ezechias fleuit ma-
gno: & statim subinfert textus, & antequam egrede-
retur Isaias mediam partem atri, factum est verbu Domini
ad eum dicens, vade & dic Ezechiae duci populi mei.
Hac dicit Dominus Deus David patris tui, audiui ora-
tionem tuam & vidi lachrimam tuam, & ecce sanauit te
die tertio ascendes templum Domini, & addam diebus
tuis quindecim annos, sed & de manu regis Assyriorum
liberabo te. O infinitam Dei bonitatem patientiam
& longanimitatem, in remittendo peccatoribus
noxam, quamprimum egerint poenitentiam.*

Jonas. 3.

Inde est quod cum Jonas ex persona Dei cominaretur Niniuitis, dicens, *adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur*, statim vt indixerunt ieiunium & in cinere, & cilicio egerunt poenitentiam, placatus est Dominus illis tam igitur constans est hec veritas & doctrina ob peccata Deum immittere tribulationes & ob poenitentiam placari, comminationesq; intelligendas sub conditione nisi egerint poenitentiam.

Vnde euenit, vt Diuus Hieronymus eximius ecclesie doctor duas de hac re constituerit regulas sacris litteris intelligendis accomodas. Prima est, *quicquid igitur mali super nos adducitur nostra peccata fecerunt. Quæ magis deducit verbis sequentibus, omnesq; gætes, vt tunc adductæ sunt contra Hierusalem, sic hodie adducuntur, contra ecclesiam negligentem, vt inter-*

terficias

Prima re-
gula ex
cõmenta-
rijs in
Ier. c. 25.

terficiat eos ponat in stuporem et sibilum. etc.

Altera regula est, dum loquitur de rege Iuda, simulque animaduertamus diuinam sapientiam, quod per nuntios iubet tristia nuntiari misis et prosperis si age re voluerint pœnitentiam. Ex qua Diui Hieronymi regula documentum catholicis maximè consolatorum eruere possimus.

Quod si Deus alicui reuelaret se esse condemnationi obnoxium, illud sanè credere debemus, quoniam Deus dicit, attamen explicari oportebit sub hac conditione futurum, nisi reprobus ille egerit pœnitentiam.

Si Deus reuelat damnationem. S. Tho. 2. 2. q. 22 arti. vlti.

Quamobrem certò nobis persuademus nūquam Deum Optimum & maximum vera & determinata voluntate finalem cuiuspiam damnationem reuelare, vt obligationem conformandi nos tali voluntati inducat, aut vim præcepti, quo in ipsum sperare tenemur, auferat: frequentissimæ se se nobis offerunt tribulationum tentationes, quas nostris viribus inixi sine spei diuini auxilio nusquam superabimus. In ipso enim stamus qui opus bonum incipit & perficit pro bona sua voluntate: dono igitur perseuerantiæ nos præuenit, continet atque promouet. Orandus enim Deus semper est quia oratiões media quædã sunt & velut instrumenta cõsequendę nostrę salutis dicebat regius vates. *In te Domine speraui non confundar in æternum in iustitia tua libera me*, fugiamus igitur illas & præssas & valde spinosas nostras scholasticorum per-

Philipp. 2

Psal. 30.

Tertiae partis locus vigesimus quintus.

perplexas disputationes de reuelatione Dei erga aliquem viatorem certa, absoluta, & determinata voluntate damnandum absque vlla, & conditione, & comminatione: quoniam tales reuelationes bonitatem diuinam dedecent, nunquam igitur contingent, neque de facto euenient, siquidem nullam praesferre videntur vtilitatem, aut aliqua ratione ad fidelium aedificationem conducere.

Facta reuelatio -
ne aeternae dāna-
tionis nō aufer-
tur praec-
eptum de spe.
Iohann. 8

Quare is cui talis fieret reuelatio nō magis ab sperandi praeccepto absolueretur, quam olim pharisei absoluti fuerint, quibus Christus dominus proprio ore praenunciavit, *in peccatis vestris moriemini*, quādoquidem per talem reuelationem, Deus suam legem de sperando in ipsum non abrogauit, nec vllam intulit necessitatem peccandi, neque integrum illis erat desperare: cūm reprobis etiam omnes, etsi certò ipsis constaret reprobos esse, sperare teneantur: minimè ergo expedit metaphysicis, tūm praesicis, & spinosis, tūm infrugiferis, & inutilibus suppositionibus synceras fidelium mentes fatigare & vrgere: sat superque sit nobis scire, & ad solatium nostrum abundè sufficiat reuelationem illam Dei, causam non esse damnationis huiusmodi, quā propriè nostra demerita operantur, & efficiunt: tollat ergo reprobis proprias iniquitates, & Deus è medio tollet huiusmodi reuelationes: procul ab omni dubitatione & beatitudinem incertam nō esse, nec desperandam ei, qui eam prauis actibus minimè demeretur, si igitur poenitentiam post delictum

Nota

delictum agamus ab eo utique misericordiam obtinebimus, ipse etiam Deus pœnitentiam aget de comminatione facta contra peccatorem (vt Ieremix verbis vti mihi liceat) locum autem Ieremix quoniam insignis est, referre nō grauabor. Si pœnitentiã gerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eã: agã et ego pœnitentiã super malo quod cogitavi vt facerẽ ei. Si fecerit malũ in oculis meis, vt non audiat vocẽ meã: pœnitentiã agã super bono quod locutus sum.

Iere. 18.

Consentaneum maximè est contemplari annum iubilei quinquagesimum, antecedentem habere diẽ expiationis pro peccatis, nēpè anno quadragessimo nono, vt intelligamus, tunc anni iubilei priuilegijs gaudere posse nos, si animas nostras à peccatis expiemus, hætenus de pœnitentia, ad orationem noster reddeat sermo.

Leuit. 23

Virtus & effîcacia, quã Deus in oratione reposuerit, integro commentario explicari nō posset: idcò vt in orationibus sanctorum clariùs conspici possit, vbi quid per preces à Deo obtinuerit, latè patet, à longiori sermone supersedendum duxi.

Secundũ generale orationis virtute.

Prima virtus orationis nobis sit, quod statim vt quis ad Deum orat, eius oratio peruenit ad Deum. *Ad Dominum cum tribularer clamaui & exaudiuit me, & iterum, Clamauit ad me & ego exaudiam eum, Rursum, Confitebor tibi Domine in toto corde meo quia audisti omnia verba oris mei quem locum maximè expedit Diuus Augustinus.*

Prima virtus orationis. Psal. 119. Psal. 90. Psalm. 9.

Ex hac prima virtute orationis colligitur, altera

Tertiae partis locus vigesimus quintus

Cantic. 1.

quod per orationem fit nobis Deus praesens, constat hoc ex Canticis, *osculetur me osculo oris sui*, & cum de tertia persona & absente orationem inceperit, subiunxit loquens cum praesenti, *quia meliora sunt uerba tua uino ect.* Et iterum, *Indica mihi quem diligit anima mea*, & vix uerba compleuerat & dilectum suum praesentem habuit, *vbi paschas? vbi cubes in meridie?* nempe ad auram post meridiem ut

Gene. 3.

Ioan. 4.

Luc. 7.

Adam ad poenitentiam vocet, ut Samaritanam verbo vitae reficiat, erat autem hora quasi sexta ut Magdalenam (*quae ut cognouit quod acubisset ad meridiem in domo Symonis perrexit ad eum*) a peccatis suis afoluetur.

Matt. 17

Tertia virtus orationis esse conspicitur, ut transfiguratio Domini illi videatur esse tribuenda inquit enim textus, *et dum oraret facta est species vultus eius altera*, ita etiam legimus quod Moyse facies cornuta facta est, id est, fulgoribus resplenduit ex consortio sermonis Domini, nempe ex oratione, per quam cum Deo consortium habemus.

Iudith. 9

& 10.

Hester.

4. & 5.

Quin & victoria aduersus hostes virtuti orationis tribui solet in sacris litteris, nam & Iudit & Hester, ut aduersus hostes, & imminetia pericula se communirent orationi ad Deum intentissimè, se totas tradiderunt. Moyses insuper quandiu, dimicante populo contra instructissi hostem Amalec, manus in caelum habuit eleuatus in oratione, tandiu populus Israel victor erat, cum vero dimitteret manus & cessaret ab oratione ilico ab hostili exercitu su-

Exod. 17

ta superabatur.

Denique ut innumeras alias pertranseamus, piensissimus rex Iosaphat totum refugium nostrum in oratione esse repositum aiebat. *Cum ignoremus, inquit, quid agere debeamus hoc solū habemus residui ut oculos nostros dirigamus ad te.* Hinc est q̄ B. Hier. innumeris vitæ humanæ procellis & turbinibus agitata, ad orationē vnicū salutis nostræ asylū, & sacram ancoram confugiendum existimauit. *Itaque omni auxilio destitutus ad Iesu iacebam pedes regabam la chrimis crine tergebam me minime clamantem diem crebro iunxisse cū nocte nec prius à pectoris cessasse verbibus quā rediret dño increpante tranquillitas.*

Nec mirum cuique esse debet quod homines miseri & fragiles subsidio orationis indigere affirmemus, cum & ipse dominus & redemptor noster Iesus Christus quicquid fieri voluit meritò, ac medio orationis voluit obtinere, ita apud Lucā habetur, *quod exiit in montē orare et erat pernoctans in oratione Dei,* quo loco verba Caietani annexenda censui, *confidera, inquit, quanta sit necessitas orandi cū etiā ad ipsa opera, quæ Christus sciebat se facturū orationis mediū adlberet, ea ratione quia orationes causæ mediæ sunt ad operanda et consequenda, sine causis autem medijs velle effectus stultus est, sicut velle colligere frumenta sine seminatione, idcirco et Christus dominus à patre petit oratione vehementissima id quod fieri volebat, absolutis duobus generalibus documentis ad specialiora remedia descendendum.*

2. Paral. c. 20.

Hier. epi stola Eustochiū de custodia virginitatis.

Oratio medium ad omne bonū cōsequendū.

Luc. 6.

Caiet. 3. p. 9. 13. art. 4. in 3.

QVAE DE INCEPS SEQUUNTUR, BRE-
uiori charactere typis mandari curauimus, te ut admont
remus : non tam ad externam lectionem : quam ad
internam mentis contemplationem pertinere. Quae
ob id tua Christiana meditatione : & di-
latanda et absoluenda sunt. Fruere
in Domino.

Sediam

De iam discamus à psalmographo, Deū ipsum orante & deprecante, quomodo et ipsi eum exorare valeamus: quod erat primum corū, quæ proposuimus, vt selectos psalmorum flosculos seorsum intercipientes, vt in afflictione constituti pro varietate tribulationis ad Deum ipsum humiliter clamemus. Magnam virtutem esse psalterij autor est D. Hiero. Quid nisi Spiritus sancti organum est, hortus quidam deliciarum, & omnis bonæ doctrinæ thesaurus, psalmodia consolatio est flentium, cura dolentium, egrotantium sanitas, animæ re medium, & miseriarum omnium suffragium.

Si multiplicati sunt in te hostes, dic psalmum. Dñe quid multiplicati sunt qui tribulant me, &c. Titulus est, psalmus David cū fugeret à facie Absalon filij sui, & agit de Christi passione, & eius gloriosa resurrectione, & de Ecclesia, & vnus cuiusq; fidelis tribulatione & impugnatione. Oratio est, peccatoris in grauissimo peccato constituti.

Hic autem orando, repetatur integer psalmus, quod in sequentibus facies perpetuū, ne tardiosa sit iterata admonitio.

Si vides parari tibi insidias, dic psalmum: Verba mea auribus percipe Dñe, &c. Titulus, in finem psalmus David, pro ea quæ hæreditatem consequetur, in quo petit Ecclesia, orationem suam audiri, prædicans hæreticos & schismaticos à Dei munere excludendos, felicitia, insuper commemorans præmia beatorum, orat vt extorres in patriâ restituantur.

Præcurratur integer psalmus, vt dudum admonebamus, quod in reliquis omnibus etiam obseruandum est.

Si qui machinantur contra te consilium, dic psalmum. Dñe Deus in te speraui, &c. Titulus psalmus David quæ catauit Domino pro verbis Chusi filij Gemini, & pertinet ad humanitatem Christi, & est oratio viri iusti in tribulatione positi, corporali, vel spirituali, à qua petit diuinitus liberari.

Si quis te metu affecerit, dic psalmū: In Domino confido, &c. Titulus, in finem psalmus David, & agit de hæreticis, qui nituntur catholicos in suam conuertere prauitatem cōminans illis Domino iudicium, & quid in illa tribulatione debeāt sustinere prædicens, expostulat cum aduersarijs, & fiduciam in Deo prædicat.

Si perseverant in te inimicorū insidix, dic psalmū: Vsq̄uequo Dñe, &c. Titulus, in finem psal. David, & agit de multiplici aduersitate & tribulatione fidelium, à quibus petimus diuinitus liberari.

De sex
particu-
laribus.

1. pars de
selectis
flosculis
psalmo-
rum.

Hier. epi.
ad Eusta-
ch. de vir-
tute psal-
morum.

Pfal. 3.

Obserua

Pfal. 5

Pfal. 7

Pfal. 10.

Pfal. 12.

Tertie partis locus vigesimus quintus

- Pfal. 16.** Si fatigatus ab hostibus refrigerium petis, dic psalm. Exaudi Domine iustitiam, &c. Titulus, oratio David, & est oratio Christi tempore sue passionis instante, vel est oratio cuiuslibet fidelis in tribulatione positi, cuius oratio vehemens est, vt à persecuentibus eripiat.
- Pfal. 21.** Si meditatione passionis Christi patientiam in aduersis habere cupis, dic psalmum, Deus Deus meus respice, &c. Titulus, in finem pro suceptione matutina psalmus David, & agit de vehementissima, & amarissima Christi passione, eius fructu, & utilitate, summa psalmi est, directionem, in Deo exaltationem regni Christi, & ad vniuersi orbis terminos propagationem adumbrare.
- Pfal. 24.** Si irritant te inimici, dic psalmum, Ad te Domine leuauit, &c. Titulus in finem psalmus David, in quo est oratio Ecclesie, vel personæ deuotæ tribulationibus grauiter afflictæ, & imploratio diuini auxiliij pro liberatione: nam orat Dominum, vt a peccatis se liberet, vias suas doceat, hostiumq; furorem eripiat: quod boni tatis diuinæ id præstare proprium est.
- Pfal. 26.** Si grassantibus in te inimicis in Domino confidis, dic psalmum Dominus illuminatio mea, &c. Titulus, psalmus David, priusquam liniretur, in quo agit de fortitudine & constantia in aduersis, & de tentationibus vitæ præsentis, ac de profectu & perseuerantia in virtutibus, & bonis, & spiritu prophetæ spem sibi futuræ beatitudinis pollicetur, quod in præcedenti psalmo, Iudica me Domine, &c. coram tribunali Dei constitutus precabatur, vt ab inimicis hostibus se vindicaret.
- Pfal. 27.** Si anxietas te tangit, & vitæ tædium, dic psalmum, Ad te Domine clamabo, &c. Titulus, psal. ipse David vel huic David, in quo orat Christus per id quod homo est, vt eius audiat oratio, agitq; gratias, quoniam exauditus est, rogans, vt saluus fiat populus, eius nomine crediturus, orat itaque opem diuinam, & exauditus agit gratias.
- Pfal. 30.** Si oppressus malis in Deo cōfidis, dic psalmum, In te Domine speravi, &c. Titulus, psal. David, pro celsa, et est vox Christi in cruce pendentis orantis Patrem, vt à malis imminentibus liberetur: nam Deus Optimus & Maximus à se pendentibus nusquam deserit.
- Pfal. 34.** Si aduersarijs tuis resistere nō potes, dic psalmum, Iudica me Domine nocentes me, &c. Titulus, in finem psalmus ipsi David, & agit de Christi passione, et suorum mēbrorum persecutione: diuinum implorās auxiliū pro corū liberatione, implorat enim opem

opem Dei, ut iudicis, qui causam suam agere, & liberare potest.

Si iniuste accusant te sceleris inimici tui, dic psalmū, Dixi eu
stodiam, &c. Titulus, in finem pro Idithum, canticum David,
& agit de custodia linguar, ac de vanitate et miseria vitæ huma-
næ, petens finem vitæ suæ notum sibi fieri, &noxia delicti sibi di-
mitti, quo David orat, ut tollatur peccatum, & deinde ut tollatur
morbus quo ob peccatum fuerat correptus, ut præcedenti psalmo,
Dñe ne in furore, &c. Et in utroque est formula viri pœnitētis. Psal. 38.

Si lacefferis ab impijs Deum desiderans, dic psalmū, Qui ead-
modum desiderat, &c. Titulus, in finem intellectus filijs Core: et
est vox fidelium Dominū desiderātium, ne Deo adiutore in hoc
seculo turbetur, nam David regno pulsus à filio, restitui à Deo
poscit. Psal. 57.

Si falso iudicio humano tractaris, dic psalmū, Iudicame Deus
&c. Titulus, in finem psalmus David, & est vox Ecclesiæ orātis,
ut in nouissimo examine ab infidelibus diuidatur, cōpositus est
in persecutione Saulis, aut Absalonis: ideo idem argumentum cū
superiori. Psal. 41.

Si confugiens ad Deum, mala quæ præmebant euasisti, dic psal-
mum, Deus noster refugium & virtus, &c. Titulus, in finem fi-
lij Core pro arcanis psalmus David, & agit de aduentu Christi,
et de conuersione, et saluatione gentium, et pro turbatione fide-
lium Deo protectore nihil timentium: Ecclesiæ catholicæ cōuen-
nit, quæ Deo præside secunda est in quibusuis periculis. Psal. 45.

Si pœnitens de peccato reuertaris ad Dominum, dic psalmū,
Miserere mei Deus, &c. Titulus, in finem psalmus David, cū
venit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Bersabæ, &
est oratio veri pœnitentis, Dei magnā misericordiam pro venia,
& gratia obtinenda humiliter et deuotè implorantis, & vchemen-
ter petit spiritum Dei, qui cor nouum creat, & vanas cupiditates
refrenat. Psal. 50.

Si querunt te hostes ad te iniuste perdendum, dic psalmum,
Deus in uomine tuo saluum me fac, &c. Titulus, in finem in car-
minibus, vel hymnis intellectus David, cū venissent Ziphci, & di-
xissent ad Saul: noune ecce David absconditus est apud nos: et
est oratio Christi, vel Ecclesiæ, seu hominis iusti in tribulatione
positi, pro liberatione, ab aduersa persecutione, composuit hunc
psalmum, cū in periculum maximum adductus esset David pro-
ditione Ziphitarum, vbi diuinum auxilium implorabat. Psal. 53.

Si præsus fueris hominum nequitia ad Deum confugas, dic

Tertie partis locus vicesimus quintus

Pfal. 54

psalmum, Exaudi Deus orationem, &c. Titulus, in finem in carminibus, vel hymnis intellectus David: et est oratio Christi ad patrem ex infirmitate carnis assumptæ, vel Ecclesiæ, seu hominis iusti innocenter patientis, et ad Deum pro sua liberatione humiliter recurrentis, querebatur David de perditissimis hominibus et fallacissimis, quos inter præcipuos amicos habuerat, sed iam in summam angustiam redactus, vltionem ipsis imprecatur.

1. Reg. 23
et. 26.

Pfal. 58

Si insurgant in te hostiles cateræ, dic psalmum: Eripe me de inimicis, &c. Titulus, in fine in ne disperdas David, in tituli inscriptione, quando misit Saul, et custodierit donum eius, vt interficeret eum, ob id opem cõtra hostes implorat, suam iactat innocentiam, atq; æmores illorũ describit, et vltionẽ imprecatur.

Pfal. 60

Si te malignus anxiet omnium hominum inimicũ, dic psalmũ, Exaudi Deus deprecationem. &c. Titulus, in finem in hymnis psal. David: et est oratio Ecclesiæ vndiq; præssæ, vt sub alarum Christi velamine protegatur, et sub nomine cuiuscunq; fidelis exorat se à grauitate tot periculorum liberari, et se gratum fore pollicetur.

Pfal. 61.

Si tentationes sentis, trahentes te ad delinquendum, dic psal. Nonne Deo subiecta erit. &c. Titulus, in finem pro Idithum psal. David: et est vox conuersi dicentis animam suam Deo esse subiectam, monentisq; peregrinantes, vt magis in Domino, quã in caduca huius mundi scelicitate cõfidant, in homine magis quã in Deo fidere summa fatuitas est, ob id vltionem, quæ illam manet diuinitus exponit.

Pfal. 63.

Si timeas falsõ criminantium in linguas, dic psalmum: Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, &c. Titulus, in finẽ psal. David: et loquitur Christus per totum hunc psalmũ de sua passione, orans ne cedat inimicis, sed vt constantiam habeat liberturq; finaliter ab eis: precatio est contra delatores et sicophãtas, quorum ingenium describit, et vltionem prædicat.

Pfal. 67

Si à malignis spiritibus nocentem times, dic psalmũ: Exurgat Deus et dissipentur inimici eius. &c. Titulus, in finem psal. cantici David: in quo propheta Christi aduentũ annuntiat inimicorumq; eius superbiam comprimendam: agit etiam de eius passione, resurrectione, Ascensione: Spiritus sancti missionẽ. &c. quibus præsidijs contra hostes potentissimos insignes victorias fideles comparamus.

Pfal. 68.

Si in magnis angustijs es constitutus, dic psalmum: Saluum me fac Deus. etc. Titulus, pro ijs qui commutabuntur, psalmus ipsi

ipsi David, & agit de oratione Christi ad patrem in sua passione & pro sua liberatione a luto huius seculi, ne spes fidelium in eius resurrectione decipiatur, argumentum idem quod possumus superius.

Pfal. 34.

Si times insultum animam tuam perdere volentium, dic psalmum, Deus in adiutorium meum intende &c. Titulus in finem Psal. David in rememoratione quod falsum fecit eum Dominus & est vox martyrum & confessorum, & iustorum in tribulatione, ut liberentur, ob id celerem opem sibi conferri orant.

Pfal. 69.

Si cum Deo seruias, te peruerse iniquum & a Deo derelictum iudicant, dic psalmum. In te Domine speravi &c. Titulus psalmus David, filiorum Ionadab & priorum captiuorum: & est vox deuotorum qui ab humanis iniquitatibus se petunt liberari & diuina protectione contineri.

Pfal. 70.

Si falsum ab hominibus iudicium sustines, ut in Deo consolaris, dic psalmum. Deus iudicium tuum Regi da &c. Titulus in Salomonem psalmus in quo propheta aduentum Christi annuncians, ab omnibus regibus eum dicit adorandum: quia humanum genus a diaboli potestate redemit, sub typo ergo Salomo. orat aduenire amplissimum regnum Christi quod nos a cunctis malis liberauit.

Pfal. 71.

Si populum fidelem vides afflictum, precare Deum, dicendo psal. Ut quid repulisti &c. Titulus intellectus A sapl: & agit de lamentatione miseræ iudeorum, & desiderio liberationis ipsorum & similiter fidelium in captiuitate peccati detentorum: quapropter querella est populi fidelis apud Deum de contumelia nominis diuini, precatur suæ gloriæ aduentum & hostium excisionem.

Pfal. 73.

Si certamen aut bellum est impiorum contra pios, dic psalmum Deus quis similis erit tibi &c. Titulus canticum psalmi A sapl: & est vox fidelium deprecantium, ne a satellitibus antichristi diuinus ecclesia torqueatur, precatur ergo ut Deus succurrat populo contra potentissimos hostes.

Pfal. 81.

Si anxius es in te spiritus tuus, dic psalmi. Domine Deus salutis mee in die clamaui &c. Titulus, canticum psalmi filijs Core in finem pro Maheleti ad respondendum, intellectus Eman Israëlitæ, in quo agit de Christi & suorum membrorum passione & deuota auxilij imploratione per queimoniam vehementissimam de difficili malo persecutionis.

Pfal. 87.

1. Reg. 4

Si te aut alios cohortari velis ad fortitudinem contra hostes, dic

Tertia partis locus vigesimus quintus

- Pfal. 90.** psalm. qui habitat in adiutorio altissimi &c. Titulus laus cantici David : in quo agit propheta decerta & ineffabile protectione diuina & pugna iusti hominis, firmiter adiutorium Dei sperantis & de presentia Dei in ipsa tribulatione, hanc ob causam libere suscipienda.
- Pfal. 101** Si vitæ malis affeceris consolans te in Deo, dic psalm. Domine exaudi orationem meam &c. Titulus, oratio pauperis cū anxiaretur in conspectu Dei & coram Domino effudit precem suam: & est oratio Christi nostro defectui compatiens, vel fidelis vere penitentis veniam de peccatis & liberationē à miseris deuotè implorantis & vt opem ferat populo ad extremum afflictō.
- Pfal. 108** Si falsas in te sentis linguarum calumnias, dic psal. Deus laudem meam ne tacueris &c. Titulus in finem psal. David: in quo Christus increpat iudæos qui sibi mala pro bonis reddiderunt & agit de passione & humilitate Christi, ac de malitia & pœna multiplici Iudæ traditoris & ingrati populi iudaici, orat ergo vt ab impenitentibus vndiq;ue periculis erripiat.
- Pfal. 119** Ne te lædant peruersæ doctrinæ linguæ, dic psalmum. Ad Dominum cum tribularer clamaui &c. Titulus canticum graduum, & est clamor petentis ascendere & proficere cupientis qui vehementer affligitur quod in hac vita diutiùs, malorum permissio ne prægrauatur.
- Pfal. 120** Verum auxilium vnde sit contemplans, dic psal. Leuaui oculos meos in montes &c. Titulus canticum graduum, in quo propheta ad sanctorum merita oculos leuaus, petit eorum adiuuari precibus, ne mēs eius hostili impugnationi succumbat, confidit, ac insuper diuinum implorat auxilium: est enim precatio fidelis in magno aliquo periculo constituti vt diuina ope erui possit.
- Pfal. 122** Si te mundi fastus fatigat, dic psal. Ad te leuaui oculos meos &c. Titulus canticum graduum: vbi propheta ad Dominum lumina cordis erigit, & suum postulat suffragium, quia aduersa patiebatur multa, instanti bello Ammonitarum & Sironum.
- Pfal. 124** Si cogitas angelos bonorum esse custodes, dic psal. Qui confidunt in domino sicut mons Syon &c. Titulus canticum graduum, in quo clamat propheta nobis in Domino cōfidendū ne laboremus in cassum petens, vt rectis prosperitas, prauis vindicta proueniat: id circo pronūtiat impios in regno Dei nō habere sortē cū impijs. Cū cogitas in potestate alicuius nō esse saluari, dic psalm. Nisi Dominus edificauerit domū &c. Titulus canticum graduum: in quo agit de spiritali Dei id est ecclesie & fidelium ædificatione in fide

& moribus: nam & vt bona adipiscamur & vt recte viuamus, atque mala declinemus ex Deo ipso habemus: à quo habemus & velle, & proficere pro bona eius voluntate.

Si sepe tentatus insidias deuitasti, dic psal. **Sæpe expugnauerunt me &c.** Titulus, canticum graduum: & agit de ecclesie persecutione & inter malos patientia ac de malorum persecutium Dei actione, docet ergo forti atque infracto animo perferendū quid Dominus impoluerit.

Psal. 118

Si compunctum te corde & animo sentis, dic psal. De profundis clamaui ad te Domine &c. Titulus, canticum graduum: & est oratio & clamor vere penitentis pro liberatione à peccatis & à misericors, doceris enim spe bona concepta orandum esse vt Deus a tyrani deliberet.

Psal. 129.

Si te cogitatus ex spiritualibus ad vana deiicit, dic psal. super flumina Babilonis &c. Titulus psal. Dauid propter Hier. & agit de populi Israelitici captiuitate in Babylone & fidelium in peccatis docetque captiuos captiuitatis suæ rationem debere subducere.

Psal. 136.

Si es vbi peruersa sunt doctrinæ dogmata, dic psal. Fripie me Domine ab homine malo &c. Titulus in finem psal. Dauid, in quo ecclesia Dominū deprecatur vt ab inimico diabolo, & malis hominibus eius ministris liberetur.

Psal. 137.

Si tuis ne verbo offēdas: dic psal. Domine clamaui ad te exaudi me &c. Titulus psal. ipsi Dauid: in quo petit vir fidelis, vt inter mundanos actus a diuersis liberetur erroribus: præcipue à peccatio lingua: ne scilicet in peccatorum reitacula cadat.

Psal. 140

Si amici & noti deseruerunt te ora, & die psal. Voce mea ad Dominum clamaui, &c. Titulus intellectus Dauid cum esset in spelunca, oratio in qua Christus ad patrem clamat: dolos iudicæ persecutionis, vel est vox cuiuslibet fidelis in afflictione positi à qua se petit liberari, docentur pij quid eis agendum sit in periculo.

Psal. 141

Si victor euasisti de inimicis tuis, dic psal. Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium &c. Titulus, psal. Dauid ad Goliath: in quo designatur certamen domini salutare, nam sicut Dauid Goliath saxo prostauit, ita per petram Christum victa est diabolica fortitudo, agitque gratias profelicissimo statu regni Israelitici, sublato Saule, & deuisis Palestinis.

Psal. 143

Si post schismata bella & præsuras succedit pax, dic psalm. Lauda Hierusalem Dominum &c. Titulus Allehuya Aggei & Zachariæ, in quo propheta celestem ciuitatem alloquitur, vbi pace

Psal. 147.

Tertiae partis locus vigesimus quintus.

Psa. 146

reddita adipe frumenti satiatur iustus: & Dominum iugi exultatione collaudat, concordat cum psalmo superiori: Laudate Dominum quoniam bonum est &c. in laudem & gratiarum actionem quod e captiuitate fuerunt in patriam restituti Israelitæ, ac commodata sanè oratio spei fulciendæ. Hætenus de primo.

Secunda est de precibus sanctorum veteris testamenti.

Nunc ad alterum descendamus, nempe, sanctorum patrum veteris testamenti ad Deum preces subiiciendo, ut in numerato habere possimus præsidium, ad quod confugere valeamus, in afflictionibus constituti.

Iob. 1.

Orat Iob petens patientiam, nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertat illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit &c., & postea orat spei consummationem etiam occiderit me, &c. Orat Thobias reuerendo iudicia Domini, iustus es Domine: & omnia iudicia tua vera sunt &c.

Iob. 15.

Orat Sarra pro consolatione in improperio impetranda Benedictum est nomen tuum Deus patrum &c.

Thob. 3.

Orat Iudith fortitudinemque exorat, Tu es Deus qui contra bella ab initio &c. & postea, confirma me Deus Israel &c.

Iudith. 9

Iudit. 13

Hest. 13.

Orat Mardocheus desiderans liberationem ab Aman Domine Domine rex omnipotens &c.

Isa. 33.

Ijai. 64.

Ierc. 17.

Thre. 1.

Thre. 3.

Thre. 5.

Orat Iheremia absolutioem à peccatis propter quæ subdisti erant inimicis Domine mi qui rex noster est solus &c.

1. Paral. 36.

36.

Orat Isaias in persona populi brachium Domini exposcens, Domine miserere nostri &c. & postea, diuinæ maiestatis altitudinem, & propriam vilitatem cõfiterendo, Dñe pater noster es tu &c.

Baruc. 2.

2.

Orat Iheremia deplorans multa damna in qua propria peccata populum detruserat, Sana me Domine & sanabor &c. & infra, Ego plorans, & oculus meus deducens aquas &c. & infra, Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius &c. & infra, recordare Domine quid accederit nobis &c.

Dan. 9.

9.

Orat Manasses, quæ licet apud grecos & hebræos non legatur in vulgata est quæ apprimè notanda, Dñe Deus omnipotens &c.

2. Mac. 1

1

Orat Baruch iustitia Dñi peccata punientis recognoscendo facti sumus subter & non supra &c.

Tertia pars de orationibus patrum noui testamenti quibus orare docuerunt, nos ut a malis liberemur. Christus Dominus præstitit nobis orationem quam ideò Dominicam

1

1

1

1

1

1

1

Orat Daniel exomologesin dolenter faciens, obsecro Dñe &c. Orat Nchemias in qua vires & conditiones orationis licebit attendere. Domine Deus omnium creator &c. Hæc de secundo. Tertius locus quem polliciti sumus, est de orationibus patrum noui testamenti quibus orare docuerunt, nos ut a malis liberemur. Christus Dominus præstitit nobis orationem quam ideò Dominicam

nicam

nicam appellamus, quæ summa est omnium orationum, & quæ omnes petitiones continet. Pater noster qui est in caelis &c. & ita oravit in horto.

Quem morem secuti sunt omnes apostoli & discipuli Christi ut nos quoque ipsos imitemur.

Salua nos Domine perimus.

Pater saluifica me ex hac hora.

Abba pater, omnia tibi possibilis sunt, transfer hunc calicem à me: sed non quod ego volo sed quod tu.

Domine Iesu suscipe spiritum meum.

Orabo spiritu, orabo & mente Dñm: ut digni habeamur stare ante filium hominis, & fugere ea quæ prædixit futura pericula.

Deus propitius esto mihi peccatori.

In manus tuas commendo spiritum meum. Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt.

Et ne statuas inimicis nostris peccatū quod contra nos faciūt.

Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, &c.

Hæc de tertio.

Quarto loco subiiciendæ essent sanctæ ecclesiæ orationes quibus tum à Deo tum à diuis dum tribulationibus præmitur, auxiliū postulat, sed video plures esse quam referre valet, & sat scio eas viris pijs notissimas esse tales sunt.

Preces populi tui quæsumus Domine Clementer exaudi: ut qui iusti pro peccatis nostris affligimur, pietatis tuæ visitatione consolemur & pro tui nominis gloria misericorditer liberemur Amen.

Deus qui in tantis periculis constitutos pro humana scis fragilitate non posse subsistere: da nobis salutē mentis & corporis, ut ea quæ pro peccatis nostris patimur, te adiuuante vincamus Amen.

Deus qui culpa offendenti penitentia placaris: preces populi tui supplicantis propitius respice: & flagella tuæ iracundiæ quæ pro peccatis nostris mereamur auerte Amen.

Onnipotens sempiternæ Deus, qui humano generi ad imitandum humilitatis exemplum: Saluatorem nostrum carnem sumere, & crucē subire fecisti: concede propitius, ut & patiētiæ ipsius habere documēta, & resurrectionis consortia mereamur Amen.

A cunctis nos Domine quæsumus mentis & corporis defensione periculis: & intercedente beata ac gloriosa Dei genitrice Maria cū beatis apostolis tuis Petro & Paulo & omnibus sanctis

Mat. 6.
& 26.

Matt. 9.

Iohā. 17.

Mat. 14.

Act. 7.

1. Co. 14.

Luc. 22.

Luc. 18.

Idem. 23.

Idem. 23.

Act. 7.

Ephes. 3.

Quarta

partis de
orationi
bus eccle
siæ catho
licæ.

¶ Ora. i.

in sab. 4.

tēpōiū &

1. ora. do

minicæ

4. post

Epipha.

atq̄e o-

ratio su-

per po-

pulū fe-

rix. 6. ci-

nerū. 1.

or. domi-

nice pal-

marū &

1. 2. heb-

domadæ

maioris,

& super

populū

leria. 2.

post. 4.

domini-

cæ quad.

1. orat. 7.

dominc.

&. 19. &

21. & 22.

domini-

car. post

penteco.

&. 1. ora.

& post

commu-

nionē in

missa

de pace

ora. ad

poscēda

suffragia

sanctorū

Tertia partis locus vigesimus quintus

N. N. salutem nobis tribue benignus & pacem: vt destructis aduersitatibus & erroribus vniuersis, ecclesia tua secura tibi seruiat libertate. Amen.

Quę sumus omnipotens Deus vt famulus tuus rex noster Philippus, qui tua miseratione suscepit regnorum gubernacula, virtutem etiā omnium percipiat incrementa: quibus decenter ornatus, & vitiorum monstra deuitare, & hostes superare: & ad te qui via & veritas & vita es, gratosus valeat peruenire. Amen.

¶ Alias plurimas nō minus deuotas inducere possemus sacro sanctę matris ecclesię preces, quibus nos instruit, vt in afflictionibus ad Deum clamemus sed consultō omittimus: cum quia peruia sunt: tūm quia viris pijs hæc sufficere videntur, à quibus pro sua deuotiōe ad maiora discurrēt: quibus hæc ad exēplar subiecimus. Ad finē properemus & quod quanto polliciti sumus opere præstemus: nempe, vt ex diuinis literis, testimonia nonnulla annotemus, quibus afflictī non nil respirationis percipere valeamus: hæc autem quoniam innumera ferē sunt, ad quatuor capita sub bi cui compendio reducere placuit.

Primum sumitur ex conditione Dei misericorditer ad pœnitentes condescendentis: quibus insinuat se cupere ab afflictione desistere dum modo & nos à peccatis cessemus. Pro quo facere videntur ea quę superius diximus de pacto & inuiolabili sedere Dei, quod si nos pœnitentiam egerimus quod Deus quoque ipse & pœnitentiam aget, super malo quod cogitauerat facere. Res est aperta, filij hominum vsque quo graui corde: vt quid diligitis vanitatem & queritis mendacium. Vultus autem Domini super facientes mala vt perdat de terra memoriam eorum. Non accedat ad te malū & flagellum nō appropinquauit tabernaculo tuo. Noli facere mala & non te apprehendent, discede ab iniquo & deficient mala abs te. Fili non semines mala in sulcis iniustitię, & non metes ea in septuplum, addit inferius. Fili peccasti: non adicias iterum sed & de pristinis deprecare vt tibi dimitantur quasi à facie colubri fuge peccata etsi acceperis ad illa, succipient te.

Si conuerteris conuertam te & ante faciem meam stabis: multa alia subdit elegātia. quibus cum regio vate significat, quod Dominus Deus loquetur pacem in plebem suam & super sanctos suos & in eos qui conuertuntur ad cor: quod & Paulus confirmat dicens, pacem habete & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Ad instar horum locorum diligenti & fideli christiano passim multa occurrent similia loca: nolumus in præsentī te grauare.

Secundum

quę plurimus dominic. repetitur & in orationibus ad diuersa. 1. orat. pro inimicis &. 1. pro tribula. peccat. &. 1. orat. B. Marię. Virginis à purificatio.

Secundum caput sumitur ex natura ipsa peccati quod sanè ex
 polcit & iustissimè prouocat diuinam iustitiam vt nos ob pecca
 ta puniat: irritauerunt (inquit Dauid) cum in ad inuentionibus
 suis & multiplicata est in eis ruina, & subdit, quia exaccitabere
 runt eloquia Dei & consilium altissimi irritauerunt, similiter, si
 populus meus audisset me: Israel si in vijs meis ambulasset: pro
 nihilo forsitan inimicos eorum humiliasset: & super tribulantes
 eos misissem manum meam. Nunquid dicit Ieremias, non istud
 factum est tibi quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tem
 pore quo ducebat te per uia &c. Et alius propheta, Arastis in pie
 tatem, iniquitatem mesustis, comedistis frugem mendacij: quia cõ
 fitus est in vijs tuis.

Dereliquisti fontem sapientiæ, si enim in via Dei ambulasses uti
 que in pacem super terrã. Vtinã attendisses mandata mea facta
 fuisset sicut flumen pax tua & iustitia tua sicut gurgites maris. Er
 rant qui operantur mala, misericordia autem & veritas præparat
 bona, si ergo miseros facit peccatum virtus beatos efficiet.

Peccatum peccauit Hierusalem propterea iustabilis facta est.
 Tertium sumatur ex tolerantia & patientia afflictionum, ad quã
 per peccatum penitentiam nos prouocat: in quam rem Paulus
 multa cogerit ad Hebræos scribens, tum ex fide patrum veteris
 testamenti: qui per fidem vicerunt regna operati sunt iustitiam
 adepti sunt repromissiones: tum proposito patientissimo exem
 plari passionis Christi vnde infert, recogitate enim eum qui ta
 lem sustinuit peccatoribus aduersum semetipsum contraditio
 nem vt ne fatigemini animis vestris deficientes. &c.

Tandem hanc doctrinam nobis applicans colligit: fili mi noli ne
 gligere disciplinam domini neque fatigeris dum ab eo argueris
 &c. & multa alia subnectit, vt intelligamus nos corripì à Deo tã
 quã à patre, & quod si filij sumus legitimi æquanimiter feramus
 ne extra disciplinam simus, quo circa Sapiens monet. Discipli
 nam Domini fili mi ne abicias, nec deficias cum ab eo corripè
 ris quem enim diligit Dñs corripit, & quasi pater in filio suo cõ
 placet sibi.

Audiamus Iob patientiæ exemplũ, Beatus homo qui corripitur
 à Deo increpationem ergo Domini ne reprobet: quia ipse vul
 nerat, & medetur, percutit, & manus eius sanabunt.

Expecta igitur Dominum viriliter age confortetur cor tuum
 & sustine Dominum, & de hęc expectatiõne multa egregia in
 alio psalmo, docet idem Regius vates, at que Sapiens alia

Psal. 80. Hier. 2. Osee. 10. Baruch. 3. Isai. 48. Prou. 14. Thre. 2. Tertium.
 Heb. 11. Heb. 12. Prou. 3. Iob. 5. Psal. 26. Psal. 36.

vs que ad
 aduentũ.
 tau dem
 primõ
 rationes
 in nulla
 votiu &
 Angelis
 & inte
 flo beato
 rum Mar
 tyrum

Dionys.
 Rustici
 & Eleu
 therij &
 in selio
 S. Mari
 ni episc.
 & cõf. f.

Quin
 tum de
 leois sci
 ptura ad
 consolã
 tiõne ul
 si q̃or u
 Primum
 Hier. 18.
 Psal. 4.
 Psal. 35.
 Psal. 90.
 Eccl. 7.
 Eccl. 21.
 Hier. 15.
 Psal. 84.
 2. ad Co.
 13.

Secundu
 Psal. 105
 Bbbbbb multa
 Psal. 106

Tertia partis locus vigesimus quintus

- Eccles. 2. multa similiter apponit dicens, fili accedens ad seruitutē Dei sta
in iustitia & in timore præpara animam tuam ad tentationē de-
prime cor tuum & sustine inclina aurem tuam & suscipe verba
intellectus & ne festines in tempore obductionis, sustine susten-
tationes Dei coniūgere Deo & sustine vt crescat in nouissimo
Eccl. 34. via tua. Magnas recognoscit utilitates ex afflictione patienter
tollerata reportandas, Sapiens dicens. Qui tentatus non est qua-
lia scit qui implanatus est abundabit nequitiā, qui tētatus nō est
quid scit. Donum Dei tribulationem esse docet vas electionis
Philip. 1. Paulus, quia vobis, inquit donatum est pro Christo non solū vt
in eum credatis sed vt etiam pro illo patiamini. Ibant apostoli
A cto. 5. gaudentes quoniam digni habiti sunt contumeliam pati pro no-
mine Iesu. Ergo bene debemus esse animati ad æquanimitē se-
2. ad Co- rendas & alacriter suscipiendas tribulationes vel solo illo Pauli
rinth. 4. testimoio. Propter quod non deficimus: sed licet is qui foris est
noster homo corrumpitur: tamen is qui intus est, renouatur de
die in diem. Id enim quod in præsentī est momentaneum & le-
ue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternū glo-
riæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ
videantur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur temporalia
sunt: quæ autem non videntur æterna sunt.
- Psal. 49. Quantum documentum sit Dei instruētis nos vt in aduersis
ad eū confugiamus, inuoca me in die tribulationis et uame & ho-
norificabis me: in super, in noctibus ex tollite manus vestras in
Psal. 133. sancta & benedicite Dominū: rursus, vacate & videte quoniam
ego sum Deus exaltabor in gentibus & exaltabor in terra. In su-
per, fidelis Dominus in omnibus verbis suis & sanctus in omni-
Psal. 45. bus operibus suis alleuat Dominus omnes qui corruunt & eriget
omnes elisos oculi omnium in te sperant & tu das escā illorū in
Psa. 144. tēpore oportuno aperis tu mēnum tuā & imples omne animal
benedictione, iustus dñs in omnibus vijs suis & sanctus in omni-
bus operibus suis. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eū
omnibus inuocantibus eum in veritate voluntatem timentū se
faciet & depræcationem eorum exaudiet: è contrario autem, lō-
gē est Dominus ab impijs & orationes iustorum exaudiet, & a-
Prou. 14. libi, terribilis Dominus & magnus vehemens & mirabilis po-
Eccl. 34. tentia ipsius, quapropter inuocet Christus dñs, vigilate ita tuc om-
I uca. 21. ni tempore orantes vt digni habeamini fugere ista omnia quæ
Ose 5. 14. futura sunt, & propheta, Tollite vobis cum verba & cōuertimi-
ni ad dñm & dicite ei omnem aufer iniquitatem accipe bonum,
& reddemus

& reddemus vitulos laborum vestrorum. Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum sed ora Dominum & ipse curabit te.

Deficeret me profectò tempus si innumera alia testimonia, quibus Deus afflicto se opem laturum pollicetur, coaceruare vellè pio & christiano lectori, si hæc pauca attenda & humili mente legerit, spiritus alia multa consolatoria testimonia subministrabit, menti inseret: quia ipse pollicitus fuit, cum quaesieris Dominum Deum tuum inueniens eum, tamen toto corde quaesieris & tota tribulatione animæ tuæ. Hæc de quinto.

Iam nunc ad vltimum descendamus & sanctorum patrum veteris testamenti ad Deum preces subiiciamus, quibus immortales gratias Deo pro eductione à periculis & tribulationibus, inclinatis animis retulerunt. Prius & insignius autem est illud canticum Moysi in eductione populi à mari rubro, quod cecinit gratias agens pro diuino auxilio in tribulatione ægyptiæ captiuitatis præstito. Cantemus domino: gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare &c. ad finem vsque Canticum Annæ pro Samuele sibi in filium præstito: idem quicquid habuit Deo consecrauit. Exultauit cor meum in domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo &c.

Canticum Dauid ob præparationem eorum quæ ad ædificationem templi conducebant ex diuina cõtemplatione de futuro templo & prospero eius proposito & filij Salomonis promotione.

Benedictus es domine Deus patris nostri ab æterno in æternum &c. vsque ibi, Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora, & ita præcepit Dauid fieri apud omnem ecclesiam.

Canticum Eldæ ob separationem ab alienigenis Surgite benedicite domino Deo vestro &c. vsque ad eum locum, tu ipse domine Deus qui elegisti Abraham & eduxisti eum de igne Caldeorum. Canticum Tobie cui dominus & visum & filium restituit Benedicimus te domino &c. vsque ibi, quia tu es Deus solus in vniuersa terra, similia verba postea subdit, benedicite domine Deus Israel qui tu castigasti me & tu saluasti me, rursus, magnus es domine, vsque ad verba, benedic Deum sanctorum.

Canticum Iudith ob detractionem & de captiuitate Holofernis. Laudate Dominum Deum nostrum qui non deseruit sperantes in se, vsque ibi, quoniam in seculum misericordia eius, in seruius, incipite domino in timpanis &c. vsque ibi, curantur & lætiant vsque in sempiternum.

Ecccl. 38.

Deut. 4.

Sexta est de precibus sanctorum veteris testamenti suis canticis gratiam agens tibus de superata tribulatione.

Exod. 15
1. Reg. 2.
1. Par. 29
2. Exd. 9

Tob. 8.

Cap. 11.

Judith.
Cap. 13.

Cap. 16.

Tertiae partis locus vigesimus quintus

- Ecccl. 51.** Canticum Ecclesiastici gratiarum actio est pro beneficijs copiosissime collatis. Confitebor tibi domine rex, vsque ibi, b. nedicā nomini domini.
- Isa. c. 12.** Canticum Isaia gratulatorium carmen pro suscepto beneficio. Confitebor tibi domine quoniam iratus est mihi. vsque ad finē capitis, gratiarum actio pro contrafectione potestatis diaboli, domine Deus meus es tu &c. rursus pro consolatione iusti in afflictionibus, anima mea desiderauit te in nocte sparsim per totum caput.
- Cap. 25.**
- Capi. 26.** Canticum trium puerorum pro dono refrigerationis in camino ignis ardentis, Benedictus es domine Deus patrum nostrorum vsque ibi, laudate & super exaltate eum in saecula.
- Dani. 3.** Canticum Ionæ gratulatur pro beneficio à Deo exhibito clamaui de tribulatione mea ad dominum. &c.
- Ionæ. 2.** Canticum Michæ Dei misericordia firmitatem ecclesiae gratulatur æternam. Quis Deus similis tui, vsque ad finem capitis.
- Mich. 7.** Canticum in temeratae Virginis matris Mariæ ob incarnationis mysterium. Magnificat anima mea dominum. &c.
- Luc. 1.** Canticum Zachariæ ob prescurforis aduentum. Benedictus dominus Deus Israël &c.
- Luc. 11.** Canticum Simeonis ob Christi reuelationem. Nunc dimitis &c. Hæc cantica à plurimis sanctis exactissime & deuotissime exposita esse sciō: ea tamen in mediū obijcere volui, vt quisq; fidelū intime discat & cōsideret proprium esse sanctorum de beneficijs à Deo acceptis non inaniter erigi sed magis humiliari, et liberalissimo Deo gratias referre. Ita his exultationibus apostoli, quod demonia sibi subijcerentur, exultauit inquit euangelista in Spiritu sancto, et populus Israel post victoriā celebrem de capitate Holoferne spiritualement habuit exultationem verba textus sunt
- Iudith. ca. 16.** Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum, et per tres menses gaudium huius victoriæ celebratum est cum Iudith. Expende verbum, iucundus secundum faciem sanctorum, sancti siquidem in spiritu iucundantur, et Deo accepta referunt beneficia et victoriā. Idcirco enim cantica quæ sancti cecinerunt scriptis mandata sunt, vt non solum ipsi in proprijs personis sed insuper vt posteris corde et ore Deum omnium bonorum fontem laudaremus glorificāremusque, ideo hæc omnia dicta sunt quia quæcunq; enim scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt: vt per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus. Quare Pauli Apostoli mens est vt beneuolentiam
- Ad Roma. c. 15.**

Intiam Corinthiorum caput incipit à gratiarum actione dicens, Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius cōsolationis, qui cōsolatur nos in omni tribulatione nostra ut possimus, & ipsi cōsolari eos qui in omni praxsura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo, quoniam sicut abundat passiones Christi in nobis ita & per Christum abundat consolatio nostra. Deo autē gratias qui semp̄ triumphat nos in Christo Iesu, & dedit nobis victoriam per Dominum Iesum Christum.

Ita & B. Thaddæus ut nos adhortetur ad fidei observationem & eius atque doctrinæ & charitatis veritatē quasi iubilum Deo canens suam obfignans & claudens epistolam dicit ei autem qui potens est vos conseruare sine peccato & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in aduentu Domini nostri Iesu Christi soli Deo saluatoris nostro per Iesum Christum Dñm nostrum gloria & magnificentia imperiū & potestas autē omne sæculum, & nunc & in omnia sæcula sæculorum Amen.

Diuinè ergo atque sanctè noster B. Iud. Thaddæus ad continendam semel traditæ fidei vnitatem adhortatur, de præcans ut si dei supercertantes charitatis superæ discerimus vnitatem quo in baptismo vno regenerati, vnā futuræ beatitudinis spem retineamus: atque vno charitatis vinculo conexi, in vnum corpus Christi indiuisse copulemur, & ecclesia Romana, doctrinæ puritatē seruantes debitam exhibeamus obedientiā. Temeraria enim est vox illa, quæ ad priuatum prouocat iudicium, solidus baculus traditio apostolica, à qua, etiam si angelus de cælo euangelizauerit præterquam euangelizauit Paulus, recedere sine anathemate non possunt.

Non dicit præterquam scripsit: nam non omnia scripta sunt, multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo, quædam enim scripta sunt, quædam autem per imitationem ex animo in animum medio interueniente verbo deriuantur ut Concilium Tridentinum ex Dionysio, Chrysostomo, Irenæo docet, sic Paulus admodum, imitatores mei estote sicut & ego Christi, sic Paulus autem vos fratres, quod per omnia memores estis & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Sicut enim Paulus ad obseruantiam apostolicam sollicitè nos inuitat, ita isti impij pseudoprophetæ nihil canonicum putant nisi scripturis exprimitur, nullam enim doctrinam sanctæ Romanæ matris ecclesiæ

2. ad Cor.
rinth. 1.

2. ad Cor.
rinth. 2.
1. ad Co.
15.

Scopus
epistolæ
eiusque
enarra-
tionis &
locorum
omnium

Traditio
nes ob-
seruandæ
quia nō
omnia
sunt scri-
pta.

Galat. 1.
& 2.

Luc. 3.
Dion. de

eccl. hic
rarchia.

cap.
Chrisof.

2. ad Ti-
mot. 1. ad

Heb. 6.
& 13.

Iren. li. 3
ca. 1. 2. 3.

& 4.

Tertia partis locus vigesimus quintus.

Tri. fest.
4. decr. 1
1. ad Cor.
11.

fugunt eius lacte haud nutriuntur. Idcirco eorum iudicia non possum nō esse fallacia: in modesto enim & satirico stilo & spiritu ad euersionem potius, quam ad ædificationem ecclesie omnia prosequuntur. Singula insectantur, amarulentius insciunt abusus, si qui ipsis videntur, impotentius & insolentius notant.

Prou. 16
17. & 1.
Cor. 11.
& 12. &
Hilarius
Psal. 121.
Oserua

Non distinguunt nec inspiciunt, omnia suum modum habere, aliud ad correptionem notandum, aliud ad doctrinā distinguendum, aliud ad imitationem proponendum, non omnia infamanda & obscuranda diuersum est ad perpendicularum parietē reducere, aut ipsum funditus demolliri. Sed impij spiritum Dei non habent, quin potius carnaleni: suo enim modo & regula omnia metiuntur. Imitari debuissent agricolas, qui pullulantes herbas adulterinas inter segetes sarculo purgare consueuere, non ligone euellere, ne simul erradicetur triticum: omnia suum modum habent sed peruersitas istorum est ad suscitandas lites discordias & rixas meditandas, quarum occasiones amputandæ potius sunt, ne lapides, hoc est, offendicula, in via proijcere videamur. Christianismus enim non est ia diuersum, sed in idipsum participatio, in vnus sensus sententiā permanere, nō suo cerebro & capiti inniti sed nouas res cauere, serenitatem cordis amare, mentium docibilitatem sequi, mansuetudinē ante oculos habere, cupereque, vt decenter, & ordinate omnia fiant, cōplacentiā nouitatis abominari, ne apparenti commendatione pessima pro optimis, auidius fumentur & à cōmuni, & quod tutum est, ad priuatum, & periculosum accedere. Fieri sanè potest, vt aliquando color sit optimus, tamen ad eam quā desideramus picturam minimè sit accommodatus. Tanta enim est & pacis, & vnitatis ratio, vt & ipsum silentium pacis contemplatione iustitia sit vt dixit Isaias, Erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium, & securitas vsque in sempiternū: iustitia enim velut fundamentum est, & radix pacis, si steterimus in medio cum Christo, & equalitatem seruauerimus, fructum pacis, & vnitatis colligimus: terra sola ex oninibus elementis immobili est, quia in medio mundi veluti cētrem cōstituitur, ideo quiesca manet & nos, vt habet tritum prouerbiū, iam quiescere oportet nam & silentij tutum est prēmium. Vos valete & boni cōsulite hic enim iam opportunus, & optatus istius epistolæ finis erit ad laudem & gloriam Christi. Amen.

Isai. 32.
Iohā. 20

Optimū
simile.

Alonso de
Vallejo.

SS V M M A P R A E C I - P V A R V M Q V A E S T I O N V M V T

faciliori opera innumerato habere possis,

si quidem seorsim legere

cupias.

- E**X Prima parte quæ est operis præfatio dux lucidantur præcognitiones ad expositionem sacrae scripturae locupletandam à fol. 3.
- Prima præcognitio de necessitate doctrinae a Deo reuelatae, multa continet, videlicet fol. 3.
- De triplice classe Theologiae ibidem. pag. 2.
- De veritate Theologiae triplici ratione tractatur ibidem.
- An sit Theologia fol. 4. pag. 2.
- Quid sit Theologia ex quadriplaci genere causae explicatur. fol. 5.
- Sacrarum scripturarum obscuritas explicabilis est & expositione indiget. fol. 7.
- Interpretatio & enarratio sacrarum scripturarum necessaria, f. 8.
- Genus etiam quoddam prophetiae merito dicitur. fol. 14. p. 2.
- Obscuritas scripturarum non est inutilis fol. 12.
- Proprius sensus carnalis spiritus quantum officiat sacrarum scripturarum expositioni f. 14. p. 1.
- Authoritas sacrae scripturae & traditio mirabilis fol. 16.
- ¶ Ex secunda præcognitione de sensibus scripturae quæ plurima prælibantur. fol. 15.
- Tota sacra scriptura vnus liber. f. 18
- Vbi literalis sensus primo definitur exactè, diligenterq; diuiditur. fol. 19. & 20.
- In scripturis sacris non solæ vocæ sed etiam res signa sunt. f. 19.
- De fide est scripturas sacras literales & mysticum sensum habere fol. 20. p. 2. & fol. 22.
- De sensu literalis multa alia fol. 24. eius vsus. f. 26.
- Et regula ad inueniendum fol. 26. pag. 2.
- Et an necessario sit dicendum, vnus loci scripturae plures esse sensus literales à fol. 28. & quatenus sūt plures sensus eiusdem loci. f. 32.
- Si plures sensus literales sint quomodo sit illis vtendum fol. 34. & 35.
- Diuisiones sensus literalis f. 36.
- Ex parabolis, & metaphoris quomodo erudendus literalis sensus fol. 38. & 39.
- Multiplicitas sensus literalis quibus ex causis oritur. f. 41.
- De nouo sensu literalis censura & regula fol. 41. & 42. & 51. p. 2.
- De sensu spiritali, fol. 43. & de requisitis fol. 45.
- De sensu spiritali in particulari fol. 51. & eius diuisione, &c.

Cecce

Requi-

Requisita ad distinguendum litteram ab spiritali fol. 50.

¶ De clauibus a fol. 62. que ad duas reducuntur fol. 63. 64. & deinceps.

Quatuor sensus comparantur in dignitate fol. 75.

Non omnes loci scripturæ per hos sensus exponendi à fo. 57. ad. 59.

Quibus notis sensus literalis distinguatur fol. 77.

Qua ratione Epistola hæc dicatur canonica fol. 79.

¶ Notæ insigniores, quæ in huius enarrationis secunda parte tanguntur, & signantur in tertiam partem reponuntur & per. 25. locos digeruntur.

¶ Circa totum Epistolæ argumentum & scopum est annotatio quæ de necessitate piorum operum ad salutem vltra fidem cui titulum fecimus de fidei necessitate seu sanctitate. fol. 136.

¶ Ex prima particula locus de nominum consideratione quæ etiam si sola, & nuda sint, non sunt contemnenda, sed diligenter scrutanda, & vnde imposta sint nomina, & cur aliqua maneat, & qualia in originali. fol. 145.

¶ Ex secunda particula quatuor loci notantur. Secundus in ordine locus: vulgata additionis auctoritas si post Concil. Tridentinum duntaxat per exempla Græca, aut Hebræa interpretanda sit, aut etiam in illa vt originales fontes resoluenda. fo.

151.

Tertius locus de vocatione & prædestinatione per distinctionem illam voluntatis in antecedentem & consequentem definit, & Apostolos Paulum & Thadæum conciliat. fol. 153.

Quartus locus de mysterio Trinitatis considerat quibus nominibus eam insinuamus communia nomina alicui personæ, attribuendo, siue appropriando fol. 160. & deinceps.

Quintus locus imago Trinitatis quemodo sumenda in homine fol. 164.

¶ Ex tertia particula duo loci signantur sextus locus quemodo Apostoli parem auctoritatem habuerint cum beatus Petrus eorum princeps fuerit & parem habuerunt auctoritatem a Deo fol. 166.

Septimus locus quantæ auctoritatis sit vetus vulgata editio, & an sit hæreticum dicere quod in discriminatum in omnibus bibliorū codicibus sit aliquod mendum, & quod nec in minimis deficiat, fol. 168.

¶ Ex quarta particula tres loci tractantur Octauus locus dictio exclusiua quæ vsum habeat in diuinis fol. 188.

Nonus de dolo, & caliditate hæreticorum dignoscenda, & cauenda, atque de notis hæreticorum in genere. fol. 191.

Decimus locus de Euangelij quidditate, & natura, vbi multa alia de differentia vtriusque testamenti, de libertate euangelica,

&

& quomodo iusto non sit lex
posita. fol. 200.

¶ Ex quinta particula tres loci elu-
cidantur vndecimus locus de ipsa
persona Iesu in quo summa est
mysterij diuinitz Incarnationis.
fol. 222.

Dundecimus, de misericordia, & iu-
stitia. fol. 235.

Tertius decimus, quod ignis inferni
sit coporeus & elementaris. fol.
236.

Et quod in spiritus ignis ille agat.
Et quod diabolo, & non homini pri-
mario sit preparatus. fol. 241.

Et quod ignis inferni, & ipsa gehē-
na, atque supplicium etiā in ater-
num iustissimē durent. fol. 245.

¶ Ex sexta particula loci indu-
cuntur quinque decimus quart-
tus locus de blasphemiz grau-
tate fol. 248.

Et quod blasphemia vna est de no-
tis hæreticorum decimus quintus
locus, quæ disputatio, & de quo
corpore sit altercatio inter Mi-
chælem Archangelum, & diabo-
lum. fol. 253.

Decimus sextus de origine idola-
triz. fol. 260.

Decimus septimus cur de inuoca-
tione sanctorum. fol. 264.

Decimus octauus de veneratione
inaginum quarum vsus traditio
est Apostolica. 267. & sancti Tho-
mæ sententia cum Conc. Niceno
secundo conciliatur ibidem ha-
bes imagines eodem numero ho-
nore cum suis prototypis iure co-

colendas.

¶ Ex septima particula tres loci ex-
penduntur.

Decimus nonus notæ hæreticorum
in particulari exemplis scriptu-
ræ sacræ, & naturalibus simili-
tudinibus expenduntur. Alia
hæreticorum signa, & hæresum
radices in nona particula repe-
ries. fol. 284.

Vnde sequitur locus vicesimus Ie-
gitime obseruatum esse ab inqui-
sitoribus hæreticæ prauitatis sta-
tum denunciandos est hæreticos
etiam ante fraternam correptionem:
vtpote quæ à Domino lata
sit & à B. Apostolo Iuda pro-
mulgata, eademque iure naturali
consona, & sacro sancto Dei euā-
gelio conformis sit.

¶ Ex octaua particula vnus locus
agitatur vicesimus primus cur
B. Iudas testimonium de die iu-
dicii potius ex prophetia Enoch,
quàm aliunde de sumpserit, &
si liber Enoch fuerit apocriphus,
fol. 306.

¶ In particulis decima, & vnde-
cima iam ad finem properantes
nonnullos omisimus locos, vide-
licet, de patibus, & officijs cha-
ritatis, insuper de Christi Do-
mini maiestate, quoniam hij
generatim, per vniuersam epi-
stolæ huius enarrationem fre-
quentissime, tacti sunt.

¶ Ex Epilogo pro totius canonice
scopo vnus locus accommo-
datissime peragitur fol. 312.

I N D E X.

Vigefimus fecundus de vnitate eccleſie, & fidelium contra ſchiſmaticos, vt epiftole huius, & finis & ſcopus aduentus Chriſti intelligatur, in cui⁹ priori parte de hac vnitare generaliter. fol. 312.

In poſteriori verò loco. 23. ſpecialius de eadem vnitare quæ per ſacramentalem Eucharifliæ manducationem conſumatur. fol. 320.

Vigefimus quartus, clauditur. Tãdẽ

vniuerſus iſte tractus pia illa & vera chriſtiana conſideratione, cur Deus fideles ſuos tam variè affligi ſinat, atque eccleſiam catholicã chariſſimã ſuã ſpõſam tantopere cõcuti permittatur fo. 347.

Tandem locũ vigefimum quintum tanquam colophonem apponimus in afflictorũ ſolatium & remedium ex diuina ope expectandum fol. 360.

LOCI ILLVSTRIORES

SACRÆ SCRIPTURÆ QUI
obiter, aut etiam ex instituto legitimè explicantur in
integro hoc opere quibus adijcere placuit & decreta
sacrorum Conciliorum quæ ad rei alicuius grauioris
definitionem erudite afferuntur ab
authore.

EXGENESI.

- Genes. 1. Faciamus hominem ad
imaginem & similitudinem no-
stram fol. 6. pa. 1. &. 169. &. 28. 1.
Vidit Deus cuncta quæ fecerat &
erant valde bona. f. 1. p. 1.
Gen. 2. Plantauerat autem Domi-
nus paradisum voluptatis à prin-
cipio. 182. 1. &. 68. 2.
Deus adducit omnia ad Adam vt
videret quid vocaret ea, omne e-
nim quod vocat Adam animæ
viuentis ipsum est nomen eius,
& c. 148. 2.
Hoc nunc os ex ossibus meis & ca-
ro de carne mea, hæc vocabitur
virago quoniam de viro sumpta
est. 149. 1.
Gen. 3. Nam serpens calidior erat
cunctis animantibus. 191. 1.
Ipsa conteret caput tuum. 182. 1. &
93. 1.
Tu insidiaberis calcaneo eius. 258. 2.
Gen. 4. Iratusque est Cain vehe-
menter & concidit vultus eius.
292. 1.
Surrexit Cain aduersus fratrem &
interfecit eum. 293. 1.
Abel quoque obtulit de primo ge-
nitis gregis sui. 266. 1.
Gen. 11. Erat terra labij vnus, & c.
69. 1.
Gen. 15. Scito prægnoscens quod
peregrinum futurum sit semen
tuum in terra non sua, & subijciēt
eos seruituti & affligent quadrin-
gentis annis. 67. 2.
Gen. 20. Ecce Aaron frater tuus
erit propheta tuus. 10. 1.
Gen. 25. Abraham mane consur-
gens tollens panem & vrē aquæ
deditque Agar & posuit scapulæ
eius. 66. 1.
Gen. 27. Inste vocatum est nomē
eius Iacob supplantauit enim nie
altera vice. 148. 1.
Gen. 31. Nisi Deus patris mei A-
braham & timor Isaac affuisset
mihi forsitan modo nudum me
dimississes. 266. 2.
Genes. 47. Quo iurante adorauit
Israel Dominum conuersus ad
Ierusalem caput. 29. 2.
Gen. 49. Catulus leonis Iuda ad
pædam filii mi ascendisti. 31. 2.

EX EXODO.

Exod. 12. Os non comminuetis ex
eo. 54. 1. & 35. 2.

Habitatio autem filiorum Israel
qua manserunt in Aegypto fuit.
430. annorum. 65. 1.

Exod. 13. Eduxi vos in manu for-
ti. 134. 1.

Exod. 18. Et eruditus est Moyses
omni sapientia Aegyptiorum.
308. 2.

Exod. 20. Non assumes nomen
Dei tui in vanum. 250. 1.

Exod. 23. Hænzum Chananzum
non eijciam à facie tua. 354.

Exod. 32. Recordare Abraham &
Isaac & Israel seruatorum tuorū.
267. 1.

Hi sunt Dij tui Israel qui te edu-
xerunt de terra Aegyptij. 268. 1.

EX LEVITICO.

Leuit. 5. Immundum ne tetigeris.
302. 1.

Leuit. 13. Omni tempore quo le-
profus est & immundus solus ha-
bitauit extra castra. 303. 2.

Leuit. 26. Si in præceptis meis am-
bulaueritis. 364. 1. & 2.

NVMERORVM:

Num. 16. Recedite à tabernaculis
impiorum & nolite tangere quæ
ad eos pertinent ne inuoluamini
in peccatis eorum. 302. 2.

Mulrum erigimini filij leui non pa-
rum vobis est quod separauit vos
Deus Israel ab omni populo quod

est enim Aaron vt murmuretis
contra eum. 294. 1.

Audit Moyses & cecidit pronus in
faciem. ibidem.

Num. 17. Virga Aaron apparuit
turgentibus gemmis.

Num. 22. Balaam noli ire cum eis
neque maledicas populo qui be-
nedictus est. 293. 1.

EX DEUTERONOMIO:

Deut. 3. Moyses seruus meus mor-
tuus est. 257. 1. 2.

Deut. 4. Custodi temetipsum & a-
nimam tuam solicite. 128. 2.

Deut. 6. Audi Israel Dñs Deus no-
ster vnus est. 58. 1.

13 Si tibi voluerit persuadere fra-
ter tuus filius matris tuæ eamus
& seruiamus dijs alienis quos
ignoras. 296. 1.

Non audies verba prophetæ illius
quia tentat vos Dñs. 352. 1. 2.

18 Secundum mensuram dilecti,
&c. 107. 1.

28 Si autem audieris vocem Do-
mini tui. 365. 1.

32 Dei perfecta sunt opera. 8. 1. &
33. 1.

Iudi. 9. Ligna ierunt vt vngerent
super se & Regem. 24. 1.

2 Paral. 20. Cum ignoremus quid
agere debeamus hoc solū, &c. 368. 2.

2. Para. 22. Ego ero illi in patrem &
ipse mihi in filium. 34. 1.

1. Reg. 15. Melior obedientia quam
victimæ. 304. 1.

2. Re. 7. Ego ero illi in patrē & ipse
erit mihi in filium. 31. 2.

4. Reg. 14. Cardus libani misit ad
cedrum. 24. 1.

4. Reg. 17. Et vnaquæq; gens fabri-
cata est Deum suum posueruntq;
eos in phanis & excelsis quæ fe-
cerant Samaritani. 146. 1.
- Job. 1. Vir erat in terra Hus nomi-
ne Job 37. 1.
- Job. 4. *Conceptum sermonem con-
tinere quis poterit. 300. 1.*
- 11 Si iniquitatem quæ est in manu
tua abstuleris à te & non miferit
in tabernaculo tuo iniustitia.
365. 1.
- 22 Quod enim nouit Deus & quasi
per caliginem iudicat. 250. 2.
- 25 Nunquid est numerus militum
eius. 181. 2.
- 31 Si comedi bucellam panis solus
& non comedit pupillas ex ea.
287. 1.
- Quis dederit nobis ex carne huius
impleri. 324. 2.
- 33 Senael loquitur Deus. 96. 2.

EX PSALMIS:

- Psal. 2. Apprehendite discipli-
nam ne quando irascatur Dñs.
281. 1.
- Tunc loq̄tur ad eos in ira sua. 106, 2
- 4 Signatum est super nos vultus
tui Domine. 204. 1.
- 8 Quid es homo quod memor es
eius aut filius hominis quoniam
vilitas cum 30. 1.
- 9 Consitabor tibi Domine in toto
corde meo. 367. 1.
- In circuitu impij ambulat. 288. 1.
- 19 Pluet super peccatores laq̄os.
116. 2.
- 1 In circuitu impij ambulat. 13. 2.
- eloquia Dei, pura argentū igne ex-
ploratum purgatum terra purga-
tum septuplum. 147. 2.
- 13 Trepidauerunt timore vbi non
erat timor. 238. 1.
- 23 Quis ascendit in montem Do-
mini. 323. 2.
- 33 *Inmittit Angelus Domini in
circuitu timentium eum & eri-
piet eos. 176. 2.*
- 35 Ostende misericordiã tuam ijs
qui agnoscunt te. 89. 2.
- 37 Ego tanquam surdus non audie-
bam. 255. 1.
- 39 In capite libri scriptū est. 18. 2.
- 41 Sitiuit anima mea ad Deū. 73. 10.
- 44 Omnis gloria eius ab intus in-
simbris aureis circūamicta varie-
tatibus. 44. 1. 2.
- 48 Sicut oves in inferno positi sunt
mors depascet eos. 237. 2.
- Homo cū in honore esset. 113. 1.
- 67 Qui inhabitare facit vnus in
domo. 316. 1.
- Vt excludantur ij qui probati sunt
argento. 202. 1.
- 68 Quoniam quæ tu percussisti per-
secuti sunt, &c. 250. 1.
- 71 Et dominabitur à mari vsque ad
mare. 33. 2.
- 73 Superbia eorum ascēdit semper.
260. 2.
- 82 Deus meus pone illos vt rotam,
&c. 291. 1.
- 85 Latet cor meum vt timeat no-
men tuum. 183. 2.
- 88 Quoniam quis in nubibus aqua-
bitur Domino. 288. 1.
- 89 Conuertere Domine vsquequo
& deprecabilis, &c. 157. 1.
- 90 Clamauit ad me & ego exaudi-
am. 367.

96. Apparuerunt fulgura orbi ter-
ra. 287.2.
93. Intelligite insipientes in popu-
lo. 250.2.
103. Accepisti dona in hominibus.
68.1.
106. Et eduxi eos de tenebris & um-
bra mortis. 245.1.
108. Pro eo ut me diligenter detra-
hebant mihi. 249.1.
109. Dixit Dominus Domino meo
76.2.
De Sion exhibit lex & verbum Do-
mini, &c. 205.1.
Virgam virtutis tuæ emittet Domi-
nus ex Sion. ibidem.
Tecum principium in die virtutis
tuæ. 176.2.
113. Iustitia tua sicut montes Dei.
205.1.
118. Septies in die laudē tibi. 66.2.
Particeps ego sum omnium timentium
te. 267.1.
119. Ad Dominum cum tribularer
clamaui. 367.
121. Cuius participatio in idipsum.
360.
125. Eui res ibant & flebant venien-
tes autem venient cum exultatio-
ne portantes manipulos suos.
132.2.
131. Viduam eius benedicens be-
nedicam. 183.2.
Pauperes eius saturabo panibus.
186.1.
132. Quam bonum & quam incun-
dū habitare fratres in vnū. 360.1.
133. Extollite manus vestras in san-
cta. 184.1.
134. Omnia quæcunque voluit Do-
minus fecit in cælo, &c. 154.1.

136. Exinanite exinanite vsque ad
fundamentum in ea. 142.2.
138. Quo ibo à spiritu tuo. 103.2.
140. Pone Domine custodiam ori
meo. 252.1.
149. Laudate Dominum in sanctis
eius. 141.1.
Plurium psalmodum argumēta per-
curruntur à fol. 396. ad. 372.

EX PROVERBIIS.

Prouerb. 2. Et ad inferos semite
ipsum. 303.1.
5. Stultus irridet disciplinam pa-
tris sui. 357.1.
7. Veni inebriemur vberibus. 99.1
Semper iurgia quærit malus qui di-
mittit aquam caput est iurgiorū.
357.
9. Sapientia ædificauit sibi domum
excidit columnas septem. 2.1
14. Septies in die cadit iustus. 350.
1.66.2.
Errant qui operantur malum. 284.2
15. Per misericordiam & fidem sur-
gantur peccata. 138.2.
17. Expedit magis cōfidere vrsæ oc-
currere raptis sextibus quā fatuo
confidenti in stultitia sua. 298.2.
18. Mors & vita in manibus lin-
guæ. 252.1.
22. Ne cito transgrediaris terminos
antiquos patris tui. 357.2.
25. Sicut qui mel multum comedit
sic &c. 8.1.
28. Beatus vir qui semper est pau-
dus. 286.
29. Cum defecerit prophetia popu-
lus dissipabitur. 9.2.
Qui delicate nutrit seruum sentiet
cum

- eam cō amacem. 131. 2.
 30 Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac exprimit butyrū: & qui vehemēter emingit elicit sanguinem 61. & 350. 2.
 Vltimo. Mulierem fortē quis inueniet? 176. 2.

EX ECCLESIASTE:

- Eccle. 1. Qui apponit scientiam, addit & dolorem. 210. 1.
 7 Melius est ire ad domum iustus, quam ad domum conuiuij. 104. 1
 10 Vx tibi terra cuius rex est puer &c. beata terra cuius rex. 287. 1.
 11 Si ceciderit lignū, &c. 246. 2.

EX CANTICIS.

- Cāt. 1. Nigra sum sed formosa. 64. 1
 Meliora sunt vbera tua vino. 169. 1.
 Vbi pascas in meridie. 28. 1.
 Osculetur me osculo oris sui. 367. 2
 4 Omnes gemellis foetibus, & sterilibus non est inter eas. 29. 1.
 6 Sicut cortex mali Punici. 99. 1. & 29. 1.
 Quæ est ista quæ p̄ egreditur quasi aurora. 11. 1.
 8 Soror nostra paruula est & vbera non habet. 268. 1.

EX SAPIENTE.

- Sap. 1. Hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. 6. 2.
 Sermo obscurus in vacuum non ibit. 121. 2.
 7 Nec comparauit illi lapidem preciosum. est enim in illa spiritus

- intelligētix sanctus vnus & multiplex. 29. 1.
 8 Cū ergo sis iustus, iuste omnia disponis. 72. 2.
 Attingit à fine ad finem fortiter & disponit omnia suauiter. 348. 2.
 10 Descendente igne in Pentapolim. 109. 1.
 Et eduxit illum à delicto suo & dedit illi virtutem. 6. 2.
 13 A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. 162. 1.
 Vani sunt omnes in quibus non est scientia. 261. 2.
 Inuisibilia Dei, &c. 2. 2.
 14 Creaturæ Dei in odium factæ sunt. 113. 2.

Artifex sabet de silua lignum securi. 262. 2.

- Initium fornicationis est exquisitio idolorum. ibidem.
 Infandorum idolorum cultura omninis mali causa est & initium & finis. 263. 2.
 Superuacuitas hominum hæc inuenit in orbem terrarum. 268. 2.
 Idola neque erant ab initio neque erunt in perpetuum. ibidem.
 Breuis idolorum finis est inuentus. ibidem. 1.

EX ECCLESIASTICO:

- Eccle. 1. Timor Domini expellit peccatum. 286.
 3 Altiora te ne quaeris. 8. 1.
 4 Pro iustitia agonizare. 94. 2.
 13 Qui amat periculum peribit in illo. 304. 2.
 15 Deus ab initio constituit homi-

nem & reliquit illum in manu cō
sili) sui si volueris mādāta serua-
re. 159. 1.

Non dixeris per Deum abest quæ
enim addit ne feceris, non dicas,
ille me implanauit non enim ne-
cessarij sunt ei homines impij.
ibidem.

Qui tetigerit picem inquinabitur.
302. 2.

21 Dei maledicit impius diabolū
maledicit ipse animā suam. 249. 2

25 De propiciato peccato noli esse
sine metū. 286.

27 Stultus sicut luna mutatur. 29 1. 2

34 Dilectus Deo & hominibus cu-
ius memoria in benedictione est
364. 2.

E X I S A I A.

Isa. 1. Si volueritis & audieritis me
bona terræ comedetis. 365.

Heu ego cololabor super hostibus
meis. 105. 2.

3 Apprehendit enim vir fratrem suū
domesticum patris sui. &c. 123. 2.

Dicite iuste quoniam bonè fructū
adinventionum suarum come-
det. 350.

7 Ecce virgo concipiet & pariet si-
lium. 50. 1.

11 Egredietur virga de radice Iesse
& flos de radice eius ascendet. 50. 1

13. Onus quod vidit Isaias filius
Amos super montem caliginoso-
sum leuitæ signum. 64. 2.

Ecce ego suscitabo super eos Me-
dos. ibidem.

24 Ascendam super altitudinem

nubium & similis ero altissimo.
260. 2.

Quomodo cecidisti Lucifer. 63. 2.
243. 1. 291. 2. descenderunt ad
profunda loci quasi cadaver pu-
tredinem non habebis consortiū.
298. 1.

21 Qui incredulus est infideliter a-
git. 189. 2.

26 Misereamur impio & non di-
scederet facere iniustitiam. 296. 2

Et semita iudiciorum tuorum Do-
mine sustinuumus te non ten tuū
& memoriale tuum in desiderio
animæ 224.

28 Ut faciat opus suum alienum o-
pus suis. 105. 2.

Dispone domui tuæ quia cras mo-
rieris. 365.

Sacerdos & propheta nescierūt præ-
ebrietate. 366. 2.

30 Præparata est enim ab heri thro-
phec. 242. 1.

41 Annuntiate quæ ventura sunt.
20. 1.

45 Ego Dominus & non aliter for-
mans lucem, &c. 244. 1.

53 Verè languores nostros ipse tul-
lit & dolores nostros ipse porta-
uit. 30. 2.

53 Ipse vulneratus est propter ini-
quitates nostras attritus propter
scelera nostra. ibidem.

Generationem eius quis enarrabit
31. 1.

Qui abscissus est de terra viuentiū,
ibidem.

Deus voluit committere eum in in-
firmitate si posuerit pro peccato
animam suam, videbit semen lon-
geum. ibid. 2.

I N D E X.

Obmutuit sicut ouis coram tonde-
re. 255. 1.

34 Vniuersos filios doctos à Do-
mino. 205.

37 Impij quasi mare feruens quod-
quiescere non potest & redūdat
fluctus eius. 290. 1.

Viam facite przbete iter. 8. 2.

60 Qui sunt isti qui vt nubes volāt
& quasi colūbę ad fenestras suas?
287. 2.

62 Viam facite przbete iter. 8. 2.

64 A seculo non audierunt neque
auribꝫ perceperūt. 3. 1. 7. & 1. 34. 1

Thre. 4. Paruuli petterunt panem.
9. 2.

8 Conuerte nos Domine & con-
uertemur. 157. 1.

EX IEREMIA:

Ierem. i. Virgam vigilātem egovi-
deo. 40. 2.

8 Nunquid Dominus non est in
Sion & nunquid refina non est
in Galaad? aut medicus non est.
319. 1.

15 Si steterit Moyses & Samuel co-
ram me. 264. 2.

18 Agam & ego pœnitentiam à ma-
lo quod cogitavi facere eis. 367. 2

31 Ecce dies veniet dicit, & c. 206. 1.

EX EZECHIELE:

Ezech. 1. Statura quoque erat rotis
& altitudo & horribilis aspectus.
6. 1.

milicido super capita animalū.
220. 1.

18 Non est voluntatis mex mora

peccatorum. 154. 2.

Tu signaculū similitudinis plenus
sapientia perfectus. 63. 2.

20 Dedicis pꝛcepta non bona & iu-
dicia in quibus non viuent. 208. 2

32 Vt pastoribus Israel qui pascūg
seipfos. 287. 1.

36 Effundam super vos aquam mu-
dam. 206. 1.

EX DANIELE:

Dan. 2. Lapis abscissus de monte?
93. 1.

7 Aspiciēbam in visione noctis?
190. 1.

Millia milīū ministrabāt ei. 119. 2.

Millia milium ministrabant ei &
decies millia centena millia assi-
stebant ei. 181. 2.

8 Arias quem vidisti rex Medo-
rum est Hircus rex Græcorum?
46. 2. & 49. 2.

10 Intelligentia opus est in visione?
9. 1.

EX OSSEA:

Ossa. 9. Facti sunt abominabiles?
113. 1.

11 Quia puer Israel & dilexi eum?
64. 1.

13 Perditio tua ex te Israel. 242. 2.

EX IOELE.

Ioel. 1. Cōputruerunt iumenta. 113. 2

2 Sanctificate ieiunium, vocate ex-
tum congregatz populū. 143. 2.

Anno 3. Si est malum in ciuitate
quod Dñs non fecerit. 244. 1.

Ionx. 3. Adhuc. 40. dies & Nini-
ue subuertetur. 42. 2. 365. 2.

Mich. 5. Et tu Bethleem Ephrata,
&c. 68. 2. 120. 1. &c. 185. 186.

6 Indicabo tibi homo quid sit bonum & quid Dominus requirat à te. 111. 2. & 192. 2.

Nahum. 1. Non consurget duplex tribulatio. 107. 1.

Habac. 2. Lapis qui est in pariete clamabit. 24. 1.

EX SOPHONIA.

Sopho. 1. Qui dicunt in cordibus suis non faciet benè Dominus nō faciet malè. 127. 1.

3 Tunc reddam populis electum. 314. 1.

Zach. 1. Convertimini ad me & ego convertar ad vos. 157. 1. & 364.

5 Et ostendit mihi Iesum sacerdotè magnum. 255. 2.

12 Videbunt in quem transfixerūt.

Mala. 2. Nunquid non pater vnus omnium nostrum. 141. 2.

3 Ecce aduenit dominator Dominus. 190. 1.

EX MATTHAEO.

Matth. 2. Et tu Bethleem terra Iuda nequaquā minima es in principibus Iuda. 68. 2. 120. 1. 185. 186

9 Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur. 185. 2.

Et aperiens os suum docebat eos. 212. 2.

Nisi abūdauerit iustitia vestra plusquā scribarum & Pharisaeorum. 200. 1.

Omnis qui viderit mulierem ad cō

cupiscendum eam iam moechatus est. ibidem.

6 Thesaurizate vobis thesaurum in cœlo. 40. 2.

Nihil solliciti sitis: scit enim pater vester. 12. 3.

7 Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, ita & facitis illis, hæc est enim lex. 299. 1.

Non potest arbor mala bonos fructus facere. 288. 2.

Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos. 191. 2.

A fructibus eorum cognoscetis eos. 196. 1.

8 Vade retro Sathana, & c. 15. 1.

Omnes male habentes curauit. 30. 2

Ecce motus magnus factus est in mari ita vt nauicula penè mergeretur. 361.

Quid vobis & tibi Iesu fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos? 247. 2.

9 Si ita est causa hominis cum vxore non expedit nubere. 200. 2.

Qui oriri facit solem suum super istos. 349. 2.

Si tetigero tantum simbriam vestimenti eius, &c. 210. 2.

10 Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. 8. 1. & 31. 2.

Qui postquam occiderit corpus, animam potest mittere in gehennā. 356. 1.

11 Confitebor tibi pater Dominus cœli & terræ, &c. 5. 2.

12 Cœci vident, claudi ambulant; &c. 14. 1.

Dico autē vobis quòd de omni verbo quod locuti fuerint homines reddent rationem de se. 120. 2.

I N D E X.

Nemo nouit filium nisi pater. 189. 1
Sicut Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus &c. 66. 2.

13 Cum dormirent homines uenit inimicus eius, & superfeminauit zizaniam. 196. 1.

Profert de thesauro suo noua & uetera. 6. 2.

Beatus qui in ipsum non fuerit scandalizatus. 14. 1.

14 Dimissa turba ascendit in montem solus orare: uespere autem factus solus erat. 147. 1.

15 Hypocrita bene prophetauit de uobis Isaias dicens, populus hic labijs. 261. 1.

Omnis plantatio quam non plantauit pater meus erradicabitur. 116. 1

17 Hic est filius meus dilectus, &c. 17. 1.

Et dum oraret facta est species uultus eius altera. 367. 2.

18 Angeli eorum in caelis semper uident faciem patris. 176. 2.

Non dico tibi septies sed septuagies septies. 66. 2.

19 Vende omnia quae habes & da pauperibus. 58. 2.

22 Ligatis manibus & pedibus. 108. 2
Mittite in tenebras exteriores. ibidem. &c. 291. 1.

Discedite a me maledicti. ibidem. &c. 241. 2.

24 Si enim dixerint uobis ecce in deserto est nolite exire. 195. 1.

25 In igne & possidete paratum uobis regnum. 241. 2.

26 Verè tu ex illis es. nam & loquelas, &c. 252. 1.

27 Multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt. 69. 1.

EX MARCO.

Marc. 3. Maria uinxit pedes. 69. 1.

9 Et si scandalizauerit te manus tua. 246. 1.

Ultimo. Recumbentibus undecim; &c. 67. 2.

EX LVCA.

Luc. in proemio. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare enarrationem. 12. 1.

Luc. 1. Magnificat anima mea Dominum. 134. 1.

6 Erat pernoctans in oratione Dei 147. 1. 368. 1.

7 Domine adauge nobis fidem. 144. 2.
Regnum Dei intra uos est. 211. 2.

8 Semen est uerbum Dei. 59. 1.
Arescunt eò quòd non habent humorem. 291. 2.

10 Videbunt Sathanam sicut fulgur de caelo cadentem. 243. 1.

11 In Belzebul principe dæmoniorum eiicit daemona. 243. 2.

16 Si Moyses & prophetae non audierunt. 17. 2.

Pater Abraham miserere mei & mitte Lazarum. 239. 2.

Habent Moysen & prophetae. 3. 1. 100. 1.

17 Ecce enim regnum Dei intra uos est. 220. 2.

18 Tradetur gentibus & illudetur. 14. 2.

19 Videns ciuitatem fleuit super illam. 105. 2.

22 Frigus erat & calefaciebat se. 25. 1

Apparuit Angelus confortans eum 361. 2.

Hodie

- 23 Hodie mecum eris in paradiso. 71.2.
- 24 Unde inuenerūt undecim. &c. 67.1.
- EX IOANNE.**
- Iohā. 1. Illuminat omnes homines
&c. 7. 2. 348. 1.
- Gratiā pro gratia qui lex per Moy
sem data est. 204. 2.
- Quod factum est in ipso vita erat.
71. 2.
- Vnigenitus qui est in sinu patris
iple enarrauit. 128. 1
- Vt testimonium perhiberet de lu-
mine. 17. 1.
- 2 Quadraginta sex annis ædifica-
tum est templum hoc. 67. 1.
- 3 Sic enim Deus dilexit mundum.
90. 2.
- Vbi vult spirat nescis vnde veniat
aut quo vadat. 362.
- Nisi quis renatus fuerit ex aqua Spi-
ritus sancti. 77. 2.
- Iohā. 3. Qui credit ei qui misit me
101. 1.
- 4 Deus veritas est & qui adorant
in veritate. 260. &c. 261.
- Pater tales quærit adoratores. ibi-
dem.
- Mulier da mihi bibere. 49. 1.
- 5 Neque pater iudicat quempiam
sed omne iudicium dedit filio.
70. 1. 119. 2.
- Sicut pater habet vitam in semeti-
pso. ibid.
- Non potest filius à se facere quic-
quam. ibid.
- Pater meus vsque modo operatur.
190. 2.
- Scrutamini scripturas. 8. 2 & 3. 1. 17. 2
- Hoc est testimonium maius testi-
monio Iohan. 17. 1.
- 6 Verba quæ locutus sum vobis
spiritus & vita sunt. 17. 2.
- Qui manducat meam carnem & bi-
bit meum sanguinem in me ma-
net & ego in eo. 322. 1. & 327. 1.
345. 2. 325. 1.
- Nisi manducaberitis carnem filij
hominis & biberitis eius sangui-
nem. 77. 2. 211. 1.
- Nemo potest venire ad me nisi pater
meus traxerit. 87.
- Et erunt omnes docibiles Dei.
205. 2.
- 7 Qui amat semetipso loquitur
&c. 15. 1.
- Mea doctrina non est mea 71. 1.
- Mihi indignamini quia totum ho-
minem sanum feci in sabbatho.
33. 2.
- 8 Antequam Abraham fieret ego
sum. 105. 1.
- 10 Ego veni vt vitam habeant. 204
1. 330.
- Qui non intrat per ostium in ouile
ouium. 195. 1.
- 11 Hoc à semetipso non dixit sed
prophetauit cum esset Pontifex
anni illius. 310. 2.
- 14 In domo patris mei mansiones
multæ sunt. 57. 2.
- Spiritus sanctus suggerit vobis om-
nia &c. 16. 2.
- 15 Iam non dicam vos seruos. 50. 1
- Si quis in me non manet mittetur
foras sicut palme & arefcet. 219. 1
- 16 Arguet de peccato & de iusticia
& de iudicio. 120. 1.
- 17 Vt cognoscant te solum Deum
verum. 188. 2.

I N D E X.

- Hæc est vita æterna vt cognoscant
te Deum verum. z61. z.
- 19 Sitio. 49. i.
- Os non comminuetis ex co. zz. i.
78. 79.
- 20 Thomas vnus de duodecim nõ
erat cum eis. 67.
- Sicut misit me pater & ego mitto
vos. 166. z.
- Accipite Spiritum sanctum & quo-
rum remisistis peccata &c. ibid.
- 21 Pasce oues meas. 10. z. 166. z.
- EX ACTIS APOSTO-
lorum.**
- A. z. Repleti sunt omnes Spiritus
sancto & repleuit totam domum
vbi erant sedentes. z1z. i.
- 4 Non est aliud nomen datum sub
cælo. 88. i.
- 5 Quod nec nos nec patres nostri
possunt potuerunt. 208. z.
- Si ex hominibus consilium hoc aut
opus disoluitur. z69. i.
- Ibant Apostoli gaudentes. 98. i.
- 7 Ecce video cælos apertos & Ie-
sum stantem à dextris D. i. 36. i.
- 9 Audiētes quidem vocem nemi-
nem etiam videntes 37. i.
- 13 Conuenerunt Apostoli & senio-
res Iudææ, &c. 12. z.
- 17 Viri Athenienses per omnia qua
si superstitiosos vos video. z69. i.
- Quod ergo ignorātes colitis, ego an-
nuntio vobis. ibid. & 309. z.
- 19 Scitis quia de hoc artificio est
nobis acquisitio. z63. i.
- A. z. z. Et qui mecum erant lunien-
quidem viderunt. 37. i.
- EX PAVLO AD
Romanos.**
- Rom. 1. Inuisibilia Dei. &c. 1. z.
& 16z. i.
- Datum autem est euangelium in sa-
lutem omni credenti. 204. i.
- Iustitia enim Dei in eo reuelatur
ex fide in fidem. ibidem.
- Vt ostendamus opus legis scriptum
in cordibus nostris. ibidem.
- Tradidit illos Deus in reprobum sen-
sum. 12z. i.
- Qui cum Deum cognouissent non
sicut Deū glorificauerunt. z6z. i.
- z Benignitas Dei ad penitentiam
te adducit. 10z. i.
- Quod iusto non sit posita lex. z17. z.
- Nõ. n. g in manifesto Iudæo est. z1. i.
- 3 Arbitramur enim hominem iu-
stificari per fidem. z01. z.
- 5 Sicut regnauit peccatum in mor-
tem ita gratia reget per iustitiam
in vitam æternam. z03. z.
- Quæcunque enim scripta sunt ad
nostram, &c. zz. i.
- Lex subintrauit vt abundaret deli-
ctum. z03. z.
- Charitas diffusa est in cordibus no-
stris per Spiritum sanctum. 90. z.
- Iustificatio ergo ex fide pacem ha-
beanus 77. i. 316. i.
- 7 Condelector enim legi Dei inte-
riore hominem. z04. i.
- Gratia Dei per Iesum Christum. D.
N. ibidem. & z01. z.
- Lex quidem sancta & mandatum
sanctum iustum & bonum. z03. i. z.
- Inuenio aliam legem in membris
meis. z01. z.
- Quis me liberauit de corpore mor-
tis huius. ibidem.
- 8 Diligentibus Deū omnia coope-
rantur in bonum. 348. ad. 350.

I N D E X

Qui filij Dei hæredes quidem, co-
hæredes Christi. 349. 1. & 350.

Qui pro nobis omnibus tradidit il-
lum quomodo non etiam eum illo
omnia nobis donabit? 90. 2. 344. 1

Nil ergo nunc damnationis est ijs
qui sunt in Christo Iesu. 201. 2.

Non sunt condignæ p[er]siones hu-
ius temporis. 129. 1.

Quos p[re]destinavit hos, & vocavit:
quos vocavit, &c. 153. 2.

Deus volens ostendere iram & no-
tam facere potentiam suam susti-
nuit in multa patientia vasa iræ
apta ad interitum.

Voluntati eius quis resistet. 156. 2.

10 Fides ex auditu: auditus autem
per verbum. 199. 1.

Finis legis est Christus. 5. 1.

11 Quis enim cognovit sensum do-
mini. 19. 1.

Ex ipso & in ipso & per ipsum
sunt omnia. 102. 2.

12 Non plus sapere. 8. 1.

15 Deus autem patientiæ & solati-
det vobis. 316. 2.

EX EPISTOLA AD Corinthios.

1. Cor. 1. Qui factus est nobis sapien-
tia, iustitia, sanctificatio & redem-
ptio. 166. 2.

Qui gloriatur in domino glorie-
tur. ibidem.

Deus est qui rigat atque incremen-
tum dat. 12. 1.

1. Cor. 2. Oculus non vidit nec au-
ris audiuit. 7. 2.

Nobis aut[em] revelavit Deus per Spi-
ritum sanctum. 14. 1.

Qui enim manducat & bibit indi-
gne, &c.

1. Cor. 3. Fundamentum enim aliud
nemo potest ponere p[re]ter id
quod positum est quod Christus
Iesu. 142. 2.

Dei enim sumus cooperatores. 11. 2
& 128. 1.

Charitas nunquam excidit. 267. 1.

Tanquã paruulus lac potum vobis
dedi. 268. 2.

1. Cor. 4. In Christo Iesu per euan-
gelium vos genui. 205. 1.

1. Cor. 7. Sanctificatus est enim vir
infidelis per mulierem fidelem
& sanctificata est mulier infide-
lis per virum fidelem. 141. 1.

Sanctificatus est vir fidelis per mu-
lierem fidelem. 98. 1.

1. Cor. 8. Ex ipso & in ipso & per
ipsum sunt omnia. 165. 1.

1. Cor. 10. Deus non patietur ten-
tari ultra id quod potestis. 357.

Panis quem frangimus communica-
tio corporis Domini est. 280. 2.
325. 1.

Nolite ante tempus iudicare. 295. 2.

Omnia in figuram contingebant il-
lis. 19. 1. & 21. 2.

Qui se existimat stare videat ne ca-
dat. 130. 2.

1. Cor. 12. Sermo meus & p[re]dica-
tio mea non in persuasibilibus.
12. 1.

1. Cor. 13. videmus nunc per spe-
culum. 55. 1

Charitas non amulatur, non agit
perperam, non inflatur, non est
ambitiosa. 319. 2.

1. Cor. 14. Qui loquitur lingua, se-
metipsum ædificat &c. 9. 2.

CORINTH-

- 1 Cor. 15. Corruptunt bonos mores eloquia praua. 302. 2.
Deus erit omnia in nobis. 120. 7.
& 192. 1.
Alia charitas solis, alia lunę. 57. 2.
Sicut in Adam omnes moriuntur, & in Christo omnes uiuificabuntur. 326. 2.
2. Cor. 1. Pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum. 90. 1.
2. Cor. 2. Non sumus sicut plurimi adulterantes uerbum Dei. 15. 2.
Sicut Moyses ponebat uelamen super faciem. 20. 2. & 22. 2. & 145. 1
2. Cor. 3. Littera occidit, spiritus autem uiuificat. 22. 1. 210. 1.
Idoneos nos fecit ministros noui testamenti. 210. 1.
Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis. 132. 1.
Epistola estis Christi ministrata a nobis & scripta. 205. 1.
Nisi nec glorificatum est quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. 208. 2.
2. Cor. 5. Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, &c. 184. 1.
2. Cor. 5. Posuit in nobis uerbum reconciliationis. 167. 1.
2. Cor. 10. Oportet hareses esse. 354. 2. 356. 2.
2. Cor. 11. Magnum non erit si eius ministri transfigurentur. 191. 1.

AD GALATAS.

- Galat. 1. Notum uobis facio euangelium. 6. 1.
3. Semen Abraham estis. 63. 2.
Post quadringentos triginta annos

- focata est lex. 65. 1.
Christus factus pro nobis maledictum, 184. 1. 2.
Quotquot baptizati estis Christum in uuluis. 345. 2.
Ipse enim est pax nostra qui fecit utraque unum. 316. 2.
4. Abraham duos filios habuit, & hæc sunt duo testamenta. 20. 1. & 78. 2.
Vbi uenit plenitudo temporis &c. 66. 2.
Vbi autem uenit fides non sumus sub pedagogo. 203. 2.
Itaque fratres non sumus ancillę filij sed libere. 202. 2.
5. In libertate uocati estis &c. 102. 1

AD EPHESIOS.

- Ephes. 2. Superædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum. 127. 2.
Ipse enim est pax nostra. 90. 1.
3. Christus inhabitat in cordibus nostris. 289. 2.
In charitate frondati & radicati. ibid. & 139. 1.
4. Deus erit omnia in nobis. 120. 1. 288. 2.
Dedit quosdam quidem apostolos &c. 9. 1. & 13. 2.
5. Sacramentum hoc magnum est ego autem dico in Christo & ecclesia. 322. 2.
6. Propterea uos accipite armaturam Dei in omnibus sumentes scutum fidei. 144. 1.

AD PHILIPENSIS.

- Phil. 2. Omnes querunt quæ sunt, non quæ Iesu Christi. 124. 1.
Ecce
Cum

I N D E X.

Cum metu & timore vestram salutem agamini. 158.1.

Si qua ergo consolatio in Christo si quod solatium charitatis. 316.2

3 Reformauit corpus humilitatis. 338.1.

Gloria in confessione eorum qui terrena sapiunt. 301.1.

Inimicos crucis Christi quorum Deus venter est. 246.2.

AD COLOSENSES.

Colof. 1. Christus primogenitus est mortuorum. 69.1.

2 Nemo vos iudicet in cibo. 21.2:

3 Mortui enim estis & vita vestra, &c. 14.1.

AD THESSALONICENSES.

2. Thess. 3. Denunciamus vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate. 30.4.2.

AD TIMOTHEVM.

1. Tim. 2. Vult oēs homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire. 154.1. 347.2.

1. Timot. 6. Depositu custodi debitas prophanas vocum nouitates. 196.1.

2. Timot. 2. Sermo eorum vt cācer serpit. 298.1.

3. Timot. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata. 6.1.

AD TITVM.

Tit. 1. Vt fideles exortentur in doctrina sacra. 4.1.

Maxime qui ex circumcisione. 295

2. Pie, iuste & sobrie vibamus. 111. 1. & 2. & 192.2.

3 Hæreticum hominem post vñā & secundā correptionem debita:

sciens quia subersus est qui huiusmodi est. 297.2.

Admone illos neminem blasphemare. 249.2.

AD HEBRÆOS.

Hebr. 1. Multifariam multisque modis. 5.2.

Portans omnia verbo virtutis suæ. 72.1.

2 Nusquam Angelus apprehendit 245.1.

4 Breuis est enim sermo Dei & efficax penetrabilior omni gladio ancipiti. 146.1.

5 Quoniam inbecilles facti estis ad audiendum. 2.2.

Non alligabis os boui. 79.1.

6 Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati. 76.2.

Rursus crucifigentes filium Dei in semetipsis. 249.1.

7 Reprobatio sit precedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. 203.2.

Nil ad perfectum adduxit lex. 139. 1. & 203.2.

Non alligabis os boui. 79.1.

8 Consumabo super domum in Israel & super domum Iuda testamentum nouum. 206.1.

10 Umbra enim habens lex futurorum bonorum. 55.2.

Horrendum est incidere in membra Dei. 108.2.

11 Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph, benedixit & adoraui fastidium vitæ eius. 30.1.

Accedentem ad Deum oportet credere quia est. 140.2. 310.2.

Sine fide impossibile est placere Deo. 138. 1.

Iuxta fidem defuncti sunt omnes. 98. 1.

13 Hospitalitatem nolite obliuisci. 73. 1. 2.

Iesus Christus heri & hodie ipse & in secula. 133. 2. & 105. 1.

EX. D. IACOBO.

Iacob. 1. vnusquisque tentatur à concupiscencia abstractus & intellectus. 122. 1.

Omne gaudium existimate. 97. 2.

Si quis indiget sapientia postulet à Deo. 15. 2. 12. 2.

Omne datum optimum &c. 89. 1.

Beatus qui suscit tentationem quoniam cū probatus fuerit. 352. 2. 353.

2 Iudicium siue misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam. 120. 2.

Si fides non habeat opera mortua est in semetipsa. 138. 1.

Tu dicis quod fidem habes & ego opera habeo. 192. 1.

3 In ipsa lingua benedicimus Deum &c. & maledicimus homines. 249. 2.

4 Nolite detrahere &c. que detrahit fratri. 249. 2.

5 Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ saluabit animam eius à morte. 129. 2.

EX. D. PETRO.

1. Pet. 1. Vt probatio nostræ fidei multo pretiosior auro. 353. 1.

1. Pet. 2. Et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem. 221. 1.

2. Pet. Spiritu sancto locuti sunt san-

cti Dei homines. 254. 1.

Vocem lapsam ad eam à magnifica gloria. 17. 1.

Satagite fratres vt per bona opera vestra certam vestram vocationem & electionem faciatis. 157. 2. 158. 1.

Verbum Dei manet in aeternum. 4. 2.

Non enim doctas fabulas secuti. 5. 2.

Vt lucerna in caliginoso loco. 8. 2.

Omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non sit. 9. 2.

2. Pet. 2. Quoniam interpretatione propria prophetia non sit. 303. 1.

Sectas non metuunt introducere blasphemantes. 250. 1.

2. Pet. 3. Vos quasi liberi non quasi uelani habentes malitiæ libertatem. 102. 1.

Apud Dominum mille anni sicut dies vnus. 119. 1.

EX. D. IOHANNE.

1. Ioan. 2. Preuocatores sicut spines euellentur. 239. 1.

Omne quod est in mundo aut concupiscencia. 356. 2.

Vnctio docebit vos. 104. 1.

1. Ioan. 3. Vt filij Dei nominemur & simus. 349. 1.

Quia Cain ex maligno erat occidit fratrem. 293. 1.

Scimus quoniam cum apparuerint similes ei erimus. 89. 2.

1. Ioan. 4. Qui ex Deo non est hic est Antichristus. 192. 2.

1. Ioan. 5. Hæc est victoria quæ vincit mundum fides nostra. 98. 1.

Qui credidit in filium Dei testimonio Dei habet in se. 138. 2. & 260. 2.

2. Ioan. 1. Qui n. dicit illi Ave cõmunicat operibus eius malignis. 298. 1.

I N D E X.

EX APOCALYPSI.

- Apoc. 1. Christus primogenitus est
 mortuorum. 69. 1.
 Ego sum Alpha & O. principium
 & finis. 5. 1.
 3 Pœnitentiam age, ecce esto ad ho-
 stium & pulso. 157. 2.

- 5 Liber scriptus intus & foris.
 44. 1.
 12 Draco ille magnus & rufus ha-
 bens capita septem. 291. 2.
 19 Rex regum & Dominus domi-
 nantium. 119. 1.
 21 Vidi civitatem magnam Hieru-
 salem descendente de cœlo. 193. 1
 Ego sum Alpha & O. &c. 5. 1.

I N D E X.
L O C A C O N C I L I O -
rum quæ in hoc opere
continentur.

T O L E T A N V M.

- Concilium Tolet. 16. in confefsione fidei, explicatur mysterium Trinitatis. f. 165. p. 1.
Concilium Tol. 15. c. 1. Explicat convenientias Trinitatis ad mentem humanam. ibidem.

T R I D E N T I N V M.

- Concil. Trid. sess. 4. decreto. 1. damnat sub anathematis poena eos qui traditionem vulgatam contempserint aut non tanquam verissimam susceperint. f. 169. p. 2.
Concil. Trid. declarat ut vulgata editio pro authentica habeatur in lectionibus publicis disputationibus, concionibus aut expositionibus & quod nemo eam rejicere audeat vel praesumat. 177. 1.
Concil. Trid. sess. 4. decreto. 2. §. 2. promulgat & declarat sanctæ matris Ecclesiæ esse iudicæ de vero sensu & interpretatione sacrarum litterarum sol. 182. p. 2.
Trid. concil. sess. 22. de reformatione. c. 2. f. 4. p. 1. Episcopi Canonici qui scientiã possidere debent, idem sess. 4. §. 2. de interpretandis scripturis sol. 10. pag. 1. & decret. 2. §. 2. f. 15. p. 1. sess. 6. c. 8. quomodo iustificemur ex fide f. 77. p. 1. Sess. 21. c. 1. & 4. in sumptione Eu-

ch. non intelligitur de paruulis Ioa. 6. t. 77. p. 2. sess. 6. c. 9. can. 14. fidẽ solã iustificare est hæresis. f. 80. p. 1. & c. 16. cano. 26. & 27. sess. 7. cano. 6. sacramenta ut instrumenta sunt Dei, conferunt gratiam. f. 240. p. 2.

- Concil. Trid. sess. 4. decr. 1. Omnia quæ ad euangelium expectant non sunt scripta sed multa ore tenus traditione constant. f. 221. p. 1.
Trid. sess. 6. c. 9. Quia fides est humana salutis fundamentum & radix omnis iustificationis. f. 141. 1.
Conc. Trid. sess. 13. c. 5. can. 6. Eucharistiæ latræ cultum exhibendum. fol. 275. p. 1. & 281. p. 1.
Cap. firmiter. Extra Ecclesiã nullus est sanctus. f. 195. p. 1.
Conc. Trid. Ecclesia Romana primatũ tenet & in omnibus & per omnia prima est. f. 194. p. 1.
Concil. Trid. Sess. 6. can. 19. 20. 21. super errorem asserentium nihil esse præceptum in Euãgelio præter fidem, f. 213. p. 1.
Idem concil. Trid. sess. 4. super alterum errorem eorum qui dicunt nihil credendum esse nisi quod scriptum est. fol. 214. p. 1.
Trid. sess. 4. decr. 2. §. 2. Sensus litterales ex sola nostri ingenij petulantia & notavit & vetuit corrigendos.

INDEX.

Tridēt. Approbat̄ vulgātā vtriusq;
testamenti tanquam authenti cā.
f. 30. p. 1.

Trident. Recurrētem se in sensibus
literalibus sub obscuris ad traditio
nem sanctorum patrum Eccle-
siae Catholicae.

Trid. sess. 4. d. 1. §. 2. & sess. 6. ca. 8.
& 9. Concil. Trid. explanatur de
sensu scripturae literali.

Tridē. explicatur de iustificatione
sess. 6. c. 8. & can. 9. f. 289.

NICAENVM.

Concil. Nicænum. 2. Sess. 7. de vene
randa euangelij scriptura. f. 215.
p. 1. idem concil. conciliatur pau
lo. fol. ibidem.

Concil. Nicen. Synod. 2. sess. 7. &
Pius. 5. in caremoniale de oratio
ne & in cathecismo in expositio
ne. 2. præcepti decalogi de vene
ratione sanctissimi nominis Iesu
fol. 226. pag. 2.

Nicæn. Argumentum prototypi in
ipsa imagine descriptum reperi
tur fol. 262. p. 1.

Nicæn. Desinimus cum omni dili
gentia & cura venerandas san
ctas imagines, fol. 270. p. 1.

Nicæn. Actiōne. 6. to. 4. Eucharist.
sensibiliter est sacramentum cor
poris Christi, fol. 280. p. 1.

CALCEDA.

Concil. Calc. Ecclesiarum, Romana

primatum tenet & in omnibus
& per omnia prima est fol. 194
pag. 1.

EPHESINVM.

Conc. Ephes. Synod. 5. Generali &
alijs de Iesus persona suae de in
carnato verbo fol. 222. p. 2.

Ephes. Capit. 8. animæ & corpori
Christi vnicum existere datur.
fol. 279. p. 1.

CONSTANTIE.

Concil. Constant. 2. §. gene. actio.
1. c. 4. 6. 7. 8. de inefabili Incarna
tionis mysterio. fol. 228. p. 1.

Constant. 4. can. 3. imagines secun
dum congruentiam rationis deri
uatiue adorari. f. 277. p. 2. & actio
10. can. 3. imagines adorari pro
pter honorem pro totyp. 282. 1.

TOLETANVM.

Concil. Toler. 12. in confessione fi
dei & Concil. Tolet. 15. c. 1. 3. 4.
5. de mysterio Incarnationis fol.
228. p. 2.

ROMANVM.

Conc. Romanū. Sub Nicolao. 2. Eu
charistia sensibiliter est sacramē
tum corporis Christi. fol. 280.
pag. 1.

I N D E X

L O C V P L E T I S S I M V S

in signiorum sententiarum & rerum quæ in his commen-
tarijs super epistolam canonicam beati Iudæ Apostoli
annotatione digna visa sunt: in quo prior numerus foliũ,
alter paginam designat, seruatõ vero ordine
alphabetico.

A.

- A**dorationis latræ ordines. fol.
278. pag. 2.
- Adorare Deum nemo potest nisi
mens præseat. 261. 1.
- Adorare vere est Deo similitudinem
effici in spiritu & veritate. 261. 1.
- Adoratio moraliter & metaphysi-
cè. 271. 2.
- Adoratio imaginis & prototypi,
non est purè equiuoca, aut im-
uoca sed analogà. 273. 2.
- Adam a Deo positus in paradiso,
vt corpore & mente cum Deo
ageret. 148. 2.
- Adam quare nominibus suis cūcta
vocarit. 148. 2.
- Adramalech & Anamalech dij gen-
tium. 147. 1.
- Amor nouitatis suspectus, & signũ
cognoscendi hæreticos. 196. 1.
- Adulatores sunt impij quæstus gra-
tia. 123. 2. similes hæderæ. 124. 2.
- Andreas à Vega reicitur in senten-
tia de vulgata additione. 176. 2.
- Agnus paschalis figura Christi s-
cramentalis. 33. 2. vt paschalis si-
gnificat. 48. 1.
- Anathema maranatha quid signifi-
cet. 150. 1.
- Allegoria, Tropologia Anagogia
confunduntur pro sensu mytti-
co in genere. 51. 2.
- Allegoria cur à doctoribus pro sen-
su literali lumatur ibidem, quid
significet ibidem.
- Allegoria quid sit. 52. 2. est duplex.
54. 1.
- Allegoria non est querenda in præ-
ceptis moralibus. 58. 1.
- Allegoricus sensus, canonizatus in
nouo testamento habet vim lite-
ralis. 58. 2.
- Anagogia quid significet. 52. 1. Ana-
gogia Tropologia & Allegoria
inuicem se includunt, ibidem.
- Angelis non dicitur preparati res-**
gnum sicut hominibus. 242. 2.
- Angeli suscipiunt animas Christia-
norum post mortem. 258. 1.
- Inuocant & intercedunt pro nobis.
265. 1. puniti sunt à Iesu. 107. 1.

I N D E X.

Apostoli omnes æquales in apostolatu. 167. 1. quale augmentum fidei petebant. 144. 2. differentia Petri inter alios. 167. 1. prædicare ubique poterant. 137. 2.

Apocalipsis ferè semper exponit in solo sensu literali. 55. 2.

Apocriphum quid sit explicatur. 308.

Apocriphum quòd aliquando sumitur testimonium ex eo. 307. 1.

Articuli. 4. fidei ex unitate carnis Christi ad nostram probationem. 350. 2.

Asina idolù filiorum Emath quid significet. 146. 2.

Authenticum multipliciter sumitur. 173. 2.

Authoris excursio ad orandum pro augmento fidei. 144. 2.

Axioma quòd opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, à quo ortum habuit. 160. 2.

B.

Balaam correptionibus non resistit. 293. eius consilium deprabatur. ibidem. 2.

Baptismus adultis & paruulis necessarius. 77. 2.

Blasphemix grauitas. 248. 2. blasphemia & odium idololatriam committantur. 263. 2. graue peccatum. 114. 1.

Bethleem Iudæ olim Ephrata. 187. 1

Bona precatur Iudas fidelibus, & quasi fuit. 88. 2.

Bonum commune priuato ante ponendum. 301. 1.

Brachium & digitus Dei propriè virtus Dei. 38. 1.

C.

Causæ extrinsecæ ex quibus occasione sumunt hæretici ad malum, sunt tres. 196. 1.

Cani Episcopi. & Lindani modus dicendi de autoritate vulgaræ non placet auctori. 176. 2.

Cain nõ respicit correptus à Deo. 293. 1.

Cæcilianus vitandus de prophetia Enoch. 307. 2.

Caro Christi non est immediata ratio vnionis sacramentalis. 354. 2.

Per modum cibi substantialiter applicatur, quod valde notandù est. 330. 1.

Caro in scriptura veterem hominè significat. 209. 1.

Caluini sophisma diluitur. 53. 2.

Cæcus vidit homines ambulantes vt arbores. 46. 2.

Charitas fundamentum salutis. 133. 2. deriuata à gratia in voluntatè quod efficiat. 209. vt calor natiuus, iustos viuificat. 317. 1. & 2.

Charitas infunditur in corda per Spiritù sanctù, & qui deficiat. 205. 1.

Charitatis partes eiusque officia. 117. 1.

Ciuitates quas ignis consumpsit. 109. 1.

Clauium genera duo. 62. 1.

Computa annorum ex Ioanne Benedictino repellitur. 67. 2.

Comestatio & conuiuatio reprehenduntur. 287. 1.

I N D E X.

- Computatio habitationis filiorum** Israel in Aegypto ab egressu Abraham de Aram incipit. 65. 1.
Consilia explicantur in solo sensu literali. 58. 1.
Conseruatione Dei indigent beati & non solum viatores. 88. 2.
Concupiscentia carnis exprimitur per tunicam maculatam. 130. 2.
Concupiscentia nostra peior quam brutorum. 113. 1.
Conciliatio verborum Pauli & Thaddæi de se voluntate Dei, antecedente & consequente. fol. 159. 2.
**Christus subiectum & finis scriptu-
rx.** 65. 2.
**Christus constabat ex carne & ani-
ma, scriptura spiritu & litera.** 67. 1
Christus sapientia est quæ ædifica-
uit sibi domum. 2. 1.
Christus suam diuinitatem quibus
probet. 17. 1.
**Christus minor patre & æqualis, &
quomodo in eo duplex volun-
tas.** 70. 1. Quomodo solus domi-
natur. 189. 1. Verus Deus &
Deus æternus in duobus naturis.
190. 1. Non solum dominatur po-
testate sed actu. ibidem. Petri cō
substantialis.
**Christus significat per diuersa per
lapidem & per agnum, &c.** 46. 2.
Christi natiuitas ex virgine diffi-
cile enarratur. 31. 1.
Christus vera nubes. 288. Domi-
nus ingratiuitis, dominator in na-
turalibus. ibidem.
**Christus Dominus ab æterno, domi-
nator ex tempore,** ibidem, &
102.
**Christus non separatur à patre vir-
tute & actione.** ibidem. secū A-
postolos confessores in vltima ce-
na. 167. 1. legislator noster. 213. 1.
non edidit propriam scripturam.
ibidem. 2. eius prædicatione &
Apostolorum doctrina corrui-
t idololatria. 268. 2.
**Christus venit ad perficiendam i-
maginem Dei.** 207. 1.
**Confirmauit præcepta data ante a-
dorationem vituli.** 208. 2.
**Christi intentio & dæmonis mul-
tū diuersa.** 260. 2.
**Christi influxus in Ecclesiam ele-
ganter exprimitur.** 317. 2.
Christianæ veritatis splendor quan-
tus sit. 315. 2.
**Christi aduentus vnitatem desiderat
& facit.** 314. 1.
**Christus nomen appellatiuum Ie-
sus proprium.** 104. 2.
**Christianus verus, vbiunque inue-
nerit veritatem debet eam ample-
cti.** 309. 2.
**Concionatores debent in sensu lite-
rali figuras explicare deinde in
spirituali.** 28. 1.
**Concionator ne dicat ad populum
literam euangelij non esse pro-
priè euangelium.** 210. 2.
**Consonantia vtriusque testamenti
obseruanda.** 20. 1.
**Core consilij Moyse & Aaron &
inpirationibus Dei resistit.** fol.
294. p. 1.
**Corpus Christi sacramentaliter &
spiritualiter manducatur à fide-
libus.** 31. 2. tandiu præsens est quā
diu species sacramentalis durat.
354. 1.

Crux Christi in fastigio vergæ Ioseph, allegorice significat. 32. 2.
Cruci Christi latria debetur duplici iure. 281. 1.

D

Damnatio si reueletur à Deo & quomodo. 366.

Damnatio quatenus reueletur à Deo. 366.

Danieli & tribus pueris quare noua nomina imponuntur. 148. 2.

Deus non dedignatur nobiscum vulgari lingua loqui pronus ad miserendum. 41. 1. accelerat verbum suum ibi: principium & finis omnium. 5. 1. amat hominem tãquam prolem sibi similem. 165. 2. Habet curam nostri 258. 2.

Deus non reuelat damnationem & si reuelat non tollit præceptum de spe. 366.

Deus natura sua gloriosus. 133. 2. propter Christum clarificatus. 134. 1. per nos in Christo glorificandus. ibi. exaltatur in nobis per fidei sinceritatem corroboratur per spem perficitur per ardorem charitatis, ibi, vnum Deum esse adorandum cunctis patebat in principio. 263. 2.

Dei imaginem per præuarcationem sceldauimus. 2. 6. 2.

Deus author vtriusque testamenti. 208. 2. interius potest vitam & vigorem dare. 207. 1. Primo miseretur secundo punit. 105. 2. sed nõ bis in id ipsum. 106. 2.

Dei brachium & digitus est Dei virtus. 38. 1.

Deus nemini subtrahit aliquod de

necessarijs ad salutem. 156. 1. 2.
Principaliter agit nostram salutem sed don sine nobis. 158. 1. homines curat & pronouet reliquæ eos in manu consilij sui, ibid.

Deum sibi vellent homines semper habere propitium. 157. 1.

Deus quare in veteri testamento statim & grauitè puniebat crimina. 319. 2.

Deus sua natura simplex & rectus & immensus à nobis glorificandus & magnificandus. 134.

Deus non dedignatur nobiscum vulgariter loqui. 55. 2. & 148.

Diuinitas & humanitas vniuntur in Christo. 190. 1.

Diuinis personis quatuor vix sancti nomina appropriant. 163. 1. nõ sunt illis propria contra Abaylardum. 162. 2.

Denuntiare hæreticum statim non violat præceptum Christi. 296. 1. charitas est. 298. & 300. 1. traditione Apostolica probatur. 295. Diuina & naturalis, & euangelio conformis toto loco. 20.

Diabolus intelligitur per eius membra. 63. 2. quod Syriacè & alijs linguis significet. 171. 1. & in margine 243. 1. & 198. dicitur princeps mundi. ibidem. 243. 2. ei appropriare virtutem aut bonitatem est blasphemia. 251. 1. nos in nostris parentibus suprauit. 19. 1. desiderabat reuelari corpus Moyse ut Iudæi idolotrarent. 257.

Diabolus curat ne spūs transeant post mortem ad beatitudinem. 258. 1. est peruersus qui homines à tergo insidiatur. ibidem. 2. torquet

quet quicquid religionis est sua malitia vt fideles in scandalum conuertat. 259. 1. & 2. eius astutia Iudæi serpenti Eneo incensum adolebat. ibidem. persistit in concupiscendo diuinos honores. 260 2. est tenax suæ malitiæ & desiderat diuinum nomen imminuere, & à vera adoratione fideles auocat. ibidem.

Diabolus notitiam Dei, vanam redere molitur. 261. 2. suadet superstitionem & vanitatem: ibidem. curat vt anima sponsa Dei adulteret. 263. 1. odit stabilem sacrarum literarum veritatem. 197. 2. procurat vt sacra scriptura in vulgarem linguam conuertatur vt habeatur contemptui, ibidem. Caput esse Antichristi tribus linguis nobis significatur. 198. 2. & 198. 171. 243.

Dictio exclusiua siue excludi in scriptura plura significat. 102. 1. idem est quod manifestata in lege noua respectu legis veteris. ibidem.

Dictio exclusiua in Trinitate non excludit vnā personam ab alia. 188. 2. inter vanos & malos. 316. 1.

Diligimus Deum in patria ex toto corde anima & mente. 89. 1.

Documentum triplex ad sanctorum intelligentiam. 340 2. & 342. 2. ad explicandas scripturas. 269. 2.

Doctoris euangelici sermo qualis esse debet. 371. 1.

Dogmata pernitiōsa idola. 352.

Ecclēsia verbā scripturæ alterat aliquando ex egregia. D. Bernard. sententia. 182. 2.

Ecclesia mutat pro temporis ratione quæ ipsa vel Apostoli probauerunt. 295. 2. & 296. & 93. militas dicitur pulchra & integra propter bonorum & malorum mixtionem. 64. 1.

Ecclesiæ unitatem seruare non sat est ad salutem nisi, fructus charitatis faciamus. 142. 317. & deinceps iudicat de vero sensu scripturæ. 10. 2. & 102. 2. Ecclesiæ triplex prerogatiua. 88. 1. Ecclesiæ dignoscendæ quatuor notæ primariæ. 191. & deinceps.

Ecclesia sola habet legitimum sacrificium & sacramentorum vsum. 192. 1. Dicitur sancta ab institutis, sine, & medio, ab hominibus sanctis, ibidem. quia Spiritu sancto munificata, dicitur sanctorum & fidelium congregatio. 163. 1. Ecclesiæ notæ applicatur interpretationi huius Epistolæ. 196. 2.

Ecclesia catholica idem est quod vniuersalis. 193. 1. eius doctrinæ non potest subesse falsum ibidem. semper manet in omni natione loco & tempore. ibidem. 2.

Ecclesiæ apostolatus ad tria membra reducitur. ibidem. Romana est mater & magistra Ecclesiarum. 194. 1.

Erroneum est asserere quod Romanam esse non sit vna ex notis illius. ibidem.

Ecclesia esse Romanam, non est notæ quæ pertinet ad essentiam sed ad existentiam indiuidui. ibid. 2.

- Ecclesia inuariabiliter est vna sancta catholica apostolica ibid. eius vocem debemus audire & sequi ibid. quod sit Romana includitur in art. quod sit visibilis ibidem.
- Ecclesia Romana bifariam sumitur, vt pars & vt vniuersalis. 194. 2.
- Ecclesiā nō debemus exire ad audiendos sermones clancularios hæreticorum. 195. 1.
- Ecclesiæ compago, ex similitudine corporis naturalis. 317. 1.
- Ecclesia interpret quam appositionem possit addere scripturæ diuinæ. 151. 1.
- Editio vulgata vnde dicitur authentica. 174. 2.
- Emanuel quid significet. 150. 2.
- Enoch fuit primus qui inuocauit nomen domini. 266. 2.
- Enoch septimus ab Adam prophetauit. 118. 2.
- Enoch liber peruenisse vsque ad tēpora apostolorum. 307. 2.
- Erasmus repræhenditur de libertate contra vulgatam æditionem. 151. 2. & de Christi diuinitate male sentire notatur. 190. 2. occasio nem præbuit hæreticis perpetuæ contentionis. 152. 1.
- Epistolam hanc scripsit Iudas, ad fideles segregando ab infidelibus. 154. 1. & 159. 1.
- Epistola Hispanæ & latinæ idem significans. 29. 2.
- Epistola ob punctuationem idem affirmat & negat, ibid.
- Epistolæ Pauli ferè semper in sensu literali exponuntur. 58. 1.
- Epistolæ Canonice cur sic appellatur. 80. 1.
- Episcopi qualem & quantam scientiam debent habere. 4. 1. 2.
- Exclusiua dictio, quomodo intelligenda. 189. 2.
- Expressum Dei verbum antiquius scriptura. 212. 2.
- Experientia docet in vulgari scripturam esse noxium. 199. 1.
- Exemplaria Græca & Habrea potius ex Latinis & vulgata æditione, corrigenda, quam è contra. 152. 1. sed illa multum faciunt ad explicationem nostræ vulgatæ. 153. 1.
- Eua prius nominata fuit virago. fo. 149. p. 1.
- Euangelium quare dicitur regnum cælorum. 55. 2. & 211. 2. eius virtus quanta. 88. 1. spiritus est, quia præcipua est in eo infusio gratiæ qua peccata remittuntur. 209. 1. cur scriptum sit. 213. 1. à tribus malis nos liberat. 216. 1. iugum quomodo suaue. 210. 1. Epilogus totius loci. 10. de euangelij natura. 220. 2.
- Euangelium simpliciter est visibile sicut & Ecclesia. 221. 2. eius definitio. 214. 2. non est litera mala sed spiritus qui in ea continetur. 209. 1. non est doctrina nuda sed exhibitio iustitiæ, ibidem. proprie non est doctrina mortua sed doctrina viuæ. ibidem. & 210. eius litera externa, est simbria vestimenti Iesu Christi. 210. 2. componitur ex litera & spiritu, ibidem.
- Euangelium habet suam historiam quæ continetur in scriptura sicut & lex vetus & in hoc non

I N D E X.

- differunt. 209. 2. quæ contineat. 211. 1. appellatur lex melioris spei ibidem. 2. non didicimus illud nostris viribus sed ex dono Dei, ibidem. non fuit scriptum in Ecclesia in principio sed post aliquot annos. 212. 2.
- E**uangelium gratiam esse negabant Vuitenbergenses. 200. 1. non est nisi veteris legis explicatio. ibidem. continet clare quod in lege obscure dicebatur. ibidem. legem fidei vocat Paulus. 203. 2.
- E**uangelium non debebatur nobis ex iustitia sed dono acceptum est per Iesum Christum. 203. Virga virtutis appellatur. 205. 1. scriptum est potentie virtutis Dei, ibidem. de Euangelio plurima alia loco. 10. à fol. 220.
- E**ucharistie latria debetur, & accidentia quomodo in ea sustentur. 279. 1. & 281. 1. speciebus cõsumptis quomodo maneamus in Christo & Christus in nobis. 337. & sequentibus hoc sacramentum præstat virtute ceteris. 340. 1. nec ratione nec exemplo perfecte explicari potest. 342. 2. varij modi loquendi doctoris, de Eucharistia, piè & disertè explicantur. 342. 2. & sequentibus.
- E**ucharistie effectum, qui est unitas exponit Paulus ex vinculo matrimonij. 343. 1. Eucharistia nobis præbet Christum, vt fere à nobis pati possit. 343. & 344. Eucharistie primarius effectus. 345. 2. duplex. ratio & sacramenti & sacrificij. 345. 2. & 346.
- E**ucharistia in leuioribus culpis sensum minuit, in grauioribus tollit. 346. 1.
- E**ucharistie effectum qui est unitas quibus rationibus multi doctores amplificant. 341. 2. eius effectus qui unitas est appellatur à doctoribus, corporalis realis, substantialis & naturalis. 322. 1. meta leptis dicitur. 327. 1.
- E**ucharistie præcipuus effectus qui est unitatem corporis mystici cõsumere disertissime percurritur. 319. 1. & deinceps. De Eucharistia pluraque alia elegantia loco. 23. à fol. 320.
- E**zechias rex dissipauit serpentem Enzum quem fecerat Moyses. 259. 1.

F.

- F**abulis vti quatenus possimus in concionibus. 57. 1.
- F**acta apud sensatos homines nõ minus loquuntur quàm verba. 313. 2.
- F**alsa existimatur ab impijs quæ demonstrabilia non sunt. 13. & 112. & 113.
- F**idei antiquitas commendatur nõ vt nouum aliquod. 319. 1. supra naturam est quã philosophi nunquam assecuti sunt. 160. 2. eius unitas & pax spiritus donum Dei est. 316. 2. inuncupatur sancta & si informis sit. 141. 1. scutum vitæ, ibidem. fundamentum salutis, 289. 1. & 141. 142. denique alia multa de fide toto loco de fidei sanctitate. f. 136.
- F**idelis vnus sufficit apud Deum, in-

I N D E X.

- infideles vero decem pauci sunt, & quæ sit ratio. 141.2.
- Fidei** utilitates & laudes. 95.2. nervus à capite Christi descendens qui per modum vinculi membra ligat. 141.2. quomodo nos iustificat. 77. 1. iustificationis initium. 141. & 143.2. fidem solam iustificare est hæresis. 80.1.
- Fides** est causa prima quæ virtute sua continet omnes effectus. fol. 140. p. 1.
- Fidei** tres prærogatiuæ ex concilio Trident. 97. 1. 191.2. & 142.1. fides & charitate primo generati sumus. 50.1. inchoatio est diuinæ participationis. 142.1.
- Fides** sola non absoluit nec perficit ædificium spirituale est tamen eius fundamentum. 142. 2. fides sydus salutis in stella quæ magos duxit ad præsepe figuratur. 142.1.
- Fidei** sanctitas. 136.1. Radix vitæ iustorum. 317.2. viua pervestienti nuptiale in significatur. 131.1.
- Fidei** plurimæ excellentiæ. 144. 1. eius actus difficilis est. ibidem. 2. sine operibus non iustificat. ibidem. 2. opera non respuere philosophicè. 137.2. multa ad eam pertinent quæ nõ exprimuntur sacris literis. 254.1.
- Fides** quare toties in scriptura inducatur. 142. 2.
- Fidei** vsus multiplex distribuitur per quatuor genera causarum. 142. 2 non sicut in Christo sed meritum fidei. 142.2.
- Fides** quæ veniendum sit nõ perducit seã ostendit. 143.1.
- Fides** spes & charitas natura inuicem se præcedunt, sed simul tempore sunt in iustificatione. 137.1.
- Fides** in anima nostra primum iactæ fundamentum ideo dæmones se mutuo cohortantur ut illam destruant. 142.2.
- Fides** sola iustificat plures habet sensus. 137.138.
- Fides** ut perfecte sancta sit operibus ornanda. 143. 2.
- Fideles** ab infidelibus Apostolus Iudas recte segregat & prædestinatos à reprobis. 159.1. & 2. & 154. 1
- Fidei** certitudo ex scripturis. 16. 2.
- Fideles** Deum non solum in se sed in sanctis suis debent glorificare. 263.2. & toto loco. 17. 264.2.
- Fideles** exemplis sanctorum ad facinora grandia commouentur. 265.2.
- Figurata** perfectius sunt impleta in Christo. 65.
- Figuræ** prius sunt explicandæ sensu literali qui fundamentum est spiritualis. 28.1.
- Figurata** locutio ad literam non est accipienda. 37.1.
- Finis** vltimus noster acquiri nõ potest viribus naturæ. 144.1.

G.

- Generatio** Christi sumus, fide & charitate viuificati. 31.1.
- Generatio** Christi humana ce legitur inefabilis. 33. 1.
- Genealogiarum**, ducum, bellatorum, in sacris biblijs frequens enumeratio conueniens & necessario demonstratur. 145. 1. & 2. 145. 2. & sequentibus toto loco. 1. a f. 145.

Gloria

Gloria est gratia cōsumata. 55. 1. gratia gloria inchoata gloriæ sublimitas per fastigium virgæ Ioseph figuratur. 52. 2.

Gloriandum est potius in nouo testamento quam in veteri. 202. 1.

Gloriandū est in quo gloriatio perficitur. ibidem.

Gratia Christi efficacius monet ad legis conseruationem quam lex naturalis. 207. 1.

Gratiæ euāgelij cōmittantur oēs virtutes morales infusæ & dona Spiritu sancti. 209. 1.

Gratia habitus in essentia animæ consistens. 211. 1. & 216. influit in intellectu dictamē praticum per fidem. ibid.

Gratia Dei destituti sum⁹ propter preuaricationem Adæ. 203. 1. illā non possumus recuperare. ibid. liberat nos à seruitute & iugo legis. 204. 1. semen dicitur in cornu ptiuile. 205. 1. omnis gratiam per euāgelium perficitur. 215. 2.

Gratia euāgelij suscepta non debet esse uana & otiosa in nobis. 203. 1.

H

Habitatio filiorum Israel in Aegypto numeratur ab aegresu Abrahā de Arā terra sua. 65. 1.

Hæbrei non curant de minutijs tēporis in supplicando. 67. 1.

Hæbraizantes & Gracifantes laudātur. 153. & 180. 1.

Hæretici omnes cupiunt dogmatizare. 298. 2. 300. 1. secernendi ab alijs peccatoribus. idid. 2. significantur in contradictione Core. 294. quatuor notis carnalibus di-

stinguuntur. 288. 2. nuues sine aqua arbores autūnales, bis mortuæ, erradicatæ, fluctus feri maris. 288. & sequuntur.

Hæretici laudādo se aliorum vitā & doctrinam maculant. 290. 1.

Hæretici solā fidē asserētes in iustificatione cōfundūtur. 143. 2. trāsformāt se ī ministerios iustitiæ. 191. 2

Hæresis Anabaptistatur aboletur. 147. 2. plura alia loco. 9. in genere à. f. 191. & ī specie loco. 19. à. f. 284

Hæretici vitādi & denūciādi absq; prauia monitione. 297. 1. neque hoc aduersatur charitati. ibid. curāt ecclesiam religionem Christi gloriam euertere. ibid. 2. qua de re latē & luculenter plurima loco. 20. à fol. 292.

Hæreticorum vox amica, operatio inimica. 191.

Hæretici sacramentarij, eucharistiæ excellentiam obumbrant. 321. 2.

Hæreticos agnoscere, difficile sed necessarium. 191. 2. ex notis catholicorum dignoscuntur. ibid. illis non debent associari catholici, ne ex cōtagione aliquod adhæreat. 302. 1. 296. 1. 2.

Hæretici nullibi volunt esse ecclesiam, sed inuisibilem aiunt. 192. 1. procuuant non in publico sed in angulis loqui. 195. 1. vt simplices decipiant simulant se, ibid. eorum congregationes quotidie euanescent. 193. 2.

Hæretici diligendi in ordini ad vitam aternam. 303. 2. comburendi sunt aut recludēdi. ibidem. lubrico loquuntur ne facile capiantur. 195. 1. inducunt suas hæreses

sub persona tertij. ibid. 2. eis non
fidēdū sine publico iudicio. 303.
pietatem loquuntur impietatem
præferunt. ibid. 2. & vt semel di-
cant eorum genius malus depin-
gitur integris locis. 9. 19. & 20.

Hæresis peccatum desperationis
quo sit. 295. 2.

Hæreses, placita, opiniones, idola.
352.

Hæreticorum prauitas & perniciēs.
296. male intelligunt scripturas.
12. z. eorum audacia de sensibus
scripturæ reprimitur. 21. 1.

Hæretici cauendi. 124. 1. 2. denun-
tiādi eos vsus & consuetudo. 295.
1. eorum triplex genus. 284. 1.
sunt murmuratores & seducto-
res. 121. 1.

Hæretici sunt quæruosi. 121. 1.
schismata & factiones amāt, ibid.
omnia damnant, carnis desideria
sequuntur: de peccato in peccatum
labuntur, ibid. ecclesiam scindūt.
126. 1. animales sunt & carnales.
126. 1. 2.

Hæretici contumeliæ & conuicij lo-
co nos papistas appellant. 197. 1.
non persistunt in fide. ibidem.

Hæretici dicūt scripturam esse per-
uiam & inuulgandam populo: eo-
rum obiectio de hac inuulgatio-
ne diluitur. 197. & 198.

Hæretici mutant euangelij liberta-
tem in carnis libertatem. 199. 2.
euangelium non habent quia ne-
que spiritum. 205. 2. præscripti di-
cuntur siue præsciti. 101.

Homo est umbra Dei. 166. 1.

Homines vani non habent Theo-
logiam nec scientiam sanctorum

quæ donum Dei est. 262. 1.
Honor sanctorum sub honore Dei
continetur. 265. 2.

I

Iacob & Iohannes quare Boan-
nerges vocantur. 149. 2.
Iesus à re gerenda nomen hæredi
tauit. ibid.

Iesus & Mariæ nomina à Iudæis
magna religione colebātur. 151. 1
Iesus persona est in duabus naturis
subsistens. 222. 2. & 227. 2.

Iesus nomen proprium est Christus
appellatiuum. 104. 2.

Iesus angelos puniuit. 107.

Idololatria grauissimum est omniū
peccatorum. 263. 2.

Idololatria initium esse omnis pec-
cati ostenditur. ibid.

Idololatria initium habuit tem-
pore Syrophanis & Nini regum
264. 1. eius quatuor causa. 263. 1.
radix. 261. 1.

Idolorum nominibus absurdis spi-
ritus Dei ad abominanda pec-
cata nos prouocat. 146. 1. 2.

Ignis inferni corporeus quomodo
agat in anima. 236. & 237. 2. quo-
modo agat realiter secundum sen-
tentiam sanctorum. 240. 1. & an
sit præparatus etiam hominibus.
241. 2. est æternus. 245. 2. & quæ-
dam alia loco, 13. a fol. 236.

Imago Trinitatis non est impressa
corpori. 165. 2.

Imago quodammodo est ipsa res
significata. 272. 1.

Imaginum vsus quæ habeat com-
moda. 282. 2.

- Imago & exemplar, est vnum & diuersum. 272. & actu adunantur. 276. 2. & 277. 1.
- Imagines adorantur proprie & terminatiue. 274. 2.
- Imaginis adoratio quomodo est analogica. 273. Imago & prototypus habent bonum conceptum secundum proportionem. 274. 1. in imaginum adoratione nulla est idolatria. 277. 1. & 264. 2. verba concil. Niceni, & Tridentini & Caietani mutuo se illustrent in ueneratione imaginum. 271. 1.
- Imaginibus repugnantes naturæ cōtradiciunt. 276. 2. & 281. 2.
- Imaginem vsus Christianus non mixcet idololatriam. 277. 1.
- Imaginum cultus in primo præcepto de calogi. 281. 2. Denique toto loco. 18. a fol. 267. declaratur imaginum uultum exercitium esse christianitatis, pietatisque manifestatio.
- Imperium blandum imperiosum. 351.
- Impiorum damnatio. 117. 2. piorum primus color. 121. 1.
- Impius non vulgarē peccatorē sed insignem significat. 118. 1. differt à peccatore. ibidem.
- Impij sunt murmuratores & seductores. 121. 1. mirantur personas quæstus gratia. 125. nihil pijs nocent. 293. 2.
- Impudentia insignis quæ charitate palliatur. 285. 2.
- Incarnationis mysterium. 222. 2. exemplis explicat sancti. 230. & 231. summa mysterij Incarnationis. 229. 2. resolutio difficilimæ
- unionis hypostaticæ secundum unam existentiam. 233. & 234.
- Infirmetas corporis ab anima oritur. 33. 1. corporis & animæ a Christo curatur, ibidem. per sanguinem eius in cruce. 31. 1.
- Inuestigatione peruersa dæmonis consumatur idololatria. 263. 1.
- Interpretatio rerum & uerborum. 197. 2. & quo differat à translatione. ibidem.
- Iob nomen declaratur. 148. 1. eius liber non est fabula conficta sed uera historia contra Anabaptistas. ibidem.
- Israelitæ prouisi ad idololatriam. 259. 1.
- Iudas Apostolus cur sic appellatus. 85. dicitur coiculum & fuit consobrinus Christi. 85. 2. eius humilitas. 86. 1. B. Iudas à quo sumpsit authoritatem de altercatione super corpore Moyfi. 254. 1.
- Iudæi continebantur in obseruatiâ legis ne declinarent in idolatriam. 208. 1. 2. nec spiritum uiuificantem sectantur. 345. 1. 2.
- Iudicij dies præ oculis habendus. 108. 1. 2.
- Iustificari est quodam renouari inuitus. 209. 1. non dicit nudam remissionem. ibid.
- Iustitia Dei, fidei, noui testamenti, differt ab humana & legis ueteris testamenti ibid.
- Iustus omnia bene ordinat, contra iniustus. 111. 2.
- Iustificatio dum tribuntur fidei non excludit alias uirtutes. 143. 1.
- Iustificatur nemo nisi uoluntas mutetur ex malo. 142. 143. & toto

leco. 10. de euangelij natura.

L.

- L**acrima effectus est amoris. 183. 2.
 Lagor pro peccato, dolor pro supplicio apud Isai. 30. 2.
 Lex euangelica v. ua dicitur. 6. 2. ea corruscante ceciderunt cecitatis te nebie 268. 2. est indita & supra naturam. 211. 1. innouat voluntatem. ibid. non tantum bona ostendit, sed legi Dei facit condelectari. ibid. vires tribuit, vt pcepta suauiter impleatur, si non fuerit eō iuncta Spiritui viuificanti, occidit & inflat. ibid.
 Lex euangelica solemniter promulgata. 212. 2. dicitur vnctio Spiritus sancti. ibid. intus apponitur vt homines iustificentur ibid. scripta est secundario & quasi per accidens. 209. 1. primario & per se gratia infusa. ibidem. constituitur per gratiam docet quid faciendum, quid fugiendum. ibid. 2.
 Lex fidei cum sit perfecta potens est omnem infirmitatem sanare. 209. 2. ad statum pristinum nos reducit. ibid.
 Lex dupliciter accipitur. 215. 2.
 Legis noue à veteri palehra distinctio 204. 2.
 Lex vetus vmbra erat: Euangelium imago. 206. 2.
 Lex non implebatur, non eius vitiō sed imbecillitate carnis, ibid. ostendebat infirmitatem, non sanabat ibid. faciebat auditorem, lex fidei factorem. 207. 2. 212. & 212. 1. erat scripta digito Dei sed

in tabulis lapideis, euangelium in cordibus. ibidem.

- Lex erat remedium peccati Iudæis vt illud detestarentur. 208. 2.
 Legis gloria dicitur vmbra, respectu euangelij. ibidem.
 Legislatio Christi qualis. 213. 2.
 Lex vetus quod demonstraret bonum mandatum, sed non iuuaret, dicebatur mala. 210. 1.
 Lex naturalis ad bonum propendit & sollicitat. 211. 1. naturalis & euangelica, indita sed, modo differenti. ibidem.
 Lex vetus dicitur terroris & seruitutis. 212. 2. lex factorum euangelium autem dicitur lex fidei, lex vetus intrinsecus apponitur vt terreantur iniusti, ibidem. quasi pædagogus ad Christum Iudæos ducebat. 203. 2. data fuit vt pateret infirmitas nostri liberi arbitrij 203. 2.
 Lex continebat comprimens donec per Christum veniret gratia & libertas. ibidem.
 Lex vtraque vetus & noua ex misericordia Dei processit, ibidem. mons dicitur & in monte reuelatur. 205. 2.
 Lex vocatur à D. Paulo, pessima mentis brorum inclinatio. 215. 2. 2. ha lex est in mente secundum rectam rationem. ibidem. Multa re peries de his legibus integro loco. 10. à fol. 220.
 Libri sacri autoritas non pendet ab authore ministeriali, sed a primario & ab ecclesia. 81. 2.
 Libellus repudij rejicitur. 200. 1. 2.
 Libertas euangelica. 216. & 357. quod

- quod trahitur ab impijs in carnis
licentiam.
- L**iberum nostrum arbitrium non
est velut inanime quodam ut me
re passivè se habeat. 157. 1. 159. 1.
- L**ingua damna. 251. vide blasphemiam
& maledictio & loco. 14.
- L**ingua & manus vocantur quæcum
que lingua percipiuntur aut ma-
nu exciuntur. 184. 1.
- L**ingua Hebræa sanctitate pollet,
Græca facundia, Latina gravita-
te 198. 2.
- L**ingua in descensione Spiritus san-
cti. 197. 1.
- L**itera occidit quot modis dicitur.
219. 1.
- M.**
- M**ala ex triplici capite oriun-
tur & triplici exemplo decla-
ratur 101. 356. & ob peccata no-
stra eveniunt. 361.
- M**aculata tunica concupiscentias
& opera carnis significat. 130. 2.
- M**aledictio quævis & detractio pro-
ximi, legem offendit, Deum bla-
sphemat. 251. & 254. 2. eius enor-
mitas vnde. 248. 2. & 249. inuo-
luit in se blasphemiam. 259. 1.
- M**aledicens homo alijs maledicte
sibi. 249. 2.
- M**aledictio omnino vitanda. 112. 1.
est vitium familiare hæreticis.
113. 1. aggravaturque in Deū re-
dundat. 259. 1.
- M**alum pœna à Deo. 244. 1.
- M**aria fecunditas per virgam Aa-
ron significatur. 48. 1.
- M**atthæus primus scripsit euange-
lium anno. 8. post passionem Do-
mini. 212. 2.
- M**anna figura eucharistia. 481.
- M**andatum novum cur dicitur si-
cut testamentum. 206. 207. 209.
pro vera.
- M**anentes in ecclesiæ veritate do-
nis Christi & sanctorum meritis
fruuntur. 314. 2. 315.
- M**elanchthō reprehenditur. 53. 2. et
ius error excluditur. 61. 1.
- M**endacium non est quicquid fin-
gitur, sed quando fictum nihil si-
gnificat. 40. 1. & 2.
- M**eritum fidei fuit in Christo sed
non fides. 114. 2.
- M**etaphora & Tropus non derog-
ant sacræ scripturæ. 38. 1.
- M**ethodus servandus in disciplinis
tradendis. 2. 1.
- M**ichael Archangelus impediuit
diabolum ne detegeret corpus
Moysi. 257. 258. & sepelierat de
mandato Dei. ibidē, curat ne dia-
bolus electos ab ecclesiæ unitate
disturbet. 259. 1. 2.
- M**isericordia & iustitia Dei. 235.
2. misericordia quomodo fit in
Deo. 90. 2. misericordia, pax,
& charitas applicatur personis di-
vinis. 90. 1.
- M**isereri est proprium opus Dei.
106. 2.
- M**odus loquendi per exclusionem
communis est divinis & huma-
nis authoribus. 189. 2.
- M**oralis textus scripturæ in solo sē-
su literari explicatur. 58. 1.
- M**oyses occultavit populo quæ in
interiori tabernaculo erant.

I N D E X.

- 198.2. scripsit Deuteronomio nō vt narrator gestorū sed vt pphā.
 257. eius sepulchrum. ibid. 2. intercedit pro nobis ideo est honorandus, & eius corpus vt Dei habitaculum. 265. 1. disputatio de eius corpore quando fuerit. 234. 2.
 Moyſes mortuus est ante introductionē populi in terram promissionis. 257. 2. & ne Iudæi adorarent eum, eius sepulchrum & virga qua miracula faciebat occulta fuerunt à Iudæis ne illa adorarent. ibidem. multa expositiones possunt esse supra altercatione de corpore Moyſi. 254. 2. 255. 1. Moyſem nō esse mortuum aliqui putauerunt. 256. 2.
 Moyſi mors fuit figura mortis synagogæ. 256. 2.
- N.**
- N**Abahaz & Tarthac idola quid significant. 147. 1.
 Natiuitas Christi ex virgine intellectu difficilis. 31. 1.
 Natura euangelij ex collatione ad legem veterem. 216. 2.
 Naturalis cognitio non satis est ad saluandum, sed necessaria est fides. 142. 1. naturæ virtus insufficiens ad consequendum vltimū finem. 204. 1.
 Necessitas vrgens concil. Trid. ad determinandum de vulgata editione. 168. 2.
 Nergel idolum quid significet. fol. 145. 2.
- Nomina virorum & mulierum in sacris literis multiplici de causa imposita sunt. 148. & 149. nominum positio & commutatio summo opere commendatur. 161. 1. 2. cur sint nomina imposita. 223. 2.
 Nomina idolorum nec vacua sunt nec otiose posita in scriptura sacra. 146. & 147.
 Nomina originalium Hæbreorum sacre scripturæ quare maneant in vulgata translatione. 150. 1.
 Nomina quædam cum imperfectio ne, quædam absque ipsa rem eandem significant. 161. 1. nominum vsus in sacra scriptura. 145. & deinceps, nomina propria qualicumque sunt in sacris literis in gētem recondunt thesaurum. 147. 1. 2. nomina virorum & mulierū cōsilio diuino imposita sunt. 148. nomina natalia imponebant in veteri testamento quæ filiorum futuros euentus prænotarēt. 147. 2. nomina imponere est vsū possessionis capere. 148. 2. de nomine Iesu loco. 11. multa in ei⁹ priori parte. à fol. 222.
 Nota insignis dignoscendæ ecclesiæ quod sit Romana. 193. 1.
 Notæ intrinsecæ dignoscendi hæreticos sunt tres. 195. 2.
 Notitia visionis & simplicis intelligentiæ in Deo quod sit. 156. 1.
 Nouum testamētum potius dicitur significatiuum quam figuratiuum. 55. 1. præstat veteri quanto imago excellentior est vmbra. 206. 1. 2.
 Nouum prædicaturus debet ex diuinis literis & exemplis confirmare. 196. 1. 2.

O.

- O**bscuritas scripturæ diuerſas in
 uuit ſententias. 8. 9. & 13. 14. &
 41.
 Occaſſio vnde ſancti doctores tres
 ſenſus ſpirituales ſtatuertunt at-
 que miſcuerunt. 51. 1. 2.
 Operum bonorum communicatio
 inter fideles optime explicatur.
 315. 318.
 Opera bona & ſancta quæ & qua-
 lia. 192. 2.
 Orandi promptitudo ex habitu ho-
 minis iuſti iacentis tropologicè
 ſignificatur. 32. 2.
 Oratio quomodo ſolitaria debeat
 eſſe exemplo Chriſti. 147. 1.
 Oratio ſiue adoratio imaginis &
 prototypi, doctrinam obſeruan-
 dam completitur de eius vnita-
 te. 272. 1.
 Orationis virtus. 367.
 Ordo correptionis euangelicæ iu-
 ris naturalis. 299. 1. 2.
 Oſanna ſolitus erat acclamare popu-
 lus Iſrael regi ſuo in die exalta-
 tionis ſuz. 150. 2.

P.

- P**arabola dupliciter ſumitur. 38.
 1. idem quod ſimilitudo, ibidem.
 eius ſenſus vnde ſumendus. 39. 1.
 parabola & peradiginatis diſſe-
 renti. 39. 2. omnes reducuntur ad
 quatuor capita. 39. 2. parabolaru
 res & nomina non omnia ſignifi-
 cant. ibidem.
 Patrum Dei cum peccatoribus. pa.
 364. 1.

- Parabolæ ſacræ ſcripturæ omnes
 ſunt veræ & non fictæ. 39. 2. in pa-
 rabolis non omnia explicanda
 curioſè. 39. 1. 2.
 Pauli epiſtolæ in ſolo ſenſu literali
 ſemper explicandæ. 58. 1.
 Pauperes veri qui ſunt. 186. 1.
 Patientia Chriſti fidem fundauit.
 97. 2.
 Patres veteris teſtamenti grati Deo
 218. 2.
 Peccatum cum ſit temporale quare
 poena æterna punitur. 245. 2. &
 246.
 Peccata in veteri lege quare rigide
 punita ſunt. 319. 2.
 Peccati & poenæ angeli & hominis
 differentia. 244. 2. ſine lege non
 poterat eſſe interpretatio peccati.
 203. 2. & 204. 1.
 Peccator eſt ignorans. 284. 2.
 Peccatorum diligentia. 363.
 Perſectio in fide & charitate magis
 ac magis augenda. 95. 1.
 Peruerſi & ficti indigni qui ſuo no-
 mine nominentur. 100. 2.
 Petrus fuit princeps Apoſtolorum
 & caput collegij. 166. 2. dicitur vi-
 carius Chriſti reliqui vicarij ope-
 ris. 167. 2. eius poteſtas durabit vſ-
 que ad conſumationem ſeculi.
 167. 1. ei ſoli cõmiſſum eſt ouile
 cæteris Apoſtolis legato. 167. 2.
 Philoſophia non reiſcienda, cõſeſcit
 enim ad ſcriptam. 309. 1.
 Philoſophi ſi bona dicunt non ſunt
 aſpernandi. 309. 2.
 Phegor an ſit de numero quinque
 ciuitatum. 109. 1.
 Phraſis Hebræa non curat de minu-
 tijs tẽporũ in ſupputando. 67. 1.

Peena

Pœna damni & sensus describitur.

291.2.

Prædestinationis quatuor causæ.

157.2. sed ex parte nostra nec prædestinationis nec reprobationis assignatur. 158.2.

Prædestinatio tractatur ex loco epistolæ Petri. 159.2.

Prædestinatio quomodo in nobis sit loco. 3. & in præfatione auctoris.

Præcepta moralia in solo sensu literaliter explicanda. 58.1.

Præceptum charitatis quare dicitur nouum. 207.2.

Præcepta legis quomodo non bona. 208. 1. præcepta. post adorationem vituli dura. ibidem. 2. alia fuerunt ante adorationem, ibidem.

Prophetæ qui sunt? 9.1.2.

Propria voluntas facit ut quasi Deos nos colamus. 262.2.

Proprietas sermonis seruanda in rebus fidei. 274.2.

Punctuatio quantum faciat ad intelligendam scripturam. 71.2. 92.2.

Pythagoræ sententia optima contra impios carnales. 358.1.

R.

Ratione naturali constat Deum omnibus consulere, prouidere, & rerum naturalium rationem habere. 310.2.

Ratio quæ mouit Ezechiam ad tollendam imaginem. 268.1. & 269. & 282.

Ratio analogiæ vnit imaginem cum re imaginata. 273.2.

Ratio testimonij Enoch. 118.2.

Regula quomodo sacra scripturæ test interpretari mystice. 59.1.

Regulæ inutiles maxime nocent. 60.1.2.

Regulæ Tychonij. 63.1. Regula de toto & partibus quatuor regulis Tychonij comprehenditur. 64.2.

Regulæ tres Augustini & Tychonij ad vnâ reducuntur. 65.2.

Regula de filio Dei & filio hominis. 70.1.

Regula de repetitione vnus vocis. 237.1. Hieronymi de promissionibus. 33.2.

Regula Lesbia. 351. Regula eiusdem D. Hieronymi de supplicijs. 365 366.

Regnum cœlorum solum legitur de euangelico statu. 207.2. & 220. 1. non præmittebatur expresse in lege veteri. 209.2. Regnum Dei nūquam prædicatum ante euāgelium. 207. primo à Ioanne Baptista annuntiatum ibid. sapissimè comparatur alijs rebus. ibid.

Reliquiarū fructus ex veneratione earum. 282. legitime custoduntur. ibidem.

Reliquiæ nō sunt innoculantæ sed manifestantæ. 268. & 269.

Repetitio vnus vocis. 237.1.

Remissio peccatorum. 363.1.

Res naturales non sunt conditæ ad significandum. 48.1.

Ruminari in sacris literis est meditari. 103.2.

S.

Sancti inuocandi & reliquiæ eorum venerandæ. 264. 1. amici

Dei.

- Dei, familiares, habitacula Spiritus sancti adiutores nostri. 266.
 2. in patria recordantur nostri. 267. 1. flent miseræ vices hominum. 130. 1.
- Sanctitas fidei & vera sanctificatio non nisi in ecclesia. 192. 1. z.
- Sanctificatio fit per Christum in baptismo & per fidem. ibidem.
- Salus nõ habet nisi per opera sancta. 192.
- Salomõ typus est & figura Christi. 33. 1. amabilis Deo. 34. 1.
- Sacerdotes ex legis decreto comedebant oblationes. 184.
- Sacramenta corporea quomodo agant in anima. 239. & 240.
- Sacramentalis vnionis modus proprius explicatur. 336. z.
- Samaritani & Iudæi simul cum vero miscebant falsum cultum. fol. 267. 1.
- Sapientia petenda à Deo. 74. 1.
- Scopus huius epistolæ qui est fidei vnitas. 103. 1.
- Scriptura diuina sola habet sensus mysticos. 55. z. humana non habet sensus mysticos ex natura sua ibidem.
- Scripturam sacram declarare genus se prophetia. 9. 1. est obscura & difficilis. 12. z. 34. z. 199. 1. necessum lumen diuinum & expositio sanctorum. vide supra verbo obscurum & obscuritas.
- Talis est nobis qualis Christus qui in ea continetur. 14. 1. & 19. auctoritas eius quia ab Spiritu sancto distante. 16. 1. sensus eius plures. 18. 1. non solum voces sed & res significant alias res, & per
- verasque loquitur Deus. 19. z. asseritum in vno loco non excludit quod in alio expresse habet. 143. 1. z.
- Scriptura sacra Christo vacua, est vter luti vagina gladio expers. 145. 1.
- Scriptura quomodo habet tantum sensum literalem. 49. z. non enim semper habet omnes sensus. 57. z. duo cauenda in eius expositione. 22. 1. ad eum spiritum resoluuntur cuncta dubia. 199. z.
- Scriptura non inuertitur per recapitulationem aut anticipationem ordinis. 68. z.
- Scriptura sancta testamentum & instrumentum appellatur. 6. 1. virtus eius, ibid. Donum Dei. z. non transferenda in linguam vulgarem. 197. 1. periculosa est imperitis nisi verus sensus habeatur. 199. 1.
- Scriptura sancta narrat gesta & mysterium. 45. 1. eius dignitas. 47. 1. in aliquibus locis plures habet sensus literales. 29. 1.
- Scriptura eadem diuersarum idiomatum, plura significare potest etiam in humanis. 29. z.
- Schisma & sedition non sit inter nos, sed pax, veritas. 113. 1. z. schismaticis nequitia in solutione vnitatis ecclesiastica, loco. 22. à fol. 312 & 315.
- Schismatis damna. 313. z.
- Schismaticorum peccata grauiora quàm idololatram. 319. z. in pluribus locis puniuntur à Deo. 301. z. vide in verbo vnitas.
- Sedes Romana prima, catholica, Apostolica nuncupanda. fol. 194. p. 1.

Sensus literalis sumitur ab intento & sine. 74. 75. eius vsus disceptando cum hæreticis. 26. 2. alia de literalis sensu. 36. 2. 40. 2. 24. 27. & sequentibus. 32. denique à fol. 25. ad. 43.

Sensus spiritualis vt cognosceatur tria requirit. 47. 48. 76. 1. differt literalis ab historico. 22. 2. multiplex in humanis analogicè & æquiuocè. 34. 2.

Sensus spiritualis quid sit? semper est propriè & perse de pertinentibus ad vitam æternam: quomodo cognoscendus regulariter. 49. 2. non semper conuincit. 50. 2. quomodo efficaciam habeat ad arguendum. 78. 1. secretior & sublimior. 43. 1. alia de sensu spirituali. 43. 2. 45. 48.

Sensus multiplex quomodo inquiritur. 50. 2. vnico intuitu intenditur ab Spiritu sancto omnes sensus. 57. 1. eliciendus secundum exitum & oportunitatem. 61. 1. quomodo indignitate collocandus & habendus. 75. 1.

Sensus mysticus triplex. 51. 1. eius sufficientia triplex vnde sumitur 52 & 53. non multiplicandus prohibito. 57. 2. illius negare distinctionem temerarium est. 71. 2. inefficaciter colligitur argumentum. 78. 1. alia de sensu mystico à fol. 43. ad. 61.

Sensus grammaticalis commendatur. 219. 2.

Sensuum multiplicitas in diuinis & humanis explicatur. 34. 2.

Sensuum multiplicitas scripturæ efficaciam non enarratur. ibidem.

Silabæ, apices, & puncta, in diuinis scripturis plena mysterijs. 71. & 72. 147. 1.

Senecæ Sententia notanda. 357.

Simile omnino iam non simile sed idem est 342. 1. 231. 2.

Socoht Benath. Babilionorum idolum. 146. 2.

Spiritus etiam in nominibus attendendus. 145. 1.

Statua satis ab vxoris Loth adhuc permanet. 109. 2.

Stella quæ magos duxit fidem significabat. 142. 1. & 54. 2.

Spes Anchoia in cælis fixa. 317. 2.

Superstitio & vana religio idem est. 261. 2.

Superbia excitat magnum incendium contra omnes virtutes. 122. 2. perpende in loco. 16. vbi de origine idolatriæ à fol. 260.

Synodus statuit & declarat idem est quòd initio nascentis ecclesiæ dicebant apostoli visum est spiritui sancto & nobis. 179. 1.

Solus cum dicitur de Christo non separat alias personas quæ in eodem numero natura communicant, hæc distinctio excludit aliud in natura non alium in persona. pa. 189. 1.

Status nouæ legis non debet dici figuratiuus. 55. 1.

T.

Talenta fideliter à Christo distributa. 218. 1.

Tentationis vsus & fructus toto loco. 24. 353.

Tem-

Tempus distinguit sensus mysticos
52. 2. prateritum ponitur aliquan-
do per futuro in scripturis. 67. 2.
& 68. 1.

Tempus non est per se causa malo-
rum. 348. 1.

Tempora non sunt culpanda nec
per se infamanda. ibid.

Testamentum nouum est noua gra-
tia credentium. 199. 2. & dein-
ceps loco. 10. a fol. 200. principa-
liter est noua promissio Christi
morte confirmata non est princi-
paliter littera exterior, ibid. cur
nouum aut. uetus nuncupetur.
209. 1.

Testimonia scripturæ pro ratio-
ne temporis diuersimode citan-
tur. 68. 2. 176. 2. & 182. 2. cū agre-
gia. D. Bern. sententia.

Theologix omnes scientiæ deser-
uiunt. 2. 1. tripliciter, ratione tra-
datur. 5. 2.

Theologix Deus est causa in qua-
drupl. ci genere. 5. 1.

Theologi scholastici, positivi & ca-
nonistæ quomodo se gerant in ex-
plicandis scripturis. 3. 2.

Tychonij regulæ. 63. 1.

Titulus crucis scriptus tribus lin-
guis non sine mysterio. 198. 1.

Traditiones & euangelium ante
scripturam sunt. 214. 1.

Traditione sola constant quæ ad euā-
gelium spectant. 212. 1.

Translatio sit per eruditum grama-
ticū, interpretatio per sapientem
tem Theologum. 197. 2. & 198.
1. sola uerba examinat sensum re-
ferens grammaticalem; 129. 2;

quod sit transl. tio, ibid.
Trinitatis creatæ ad increatum quæ
sint conuenientiæ. 164. 1. & 2. al-
lius imago quatenus in nobis su-
menda. 165. eius mysterium mani-
festatur ex creaturis per similitu-
dinem uellig. j. ibid. 1. commu-
nia alicui personæ attribui quod
sit. ibid. 161. 2.

Tropologia quod sit & significet.
52. 1.

Tribulationes cur à Deo permit-
tantur. 347. & uniuerso loco. 24.
in ea reuocet permissio malorum
omnipotentia Dei. 349. & prou-
dentia Dei. 353. manifestatur bo-
norum constantia. 350. 353. 354.
promissionis necessitas. 350. &
quod dissimulare peccata expe-
dit. 350. 351. 352. eius particu-
lares causæ. 353. eius finis & usus
355. eius remedia & solatia tota
25. diligentissimè preponuntur
& illius loci usus. 360. tribulatio
adoranda. 361. 362.

N.

Vae in sacra scriptura multa sig-
nificat. 117. 1.

Vanitas ubi est non est ve-
ritas. 262. 1.

Vasa & uestimenta templi dicuntur
Sancta. 141. 1.

Vestis nuptialis fides uina. 131. 1.

Vetustas litteræ potius reos facit in
cognitione peccati, quàm liberet
si desit nouitas spiritus. 209.

Virtutes insuæ in animæ potent-
tijs per gratiam. 203. & 204.

Hhhhh

Virtus

- Virtus Euāgelij renouat & recreat homines. 207. 2.
- Verbum multo tempore antiquius est scriptura. 199. 1.
- Verbi Dei dignitas & fructus. fol. 144. 1.
- Virtus orationis. 367. medium est ad omne bonum. 368.
- Virgines fatux in parabola de decē virginibus, quare virgines. 141. 1.
- Vitij nefandi grauitas ponderatur. 110. 1.
- Vocare apud Paulum, & Thaddzū differenter accipitur. 153. 2.
- Vocatio & prædestinatio quomodo in nobis loco tertio & in præfatione authoris.
- Voluntas Dei antecedens & consequēs ex Damasceno. 154. 2. quid vtraque sit eleganter exponitur. ibidem. vtraque nouit Aristot. ibid. 2. in Deo vtraque ista voluntas formaliter est vnius actionis. 155. 2.
- Voluntatem Dei antecedentē quomodo possimus mutare in consequentem per libertatem arbitrij nostri. 157. 1. eam potius dicimus impedire quam resistere. 159.
- Vult Deus omnes homines saluos fieri, quomodo intelligatur. 155.
1. & non propterea asserendum omnes esse prædestinatos. 156. 2.
- Voluntas antecedens exponitur. fol. 160. 1.
- Vna communis omnium causa vbi est. ibidē. vna victoria. 314. 2. & 215. quare vnum præmium. ibid.
- Vnitas nostra in fide & dilectione radicata exercicio virtutum & imitatione apostolorum confirmāda 312. 1. 2. 139.
- Vnitas inter bonus & malus differentia. 316. 1.
- Vulgata æditio in vtroque testamēte authentica probatur. 50. 1. duplex decretum habet per se cōc. Trid. 169. 1. falluntur qui dicunt authenticam esse comparatiuē ad alias translationes. 179. 1. quomodo in ea tolleretur duplex lectio. 92. 2. non deficit neque in minimis à mente Spiritu sancti. 176. 1. nihil habet falsi 187. 2. his catholicorum cum hæreticis super vulgata explicatur. 179. 2.
- Vulgatę authoritatem ex sua sententiā explicat author. 173. 2. standum, illi magis quā Hebræis aut Græcis. 1. & sub censura lectoris in sua præfatione author. cætera de vulgata loco. 17. à fol. 168.

FINEM PRIMÆ PARTIS LOCI

undecimi sol. 227. pollicitus tibi sum tabellam seu schema, ubi ante tuos oculos ponam, quot vicibus vas illud electio- nis. D. Paulus dulcissimum nomen Iesu, quatuordecim suis Epistolis pronunciauerit verè quidem & exactè subijcimus: ne ad quatercenties cum Ambrosio Tarusino producamus, ne dum ad quadringenties sexagies cum Bartholomæo Laurente Neo- magiensi: sed hi cum proprio nomine Jesu nomen appellatiuum Christi confundunt: nos autem quando per otium integrum est licet non absque negotio & labore singulari in gratiam piæ & studijs lectoris distinguimus & in nomine Iesu per numeros Plantini loca seponimus & notamus: in nomine autem Christi mihi per multiples occupationes distrato liberum non fuit, tamen facile tibi fuerit inuentis addere.

Sunt autem nunc omnes numeri ducenties quadrages.

Nomen autem Iesu ducenties & vicies.

EX EPISTOLA AD ROMANOS. EX EPISTOLA PRIMA AD CORINTHIOS.

IN. 1. cap. quinquies. A. 1. 4. 6. 7. 8.
 In. 2. cap. semel. C. 16.
 In. 3. cap. ter. C. 21. D. 24. 26.
 In. 4. cap. semel. D. 24.
 In. 5. cap. quinquies. A. 1. B. 11. C. 15. D. 17. 21. Christum bis
 In. 6. c. ter. A. 3. B. 11. D. 23. Christum quater
 In. 7. cap. semel. D. 25. semel Christum.
 In. 8. c. sexies. A. 1. 1. B. 11. bis. F. 34. G. 39 bis Christum.
 In. 10. cap. semel. B. 9.
 Caput. 11. vacat, in duodecimo semel Christum.
 In. 13. cap. semel. D. 14.
 In. 14. c. semel. C. 14. quater Christum.
 In. 15. cap. quinquies. B. 5. 6. 8. D. 16. G. 10. Christum septies.
 In. 16. c. p. sexies. A. 3. B. 9. C. 10. D. 24. 25. 27. bis Christum.

IN. 1. cap. nouies. A. 1. 2. 3. 4. 7. 8. B. 9. 10. D. 30. Christum octies.
 In. 2. cap. semel. A. 2. Christum bis.
 In. 3. cap. semel. C. 12. Christum ter.
 In. 4. c. bis. C. 15. D. 17. Christum quinquies.
 In. 5. c. ter. B. 4. 7. bis Christum semel.
 In. 6. cap. semel. C. 11. Christum bis.
 Cap. 7. Vacat nomine Iesu, Christum semel.
 In. 8. cap. semel. B. 6. etiam semel Christum.
 In. 9. cap. semel. A. 1. Christum bis.
 In. 11. cap. semel. C. 23. Christum ter.
 In. 12. cap. bis. A. 3. bis etiam Christum;
 13. & 14. cap. vacant.
 In. 15. cap. bis 31. G. 37. Christum tredecies.
 In. 16. cap. ter. D. 21. 21. 24.

EX EPISTOLA SECUNDA
ad Corinthios.

- In. 1. cap. 1. quinquies. A. 1. 2. 3. C. 14. D. 19. Christum ter.
- In. 2. cap. semel. D. 14. Christum quater.
- In. 4. cap. quinquies. B. 5. bis. 6. C. 10. bis. 11. bis. 14. bis. Christum semel. 5. cap. vacat Iesu Christum nouies.
- In. 6. cap. Christum semel. 7. cap. vacat omnino.
- In. 8. cap. semel. B. 9. Christum etiam semel.
- In. 11. cap. semel. G. 31. Christum sexies.
- In. 13. cap. bis. B. 5. D. 13. Christum semel.

EX EPISTOLA AD
Galatas.

- In. 1. cap. ter. A. 1. 3. C. 12. Christum quater.
- In. 1. cap. ter. A. 4. C. 16. bis. Christum septies.
- In. 3. cap. quinquies. A. 1. B. 14. D. 22. 26. 28. Christum sexies.
- In. 4. c. semel. B. 14. Christum bis.
- In. 5. c. semel. A. 6. Christum quater.
- In. 6. c. quater. C. 14. D. 17. 17. 18. Christum bis.

EX EPISTOLA AD
Ephesios.

- In. 1. c. septies. A. 1. bis. 2. 3. 5. C. 15. 17. Christum quater.
- In. 2. c. quinquies. A. 6. B. 7. 10. C. 13. D. 21. Christum ter.
- In. 3. c. quinquies. A. 16. B. 12. C. 14. D. 21. Christum quater.
- In. 4. c. semel. D. 21. Christum sexies.
- In. 5. c. semel. D. 20. Christum nouies.
- In. 6. c. bis. D. 23. 24. Christum etiam bis.

EX EPISTOLA AD
Philippenses.

- In. 1. c. octies. A. 1. bis. 2. 6. 8. B. 11. C. 19. D. 25. Christum vixdecies.
- In. 2. cap. quinquies. A. 5. B. 10. 11. C. 21. Christum ter.

- In. 3. c. sexies. A. 3. B. 8. 9. 12. C. 14. D. 20. Christum ter.
- In. 4. cap. quater. B. 7. D. 19. 21. 23.

EX EPISTOLA AD
Colossenses.

- In. 1. c. septies. A. 1. 2. 3. bis. 4. B. 7. D. 19. Christum semel.
- In. 2. cap. bis. A. 2. B. 6. Christum quinquies.
- In. 3. c. semel. C. 17. Christum octies.
- In. 4. cap. semel. C. 12. Christum bis.
- Iterum Iesus. C. 11. sed pro nomi-
ne discipuli cuiusdam cognomento
Iusti sumitur.

EX EPISTOLA AD
Thessalonicenses
prima.

- In. 1. cap. ter. A. 13. D. 10.
- In. 2. cap. ter. C. 14. 15. D. 19. Christum semel.
- In. 3. c. bis. D. 11. 15. Christum semel.
- In. 4. cap. quater. A. 2. 2. C. 14. bis. Christum bis.
- In. 5. c. quater. B. 9. D. 18. 23. 28.

EX EPISTOLA AD THESSA-
lonicenses secunda.

- In. 1. c. sexies. A. 1. 2. B. 7. C. 8. 12. bis.
- In. 7. c. quater. A. 1. B. 8. D. 14. 16.
- In. 3. cap. ter. B. 6. C. 12. D. 18. Christum semel.

EX EPISTOLA AD TIMO-
theum prima.

- In. 1. ca. septies. A. 1. bis. 2. C. 12. 14. 15. 16.
- In. 2. cap. semel. A. 5.
- In. 3. cap. semel. D. 13.
- In. 4. c. semel. B. 6.
- In. 5. c. semel. C. 21. semel etiam Chri-
stum.
- In. 6. cap. ter. A. 3. C. 13. 14.

EX EPISTOLA AD TIMO-
theum secunda.

IN.1. cap. sexies. A. 2. bis. 2. B. 9. C. 10.
 D. 13.
 In. 2. cap. quater. A. 1. 3. B. 8. 10.
 In. 3. c. bis. C. 12. D. 15.
 In. 4. cap. bis. A. 1. D. 22.

EX EPISTOLA AD
 Hebrzos.

EX EPISTOLA AD
 Titum.

IN. 1. c. bis. A. 1. B. 4.
 In. 2. c. semel. D. 13.
 In. 3. c. semel. B. 6.

EX EPISTOLA AD
 Philemonem.

CAp. vnico offic. A. 13. 5. B. 6. 8. 9.
 D. 21. 25. Christum semel.

1. Ca. vacat vtroque nomine & proprio
 & appellatiuo.
 In. 2. c. semel. A. 1. Christum bis.
 In. 4. cap. bis. B. 3. D. 14.
 5. Cap. vacat nomine Iesu, Christum se-
 mel nominat.
 In. 6. c. semel. D. 20. semel etiā Christū.
 In. 7. cap. semel. D. 22.
 8. Cap. vacat vtroque nomine.
 In. 9. cap. semel. 6, 7 4. Christum ter.
 In. 10. c. semel. B. 10. Christum etiam se-
 mel.
 In. cap. vacat nomine Iesu, nomen Chri-
 sti semel.
 In. 12. cap. bis. A. 2. F. 24.
 In. 17. cap. quater. B. 8. 12. D. 20. 21.

EX HAC B. IVDÆ CANONICA.

Licet breuissima, mirum est quod Apostolus Thaddæus septies Iesum nomine proprio & toties ibidem simul coniungendo Christi nomen appellatiuum inuocet sed semel seorsum & peculiariter Iesum in quinta particula commemorat, vt mirabiliter & suauiter Iesum personam amplifcet & clarifcet: Idcirco & solum dominum & dominatorem non semel compellat.

Hoc vno est tantum nomine certa salus.

PREMITVR, NON OPPRI-

mitur, quæ vulnere virescit,

VIRTVS:

Ideo non quæ super terram, sed quæ

EX ALTO.

*Si foret hæc navis, seuis turbata procellis:
In portum tandem tenderet ipsa suam.*

*Et cuiusq; darent iustissima premia læces:
Fura arte, humane sed vitare mania.*

Ingenijs, sic verus honos, sic palma negatur
In terris: sic, fit cum ratione nihil.

AGERE ET PATI
fortia.

COMPLVTI,

Excudebat Ioannes Iniguez à Lequerica:

Anno 1582.

COMPTON

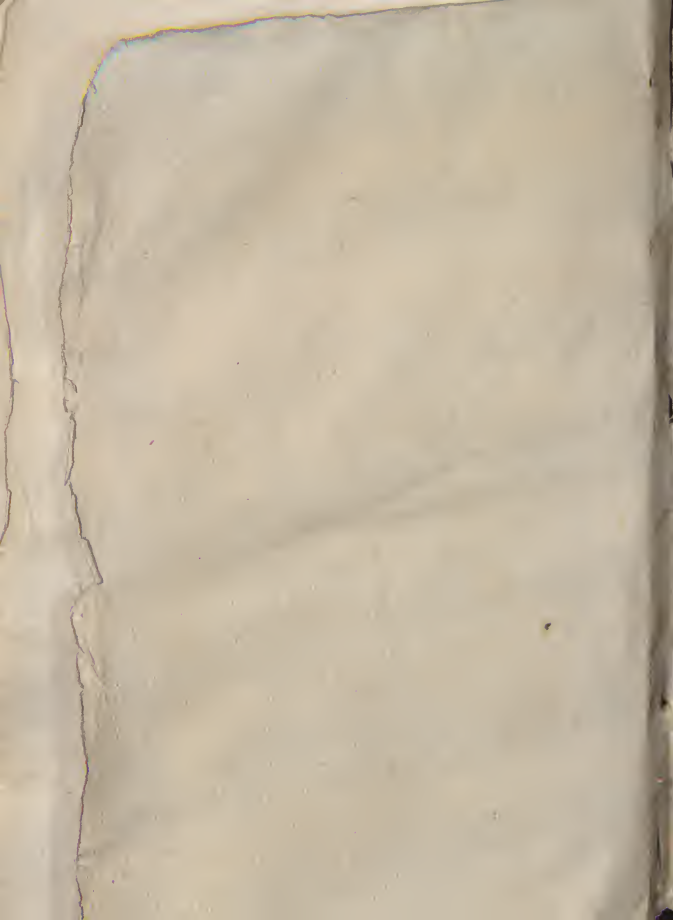
THE COMPTON SYSTEM OF BOOK-KEEPING

AND ACCOUNTS

19106063

76

953, C2.

Sub 76

76 - 112